Trincavelli

Vol-2

1599

Michaelis Friderici M.

PRAELECTIONES PISANAE

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS

MEDICINAM PISIS LOCO SVPRAORDINARIO VOCATO PROFITENTIS

In Epidemicas Hippocratis Historias,

Non minus ad Theoricam, atque Practicam Medicinam vtiles, quàm ob eruditionem iucundae.

Nec non Tractatus { Primò, De Hominis Generatione. Secundò, De Balneis Pisanis. Tertiò, De Vino & Aqua.

Cum Indice copioso eorum quae in his operibus continentur.

CVM PRIVILEGIIS.

AD SERENISSIMVM FERDINANDVM MEDICEM Magnum Hetruriae Ducem.

VENETIIS, Apud Iuntas, M D XCVII.

Superiorum permissu.

Hieronymus Mercurialis wrote a work in 6 books "de Arte Gymnastica" much commended by Boerhaave who says ye others that have written since have only copied from him. printed at Paris 1577.

The genus of plants Mercurialis is not named from ye above but is called in Greek ἑρμοῦ βοτάνη whence the latin term Mercurialis. G. A. S.

SERENISSIMO
FERDINANDO MEDICI
Hetruriae Magno Duci,

HIERONYMVS MERCVRIALIS S. D.

CONSVEVERVNT (Serenissime Princeps) qui magnis viris cogitationes suas nuncupant, in eo potissimum versari, vt vel dedicationis rationem disertè afferant, vel eius cui dedicant laudes, & merita longa, atque eleganti oratione prosequantur. Ego uero, cur primum agam nullam euidentem caussam intueor, quòd nemo sit, qui si Mercurialem cognoscit, simul quoque compertum non habeat, me, quicquid sum, tua heroica virtute atq; benignitate esse, sub tuae Celsitudinis vmbra hoc litterario otio, hac tranquillitate, & demum hac iam inclinantis aetatis securitate frui propterea que omnia studia, omnes labores, omnes huiusce mei pectoris, & ingenij conatus tibi tamquam auctori, patrono certè, atque benefactori summo deberi. Quòd uerò spectat ad alterum, uanus, atque arrogans nimis planè essem, si animi, corporisque eximias dotes, si imperij foelicitatem, si populorum tibi subiectorum iustam, beatamque gubernationem, si denique omnium rerum diuinitus tibi, tamquam publico mundanae huiusce fortunae ministro concessam potestatem recensere conarer. Quocirca hoc vnum ingenuè proferre sat erit, me hasce in magni Hippocratis Epidemicas Historias commentationes, in tua Florentissima Pisarum Academia a me, & partas, & auditoribus propositas sub Celsitudinis tuae nomine passum esse in lucem prodire, tum, vt quae tua sunt, me grato, & prompto animo libenter exponere sciatur, tum etiam, vt exteri omnes, quicumque Artis Medicae totiusq; encyclicae disciplinae aliquo amore tenentur, apertè intelligant, antiquum illum, & egregium Familiae Medicae in bonarum artium studia, studiososque omnes singularem propensionem, tanto magis in te conseruari, atque crescere, quanto Dei optimi Maximi, cui arctissime coniunctus es, fauore, & gratia multo plus commodi, & facultatis ad benefaciendum cunctis, quam antecessores tui habes, ut iure posteri omnes id testari, & praedicare omni tempore debeant Ferdinandum Mediceum non minus in alendis, substentandis, & a dira fame tuendis populorum corporibus; quam in ingenijs excolendis, prouehendisque ualuisse, & uoluisse. Deus optimus Maximus Celsitudinem tuam diu foelicem, & incolumen conseruet.

HORATIVS CORNACHINIVS PHILOSOPHVS ET MEDICVS LECTORI S.

QVIS hoc tempore Hieronymus Mercurialis sit quantumque in Arte Medica exornanda, & prouehenda non sine eorum, qui ipsum uel publicè, vel priuatim in cunctis penè Italiae gymnasijs profitentem audierunt, aut etiamnum audiunt, admiratione laboret, neminem, qui ignoret eße arbitror, vt ob hoc etiam quotidie vnusquisque studiosus, & iam edita ipsius scripta, & quae adhuc non sunt edita summopere videre gestiat. Veruntamen is vel quia non semper sibi placet, vel quia rerum suarum perfectionis nimis studiosus est, haud libenter cunctas, quas indefessis studijs, quotidie promit cogitationes in publicum prodire sinit, ea contentus laude, quam à cunctis illis, qui publicè ipsum per legentem auscultant vberrimè in dies acquirit. Cur autem nunc has, quas annis praeteritis in Epidemicas Hippocratis historias habuit, nec non de Generatione hominis lectiones in lucem exire permiserit, ij potissimum effecerunt, quorum nutibus statim non obsecundare sibi vetitum est. Qua in re, & si etiam ipse, qui iam biennium cum audiui, ab eiusque ore cuncta, qua potui maiore diligentia excepi, non exiguam opem praestiterim, ille tamen quoque manum adhibere, vt sibi per occupationes, & studia licuit in ijs expoliendis, & ordinandis uoluit. Quae autem sit ipsius ingenij, & linguae uis tum in legendo, tum in Hippocratis mente exprimenda, poteris quidem ex hisce tanquam ex ungue, quod dicitur, aestimare leonem: at multò magis mirari, si quod plerique faciunt, eum ex cathedra disserentem, eruditionemque, ac medicinæ archana continuo spirantem audires. Quod vero Hippocratis verba ita, quemadmodum animaduertere licet, transferre sibi placuerit, ea caussa potissimum fuit impulsus, quod cum Hippocrates diuerso dictionis genere in hisce casibus enarrandis ab alijs suis cogitationibus vtatur, operaepretium esse duxit, vt eum quasi graecè loquentem repraesentaret, sic enim qui Graecā linguam minimè callent, sibi persuadere poterunt huiusmodi interpretationem puram dictionem graecam eße, nec non ipsummet Hippocratem loquentem audire. Marcus frater meus amantissimus, qui & ipse Mercurialem non absque incredibili fructu audiuit, eiusque uerba non minori me diligentia excepit, forsan prope diem, quas habet eius in Prognostica Hippocratis praelectiones in Pisano gymnasio primis annis magna sui gloria habitas in lucem emittet. Tu autem interim Mercuriali longos annos a Deo precari minimè desinas, quò, vt sperant omnes huic arti nostrae decus, atque ornamentum in dies magis ab ipsius foelicissimis conatibus augeatur. Vale.

INDEX IN HISTORIAS EPIDEMICAS.

A

INDEX

Edulia

E

F

G

H

I

INDEX

FINIS.

INDEX AVTHORVM.

A. D. O. M.

DE HOMINIS GENERATIONE INDEX.

Omnes

INDEX

FINIS.

INDEX AVTHORVM.

FINIS.

INDEX TRACTATVS DE BALNEIS PISANIS.

FINIS.

INDEX TRACTATVS DE VINO ET AQVA.

FINIS.

Pisanae Praelectiones
HIERONYMI MERCVRIALIS
FOROLIVIENSIS
MEDICINAM PISIS LOCO SVPRAORDINARIO VOCATO PROFITENTIS
In Epidemicas Hippocratis Historias,
Non minus ad Theoricam, atque Practicam Medicinam utiles, quàm ob eruditionem iucundæ.

HISTORIA PRIMA.

PHILISCVS habitabat prope murum, & decubuit: in PRIMA die febris acuta; sudauit in nocte. SECVNDA laboriose, cuncta exacerbata sunt, sero autem a clysterulo recte deiecit, noctem uero quiete. TERTIA mane, & usque ad meridiem uisus est fieri sine febre, & ad uesperam febris acuta cum sudore: siticulosus; lingua inaruit: nigra minxit: noctem multum moleste, non dormiuit; in omnibus delirauit. QVARTA omnia exacerbata sunt: fuerunt vrinae nigrae, noctem faciliorem; vrinae melioris coloris. QVINTA circa meridiem parum à naribus stillauit, sincerum, urinae autem uariae habentes enaeoremata rotunda, genitali semine similia, dispersa, non subsedebant, cum autem apposuisset glandem, flatuosa, pauca exierunt: noctem laboriose, somni exigui, sermones, delirium; extrema undequaque frigida, & non amplius recalescentia: minxit nigra, dormiuit parum ad diem; sine uoce; sudauit frigidum; extrema liuida, circa meridiem. SEXTA die obijt. Huic spiritus per totum tamquam reuocanti rarus, magnus: lien eleuatus est rotunda gibbositate; sudores frigidi per totum, paroxysmi in paribus.

IN HISTORIAS HIPPOCRATIS.

CVR hoc tempore, & hoc anno historias Epidemicas Hippocratis Coi uobis exponere deliberauerim, multae me rationes sunt hortatę; Prima fuit huiusce mei ingenij cõditio, quod cum aegrè bis eadem retractet, libenterq. in ijs uersetur, quae ab alijs, aut certe a paucissimis tẽtata sunt, huiusmodi tractatio ea est, in qua uix inuenire est quemquam professorem publicum, qui eam interpretari, & in publicis gymnasiis coram auditorib. enucleare uoluerit. dixi enim (uix) quoniã etsi Montanus uir celeberrimus hoc idem opus aggressus sit, tamen praeuentus morte, solum duas priores historias absoluere potuit. Secunda est, quoniam cum alias decreuerim totũ hoc quod mihi uitae superest, Deo primum seruiendo,

Hippocrati auditoribus interpretando dicare, atque iampridem secundum librum Epidemiorum non absque fructu & studiosorum uoluptate Bononiae sim interpretatus, haud uisum est ab instituti mei ratione alienum, si etiam in celeberrima hac Academia similem illi materiam tractarem. quaeque non modo stylo, uerum etiam subiecto & grauitate si non superior, saltem par est. Tertia caussa fuit, quoniam si uspiam magnitudo, atque diuinitas ingenii Hippocratis enituit, certe in ijs historijs aegrorum, quorum aegritudines & acciden- tia, narrat, maxime omnium elucet; Etenim cum sibi licuerit ea aetate florere, qua pauci medici erant, multaeque pestes uagarint, ac propterea uaria, & paene infinita morborum genera uidere, atque curare; contigit ut admirabili qua pollebat iudicii, & ingenii acrimonia complura obseruarit tam circa usum artis quàm circa contemplationem, simulque nunquam interitura dogmata, & praecepta humano generi reliquerit, ex quibus cognoscere, praecognoscere & curare unusquisque tuto, & gloriose potest; & si eius obseruationum ex quibus potest dici pene artem medicam totam conflasse, alicubi suorum commentariorum cognoscere licet plane in libris Epidem. id reperitur, quos toto uitae suae cursu quam partim peregrinando artis gratia, partim urbibus, & populis inseruiendo compilasse, & digniora se legisse, deindeque ad aphorismos, prognostica, & alia componenda vsum esse constat. Quarta & postrema caussa fuit uestra, quae semper mihi erit cordi utilitas, quandoquidem ex integra, & absoluta cunctarum obseruationum Hippocratis speculatione, non modo Theoricae quam uocant medicinae partem, uerùm etiam praxim ipsam uobis me ita propositurum explicaturum & demonstraturum polliceor; ut non minus ex admiratione uoluptatis, quàm fructus sitis habituri. Sed antequam rem ipsam aggrediar nonnulla prius est necesse praelibare, quae a uobis comprehensa, atque memoria tenaciter conseruata, ad reliqua artis mysteria complectenda mirum in modum iuuabunt. Erunt autem haec primum quid nomine historiae Hippocratis sit intelligendum, hoc enim ignorato uaga, & quasi uana esset nimis dicendorum tractatio. Secundum erit quibus rationibus Hippocrates has conscripserit, & conscriptas posteris duxerit relinquendas; nam ut in Censura operum Hippocratis ostendi; nullus fere ambigit, quin Hippocrates ipsemet primum & tertium Epidemiorum in lucem dederit, ubi quas sum explanaturus, historiae omnes habentur. Tertium quo ordine eas scripserit. Quartum ad quam medicinae partem attineant. Quintum ad quid futura sit huiusmodi historiarum enarratio utilis. Sextum & postremum qua methodo, & quo ordine sum usurus, tum ut artis praecepta ex ipsis eliciantur, tum maxime ut a vobis quae sum dicturus comprehendantur, & memoria conseruentur. Atque ut a primo exordiar, nemo est qui dubitet authorem harum historiarum fuisse magnum illum Hippocratem Coum, qui edidit Aphorismos, lib. de natura humana, ac denique

A omnes qui in prima Hippocratis operum classe à nobis collocati sunt, de quo Hippocrate quoniam alias plura dixi, istud tantum nunc adiiciam diuinum illum uirum pro arte medica bene beateque exercenda & addiscenda omnes partes orbis tam frigidas, & calidas, quam temperatas peragrasse, ut ex fine libri Prognosticorum satis compertum est, ac propterea potuisse uarias gentes, uarios mores, varia rerum accidentia spectare, diligenterque obseruare. Etenim historiae nomen etsi sim- B pliciter narrationem apud Graecos significet, uerum tamen historiarum tria genera reperiri certum est diuinum naturale & humanum. Diuinum est in quo res sacrae narrantur, ut sunt libri sacri seu biblia. Naturale, ut libri Aristotelis de historia animalium, libri Theophrasti de historia plantarum, Plinij historia naturalis. Humanum, ut sunt libri, qui vel actiones hominum narrant, uel animi humani naturam, vt appellat Aristoteles libros suos de Anima historiam, uel corporis uniuersam C compaginem. Ceterum historiae Hippocratis quas nos enarraturi sumus haudquaquam uere ullo genere ex his comprehenduntur: sed alia ipsarum est ratio. Empirici medici inter alia instrumenta quibus utebantur habuisse historiam a Galeno relatum est libro de optima secta, capite decimotertio & decimoquarto. At eam ut inutilem artis medicae satis longo sermone confutauit; In lib. etiam de subfiguratione empyrica, cap. decimo, videtur approbasse quòd historia sit oratio eorum quae conspecta aut ueluti conspecta sunt, quamquam iudicari concordantia & consensu scribentium probat, ut si complures macerem adstringere narrent, ueram esse illius historiam clarum est. Verum neque sic praecise appellamus historias quas uulgus medicorum uocat etiamnum casus, quorum copia magna praeter Hippocratem est quoque apud Galenum. atque huiusmodi Hippocratis narratio diuersa est a narratione aliorum historicorum, quòd omnia contingentia narrent, Hippocrates autem, vt ait Galenus, ne- E quaquam omnia: qui libro secundo de difficult. respiran. capite septimo, comparans historiam Thucididis, qui descripsit libro secundo Atheniensem pestem, & Hippocratis qui de eadem locutus est in lib. Epidem. ait eum cuncta etiam idiotis perspecta enarrasse, Hippocratem uero pauca ex iis quae ad totam affectionem pertinent circa quam aegrotus est periclitatus, scripsisse, multa uulgaria praetermisisse, multaque ab aliis praetermissa & neglecta recitasse, quòd ad usum artis ualde con- F ducerent, Itaque historiae Hippocratis quas hoc anno sumus uobis enarraturi aliud non sunt quam enarrationes eorum quae ab Hippocrate conspecta uel tanquam conspecta & diligenter circa aegrotos obseruata sunt in constitutionibus tam pestilentib. quam non pestilentibus ab ipso in primo & tertio Epidem. libro descriptis: in quibus ut dicit Galenus loco citato haudquaquam totam morborum naturam persequitur, sed duntaxat quaedam notat aliis nec admodum nota, nec obseruata. Sunt autem huiusmodi historiae in primo lib. Epid. 14. in tertio vero 28. ita ut omnes sint 42. omnis aetatis, & omnis sexus;

sexus; Neque uero est opus ut philosophemur circa hunc numerum fatalem qui componitur ex sex septimanis, quandoquidem similem numerum haudquaquam studio ullo ipsum accepisse puto, quemadmodum quoque haud paruifaciendus est hic labor Hippocratis, quasi uero ipse multa obscura & aspernanda uideatur notasse, & nimium quantum paucos aegrotos uiderit, quoniam Diuinum illud ingenium in hoc maxime est admirandũ, quòd notauerit, quae aliis non videntur adnotatione digna. Neque uero existimandum est, quia paucos casus descripserit, ideo paucos aegrotos uidisse, quoniam in aliis libris Epid. minus germanis, atque etiam germanis multa alia exempla aegrotantium habentur, quae tamen omnia simul accepta uix unam minimam, quos uidit aegrotantium partem fuisse vnusquisq; existimare debet, qui sibi persuadeat Hippocratem à tenera aetate sub patre medico operam arti strenuam dedisse, multos annos uixisse, proq; arte ditanda omnes orbis partes tam calidas quàm frigidas, atque temperatas peragrasse. Ad secundum propositum caput accedo, s. quibus rationibus motus Hippocrates haec adnotarit, & scriptis tradiderit, quem solum tẽpore suo medicinam sciuisse scribit Auenzoar lib. 3. trac. 3. cap. primo. Nam Hippocratem salutis humanae amãtissimum nil antiquius & carius habuisse, quàm artem medicam excolere, & ad aliquam perfectionem deducere, certum est atq; ante alia curasse, vt sanandi morbos rationem veram monstraret, sed quia morbi omnes finiri nequeunt, at complures ipsi multos finiunt, consequẽter voluit artem indicare tam morituros quàm seruandos praedicendi, & quia ex rerum euenientium circa aegrotos huiusmodi obseruatione maxima ex parte haec praedicendi & curandi facultas comparatur, ob id haec omnia a se obseruata monumentis aeternis mandare deliberauit, vt forsan non sine ratione Varro, Strabo, & Plinius dixerint eum ex tabulis aegrotorum Templo Aesculapii ab aegrotantibus seruatis appositis artem medicam conflasse. Fuit & altera ratio, ut s. sibi ad memoriam monumenta pararet; qui enim instituerat orbem peragrare, vt uarios locos, uarias gentes, uariosq; morbos, atque accidentia uidens obseruaret, & ex obseruationibus praecepta, atque dogmata fabricaret, necesse quoque habuit illustriora saltem adnotare, quò & facilius ea secum gestare, & memoria complecti ualeret, quamquam illud possumus addere constitutionum pestiferarum & non pestiferarum, quae sunt suo tempore grassatae, voluisse diuinum senem aliqua exempla relinquere, ut possent postes omnes ex illis peritiam, mores & alia symptomata ubi similes constitutiones fierent, praediscere. Hae etenim, quantum ipse puto, fuerunt potissimae rationes; quibus Hippocrates non modo propositas vobis exponendas a me historias scriptis mandauit, verum etiam preciosissimum illum thesaurum Epidemiorum s. librum compilauit, ac posteris reliquit: ex quo deinde libros prognosticorum, & praesertim aphorismorum quem humanum captum excedere dicebat Suid[illegible], excerpsit. Cum enim alij sint morbi sporadici, alii communes, atque hi vel com-

A munes vni regioni qui vocantur inquilini, & ab Hip
pocrate in lib. de aer. aq. & lo. tractantur, & de qui-
bus loquebatur Lucretius quando dixit, Atthide
tentantur gressus, oculiq; in Achaeis; alii pluribus
regionibus qui ἐπιδήμιοι uocantur, atque hi uel sim-
pliciter Epidemij sint, vel Epidemii pestilentiales,
in quibus pars maior extinguitur, de Epidemicis
morbis maxima ex parte pestilentialibus tractare
in his historiis Hippocratem non est ut quisquã du-
bitet. De ordine quod erat tertio propositum illud
B solum modo dicendum est Hippocratem sicut & a-
lios ueteres absque certo & euidenti ordine sua com-
mentaria scripsisse, vt Galenus primo de fract. tex.
primo docet, eò quod rebus solis, quas propria indu-
stria indagabant, acrius studerent, atque ob pauci-
tatem dogmatum facile memoria quæ scribebant
complecterentur. Si quis tamen est in his historiis
obseruandus ordo, ille elucet, quod Hippocrates
priusquã ad particulares casus recensendos descen-
dat, constitutiones antecedentes temporis enarrat,
C quaeque in illa communia symptomata, & morbi
apparuerint, edocet: qui enim in lib. pronost. circa
finem, tertio aphor. & lib. de aerib. aquis, & locis edi-
xerat esse semper tempora, atque temporum con-
stitutiones spectandas, iure is primum omnium hu-
iusmodi praeceptum voluit obseruare. Adhaec in
referenda postmodum historia quandoque propo-
nit uitae exercitationem, mores, nomen, sexum, pa-
triam; interdum aetatem, eo quod haec omnia pro
iudicio ferendo esse diligenter consideranda tertio
D prognost. mandauerit, tum quae fuerint aegrotan-
tis symptomata, ac morbi tam singula die quàm no-
cte recenset, demum quid decretoriis diebus euene-
rit, vsque ad liberationem vel interitum monstrat;
interdum aliqua ex remediis adhibitis proponit, ea
praesertim quae sibi uisa fuerunt maiori considera-
tione digna, quaeq; putauit lectores instruere pos-
se, vel ne decipiantur, vel ut opportunitatem auxi-
liorum, & qualitatem discant. Ceterum quod quar-
to loco proposui diffiniendum, nempe ad quam me-
E dicinae partem haec tractatio attineat, sciendum
est, vt narrat Plutarchus in lib. de Homero, in quo
praeclare docet diuinum illum poetam non minus
medicam facultatem quàm alias calluisse, diuisio-
nem medicinae in speculatiuam & practicam haud
quam Arabum, ut plerique putant, fuisse inuen-
tum, sed multo antiquius eam atque medicinae di-
finitionem, quòd sit scientia salubrium & insalu-
brium fuisse a scriptoribus traditam, ibi enim dicit
Plutarchus. Medicinam partiri in contemplatiuam
F atque practicam, & illam rursus in eam quae tra-
ctat signa, & σημειωτικὴ a medicis, & in eam quae
tractat caussas, ac propterea αἰτιολογικὴ nuncupatur.
rursum practicam diuidi in Chirurgicam, Diaeteti-
cam, atq; Pharmaceuticam: Laertius uerò in Plato-
nis uita scribit eum medicinae partes quinque fuis-
se, Pharmaceuticam, Chirurgicã, Diaeteticam, νοσο-
γνωμονικὴν, quam alii παθολογικὴν, alii αἰτιολογικὴν vo-
cant, & βοηθητικὴν, siue auxiliatricẽ, Sed vtcumq; sese
haec habeant, puto huiusmodi historiam Hippocra-
tis tractationẽ, tum ad contemplatiuam, tũ maxime
ad practicam attinere; ad contemplatiuam quidem,

quoniam ex ipsis potissimum discuntur signa tam diagnostica, quàm prognostica, nec minus aliquando caussae, praesertim externae, atque προηγούμεναι, seu antecedentes uocatae, necnon dierum criticorum uis addiscuntur. Ad practicam uero attinent, cum uictus, chirurgicorum remediorum, ac medicamentorum vsum ab aegris & medicis habitum proponit, quamquam ea etiam ratione dicere licet pertinere ad practicam, quòd cum tractentur euentus variorum aegrotantium, in ipsis saltem impliciter continentur naturæ morborum, signa & curationes tam probabiliter saltem adhibitæ, quàm adhibendae, vbi usus poscit. Atque hinc disci potest quintum à nobis propositum, scilicet quae vtilitas, qui fructus ex harum historiarum explicatione & examine expectari debeant. Sunt enim commoda pro arte expectanda numero quinque. Primum est quod discitur quantum referant temporum constitutiones ad hos vel illos morbos producendos, siue illi sint puri Epidemiales, siue etiam sint λοιμώδεις, id est pestiferi, secundum est quod solers ingenium vestigia Hippocratica sequens potest coniicere saltem quae sint in aegro potissimum obseruanda, quo studio & qua solertia dies omnes, praesertim critici sint adnotandi. Tertium, atque illud maximum commodum est de iudicio in aegritudinibus faciendo, quod sicut in medicina facienda maximi momenti est, non minus pro gloria medici, quàm pro aegrotantium salute, ita omnium promptissime comparari potest ex sedula animaduersione eorum, quae contigerunt aegris ab Hippocrate relatis, in quibus tanquam in speculo quodam potest ingenium præstans intueri caussas, cur hoc vel illud, eo vel illo die sint aegrotantes passi, quibus comprehensis, & ad memoriam redactis potest deinceps, vbi vsus postulat, similiter in aegrotantibus medicandis incedere; Quartum est ad curationem pertinens, quoniam dum medicus ex remediis adhibitis vel non adhibitis quid secutum sit contemplatur, siue bonum siue malum sibi praecepta & leges parat, quibus & ad acquirendum bonum, & ad euitandum malum instruatur & incedat. Similiter quoque potest ex praescriptis accidentibus coniectare, quid fecerit Hippocrates, aut saltem quid potuerit, debueritve facere. Quintum & postremum commodum est, quod ubi quis in huiusmodi casibus non oscitanter versatus sit, potest infinita loca Hippocratis melius intelligere atque interpretari, quae vt dixi ante ex hisce aduersariis collecta alibi posuit; similiter etiam complura Galeni & aliorum qui ex his exempla acceperunt, nam si diligenter quispiam libros Hippocratis aphorismorum, progn, porrheticorum, coacarum praedit. de rat. vict. ac. consideret, videbit quot dogmata & praecepta proponat, quae ex obseruatis circa hos aegrotos capta esse, aut saltem illustrata & patefacta cognoscet, Non minus quoque si Galeni lib. de difficult. respirant. de crisi: & diebus decret. de praes. expuls. de praecogn. ad Posthumum, aliaque plurima ipsius commentaria videantur, facile erit cognoscere, quàm creberrime haec exempla citet, quam multa ex ipsis documenta eliciat, quàm diligens fuerit in examinandis omnibus ab Hippocrate in his historiis obseruatis atque adnotatis.

Sextum propositum de ordine, quo sum vsurus, id libenter pronuncio: me in primis tum in sermone, tum in explanatione omnem facilitatem, qua tractari similis res potest secuturum, vt vos comprehendere, memoriae mandare, & ad vsum quando opus fuerit reuocare, quae docebo, possitis; Praeterea primum narrabo historiam, breuiterque quae sit idea morbi dicam, tum nomen aegrotantis, patriam, sexum, mores, & si quae alia occurrent breuiter considerabo, mox consideratis symptomatibus, causas singulorum inexplicatas ab Hippocrate diligenter elicere tentabo; curque vel mors, vel salus, vel longitudo, aut mutatio morborum sit in vnoquoque aegrotante secuta, quantum hoc meum ingenium exiguum valebit, exprimam; postremo quae verisimiliter curatio sit adhibita, aut fuerit adhibenda, aut consonum sit, vbi occurrat, adhibere, ante oculos breuiter ponam: Iam modo ad rem ipsam accedamus, primamque historiam aggrediamur acceptam ex tertio primi Epidemiorum contex.

PHILISCVS. Cum id constet ex Hippocrate ad tractandos, atque iudicandos quoslibet morbos, maxime interesse, vt non modo cognoscantur morbi vagantes, verum etiam ipsa temporis & praesentis & anteacti constitutio, operaeprecium est priusquam ad explanandam praesentem historiam accedamus, cognoscere quae fuerit anteacta constitutio, & qui morbi in ipsa sint populariter vagati, id quod faciemus, si ad memoriam reduxero breuiter vobis, quòd Hippocrates ante hanc historiam de vtrisque retulit. Etenim tres constitutiones nobis proposuit Hippocrates spectandas in his libris. in Thaso, in Cranone, & in Perintho. de duabus postremis egit secundo libro Epidem. de priore uero egit primo & tertio libro, vbi tres commemorat; vtrum vero aliqua ex his fuerit illa à Thucidide commemorata libro secundo, & a Lucretio Latinis versibus reddita libro sexto, non admodum refert disputare, quemadmodum non attinet vt hoc loco quicquam de Cranonis & Perinthi constitutionibus loquar, cum de ijs copiose in lectionibus Bononiensibus tractauerim, sed tantum de aliis loquemur, quas omnes fuisse in Thaso narrat, diuersis scilicet temporibus, Thasus (vt narrant Herodotus lib. sexto, Stephanus & Strabo) insula est iuxta Thraciam è regione Athenarum abundans auro, argento, gemma, terrarum medicarum generibus, alijsque metallis, & inter caetera vino, vnde vinum Thasium, quod Hippocrates in fine tertii lib. de morbis, vult misceri vetus vigintiquinque partibus aquae pro facienda potione refrigeratoria; Nam & Athenaeus & Eustathius in Homerum referunt ibi duo fuisse uinorum genera, alterum quod somnum ob generositatem inducebat, alterum quod vigilias, forsan ob exiguitatem, de qua Galenus in meth. & Plinius lib. decimoquarto, cap. 7. id probat magis quod

quod ibidem in Cuna nascebatur. Scribunt Hesichius Stephanus, & alii uocatam esse Thasum, Aegyptum, Cyprum, aliasque regiones aereas, quod (ut puto) aer ibi esset apertus, & plerumq. serenus. Galenus uero primo in primum de morbis uulgaribus, textu primo, nihil aliud dicit, quam ipsam fuisse aquilonariis & frigidis uentis expositam, unde huiusmodi constitutiones, quas uerisimile est per totam Graeciam fuisse, potius uoluit Hippocrates accipere a Thaso, quam ab aliis, quod cum ea insula esset saluberrima, si ipsa morbis pessimis ob prauas constitutiones fuit tentata, multo magis alias, praesertim Athenas fuisse uexatas, probabile est, de quarum peste non ipse explicate, sed Thucidides eius coetaneus scripsit. Sic namque Apollonius Thianaeus ex seipso praedixit futuram pestem, quod cum sanus esset & parce uiueret; nihilominus peste primus laborasset: quamque licet etiam dicere magis Thasios fuisse peste tentatos ob bibacitatem, & ob uina generosa; Est enim usu compertum in peste acerbius uexari illos, qui & bibaces sunt, & uina generosa potant; & in ea peste, quae non ita pridem in regione uagata est Veneta, & quam non absque lachrymis recensere queo, illi potissimum extincti sunt qui bibaces erant. Prima itaque constitutio totius anni austrina fuit in uniuersum a naturali temperie illius regionis, quae aquilonaria & frigida est, admodum remota; quod uero ad partes anni pertinet, autumnus fuit humidus, hiems austrina, scilicet calida & humida, magis quam ipsi conueniat, pauci uenti boreales, siccitas, hoc est uacatio pluuiarum; sic enim appellat Aristoteles prima sect. prob. uigesimotertio, constitutionem austrinam siccam, quo uero non fiunt pluuiæ. Ver similiter austrinum frigidum cum paucis pluuiis. Aestas uero ut plurimum nubilosa sine aqua, etesiae paucae, paruae, sparsim spirantes. adeo ut si omnia conferantur, constitutio fuit praeternaturalis regioni, fuit etiam praeternaturalis unicuique anni parti, ut ob hoc fuerit necessario expectandum aliquod malum insigne, dicente Hippocrate in tertio Aphorismorum octauo, temporibus inconstantibus, hoc est propriam naturam haud seruantibus expectandos esse inconstantes & mali iudicii morbos. ergo iure merito scribit factas esse prauas febres, putredines, tumores, tusses, inflammationes, aliaque innumera mala, quae solent ab austro induci; cum enim semper regnauerit auster, atque in autumno tantum fuerint pluuiæ, factum est, ut auster secundum suam naturam quae morbosissima est, sit operatus, nec potuerit ab imbribus corrigi. Etenim Aristoteles prima sectio. probl. uigesimotertio, quaerens cur austri nil humentes creare febres soleant, inquit ideo esse quoniam cum natura auster sit febriculosus, nisi a pluuiis corrigatur, secundum suam naturam operatur, ac propterea febres, aliaque mala producit. Veram deinde constitutionem eiusdem insulae narrans Hippocrates secunda sectione primi libri, ait totius anni statum fuisse humidum, frigidum, borealem, ac propterea homines hieme salubritate fuisse usos: Inchoante autem uere plurimos aegrotasse cuiusque aetatis, praesertim secundum oculos, iuxta quod

A etiam ab ipso scriptum est tertio Aphoris. sicut aestate & autumno vagasse omnes penè intestinorum affectiones, uomitus pituitosos, & biliosos, febres tertianas, quartanas, quotidianas conuulsiones, aliaque similia mala, quae potius humidi & frigidi effectus sunt, nec pestiferi adeo, sicut quae sequuntur calidum & humidum, a quibus excedentibus fieri egregias putredines nemo dubitat, ut propterea secundam hanc constitutionem ab Hippocrate relatam minime uideatur inter uere pestilentes esse B reponendam. Tertia porro Thasi constitutio uaria admodum fuit, siquidem paulo ante Arcturum, atque in ipso Arcturo aquae multae fuerunt, cum uentis borealibus circa aequinoctium autumnale usque ad Pleiadarum occasum, aquae austrinae paucae, paruae, hyems borealis sicca, frigidi uenti, niues magnae; Circa aequinoctium uernale maximæ turbationes cum frigore. Ver boreale siccum una cum paucis & frigidis pluuiis, Circa solstitium aestiuum paucae aquae, magna frigora usque ad Caniculae C exortum; post Canem usque ad Arcturum aestas calida, magni ardores, non paulatim, sed affatim accedentes, nullae pluuiae, nullae etesiae perflarunt, post Arcturum pluuiae austrinae usque ad aequinoctium uernale. In hac constitutione quoque ut uaria, sic morbi uarii sunt facti, febres ardentes, prauae, aliique morbi ibidem relati, ex quibus complures tam uiri, quàm feminae interibant, & qui seruabantur uel fluxu sanguinis ex naribus, uel urinarum copia multum sedimenti boni habentium, D uel aluo turbata & biliosa, oportune reddente, uel dysenteriis euadebant. His itaque summatim constitutionibus constabilitis, multisque ad artis usum praeclaris præceptis interpositis, ut particulari experientia monstraret, quae dixit uniuersaliter in iis contigisse mala, incipit casus seu historias proponere; quae utrum unius duntaxat constitutionis propria, an uero ex omnibus tribus sint capta, ita ut partim ex una, partim ex altera, uel tertia fuerint accepta, haud explicate licet intelligere ex ipso Hip E pocrate, ueruntamen sagax ingenium potest facile dubitare: Nam ex una parte potius ex cunctis, quàm ex una sola constitutione Hippocratis accepisse exempla uideri potest: alioquin nos defraudasset, imo uero, cum non meminerit huiusce rei puto innuere uoluisse, haudquaquam fuisse aegros unius dumtaxat constitutionis, sed plurium. Ex altera parte scitur Montanum, aliosque enarratores secus uoluisse, scilicet haec omnia capta esse ex tertia, quae omnium pessima fuit, ac propterea om F nes interiisse; contra quam sententiam dubito, quandoquidem cum prima fuerit tota austrina, & sicca, atque haec sit peior omnibus constitutionibus, ut diximus, uix credere possum ceteras quae non fuerunt tales, putandas esse pessimas. Etenim Galenus ipsemet primo de temper. capite quarto, scribit aeris intemperamentum calidum & humidum quale est austrinum, si totum annum detineat fieri magnam pestilentiam, si uero detineat vnam solam anni partem, fieri minorem pestilentiam, cui etiam opitulatur Arist. prima sect. prob. 21. vbi scribit tunc annum fieri pestilentem cum calidus, atque

humidus eſt; quod ſi etiam aliis conſtitutionibus factas eſſe peſtes narrant hiſtorici quemadmodum diximus cap. 8.lib.de peſt.fuerunt aliae cauſae adiectae illis conſtitutionibus. Itaque mihi admodum probabile videtur aegros ab Hippocrate hoc in primo lib. commemoratos laboraſſe partim in prima, partim in ſecunda,maiori autem ex parte in tertia,quae vere peſtilens & ipſa fuit:quod enim veriſimile ſit in tot grauibus conſtitutionibus multo plures grauiter aegrotaſſe, quàm hic memorentur ab Hipp. omnes facile intuentur, atque ſolum Hippocrates memorauit aliquos utpote illuſtriores,& quibus curandis ob excellentiam uel caſuum raritatem multo maiore induſtria & obſeruatione vſus eſt. Modo accedamus ad hiſtoriam:etenim non contentus Hippocrates in antecedentibus ſignificaſſe quae vniuerſaliter contigerint in hac tempeſtate, etiam particularia ſubiungere ad maiorem claritatem ſibi placuit. PHILISCVS. Prior enumeratus Philiſcus eſt, quem dicitur habitaſſe prope murum: De loco, & de nomine hominis mentionem facit Hippocrates, ſed cur non de tempore anni, neque de aetate? Haec enim omnia ut ſcitis alias praecepit Hippocrates eſſe diligenter expendenda,tum propter cognitionem morbi, tum ob iudicium,tum etiam ob curationem inſtituendam. Sed dicendum eſt, ex accidentibus enarratis, ut uidebitis,poſſe coniectura inueniri, & aetatem, & tempus anni,non autem nomen & locum, ea propter horum meminit. Philiſcus enim hic ille idem fuit cuius meminit ſecunda conſtitutione,ſecundo. in primum Epid.& tex.62.Plinius lib.11.cap.9. mentionem facit cuiuſdam Philiſci Thaſij, qui maximo amore captus fuit erga apes, de quibus etiam ſcripſit; unde exiſtimo in Thaſo hoc nomen fuiſſe uſitatum. Fuerunt etiam alij Philiſci ut auditor Diogenis, qui ad eum audiendum peregrinatus eſt, fuit etiam quidam tragicus, ſed haec ſcire nil refert; adid quod utile eſt ad artem; cur autem addit, Habit. πρὸ τεί-χος? Murum Athenarum quae vrbs contra inſulam Thaſum ſita eſt, conſtat fuiſſe qui ab ipſa ciuitate ad portum ducebat, cuius mentio habetur apud Platonem in Phędro ubi ſcribit ſingulo mane exercendi corporis gratia Socratem atque. Prodicum ambulaſſe ad murum. Verum non eum fuiſſe certum eſt, ſi velimus aegros hic nominatos fuiſſe Thaſios atque in Thaſo laboraſſe,quemad modum eſt uериſimile,quare pro muto uel intelligendus eſt locus peculiaris ſic nominatus in ciuitate, ut ſaepeuſu uenit,et cuius etiam mentio habetur ſecundo Epid.ſect.tertia.in Zoili hiſtoria;uel ipſa ciuitatis, męnia, quae iccirco appoſuit Hippocrates,vt magis diſtingueret Philiſcum ab aliis & notum faceret; niſi dicamus propterea addidiſſe,quia locum vrbium circa męnia ſemper magis morboſa ſunt, cum omnes ciuitatum ſordes eo ſoleant deferri,brutorumque cadauera praeſertim, & alia inquinamenta. Aetatem non appoſuit ſecundum Galeni ſententiam,quoniam ſequenti hiſtoria ex ueloci morte quae contingit ſexta die colligi poteſt fuiſſe aetate prouecta, & ob id uiribus infirmis, quae effecerunt ut non poterit diutius morbi vim ſuſtinere; ſed ego ſecus ſentio,quoniam ut Hippocrates ait tertio progn. ex acutis ci-

A tius intereunt iuuenes, quippe qui grauius aegrotant,unde ueriſimile eſt fuiſſe iuuenem, eo maximè quod laborauit ardente & acuta febre, quae fit potiſſimam in aetate iuuenili,atque in ipſa aeſtate, quemadmodum Hippocrates dicit tertio Aph.21.ut etiam hac ratione crediderim aeſtate aegrotaſſe Philiſcum, nec obſtat Ariſt.prima ſect.prob.29.&14.prob.3. dicat autumno & hieme nec non frigidis regionibus fieri magis ardentes febres quoniam id dicitur non de copia, ſed qualitate, ſiquidem id ueriſſimum eſt B plures fieri ardentes in aeſtate, ſed quae fiunt in hieme,& locis frigidis eſſe ardentiores. DECVBVIT. Non ſine ratione & uſu aliquo putandum eſt Hipp. hanc particulā appoſuiſſe etenim cum dies aegritudinum bifariam ſoleant enumerari & ab initio lęſarum actionum & a prima decubitus die:certe inchoare a lęſis primum functionibus enumerationē valde arduum eſt,Tum quia initia huiuſmodi laeſionum ſunt plerumque obſcura,Tum quia maior pars hominū medicos tantum cū decumbūt accerſit,quod C tempus ſolet eſſe longum poſt actiones laeſas, unde medici uocati ſunt clinici a ueteribus,quaſi ſolos decumbentes in lecto adeant, quod nomen narrat Ciprianus Gentilibus quaſi per ignominiam Chriſtianis fuiſſe tributū,quod chariratis ergo infirmos decūbentes uiſitabant,& ijs ſeruiebant: quod autem hoc uoluerit ſignificare Hippocrates. ſ.numerandos eſſe dies a decubitu,dum apponit verbum(decubuit) uel decumbebat,ubi autem ſilet,ab actionibus laeſis,probari poteſt ex omnibus ferè hiſtorijs ut ſuis locis ui-D debitur,maxime uero ex hiſtoria Chritonis in Thaſo quem comm.3.huius primi libri ſcribit, dum erectus eſſet,cępiſſe pedis dolore laborare,& eadem die decubuiſſe. PRIMA DIE Certe prima dies intelligenda decubitus;et quia dies eſt duplex Artificialis & Naturalis, Naturalis comprehendit tum diem tum noctem. Artificialis uero tantum diem ſcilicet quo tempore ſol eſt ſuper terram Hippocrates ſaepe pro naturali & ſaepe pro artificiali utitur. hoc autem in loco utitur pro naturali, quia comprehen-E dit,ut audietis,diem & noctem. Iam uero cum ex hiſtoria ipſa ſatis conſtet praecipuum morbum Philiſci febrem putridam extitiſſe,atque ut ait Galenus primo, & tettio de criſi. circa frebres quatuor conſiderētur,idea, magnitudo,motus,& mos;primum quod pertinet ad idęam febris continua fuit: & ardens, ac propterea ex bile in magnis venis prope cor putreſcente; ſiquidem habuit reſpirationem magnam affecti pulmonis & partium vitalium indicium cumque lien intumuerit ſemper ſphaerę inſtar, & frigi-F dus ſudor vſque ad finem extiterit, par eſt exiſtimare etiam lienis inflammationem adfuiſſe: etenim id habent inflammationes viſcerum ut faciant ardentes,in quibus extrema frigent atq; in interiora vtuntur,quaſque vocat Ariſt.in prob. Aepialas, & medici Lypirias. Quod uero ad magnitudinem ſpectat,quae ut ait Galenus metitur ſymptomatum magnitudine, magna fuit, tum quia erat ardens cum ſiti, & aeſtu magno,tum quia,vt videbimus,magna ſymptomata habuit vigilias,deliria, &c. Sic quoque de motu dicendum eſt fuiſſe cęlerrimi motus, quoniam ipſemet Hippocrates dicit fuiſſe acutam febrem, atque ſexta

die

die obijsse, cum acuti uere morbi septima die uel etiam ante septimam soleant bene aut male iudicari. Postremo de more quem ex superuenientibus symptomatibus bonis aut malis solemus vocare benignum aut malignum non est dubium, quin fuerit maligna febris non modo ratione constitutionis, quae pestilens erat, uerum etiam ratione ipsorum symptomatum quae superuenerunt febri iam factae. Nam secunda die omnia exacerbata sunt reliquis vigilauit, delirauit, minxit, nigra, sudauit frigidum, cum extremis frigidis, stillam sanguinis habuit diebus paribus omnia exacerbata, quae cuncta cum mala sint, plane uidetur necesse fateri morbum fuisse malignum. Atque haec summatim de ipso morbo, quo Philiscus miser laborauit; Modo singula expendamus, & primum illud statuamus, quod ab Hippocrate non commemoratum dicimus posse colligi ex ipsis verbis, nempe de tempore, anni, & aetate, esse uerisimile fuisse iuuenem, nec non in aetate aegrotasse si quidem ut habemus ex Hipp. 3. Aph. & lib. de aer. aq. nec non ex Arist. prima sect. prob. febres ardētes frequentius fiunt in aestate, atq; in aetate iuuenili, in quibus maxime omnium bilis exuberat: sic Hippocrates tertio progn. dicebat circa 35. annum magis fieri ardentes, sed cum duplex sit bilis flaua nempe atque nigra, existimandum est etiam nigram putruisse, quod lien fuerit semper tumidus rotundo tumore, atque vrinas mixerit nigras quarta & quinta die; quae indicia fuerūt putrescētis atrę bilis in liene. Dicitur itaque prima die fuisse febrem acutam, & nocte sudorem habuisse laboriosum. Circa que uerba examinandum est quo pacto potuerit statim fieri febris acuta, cum sciamus initio omnia esse mitiora; praeterea quid uelit significare sudorem nocte fuisse laboriosum. De primo Hippocrates quarto de morb. scribit morbos non statim fieri, sed diu conceptos statim erumpere, dixi uero iam non fuisse vocatum Hippo. nisi post decubitū. Ex quo verisimile est hunc iuuenem prius febri simplici putrida aliquot diebus laborasse atque eam neglexisse, deinde cum facta esset acuta idest periculosa & vehementis motus qui sunt charateres acutorum, ipsum tandem fuisse coactum decumbere, & quia iuuenes in aestate multum bibunt edunt, aliosq. in uictu errores committunt, haud ab re est existimare corpus eius fuisse repletum multis succis tenuibus etichorosis, qui non solum febrem acutam pepererint, uerum etiam sudorem nocturnum: Sunt qui putant fuisse frigidum sudorem, & hoc etiā in fine historiae dicit Hipp. Dicitur autem sudor esse laboriosus cum fit præter tempus, cum non tollit, aut saltem lenit febrem, & cum difficiliter fertur ab aegroto: sic in Philisco fuit praeter tempus, quia in prima die, nam nil decretorium fieri potest prima die, ut ait. Hippocrates non abstulit febrem neque leniuit, quia vt audietis secunda die omnia sunt exacerbata, unde verissimile est haud quaquam faciliter tulisse, imo ob hoc dicit laboriose sudasse quasi vero fuerit is sudor, qui ab Hippo. inutilis & pessimus dicitur primo progn. 27. sed propter quam causam ita cito sudauit? quia erat plenus humiditate serosa & cruda, aqua fieri sudores prohibent Aristo. secundo prob. & Theophrastus lib. de sudor. Abundauit autem his humoribus, quia cum esset Thasius multum potauerat, nam Athenaeus scribit Thasios cōsueuisse potare magnis calicibus; praeterea iuuenis erat, ideo in victu errauerat, erat quoque aestas, quo tempore ob sitim solet quisque plus bibere. Est animaduertendum quosdam textus esse deprauatos: legunt enim, sudauit, laboriosam noctem habuit; non enim sic legendum est, sed hoc pacto, (sudauit laboriose ad noctem) dixit autem ad noctem non quod tota die usque ad noctem, sed in nocte: quando scilicet ob caloris natiui retractionem uis expultrix maxime ualet.

SECVNDA DIE. Hic Hippocratem pro die accipere artificialem, scilicet ab ortu ad occasum Solis perspectum est, siquidem subiungit noctem, Iam uero tria die & noctu contigerunt, mane & meridie exacerbata sunt omnia, scilicet febris, & quae consequuntur febrem; & hac die potissimum, quia materia feruida tenuis & copiosa erat, & quia totus morbus debebat paribus diebus habere exacerbationes; etenim etsi febris esset continua, attamen ratione bilis alternas habere solent biliosi morbi exacerbationes, ut praeclare adnotauit Galenus primo Aphorismorum duodecimo. Secundum fuit quod tardo, hoc est uespere fuit impositus clyster; circa quem adnotandum est Hippocratem nullum uerbum ociosum apponere. Dixit enim ὀψὲ, id est tardo, ut duo moneret, scilicet in administrando etiam clystere id esse obseruandum, ut in declinatione exacerbationis fiat, quam uerisimile est uespere contigisse; & si hoc uerum est de clystere, multo magis etiam id intelligi debet de aliis grauioribus auxiliis: Alterum quod monet est uti non quiuis clyster, sed blandus & mollis in febribus ardentibus usurpetur, unde usus est uoce diminutiua κλυσματίου, id est clysterulo; imo libro de affect. utitur Hippocrates in febribus ardentibus clystere ex aqua pura frigida, quod etiam comprobatum habetur apud Oribasium lib. octauo collect. capite uigesimoquarto, in febribus continuis & malignis: & huius exemplum habetur in quinto Epidem. decimaoctaua. Tertium quod contigit secunda die fuit, quod nocte quieuit, & caussa quietis fuit, tum quia exacerbatio erat admodum inclinata uespere, quando iniectus est clyster, tum quia cum clyster καλῶς, id est commode subduxisset aluum, ea exinanita vapores qui alioquin a foecibus sursum mittebantur, sunt abducti: unde tranquillitas in toto ac potissimum in capite secuta est; Et obseruandum est semper, quando nil aliud impedit, præstare ut clysteres uespere inijciantur, siquidem ad tranquillam noctem transigendam facit, & forsan propterea Hippocrates ex aliis remediis, quae aegro tunc sunt adhibita, solius clysteris meminit, ut doceret quietem noctis secutam ab hoc uno fuisse profectam. TERTIA Miranda est Hippocrates diligentia, qui nec quicquam superfluum aduotauit, nec quicquam omisit quod facere posset ad lectorem instruendum; mirum etiam est vnum clysterulum potuisse tantum, ut redderet quietam noctem usque ad sequentem meridiem; quinimmo quia mirum erat, ab Hippocrate adnotatum fuit. dicit itaque tota pene die naturali, cum antecedente nocte, quae erat dies impar, cuncta pene

pene fuisse sedatiora, ita vt uideretur aeger absq; febre,& dicit ἔδοξε.i. uisum & putatum est absque febre esse, quia vere non erat,cum esset febris cōtinua, sed quia adstantes comparantes statum praesentem quietiorem antecedenti accerbiori,ita existimabant. AD OCCASVM SOLIS dicebat Hippocrates secundo Epid. omnes partes diei correspondere partibus anni, atque ita occasum solis siue vespere correspondere autumno, qui cum sit θηριώδης.i.Ferinus,sic vesper & solis occasus. Dicet aliquis cur Hippocrates breuitatis amantissimus repetit,febrem fuisse acutam,nonne sufficiebat id semel initio adnotasse? Respondeo ideo repetiisse,quoniam cum noctem antecedentem vsque ad meridiem satis placatam transegisset, iure potuisset quispiam dubitare,ne febris acutiem omnem deposuisset, ut solet interdum contingere: Etenim licet nonnihil magnitudo videretur remissa, haud tamen idea & motus erant permutati, ergo non modo remansit febris acuta verum etiam fuit cum sudore, quod ostendebat insignem plenitudinem, & cum appareret initio exacerbationis,minime bonus esse poterat, quinimo sitis secuta, & linguae siccitas ostenderunt febrem acutiorem & auctiorem fuisse redditam, lingua enim quae superposita est stomaco & pulmonibus ubi exarescit, indicat partes circa pulmones vt ait Aristo.34.prob.4. vbi fit febris, valde flagrare. NIGRVM MINXIT. In tanta flagrantia & febrili aestu verisimile est combustos esse humores non paucos, atque eos in uesicam impulsos, lotium reddidisse nigrum; verumtamen huiusmodi symptoma non est proprium neque frequens febrientibus acute, inde par est existimare aliqua peculiari ratione Philisco accidisse. Neque mihi placet,quod aliqui dicunt, huiusmodi vrinam fuisse indicium cruditatis,quoniam & si eo tempore urina minime potuerit habere ulla coctionis indicia,attamen nigredo haud est signum cruditatis in urina, sed potius combusti in liene humoris admixtionis; quod quidem signum mortale erat,cum esset in principio, scilicet tertia die. Nam vrinas nigras in fine exeuntes nonnunquam esse criticas & salutaris non modo Hippocrates atque Galenus docuerunt,verum etiam quotidiano usu comprobatur. Sed hoc in loco oritur nobilissima quaestio: Vtrum possint humores lienis expurgari per vesicam, nam ex vna parte est clarissima authoritas Galeni 13.meth.cap.17.vbi scribit nullam patere uiam a liene ad uesicam, qua humores eius per urinam queant expurgari, Ex altera parte est authoritas Hippocrates qui secunda sect. 21.Epid.scribit: Bionem laborantem tumore lienis esse curatum vrinae fluxu, adhaec in libello de affec.pro curandis spleneticis vtitur medicamentis vrinam mouentibus. imo Galenus primo, ad Glauc.in cura quartanae vtitur diureticis. Pro hac graui atque utili dubitatione soluēda duobus modis responderi potest,uno duplices esse naturae uias alias manifestas,alias vero occultas,a liene vesicā non sunt manifestae,ut ait Galenus 13. methodi, sed sunt occultae ut monstrat experientia, atque ipsemet Hippocrates qui lib. de alimento dicebat omnia conspirare simul, unumque esse omnium confluxum & consensum: imo idem 6. Epid. quinta sect. initio dicebat naturam sibi inuenire uias non excogitatione. Alio modo responderi potest. lienem posse dupliciter euacuari per urinam, uel immediate,scilicet, vijs occultis, vel per accidens, scilicet euacuato toto, cū enim per vrinam exinanitur totum corpus,consequenter etiam siue per accidens uacuatur ipse lien. NOCTEM. Nox huius tertii diei correspondens primae fuit & ipsa grauis, sed quia malum in augumento erat,fuit acerbior,siquidem dicit Hippocrates de tertia non tantum eam fuisse laboriosam, verumetiam nihil dormiuisse & delirasse; ait autem NOCTEM DIFFICILEM. Quae verba dupliciter interpretari possunt,vel quod posteriora sint explicatiua prioris, quasi dicat noctē fuisse difficilem, quia non dormiuit, & delirauit, vel quod sint tres conditiones separatae vt magis mihi placet. Nam laboriosa nox dicitur,quando corpus valde fatigatur, & potest talis esse cum somno,sed qui laborem non leuationem faciat, vt Hippocrates secundo aphor. idque malum est; at deterius est labori accedere somni priuationem,multoetiam deterius est vigilantes aegros delirare,& minime sapere; ea propter admirabilis Hippocrates ad testandam noctis prauitatem dicit fuisse molestam sine somno, & cum delirio. Delirauit autem Philiscus,quia a foco putredinis trāsmittebantur biliosi vapores,qui perturbantes cerebri statum, consequenter eius actiones vitiabant.Certum est deliria etiam quaedam fieri cum somno, vt saepe adnotat Hippocrates in his libris;uerum deteriora sunt quae vigilantibus contingunt,quippe quod facilius sit dormientes, & somniantes quàm vigilantes a recto tramite mentis declinare, mala vero quae facilius contingunt,mitiora semper sunt. QVARTA, Quarta die scribit cuncta fuisse exacerbata,& vrinas fuisse nigras. Sed optabit aliquis scire cur non contentus dixisse omnia fuisse acerbiora facta,peculiariter addere voluit urinas fuisse nigras; Puto hoc fecisse, quia huiusmodi symptoma non erat ex propriis neque ex frequenter contingentibus, sed veluti aliquid rarum & maxime obseruandum. nec complectebatur cum aliis,sed putari poterat ipsum ab fuisse. NOX PLACIDIOR. Noctem placidiorem habuit, & urinas melioris coloris,circa quod occurrit illud considerandum primo, quae fuerit maior noctis praecedentis quies, an quod dormiuerit, an quod non delirauerit. Etenim desijsse delirium haud verisimile est, quandoquidem vbi vrinae ex crassis & turbatis fiunt dilutiores,& melioris coloris, signum, est materiam morbificam non amplius ad vesicam ferri,sed potius in caput verti, ac propterea debere potius augeri quàm minui deliria,idque non semel ab Hippocrate in Coacis animaduersum,atque ipsa ratione satis euidens est. Verum dicendum arbitror tranquillitatem noctis in eo fuisse potissimum positum, quod aliquantis per dormierit, & minus delirauerit: nec obstat quod urinae fuerint coloratiores,quia nigredo illa cum esset symptoma non proprian, potuit fuisse sublatum tota illa materia,quae tunc eam denigrabat,euacuata: Neque tamen bonitati eius noctis tantum erat tribuendum, vt medicus debuerit sperare salutem, tum quia diebus paribus remissiones eueniebant quod solet esse infidum; tum quia absque ullo

A coctionis signo eiusmodi. tranquillitas succedebat, quod Hippocrates similiter & in Apho. & in secundo Epid. dixit esse infidum. Rem autem sic sese habuisse docuerunt, quæ post subsecuta sunt in Quinta die, in qua circa meridiem parum sanguinis ab utraque nare defluxit, sincerum; urinae fuerunt uariae non circa meridiem, quia id uix fieri potuisset, sed tota die quinta, cum contentis quibusdam rotundis, semini similibus sparsis, sine sudore. Apposita balano exigua & flatuosa prodierunt, nox laboriosa fuit,

B cum somnis exiguis, verbis, delirio; Extrema frigida non recalescentia, parum dormiuit, atq; haec omnia nocte diei quintae. Circa quam paulisper immorandum, & primum illud considerandum venit, sanguinem exeuntem complures prauas & lethales habuisse conditiones. prima enim stilla fuit quam esse suapte natura signum exitiale docuit Hippocrates & in Coacis, & in progn. & in toto hoc Epid. opere; imo secunda sect. huius lib. tex. 62. monstrat huiusmodi stillam esse exitialem semper istius

C Philisci exemplo. Etenim significat prauum sanguinem & copiosum abundare, quo stimulatur natura, sed eum expellere nequit; & notat Galenus omnes fere interijsse, quibus in prauis & magnis febribus huiusmodi sanguis manauit; Praeterea prodijt ab utraque nare, quod signum indicat totum corpus, scilicet tam in dextera, quam in sinistra fuisse uitiatum; sicut enim exiens sanguis a dextera nare dexterum hypochõdrium, & a sinistra sinistrum laborare significat; sic ubi manat ab utraque parte,

D vtrumque hypochondrium in vitio esse monstrat: Adhæc fluxit in meridie, quo tempore magis uires solent ualere, ob solis præsentiam, ut cum male ualeant quo tempore bene ualere solent iure magis suspicandum sit esse debiles uere & ualde; quamquam est & alia ratio, quod cum meridiei tempus sit aliis calidius ut Arist. disputat. 4. probl. sect. 15. deberent tunc fluxiones humorum esse faciliores. Fuit postremo sanguis ille sincerus, hoc est nullis aliis humoribus permixtus, neque serosus quod si-

E gnum erat aestum intestinum maximum esse, ichorosamque substantiam consumptam ex toto fuisse, vnde recte Galenus interpretatur nigrum, quicquid dicant alii, quoniam ubi feruore consumitur sanguinis ichor nigrescit. & Hippocrates id testatur in Coacis ubi maxime omnium damnat stillas sanguinis atri. VRINAE VARIAE. Porro uarietas urinae uarietatem prauorum humorum indicabat, quae malae sunt Hippocrate dicente excretiones omnes quanto magis variae sunt, eo deteriores esse.

F At dignum est scitu, qua ratione contenta illa tres conditiones habuerint, ut essent rotunda, semini similia, atque sparsa. Etenim Hippocrates secundo progn. contex. 28. vbi tractat de vrinarum contentis, horum nullam uidetur mentionem fecisse; Nisi dicamus intelligi furfuraceas de quibus loquens ex Hippocrate Auic. secunda, quarti. tex. primo, cap. 88. dicebat malas esse in acuta febre, quoniam significant abrasionem factam esse a febris incendio; tur fura enim sunt sparsa, rotunda, & semini non admodum dissimilia, & non modo ob flatum verumetiam propria natura suspensa manentia: scimus enim semen ob spiritum supernatare vrinis. APPOSITA BALANO Quando glans fuerit administrata & si non dicat Hippocrates par tamen est existimare id fecisse uespere, quando similiter secunda die clyster iniectus est: potius autem glande quam clystere vsus est, quod a magnitudine morbi uires essent ualde prostratae: sic enim primo de acutis 45. uiribus ualentibus & aetate florente clystere infundi, languentibus uero glandem administrari praecipiebat, cumque glandes ut clysteres fiant diuersorum generum, verisimile est simplici & leni esset vsum, tum quia magnitudo febris acriores repudiabat ob calorem, & mordacitatem ipsorum, tum, quia exigua, & flatuosa tantum exierunt, quod non contigisset si glans elaterio, colocyntide, scammonio, ut solebant ueteres facta fuisset, quamquam potuit etiam ob lienis vitium nihil exiisse glande, siquidem scribit Arist. tertio de partibuus animalium, cap. 7. habentibus lienem tumidum plerumque fieri uentres praeduros eo quod humores qui petentes intestina molliunt ij in lienem abducti reddunt ea sicca, sicuti qui multum mingunt eadem ratione parum egerunt: Itaque sicuti clysterem qui melius duxerat, nox quietior excepit, sic glãdi nil educenti, plenisque foece intestinis relictis uere nox laboriosa successit, in qua etiam nullo sudore imminuta materia non modo corpus uniuersum agitatum est, uerum etiam oblocutio importuna, & deliria apparuerunt cum somnis exiguis; atque haec nox respondebat primae & tertiae, quae etiã graues fuerunt, licet in hac dormiuerit aliquantisper qui tamen somnus laborem potius quam leuamen afferebat. EXTREMA FRIGIDA. Inter praecipua febrium & earum ardentium quas Aristo. 27. probl. 2. Hepialas, medici lyperias uocant, indicia, est, ut refrigerentur extrema, atq; interiora caleant, quod vel humores frigidi cutem occupent uel a magnitudine aestus extremorum calor pene extinguatur, uel magnitudine inflãmationis alicuius visceris attrahatur ab extremis ad interiora: Verum in Philisco huiusmodi signum eo exitialius erat, quod & ab inflammatione & extinctione pendebat, quae magna erat, ita ut non rediret neque recalesceret; nam etsi malum semper sit calorem a capite, pedibus, manibusque discedere, tunc tamen est pessimum, quando nunquam reuertitur, ad extrema. MINXIT NIGRA. Die aduentante minxit nigra, & ante quoq; parum dormiuit & obmutuit. Circa quod considerandum est Hippocratem adnotasse parum dormiuisse Philiscum aduentante die, quoniam ut monuit secundo progn. somnus optimus est qui fit nocte uel mane usque ad quartam horam quod ita soleant communiter homines dormire, vnde uullo huiusmodi tempore dormire pessimum est dormiuit autem Philiscus, quia euacuatus erat per vrinam nigram humor melancholicus & noxius. Sed quae fuit causa ut obmutuerit, qui paulo ante multa loquebatur? Morituris cito frequenter contingit, ut loquelam amittant, idq; pluribus de causis, uel quia mens & imaginatio penitus amissae haud quaquã operantur (esse enim sermonem imaginationis & mentis effectum non & dubium) uel

quia

quia instrumenta hoc est nerui & musculi famulantes locutioni sunt impediti, ob siccitatem aut repletionem; uel quia thorax facultatis motricis illustratione orbatus haudquamquam uoci & consequenter sermoni faciundi inseruire potest. Iam uero Philiscus obmutuit tum quia mens eius alio erat abducta, ut in ecstacticis, cum quia ob facultatis motricis summam imbecillitatem thorax nõ poterat moueri; eadem etiam ratione cum calor esset pene extinctus, sudabat frigidum, & extrema liuescebant; Sed cũ infra dicturus sit Hippocrates hunc aegrum perpetuo sudasse frigidum, cur eius tantum meminisse uoluit in fine quintae diei? forsan quia tunc fuerat multo frigidior quam antea, idque ex eò probatur, quia etiam liuescebat, nam Hippocrates secundo, progn. tertio, scribit si digiti & ungues liuescant, statim esse expectandam mortem eo, quia ut ait Galenus in illo com. signum est extingui calorẽ quia corde influit, imo ait Hippocrates huiusmodi colorem esse nigro peiorem. DIE SEXTA. Tandem eadem die, scilicet sexta, & circa meridiẽ obiit, quod autem sexta die obierit, factum est, quia ut ipsemet Hippocrates in fine historiae notat, exacerbatio in hoc aegro semper facta est diebus paribus, & praesertim circa meridiem: illud autem fere perpetuum est, quemadmodum etiam quarto de morbis habetur ab Hippocrate ut nõ modo die, uerumetiam hora grauioribus intereant aegrotantes, & iure quia tunc mors potissimum contingit, quando maximus sit inter morbum & naturam conflictus, praesertim in iis, qui non longo morbo consumuntur, sed cito & magna ui pereunt: igitur iure perijt circa meridiem Philiscus, quia aliis diebus circa eam horam factae sunt exacerbationes. At percunctabitur aliquis, quomodo potuerit perire sexta die, cũ Hippocrates secundo Epid. sect. 6. 15. aperte dixerit perituros necessario interire anno, mense, & diebus imparibus. Praeterea cum Plinius lib. secundo, cap. 101. narret ex Aristo. omnes mori recedente aestu maris, atque id experientia comprobatum fuisse in Gallico Oceano, qui fieri potuit, ut circa meridiem interierit Philiscus? Adhaec quo genere mortis existimandum est periisse? Ad primum resp. propterea hoc fuisse ab Hippocrate adnotatum, quoniam rarissimum est ut quis die pari obeat. nam Galenus dicit primo de dieb. decret. cap. 4. & 5. Diem sextam fuisse uocatam a ueteribus, tyrannum, quòd ea torqueat & necet aegrotantes, praeter omne ius & rationem: obiit autem potissimnm sexto quoniam magnitudo morbi exigebat, ut citissime periret, quia autem iuuenis erat, restitit paulisper, nec debebat interire nisi septima, atque antecessit una die, quoniam ea facta est exacerbatio, in qua fit mors. De Plinio uero dicendum est, in aliqua forsan regione Oceani Gallici id fuisse obseruatum, at falsum est ubique illud fieri, cum omni hora & omni tempore contingere uiuentibus mortem usu quotidiano comperiatur, nisi quoque dicamus id fortasse uerum esse in morte naturali, quae fit per consumptionem humidi, non autem in uiolenta & morbosa. Ad postremum autem dicendum est mortem nihil aliud esse, quam caloris natiui interitum, iam

A uero calor natiuus ut docet Arist. tertio. probl. 25. lib. de breu. & long. uitae, lib. de senectute, Theoph. lib. de igne. Galenus lib. de vsu resp. & 6. cap. lib. de tremore & rigore, interit uel σβέσει. i. extinctu a frigido & humido, vel μαράνσει. i. marcore, qui fit vel paulatim consumpto humido, uel affatim ut lucerna sub sole & igne erepto; addere possumus suffocationem ex Galeno qua, scilicet priuatur motu. Philiscus obijt, marcore extincto nempe calore natiuo, a febrili & igneo. Post relatum Philisci interi-
B tum Hippocrates notat quatuor commemoratu digna ipsi perpetuo contigisse; Quod respirationem habuerit a principio ad finem aegritudinis raram & magnam, tanquam recordantis oblite respirationis. Quod splen intumuerit rotundo tumore. Quod sudores habuerit usque ad finem frigidios. & Quod paroxysmi paribus diebus inuaderent. De hoc postremo iam diximus, scilicet rarum esse ut fiant exacerbationes morborum paribus diebus, ac propterea fuisse adnotatũ hoc ab Hippocrate, qui
C licet usus sit uocabulo paroxysmi, qui in interpollatis potius quàm continuis febribus, qualis fuit proposita, fieri solet, attamen ea uox non proprie, sed cõmuniter pro exacerbatione morbi sumitur. Caeterum de respiratione & alijs puto in extremo loco fecisse mentionem Hippocratem, uel quod oblitus esset adnotare, ut faciunt saepe qui celeri calamo adnotant, uel quòd cum semper contigerint, si semper eorum uoluisset meminisse, tędiosum & sua grauitate fuisset indignum. Etenim respiratio rara
D & magna semper fuit, quia a prima die occupata ui morbi mente obliuiscebatur respirare, donec vi mali ad sese reuocatus, quod omisserit respirationis magnitudine compensabat; sic enim plerunque fit respiratio magna atque rara praecipue in delirantibus, quorum symptoma praecipuum huiusmodi respirationem iure facit vbique Galenus & in primo, & secundo de diffic. respir. Quod uero a prima die delirauerit Philiscus ex eo potest conijci quod Hippocrates dicit eum nocte diei tertiae πάντα. i. in
E omnib. delirasse quasi nõ antea adeo manifeste delirasset: & ne hoc ignoretis Hippocrates rarissime meminit pulsus, quem licet cognosceret, haud tamen inuenitur eo usus in medicina facienda. Imo nec Plato, nec (quod minus videbatur) Aristo. qui libro secundo Methor. cap. de terremotu licet nonnihil dicat; id tamen non facit ad medicinã, sicut nec quod dicit in lib. de respiratione & de spiritu, ubi pulsum non respondere respirationi, nec ad quicquam utilem esset, at ex mera fieri necessitate prodidit. Hero
F philus primus qui vt ait Strabo lib. 12. in fine, scholam medicinae habuit inter Laodiceam & Carugam, de pulsibus scripsit & docuit unde Herophili eius sectatores sunt uocati, sed ut ait Plinius libro decimo ob subtilitatem artis fuit desertus. Post Herophilum Galenus & ipse de pulsibus locupletissime tractauit, at nimium quantum prolixe, & certe semper existimaui Galenum illo suo ingenio multa de pulsibus excogitasse, quae experientia nunquam probarat. Atqui respiratio, vt norunt omnes, fit ex duplici motu, & inspiratione & exspiratione, quando attrahitur spiritus, potest interdum bis attrahi,

sicuti,

ſicuti ſit ſingultu plorantium atque haec reſpiratio eſt illa, quae hoc in loco uocatur ab Hippocrate veluti reuocantis. Splenis tumor rotundus viſceris illius, non muſculorum ſuppoſitorum indicium fuit; Etenim ubi muſculi ſupra lienem poſiti inflammatione tentantur, ſolent prout ipſi longi ſunt, ita oblongos pati tumores, ubi uero ſolum uiſcus, fit tumor teres, ſicut & ipſum rotundum eſt. Porro quod ſemper ſudores fuerint frigidi, non intelligendum eſt quaſi aſſidue frigidum ſudauerit, ſed uult dicere Hippocrates ſudores qui ſibi contigerunt, ſemper fuiſſe frigidos, quam rem narrare forſan fuerat oblitus. Atque haec tota fuit primi aegrotantis hiſtoria. quem haud arduum fuit praedicere ſaltem tertia die fuiſſe periturum cito, quando multa eaq; grauia ſymptomata apparuerunt. ſiquidem ipſemet Hippocrates tertio progn. docet quibus fiunt. prima, uel tertia die labores aut quarta, aut ſeptima iudicari. Nec tamen Hippocrates eum deſeruit, cum adhibuerit glandem, ut doceret etiam quos timemus perituros, eſſe curandos, tum quia, ut dicebat Aretaeus, humanitatis officium eſt non permittere ut aegri pereant deſperati, tum quia interdum ſeruantur, quos perituros certe ſperes, & ut dicebat Seneca lib. primo, de clementia mali medici eſt deſperare ne curet. Modo uidendum eſt quaenam curatio debuerit rationabiliter adhiberi. Vbi itaque a medico deliberatum eſt curam aggredi, illud primum in animo habere debet, ut ſinceræ, fideliter, & diligenter omnia agat pro conſequendo ſibi propoſito fine, ſcilicet aegri ſanitate: quod quoniam obtentu difficillimum eſt, niſi cognoſcatur id quod laedit ſanitatem, ſiquidem iudicatio qua utitur medicus rationalis eſt, ut ait Galenus libro ad Thraſibulum comprehenſio laedentis & iuuantis ideo debet ſemper ante caetera cognitionem indagare, quae comparaturtum propria induſtria, tum ipſius aegrotantis interrogatione; quam interrogationem circa quinque potiſſimum fieri debere docet Hippocrates lib. de affect. nempe quae patitur, ex qua cauſa, quot iam diebus, an uenter ſecedat, & quo uictu vtatur. Haec autem omnia multo fuſius docuit Galenus in hoc eodem libro cõtex. primo. Scribit Hippocrates primo Apho. acutiſſimis morbis tenuiſſimum victum conuenire, qui erat nihil dare in prima die, imo vere uſque ad tertia narrat enim Ariſt. tertio Politic. cap. 11. apud Aegyptios capitale habitum ſi quis ante tertiam quicquam moueret. Sed haec uiuendi ratio hodie obſeruari haud poteſt, quando habetur pro uictu tenuiſſimo ſuccus ptiſſanae, vel pannatella ex aqua. Cum itaque morbus præcipuus eſſet febris acuta maligna, cum tumore lienis inflammatorio, indicatio poſtulabat inflammationis ut eius auctio prohiberetur diuerſionibus & repercuſſionibus; ſed repercutientia extrinſeca poterant intro repellere humores fluentes, iccirco abſtinere ſatius erat, & pro dolore ſedando placida adhibere, & laxantia leniter ut roſaceum hydreleum. Ratione uero febris ab eius forma refrigerandum, & humectandum indicabatur: Ratione materiae vt putrefacta tolleretur, alia conſeruaretur a putredine, & a malignitate. Pri-

A mo igitur inſtitui debuit uictus tenuiſſima ratio, & abſtinentia vini, tum ob febrem, tum ob inflammationem. Cogitandum poſt haec fuit de ſanguinis miſſionem indicata tum a febre putrida acuta, tum ab inflammatione, qui morbi magni ſunt, nec putandum eſt Hippocratem abſtinuiſſe, & ſi tacuerit, quoniam nec ſenem Pphiliſcum fuiſſe nec uiribus infirmis, initio probabile eſt. Euacuatis igitur primũ aliquo inteſtinis ſtatim fuit ad ſecandam venam deueniendum. Vnde ſecunda die ueſpere ab eo immiſ-
B ſus eſt clyſter mollis, quod non prius fuerit accitus, & ſequenti mane miſſus ſanguis, quo miſſo plane melius aliquot horis ſeſe habuit, ſed a qua partem, putandum a ſiniſtra, & forſan etiam a dextera ob locum inflammationis, & a brachio, ſiquidem lex eſt ipſiuſmet Hippocrates relata, & a Galeno libro de curat. per ſang. miſſ. & 13. Methodi inflammatis partibus ſupra renes, uenas ſuperiores eſſe ſecandas. Hoc facto conuertendum fuit ſtudium ad coquendos prauos humores refrigerantibus & ape-
C rientibus, ut ſcilicet poſſet fieri eorum expurgatio: tum etiam diuertenda materia erat a capite quo tendebat ligaturis, & lotionibus extremorum ob vigilias. Caeterum dubitabit aliquis numquid Hippocrates purgatorium ullum medicamentum praebuerit, & num praebere debuerit: Ego vero arbitror Hipprocratem abſtinuiſſe ab omni genere medicamentorum purgantium, quoniam ſicut hoc in genere mentionem fecit clyſteris, & glandis ſic aequum fuiſſet vt etiam meminiſſet alterius euacuationis.
D Adhaec non uidetur conueniſſe quia quibus vtebatur Hippocrates etant ualde calida. Vnde ſecundo acu. 11. laudat ſolum ὑπήλατα, atque ea ſibi probata, ut ueratrum nigrum, & pepliũ. Ab alijs dicit abſtin. in primo Aphor. Sed alia parte ualde durum videtur Philiſcum ſex diebus ſemel tantum deieciſſe aluum, niſi dicamus ſponte aliis diebus eum fluxiſſe, ac propterea nil de ea eliquanda, niſi bis cogitaſſe, quando nempe magis oportunum exiſtimauit. Quale autem conueniſſet dare dubitari poteſt, ſi-
E quidem dixit Hippocrates purgandum eſſe initio etiam crudos rumores, dum turgent, hoc eſt dum huc atque illuc moti periculum imminet ne ad nobiles partes ferantur; Iam uero uigiliae & delirium quod nocte apparuit tertiae diei demoſtrabant materiam ferri in caput, ſimiliter urinae enaeoremata rotunda, ac diſperſa. Verum puto potuiſſe quidem Hippocratem aliqua ratione ſaltem lenitiuo appellato medicamento euacuare prauos humores, niſi forſan erat prohibitam, quoniam tertia die miſſus
F ſanguis, aliam purgationem non admittebat, caeteris tribus diebus iam morbus factus vehementior, & magis exitioſus una cum ſaeuis ſymptomatibus, & uires propterea factae imbecilles minime permittebant ut nouam uacuatione magis labefactarentur; atq; eo maxime quòd in urinis nullae unquam apparuerunt coctionis, ſed potius cruditatis notae. Fuiſſe autem vires imbecillas praeceteris monſtrauit ſtillae maribus, frigiditas extremorum continua, a glande exigua operatio facta. Porro medicamenta alterantia & putredini reſiſtentia credibile eſt fuiſſe adminiſtrata, ut potiones illae refrigeratoriae

toriae in fine tertii de morbis propositae & decocta herbarum oxalidis, endiuiae, sonchi, & similia. Tempore nostro bezoartica vocata conuenissent; sed illud notandum serapia quae passim usur- A pantur, mihi non probari, aestate praesertim, & in morbis biliosis, cum Hippocrates secundo acut. in morbis biliosis cuncta dulcia repudianda censeat.

HISTORIA SECVNDA.

SILENVS habitabat in Platamone prope filios Euelcidis. Ex lassitudinibus & potibus, & exercitationibus intempestiuis febris magna corripuit: coepit autem dolere & lumbos & caput habuit grauitas; colli aderat contentio: a ventre autem PRIMA die biliosa, sincera, spumosa, saturata, multa prodierunt: vrinae nigrae nigram subsidentiam habentes, sitibundus lingua arida, nocte nihil dormiuit. SECVNDA febris acuta, deiectiones plures, tenuiores, spumosae; vrinae nigrae; noctem difficiliter aliquantulum delirauit. TERTIA cuncta sunt exacerbata: hypochondrij contensio ex vtraque parte, oblonga, ad vmbilicum submollis; deiectiones tenues subnigrae; urinae turbidae, subnigrae: nocte nihil dormiuit: sermones multi, risus, cantus, continere nequibat. QVARTA quod eadem. QVINTA deiectiones sincerae, biliosae, laeues, pingues: vrinae tenues, transparentes, paullulum mente constitit. SEXTA circa caput modicum sudauit, extrema frigida, liuida; multa iactatio: ab aluo nihil exiuit, vrinae substeterunt: febris acuta. SEPTIMA voce priuatus est: extrema non amplius recalescebant: nihil minxit. OCTAVA sudauit per totum frigidum: exanthemata cum sudore rubra, rotunda, parua, veluti vari permanebant: non abscedebant: a ventre autem exiguo irritatorio stercora tenuia, qualia cruda exibant cum dolore; meiebat cum dolore, mordacia; extrema parum recalescebant: somni tenues, comatosi, sine voce: vrinae tenues, transparentes. NONA per eadem. DECIMA potus non recipiebat, comatosus, somni vero tenues, a ventre autem similia, minxit aceruatim, subcrassum, sepositum: subsidentia farinacea; extrema rursum frigida. VNDECIMA interijt; a principio huic & per totum spiritus magnus, rarus; hypochondris palpitatio continua, aetas, & quasi viginti annorum.

SILENVS QVI PROPE. Sequitur secunda historia, quae utrum habeat vllam cum superiore connexionem haud est diligenti sine fructu diquirendum: & cum sit longa ac profusa conabor sub capita aliqua quam breuius fieri poterit explicare. Hic itaque Silenus habuit sicut & Philiscus acutam febrem, ardentem una cum Hypochondriorum ingenti incendio, quod vtrum sequeretur inflammationem alicuius uisceris an Erysipelas suo loco expendemus. Obiit autē vndecima die, scilicet multo tardius quam prior, & obiit impari die, quia etiā imparibus sibi exacerbabatur morbus. Sed melius statim est ad examen singulorum accedamus. Quis fuerit Silenus hic, non est ita facile cognoscere, cum ex ueteribus plures habeantur huius nominis, quod primum a nutrici Bacchi deriuatum est. Galenus etiam tex. 4. primo. in tertio Epid. commemorat nonnullos interpretes qui Silenum A fuisse Lunaticum ἀπὸ τῆς σελήνης dixerunt: sed irridet eos quamquam apud Platonem & alios reperiantur uocati Sileni quidam daemones, & Satyri. & in Glossario veteri habetur. Silenus Παν Σιληνιος. Sed haec nil ad rem nostram; illud certe putandum est hunc fuisse nobilem non admodum, nec ita notum, cumque describat habitationem, nempe in Platamone atque vicinum, scilicet prope Euelcidis domum, Eualcidem uerisimile est fuisse notissimum, Nam Herodotus qui fuit Hipprocratis coaetaneus, B nominat quandam Eualcidam Erectriaeum ducem, & gymnastam celeberrimum, qui utrum hic fuerit nil interest scire. Iā uero Platamon quid esset a scriptoribus uaria dicuntur, aliis fluuium, aliis locum maritimum, amplum, uel quid aliud simile exponentibus, sed quod dicit Galenus in linguarum expositione est. Platamonem esse petram laeuem & humilem in mari eminentem, circa quam dilatantur fluctus, quod vt huic loco possit accommodari

non

non video, vnde potius cum Hesychio puto intelligendum esse locum latum prope mare, qui debebat esse vbi habitabant Silenus & Eualcides, nisi Platonem, scilicet locum ubi Platani consiti erant intelligere libet. Erat autē hic aeger iuuenis, scilicet uiginti annorum ut in fine historiae testatur Hippocrates & forsan saltator uel cursor; sic enim Sileni dicti sunt daemones quidam saltatores apud veteres; quod eo magis possumus existimare, quoniam scribit Hippocrates eum ex lassitudinibus, potibus, & importunis exercitationibus febrem fuisse nactum magnam, (siquidem, ut recte interpretatur Galenus vbi Hippocrates dicit πῦρ quemadmodum hic ingentem febrem denotat) ac propterea prima die caepisse secundum lumbos dolere, capitis grauitatem, collique tensionem sentire. Sunt enim haec accidentia nimium saltantibus, & sese exercentibus saepe numero contingentia, & nos in Gymnastica monstrauimus saltu immoderato lumbos, renes, & caput maxime fatigari, ut propter hoc minime mirum sit Silenum incurrisse febrem acutam & Hypochondriorum exaestuationem, cum corporis antecedenti dispositioni & forsan habitui bilioso accesserint eae caussae externae, quae maxime omnium possunt corpora etiam non antea parata inflammare, saltus, scilicet immoderatus atque potus: Et notandum est Hippocratem hic commemorasse caussas externas, quoniam maxime conducunt ad notitiam internarum, quae ab ipsis inducuntur. Vn de secundo Epid. dicebat deueniendum esse ad occasionem, & occasionis initium: Verumtamen, ut optime notat Galenus etiam caussae externae non morbos graues ita faciunt, nisi in corpore adsit ad eos suscipiendos praecedens dispositio. Verum antequam ulterius progrediamur, hic oritur dubitatio quomodo ex potu uini immoderato oriri possit febris ardens & incendinm hypochondriorum, siquidem Galenus tertio cap. lib. de caus. & morb. & lib. de temper. scribit potuis fieri aegritudines frigidas ut apoplexiam, paralysim, epilesiam conuulsiones tremores, hydropem, imo Aristo. tertio, sect. probl. primo, & sexto quaerens uir cum calidum uinum sit, attamen ex eius immoderato potu fiunt rigores & paralyses, (nam sic esse legendum & non pleuritides, quae sunt aegritudines calidae ipsa ratio docet) ideo esse respondet, quia, ubi multum humidum est in corpore si refrigeretur, facit quoque multum frigidum, ut uestis humido frigido imbuta multo frigidior euadit; refrigeratur autem calor natiuus ut alias dicit in eadem particula probl. 25. a nimio uini calore pene extinctus. Hoc item dicit Plutarchus tertio, Sympos quinto, ubi probatur a nonnullis uinum esse frigidum quòd ab eo paralyses, tremores, aliaque uitia frigida oriantur. Respond. dupliciter uno modo non dixisse simpliciter Hippocratem ex potu factam febrem, sed cum aliis causis nempe exercitationibus, & lassitudinibus. Alio modo & melius possumus dicere triplicem esse usum uini, uel enim potatur moderate, uel immoderate, uel immoderatissime: si moderate potetur auget calidum innatum: si immoderate calefacit immoderate, & facit febres, ut Gal. primo, de diff. feb. 2. sin immoderatissime, ita ut obruat calorem natiuum refrigerat per accidens, scilicet extinguendo calorem natiuum; ita enim dicit Arist. tertio, probl. 25. in quo quaerit, cur ebriosi tremant, atque eo magis si merum copiosum sumpserint; ibi enim dicit tribus modis calorem extingui frigido, scilicet, & humido defectu pabuli, & immenso calore, quod quoque Theophr. lib. de igne, et Galenus libro de trem. & rig. cap. sexto locupletissime confirmarunt. Postquam igitur Silenus a lassitudinibus & potibus, & nimijs exercitationibus, (quod iure Galenus putauit saepius fecisse) in febrem incidit, uidere oportet quae symptomata sunt secuta, quaeque partim attinebant ad actiones laesas, partim ad excrementa mutata quae pertinebant ad actiones laesas, fuerunt: quia nil dormiuit; lumborum dolorem persentijt capitis grauitatem, colli tensionem, siticulosus fuit, linguam ualde siccam habuit. Quae autem ad excrementa mutata spectabant, fuerunt, quia aluus statim effudit biliosa, immixta, spumosa, saturata, & copiosa; urinas quoque nigras, nigramque hypostasim habentes. Sed circa haec dubitatur utrum secundum Hippocratem sit febris numeranda inter accidentia primae diei; nam primo numerat febrem deinde dicit prima die aluus fudit, &c. unde uidetur colligi posse febrem non esse numerandam inter accidentia primae diei posset quispiam suspicari Silenum ex illis tribus caussis incurrisse in Diariam, deinde in putridam, sed non mihi placet hic modus respōdēdi, quia Hippocrates non consueuit unquam appellare febrem diariam πῦρ i. ignem quemadmodum hic facit. Dicendum itaq; est statim ab initio febrem Sileni fuisse putridam: puto autem Hippocratem usum fuisse, hysterologia quadam, quae est, quotiescunque ea quae deberent prius dici posterius dicuntur. Videamus modo sigillatim caussas horum symptomatum: & primo animaduertere debemus quomodo potuerit Silenus prima die habere urinas & foeces teterrimas. Ratio autem est, quia ut inquit Hippocrates quarto de morb. excrementa & morbi non subito generantur, sed subito apparent. In Sileno itaque fuerat ante conceptus morbus, quia ex illa importuna uiuendi ratione generati sunt paullatim praui humores, qui postmodum statim erumpebant. quia igitur habebat corpus aptum ad morbum, ideo habuit ab initio urinas & foeces teterrimas, facta itaque est immensa copia bilis, quae erat sincera; quia etiamsi in corpore Sileni adessent humores crassi & frigidi, tamen bilis primo parata erat. Erant autem spumosa quoniam cum fieret magna ebullitio in corpore Sileni, fiebat etiam spuma, sicque spumosa excrementa. Erant etiam saturata. Appellantur autem saturata quotiescunque color bilis est maxime intensus, ita enim appellare solemus nos pannos rubeos saturatos: quando, scilicet rubeus color est ualde intensus. Erant copiosa, quia longo tempore humores paullatim collegerat. Quo uero ad urinam spectat, erat nigra, quia bilis assata erat, quae postmodum per urinam expellebatur. fiebat autem sitis & linguae ariditas, propterea

quod febris erat ardentissima. Non dormiebat tandem, quia uapores continuo elati acres cerebri membranas uellicabant: & summatim ex his symptomatibus poterat medicus peritus facile formidare hunc esse moriturum: cum Hippocrates & in coac. praenot. & secundo progn. huiusmodi excrementa statim apparentia interitum significare prodidit.

SECVNDA DIE. Eadem symptomata continuarunt, scilicet foeces, urinae, uigiliae. Duo autem addit super inducta febrem acutam, necnon delirium; & de delirio non est mirum quandoquidem uigiliae antecedentes a bilioso succo & uapore deriuantes facile potuerunt demonstrare futurum delirium aliquod. Sed ex alia parte cum aluus pergeret educere multa & spumosa, uidebatur consonum rationi haud quaquam debuisse mentem tentari: cum in Aphor. Hippocrates non semel docuerit insanias, aliaque superiorum partium mala finiri per excretiones inferiorum. Nisi dicamus fuisse secunda die foeces tenuiores, quod quidem argumentum poterat esse retentas crassiores humorum prauorum partes, si non ipsas, saltem ab ipsis uapores in caput restagnasse, sicque delirium paruum induxisse. At quomodo dicit Hippocrates fuisse febrem acutam secunda die, quasi uero prima non talis fuerit, cum tamen cuncta symptomata relata demonstrarent, & eam fuisse periculosam & velocissimi motus, quae duo sunt ueri characteres morbi acuti, vt docuit saepe Galenus & praesertim lib. de temp. morb. quinimmo cum prima die dicat Hippocrates πῦρ ἔλαβεν, & ut exponit Galenus πῦρ significet febrem uehementissimam negari nequit, quin etiam tum febris fuerit acuta, cur igitur addit in secunda die fuisse acutam? ego certe puto uoluisse significare febrem fuisse acutiorem quam pridie: sic enim Galenus in com. ad lib. prog. in quo certum est Hippocratem loqui de acutis morbis, vbi is mentionem facit acuti morbi, intelligere semper acutiorem uel accutissimum diserte asserit.

TERTIA DIE. Scribit cuncta fuisse exacerbata hoc est grauiora reddita tertia die, quoniam cum imparibus semper fierent exacerbationes, iure id potissimum contigit tertia. Sed dicet aliquis non ne etiam Philisco tertia die facta est exacerbatio, & tamen dixit Hippocrates diebus paribus fuisse illi exacerbationes? Dico Philisco uespere tantum diei tertiae caepisse exacerbationes, quod erat initium futurae quartae, hunc autem Silenum tota ipsa tertia, imo uero etiam quarta facta est, atque durauit exacerbatio: quae autem & qualis haec fuerit, diligentissime ut consueuit adnotauit. Primum enim (quod non antea apparuerat) in utroque hypochondrio tactu comprehensa fuit tensio oblonga; circa umbilicum submollis, foeces tenues, subnigrae, vrinae turbidae nigrae, nocte nil dormiuit, sermones multi, risus, cantus, continere sese non potuit, atque haec cuncta tertia & quarta durauerunt: quae quoniam digna comtemplatione sunt, singula considerabimus paulo dilig̃eter, & primum illud monendum esse existimo consueuisse Hippocratem aegrotantium hypochondria singulo die contrectare, alioqnin non dixisset tertia die tantum apparuisse tensionem eorum, nisi & prima, & secunda quoque die tetigisset. Vnde iudico quoque Hippocratem medicos imitari debere, ac diligentissimos esse in cognoscendo quotidie hypochondriorum statu, quandoquidem ibi est sedes facultatis naturalis, hoc est uiscerum naturalium in quibus fere tota uis interitus aut salutis posita est, & in quibus tanquam in palaestra quadam omnes pene morbi & naturae fiunt conflictus, quos maxime omnium semper medicus obseruat. Vtrum affectus ille hypochondriorum fuerit inflammatio uel erysipelas, ut aliquibus placuit & forsan etiam Galeno aut quidpiam aliud genus tumoris, minime indicandũ putauit Hippocrates quod facile ex obseruatis intelligi potuerit minime ueram inflammationem aut tumorem inflammatorium uel erysipelaceum fuisse, quod non adesset dolor nisi forte lumborum, qui etiam prima die, & forsan febrem adfuerat, nec coloris illa mutatio, aut peculiare eius partis incendium, aut etiam ut ipsemet Galenus testatur, tumor; si enim adfuisset horum quippiam aequum fuisset ut aliquam saltem mentionem fecisset. Vnde suspicandum est potius fuisse insignem obstructionum copiam, quam ex crudis succis ab errores uitae congesserat, & quae potissimum tertia die apparuit, quod ante expurgarentur per foeces illi humores, tertia uero die factae illae sint non tenuiores ut pridie, sed simpliciter tenues quod erat indicium in hypochondriis crassiores humores detineri, & ex ijs putrescentibus, ac flagrantibus tenuiores affluere, ut potius φλόγωσις, quam φλεγμονὴ fuerit uocãda, sed vnde illa submollities ad umbilicum; forsan, quia omentum, quod eo pertingit absque obstructionibus erat: Accedit etiam quod ut recte perhibet Aristo. decimmo sectio. probl. 45. homo habet umbilicum maxime sanguineum & humidum: quo fit ut non ita faciliter intendatur, atque durescat; erat autem oblonga tensio, quod occuparet omentum figura longum. Cum itaque hypochondriis humores corrupti retinerentur, iure pars ipsorum, ad uesicam amandata fecit urinas nigras quidem ut antea, sed crassiores, ac propterea turbatas; Vnde facta maior in caput euaporatio, cuncta illius anteacta symptomata non parum auxit, nimirum uigiliam & delirium, dicente Hippocrate quarto, Aphorismorum septuagesimo quibus urinae crassae, & turbatae quales iumentorum, iis labor capitis aut adest, aut aderit; deliris autem incrementum ex eo maxime significabat, quod plura loqueretur, rideret, & caneret praeter rationem, atque ex huiusmodi risu minime sese continere posset. Verba enim sequi imaginationem & Aristot. dixit, in lib. perhiermenias, ubi ea quae sunt in uoce scripsit esse notas eorum quae sunt in animo, ut ab errante animo, necessario uerba tum copia, tum qualitate errantia oriantur. Sed hoc in loco dignum est quaestione, quae nam fuerit uera causa risus in Sileno, etenim risum atque laetitiam consequi sanguinis puri exuberantiam Auicennas, & Auerroes in cantica docuerunt. Vnde Hippocrates quoque libro sexto, Aphorismo. 53. dicebat quae cum risu fiunt despi-

desipientias esse tutiores eo quod ut pariter Galenus dicit huiusmodi desipientiae cum risu fiant a caliditate sine ullo prauo humore; Etenim desipientias omnes fieri intemperie aliqua cerebri clarè monstrauit Galenus cap.tertio.lib.septimo,de plac. Hippo.& Plat.quomodo igitur in Sileno potuit fieri risus, in quo bilis flaua & exusta abundabat, a quibus potius feritas quaedam & ferocia quam risus & gaudium fieri consueuerunt? Et qui non seruari, sed immaniter mori debat,quomodo potuit a sanguine risum habere cum sexto Epid. in fine tertii dicat Galenus affectus sanguineos esse tutissimos? Nonnulli doctissimi interpretes huiusmodi difficultate gustata extimarunt risum in Sileno non fuisse motum ab animo natum, sed potius caliditatem eximiam atque conuulsionem,ob quos motum ipsum septum minime contineri poterat, vnde risus. Huic autem ad stipulari potest tum ipsemet Hippocrates, tum etiam Aristo. Hippocrates enim quinto Epid. non longe a fine Psychonem quendam narrat in obsidione ciuitatis circa datum accepisse uulnus in pectore a Lancea, ac paulo post sibi risum fuisse cum tumultu concitatum, unde uisum est sibi euulsum quidem fuisse lignum. Sed ferream cuspidem in diaphragmate relictam esse; id etiam septimo libro repetitum habetur iisdem uerbis. Aristot. autem tertio de partibus animalium. cap. 10. hunc locum(ni fallor Hippocratis)quasi digito designans scribit ex uulnere illato in septum transuersum fuisse aliquibus risum excitatum ob titillationem, & calefactionem ipsius,quasi titillatio eiusmodi calefaciēs,& mouens animum ad risum concitet, quod quoque uni homini inter animalia contingere scribit,quasi a natura sit ad risum comparatus,id quod etiam clarissime confirmauit trigesimaquinta partic.probl.sexta, & octaua, ut hisce omnibus testimoniis videatur.non male dixisse Valesius; Caeterum ut ab eius sententia recedam, tria grauissima argumenta me hortantur. Primum est quod vbi risus a septo transuerso oritur secundum Hippocratem,& Arist.fit uel ob uulnera,uel ob insignem alarum & diaphragmatis titillationem, quorum nullum in Sileno fuit. Alterum est quia si ob solam calefactionem septi transuersi risus contigisset Sileno cur etiam non contingeret laborantibus febre ardente,in qua fomes putredinis atque aestus est circa praecordia,& propterea in ipso etiam diaphragmate? Tertium atque postremum est, quod risus Sileni erat cum cantu, quod indicium est ab animi sede manasse,risus autem Psychonis, ut ait Hippocrates erat cum tumultu cuiusmodi uerisimile est semper esse quando fit a diaphragmate uiolato, nempe quod cum deseruiat respirationi, uix ipsum uehementer laedi potest, quin respiratio uehementer uidetur,ac propterea tumultus in corpore excitetur: praeterquam quod Silenus multum sitiebat, noctes graues habebat,quae accidentia potius eum a risu debebant abducere. Itaque dicendum potius iudico hunc affectum seu symptoma originem habuisse in ipso animo, seu potius in ipsa animae rationalis sede; atque ut sententiam meam comprehendere magis liceat, supponendum est in pri-

A mis risum esse ut dicebat Aristot. affectum solius hominis, ac pertinere non ad animum duntaxat, sed simul ad animum & corpus, ac non ad animam sensitiuam alioquin non appareret,quin etiam bruta deberent esse risus capacia, neque ad motricem, cum non fiat risus sine cognitione, neque etiam intellectiuam,quippe quae est, quid seiunctum a materia corporea,& in pueris non operatur,in quibus tamen cum titillatu, & absque titillatu uidemus statim fere ac nati sunt oriri ipsum risum; sed spe-
B ctare simul ad sensum cum ui cognoscente, uel intellectum cum sensu: licet enim risus uerus non autem fictus & simulatus habeat originem ab aliqua uoluptate, quae consequitur motionem & calefactionem partium spiritualium,qua fit ut spiritus dilatentur & effundantur, ita ut interdum mortem attulerit,quemadmodum refert Val.Max.lib.nono de Philemone quodam, qui uidens asinum edentem ficum prae risu extinctus est,ut etiam de Chrysippo narratur: attamen nisi haec alteratio percipia-
C tur a sensu & a ui cognoscente nunquam efficitur: Vnde fit ut apud medicos membrum, in quo generatur risus,non sit lien ut dicebat Democritus apud Alex.primo.probl.136. & Plinius libro undecimo. cap. 37. existimantes adempto liene tolli risum & fieri homines melancholicos: cum id fiat, non quia risus sit causa lien,sed quia ut ait Galenus expurgatio humoris melancholici aufertur, qui deinde in ambitum corporis refusus maestitiam potius quam risum adducit: Neque diaphragma, aut cor sunt
D domicilia risus, ut ibidem Plinius atque auctor lib. de morbis virginum afferunt. Sed ipsum cerebrum, in quo secundum medicos uis cognoscitiua est collocata: iam uero cerebrum ut & partes spirituales facit risum dum calefit,atque effundens ex se spiritus in os & buccas aperiri, & hiare illas facit: tunc enim uix imaginatrix excalefactione cerebri ueluti laeta & gestiens similes motus edit,neque id quaeuis immensa calefactio facit,alioquin semper phrenitici riderent,sed tantum ea aucta,quae non com-
E burit,non potius uoluptatem affert.Etenim si quispiam manus igni adhibeat, ac uehementer calefaciat, delectabitur; donec non urat, ubi autem urit amplius non delectatio,sed tristitia sequitur;sic contingit cerebro donec uehementer calefactum non uritur potius delectationem cognoscitiuae facultati affert; vbi uritur fiunt phrenesis,& mania. Ergo Silenus cum tantum sibi uehementer incalesceret cerebrum, necdum flagraret, factus est risus cum cantu,qui & ipse gestientis animi indicium est:Iamque constat quare risus Sileno sit factus.
F QVARTA DIE EADEM. Quomodo fieri potest ut quarta die eadem fuerint ac tertia? Nam Hippocrates secundo Apho.24. scribit quartum diem maximam uim habere, ac septimi indicem esse: quomodo igitur potuit quarta dies transire sine aliqua alteratione insigni? Sed res ita se habet: tertia die multa motio,& multa symptomata Sileno contigerant quę durarunt usq; ad quartū diem;uerū quia exacerbationes fiebant dieb.imparib. ac tertia die quae apparuerunt,fuerant grauia, ideo quarta die eadem fuerunt.Sequitur QVINTA DIES.

DIES. in qua dicit Hippocrates Silenum multa accidentia habuisse penè tota excrementorum mutatorum, scilicet foetum & urinarum, quoniam autem haec sunt in secundaria symptomata, quae sequuntur actionem coctricis facultatis uitiatam, facultatis autem huius essentia posita est in temperamento primarum qualitatum, vt docuit Galenus initio lib. de fac. naturalibus hinc fit ut quanto deteriora sunt huiusmodi symptomata, tanto magis uiolatam esse uiscerum naturalium constitutionem sit necesse: ea propter foeces sincerae, biliosae, leues, ualde pingues. Similiter urinae tenues transparentes indicabant caloris natiui temperamentum ab ingenti calore putredinali & febrili valde contaminatum; ideoque eliquatas carnes & pinguedines praestitisse excrementa cum laeuore quodam ac supernatante pinguedine, cuiusmodi solet contingere in malignis, pestiferis, & urentibus, ac colliquantibus febribus. quas uocare consueuit Hippocrates πριμαέας. sexto Epid. comm. primo. tex. 29. & in quibus dicit Galenus reperiri calorem putredinalem ab aliis febribus diuersum. Galenus secundo prog. con tex. 21. scribit λειότητα seu laeuorem in excrementis duobus modis comparari, uel per coctionem aequaliter omnes partes conficientem, & superficietenus complanantem, uel per uehementem colliquationem ita totam materiam afficientem, ut nulla pars eius immunis euadat; & animaduertendum est hunc fluxum colliquatiuum esse unum ex iis signis, quae solent inseparabiliter comitari pestiferas febres, ut docet Galenus tertio, in tertium Epid. comm. 56. At hoc in loco illud non est ociose praetereundum, quomodo Hippocrates dicat in quinta fuisse urinas tenues atque transparentes, & nihilominus parum delirasse. Etenim sententia ubique Hippocratis, & Galeni est ubi urinae primum crassiores minguntur, deinde tenuiores morbo alioquin non decrescente signum esse materiam, quae iampridem ad vesicam perferebatur, alio uerti, & saepe ad caput, sicque delirium futurum indicari, tantomagis in iis febribus, quae a biliosis & calidis succis efficiuntur, ut cum in Sileno ante urinae fuerint nigrae, & crassae, ac turbatae, daemum factae sint tenues, atque pellucidae, necesse uideatur affirmare humores illos combustos sursum esse conuersos, ac propterea debuisse non minuere, sed augere delirium. Praeterea cur Hippocrates non meminit foetoris, quem tamen adfuisse ingens & praua putredo testatur: neque enim hoc negligendum est a medicis, cum dicat Galenus septimo, Meth. curatores factionum romanarum consueuisse singulo mane odorare stercora equorum, ut eorum ualetudinem explorarent. Aliqui dixerunt humores qui destiterunt ad vesicam pertingere, haud fuisse in caput sublatos, sed potius in inflammatis hypochondriis detentos, atqui si hoc fuisset, aequum erat ut incendium multo maius in ipsis hypochondriis perciperetur, quod tamen minime narratur in sexta contigisse. Itaque satius est existimare humores importune fuisse ad cutim conuersos, atque sic suppressa aluo & urina papulas in corpore apparuisse die sexta, quæ tamen abscesserint: Nec quicquam obstat quod non meminerit Hippocrates imo dixerit sexta die parum circa caput sudasse, extrema fuisse frigida. Liuida cum multa iactatione, quoniam cum Hippocrates dicat in octaua permansisse exanthemata, nec abscessisse; signum est quod prius apparuerant, sed abscedebant; De foetore dicendum est non meminisse quoniam is necessario sequitur putredinem ingentem ut Galenus ait quinto, de simpl. med. cap. 15. Hippocrates autem delectatur ea praetermittere, quae necessario consequuntur, ut quibusuis nota: Praeterea illa liuiditas, & iactatio erant indicia tetrae materiae in cutem properantis, quae cum esset sordida putredine infecta, non erat mirum si ab ipsa partium externarum calor ualde uiolatus extrema reddebat frigida & liuida, quod quidem potuisset alicui persuadere febrem fuisse imminutam: Verum cum interiora adhuc flagrarent Hippocrates addidit febrem fuisse acutam, hoc est etiam cum praedictis signis perdurasse magnam, quia etsi multa materia praua & corrupta in ambitum corporis ui quadam effunderetur, plurima tamen adhuc in internis partibus praesertim hypochondriorum relinquebatur, quae feruens iactationem illam faciebat. Sicut etiam aliqua portio in caput sublata eum sudorem produxit exiguum; nam Aristot. secunda sect. probl. 17. scribit nos sudare facilius fronte & facie, quia eae partes laxae, & humidae sunt, unde ubi non alibi sudatur signum est non posse fieri sudorem propter imbecillitatem. Sed hoc in loco duo debetis adnotare. Vnum est Hippocratem magno iudicio dixisse extrema facta esse frigida, liuida non e conuerso quoniam ut Aristot. manifeste docet octauo probl. primo. prius praecedit frigus deinde liuor, quoniam a frigore ob absentiam caloris natiui inducto congelatus sanguis redditur subniger primo, idest liuidus, deinde niger siquidem expirante calore, & spiritibus simul qui lucidi sunt, amittitur albedo & luciditas, sicque succedit liuor eo pacto, quo corpora senilia liuescunt deficiente calore, & quo vilices fiunt liuidi ob sanguinem ibi congelatum. Neque possum satis credere Aristoteli qui in ultima sectio. probl. primo, quaerens rationem cur corpora fiant nigra in senectute, dicit hoc fieri quia siccantur; hoc enim uerum esse potest in plantis, sed in hominibus non ita uerum esse uidetur. Alterum ad notandum est illam iactationem non a robore motricis, sed potius a debilitate esse factã, quia cum praedebilitate corpus uno situ stare nequit, subinde figuram optat mutare, ut Galenus scribit in fine primi de motu musculorum, idque contigit Sileno sexta die, cui uires debiles erant propter onus, idque tribus de causis prima, quia aluus nihil reddebat, & excrementa antecedentia erant retenta secunda, quia urinae erant suppressae, nam inter omnes euacuationes corporis nullae sunt magis necessariae quam deiectio & urina, quod demonstrant multa & maxima instrumenta a natura his usibus destinata, tertia quia febris erat acuta.

SEPTIMA deinde uocem amisit, calor nõ rediit ad extrema, et vrina fuit suppressa penitus, quę oia symptoma-

ptomaticum essent letalissima in tanto morbo, &
A praesertim septima die, iure debuissent eum finire
nisi aetas iuuenilis & uirium robur adiuuasset ad
protrahendam mortem. Quae autem fuerit causa
aphoniae, & vtrum durauerit usque in finem iu-
re quaeri posset: At quod errore mentis non conti
gerit ex eo adducor ad credendum, quod septima
minus delirauit, unde uerisimile est aliquam pra-
uam materiam in neruos deferentes facultatem mo
tricem ad linguam & ad thoracis musculos esse
B transmissam, sicque ex toto impeditis illis partibus
facultatem simul & loquelam amisisse. Etenim
ἀναυδία & aphonia ita sese habent, ut ubi illa fit
non necessario fiat aphonia, quemadmodum ex ad
uerso aphonia facta simul ἀναυδίαν facit, quae for-
san causa effecit simul, ut urina supprimeretur, scili
cet facultate musculorum abdominis ad constrin-
gendam uesicam famulantium motrice impedita
ob neruorum incrassationem: Scio etiam uitio cor-
dis aphoniam oriri, ut perhibet Hippocrates lib. de
C morb. uirginum, & ut de historicis experientia te-
statur, quas respirationem minimam, quae est uo-
cis prima materia, habentes non loqui quotidie ob
seruamus, ut ob hoc Heraclides uocarit eum mor-
bum ἄπνουν ut Galenus sexto de loc. eff. & nos in ua
riis lect. vberius monstrauimus. Verum in uiris id
non facile animaduertitur, atque eo minus in Sile-
no fuit, quod is ut dicit Hippocrates in fine histo-
riae, semper habuerit magnam & raram respiratio-
nem, atque hypochondrus, scilicet dexteri conti-
D nuam palpitationem. An porro semper durauerit
aphonia, puto interdum intermisisse, sed rediisse,
vt ob hoc repetierit Hippocrates octaua quoque
die aphonum, idest sine uoce fuisse. Sed quare hoc
Hippocrates ad notauit? quia admittere calorem in
partibus extremis est grauissimum, sed ita amittere
ut nunquam redeat exitialissimum est, quia fieri po
test ut abscedat uitio inflammationis, aut alicuius
accidentis? sed quando non reuertitur, indicium est
calorem esse usque adeo fractum ut non redire.

NIHIL MINXIT. Cur Hippocrates diuer
E sa phrasi hic utatur, atque est ea; vbi scribit suppres-
sam esse nrinam ratio est, quia sexta die non exi-
bant ea facilitate, qua opus erat. sed septima die ni-
hil omnino minxit; quod signum erat extinctionis
facultatis expultricis, qua die, nec non nona narrat
cōplura alia symptomata contigisse partim ad actio
nes laesas partim ad excrementa, partim ad quali-
tates mutatas pertinentia. Actiones laesae fuere
somni tenues, comatosi, uocis priuatio; Excremen-
F ta fuere foeces multae; crudae tenues cum labore, &
cum paruo stimulo redditae, similiter urinae te-
nues transparentes, sed mordentes & dolorosae.
Aequalitates mutatae, erant quod extrema parum
recaluerunt, simulque cum sudore apparuerunt pa
pulae rubrae rotundae, paruae tamque uari, quae-
que permanebant, nec abscedebant. Atquae haec
sunt quae octaua die acciderunt Sileno obseruatu
digna, quaeque etiam non perdurarunt: quasi ini-
tium fuerit omnium in octaua, sed in nona postmo-
dum fuerit quasi illorum uigor; cum exacerbatio-
nes diebus imparibus semper fuerint. Et quia ra-

tioni consentaneum est haec non absque summo iu
dicio fuisse ab Hippocrate adnotata, ob id singulo-
rum rationis ipsi quoque percurremus, illud pri-
mum admonentes hunc iuuenem necessario robu-
stissimum extitisse, siquidem morbus secundum si-
gna, qua initio uisa sunt, debebat finiri septima die,
attamen protractus est ad vndecima; & (quod mi-
rum est) interpositis diebus atrocissima superuene-
runt, quae plane uirtus robusta taudiu sustinuit.
Primum enim somni fuere tenues & comatosi, quia
materia crassior relicta in cerebro, illud irrigabat,
atque huius praenuncia facta est illa aphonia, quae
die antecedente apparuerat, quando, scilicet cras-
sior materia circa neruorum principium firmata ibi
incrassationem & motricis facultatis impedimen-
tum attulit, quae materia postmodum etiam per
uniuersum cerebrum superficietenus distributa si-
militerque faculta tis in corpus distributionem pau
lisper prohibens comatos, idest grauiores & profun
diores peperit somnos, ut non modo aphonia si for
te fuerat remissa, redierit, uerumetiam aucta sit, ac
propterea ab Hippocrate adnotatum fuisse credibi
le sit. At si somni tenues dicuntur in quibus facile
excitamur, & comatosi in quibus difficiliter, quo-
modo potuit simul & somnos tenues & comatosos
habere? nisi dicamus Hippocratem uoluisse dicere;
quod modo faciliter modo difficiliter excitaretur:
aut quod faciliter quidem excitaretur, sed statim
iterum in somnum delaberetur, comatosus enim di-
citur non tantum qui profunde dormit, sed etiam
qui facile in somnum delabitur; sic enim Galenus in
art. med. inter signa cal. & hum. cerebri ponit esse
comatosum. Huiusmodi autem symptoma maligna
rum atq; pestilentialium febrium ferè perpetuum
signum est, quodque Romae frequentissime uideri
solitum testatur Asclepiades apud Caelium Aure-
lianum, cap. decimo, libro secundo, acutorum.
Erant uero somni in Sileno tenues, hoc est facile ex
citabiles quoniam humor pituitosus ille tantum ce
rebri superficiem obsidebat, Etenim ille humor do-
nec exiguus fuit sudorem tantum paruum circa ca
put peperit, auctus aphoniae occasionem praesti-
tit, magis autem adhuc auctus, & per cerebrum pro
pagatus aphoniae addidit somnum comatosum;
Quod porro attinet ad excrementa mutata uisum
forsan alicui fuisset debuisse praeberi aliquod me-
dicamentum purgans, quo aluus irritaretur, quia
quotiescunque supprimitur aluus, debet quaeri ut
molliatur; Sed existimandum est secus fecisse Hip-
pocratem quando cum non conferret dum fluebat
sponte, multo minus contulisset si arte id esset ten-
tatum; paruus autem ille stimulus cuius meminit,
alius, non potuit esse, nisi uel placidissimus clyster,
vel simplex glans, aut simile quippiam subdititium,
nam certam est succo atque decocto mercurialis
ad id frequentissime usos esse ueteres, & praesertim
Hippocratē, ut apparet eius scipta legentibus prae-
sertim septima Epid. in casu Aristocratis. vnde
haud potuit suapte, natura tot foeces & excremen-
ta educere: sed cum antea fuisset retenta al-
uus, rationi consentaneum est illam materiam
cumultam, atque corruptam quolibet deinde

uel exiguo stimulo a natura fuisse exclusam: sed
dicetis si fuerant retenta, quomodo igitur te-
nuia, qualia cruda; nam quanto magis foeces reti-
nentur, tanto magis exiccantur, unde Aristo. pri-
mo probl. 13. sectio. dicebat stercora retenta mi-
nus foetere. quam urinam quoniã exiccantur: Resp.
solum fuisse retenta die sexta, & 7. & quinta exijsse
immixta, unde non potuerunt adeo exiccari, qui-
nimmo liquidiora permansere, ob continuam illu-
uiem & colliquationem, quae ipsis intestinis a to-
to corpore suppeditabatur.

CVM LABORE. Montanus exponens
hãc particulam cum labore, dixit causam esse, quia
faeces erant combustae, quare propter suam acredi
nem & morcidacitatem dolorem faciebant. Sed ad-
uersus Mont. insto. quia Hipp. dicit haec excremen
ta fuisse cruda: non poterant itaque esse combusta.
quia quãdo Hippocrates loquitur de urina nõ dicit
μετὰ πόνου. sed μετ᾽ ὀδύνης, quia tunc urina exibat cũ
dolore ratione mordacitatis? sed hic dicit μετὰ πόνου,
quare intelligendum est cum labore. i. cum difficul-
tate: Erat autem causa difficultatis, quia facultas ex
pultrix iam extincta erat, ex altera parte irritaba-
tur natura, ad expellendam materiam prauam; &
in hoc sita erat difficultas. Vrina quoque cum fuis-
set retenta ac propterea faetida, mordax reddita
ob bilis mixtionem & putredinem iure inter ex-
eundum mordebat, ac dolorem inferebat, simul-
que tenuis & transparens erat. Iam vero sudor per
totum fiebat ob excrementorum prauorum exube
rantiam. Etenim cum natura ui coacta octaua die
non decretoria neque indicatoria propellere vellet
excrementa praua ad cutem, pars ipsorum tenuior
& serosior, sensibiliter percutis meatus prodiens
sudorem faciebat eo pacto, quo Arist. atque Theo
phrastus perhibent nonnullos cruentum habuisse
sudorem scilicet sanguinis ichore exeunte ob te-
nuitatem per cutim: ex parte uero crassiore in
ipsa cute firmata subortae sunt illae papulae de qui
bus paulo post dicetur. Quod autem illo sudor vi-
deretur frigidus efficiebant ipsamet extrema ob na
tiui caloris paupertatem refrigerata. Nam quem-
admodum si in ipsa cute humores frigidi reperian-
tur sudorem per ipsos transeuntem reddunt frigi-
dum; sic par est ipsasmet solidiores partes refrige-
ratas sudorem exeuntem reddere frigidum, quam-
quam Aristot. secunda probl. sect. 35. dicit sudores
frigidos fieri a copioso excremento ut calidos ab
exiguo. atque ob id eos esse deteriores, morbosque
longos efficere. Atqui forsan alia ratione erat frigi-
dus, quia scilicet in toto corporis ambitu extingue-
batur natiuus calor. De qualitatibus mutatis cer-
tum est non recaluisse extrema, septima die, quo-
niam prauitate succorum in dies magis calor nati-
uus ueluti transgulabatur, atque etiam ab interno
incendio abducebatur a corporis ambitu, at octaua
die parum recalescebant. Sed si in septima die calor
redire non potuit, quo pacto in octaua in qua ue-
risimile est calorem magis abscessisse, rediit? Pro re-
sponsione dicendum est id quod dicit Galenus ui-
delicet idem contingere naturae, quod certantibus
contingente solet: solent enim certantes ubi vident

A rem esse desperatam omni conatu niti, ut se ab ho-
stibus liberent: non secus facit natura, quae aduer-
sus morbum contendens ubi sentit se a morbo su-
perari, nititur extremum conatum facere aduersus
eum, in quo conatu omnia uidentur reuiuiscere;
adeo ut Medici ignari saepe numero spem conci-
piant aegrum seruatum iri. Hoc itaque contigit Si-
leno quia in octaua die cũ natura esset penè a mor-
bo uicta, omnibus uiribus conacta est Silenum ser-
uare, & propterea caluerũt extrema. Papulae, quas
B diximus fuisse sobolem humoris crassioris & uisci-
dioris, quatuor habuerunt conditiones, scilicet ru-
borem, rotunditatem, paruitatem instar uarorum,
atq; permanentiam. Rubrae primum fuerunt, quo-
niam ichor sanguinis faedus è uenis in cutem trans-
missus illas producebat, qui etiam ut solet aqua di-
spersa & partita figuram rotundam acquirere, sic
& ipsae rotundae, & eleuatae instar uarorum, qui
grecae ἴονθοι dicuntur: paruae exurgebant atq; ma
nebant nec abscẽdebant unquam hoc est nunquam
C delitescebant, sic enim interpretandum est, non ut
alii, abscessum faciebant, alioquin Hippocrates
uana dixisset. Haec autem contingebant ob co-
piam materiae quae assiduo suggerebatur, atque
ob eius uiscíditatem, & quia natura infirma non po
terat materiam superare. Caeterum circa hoc tres
occurunt dubitationes, una est quomodo in toto
corpore factae fuerint huiusmodi efflorescentiae,
cum Aristot. 36. partic. probl. vltimo, scribat uaros
esse ueluti efflorescentiam quandam inconcocti hu
D moris, quae ut plurimum circa faciem fit ob illius
humiditatem atque raritatem. Altera dubitatio
est quomodo potuerint hae papulae esse rubrae,
nam extremitates sexta die erant liuidae; neque ua
let dicere liuorem abscessisse, quia ab Hipprocrate
nusquam hoc significatum est? praeterea Herodotus
apud Aetium lib. 5. cap. 129. loquens de eiusmodi
exanthematibus dicit rubra esse semper salubriora,
nigris, liuidisque, si igitur hoc uerum est, quomodo
in Sileno poterant talia fieri; cum caetera exitialia
E signa haberet? Tertia est utrum huiusmodi papulae
fuerint uariolae nostrae appellatae vt nonnuli pu-
tarunt, scilicet Manardus, & Valesius an potius pe-
ticulae vocatae, an quippiam aliud. Circa primum
dicendum est Hippocratẽ non dicere papulas pro-
prie fuisse uaros illos, qui hodie uulgo uocantur cos
si, sed similes uaris, hoc est paulisper eleuatas, & ro-
tundas, quales sunt uari: etenim diximus haec exan
themata fuisse sobolem ichoris sanguinei, uari autẽ
fiunt e crudis succis cruori permixtis, qui potissimũ
F fiunt in facie, ut etiam Iulius Pollux. docet, vbi abun
dat humor pituitosus, qui postmodum sanguini fer
uido ab iocinore transmisso commixtus, & in uul-
tum uel attractus uel transmissus ipsum similibus tu
berculis afficit: quae in febribus pestiferis & arden-
tibus, qualis fuit in Sileno, haud quaque fieri solẽt,
sed in iuuenibus, atque aliis alioquin bene ualen-
tibus, quorum iocinora feruida sunt atque uultus
rariores, humidiores, & calidiores. Ad secundum re
spõdendum uidetur, liuorem ortum esse quia prae-
frigore saepius sanguis congelabatur, qui postea li-
uidus reddebatur, eo pacto, quo uidemus partes
flagella-

flagellatas liuescere: in quibus sanguis extra uenas (A) ductus congelatur. Fiebant autem rubrae, vt dixi, quia cum natura omni conatu quaereret expellere materias prauas, factum est ut ichor sanguineus a partibus internis ad externas proficisceretur: hoc autem esse uerum, comprehendi potest a Galeno sexto Epidem. in historia Simonis: itaque mirum non erat si existente etiam liuore in ambitu corporis apparerent rubrae papulae. Quod autem non fuerit seruatus Silenus, alia exitiosa signa indicarunt, quia quantum pertinet ad has papulas, potuisset (B) seruari. Circa tertium in lect. nostris editis de puerorum morbis, copiose & accurate (ni fallor) demonstrauimus uariolas nostras ueteribus ignotas fuisse, vt propter hoc putem eos maxime errare, qui vel hic vel uspiam existimant Hippocratem nobis descripsisse uariolas; neque enim praeter alia argumenta unquam uidebitis uariolas aut morbillos appellatos erumpere octaua a febre die, sed secunda, tertia, & ad summum quarta, nec ualet quod Hippocrates assimilet uaris, quia similitudo huius(C)modi potest quoque conuenire aliis efflorescentiis. Non fuisse etiam peticulas nostras appellatas satis compertum est, quoniam haec exanthemata faciebant tumores; peticulae uero sunt absque ullo tumore, sed instar morsurae pulicum, interdum rubrae, interdum liuidae, interdum nigrae. Nec mihi placet eorum sententia, qui adeo recenter ortas faciunt peticulas nostras, quandoquidem etsi a uetustissimis scriptoribus non habeantur ita descriptae, quales uidentur, attamen Iacobus de Partibus me(D)dicus non incelebris, quique uixit circiter trecentos ante annos ipsarum clarissime meminit in com. ad Auuic. prima quarti tr. 4. cap. secundo, vbi appositissime eas describit, atque similes morsubus non culicum, quas zenzalas populari vocabulo dicimus, sed proprie pulicum, necnon diuersorum generum, & colorum facit. Itaque dicimus fuisse papulas Sileni efflorescentias, siue, vt loquitur Plinius, eruptiones rubras, quales apparent etiam hodie in febribus malignis, & quarum meminerunt alij, ac for(E)san ipsemet Hippocrates secundo Epidem. sect. tertia, & libro quinto. vbi dicit circa 7. 8. dies apparuisse asperitates in cute miliaceas iis similes puncturis, quas inferunt culices, quamquam dicat se nullo in uiro, sed in feminis tantum eas tunc obseruasse. Herodotus etiam medicus antiquus apud Aetium libro quinto, cap. 129. meminit uibicum in febribus prauis, morsuris culicum similium & diuersorum colorum, inter quas praefert rubeas alijs coloribus. Ob quae oritur dubitatio, quomodo si ex(F)trema erant liuida, poterant fieri maculae rubrae, praeterea quomodo rubrae dicuntur meliores si Silenus cum iis moritur; nisi dicamus liuorem factum a sanguine congelato subtus cutem, papulas uero factas esse ab ichore sanguineo ab internis ad extrema misso, vt colligitur ex Galeno sexto Epid. vbi loquitur de papulis Simonis. quod perierit Silenus fuit ob alia deterrima symptomata, nō ob papulas.

DECIMA DIE. Cum octaua & nona eadem Sileno contigissent, decima superuenerunt alia non minus miranda & grauia, siquidem laborantes febre ardēte inexplebiliter sitiunt, & potare cupiunt, attamen Silenus non potauit, ad somnum propensus fuit, sed somni erant tenues, a uentre eadem exierunt quae pridie exierant; an autem sponte, an cum stimulo non dicit Hippocrates, est tamen conijciendum etiam tum opus fuisse aliquo stimulo, cum dicat similia egessisse, vrinam emisit confertim, quae seposita crassitiem leuem acquirebat, sedimentum uero farinaceum erat album, extrema rursum frigida; nam antea, scilicet octaua parum recaluerant, & nona quoque sic perstiterant; habuerunt autem haec omnia easdem caussas ut antea, sed quia signa grauia & exitialia quò magis perdurant, eo etiam atrociora esse uerisimile est, Hippocrati placuit repetere, vt intelligatur etiam in immanibus morbis naturam, quantum potest reluctari, & ubi non sufficit uincere, cito, & statim uinci, quemadmodum huic contigit, qui statim undecima die interiit. Id adnotandum est Hippocratem dicere Silenum non accepisse potum, non quod non sitiret, sed quia iam occidēte facultate omni haud sentiebat sitim, quae omnium maxime sentiri debebat; Potest etiam dici pro potu intellexisse omnem sorbitionem a medicis antiquis usitatam, quam non capiebat amplius quòd uis appetitrix ob materiae prauitatem esset pene extincta. nisi etiam dicatur uim deglutiendi, vt fit in moribundis pene defecisse, atque hoc postremum ut intelligam, facit mors quae paulo post successit. Est etiam & aliud obseruandum, de urina farinacea, seu κριμνώδει, scilicet eam esse, in qua sedimenta fiunt farinam crassiorem aemulantia, & quae cum significet ingentem vstionem, inter deteriores ab Hippocrate recensetur, secundo progn. quemadmodum alba & tenuis secūdum liquorem: At dicet aliquis quomodo potuit urina simul esse tenuis alba cum subcrasso sedimento. & cur de undecima die nil aliud adnotauit, quàm ipsum ea die occubuisse? Vrina crassa seu turbida (idem enim vtrumque) vt Galenus dicit primo de cris. 12. interdum mingitur crassa & remanet, interdum non remanet, sed uidetur clarescere paulo post subsidentia facta huius vel illius generis, & ubi clarescit, interdum ipse liquor remanet mediocris, qui non est ita malus, interdum albus atque tenuis, quae condicio mala est, & ab Hippocrate damnata; praesertim quando & ipsamet subsidentia mala est. Etenim & crudos simul & exustos succos exuberare signum est. De Vndecima uero nil aliud notauit quàm mortem, quoniam vel nil noui superuenit, cum iam in decima propinquae mortis, aeger potum, id est sorbitionem cibalem non accipiens indicium dedit; vel obiit inchoante undecima, nam qui a morbo victi sunt plerumque finire uitam & morbum solent initio dierum decretoriorum, quasi nequeant inchoare pugnam, sed statim in primo insulto cedāt; quod potissimum contigit Sileno, quia exacerbationes ei fiebant principio diei, & certum est, quod scribit Hippocrates ea hora plerumq; fieri mortes, qua fiunt exacerbationes. Post relatum Sileni funus notat Hippocrates tria, Vnum est a principio usque ad finem spiritum magnum & rarum habuisse; quod in quatuor aegris ex quatuordecim

primae

primae conſtitutionis obſeruauit Galenus tum in his com. tum ſecundo de diffic.reſp.2. Aliud eſt hypochondrij palpitationem perpetuam ei fuiſſe. Tertium & ultimum aetatem aegrotantis fuiſſe circa vigeſimum annum. Quod ſpectat ad primum iam alias dixi, Hippocratis aetate nodum diſciplinam pulſuum fuiſſe excultam, forſan nec excogitatam, quam Herophilum Hippocrate poſteriorem omnium primum tradidiſſe, ac ob artis ſubtilitatem fuiſſe deſertum a ſequacibus memorat Plinius libro vndecimo, cap.37. in fine. vnde ſolius reſpirationis potius quàm pulſus mentionem facit, ſique interdum meminit pulſus, facit rariſſime & quaſi aliud agens. Cauſſa autem cur Hippocrates potius reſpirationis, quam pulſus curam geſſerit, eſt quia a reſpiratione poſſumus cognoſcere plurimas affectiones quae uoluntate reguntur; in pulſu autem non ita, & propterea non eſt uerum pulſum dari Amatorium & fortaſſe Eraſiſtratus ille in reſpiratione potius quàm in pulſu deprehendere potuit illius iuuenis amorem. Spiritus autem magnus & rarus cum (vt ait Hippocrates primo progn. 24.) proprius ſit delirantium, qui ob feruorem febris plurima reſpiratione indigentes, atque ob mentis errorem reſpirare quandoque obliuiſcentes eum ita reddunt, rationi conſentaneum eſt, Silenum, ſi habuit huiuſmodi ſpiritum perpetuum, a primo quoque die nõ bene conſtitiſſe mente, etſi forſan conſpicui delirij notae duntaxat ſecunda die coeperint apparere; atq; hoc ſane fuit in Sileno admirãdum, qui ſtatim mentem turbatam habere coeperit. Quod aut ita ſit manifeſte docuit Galenus ſecundo de difficul.reſpir.cap.decimo, vbi dicit Philiſcum & Silenum nõ habuiſſe alias cauſſas quàm delirium reſpirationis rarae & magnae. imo eodem lib.capite tertio, vberrime monſtrat hanc reſpirationem eſſe delirij propriam ſequacem, quod ante ab Hippocrate monſtratum eſt progn. loco citato; & licet non ſemper in hoc fiat mentio delirij, quod forſan aliquando ceſſaret) ex toto, propter hoc tamen haud eſt negandum quin fuerit continuum. Circa ſecundum illud eſt obſeruandum, quod alias etiam monui nomine Hypochondrii ſimpliciter prolati interdum apud Hippocratem intelligi dexterum, vbi ſcilicet iecur ſitum eſt, vt praeclare docuit Galenus. interdum uero utrumque, hic autem utrumque Hypochondrium accipi oportet, cum nulla alia ſint relata ſigna, iocinoris aut ſolum, aut principaliter patientis: Quid uero ſit παλμός, ſeu palpitatio, cuius Hippocrates in Coacis quoque & alibi meminit, ut libro tertio Epidem. aegr.3.& primo lib.aegr.4. & aegr.4. lib.3. atque alibi, non eſt ita compertum; hoc enim uocabulum interdum uſurpat pro uera palpitatione, quam diffiniuit Galen.lib.proprio eſſe motum inuoluntarium partium, quo ſponte attolluntur, atque uiciſſim deprimuntur. interdum, ut Ariſtoteles etiam lib. de reſpiratione & ſpiritu pro percuſſu arteriae alicuius, vel adſpectabili uel non adſpectabili, & praeſertim uel cubiti, vel illius magnae arteriae, quae dorſum perraeptat, Galenus de palpitatione Sileni loquens, videtur eam habuiſſe ſententiam, vt fuerit pulſatio arteriae dorſalis ob

A inflammationem hypochondriorum, quod etiam mihi maxime placet, modo non ueram inflammationem, ſed φλωγόσιν potius intelligamus; Iam uero pulſatio huiuſmodi ſicut in brachio inſaniam, vt ſecundo Epidem. habetur, ſic in hypochondrio tumultum atque delirium futurum uere ſignificat, ut monuit Hippocrates ſecundo prognoſt. Cur uero aetatis Sileni meminerit, quod non fecit in Philiſco cauſſam putauit Galenus, quòd cum initio fuerint atrociſſima ſymptomata ob quae debebat ſeptima B die vel etiam ante extingui, ne quiſpiam miraretur, addit fuiſſe uiribus maxime ualentibus, vt ſunt in aetate uiginti annorum conſtituti, ob quas fuit diutius protractus morbus quàm in Philiſco, qui forſan vel ob aetatem, vel ob aliud quippiã uires haudquaquam ita ualidas habebat. Nam certum eſt ex omnibus aetatibus rarius perire conſtitutos intra 18. & 35. annum, ſcilicet quod tunc calor maxime robuſtus, ac propterea uires, quae illo uno fulciuntur, validiſſimae ſint: Sed poſſumus & aliam rationem C nem adducere, vt ſcilicet oſtenderet iuuenes etiam robuſtiſſimos grauiſſimis morbis tentari, quaſi moneat poſteritatem, ne iuuenes confiſi uirium robori errores in victu committant, ſicut fecit Silenus. Vtrum autem fecerit quicquam ad mortem inducendam, quod circiter annum clymatericum nempe 21. eſſet, quos clymatericos credit vulgus fatales eſſe, nil affirmare audeo, ſcio enim grauiſſimos auctores huic populari ſententiae aſſenſiſſe. Sed ſcio quoque Hippocratem nil aliud hac de re ſcri- D ptum reliquiſſe, quàm quod habetur ſecundo Epidem. ſ. perituros neceſſario die, menſe, & anno imparibus mori. Sed poſtquam iam miſer Silenus funeratus eſt, atque conſonum eſt eum fuiſſe remediis vel ab Hippocrate, uel ab aliis tractatum, ſupereſt vt inueniamus, vel quae remedia fuerint adminiſtrata, vel ſaltem quae debuerint rationabiliter adminiſtrari; Et quoniam medici munus eſt unam aegrotantis ſalutem prae oculis ſemper habere, ad eamque cunctos ſuos ſcopos dirigere, primum opor- E tet qui ſcopi, quaeve indicationes in ſimilibus morbis eſſe debeant; reperire: tum eis ſatisfaciendi accommodata remedia, remediorumque materias inuenire. Scopus itaque primus & principalis cum ſit auferre morbum, qui eſt laedens, ad eum reſpicere nemo poteſt, niſi prius quis & vbi ſit cognoſcat diligenter, quo fit ut ante caetera oporteat naturae morbi cognoſcendae operam dare, ſiquidem ea ignorata minime expugnari poteſt. Fuit igitur morbus Sileni praecipuus febris cum hypochon- F driorum tenſione inflammatoria, ſed non uera inflammatione. Vnde Galenus dicit viſam eſſe non ſimpliciter inflammationem, ſed quandam inflammationem diaphragmatis; dicebat autem primo & tertio de criſi circa negocium de febribus quatuor ſpectari oportere, ideam, magnitudinem, motum, & morem. Idea febris fuit continua ex genere ardentium, cuius focus fuit in hypochondriis prope iecur & ſeptũ tranſuerſum; non enim in ipſo tranſuerſo ſepto, alioqui debuiſſet reſpiratio non eſſe rara, ſed frequens. fuit autem prope iecur, quia deiectiones quae apparuerũt ſtatim fuerunt bilioſae,

ſincerae,

ſincerae, ſaturatae, quae fiunt ab ingenti calida iecinoris intemperie, vt Galenus docet 8. de med. local. 7. humores uero qui putreſcebant erant uarij ſucci crudi & ſeroſi ex erroribus in uictu commiſſis cumulati; praeterea pituita & bilis utraq; ut oſtenderunt lotia quandoque nigra, quandoque bilioſa, ſincera, tranſparentia & alba. Magna febris erat propterea quòd magna quoque ſtatim fuerunt accidentia ſitis, uigiliae, deliria, inquietudines. Motus etiam celerrimus fuit, cum ſtatim ad augmentum deuenerit; & ni adiuuiſſet uirium robur, cito etiam interficere eum debuerat. De more autem iudicandum eſt fuiſſe malignum, tum quia febres omnes quae ſequuntur uiſcerum aſcenſiones malignae exiſtimantur ab Hippocrate & Galeno ſecundo progn. tum quia accidentia quae ſuperuenerunt a prima die fuerunt praua. dicebat uero Galenus tertio de criſi ab huiuſmodi accidentibus bonis uel prauis febrium iudicari mores, vt ſunt deliria, ſudores, refrigerationes extremorum, difficilis morbi tolerantia, exanthemata. Itaque cum talis exiſteret febris, indicatio erat putredinem factam euacuandi, quae fiebat prohibendi; prohibetur autem putredo, ſi calor febrilis qui eſt author putredinis tollatur refrigerantibus & moderatè ſiccantibus, nec non obſtructiones, quae augent calorem & humores ad ſuſcipiendam putredinem diſponunt, auferantur: ſimulq; ſymptomatibus urgentibus & quodammodo uim morbi agentibus occurratur. Ergo primum fuerat inſtituendus uictus refrigerans, moderate exſiccans, aperiens. Vnde aer eligi debuit frigidus, ſiccus, ſin minus praeparare conueniebat flabellis, irrigationibus, alijsque aerem refrigerantibus, ſomnus etiam procurari debuit, ſine quo nullae bonae coctiones in uiſceribus fieri poſſunt, ut iure dixerit Hippocrates ſexto Epidem. ſect. quinta, tex. decimo, laborem eſſe alimentum carnibus, & articulis, ſomnum autem uiſceribus. Animi paſſiones moderandae, abnegatis ſcilicet cogitationib. prauis, moerore & maeſtitia, ab omni motu corporis abſtinendum, imo etiam a frictionibus, niſi gratia auertendi a capite molles factae eſſent: nam febriculoſas eſſe dixit Hippocrates, & quod pertinet ad motum animaduertendum eſt, ne ſurgant ad edendum, vel ad aluum exonerandum, quoniam ſaepe fit ut in animi deliquia, & in alia detrimenta incurrant, niſi iacentes huiuſmodi neceſſarias actiones obeant. Si aluus non fluxiſſet erat ſollicitanda vel clyſtere, uel glande, & in omnibus febribus maxime diligo, quemadmodum etiam Auicen. ut ſi poteſt qualibet die aluus, niſi ſponte fluat, excitetur, quandoquidem foeces quanto minus retinentur, minus feruent, atque inteſtina magis refrigerantur, praeſertim ſi ex ptiſana, vel ſero, uel aqua hordeacea fiant clyſteres, atque egelidi iniiciantur. hoc eſt uix frigoris expertes; nam etiam ex aqua frigida in febribus ardentibus fieri conſueuiſſe ab Hippocrate, ipſemet teſtatur in lib. de affect. internis: quod ſcriptum etiam inuenitur apud Oribaſium octauo collect. cap. vigeſimoquarto. & exemplum habetur quinto Epidem. in caſu Antimachi vxoris; qua in re debet medicus prudens eſſe, vt

A ſcilicet menſura clyſteris magna uel parua, & qualitas aeris uel blanda uel mediocris pro aetate, natura, & regione eligantur. Etenim ut docet Rufus apud Oribaſium citato loco feminis plus clyſteris, quàm uiris eſt iniiciendum, minus pueris quàm adultis. In ardentibus & acutis uitandi ſunt acres clyſteres. ſicut in teneris corporibus, Gallos, Thracas, atque Italos non ferre acres clyſteres dicit Oribaſius. Quod uero ſpectat ad inanitionem & repletionem, debet medicus curare ne aeger nimis re-
B pleatur, ſeu euacuetur: habemus enim primo Aphoriſm. aegros magis peccare in uictu tenui &c. Circa potum & cibum in huiuſmodi caſibus debet medicus accuratus & ſolers eſſe, nimirum ut a uino abſtineatur, in qua re ſcio complures medicos eſſe negligentes, ac libenter ipſis aegrotantibus aſſentari, cum tamen Galenus etiam in febribus tutiſſimis primo ad Glauc. noluerit concedi uinum ante concoctionis apparitionem. Et in libro de Marcore minime auſus eſt in eo affectu concedere vinum, etiam ſi uires collapſae ſint. Plinius etiam lib. vigeſimotertio, cap. primo, omnium medicorum fuiſſe conſenſum ſcribit, vt febricitantibus vinum negaretur: Nec ualet Hippocratem induliſſe uinum faciliter in lib. de morbis, atque etiam in libris acut. quoniã illi libri ſunt magna ex parte doctrina Gnidiorum, qui in uictu errabant pleni: in his uero ſi quando uinum concedit, id ſemper intelligendum eſt uel magna neceſſitate poſtulante, uel morbo inclinante; praeterquam quod tempore Hippocratis quaedam aegris concedebantur, quae ſi noſtro tempore darentur omnes riſum excitarent, vt exempli gratia, catulorum caro, quae frequentiſſime illis tẽporibus in aegritudinibus adhibebatur: quod etiam apud Sextum empyricum in Pyrrhonicis legitur. Loco autem uini ſunt multae potiones uſitatae aqua cocta ſimplex vel cum ſucco limonum, vel cum ſucco granatorum, cum ſaccaro; poſca, aqua hordei, aqua è carnibus pullarum, per ſublimationem extracta. Non me latet ab aliquibus damnari ſuc-
E cum granatoram, quod ſcriptum ſit a Galeno ſecundo de alimen. fac. etiam dulcia granata, non carere ui adſtrictoria, atque adſtringentia in febribus putridis caueantur, Verum ſi parũ ſucci multae aquae cum modico ſaccaro miſceantur, non uideo quid adſtrictionis ineſſe poſſit, quod noceat; praeterquam quod ſuccus acidorum punicorum uim habet reſiſtendi putredini, refrigerandi, & modicam aut nullam adſtringendi ſi ita paretur; verum eſt tamen dulcium ſuccum non ita a me probari, quòd
F facilius putreſcat ut propter hoc nobiliſſimus author Theophraſtus libro quinto de cauſis plant. dixerit acida punica, dum fiunt dulcia, citius putreſcere, quam dum permanent acida. & memini dum profiterer Bononiae a me quadam aeſtate in qua incredibilis copia huiuſmodi uini conſumpta eſt, complures aegros iſta potione fuiſſe adiutos, debet tamen ſemper potus eſſe frigidus, praeſertim aeſtate, vt colligitur ex Galeno ſeptimo Meth. de melca. & Auenzoare lib. primo, trac. decimoſexto, cap. ſexto, de aqua hordei. Hippocrates etiam in fine tertii de morbis multas refrigeratorias potiones

proponit,

proponit, & inter alias mixtionem unius partis uini Thasii cum 20. aquae: vt etiam de uino Marona eo scribit Plinius; sed hoc est potius ostendere quàm concedere uinum, vt dixit ille medicus Galeno similem uini potionem indulgenti. In cibis panatella cum succo seminum melonum vel recētium, vel aqua frigida maceratorum, ptisana ueteribus usitatissima, succus ipse seminum melonum conueniunt: sed cauenda semper sunt huiusmodi semina uetusta, quoniam (vt ait Hippocrates secundo de diaeta) inflammant, nisi ut dixi diu prius sint frigida aqua macerata. Panis lotus quoque bonus de quo in uariis lect. locuti sumus: sed in pane eligendo semper illud obseruandum, quod initio suae medicinae dixit Auenzoar eum a prima cocturae die non esse manducandum quod amittat temperatam complexionem,& difficiliter digeratur. Iuscula quoque paruae pullae concedi possunt, praesertim in progressu morbi; necnon herbae ipsi incoctae, & succo limonum aspersae, vt lactuca, endiuia, acetosa, pimpinella. De ouis dubitant aliqui an debeant in febribus administrari, quemadmodum etiam de carnibus, eò quod calefaciant, facileque corrumpantur; & putredini uberem segetem & materiam suppeditent; cum Auenzoar libro tertio, tract. primo, in fine, omnes species carnium citissime in febricitantibus conuerti ad putredinem asserat. Sed oua sorbilia & tremula, quae mediae materiae facit Celsus minime debent negari; praesertim post quartam diem, quòd, ut dicebat Plinius, nihil est, quod in aduersa ualetudine neque alat, neque oneret, simulque uim cibi & potus habeat. Carnes similiter paruae pullae nō damno, maxime cum uiribus firmioribus est opus, & si cum ipsis coquatur oxalis, borrago, endiuia, pimpinella, vel redactis iis in succum adiiciatur limonis, aut citri succus, vel expressum ex ipsis paratum balneo mariae vel praelo exhibeatur modicum. Id tamen de quantitate semper in cibandis grauiter & pestifere febricitantibus est cauendum; ne quod faciunt mulieres multus cibus exhibeatur, quoniam cum nequeat coqui, necessario largus putredini suggeritur fomes, vnde ut praeclare dixit Hippocrates septimo aphorism. 62. siquis cibum febricitanti praebeat, sano quidem robur, laboranti autem morbus: & multi aegri propter hoc dum proximi sunt morti ualde biliosas & foetidissimas foeces reddunt. Hora cibationis est uel in remissionibus symptomatum, vel ut ait Auicen. hora consueta sanitatis tempore, atque frigidiore. Instituto uictu illud statim cogitandum erat de refrigendo corpore, deque plenitudine tollenda, ac locis praeparandis; pro usu de obstruentium, quod cum fiat omnium commodissime per sanguinis missionem, non est dubium quin hoc in casu Hippocrates iusserit sanguinem è uena secta, etiam in copia mitti; non est autem locutus ea de re quoniam nimis uulgare fuisset docere se rem fecisse a nemine praetermittendam; quis enim est adeo male fortunatus medicus, qui in iuuene robusto, repleto, ac morbo magno laborante non statim ad mittendum sanguinem accedat? cum Hippocr. vbiq; uideatur constituere hos duos sanguinis mit-

A tendi scopos ad quos respiciendum est medico, scilicet morbi magnitudinem, & uirium robur; quinimo probabile est, cum uideret humores sursum in caput ferri, atque hypochondria aestuare non semel tantum misisse; & forsan etiam ab infernis partibus, secta uena poplitis aut tali. Etenim hirudinum vsum in extrahendo sanguine hodierna die vsqueadeo medicis familiarem Hippocrati, atque aliis ueteribus aut ignoratum, aut minime probatum fuisse comperio, & Aristoteles semel tantum

B mentionem huiusmodi animaliculi fecit. Quod Hippocrates quandoque meminerit βδέλλης, vt in secundo prorrhet. id plerique ueteres putarunt esse dictum de uena uaricosa, quamquam Galenus in explic. linguarum & Erotianus in Onomasio de ipso animali dictum uelint, cuius etiam in fine Poeticae mentionem fecit Horatius dum dixit, Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo; sic etiam Plautus in Epidico, Iam me uortam in hirudinem, atque horum exsugebo sanguinem; quod ante quoque di-

C xit Theocritus in Pharmaceutica dum amorem hirudini confert, & Opianus libro secundo, vbi loquens de Delphino & Amiarum pugna similitudine utitur ab hirudinibus dicta, sed etiam si a ueteribus hirudinum tamquam sanguinem exsugētium facta sit mentio, haud tamen facile est reperire eas ad extrahēdum a corporibus aegrorum sanguinem adhibuisse, nisi quispiam producat Nicandrum in Theriacis scribentem quandoque morsus uenenatos ab hirudine exsuctos curari, quod tamen nil fa-

D cit ad id quod quaerimus, scilicet an ueteres medici hoc animali tanquam euacuandi ab aegris sanguinis instrumento uterentur, Celius Aurelianus & Plinius certe forsan omnium primi vsus huius animalis in extrahēdo sanguine meminerunt, ille acut. libro tertio, cap. tertio, in synanches curatione ubi ab aegro formidatur cuspis ferri, sanguisugam apponi iubet, hic uero lib. 32. cap. decimo, eundem hirudines praestare vsum ad extrahendum sanguinem, quem cucurbitulae tradit, quas tamen id uitij

E testatur habere, quòd relinquant remedij desiderium singulo anno in iisdem partibus, quae res forsan ab ipso dicta fuit de haemorrhoidibus; attamen etiam podagricis eas adhiberi solitas tradit. Antyllus quoque Galeno ut puto posterior apud Oribasium septimo collect. cap. vigesimoprimo, de hoc remedio loquens videtur innuere ipsarum vsum tempore suo innotuisse, nec adhiberi solitum nisi timerentur alia mittendi sanguinis instrumenta, addens non ex profundis partibus; sed tantum è su-

F perficie sanguinem exsugere. Galenus certe nunquam, quod sciam, huius remedij meminit, & liber qui eius nomine circumfertur, est Oribasii non ipsius Galeni, quemadmodum etiam ipsius non est liber ille diffinitionum medicarum, vbi scribitur adhiberi solitum hirudines vbi locum affectum tenuiter aperire consilium est. Auicennas quoque id totum quod scripsit de hirudinibus ab ipso Antyllo apud Oribasium accepit, & valde miratus sum scholiastis Auicennae oscitantiam qui non uiderit ea, quae sub Galeni nomine hac de re edita sunt, cuncta esse ipsissima Oribasij ex Antyllo verba, sicu

etiamt

etiam quae apud Aetium referuntur libro tertio, capite 22. ex Galeno non ipsius, sed eiusdem Antylli sunt, cum Galenus nunquam alias meminisse hirudinum, tanquam instrumenti ad extrahendũ sanguinem usurpati inueniatur. Paulus certe ubi tractat de dolore capitis in febribus, commemorat hirudinum applicationem, sed nil praeterea, adeo ut clare pateat huiusmodi praesidium a principibus medicinae fuisse neglectum tanquam inutile, & forsan periculosum; praeterquam quod si morsus & foramen attendatur, quod facit animalculum huiusmodi, plane usqueadeo angustum est, vt necesse sit crassiore sanguine intus relicto, tenuiorem dumtaxat exire, & quod dicit Auicennas magis attrahere ex profundis partibus hirudines cucurbitalis apud me ualde suspectum est, tum quia est contrarium sententiae Antylli apud Oribasium, tum quia contrariatur etiam Galeno, qui duodecimo meth. dicit cucurbitulas esse inuentas ob uiolentum a profundis partibus attractum, quamquam idem Auic. qui uidetur huiusmodi inuentum tribuere medicis Indis, nullius alterius ipsarum vsus memoriam facere uideatur, quàm in cutaneis affectibus, & Iacobus de Partibus dum eam partem interpretaretur scripsit etiam interdum adhiberi haemorrhoidib. coecis & dolorosis, quasi uero neque in febribus, neq; in aliis morbis ut fit hodie passim, adhiberentur: & ego cum obseruauerim sanguinem semper tenuissimum ex angusto illo foramine exire non ad euacuandum illum sanguinem crassum ut faciunt plerique utor, sed dumtaxat ad auertendum impetum vaporum, vel sanguinis a capite. Cum ergo non sit verisimile Hippocratem vsum fuisse hirudinibus, relinquitur videre num potuerit uti cucurbitulis, seu scarificationibus: certe euacuato sanguine forsan apparentibus octaua die exanthematibus locus fuisset vsui cucurbitularum, maxime in partibus infra renes ad auxiliandum ipsi naturae pellenti prauos humores ad conuenientem locum. At cum permanerent, & nulla signa coctionis apparerent, aequum erat illum motum fuisse symptomaticum, & propterea non imitandum, sed forsan praestitisset locum cutis mollibus, & moderatissimis frictionibus ac aliquo linimento, vt oleo, nitro laxare, atque naturae expellenti magis patefacere, quemadmodum narrat idem Hippocrates sexto Epid. com. secundo, tex. 30. de Simone cui exanthemata lata cõtigerunt, non admodum pruriginosa, & quotiescũque ad ignem vngebatur, vel calida aqua lauabatur, iuuamentum percipiebat: nam ut optime narrat Galenus, etsi non adeo haec expulsio contulerit ut potuerit Silenum liberare, protraxit tamen vitam ad undecimam, quae debebat finiri saltem nona, nisi natura conata esset expellere inimicam materiam. At de scarificationibus sciri debet, eas frequenter ab antiquis vsurpatas inueniri, imo uero Galen. quarto de tuend. val. cap. quarto. vbi uenae sectio impeditur, ipsius loco scarificationes cõmendat: sed ualde diuersae erant scarificationes à cucurbitulis scarificatis, vt ex Oribasio colligitur libro octauo collectaneorum. Ceterum quod spectat ad alia remedia pro praeparandis humoribus &

A vincenda putredine, confectiones ex sonco oxalide, scordio conuenissent similiter & decocta, quemadmodum pro somno conciliando linimentum temporibus adhibitum ex oleo violato, philonii modico & limonum succo; pila ex opio, oleo anethino, puluere papaueris, & mandragorae, atque lotiones extremorum ex decocto foliorum salicis, vitis, capitibus papauerum, vna cum ligaturis repetitis. De Pharmacis ut aliqua dicam, veteres ea diuiserunt in externa, & interna: interna adhuc in quatuor genera,

B uidelicet in lenientia, purgantia, alterantia, & corroborantia: lenientia appellarunt ea, quae aluum blandissime subducunt, in Sileno autem huiusmodi medicamenta non conueniebant, quoniam habuit aluum fluentem. De cassia, manna, thamarindis veteribus ignotis, & huiusmodi dubitarunt nonnulli, an in his febribus conueniant, & ego certe ab humidis medicamentis quantum possum abstineo: Manna non displicet, sed prae caeteris clysterem laudo, nisi quid impediat. Praeparantia dicuntur ea, quae aperiunt vias, humores attenuant,

C & intemperiem corrigunt: iam uero in huiusmodi febribus humores sunt teterrimi & flagrantes, praeparantia ergo debent esse refrigerantia, aperientia, exsiccantia, & putredini obnoxia, vt sunt decocta ex pimpinella, sonco melissa, endiuia, oxalide. Et quia omnes febres pestiferae sunt ardentes nõnulli commendarunt vsum aquae frigidae indiscriminatim: de quo remedii genere alias dicam, nunc sciatur in his febribus, refrigeratoriis utendum esse. In

D hoc genere sunt quoque ea, quae putredini obnoxia sunt, vt Bolus armena & lapis Bezoar, & alia huiusmodi, quae si non iuuant saltem nõ laedunt. Cauendum autem est omnino a dulcibus, cum magna ex parte hi morbi sint biliosissimi, in quibus dicit Hippocrates secundo acut. magnopere fugienda esse dulcia, quare nunquam potius laudare usum syruporum nostrorum, tum quia aegrorũ gustui ingratissimi sunt, tum etiam quia facillime bilescunt. A purgantibus medicamentis ueteres in huiusmodi

E febribus omnino abstinebant, & Hippocrates in his historiis nũquam in febribus acutis de purgantibus medicamentis mentionem facit. quapropter ob eorum insignem caliditatem omnino euitanda sunt. nisi tamen interdum materia turgens secundũ Hippocratis praeceptum exigat: quo in casu mitiora, vt ueratrum nigrum, rhabarbarum, agaricus, aliis grauioribus anteferre licet. Corroborantia veluti sunt confectiones ex Rosis, borragine, citro, & similes aliae in vsu quoque esse possunt, & pro ua-

F rietate viscerum debilium, sic sunt uariae eligendae ut pro capite, confectio ex Saluia, Roremarino, Pro stomaco ex Menta: Pro iecinore ex cicorii tum folio, tum flore. Pro splene è capparibus, & sic de singulis. Pro corde habemus apud Pharmacopolas laetificantia Almansoris & Gal. species cordiales diamuscum, sed prae caeteris maxima cura semper est habenda uentriculo, qui, vt ait Galenus primo de cris. in omnibus febribus semper ante alia viscera uiolatur. Et hæc de Sileni miserijs.

HISTO-

HISTORIA TERTIA.

HEROPHONTI febris acuta: ab aluo pauca qualia in teneſmo ſecundum principia. Poſt haec autem tenuia prodibant, bilioſa, ſubcontinua: ſomni non aderant; urinae nigrae, tenues. QVINTA mane ſurditas: exacerbata ſunt omnia; lien intumuit: hypochondrij contenſio: ab aluo pauca, nigra exierunt, mente motus eſt. SEXTA delirauit; in noctem ſudor; refrigeratio: delirium perſeuerabat. SEPTIMA virium frigebat; ſitibundus; deſipuit, nocte ad mentem redijt, dormiuit. OCTAVA febricitauit: lien imminutus eſt, intelligebat cuncta; doluit ſecundum inguen: tumor primum lienis ſecundum rectitudinem: deinde dolebat ſecundum utraque crura: noctem faciliter: urinae coloratiores, ſubſidentiam habebant paucam. NONA ſudauit; iudicatus eſt; intermiſſit. QVINTA reuerſus eſt: ſtatim autem lien eleuatus eſt: febris acuta: ſurditas rurſum: poſt recidiuam autem TERTIA lien fuit imminutus. ſurditas minus: crura doloroſa; nocte ſudauit: iudicatus eſt DECIMASEPTIMA: neque delirauit in recidiua.

HEROPHONTI FEBRIS ACVTA. Cur Hippocrates in hac tertia hiſtoria ſolius nominis aegrotantis fecerit mentiouem, dimiſerit uero habitationem, atque alia quae interdum ſolitus eſt adiicere, puto cauſſam fuiſſe, quod hic uir eſſet notiſſimus omnibus, & ſibi praeſertim, unde nec plura ob propriam memoriam erat neceſſe adnotare, neque etiam ut teſtimonio aduerſus alios uti poſſet: & cum huius nominis nullum inuenerim uirum celebrem ob aliquam uirtutem, aut egregium facinus apud ſcriptores commemoratum, fit ut credam potius Hippocrati, ualde notum fuiſſe ob aliquam turpitudinem & ſcurrilitatem, quàm ob uirtutem, atque hinc factum eſſe, vt niſi poſt quintam diem ipſum uiſitauerit, ut apparet ex confuſa narratione eorum, quae ſibi euenerunt ante quintam, ſed utcumque ſit, pauca omnino diſcutit Galenus circa praeſentem hiſtoriam, quaſique per capita tranſcurrit totam; illud vnum dicens animaduerſione dignum, hunc praeſentem aegrum praeter expectationem omnem fuiſſe ſeruatum: quòd ſi cuncta ſymptomata quae prioribus diebus acciderunt, expendantur, iure poterat quis timere eum fuiſſe moriturum. Atqui nos more noſtro paullo diligentius circa ipſam diſcurremus, illud primum in medium proponentes morbum, quo laborauit, fuiſſe grauem, a quo cum euaſerit exiſtimandum eſt eius naturam & uires fuiſſe robuſtas, proptereaque & ipſum potius fuiſſe in iuuenili quàm in ulla alia aetate conſtitutum: quemadmodum etiam ſuſpicor aegrotaſſe autumno, quo ſcilicet tempore fieri lienis morbum quo laborauit, ipſemet Hippocrates teſtatur tertio aphoriſm. & in lib. de affect. & quam quam ibidem dicat fieri etiam uere lienis morbos: tamen rariores, & alterius generis fiunt. Fuit autem morbus quo laborauit Herophon duplex, alter quidem primus ut ſic loquar, alter uero ſecun-

A dus ſeu recidiua. ex quo loco colligi poteſt recidiuae dies ſemper eſſe cõnumerandos ſeparatim a diebus morbi primi; quaſi uero ſint morbi ſeparati, non unus, ut aliquibus male placuit. In primo non fuiſſe uocatum Hippoc. initio morbi, ut retro etiam monſtraui, ex eo coniicio, quod explicate ſymptomatum ſolius quintae diei, & aliarum ſequentium facit mentionem; alia uero, quae ante quintã commemorat confuſa, & abſque ullo dierum diſcrimine narrat, prout ſcilicet uel ab ipſomet aegro, uel ab

B adſiſtentibus audierat. In primo igitur morbo ante quintam atque poſt quintam diem ſi ſingula ſpectemus, quae euenerũt, poſſumus exiſtimare quod ad idaeam morbi pertinet, fuiſſe febrem ardentem, atque ex iis quas dixit retro iudicatas fuiſſe cum recidiua die decimaſeptima; cum tumore lienis minime inflammatorio. Fuit autem febris & magna & acuta, & non boni moris, tum propria ratione, tum etiam ob peſſimam aeris conſtitutionem; Habuit Herophon ante quintam diem acutam febrem

C cum accidentibus partim ad actiones laeſas, partim ad mutata excrementa ſpectantibus. Inter actiones laeſas fuere uigiliae, inter excrementa mutata fuerunt foeces paucae circa initia, quales in tenaſmo eiici ſolent, hoc eſt mucoſae, & ſubcruentae, poſt tenues, bilioſae, copioſae; Vrinae quoque tenues & nigrae. Vt dicebam uериſimile eſt Hippocratem ad hunc non fuiſſe uocatum ante quintam diem, atque forſan ob hoc fuiſſe ipſum notum quidem, ſed non nobilem & pauperem, cuiuſmodi etiam ſole-

D bat non raro curare Hippocrates ob ſingularem pietatem & charitatem quae erat in ipſo. Conſueuerunt enim nobiliores, atque epulentiores, ut qui magis metuant mortem, magisq; diligant uitam quàm proſperitatibus coniunctam degunt, ſtatim atque aegrotant, medicum adſciſcere. Quae uero pauca narrat, puto intellexiſſe ab aegrotante, uel adſtantibus, ſiquidem, ut aliàs dixi, inter ea quae Hippoc.

lib. de

lib. de affect. proponit percunctanda a medico est, quid patiatur, a quibus caussis aegrotet, & quo victu utatur, num aluus secedat. Cur uero foeces in principio habuerit paucas instar earum, quae in tenesmo eiiciuntur, deinde fuerint copiosae, tenues, & biliosae, puto caussam fuisse, quòd ante malo victu sit usus, praesertim caepis, alliis, porris, ceterisque herbis & fructibus, ex quibus generati fuerunt succi crudi, acres, & viscidi, qui adhaerentes extremo intestino egerendi assiduum atque inane desiderium intulerunt, donec ipsis consumptis successerunt post biliosi, tenues, & copiosi, qui nisi fuissent acrimonia priuati, proculdubio dysenteriam peperissent. A cupiditate uero illa egerendi, atque a secuta post copiosiore foecum egestione putandum est contigisse, vt prioribus illis diebus dormire nequiuerit, cum qui tenesmo, & alui fluore laborant, continuo excitentur, & egerere aliquid cogantur, simulque aliquo dolore torqueantur; nam tenesmo laborantes certum est aliquo dolore exerceri, vt propter hoc medici illi apud Cornelium Nepotem in vita Pomponij Attici ualde sint hallucinati, dum crediderunt ipsum tenesmo laborasse, & tamen omni dolore caruisse. Ceterum quo pacto Herophon vrinas nigras initio habuerit, atque priore morbo defunctus etiam a recidiua euaserit, non ita facile est comprehendere, quandoquidem urinae nigrae sunt exitiales, vt Hippocrates secundo progn. & in Coacis: & Galenus primo de crisi. 12. testantur, at in principio exitialissimae sunt, adeo ut Galenus ipse asserat, neminem ex iis seruari; nisi dicamus nigram urinam esse duplicem, aliam quae fit ab ustione sanguinis & consumptione seri ob ardorem; aliam uero quae fit ob mixtionem succi atri & melancholici; atque illam esse exitiosissimam, hanc vero non adeo, propterea que Herophonta fuisse seruatum, cui secundo modo urinae fuerunt nigrae, ut ob id quinta die translatus humor ater in lienem, in tumorem illum eleuarit: nam secundum Hippocratem lien solet duorum humorum esse domicilium melancholici, propter cuius depurationem dicebat Plato in Timeo esse factum, necnon humoris aquosi, vt saepius quarto de morbis scriptum reliquit. atq; ita usque ad quintam diem res aegri propositi sese habuerunt, qua die vocatus Hippocrates sua admirabili solertia obseruauit plura symptomata, inter quae fuit in primis exacerbationem omnium antecedentium esse factam die impari. Atque ex actionibus laesis fuit mane surditas, & in fine desipientia Ex mutatis excrementis: ab aluo pauca & nigra, Ab affectibus praeter naturã lienis tumor hypochondrii contentio, quorum omnium ut sigillatim causas perscrutemur, auspicabor a surditate: quam mirum est superuenisse, cum & per vrinas & per aluum, (nam hunc etiam perrexisse fluere colligi potest ex eo quod dixit Hippocrates cuncta esse exacerbata) & per ipsum lienem tumidum; factum materiam magna ex parte vel euacuatam, vel saltem a capite infra abductam fuisse rationi consonum sit, dicente eodem Hippocrate aphor. vigesimooctauo & sexagesimo.

A In surditate alui fluxio si contingat, eam cessare, Nisi huic respondere placeat forsan surditatem mane tantum apparuisse, quando scilicet nocte non adeo fluxerat corpus, nec dum humor in lienem lapsus pepererat tumorem & hypochondriorum tensionem. Nam quum dixerit mane fuisse surditatem, nec amplius in primo morbo eius meminerit, mihi probabile fit, non eam ulterius esse progressam, sed statim desiisse factis in liene tumore & hypochondriorum tensione. Est autem surditas duplex, una in habitu, altera in habitudine, B & quae est in habitu, vt ait Galenus primo pror. 32. vel fit in febribus acutis humore impacto in meatibus auditorijs, aut facultate auditoria mortificata; quae autem non firmata, sed fugax, & in habitudine est, modo accedens modo recedens, aut fit critice aut symptomatice, cuiusmodi Herophontis surditas fuit, quae quinta die non critice apparuit: sed cur facta fuit haec surditas potissimum die quinta. Ante quintam diem fluxerat C aluus, post quintam diem aluus reddidit pauca; factum igitur est, vt illi humores, qui per aluum excernebantur, petierint caput & aures, vnde surdus factus fuit Herophon: & hinc perspici potest quàm uerissimum sit oraculum Hippocratis quarto aphorismorum 28. & 60. quando ait, Quibus biliosae deiectiones sunt superueniente surditate cessant: & quibus surditas est superuenientibus biliosis deiectionibus cessat, quem imitatus Celsus libro secundo, capite octauo, dixit nil plus aduer-D sus surditatem ualere quàm biliosam aluum. Cur autem humores illi in aures delaberentur, caussa fortasse haec erat, quia antea habuerat auditum obtusum, vel saltem aliàs laborauerat ea parte, dicente Hippocrate quarto aphorismorum 33. quod si cui pars quaedam doluerit ante morbum, ibi firmatur morbus: praeter quàm quod Aristoteles secundo sect. prob. 4. 10. 17. scribit nos maxime omnium sudare partibus superioribus, & praesertim capite atque facie, tum quia calor & spiritus sur-E sum feruntur, secumque trahunt humores, tum quia caput & facies sunt partes humidae & laxae, imo veluti fons humoris, vnde distillationes cadunt. Cur porro delirauerit, eadem quae surditatem caussa effecit, scilicet humorum, aut etiam uaporum melancholicorum in caput elatio, & retentio: fuisse quoque delirium sicut & surditatem breue, neque perdurasse facile colligi potest, ex iis quae subiunxit, nempe sexta die delirasse, atque in delirio permansisse, una cum sudore & re-F frigeratione; quem quidem sudorem uerisimile est fuisse potissimum circa caput ubi fuisse malum testatur surditas, & delirium; est enim dogma Hippocratis, vbi sudor ibi morbus. Haud secus quoque statuendum est de refrigeratione, nimirum illam fuisse maxima ex parte in capite, verumtamen etiã in toto, quod scilicet proprium sit, vel saltem frequens in ardentibus febribus interiora uri, & exteriora frigere. Sed hoc in loco contingit dubitare, quomodo in sexta die dicat primo factam esse surditatem, deinde aluum esse suppressam, id est pauca & nigra reddidisse, cum potius adstrictio alui faciat

surditatē,nec ualet quod Hippocrates in Coacis dicat surditatem in febribus aluum sistere, quoniam id non ut caussā, sed ut signum facit. Altera dubitatio est cur Hippocrates in hac historia non meminit respirationis mutatae cum duae affuerint caussae, propter quas debuit mutari, nempe delirium & lienis tumor, cum hypochondrii tensione & surditate; nam Arist. 11. prob. 4. scribit surdos uiolentius spirare, & 36. partic. dicit surditatem esse uitiū pulmonis, i. significare pulmonis affectum. Ad primam dicitur Hippocratem ordinem facti, non autem rationem spectasse, & cum prius aluus fusa esset ratio nabiliter surditatem esse factam aluo prius firmata, quemadmodum è conuerso fieri solet, ut surditas alui fluore tollatur iuxta Hippocratis sententiam 4. aphoris. 28. Quod si Hippocrates dixit in Coacis surditatem in febribus aluum sistere, voluit intelligere eandem caussam quae surditatem facit, aluum etiam sistere, quae caussa est retrocessus humorum biliosorum ab intestinis ad caput. Ad secundam est respondendū, vt Galenus uidetur sensisse secūdo de diffic. respir. cap. 10. Herophontem, necnon Philini Epicratisque uxores adeo delirasse, ut eius ratione multū potuerit respiratio alterari, & plusquam conueniebat ratione febris. Adhaec Hipp. non narrat res consuetas quemadmodum in Anaxione pleuritico tacet initio difficultatē spirandi. Et Herophontis tumor in liene ac hypochondriorum tēsio haud potuerunt septum ratione sui ita comprimere, ut ob id in respiratione facta sit alteratio, siquidem lienis tumor nisi grandis sit non attingit diaphragma, & consequenter nequit respirationem laedere.

SEPTIMA die quae est & impar, & decretoria non pauca cōtigerunt partim die partim nocte. Die enim refrigeratus est similiter secūdum totum ob auctum intestinorū ardorem, vnde pariter aucta fuit sitis, atque delirium secutū est; nocte uero paulisper resipuit atque dormiuit. Etenim hoc tempore coepisse crisis bonae effectum apparere, scilicet circa finem septimae indicarunt & praecedētia & subsequentia. Praecedentia quidem, quoniam nox, ut dicit Hippocrates, atque etiam dies praecedētes crisim semper molestiores esse solent, veluti contigit Herophonti, qui die septima refrigeratus, maxime sitiuit & delirauit. Subsequentia uero, quoniā octaua die postquam septimae nocte redierat ad mentem, atque dormierat, febricitauit quidem, sed lien imminutus est, omniaq; sensate intelligebat, in inguine dolor apparuit secundum rectitudinem lienis, hoc est in ipso inguine sinistro, deinceps labores utroque in crure facti sunt, noctemque pacatam habuit, & urinas coloratiores cum modica subsidentia: vnde est factum, vt superueniente sudore vniuersali, quem etiam calidum fuisse aequum est, non adeo integrè iudicatus sit, atque priori morbo sit finis datus. At circa haec occurrunt nonnulla utilia scitu non omittenda. Vnum est cur Hippocrates dixerit Herophontem octaua febricitasse, quasi uero ante remissa, vel potius intermissa fuisset febris, quod tamen nō est probabile in tam graui morbo. Secundum est cur malo existente in liene ad inguen sinistrum dumtaxat primum factus est dolor,

A postea uero factus in utroque crure. nam uidebatur ratio postulare, vt & in crure solo sinistro fieret dolor, cum ab Hippocrate secundo Epidem. sit traditum atque usu compertum lienosis crura sinistra exulcerari. Tertium est discutiendum quas ob caussas parum durauerint crisis secutae effectus. Quarto & postremo dubitatur quomodo diminuto liene, potuerit reliquum corpus bene habere, cum Hippocrates libro de loc. in homine dixerit vbi floret lien corpus contabescere, & econtra, ac Aristoteles tertio de partibus animalium 7. dicat quibus
B in liene plus est excrementi, iis corpus magis languescere. imo idem dicit Galenus secūdo de pot. natural. vltimo. & Auicen. 15ª. tertij tr. 1. c. 2. Ad primum nil puto melius responderi posse, quàm quod Hippocrates uoluerit significare tunc febrem auctā esse: cum enim antecedente nocte ad mentem redierit, atque dormiuerit, probabile est febrem quoque paulisper fuisse tunc mitigatam, atque eo experrefacto fuisse auctam, propterea q; dixisse ipsum febri
C citasse, nisi quoque dicere malumus cum noctem melius transegerit, potuisse quempiam suspicari ne febris abijsset, ideoq. huiusmodi suspicionem de medio tollere voluisse. Circa secundum uere dicendum est materiam quae lienis tumorem effecerat, transmissam esse a natura primum ob uicinitatem & rectitudinem ad inguen sinistrum, vbi peperit dolorem, sic enim facere consueuit natura, vt uiscera laborantia exoneret secundum rectitudinē, ob quod etiam est sententia Hippoc. ut medicus imitans eam
D in vacuando sanguine semper affectae partis rectitudinem obseruet. Verum quia saepe usuuenit, ut materia aliunde transmissa ob sui copiam uno tantum in loco recipi nequeat, natura eam diuidens in plures locos, & praesertim inferiores demittit, id quod in Herophonte factum apparet, cui cum in inguem transmissae materiae a liene non sufficeret is locus, partim in sinistrū partim in dextrum crus est amandata, in quibus peperit dolorem tum caliditate materiae, tum continui solutione. Crura
E autem recipiunt faciliter in morbis, quia agitantur. & hoc est quod uoluit prae aliis significare Hippocrates quando Epidem. lib. sexto, sect. secunda, dixit lienem habentibus decliuem fieri pedes, & genua calida, nasum & aures frigidas. Sed quomodo potuit habere noctem quietam cum crurum dolore? nisi dicamus dolorem exiguum fuisse, quia materia erat magis diffusa, & ob id ceteris remissis hunc non potuisse noctis trāquillitatem impedire. Ad tertium dicere oportet crisim praesentis aegri
F non fuisse ex iis, quae liberant & a morbo, & a recidiua, tum quia facta est tantum per sudorem, cuius modi crisim non esse adeo tutam, sicut ea quae sit uel sanguinis è naribus fluxu, vel alui subductione insigni clarissime docuit Galenus tertio libro de crisi; tum quia die decretoria minime facta est, neque apparente coctione; tum quia materia morbifica, quae a natura in lienem missa fuit, haudquaquam consumpta est, aut egregie euacuata, sed tantummodo a superioribus ad inferiores partes transmissa, quod quidem abscessus genus ualde probatur ab Hippocrate secundo Epid. licet nō sit adeo

tutum,

tutum, quemadmodum ubi materia extra corpus mittitur, quoniam saepe ea materia retinens ueluti fomitem quendam caloris putredinis facile oblata occasione uel motus, uel alterius caussae calefacientis nouam putredinem concipiens recidiuae occasionem euidentem praebet, veluti credibile est accidisse proposito nostro aegro, cui quinta die a subsecuta crisi redijt morbus, statimq. ferè eadem symptomata apparuerunt, vt uidebimus. Ad quartum dicere oportet Hippocratis & Galeni authoritatem esse intelligendam de tumore lienis vetusto & essentiali, non autem recenti & alterius morbi sequace, & quamquam Hippocrates loquatur de tumore cum febre, tamen alia ratio est ut ibi uidere licet.

QVINTA DIE. Obseruandum est die impari rediisse morbum, sicuti etiã imparibus antea factae sunt exacerbationes, quasi uero natura etiam in repetendis febribus easdem rationes seruet, quas in perdurantibus, id quod cognoscens Cornelius Celsus dum loqueretur de febre quartana dicebat, ea finita adhuc diu obseruãdam eam esse diem, in qua paroxysmus solebat inuadere. Igitur quinta die a crisi denuo statim tumefactus est lien. Verum antequam ulterius progrediamur uidendum est quis fuerit status Herophontis inter diem iudicij & quintam, deinde quid sit recidiua, & a quibus caussis fiat. Quod ad primum uidetur fuisse sanus, quia inquit Hippocrates διέλιπε, id est desiit morbus; praeterea interuallum quartanae est status sanitatis, vnde coguntur in iudicium uocati tunc comparere quartanarij iuxta legem, ergo multo magis in hoc interuallo; Ex altera parte adhuc uigebat fomes morbi, alioquin nõ esset renouatus. Aliqui dicunt esse neutralitatem, sed de hoc non est disputandum. Vnde satius puto dicere Herophontem tũc fuisse morbosum, quia non erat facta perfecta crisis, attamẽ erat in summa remissione. Ad aliud dicendum uocẽ ὑποτροπιὴν, & ὑποστροφὴν, seu ὑποτροπιάζειν, & ὑποστρέφειν significare recidiuam, quae nil aliud est nisi reditus morbi post imperfectam iudicationem, ad differentiam paroxysmorum, in quibus uidetur redire morbus, & tamen non est recidiua, & ad differentiam morbi post perfectam iudicationem qui est nouus morbus non recidiua. Recidiua autem fieri solet vel ab internis uel externis caussis, vt colligitur etiã ab Auicenna secunda quarti, tr. primo, cap. 95. nedum a Galeno: Ab internis caussis fit, quando ex praecedenti morbo aliquis fomes relinquitur, vnde nouae putredini traditur occasio; hic autem fomes uel est intemperies, vel humor, vel utraeque, de quibus iunctis loquens Hippocrates dicere solebat secundo aphoris. 12. quae relinquuntur in morbis recidiuam facere consueuerunt, ait enim εἰώθεν, id est consueuerunt, quia non semper, sed frequenter id accidit: quod autem sola intemperie relicta fiat recidiua etiam diu post priorem morbum, ostendit hydrops postquam relicta in Iecinore frigida sola intemperies, facile aquam regenerat, ut Traiano atque Hadriano contigisse narrant. Caussae uero externae sunt plures, aer, vnde Hippocrates tribuit aliquibus ex aeris constitutionibus hoc in libro Epidem. commemoratis ut facerent morbi

A recidiuas, praeter aerem sunt & omnia alia errata in cunctis sex rebus non naturalibus uocatis, & praesertim in cibis atque potibus, in quibus si excedatur, calor natiuus a priore morbo hebetatus coquere non ualens, crudos succos & excrementitios producit, qui iterum obstruentes uiscera febribus, alijsque malis occasionem praebent. Et Auicen. de recidiua sermonem faciens loco citato dixit, recidiuationẽ esse peiorem sua radice, (quod accepit ab Hippocrate libro de affect. ita scribente,
B τὸ νόσημα ὑποστραφὲν μᾶλλον πιέζει ἢ κατ᾽ ἀρχὰς) ac non esse aggrediendam nimis festinanter curationem donec manifestus sit modus aegritudinis, & tutiorem esse recidiuam, quae fit regiminis errore, quàm quae contingit per se. Iam uero quae caussae fuerint in Herophonte recidiuae non est arduum coniicere; nam in primis fomes relictus fuit, cum non extra corpus, sed ad crura transmissa sit materia: tum etiam quia, vt audietis, coepit statim lien tumefieri. His omnibus accesserunt cau-
C sae externae, & primo autumnus quo tempore puto eum aegrotasse, vt antea dixi, deinde mala uictus ratio, cum quinque diebus absque medico, & consequenter absque debita uictus ratione uixerit. Sed quae est causa cur autumnus tantum ualeat in faciendis morbis, & recidiuis? Triplex est, quantum ipse arbitror caussa: Prima, quia hoc tempore facultas naturalis incipit esse debilis: Secunda, quia motus, alterationesque fiunt in aere, & in die modo calor, modo frigus apparet, vt dicit Hip-
D pocrates tertio aphorismorum. Tertia, quia corpora incipiunt esse clausa. In vere facultas est ualens: aestate corpora sunt laxa & aperta: hieme uero nullus fit motus in aere: sed in autumno omnia ista concurrunt: quare non mirum si usqueadeo morbosus est. Symptomata quae apparuerunt Herophonti post quintam diem à priori morbo finito fuerunt statim lienis tumor, febris acuta, surditas, quae omnia sibi contigerunt, prima & secunda die, tertia uero splen subsedit cum mi-
E nori surditate, crura doluerunt, & nocte sudauit, Iudicatus circa decimamseptimam, hoc est a recidiuatione facta computatione per coniunctionem hebdomadum, Addit Hippocrates non delirasse in recidiua: Ceterum ne haec nimis breuiter, ut fecit Galenus, a nobis praetermittantur, circa praesentia contemplandum est cur adeo pauca de recidiua Hippocrates retulerit: cum Hippocrates & Auicenna dixerint quemadmodum antea monstrauimus, recidiuam esse peiorem sua radice; Secun-
F do uidendum est cur lienis tumor primum omnium symptomatum apparuerit, ac propterea ab Hippocrate sit ante alia obseruatus. Tertio cur surditas affuerit, non autem delirium, nam etiam hoc Hippocrati visum est aliqua dignum admiratione, cum post cuncta, quasi per emphasim quandam dixerit, neque delirasse in recidiua, in qua solent cuncta fieri deteriora. Quarto, cur solutionis febris tertia die non meminerit cum aliorum recordetur. Quinto quomodo dictum sit ab Hippocrate & Auicenna recidiuam esse deteriorem sua radice, & tamen in Herophonte secus contigerit,

in quo deterior fuit primus morbus recidiua. Poſtremo dignum eſt conſideratione cur dixerit ſimpliciter fuiſſe iudicatum decimaſeptima die cum ſudore, cum tamen abundauerit melancholia & liene laborantes nõ uideantur recte iudicari ſudore: Adhaec etiã quomodo dicat ſeptima die ſit iudicatus.

Ad primum iudico dicendum eſſe, potuiſſe Hippocratem ob alterã duarum cauſarum id feciſſe, vel quia non ita ſedulo viſitauerit aegrum, ſiquidem ſolent plerique taedio prioris morbi affecti, non ita ſeſe denuo committere medico, vel quia ipſe caetera tanquam exigui momenti contempſerit, nec propterea recenſenda putauerit; & quamquam plerumque contingat peiorem eſſe recidiuam, non inconuenit tamen etiam quandoque eſſe placidiorem, praeſertim quando in priori morbo facta eſt aliqua euacuatio, atque adhibita curatio recta, ut potuit contigiſſe Herophonti, vel aeger poſt finitũ priorem morbum paulo accuratius uixit, etenim ſicuti bona victus ratio ſaepenumero adimit recidiuam, ſic non raro eam, ſi fit, multo mitiorem reddit: vt non immerito Cornelius Celſus ſcriptũ reliquerit inter cuncta remedia potiorẽ omnibus eſſe uitae temperantiã: & Auic. loco citato dicebat recidiuationẽ quae fit regiminis errore eſſe tutiorem, quàm quae per ſe. Circa ſecundũ eſt apud omnes compertum lienis tumores ob humoris craſſitiẽ eſſe difficiles ſuperatu, & licet quandoque videantur diminui, atque recedere, nihilominus remanet plerũque aliquid fomitis, quod facile oblata occaſione aliqua iterum inualeſcit, imo etiã Hippoc. lib. de internis affectib. narrat eſſe aliquos morbos lienoſos, qui niſi recte curentur, poſt duodecim annos redeunt. quemadmodũ certum eſt virus canis rabidi latitare in humano corpore viginti annis, atq; etiam triginta, vt in noſtro de hydrophibia tractatu uidere licet. Itaq; cũ Herophontis lien in priori morbo nõ ſit integrè curatus, remanſiſſetq; in viſcere praua diſpoſitio, & intemperies, non eſt mirũ ſi iterum inualuit is morbus, ac propterea eſt primo notatus ab Hippoc. qui etiã quarto de morb. dicebat cerebrum atq; lienem facillime omnium aliorum viſcerum morbis ſubiici. Accedit quoque & illud quod videtur praedictus in liene fomes relictus ceteris ſymptomatib. & morbis occaſionẽ praeſtitiſſe, vt ob id dicere quoque liceat ab Hippocrate primo loco fuiſſe enumeratũ, ſecundo febrem, tertio ſurditatem, quia ut factae ſunt, ſic Hippoc. eas ſeriatim enumerauit. Circa tertiũ ſciendum eſt inter lienem, gingiuas, atq; aures magnam eſſe conſenſionem, merito cuius fit vt in aliquibus lienis morbis fiant putredines, atq; foetores tam in gingiuis, quàm in ipſis auribus, quemadmodum nõ tantum experientia, verum etiam Hippocr. docet lib. de affec. atq; affec. internis. ergo ratione huius conſenſionis facile contigit vt ſurditas ſtatim cum liene apparuerit, praeterea a lieno affecto craſſi & pituitoſi vapores iugiter ſurſum feruntur, qui gingiuis adhaerentes, ibiq; corrupti, & dentes, & halitum vitiant, quemadmodum etiam in cerebrum ſublati, atq; ad aures delati, aerem implantatum incraſſant, recipiendaeq; externi aeris percuſſioni ineptũ reddunt, quò fit ut uel cerebri aliae partes maneãt ſin-

A ceriores, vel ſi afficiantur, minime ad eam deueniant affectionẽ, quae delirium producat; quod tamẽ non abſque aliqua admiratione efficiebatur, cũ alioquin in recidiua febris quoque eſſet acuta, & utraq; bilis dominaretur, a qua ſolet deliriũ produci; atq; ideo magis admirandũ uideri poterat, cum tertia die ſurditas eſſet minuta, & ſubſediſſet ſimul lien, niſi crura doluiſſent, quod quidẽ ſignum erat materiam & a capite & a liene fuiſſe in ipſa crura dolentia trãſlatam, atq; etiã ſudaſſe; etenim lienoſos ſudare vſu

B quotidiano probatur, & Hipp. atque Ariſt. authoritate, quorum illae lienem aquae fontem facit 4. de morb. hic in prob. vocat ſanguinẽ lienoſorum ichoroſum. Ad quartum dicendũ, cum febris ſequeretur lienis tumorem, hoc ſublato illam etiam neceſſario deſiiſſe. Hippoc. uero, ut ſaepe dicit Gal. & praeſertim ſecundo de diffic. reſpir. quae neceſſario conſequuntur ſcribere ſemper recuſat. Ad quintũ dicendum eſt uere mirum eſſe, quod fuerit mitior recidiua, quàm prior morbus in Herophonte, imo credendum

C uidetur unã ex cauſſis quae impulerunt Hipp. ad ſcribendã hanc hiſtoriam fuiſſe recidiuae raritatem, quãquam poſſumus etiam dicere forſan recidiuam contigiſſe potiſſimum ex regiminis errore quã omnibus aliis tutiorem eſſe dicit Auicennas. Deniq; cur ſudore ſit iudicatus, non eſt abſq; ratione, ſiquidem ut dicit Hipp. 6. epid. com. 2. 38. pauidorum, i. melancholicorum ſanguis eſt ichoroſus; & Ariſt. 9. prob. 5. dicebat ſanguinem lienoſorũ eſſe aquoſum, imo experientia docet quartanas iudicari ſudore, vt

D Hippoſtrati 2. Epid. ſect. 3. contigit, nec praeter rationem, ſiquidẽ humor melancholicus ſua natura calori natiuo aduerſatur, qui hebetatur ſanguinem aquoſum producit. Decimo autẽ ſeptimo a principio prioris morbi facta eſt iudicatio, ſi ſupputatio fiat per coniunctionem hebdomadum, non autem per diſiunctionem: dixit autẽ per emphaſim decimaſeptima die eſſe ſudore iudicatum, quaſi res inſolita ſit ea die quẽquam perfecte iudicari; quãuis forſan nec ea fuerit perfecta iudicatio. Colligamus ergo

E hanc hiſtoriã quatuor habuiſſe mirabilia. Quod recidiua fuerit mitis. Quod iudicatus ſit ſudore. Quod in decimaſeptima, quam ob hoc exemplũ inter iudicatorias ponere Galeno placuit ſecundo de dieb. decret. cap. 4. Et quod in recidiua fuerit ſurditas nõ deliriũ. Modo fas eſt aliquid de curatione dicamus, tam prioris morbi quàm recidiuae, de qua ut antea quoque monſtrauimus loquens Auic. dicebat nõ eſſe eam properanter aggrediendum, niſi prius cognoſcatur morbus, tum quia ſaepe ſolet ſua ſponte re-

F cidiua finiri, tum quia ſolet finiri interdum in eundem morbum, ſeu deteriorem, ſeu mitiorem, qualis fuit in Herophonte, tum quia ſolet etiam nonnunquam in diuerſum morbum recidiuari, cuius uera idea, magnitudo, motus, & mos, niſi prius cognoſcantur, fruſtra atque periculoſe circa curationem laboratur. Prius itaque rationi conſonum eſt fuiſſe ab Hippocrate victum inſtitutũ in ſex rebus non naturalibus, quemadmodum in aliis antecedentibus aegris factum indicauimus. Abſtinentia uini tamquam neceſſaria in cunctis ſimilibus febribus ſemper ſupponenda eſt: Ceterũ de remediis chirur-

gicis

gicis dubitari potest, nunquid vllum fuerit adhibitum, & magis eam sententiam sequor, non potuisse neque debuisse Hippocratem de sanguine mittendo cogitare, tum quia initio non fuit uocatus, tum quia ille tenesmus acfluor alui, qui primis quin que diebus apparuerunt, ex iis sunt, quae prohibent sanguinis missionem; Verumtamen si ulla cogitatio fuit habenda circa hoc praesidium, potuit esse quinta & sexta die, quando scilicet aluo adstricta, & surditas, & lienis tumor apparuerunt, quo in casu vena cubiti sinistri, vel tali eiusdem incisio, siue crurum scarificatio fuisset accommodata: neque vero uetustas morbi debuit impedire, quod etiam in octaua, atque ulterius possit id remedium administrari, modo scopi praecipui adsint, nempe & magnitudo morbi, & uirium robur. In hoc genere ligaturae blandae, aliaque auxilia diuer tentia conuenissent, quòd fere semper uisa sit materia sursum inclinare. Alia remedia praeparantia humores crudos, necnon refrigerantia & putredini resistentia, par est existimare ab Hippoc. fuisse administrata: sed quia tempore ipsius non ea placida erant in vsu, quae nunc sunt, ea propter hoc tempore possent administrari uaria decocta ex acetosa, sonco, endiuia, borag. tormentilla, & similibus: extrinsecus uero etiam lieni tumenti, & tenso congruisset hu-

A iusmodi inunctio. Rec. ol. amyg. dul. capparorũ, 6 vnc. 1. & sem. pul. cetrach drag. 1. & sem. aceti, & cerae parũ misce, posset addi rosaceũ oleũ, si dolor coniũctus esset, cuiusmodi etiam oleũ detracto capparino, & asplenio potuisset adhiberi buboni dolenti, tũ ad relaxandũ locum, tũ pro mitigando dolore: Illud enim est perpetuo obseruandũ, vt glandib. tumentibus, & dolentibus rarissime adhibeantur repercutientia, quoniam cum sint in id factae a natura, vt di cebat Hippoc. lib. de glandulis, quò recipiunt excre
B menta, ac ob id partes omnium pene sint ignobilissimae, periculum esset, ne usu repercutientium intro ad partes nobiliores noxius humor pelleretur, qđ prae ceteris est cauendum in iis febribus, quae fiunt ex sordida, grauique putredine: idem quoque dicendum est de dolore crurũ, quem habuit Herophon, quae partes tametsi a nobilioribus sint bubonibus longinquiores, attamen ab ipsis quoque praesertim in huiusmodi casib. haudquaquam est materia praua, imo uero nec quae benignior est, sursum repel-
C lenda, qua de re aliàs dicam. Atque hoc modo uidetur Hippocr. potuisse in medendo incedere in primo morbo; in recidiua, quoniã idem pene morbus, atque eadẽ symptomata, sed mitiora apparuerunt, haud aliter quoque incedendum fuit, nempe cum ijsdem remediis, uerum leuioribus.

HISTORIA QVARTA.

IN Thaso vxor Philini, cum femellam peperisset secundum naturam facta purgatione, & alioquin leuiter degentem in DECIMAQVARTA existentem post partum febris magna coepit cum rigore; dolebat autem a principio secundum cor, & circa hypochondrium dexterum; muliebrium labores, purgatio desierat, apposito autem pessario leuata est: capitis uero; & colli dolores permanebant; somni non aderant; extrema frigida, siticulosa: aluus combusta est, pauca prodibant: vrinae tenues, decolores a principio. SEXTA ad noctem delirauit multum, & rursus sapiebat. SEPTIMA siticulosa: deiectiones biliosae, saturatae. OCTAVA superriguit, febris acuta; conuulsiones multae cum dolore, multa obloquebatur, exsurrexit: balano apposita multa deiecit cum circunfluo humore bilioso: somni non aderant: NONA conuulsiones, DECIMA parum intelligebat, VNDECIMA dormiuit, omnium recordata est; celeriter autem rursus delirauit, vrinam uero reddidit cum conuulsionibus affatim multam, raro, admonentibus, crassam albam, qualis fit in subsidentibus quando sepositae multo tempore turbantur: non subsidebat; color, & crassities qualis iumentorum; talia mingebat qualia & ego uidi: circa uero DECIMAMQVARTAM existenti, palpitationes per totum corpus; sermones multi; parum intelligebat, celeriter autẽ rursum delirauit. Circa uero DECIMAMSEPTIMAM existẽs, uoce priuata est, VIGESIMA obiit.

IN THASO, PHILINI VXOR. Mas & femina cum & facultatib. vt ait Arist. primo de gen. anim. 2. & instrumentis ac perfectione nõ parum inter sese dissideant, diuersis quoque morbis suscipiendis

D obnoxios esse non est dubitandũ, ut propterea Hippocr. qui historias totã artem complectentes nobis relinquere sibi proposuerat, feminarũ exempla non debuerit relinquere; quocirca memorabilẽ feminae casum proponit nunc nobis, qui cum multa habeat

ſcitu digna, atque ad uſum artis conducentia, nec a Galeno ſufficienter examinata, in iis expendẽdis ipſe paulo diutius immorabor: Fuit itaque aegra, femina, viro coniuncta, & puerpera. Addit autem mariti nomen, ſcilicet Philini Hippocrates, tum ut famae mulieris, quae pepererat aliquam rationem haberet, tum ut in caſu admirabili fidem hiſtoriae maiorem acquireret. & poſſet quiuis de ueritate fieri certior; at nomen proprium omiſit, quoniam feminae honeſtae non debent cognoſci niſi nomine mariti. Philinum autem cuius hic ſit mentio, hominem alicuius famae extitiſſe non dubito, neque tamen audeo affirmare eum fuiſſe, quem narrat Ariſtoteles, ſiue Theophraſtus apud Athenacum libro primo dipnoſoph. & Antigonus libro de mirabilibus toto uitae curſu nec cibo nec potu alio fuiſſe vſum quàm lacte, etſi etiam apud eundem Athenacum libro nono, mentio habeatur alterius Philini commemorati a Stratonico in Phoenicide; In libro nomine Galeni edito, qui inſcribitur introductorius mentio habetur alterius Philini Coi tamquam ſectae empiricae authoris, At de his non plura: ſat eſt fuiſſe hunc Philinum haud incognitum, poſtquam Hippocrates uoluit eius nomine uxorem deſignare, & caſum ipſius notum facere; Qua aetate, & quo corporis habitu fuerit non eſt facile conĳcere, ſi quid tamen eſt diuinandum, cum feminam peperit frigidioris potius quàm calidioris habitus eam fuiſſe ſuſpicandum eſt: cumque quatuordecim tantum diebus puerperia habuerit, quae ſolent in feminae partu vſque ad quadrageſimam diem perdurare ſecundum Hippocratis ſententiam libro de nat. pueri, coniiciendum eſt non admodum robuſtam fuiſſe, alioquin non potuiſſet dicere Hippocr. ipſam quatuordecim tantum diebus eſſe purgatam ſecundum naturam. Verum prius quàm ulterius progrediamur, ille ſcrupulus eſt eximendus, quomodo ſi ſecundum naturam eſt expurgata ad decimamquartam diem, & leuiter ſe habuit ſemper vſque ad eum diem; potuit in uſqueadeo grauem morbum incidere, cum idem Hippocrates libro de morb. mul. primo aſſerat, ſi puerperia recte fluant uix fieri poſſe, vt quicquam aduerſi eueniat. Nonnulli putant hanc mulierem ob aliquem errorem externum ut ſolent puerperae interdum committere a febre correptam eſſe, quaſi uero non potuerit vllam cauſſam internam morbificam habere, cum per puerperia ſecundum naturam fluentia, quicquid praui eſt in corpore puerperae, expurgetur; ego uero non poſſum exiſtimare ipſum Hippocratem fuiſſe taciturum in re tanti momenti cauſſam externam ſi ulla adfuiſſet, quẽadmodum non tacuit in caſu Sileni; neque dicendum ſibi forſan fuiſſe ignotum; quoniam huic aegrae affuit, & diligentia vſus eſt, vt in urinis ipſius deſcribendis monſtrat, quemadmodum ſuo loco videbitis. Itaque puto dicendum id quod uideo etiam Galeno placuiſſe, nimirum ueram cauſſam & immediatam febris, aliorumque malorum, quae huic miſerae feminae acciderunt, fuiſſe importunam puerperiorum retentionem, quae purgamenta cum plerumque praua ſint, eo quod quicquid

A ipſi ineſt boni, totum ab ipſo foetu conſumitur, ſit vt Galenus dicit, quod nunquam aut rariſſime mulieres bene habeant, quibus non recte fluunt. Etſi enim vſque ad decimamquartam purgata eſſet ſecundum naturam & copia & qualitate, proptereaque tranquille ſatis uixiſſet, nihilominus quia forſan abundabat ſanguine pituitoſo & feminam pepererat, quae minus ſanguinis conſumit in utero quàm mas, opus erat ut multo diutius puerperiorum exitus perduraret, ſiquidem ut anteà dicebam

B in marium partu dicit idem Hippocrates mulieres triginta diebus, in feminarum quadraginta purgari, quod etiam apud Hebraeos notiſſimum erat, apud quos mulieres non ante quadrageſimum diem ſeſe templo ad purificationis benedictionem ſuſcipiendam repraeſentabant. Cum itaque Hippocrates dicat die decimaquarta & febrem, & puerperiorum ſuppreſſionem coepiſſe cum muliebrium dolore & cardialgia, ſum huius ſententiae a purgatione deficiente cũcta ipſius mala prodiiſſe, etiam ſi Hip-

C pocr. in recenſendis malis non ponat primo loco menſtruorum retentionem, ſed alia ſymptomata, quae ut maiora erant atque citius apparuerunt, ſic magis torquebant. Sed quomodo dicere Hippocrates potuit purgationem ſucceſſiſſe ſecundum rationem, ſi dũtaxat quatuordecim diebus purgata eſt? Reſpondendum, puerperas duplex genus purgationis poſt partum habere, ſcilicet ſecundinae, etichorum cruentorum, necnon illius ſanguinis, qui tempore foetationis in ambitu corporis retentus fuit;

D Mulieri huic ſecundarum, & ichorum purgatio recte facta eſt: at ille ſanguis qui retentus erat in uenis, non potuit purgari quatuordecim tantum diebus, ſed pluribus egebat, vt integrè educeretur: vnde vero factum ſit poſt decimamquartã diem deſierint purgamenta, uere non apparet, & hoc eſt quod dicebat Hippocrates primo de morb. mul. morbos mulierum neſcio quid diuini habere, quod ſcilicet ſaepe lateant cauſſae retentionum, vel nimiarum fluxionum menſtruorum, a quibus maxime omniũ

E ſolent muliebres aegritudines originem ducere, vt ait Hippocrates 5. aphoriſm. 57. quamquam non diffiteor potuiſſe etiam aliquem contigiſſe errorem a quo fuerint ſuppreſſae purgationes, ut moerores, nuncii triſtes, & cibi aut potus craſſefacientes, atq; adſtringentes. ſiquidẽ etſi lamentetur Seneca Epiſto. 96. mulieres ſuo tempore turpi uita amiſiſſe illud priuilegium, quod tempore Hippocratis habebant, ut ſcilicet caluitio & podagra laborarent, nihilominus etiam tum haud puto ita fuiſſe caſtas, &

F continentes quin in compluribus errarent. Sed utcumque ſit, purgamenta retenta, tum in utero, tum in toto corpore obſtructionum occaſione putredinem conceperunt, ob quam in utero ipſo incẽdium factum eſt, atque ab ipſo uapores foedi & aeſtuoſi per partes nerueas & muſculos tranſeuntes in cor elati febrem cum rigore pepererunt: quam febrem fuiſſe ex genere hemitritaeorum uiſus eſt ſuſpicari Galenus, eo quod ex urinis, aliisque ſymptomatibus apparuerint & biliosi & pituitoſi humores putruiſſe. At ſi purgamentorum ceſſatio dedit occaſionem ceteris malis, cur ab Hippocrate non ponitur

nitur

nitur primo loco? Nisi dicamus non uisa esse cessare nisi tarde, nam puerperia non fluunt iugiter & continuatim, sed per interualla, unde non statim animaduertitur uitium, sed post aliquod tempus. Potest etiam aliud respondéri, id scilicet quod Hippocrates primo de morb. mul. dicit, mulieres uerecundari sua uitia fateri; Iidem uapores iecur atque uentriculum petentes, eiusque os mordentes cardialgiam effecerunt, sicut etiam hypochondrii dextri dolorem atque lumborum & ipsiusmet uteri, quae omnia inquit subdito administrato uel προσθεμένη.i. apponenti, vel postquam apposuisset: (nam forsan ipsa sine medici consilio usa est pessario aliquo ano dino & balano ob foeces exustas) facta esse leuiora, uerum alia mala suborta esse, nempe dolorem colli & capitis, lumborum dolorem perdurasse: adhæc adfuisse vigilias, extremorum frigora, sitim, uentris ardorem, alui adstrictionem, urinas tenues, & initio decoloratas; quae cuncta qua praecise die fuerint, non testatur, sed tantum monstrat contigisse primis diebus, quod puto fecisse quoniam tūc parua admodū, aut nulla fuerit uisa mutatio, uel quod ipse non fuerit cito uocatus; nam in puerperis raro adhibentur medici praesertim initio, quod lex sit apud mulieres uulgares puerberas manu medica nō esse tractandas: illud certe est adnotatione dignum numerare Hippocrates dies morbi, non a partu, ut maluisse uidentur aliqui Arabes, & praesertim Auerroes quarto, coll. 40. & Haliabbas decimo. libro Theor. cap. 1. sed a febre, eo quod partus usque ad 14. fuerit satis felix, & febris quae secuta est alia de causa quam ob partum secuta est, id enim ut alius videbitis certo obseruatur. ubi malum fit uitio partus, enumerare Hippocratem dies a partu; ubi uero nullam dat febri occasionem partus, numerare a febre: Itaque cum proposita mulieri febrem ex retentione purgamentorum incurrisset, eo quod in utero putrescentia inflammatorium affectum attulissent, ex vaporibus inde elatis, & ex sanguine quoque in iocinore retento, factum est ut cardialgiam incurrerit, atque dexteri hypochondrii necnon ipsiusmet uteri dolorem. Caeterū dubitari potest vtrum vtrobique, scilicet & in utero, & in iocinore fuerit vera inflammatio; cum adesset febris accutissima, dolor, & sitis, uidetur consentaneum quoque inflāmationem fuisse: at si quae scribit Galenus octauo, de med. local. cap. sexto, considere-mus, non uidetur uera fuisse iocinoris inflammatio, cum fiāt in ea colliquationes carnis ipsius & humorum, euacuetur que per aluum bilis crassa, valde colorata, & graueolēs: igitur puto fuisse quidem phlogosi iocinoris, at uteri inflammationem. i. φλέγμονην ob laborem consuetum partus forsan aliquantisper calefacti; unde sanguis crassefactus postmodumque retentus occasionem attulit inflammationi; & hinc est, quod dolores & capitis, & colli, & lumborum nō modo facti sunt, uerumetiam perdurarunt; nam subtus lumbos uterum collocatum esse, cumque habere summam consensionem cum capite, & collo praeter anatomen docent, quotidie ipsae mulieres, quae vbi laborant utero, semper de capitis & praesertim anterioris partis atque colli dolore conque-

A runtur; Ex quibus affectibus, atque ex ipsa ardente febre consecuta sunt illa alia sypmtomata, quae commemorat contigisse anteq; sextam diem, nimirum uigiliae, extremorum frigiditas, quae solet febres ardentes ex alicuius uisceris inflammatione comitari, sitis magnae febris comes, uentris exustio, foecum exiccatio ob proximum uteri focum, urinarum tenuitas, atq; circa initia decoloratio. Sed quid uoluit significare uoce προσθεμένη. Galenus in comm. explicat, scilicet significare uel balanum uel

B pessarium, & hoc in casu potest utrumque intelligi, unde contulerunt leniendo dolorem, & euacuando foeces, quae erant exuste.

SEXTA DIE Iam uero quae sexta die noua euenerint prosequitur Hippocrates narrare dicens nocte diei sexta ipsam modo delirasse, modo ad mentem redijse, quod quidem fiebat, quoniam nondum erat in cerebro facta ita magna impressio, ut per essentiam pateretur: sed uapores ab infernis partibus flagrantibus elati erant, qui temperamen

C tum cerebri paulisper uiolantes eius hegemonicas actiones laedebant, & pro ut magis uel minus tollebantur, sic magis uel minus offendebant; unde notandnm quod antea dixi numerari dies a febre, quoniam partus non dederat occasionem.

SEPTIMA. Septima die siticulosa facta est, & excretiones fuerunt biliosae, & saturatae. Veruntamen cum hae excretiones non durauerint, nisi vna die, haud potuerunt ueram iocinori inflammationem iudicare; quamquam ex phlogosi durante

D fieri phlegmonem non est dubium, atque hoc contigisse mulieri facile conicere possumus: quae cum ante sextam diem simplici calida iocinoris intemperie fuisset tentata, eaque perdurasset, tandem factus est iocinoris tumor, ac uera inflammatio, unde sitis ingens, quae significatur per repetitionem uocis διψώδης. nec non foeces biliosae saturatae; nam dictum est antea ex Galeno qui laborant inflammatoria iocinoris affectione ijs excerni bilem crassam faetentem; sic enim significat uox κατακορέα Hippo

E crati usurpatissima, atque etiam ipsi Aretaeo in primo dicitur: cap. 13. de immensa iocinoris caliditate loquenti: Et eum iam etiam in iocinore facta esset inflammatio in SEPTIMA, quae est dies critica, non est mirum si OCTAVA deinde plurima alia syptomata super apparuerunt, scilicet rigor, febris acuta, conuulsiones cum dolore, multa oblocutio, surrectio: apposita autem glande, multa deiecit cum circunfluxu bilioso, sed nulli somni fuerunt: Quod ad rigorem superuenientem cum febre acuta de-

F buisset quidem hoc symptoma soluere morbum, quia signum erat materiam, quae febrem continuā faciebat, in uenis putrescentem esse extra uenas propulsam, ibique putrescentem dissipari potuisse, unde Hippocrates 4. apho. 58. dicebat ei, qui ardenti febre laborat, si rigor superueniat, fieri morbi solutionem, sed cum neque concocta materia, neque in die decretoria apparuerit (nam Hippocrates quarto aphor. 29. dicit rigorem sexto die factam esse difficilis iudicij) haudquaquam factus est uia ulla critica, sed potius a materia acriori, & deteriori reddita, quaque percutiens partes neruosas, &

rigorem,

rigorem, & post rigorem febrim multo maiorem reddidit: præterea superuenit iam aegro debili, & febre non deficiente, quod malum esse dicit Hippocrates. 4. aph. 46. hic est mos Hippocratis in his historiis ut uocet febrem acutam, quae talis existens incrementum suscipit. Sed notandum Hippocratem dicere fere semper post rigorem succedere uel calorem uel febrem accutam, quoniam alioquin certum erat tempore suo numquam fieri rigorem absque febre, ut ipsemet dicit in primo de morbis, & ut docet Galenus in sequenti historia atque alibi, dicens tempore suo ob ingluuiem fieri solitum sine febre rigorem, quod non erat tempore Hippocratis; rem autem ita esse prae ceteris ostenderunt conuulsiones cum dolore, necnon delirium, etenim ijdem faedi, & graues uapores, qui per partes totius corporis nerueas, atque sensibiles lati, rigores faciebant, in cerebrum sublati, atque per uniuersam ipsius substantiam diffusi, temperamentum eius euertebant, unde eo uiolato actiones principes, quæ fiunt ab eius inculpato temperamento iure laedebantur, quemadmodum neruorum principium ijdē vapores grauiter percutientes, saeuas conuulsiones inducebant; praeterquam quod uterus cum esset inflammatus, suapte ratione principium neruorum cōsensum trahebat, non quia nerueus, quoniam sic ut optime dicit Galenus sexto Epid. sect. prima tex. 2. deberet prius laedi peritonaeum, stomachus, intestina, septum transuersum: sed ob coniunctionem venarum, & arteriarū, quae repletae ut faciunt febres insignes, sic interdum conuulsiones, quamquā ut ibidem dicit Galenus raro hoc contingit. Et uocat Hippocrates conuulsiones cum dolore illas, quę sunt ingentes & uniuersales. Etenim etsi omnes uerae conuulsiones fiant fere cum acerbissimis cruciatibus, attamen uidemus etiam saepenumero in febribus malignis fieri conuulsiuos quosdam motus, qui exiguum atque etiam interdum dolorem nullum inferunt, eo quod non ita cunctae partes graui ter torqueantur; Huiusmodi igitur dolore perculsa infelix mulier, ac delirans aliquando exurgere conabatur, quasi sic mente errans speraret molestiam fuga & surrectione esse deposituram. Sed dicet aliquis, nonne Galenus ibidem dicit ab inflammato vtero non fieri conuulsiones? respondetur, non dicere numquam, sed non multum; nam conuulsiones etiam ab utero fieri quotidiana docent experimenta; Ad hæc mala mitiganda apposita est glans, ut aluo aliquantisper soluta impetus uaporum ad superiora cohiberetur, & multa cum circumflua bile deiecit, nam vox vsitata Hippocratis, περιῤῥοΐα in hismet libris alias, necnon in Coacis praenotionibus, atque alibi significat illum humorem, qui ab aliis corporis partibus in uentrem defluens ipsis excrementis circum circa effluit, sic in lib. tertio Epid. aegro 16. dixit multas foeces deiecisse cum circumfluo humore. Oribasius etiam libro octauo Collec. cap. 36. mentionem facit fluxus alui περιῤῥόος uocati. Sed cur potius glande quam clystere, & cur repetiit nō adfuisse somnum? De primo Ruffus Ephesius apud Orib. lib. 8. cap. 39. scribit usum glandium nuentum esse ad excernendas foeces, & praesertim in iis, qui non admittunt clysteres, itemque in pueris, atque mulieribus, & in habentibus stomachum auersum. At quae fuit glās? puto fuisse uel ex melle & sale communi, uel ex bitumine & resina cū panace, cuiusmodi in suppressis purgationibus mulierum conuenire idem Ruffus tradit. Ad secundum repetiisse suspicor tamquam rem miram, scilicet nil prorsus dormiuisse octo plene diebus, & maxime adhibitis glandibus. Eductis itaque per glandem & foecibus & biliosis humoribus, nihilominus haud somnum capere potuit, quod tanta esset copia humorum & uaporum, tantusque in cerebrum impetus, ut ad eum reuocandum minimè suffecisset debilis per glandem facta diuersio: Imo uero nona conuulsiones adhuc apparuerunt, quas etsi non dicat fuisse cum dolore, existimandum est tamen eiusdem generis extitisse cuius & anteactae, quia si excretio facta per aluum nil contulit, ad prohibendas uigilias, multo etiam minus potuit conferre ad prohibendas conuulsiones, quæ fiunt a tristioribus uaporibus, quam uigiliae, quamquam non est existimandum tota octaua die perdurasse conuulsiones, quippe quae magno cum dolore fierent, Seneca dicente magnos dolores non durare, quia cito uel finiuntur uel finiunt. quod uero DECIMA die minus delirauerit, factum est quia temperamentum cerebri deprauatum non erat secundum habitum, sed dumtaxat secundum dispositionem: delirium enim cum fieret solummodo a uaporibus sursum ex feruentibus succis elatis non est a ratione alienum ob antecedentem deiectionē non ita uapores in caput irruisse, ac propterea minus delirasse. Sed cur totā VNDECIMAE diei noctem dormierit, memoriam recuperarit, atque iterum in delirium celeriter lapsa sit, potest contigisse ob aliqua remedia aduersus uigilias administrata tam extra quam intra, sed potuit quoque accidisse quoniā nonnihil pituitae in cerebro existentis sit ui uaporum acrium & calidorum colliquatum, atq; ita per cerebrum diffusum paulisper illud irrigauerit, atque ita somnum induxerit, donec dissipata uniuersa illa pituita, iterum & uigilare & delirare caeperit multo grauius quam antea. Nam quæ narrat Hippocrates ab undecima usque ad decimam quartam euenisse, licet fere tota pertineant ad lotii conditiones, eiusmodi tamen sunt ut declarent cerebrum tunc temporis multo magis fuisse uiolatum. De memoria illud sciendum est, ubi sola deperditur, amitti ob frigus & humidum, ut Galenus tertio de loc. affec. cap. septimo. Vbi simul cum aliis, a qualibet intemperie laedi potest, & ubi tota recuperatur, signum est omnes alias laesiones cessasse, unde primo Prorrhet. & in Coacis dicit Hippocrates, phreniticorum euidentia in somnia, scilicet, quorum memoria conseruatur, esse bona. Atqui dicet aliquis, ergo fuerit hoc signum salutare omnium meminisse? uerum respondetur bona & salutaria signa debere non modo apparere, uerumetiā perdurare, quod huic non contingit, quia statim recidit in delirium. Vrina autem uitiata fuit hoc tempore, scilicet tribus diebus multis modis, nempe secundum substantiam seu liquorem, secundum contenta,

tenta, secundum quantitatem, secundum calorem, secundum tempus, & secundum exeundi modum; Secundum substantiam, quia erat crassa non solum simpliciter, uerum etiam turbata instar urinae iumentorum, & instar illius, quae ubi reposita est turbatur. Etenim scimus saepenumero contingere, ut urinae alioquin clarissimae redditae si paulisper sub dio maneant, confundi & turbari & crassissimas euadere, tales erant miserae mulieris, dum mingebantur; id quoque habebat, ut sepositae nunquam clarescerent, quod quidem erat indicium non modo capitis male habentis atque habituri, iuxta id quod dicit Hippocrates quarto aphoris. 70. uerum etiam pessimi ipsius corporis status, eo quod ut scribit Gal. lib. primo de crisi. cap. 12. inter urinas crassas & turbatas deterrimae omnium sunt, quae ut minguntur turbidae, sic semper permanent, quod praeter magnam in uasis turbationem & tumultū significent quoque naturam nec coquere, nec coctionem inchoare, quod postremo significatur ab vrinis, quae turbidae mictae paulopost clarescunt; Contentis penitus carebant urinae, quoniam positae non subsidebant, ideo pessimae cum neque inchoare coctionem natura posset: Quod ad quantitatem & continuam & discretam raro mingebat, nec nisi excitata, quod ob mentis errorem mingere obliuiscebatur, unde cum mingebat multam & confertim urinam reddebat. Color albus & qualis iumentorum, scilicet ob cruditatem & quia aliquando materia sursum potiusquam ad uesicam ferebatur. Quod ad exeundi quoque modum peccabat urina, quia exibat affatim, & cum conuulsionibus. Sed hoc in loco duo occurunt examinanda, quomodo exiret urina cum conuulsionibus, & cur Hippocrates addat se uidisse urinam talem. circa primum Arist. 8. sect. probl. 9. quaerens cur in extrema urinae emissione horrore quodam concutimur. inquit esse quoniam exeunte re calida, ne uesica uacua relinquatur, subingreditur statim aer frigidus quo horrescimus, sic semper nil ad praesens, puto autem ob inflammationem uteri tangentis uesicam, quae uacua urina quasique desiccata conuellebatur. & cum ea totum corpus, ut contingit in epilecticis; quamquam possumus etiam dicere uesicam ob inflammationis uiciniam ardentem lotio exeunte ab aere ingrediente frigidos fuisse perculsam, & ob id conuulsiones fecisse. Quod porro dicit Hippocrates sese tales urinas uidisse, quod rarissime aut forsan numquam alias fecit; puto pluribus de caussis hoc ipsum egisse; Vna fuit quia forsan alicui potuisset nimia diligentia uideri obseruatio tantarum urinae vnicus aegrotantis conditionum, nisi ipse eas inspectione, quae ut dicebat Plautus plus ualet quam mille alia testimonia comprobasset: Altera fuit ut testatam posteris faceret sedulitatem, qua debet medicus uti inspectandis accurate omnibus aegrotantium rebus. nam sicut ait Galenus septimo Meth. aliqui interdum homines inspiciunt stercora etiam equorum, vt intelligant eorum ualetudines. Tertia fuit vt doceret prae ceteris pertinere ad medicum inspicere diligentissime urinas, nempe quas plus quam pulsus ad notitiam aegritudinum acquiren-

A dam ualere non modo ipse contemptu pulsuum fecit testatum. uerum etiam Galenus primo de crisi. cap. 12. Potest forsan etiam ita esse locutus, quod antecedens vrinas non uiderit, sed eas tantum quas reddit ab undecima, cum circa decimamquartam essent (inquit Hippocrates) labores facti sunt per totum corpus, scilicet ob facultatis imbecillitatem; nā Galenus dicit hoc unum signum potuisse significare mortis propinquitatem. Multa locutio, parum mente constabat, & rursum statim delirabat, adeo

B ut facta sine voce circa decimam septimam, obierit uigesima die. Sed cur potissimum notat multam locutionem? Quia cum esset honesta mulier, hoc ab eius moribus multum aberat, ut propterea delirare ipsam ex hoc solo conici posset: etenim ut ait Hippocrates primo pror. & initio Coacarum proteruae locutiones in morigeratis pessimae sunt; quoniam insignem in animo factam esse mutationem ostendunt Dixit circa decimamquartam, non in decima quarta, quoniam saepenumero contingit, ut non

C praecise in die critica, sed uel paulo ante uel paulo post contingant mutationes, cum materia propter prauitatem properat facultatem alioquin exquisitioris sensus perturbare, aut ipsa facultas ob robur ualide ipsi resistit; nam ut optime dicit Galenus dolores seu labores totius corporis, cum delirio frequentiori qui superuenerunt huic mulieri poterant indicere futuram iudicationem circa diem decimam septimam, nisi facultatis robur restitisset, atque pugnam adhuc protraxisset; Sed mors quae tunc

D debebat succedere, dilata est usque ad subsebuentem criticum diem, nempe uigesimam, & circa decimam septimam, hoc est paulo ante decimam septimam facta est ἄφωνος. i. sine loquella, & uoce, quae fuit quasi altera mors; atque id contigit, quoniam facultas iam superata omnes uires amiserat, relicta sola respiratione instar illius affectionis, quae solet accidere histericis & uocatur ἄπνους siue ἄπνοια. Et certe cum durauerit absque loquella & uoce tribus poene diebus integris, certissimam est argumentum

E hanc mulierem fuisse admodum robustam, nec fuisse interituram, nisi morbus maximus eam oppressisset, mors enim quae contigit uigesima die tribuitur a Galeno purgationibus suppressis, quae hystericarum instar eam suffocarunt, ut ob hoc libētius multo senciam priuationem etiam uocis ab eadem caussa deriuasse: Et in hac uisum est semper diebus impa ribus factas fuisse exacerbationes, in quibus licet nullum separatum apparuerit uere exitiale signū, nisi illud solum atque maximum, scilicet in febre

F ardente extrema frigere, attamen si quod scribit Hippocrates in progno. ad memoriam reuocemus: vbi complura signa praua simul conueniunt, ita ut ab ipsis & numero & ui superentur bona, semper illa congeries signorum habet exitialissimi signi facultatem, ita ut cuilibet perito medico, & in prognostica facultate exercitato facile mortem, & mortis diem praedicere huius feminae licuerit. Remanent duo dubia, unum est, cur non numerat post undecimam singulos dies, sed tantum decretorios. Alterū cur non meminit respirationis. Ad primum dico id egisse uel quia putans certo perituram, non uisita-

bat

bat continue; vel quia tantum erat malum, ut pauca noua acciderent. Ad secundum respondit Galenus secundo de diffic. respirat: decimo Hippocrates non spiritum memorasse, quia certum erat esse paruum & densum ob dolorem cordis & ilii dexteri, ac delirium fuisse paruum, ideo non potuisse mutare respirationem. Modo ad curationem accedamus quam rationi consentaneum est ab Hippocrate fuisse diligenter propositam postquam ipsemet testatur ut uisum est sese interfuisse, & diligenter excrementa spectasse; & quemadmodum dixi retro, cum haec mulier a partu nullam habuisset morbi occasionem, iure Hippocrates non ab ipso, sed ab initio febris dies numerare caepit. Primis itaq; diebus verisimile est iussisse uenam poplitis secari ob purgamenta cessantia; non enim erat secanda prius uena brachii ut Gal. x. de med. loc. & Aetius docuerunt, quoniam id tantum est faciendum in plenitudine corporis ingenti, quam non adfuisse probabile est, cum usque ad decimamquartam partus diem esset recte purgata. De loco uero est dogma Hippocrate confirmatum a Galeno lib. de sang. miss. & 13. Methodi. cap. 11. laborantibus inflammatione partibus supra renes a cubito mittendum sanguinem, si uero infra renes a partibus inferioribus; unde ratione iocinoris a cubito dextero, ratione uteri inflammati ab inferioribus erat sanguis detrahendus, & maxime a poplite, quod creberrima illius sectionis in similibus casibus fiat ab Hippocrate mentio, cuius tempore chirurgi admodum exercitati in ea vena pertundenda erant, ut quoque Oribasius indicat 8. collect. quamquam tempore nostro desciuerit ea administratio ob chirurgorum imperitiam, unde plerique omnes potius uel tali, uel pedis uenam inciduńt; & licet unus atque idem caudex sit venarū, cum tamen poplitis vena sit latior ea in parte, & vtero proximior, multo satius esset illam, quam tali aut pedis semper secari, quemadmodum conducibilius est venam in utroque cubito vsu postulante aperire, quam in manibus, ut male faciūt indiscriminatim multi; igitur siue a poplite, siue a talo vena secetur, siue ipsa crura scarificentur in proposito casu sanguinem mitti necesse est, nisi quippiam impediat; atque hoc etiam factitasse Hippocrates credi potest, etsi tanquam rem claram & manifestam narrare omiserit, nec sibi proposuerit curationes proponere, nisi quando aliquid rari habuerunt, cuiusmodi est ubi dicit apposito huic mulieri administrato omnia fuisse leuiora reddita, siquidem id forsan bonum potuit uideri aliquibus, attamen secuta grauiora accidentia docuerunt non fuisse ueram alleuiationem. Caeterum quid per appositum debeat intelligi non ausus est diffinire Galenus qui dicit & balanum seu glandem & pessum utero inditum esse potuisse; aliqui tamen putant fuisse glandem; sed cum infra Hippocrates explicate glandem nominet, cur non etiam hic eundem in modum nominasset? itaq; puto ut ante etiam dixi potuisse esse utrū que, sed potius fuisse pessum, nam in talibus casibus facta prius per sanguinis missionem euacuatione solemus deinde ad localia deuenire, praesertim quando urgent dolores sicut in praesenti muliere urge-

A bant ipsius uteri inflammatorio affectu laborantis; pro quo potuit Hippocrates uti pesso: quomodo autem & ex qua materia pessi varii fierent scire potestis ex ipsomet Hippo. libris de nat. mul. & de morbis muliebribus: fit enim inuolucrum sex digitorum longitudine & crassitudine digiti maioris pedis, atque inditur in uterum. Hippocrates adciendos menses utebatur etiam cucumere syluestre in hanc formam redacto; sed ubi uterus inflammatione laborat, atque febris ingens adest, omnino fugienda sunt huiusmodi calida, atque acria medica-

B menta, praestat autem lana uti obuoluta vitello oui, & rosaceo, aut carne bubula ut dictum est formata, atq; succo anethi medico, myrrha & lactucae succo oblita, uel aliquo alio simili, quod possit simul & dolorem placare, & blande menstruas purgationes ciere. Sed dubitari posset an in hoc casu conuenirent menses mouentia medicamenta. siquidem est praeceptum aeternum Galeni 13. Math. c. 11. laborante inflammatione utero abstinendum a prouo-

C cantibus menses, iocinore a diureticis, intestinis ab aluum ducentibus. Resp. loqui praecise Galenum de incipientibus, non autem de iam perfectis aut declinantibus; nam in his conueniunt, ubi praesertim a suppressis menstruis facta est inflammatio. Igitur misso sanguine a partibus infernis, & adhibito pesso, iure leuati sunt dolores nonnihil; sed purgamenta non redierunt; Vnde factum est, ut hoc leuamento exiguo finito redierint post symptomata saeuiora; utrum uero pro dolore iocinoris etiam sectio cu-

D biti dexteri fuerit adhibita non apparet; certe si in hunc casum inciderem, nec uires obstarent, a uena quoque iecoraria sanguinem esse mittendum curarem, quandoquidem in doloribus, atque in ipsis inflammatoriis affectibus nullum est magis praesentaneum praesidium ipsa sanguinis missione, etiam usque ad animi deliquium facta, ut docet Galenus primo aphor. 23. in fine. Et quinto Epid. circa principium historiae quintae testatur dolorem qui aliis remediis non potuit solui, hac missione sanguinis

E fuisse solutum. Atque haec diffinita sint de chirurgicis praesidiis, inter quae numerari possunt quoq; ligaturae, & blandae frictiones artuum inferiorum, quae mirum in modum conferunt abducendos prauos, & feruidos uapores a corde, atque ab aliis superioribus partibus, necnon ad menstruas purgationes blande ciendas. At de aliis auxiliis ita constituē dum esset in simili casu, ut quaedam adhiberentur pro aperiendis moderate obstructionibus, pro putredine arcēda, alia uero ad symptomata urgentia;

F pro primo conueniret aliqua potio refrigeratoria atque aperiens ex capillo Veneris Artemisia Endiuia Agrimonio: Pro secundo uero scopo primum dolori uteri, lumborum, & iocinoris congruerent sua accommodata praesidia extrinsecus adhibenda ex sandalino, rosaceo, oleo lumbricorum, aliisque huiusmodi. Similiter pro somno conciliando, nam vt alias dixi ex Hippocrate alimentū uisceribus est somnus, & nil est quod perinde atque hic humores crudos concoquat. Pro siti multae potiones proponuntur ab Hippocrate in fine tertio libro, de morbis, quas in febribus ardentibus dicit conuenire

ad frigefaciendum, sitim sedandam, & vrinã ciendã, & quas vt refrigerentur uult exponi nocte sub dio, vt est aqua hordei, aqua pomorum, aqua ex melonibus; circa quod illud adnotandum est a me eos non posse probari, qui putant aegris indiscriminatim potiones actu refrigeratas non esse dandas; nam hoc etsi aliquibus sit probandum, & tempore hyemis, attamen in aestate in febribus praesertim ardentibus, nil iucundius & vtilius miseris aegrotantibus esse arbitror, quam ubi implacabiliter sitiũt, potum ualde frigidum offerre, quod facit Hippocrates qui in huiusmodi febribus, etiam clysteres ex frigida infundit lib. de affect. ut quoque apud Oribasium inuenitur probatum lib. octauo, imo & Galenus septimo methodo postulante usu fatetur sese tum aquam niue refrigeratam, tum meleam, quae

A est genus poscae cum melle necnon fructus uocatos aliosque cibos similiter refrigeratos aegrotantibus obtulisse, praeterquam quod in summis ardoribus, si nil frigidum exhibeatur, neque sitis quicquam demulcetur, & aestus intestinus incrementum potius sumit, quam ut ulla ex parte imminuatur; & ipse soleo foelici cum successu aestate febricitantibus magnam ordeaceae aquae copiam refrigeratam in statu paroxysmorum febrium concedere, quod ab Arabibus probatum reperio. Iam uero aduersus delirium solemus oxorhodina uaria adhibere, interdũ

B pure repercutientia, veluti quando fit delirium a solis uaporibus ab infernis partibus sursum elatis interdum uero addimus etiam discutientia ut oleum anethinum, camomelinum cum aceto, & decoctis uel aquis accommodatis.

HISTORIA QVINTA.

EPICRATIS VXOREM, quae decumbebat apud Archigetem circa partum iam existentem rigor coepit fortiter: non calescebat, vt dicebant: & POSTERA die talia. TERTIA peperit filiam, & alia omnia secundum rationem prodierunt. SECVNDA post partum corripuit febris acuta, cordis dolor, & muliebriam; Vbi autem pessum adhibuisset, haec quidem sunt alleuiata, sed capitis & colli, & lumborum dolor; somni non aderant: ab aluo autem pauca, biliosa, tenuia exibant sincera: vrinae tenues, subnigrae; a qua vero coepit febris in noctem SEXTA delirauit. SEPTIMA omnia sunt exacerbata, uigil. delirauit: siticulosa; deiectiones biliosae, saturatae. OCTAVA superriguit, dormiuit plus. NONA per eadem DECIMA crura laboriose dolebant, cordis rursum dolor, capitis grauitas: haud delirauit; dormiuit magis; aluus subsistitit. VNDECIMA minxit coloratiora: copiosam subsidentiam habentia: degebat leuius. DECIMA QVARTA superriguit: febris acuta. DECIMA QVINTA, vomuit biliosa, flaua, subcrebra; sudauit, sine febre; in noctem uero febris acuta; urinae crassitiem habentes, sedimentum album DECIMA SEXTA exacerbata ad noctem, & moleste: non dormiuit: delirauit. DECIMA OCTAVA siticulosa, lingua exusta est; non dormiuit delirauit multa; crura dolorose habuerunt: circa autem VIGESIMAM mane parum superriguit; comatosa, per quietem, dormiuit; vomuit biliosa, pauca, nigra; ad noctem alleuiatio: circa vero VIGESIMAM PRIMAM lateris sinistri grauitas per totum cum dolore: parum tussiuit; urinae autem crassitiem habentes turbidę, subrubrae; sepositae non subsidebant; alia vero leuius: non expers febris: statim a principio faucium dolor. rubedo, columella reuulsa; destillatio acris: mordax, salsa ad extremum permansit: circa autem VIGESIMAM SEPTIMAM sine febre, urinis subsidentia: latus dolebat, circa vero TRIGESIMAM PRIMAM. febris corripuit, venter biliosis subturbatus est uomuit. QVADRAGESIMA pauca, biliosa; iudicata est perfecte absque febre OCTVAGESIMA.

EPICRATIS VXOREM. Haec historia quae satis copiose ab Hippocrate fuit proposita, a Galeno parce admodum est tractata, quo fit ut nobis maior incumbat labor circa eam versandi; Et notandum est in primis solertia diuini scriptoris qui sicut antea proposuerat historiam mulieris, quae post partum aegrotare coeperat, sic voluit illi coniungere alteram mulieris grauidae prope partum existentis. Diligenter autem apposuit coniugis nomen & habitationem, tum ob casus magnitudinem, tum quia persona forsan erat obscura, aut non admodum clara, ita ut opus esset illis ipsa describere, qui uoluissent rei ipsius fieri certiores. Etenim apud Athenaeum mentio habetur Epicratis cuiusdam qui fuit Aeschibis rhetoris curator, cognominatus Cerybion, & alterius Atheniensis qui fuit legatus ad regem Persarum, eique adulabatur; atque hi licet fuerint contemporanei Hippocrates attamen quia Athenienses fuerunt, & & clariores, puto de nullo horum Hippocratem esse locutum; nam cum dicat hanc mulierem decubuisse apud Archegetem uidetur indicare non habuisse domum propriam, sed in alterius domo habitasse, aut saltem casu aliquo in aliena domo aegrotantem iacuisse Galenus secundo de dieb. decr. huius historiae faciens mentionem non Epicratem, sed Iphicratem uocat mendose. Qui porro esset Archigetes, utrum, scilicet nomen sit proprii alicuius uiri, aut (quod potius suspicor) positi in aliqua dignitate, vel publico munere, nil attinet diligentius perscrutari. Haec itaque mulier (ait Hippocrates) cum esset praegnans & partui vicina, prima & secunda die a forti rigore correpta fuit, a quo non admodum incaluit, ut referebant. Dicit fuisse proximam partui, seu circa partū iam fuisse, ut significaret eam in nono mense extitisse, non autem in octauo, in quo magis grauidae periclitantur & intereunt, si quandoque morbo aliquo capiantur, ut non fuerit adeo mirum ipsam esse seruatam quemadmodum uidebitur. Animaduertit autem hoc de vicinitate partus, propterea quod ubi mulieres sunt longe a partu, solent laborare vomitu in appetentia & grauitate corporis; ubi uero proximae sunt partui, solent esse ualidae: ratio autem est, quia donec foetus debilis & exiguus est, multa excrementa gignuntur, quae siue contineantur in toto corpore, siue in uentriculo, siue in utero, solent ea mala generare. vbi vero foetus grandior & proximus partui est, maxime consumit, unde pauca relinquuntur excrementa, & mulieres tunc temporis ob id ualidiores esse solent; tum etiam quia tunc maxime se exercent ambulando & agitando corpus. Cur uero Hippocrates non fuerit statim accitus, quemadmodum ipse testatur, referens accidentia duorum priorum dierum ex relatu aliorum, existimo accidisse tempestate eius, quod etiam hodie fere ubique obseruatur, nempe in uulgi mulierum opinione esse, grauidas non esse a medicis tractandas, praesertim cum partui approximantur, tum quia sponte partu adueniente soleant antecedentes affectiones finiri, tum quia eo in tempore timetur ne medicamentis

A tractatae mulieres importune partum accelerent, aut perdant. Cum autem Hippocrates dicit post rigorem non caluisse, haudquaquam intelligendum est, quod biduum totum rigor perdurauerit, sed quod quotidie aliqua stata hora, aut incerta accesserit, neque post ipsum ingens successerit febrilis calor. Quod enim scribit Galenus Hippocratem addidisse illa uerba (vt referebant) quasi ipse qui alias dixerat rigorem absque febre non fieri, haudquaquam crederet propositam mulierem riguisse
B nec febricitasse, fieri quidem potest, at magis mihi probatur, quod dixi, scilicet ipsum ob antedictas causas non fuisse prioribus diebus uocatum, sed ex aliorum dictis esse locutum. Nam quod pertinet ad rigorem ipsemet Hippocrates primo, & quarto de morbis monstrat semper rigori succedere febrem modo minorem, modo maiorem: idque tempore ipsius uerum fuisse notat Galenus ob uitae temperantiam maiorem, qua tunc homines uiuebant, ut ob hoc uere Plutarchus in symposiac. lib. octauo. cap.
C nono docuerit ob victus uarietatem & prauitatem nouos morbos oriri consueuisse: quamquam possumus etiam dicere tempore Hippocrate fuisse quidem rigorem sine febre, sed non fuisse animaduersum; quemadmodum tunc quoque erat rabies canina, et hydrophobia; sed nec ab ipso, nec ab Arist. cognita aut animaduersa fuit, ut fusius in uariis lectionibus nostris, & in tract. de hydrophobia disseruimus. Porro quid sit rigor, & quomodo a tremore differat secus quàm à Platone in Timaeo propositum est, ipsemet Galenus diserte docuit, tum in lib.
D proprio de rigore, tum in comm. ad Platonis Timaeum. nihilominus hic aliqua sunt rememorāda. Fit rigor a duplici caussa, ab humore frigido, lento, tenui, & mordaci: uel a mordaci & acri. uterque hic humor cum pungit partes sentientes efficit ut calor natiuus ab humore noxio stimulatus contra illum insurgat, cui materia morbifica quantum potest resistit: in hac caloris natiui lucta cum humore inimico totum corpus concutitur, unde rigor, quem
E femina haec passa est non potuit esse ab humoribus acribus, & mordacibus: quia dicit Hippocrate post rigorem non caluisse: nam necessarium est, ut quotiescunque rigor fit ab humoribus acribus & mordacibus semper rigorem sequatur calor, & calor igneus. secus est ubi fit a frigidis, quia quamquam fuit illa lucta, est minor; unde non est necesse ut calor rigorem sequatur; quia motus tardus est, & materia illa frigida obtundit usque adeo calorem, ut non possit augeri: passa igitur est haec femina rigo-
F rem a materia frigida, quia dicit Hippocrate eam non incaluisse. Quod ergo hic dicit Hipp. mulierem hanc primo biduo non caluisse post rigorem, intelligendum est laborasse febre exigua, non adeo magna quemadmodum sequentibus diebus; Quae uero fuerint causae externae & procauticae similis rigoris non commemoratur ab Hippocrates, quod non fuerint sibi relatae; potuit tamen esse factus, usu fructuum aliorumve prauorum eduliorum, quibus pleraeque praegnantes solent delectari, non tantum in prioribus, uerū etiam in postremis mensibus, & ex quibus ut optime coniicit Galenus uerisimile

simile

ſimile eſt hanc mulierem frigidos, crudos, & craſſos humores collegiſſe, propptereaque rigorem incurriſſe, & ex rigore excitatam eſſe febriculam ita exiguam, ut nulla pene uideretur, cuiuſmodi eſſe ſolent cunctae febres, quae ex putreſcentibus ſuccis crudis, & craſſis fiunt, quaſue Hippocrates febres frigidas aut ad tactum mites nuncupare conſueuit in Epidemiis paſſim, ubi uidebitis ipſum frequenter dicere aliquos aegrotantes non febricitaſſe in peſte, qui blanda, & ad tactum frigida, aut ſaltem tepidiore febre tenebantur.

SECVNDA DIE inquit Hippocrates fuiſſe eadem, quae dictio dupliciter accipi poteſt, uel quod ſecunda die nihil noui acciderit, cum enim poſt rigorem non factus ſit calor, veriſimile etiam eſt nihil noui ſecunda die accidiſſe; poteſt etiam intelligi quod adfuerit rigor ſine febre, quae expoſitio probabilior eſſe uidetur, temen non mihi placet, quia non poſſum exiſtimare duobus diebus factum eſſe rigorem ſine febre.

TERTIA DIE. Tertia die ſcribit peperiſſe foeminam, atque alia cuncta ſecundum rationem ſucceſſiſſe. Verum hic oritur dubitatio vtrum hic partus fuerit legitimus, conſummatuſque an uero acceleratus nimis: dubitationis ratio eſt, quia Hippocrates ait peperiſſe filiam & omnia recte ſe habuiſſe, dicere omnia recte ſe habuiſſe, videtur ſignificare hunc partum fuiſſe opportunum; ex altera parte habuit haec foemina duobus diebus rigores, ſunt autem rigores concuſſiones, quae fiunt cum frigore. iam uero Galenus quarto, aphoriſmorum. commen. primo. aſſimilabat foetus fructibus arborum, qui ubi ſunt recentes & immaturi quolibet uento excutiuntur; pari pacto ubi poſtea maturi ſunt facili negotio decidunt; idem Galenus dicit foetibus contingere: hoc cum ita veriſſimum ſit, haec foemina duobus diebus laborauit frigore proxima partui, quo tempore ſolent mulieres magis laborare; iure igitur iſte rigor partum accelerare debuit; quid ergo dicendum eſt: exiſtimo nihil uel pauliſper a rigore acceleratum eſſe partum propter duas cauſſas, vna quia rigor non potuit eſſe magnus cum non fuerit factus ab humoribus calidis, ſed frigidis; praeterea haec foemina erat robuſtiſſima, foeminae robuſtae etiam ſi agitentur nihil patiuntur; foeminam autem hanc fuiſſe robuſtiſſimam ex eo coniicere poſſumus, quia habuit ſimilia accidentia, quae habuit uxor Philini: nullum enim ouum alteri (ut prouerbio dicitur) ouo tam ſimile eſt, quantum caſus hic ſuperiori: Cum itaque haec foemina fuerit robuſtiſſima, & rigor non eſset adeo magnus, credendum, hunc partum uel nihil uel paulisper acceleratum fuiſse. Appoſuit autem peperiſſe filiam non tam ut eſſet mulier notior; quam quia ut alias dixi, refert ad morbos comprehendendos, & mulieris ſtatum colligendum utrum quae aegra eſt foeminam an marem peperit. Etenim Hippocrates in libro de nat. pueri ediſſerens qua ratione foemellae tardius conformentur, & dearticulentur, necnon mulieres foemellas parientes diutius purgentur parientibus mares, eſse ait quoniam genitura foeminea debilior eſt & humidior, quam maſcula, & libro primo, de diaeta dicebat foemellam ab aqua magis & a frigidis ac humidis augeri, tum cibis, tum potibus, marem uero magis ab igne atque calidis ut ſiccis; Vnde ſuadebat ut quoties uir & foemina cupiunt marem aut foeminam generare his uel illis utantur, ergo exiſtente foemina debiliore in partu minus ad exitum ſeſe adiuuat & conſequenter mulieri ipſa in parturitione magis laborat; id quod eueniſſe huic probabile eſt, quam dicit Hippocrates ſecunda a partu die fuiſſe correptam febre acuta cum aliis ſymptomatibus ab ipſo enumeratis, etiam ſi recte alia ſucceſſiſſent: & id quod dicebam in uxore Philini in memoriam reuocandum eſt, uidelicet habere puerperas duo purgamentarum genera, alterum ſtatim poſt partum, vt purgationem ſecundinae & omnium aliorum excrementorum, quae ſtatim poſt partum purgari debent: alterum uero quando paullatim ſanguis ille, qui ſuperfuit in uenis purgatur per quadraginta dies in foeminis, in maribus per triginta uel paulo minus. Hippocrates igitur intelligit de primo genere & quaſi rem miram adnotat, uidelicet foeminam hanc filiam peperiſse & omnia recte ſe habuiſse. Vt autem facilius a uobis ſymptomata complectantur ad proprios fontes cuncta redigam quae contigerunt uſque ad ſextam diem incluſiue; nam Hippocrates non nominat nec ſecundam, nec tertiam, nec quartam, nec quintam dies, quod forte ſero uocatus ſit, ut dixi alias ſaepe contingere in mulieribus puerperis, quas uulgus foeminarum putat medicis non eſſe ullo medicamento tractandas. Quod itaque pertinet ad actiones laeſas ſexta die delirauit, ante ſextam non dormiuit, atque muliebrium locorum doloribus laborauit, quos tamen ſubdito adhibito ait fuiſſe mitigatas; adhaec doluit quoque caput, collum, & lumbos. Quo uero ad excrementa mutata aluus pauca deiecit biliosa, tenuia, ſincera; urinas reddit tenues, ſubnigras. Atque haec omnia ante ſeptimam diem euenerunt. Quorum omnium priuſquam cauſſas, & morbos proprios inueſtigemus, illud ſciendum eſt hic Hippocratem numerare dies a febre acuta, non a partu, quae, ut audietis, hic dederit occaſionem coeteris malis; quoniam rigor antecedens cum leui febre occaſionem praebuit illo concuſſu partus celeritati, adeo ut liceat dicere primam occaſionem datam eſſe ab ipſo febrili rigore, non autem numerare dies ab hoc, ſed a febre acuta, quoniam tunc clarius uiſum eſt inchoare morbum. Iam uero morbus quo laborauit, & a quo omnia pene ſymptomata emanaſſe uerisimile eſt, nullus fuit alius, quam ipſius uteri intemperies contracta ex labore partus foemellae, celerioris, una cum materia cruda, biliosa, & melancholica; quos humores fuiſse accumulatos, tum malo uictu, tum ob foemineum conceptum fa-

cile poſsumus coniicere ex iis, quae antea protulimus ex Hippocrate; nempe foeminas fieri uſu ciborum frigidorum,& humidorum, atque ocio ſimiliter ob debilitates foetus foemineiminus conſumi in utero ſanguinem, & conſequenter in enitendo magis laborare parientes: Igitur laborante utero intemperie calida cum prauis humoribus iure merito ibi excitata eſt putredo, cuius uapores ad cor peruenientes febrem primum acutam pepererunt; atque iidem in os uentriculi ſublati cordialgiam induxerunt, ſicut in caput ſublati eius & colli dolores induxerunt, uigilias effecerunt, tandemque ad delirium mulierem deduxerunt. Haud ſecus quoq; uteri affectum ſecutus eſt non modo ipſius dolor, uerum etiam partium ipſi propinquarum, & lumborum, a quibus pariter conſonum eſt incepiſſe rigorem, cum alias Hippocrates tum ſecundo, tum ſexto Epidem. ſcripſerit rigores mulieribus inchoare a lumbis, in uiris autem a pedibus, & aliis extremis, quod etiam ipſo uſu, & ab Ariſt. confirmatum reperitur. Ab eodem uteri morbo factum eſt, ut inteſtina, quae ipſum contrectant incaluerint, ſic exiccatae foeces nō exierint, ſed tm̄ biliofus humor imper mixtus foecibus ac tenuis; pari pacto veſica calefacta ab utero, qui inter ipſam & inteſtina collocatur urinas tenues, & ſubnigras reddidit: Et notandum eſt in recenter foetis non eſſe fidendum urinis, quia tametſi definant purgamenta, nihilominus ſemper fere excolatur aliquid, quod inficit eas, quomodo uero ſubdito dicat cardialgiam, & uteri dolorem, ac uigilias fuiſse mitigatas in antecedente hiſtoria explicauimus, ubi haec eadem habētur, ſcilicet pro ſubdito intelligentes, peſsum dolori & feruori compeſcendis accomodatum: & miror quomodo nonnulli interpretes ut Valeſius particulam προσδ' ἐμένη ſint interpretati ſequenti die quaſi uoluerit Hippocrates omnia ſequenti die fuiſse leuata, quod eſt praeter omnem rationem, niſi dicamus forſan ipſos contextum habuiſse deprauatnm.

SEXTA die inquit deliraſse ſubnoctem, mirum eſt, ut Hippocrates hoc in loco utatur quodam loquendi genere, quo rariſſime, uti conſueuit: dixit enim initio tertia die a rigore peperiſſe, rurſus dixit ſecunda die poſt partum correptam eſſe febre, ſi ſimpliciter ſexta die dixiſſet, non licuiſſet ſcire unde nam accipiendum eſſet, initium huius diei, quod ſi quis quaerat cur Hippocr. numeret potius dies ab initio febris, quam a rigore, uel a partu, dicendum eſt rigorem fuiſſe ſine febre, nec per conſequens fuiſſe uere morbum, ſed potius παθὸς idcirco non debuit numerare dies a rigore, neque etiam, a partu, quia nunquam numeratur dies partus niſi quando dat occaſionem morbo, id quod hoc in loco haud fecit. Cur autem addat in nocte, ratio eſt, quia duplex eſt delirium, aliud dormientium, aliud vigilantium; ſaepe enim vſu uenit, ut cum aegri dormiant, agitent manus, exurgant & alia huiuſmodi deliramenta efficiant, quae Hippocrates in Coac. deliria comatoſa appellat: ut igitur demonſtraret hanc foeminam deliraſſe dormientem, ea propter addit in nocte, id quod etiam nobis declarant uerba ſubſequentia, quibus inquit ſeptima die vigilantem deliraſſe: non enim alia ratione nominat uigiliam, niſi ut diſtingueret hoc delirium ab illo. SEPTIMA exacerbata ſunt omnia, ſiquidem in ſomnis cum delirio fuit, ſitim habuit magnam, excrementa biliofa, ſaturata, quae omnia febris vehementiam arguebant: Verum dubitabit aliquis cur cum Hippocrates dixerit omnia fuiſſe ſeptima die exacerbata, contentus non fuit, ſed uoluit addere haec quatuor uigiliam delirium, ſitim & alui excrementa. Reſpondeo egiſſe illud propter alteram duarum cauſſarum uel ambas; una fuit, ut explicaret quaenam fuerint ea, quae ſunt exacerbata; quaſi dicat Hippocrates exacerbatum eſt delirium, quia ſexta die delirauerat dormiens, ſeptima uero delirauit uigilans: Iam uero multo deterius eſt deliriuin, quod fit in uigilia quam illud quod fit in ſomno; altera cauſſa potuit eſse, quoniam ijs duobus generibus, ſcilifcet actionibus laeſis, & excrementis mutatis uoluit ſignificare cuncta ſimiliter alia ad eadem genera pertinentia fuiſse immutata. Iure autem haec illi contigerunt: erat enim magna uarietas immo contrarietas humorum, quibus haec foemina abundabat, qui prout mouebantur, diuerſa etiam ſymptomata efficiebant: iam uero in hac ſeptima die, quae eſt decretoria, moti ſunt ſucci tenues, & calidi frigidi autem erāt veluti quieti, neq; a natura tractabantur, quare non mirum i. hac die delirium, uigilia ſitis, & excrementa biliofa apparuerunt, id quod demoſtrauit etiam ſitis, quae apparuit hac ſeptima die, cum tamen prius non apparuiſſet.

OCTAVA. Octaua die, inquit Hippocrates ſuper riguiſſe, ac plus dormiuiſſe: ſed quae fuit cauſſa; Reſpondeo rigoris cauſsam fuiſse humores frigidos, craſſos, per ſenſibiles corporis partes latos, quos antea diximus in mulieribus ſuaptè natura cumulari, quoſque uериſimile eſt iam aliqua ex parte euacuatis biliofis humoribus per ſeceſsum eſse relictos tum in toto, tum maxime in capite, ubi poſtmodum fecerunt ſomnum: etenim ſaepe contingere, ut hac ratione phrenitidi aliiſque a cauſsa calida factis deliriis ſuccedant ſopores, & comata ſcilicet ſcribit Hippocrates Galenus initio libri Prorre. quod tamen intelligendum eſt fieri ipſo rigore ceſſante: etenim rigentibus non obuenire ſomnum locupletiſſime docuit Ariſt. qui ultimo probl. ſect. octauae dicebat rigentibus non contingere ſomnum, quoniam ſpiritum retinent: fit autem ſomuus ſpiritum laxantibus; quod ſi dicat aliquis in initiis paroxiſmorum, ubi aegri rigent, maxime procliues eſse ad ſomnum, atque etiam quandoque dormire, quemadmodum experientia quotidiana docet, Reſpondeo duo eſse tempora rigoris, alterum quo humores adhuc ſunt iu motu cum calore pugnantes, alterum quo humores quidem ſunt quieti, tamen calor aduerſus illos inſurgit, in primo tempore non poſsunt ulla ratione aegri dormire propter ingentem illam concuſſionem, & commotionem corporis in ſecundo uero tempore quamuis calor non ſuperauerit, ex

toto

toto humores, tamen ex illis eleuantur halitus & vapores, qui delati in cerebrum nō modo somnum, verum etiam soporem faciunt. Et haec est ratio, propter quam in fine rigoris soleant aegri somno capi. Non mirum est haec omnia contigisse huic mulieri cum Hippocrates primo de morb. mulieb. frequē ter dicat ea accidere puerperis, quae non purgantur. Vtrum uero hunc rigorem secuta sit febris necne, Hippocrates non dicit, uel quia non adfuit febris aut si adfuit exigua fuit eo quod infra ubi rigoris meminit iterum, cum rigore nominat febrem quam quidem non nominasset, nisi fuisset insignis, & fortasse contendendum erat cum adstantibus, qui nisi uideant immoderatum calorem, nolunt credere adesse febrem.

DECIMO CRVRA. Porro decima die multa alia contigerunt, quae quia partim diuersa fuerunt ab antecedentibus, partim eadem, sed aucta, Hippocrates notare uoluit; sunt autem haec; crura laboriosè dolebant, dolor uentriculi, qui subdito fuerat leuatus, rursum rediit, similiter dolor capitis, non delirauit, dormiuit magis, & uenter substitit. Fuit sententia Hippocrates quarto aphor. 58. a febre ardente habito si rigor superuenerit, eum liberari, quod si non statim, saltem post aliquod tempus fit, atque hoc manifestè conspicitur; uerum in praesenti muliere, quae cum laboraret febre acuta, octaua dia, & nona, sibi rigor superuenit, quo factum est, ut illo concussu, humores qui partes praecipuas, & maximè caput laedebant, sint ad crura translati ubi dolorem peperunt sua caliditate, & acrimonia: delati autem sunt potissimum ad crura, tum quia a natura eo depulsi sunt, tum maxime sua grauitate, qua naturaliter ad infernas partes praecipitari solent; & hinc est, quod mulieres habent semper crura crassiora uiris, propterea quod cum habeant a natura multos succos frigidos, facilè fit ut illi ad crura descendant; Relicto autem capite somnus rediit, & delirium cessauit, quod semper somno solet mitigari; quia tamen pituitae nonnihil in capite relictum est, hic facta fuit illa καρωβαρία, seu capitis grauitas, quae humoris crassi solet esse effectus; Rediit uero cardialgia, quoniam in motu facto a rigore aliqua portio succi acris, ac tenuis eo est delata; iure autem rediit post rigorem, quia dum rigent corpora, facile humores ad partes antea affectas demittuntur: Iam uero huic uentriculus affectus erat. Quamquam autem Hippocrates non soleat commemorare ea, quae aegris non contingunt, uoluit tamen hoc in loco adnotare non ad fuisse delirium, quia antea bis delirauerat, s. dormiēs, & uigilans; quare quicunq; humor moueretur seu calidus, seu frigidus debebat iure aliquod deliriū parere, qđ cum sequutum haud sit, ea propter tanquam rem miram adnotauit Hippocrates. Sed quare aluus, quae prius fluebat, constitit? & quomodo ea adstricta potuerunt ulla bona consequi? Primum inchoabat undecima, in qua solent fieri morborum mutationes, unde uerisimile est rigore illo anteacto datam esse occasionem alicui occultae crisi, propter quam alui fluxio haud est retenta, sed potius finita partim humoribus aluum pendentibus consumptis, partim in alias partes abductis. Illud autem mirum est quomodo Galenus dicat euentum huius aegritudinis dubium fuisse mortis, uel salutis, usque ad vndecimam: etenim si considerentur, quae octaua nona & decima, contigerunt, eaeque antecedentibus conferantur, planè ingentē spem salutis potuerunt promittere, etsi urinae illae tenues longam esse futuram aegritudinem significarent, somnus delirii cessatio, alui fluxus, sedatus; prae caeteris est clarissima Hippocratis sententia supra relata, in febre ardente, nec intermittente si rigor superueniat, fieri solutionem morbi: praeterea ut uidebitis multa alia post undecimam contigerunt, quae potuerunt iure timorem incutere: nisi dicamus rigorem id quidem significare, nisi inueniat uires debiles, aut aliquod aliud exitiale signum. Atqui licet in proposita muliere verisimile sit uires fuisse robustas, quae suffecerint morbo tam diuturno debellando: attamen cum bonis signis aderant etiam aliqua praua, ut capitis, & oris stomachi dolor; possumus etiam dicere decima die inchoasse eos effectus, ut saepe fieri solet, ac propterea nomine undecimae intelligere Galenum etiam decimam.

IN VNDECIMA igitur usque ad decimāquartam scribit haec apparuisse, sudorem, urinas melioris coloris, hypostasim copiosam habentes, quae omnia leuiorem morbum reddidere, eo quod & coloris in urina mutatio, quem dicit Galenus primo de cris. 12. esse primum, quod in urina mutatum apparet, & sedimenti copia ostenderunt iam coctionem fuisse inchoatā, quae semper, ut ait Hippocrates indicat securitatem, & ubi consumata est, iudicii celeritatem. Sudorem autem fuisse calidum, & per totum necesse est secundum Hippocratis regulas secundo progn. siquidem die decretoria cum signis coctionis contulit. Iure autem coniungit urinam sudori, quia ut scribit Galenus decimo simpl. med. cap. de sudore sudor, & urina, eandem materiam, eandemque generationem habent. Vnde quatenus ad signa coctionis pertinet, cum apparuerint undecima die, debebat cōsumata coctio, & crisis expectari decimaquarta die, atqui in corpore multis, crassis, & crudis succis referto haud potuit fieri crisis integra, sed tantum imperfecta, quae fuit, quod superuenit rigor, & post ipsum acuta febris, tum decimaquinta biliosus, & frigidus uomitus, (nec mirū quia, ut ait Galenus secundo de temper. sexto, raro fit uomitus biliosae simul & frigidae materiae; attamen quandoque contingit, cum scilicet humor frigidus a capite biliosus a iecinore inuentriculum mittuntur) sudor febris cessatio, quae tamen innocte rediit acuta cum urinis crassitiem nec non albā subsidentiam habentibus. Haec enim omnia satis clare indicarunt, naturam uoluisse crisim his diebus tentare uomitu rigore, sudore & urinis; at non potuisse ob copiam atque crassitiem morbificae materiae. Galenus dicit fuisse hanc prauam iudicationem decimaquarta die factam, quae imperfecta quidem ut dicebam fuit, uerum in ea apparuerunt futurae tandem salutis certa penè indicia, nimirum coctio satis euidens, etsi non consumata; apparuit quoque facultatis expulsiuae robur,

bur,quae ſimul uomitum,ſudorem,rigorem, & urinas tentauit;adeo ut ſi conferantur antecedentia ſequentibus,proculdubio aliqua non obſcura ſalutis indicia ſeſe obtulerint, quae tamen haudquaquam fuerunt conſtantia,ut debent eſſe, quae certam, & celerem promittunt ſanitatem, quandoquidem die decimaſexta nocte cuncta ſunt exacerbata.Cur autem adeo frequenter ſudaret, dici poteſt contigiſſe huic mulieri id,quod melancholicis,& quartanariis contingere ſolet,qui cum multis humoribus craſſis, & frigidis abundent, frequenter ſudant, propterea quod humori melancholico multum ſeri commixtum eſt, quod poſtmodum per ſudorem excernitur;pari pacto cum haec foemina abundaret multis ſuccis frigidis, tum natura propria,tum maximè propter retentionem menſtruorum,hi tandem per ſudorem expellebantur. Vrinae autem craſſities nō aliunde fiebat,niſi quia materia craſſa illi permiſcebatur,cum enim urina ex Gale. ſententia loco citato ſit id omne quod potatur, quotieſcunque admiſcetur ei materia craſſa,fit craſſa, quod intelligendum eſt extra uenas non autem in uenis, tunc enim dicuntur potius urinae perturbatae.

DECIMOSEXTO. cuncta ſunt exacerbata,difficiliter morbum tulit,non dormiuit,& delirauit. Si ad memoriam reuocentur Hippocrates uerba ex ſecundo progn.ubi haec tria ſymptomata inter peſſima ſigna collocat, nempe difficulter ferre morbum,non dormire,atque delirare,certe non debebat ſeruari ; ſed iuuentus, & uirium robur adiuuit, mortemque in morbi longitudinem commutauit.Sed quae ratio fuit,ut poſt apparentem concoctionem atque remiſſionem malorum,nihilominus decimaſexta die omnia ſint exacerbata,& ſigna lethalia apparuerint? Potuerunt certe errores huius euentus eſſe cauſae; At quia nil dicitur de hoc ab Hippocrate potius uera cauſa fuit,quia ut dicebam hic morbus originem habuit a puerperiis ſuppreſſis,quae nunquam redierunt, nec de his quicquam loquitur Hippocrate & certe ſi uideantur ſymptomata,quae ſcribit Hippocrate primo de morb.mulieb. ſequi puerperiorum ſuppreſſionem cuncta apparent in hac muliere, vel etiam dicere licet id accidiſſe,quia,ut dicebam, non erat firma, & uera coctio,ſed inchoata tantum;deinde materia cruda, & craſſa, ac bilioſa nouam putredinem adepta caput alioqui male affectū denuo tentauit,unde deliriū, & uigiliae, ſimiliter tentauit uentriculum,unde illa δυσφορία; & notandū eſt in hac muliere, ut plurimū nocte cōtigiſſe exacerbationes, quoniam frigidi, & craſſi ſucci magna ex parte noctu agitantur, uel ob lunaris luminis uim, uel quod tunc corpora compactiora, et intus calidiora cum ſint huiuſmodi materiam ex ſeſe inertem mouent,& agitant;quae etiam eſt ratio, cur morbi nocturni magis durare ſoleant. Cum ergo nocte diei decimaeſextae cuncta eſſent exacerbata, non modo per ſeſe mala fuerunt, uerumetiam ſignificarunt ſequentibus diebus futura deteriora,id quod euenit decimaoctaua,quando ut narrat Hippocrates aegra ſiticuloſa euaſit, lingua exuſta eſt,& non dormiuit,multa delirauit,& cruribus doluit, id quod ſibi contigit ob auctam putre-

A dinem atque uteri inflammationem;etenim Hippocrates & Galenus ſexto Epid.ſect.quinta. decimaquarta linguam aridam fieri ab uſtione, uel ob ardentem febrem uel ob uteri inflammationem dicūt. Nominat autem Hippocrates in hac die ſitim, non quod continuo non ad fuerit, hoc enim fieri haud poterat ratione febris, ſed quia non adeo mulierem hanc exercebat,ac fecit in hac die.Non dormiebat autem propter ſitim,& linguae ariditatem, a qua continuo efferebantur uapores putridi et a-
B cres,qui percutientes cerebri membranas, non modo moleſtiam uerumetiam delirium inducebant. Dicit autem crura doluiſſe ſimpliciter, non autem uehementer,quemadmodum decima die; quia fieri poteſt ut alterius generis,etiam diuerſis cauſſis fuerint facti dolor,crurū decimae diei,& hic; ille enim factus fuit a copia materiae prauae depulſae per rigorem ad illas, hic uero potius per conſenſum ab utero, a quo in crura protendunt uenae ampliſſimae,ut apparet in uenis poplitis, quae ferentes ſan-
C guinem,una cum prauis humoribus dolorem illum pariebant. Coeterum circa vigeſimam diem, quae ſolet eſſe poſtremus acutorum terminus, aut certe iudicatorius, non modo aliqua ex praecedentibus redierunt,uerum etiam noua, & nunquam alias in ipſa aegritudine uiſa ſibi accederunt; rediit mane rigor exiguus & uomitus bilioſus,paucus, & niger ſuperuenit autem comatoſus ſomnus, & noctu ſurditas;Rigor primum fuit exiguus, quia ut antea dixi poſt decimamquartam diem coeperant putreſcere
D crudi ſucci,una cum bilioſis,atque huiuſmodi putredo pluribus continuauit diebus, unde non eſt mirū vigeſima ſubſecutum fuiſſe exiguum rigorem, ſcilicet huiuſmodi materia vapores per partes ſenſibiles tranſmittente; ex quo etiam factum eſt ut ſucceſſerit uomitus bilioſus exiguus, & niger, quod ex rigore,ut fit concuſſu illo non tantum ſit uentriculus commotus, uerum etiam aliunde eo ſit effuſa bilis tum flaua,tam combuſta, quae uentriculum alioquin imbecillum,& antea laeſum magis uiolarit,ſic-
E que uomitui occaſionem attulerit: Bile porro euacuata remanentibuſque in ſtomaco,& capite ſuccis frigidioribus, & craſſioribus ſubſecutum eſt coma, ſeu ſomnus quietus,& comatoſus,ſcilicet irrigata cerebri uniuerſa ſubſtantia, uel a uaporibus craſſis,& frigidis illius meatibus occluſis qui pariter in aures demandati ſurditatem effecerunt, ſicuti in morbis diuturnis, atque aliis in quibus ſucci crudi, & frigidi putreſcunt,contingere ſolet;Et aduertendum eſt dixiſſe Hippocratem noctu factam fuiſſe ſurditatē,
F quia tametſi Ariſt. undecima ſect. probl. 33. dicat homines propter diuerſas cauſſas noctu melius,quā interdiu audire,id tamē intelligendum eſt, de ſanis non de aegris qui varias ob cauſſas poſſunt auditū impeditum habere,ſcilicet ob copioſas craſſas euaporationes,immo uero experientia obſeruatur interdum eos, qui a ſomno nuper expergiſcuntur, non ita clare audire, donec ex toto huiuſmodi uapores, in capite, & auribus per ſomnum collecti fuerint diſſipati ; ſed quid ſibi uult illud uerbum repetitum (comatoſa quiete dormiuit?) forſan quod interdum comatoſi obloquantur,

& ſeſe

& ſeſe agitent, interdum uero quieti maneant,
quando, ſcilicet a pituita blandiore cerebrum irri-
gatur abſque ullius bilis permiſtione, cuiuſmodi fie
ri ſolere coma uigil uocatum habemus apud Hippo
cratem, & Galenum initio lib. Prorret. Niſi magis
placeat dicere a rigore fieri ſolere inſignem ad ſom
num propenſionem, & medici iubent ne tunc dor-
miatur; unde imprudenter permiſſa eſt die dor-
mire, & poſt rigorem, ſtatim, non quidem ab Hip-
pocrate, ſed ab abſtantibus, ac propterea ſecutum
eſt potius delirium ſucceſſit vomitus, & ſubnoctem
ſurditas. Factus eſt uomitus, quoniam ut ait Ariſt.
tertio, de Hiſt. An. decimonono in ſomno ſanguis ab
ambitu corporis intro abſcedit, ita ut ſi tunc pertun
dantur venae ſanguis minus effluat, cum ſangui-
ne humores ferantur ad uiſcera & ad ſtomacum, id-
que frequenter apparet in uomiturientibus, qui
quo magis dormiunt, magis uomitu anguntur. Fa-
cta eſt a ſomno ſurditas, quia dormientibus capita
replentur, et ob id plus dormientes decoloran-
tur, ut ait Ariſto. Circa VIGESIMAMPRI-
MAM. lateris ſiniſtri grauitas totum cum dolore
apparuit, parum tuſſiuit, vrinam minxit craſſitiem
habentem, turbidam, ſubrubram, & quae ſepoſita
non ſubſidebat; incaeteris autem leuius ſeſe habuit,
non tamen ſine febre. In hac die critica (nam & vige
ſimam, & vigeſimamprimam eſſe criticas per con-
iunctionem, & diſiunctionem dixit Hippoc. & Ga-
le.) quaedam uiſa ſunt noua, quae tamen haud timo
rem incutere debebant; & primum quod grauati-
uus dolor in toto ſiniſtro latere ſit ea die factus,
fuit quia humor pituitoſus, & craſſus, q in cerebro
pepererat ſurditatem, in thoracem cum quo eſt con
ſenſus inſignis, ut docet Ariſt. trigeſimaſecunda ſec.
prob. ſit delapſus, & tuſſim peperit; & quod in latus
ſiniſtrum deceſſerat ab eo factus eſt dolor ille per
totum latus grauatiuus; Idem per uenas praecipita-
tatus in ueſicam una cum aliis humoribus lotium
reddebat craſſum, turbidum ſubrubrum, atque ſine
ſubſidentia; cumque materia morbifica per has par
tes expurgaretur, relictis nobilioribus, haud mirum
eſt, ſi leuius habuit, ita tamen, ut prorſus non eſſet
ſine febre, eo quod fomes adhuc perduraret, & fo-
cus magnus qui anteceſſerat non plene eſſet extin-
ctus; nam urinae turbidae, quae nunquam elare-
ſcunt, a Galenus primo de Criſi duodecimo putan-
tur omnium deterrimae. Quomodo igitur hic nil
mali portenderunt? quia ſcilicet illa turbiditas non
ex agitatione uenarum, ſed ut dixi, ob materiam a
capite per uenas delapſam, quod fieri ſolere habe-
mus ab Hipp. lib. de Glandulis, & alibi, & notan-
dum eſt hoc in loco Hippocratem uideri diſtermi-
nare urinam craſſam a turbida ſecus quam nonnul
li exiſtimarunt, qui craſſam ac turbidam urinam,
unam, atque eandem eſſe dixerunt contra Auicen-
nae dogma qui ſecunda primi doc. tertio cap. primo
aptiſſime docuit eſſe diuerſas: quod etiam ex eo pro
bari poteſt, quod craſſas interdum Hippoctates ap-
pellat albas cum aliquo, ſcilicet ſplendore; turbidae
autem ſunt ſemper obſcurae, & ſine ullo ſplendore;
niſi dicamus particulam θολερὰ eſſe, uel expletiuam,
ſeu explicatiuam antecedentium uerborum πὰχος

A ἔκονζα; quod tamen haud ſatis mihi probarur. Hu
ius mulieris curationi utrum toto tempore atque
ſolita ſedulitate & diligentia interfuerit Hippocra-
tes haud ſatis certus ſum, quoniam deeſt ille ordo,
& in principio, & in toto progreſſu morbi, uſque ad
vigeſimamprimam quem obſeruare conſueuit, ut
putauerim ipſum adſtantes percuntantem interdũ
adnotaſſe, quae inhiſce libris memoriae prodita ha-
bemus. etenim poſtquam narrauit, quae contige-
runt, uſque ad vigeſimumprimum repetit multa
B omiſſa, nec contemnenda ab initio uſque tunc uiſa.
& deinde ſummatim coetera uſque ad octuageſi-
mam diem, in qua fuit iudicata, recenſet quaſi toto
eo tempore aegram, aut nunquam, aut certe rarius;
quam antea uiſitauerit, ut fieri ſolet in pleriſque
diuturnis morbis, in quibus medici poſtquam vidẽt
aegros eſſe periculo defunctos, conſueuerunt non
ſolliciti eſſe inuiſitando, ſed contenti ſunt per inter
ualla tantũ uidere, de praeteritis ſummatim quaere
re, & quae ſunt ordinanda ordinare. Sed ut cum-
C que ſit, dicit Hippocrates ab initio hanc mulierem
faucium dolore fuiſſe tentatam, & rubore; columel
lam habuiſſe contractam, acrem adeas partes flu-
xionem, mordacem, ſalſam; atque haec ſemper eate
nus per duraſſe. Vtrum autem fuerit illa inflamma-
tio in gurgulione, & faucibus, aut ipſamet collumel
la, quae potuerit caeteris malis occaſionẽ praeſtare
an vero haec fuerint febrẽ ſecuta, ut ſaepe ſolet, iure
dubitari poſset, coeterum quia tumores inflamma-
torii huiuſmodi partium grauiſſimi eſse ſolent, ut
D Hippocrates locupletiſſime docuit libro tertio, pro
gno. & praealiis anhelandi facere difficultatem, nec
Hippocrates de hoc quicquam dicit (quod ſane ſi-
lere non debuiſset ſi adfuiſset,) fit ut cenſeã potius
fuiſſe puram partium huiuſmodi veluti excoriatio
nem factum, tum ratione catarrhi eo aſſidue deſtil-
lantis, & rodentis, tum etiam ob uapores feruen-
tes, & acres, qui aſſiduo ferebantus ad fauces a par-
tibus pectoris, prope quas erat focus febrilis, nec
non etiam a ſtomaco, quem & doluiſſe & flagraſſe
E interdum ſcripſit. Coeterum cum dicat Hippocra-
tes a principio ea ad fuiſſe, non conſtat an a rigo-
re, an a partu, an ab initio febris; & potius inclinor
ut credam ab initio febris, quoniam ea ſymptoma-
ta, ſolent febres acutas, & prauas conſequi. Vnde
uero ea ſit exorta deſtillatio, licet non manifeſte ap
pareat, ex obſeruatis ab Hippocrate ſuſpicor ta-
men uitam ante actum primum huic deſtillationi
faciendae contuliſſe, ſiquidem Auicennas dicebat
frequentes cruditates deſtillationum eſſe matres;
F quas cruditates aequae eſt exiſtimare abhac mulie-
re frequenter eſſe commiſſas, cum abundaret, ut
monſtratum eſt ſuccis crudis, & craſſis. Sed & ipſa
febris etiam non parua occaſio eſt deſtillationum,
cum calor febrilis quicquid in cerebro pituitae con-
tinetur, ad fauces mittit, quae uia inter ſeptem com
memoratus ab Hippocrate lib. de Glandulis prom-
ptior, & proximior eſt ad ſuſcipiendos a capite de-
labentes humores: Sed quid uult ſignificare illa
verba κίων α̉νεσπασμένος κίων ſeu columella interdũ
aceipitur pro parte palate, quae ſic ab Aretato de-
ſcribitur primo de acutis; cap. octauo, corpus ſoli-

dum, seu nerueum, in medio tonsillarum collocatum ex palato protendens κίων. idest columella, seu gurgulio uocatur interdum uero dicitur affectus eiusdem partis, quando, scilicet ita tumefactus est tam in summo; quam in imo, ut columnam paruam aemuletur; cum autem haec pars tres affectus patiatur columellam praedictum nec non σταφυλὴν, scilicet vuulam, quando summa pars tumet instar vuae, atque lorum uocatum, quando, scilicet instar corii, & lori extenuatur, certe putarem hic per columella reuulsa intelligendam potius eam partem totam tumefactam, & prae plenitudine contractam, est enim vt dicit Aretaeus huiusmodi pars in loco posita decliui, proptereaque fluxionibus suscipiendis maxime exposita, unde cum ingens & praua satis esset destillatio ad fauces, rationi consentaneum est ibi positam columellam fuisse ab ea vexatam, atque repletam; posthaec, ut dixi; cum morbus iam factus esset ex acuto diuturnus, ac propterea multo, rarius. Hippocrates eam inuiseret, paucaque obseruatione digna accidissent, contentus fuit quadam pauca usque ad octuagesimam diem, in qua fuit iudicata mulier obseruata commemorare, & id circo dixit vigesimaseptima quae est, & vigesimae, & vigesimeprimae per coniunctionem prima septimana diuturni morbi, & ideo iudicatoria, eam fuisse absque febre, minxisse urinam Hypostasim seu subsidentiam habentem, atque latus subdoluisse; quod enim adnotauerit caruisse, tunc febre, causa fuit, tum quia erat dies decretoria, tum quia forsan tunc primum uisa est sine febre, & iure; nam etiam tunc urina erat cum subsidentia, quae est coctionis indicium debuisset morbus finiri apparente causa coctione, nisi imperfecta fuisset, ut existimandum est, eo quod non apposuit Hippocrates alias vrinae condictiones, quæ sunt propriae coctionis consumatae sed solum dixit, οὔρησεν ὑπόστασιν, idest minxit subsidentiam siue ut antiqui contextus habent, οὔροισιν ὑπόστασιν, idest urinis subsidentia quasi uero in vrina esset multa subsidentia, nec quicquam aliud obseruatione dignum, quod porro dicit latus subdoluisse, sane de sinistro latere intelligēdum est, quod dixerat vigesimaprima die per totum doluisse, etenim febre iam intermissa, & urina, sedimentum habente congruum est magnam partem eius materiae, quae dolorem faciebat fuisse perlotium euacuatam, ac subinde magnopere dolorem esse imminutum, nec nouum est, quae in partibus pectoris sunt per urinam exire, cum etiam per aluum pectus euacuari docuerit Galenus, & experientia quotidie testetur; ipsa quae ex anatome constet uenam aiugon uocatā per dorsum intus repentem ad emulgentes pertingere, in easque humores posse eructare; circa trigesimamquartam iterum febris rediit, & aluus turbata effudit biliosa. An febris cum rigore redierit, & an fuerit recidiua haud constat; attamen quia septima die post illius cessationem reuersa est, atque id contigit die decretoria, suspicari possumus aliquem, sed non effatu dignum saltem horrorem affuisse, quod scribat Galenus proprium esse continuarum non horrere: atque huiusmodi suspicio eo magis augetur quod dicit aluum turbatam biliosa deiecisse; etenim sicuti biliosae, febres solent in fine accessionis habere similes deiectiones, pariter initio solent inducere rigores, uel saltem horrores, neque proprie debet dici recidiua, alioquin Hippocrates non soluisset, sicuti, non tacuit retro in Herophonte.

QVADRAGESIMA die, quae est septima per coniunctionem a trigesima quarta, iterum bilis mota est, paucaque exiuit per uomitum durante adhuc febre: ab hac die usque ad octuagesimam nil obseruatum est nisi quod in aliis quadraginta diebus penitus sine febre reddita perfecte iudicata est; ex quo colligi potest quadragesimam postremis diebus, statu incerto mulierem vixisse, ita ut quandoque febricitaret, quandoque non, alioquin non dixisset perfectè iudicatam fuisse octuagesima, siquidem iudicationes quae antea uisae sunt, omnes fuerant imperfectae, & hoc usitatissimum est, ut morbi, qui fiunt a copia humorum crudorum, habeant inaequales, & inordinatos accessus & recessus, prout scilicet materia haec uel illa plus minusve coquitur. Dicit Galenus & recte coctionem tarde inchoatam indicium fuisse longitudinis morbi, & ob hoc decimaquarta primam fuisse iudicationem, quasi uero tunc aliqua potuerit certitudo haberi futurae salutis decimaequartae & quadragesimae interuallo ἐνοσηλεύετο, ait Galenus. i. aegrotauit sine periculo, & octuagesima die perfecte fuit liberata, Addit illud esse perpetuo memoriae tenendum nempe quadragesimam & octuagesimam dies esse decretorias, vt experientia docet, falsumque esse, & usui repugnans quod dies iudicatoriae semper numerētur per integras septimanas, sic enim quadragesimasecunda, & sexagesimatertia, & octuagesimaquarta, non quadragesima, sexagesima, octuagesima, ut haec historia docet, iudicarent. Nunc aliquid de curatione dicamus, & primum de uictu, quem donec durauit acuties morbi, tenuem fuisse institutum est verisimile, mox post decimamquartam cum iam & tutus, & longus visus est futurus, iure debuit ipsi Hippocrates, siue quispiam alius uictum augere. Vtrum autem vinum in huiusmodi casu fuisset concedendum quaeri posset certe ipse non concessissem, siquidem etiam decimasexta acerbatus est morbus, & delirauit; est autem Galeni praeceptum primo ad Glauconem 14. vt ubi est delirij vel doloris capitis, aut praesentia, aut suspicio, omnino abstineatur a uino, praesertim in febribus, praeterquam quod ab initio usque ad uigesimamsecundam laborauit calida destillatione ad fauces, cuius merito minime conuenit vinum, itaque nisi post vigesimamprimam, ipse vinum indulsissem; & miror nostro tempore plerisque in locis medicos adeo faciles esse in concedendo uino febricitantibus ante coctionem, & adhuc uigentibus symptomatibus, cum Hippocrates secundo de victu acut. praecipiat haudquaquam mutandum esse uictus rationem, praesertim in acutis nisi postridie a crise, quod intelligendum est a legitima euacuatione, siue facta a natura, siue ab arte. Audiatur Plinius auctor grauissimus cap. primo libri uigesimitertij, vbi haec scribit, quod ad febrium ualetudines

dines attinet, certum non dandum in febribus & niſi ueteribus aegris uinum; nec niſi declinante morbo, & quae ſequuntur, vbi etiam à partu, & ab abortu eſse denegandum monet. De Chirurgicis praeſidiis, Hippocrates nihil meminit, vtrum puerperia poſt inchoatum morbum ſecundum rationem procederent; Attamen credendum eſt non profluxiſse cum nunquam Hippocrates eorum meminit, & in ea, quae feminam peperit, quaeque diebus quadraginta purgari debet ut diximus; alioquin, quomodo potuiſset tam ſaeuus morbus eam tentare, quae copioſe, & ſecundum rationem purgaretur: etenim ſi videatur Hippocrates primo lib. de morb. mulieb. ubi de iis tractat, quibus poſt partum haud recte fluunt puerperia, fere cuncta ſymptomata iis contingere ſcribit, quae hoc in loco commemorat contigiſse Epicratis uxori; ut ob hoc ueriſimile putem, quemadmodum alias dixi, ei defuiſse puerper a, tacuiſse autem Hippocr. quia (vt dixi) non ſedulo viſitauerit aegram, atque magis curarit reliqua ſymptomata, quam hoc; ergo in deſinentibus, vel ſuppreſſis puerperiis neceſsum eſt ſanguinem a talo, uel poplite mittere, ſiue crura ſcarificare; & dum haec ſcribo, feminae Florentinae nobili & pulcherrimae cui in primo partu octauo menſe foetus mortuus fuerat manibus extractus, nec purgamēta partus ſuccedebant, poſt quartam diem extracta libra ſanguinis à pede, eam a diriſſima febre, aliisque doloribus liberauit; De ceteris remedijs primum fuiſſet coctioni humorum incumbendum ijs, quae uim habent aperiendi, refrigerandi ac humectandi, additis etiam ſemper aliquibus menſtrua prouocantibus, ut erythrodani, ac petroſelini radice, rubeo cicere, capillo veneris, aliisque ſimilibus, & aduerſus ſymptomata fuiſset contendendum, ut aduerſus uigilias, & deliria oxyrhodinis, lotionibus extremorum; aduerſus ſitim foliis lactucae, aut fruſtis cucurbitae, vel peponis ore detentis aurantio aqua macerato; lotiones oris etiam ex pura aqua in febricitantibus cum dolore capitis Aetius damnat, eo quod aqua palato incenſo affuſa vapores magis in caput mittat; verum aduerſus continuam illam oris partium affectionem collutionibus utendum fuiſset adſtringentibus, ut ex roſis balauſtiis myrti baccis. Aduerſus quoque dolores erat pugnandum unctionibus, & fotibus tepidioribus, tam actu, quàm potentia, ut camomelo, anetho, meliloto; Apparente aliquo coctionis ſigno poſt decimamquartam licebat praebere medicamētum aliquod purgatorium, cuius loco nunc componi poſset ex ſena, rhabarb. agar. mell. roſ. ſol. Tum adhuc pergendum erat in aperientibus, attenuantibus, & detergentibus; & quia uigeſimaſeptima fuit ſine febre, & minxit cum hypoſtaſi, tunc iterum fuiſset exquiſitius purgandum corpus quemadmodum hoc tempore vel pillulis illis aggregatiuis uocatis, uel confectione Hamec, & diluto agarici, uel alio quopiam ſimili medicamento craſsos humores purgare ualente. Qua purgatione repetita, & exacte muliere purgata fuiſſet vſque ad perfectam criſim relaxanda uictus ratio, tum in potu uini, tum in uſu aliorum ciborum, ita tamen ut ſemper edulia eſsent aperiēte ui praedita, cuiuſmodi fit cum una cū carnibus feruet hyſſopus, uel radix petroſelini, aliaque attenuans uictus ratio adminiſtratur, de qua praeclarum Galeni libellum habemus. Veteres (vt ait Celſus) declinantibus morbis balnea, frictiones, geſtationes, aliasq; exercitationes adhibebant, ſed noſtro tempore balneorum uſus deſueuit. Inde poſsent in his caſibus cetera moderate, atque prudenter adhiberi, praeſertim conſtans uiuendi obſeruatio eſt in cunctis morbis diuturnis neceſsaria, quando ab hac una inobſeruata morbos longe lateque protrahi quotidiana docet experientia.

HISTORIA SEXTA.

CLEONACTIDEM, qui decumbebat ſupra Herualis aedes, febris magna corripuit erratico modo: dolebat autem & caput ab initio, & latus ſiniſtrum & aliorum; dolores laſſitudinis modo; febres exacerbatae aliae aliter, inordinate; ſudores interdum quidem, interdum non: ut plurimum inuadebant paroxyſmi in decretorijs magis. At circa VIGESIMAM QVARTAM. ſecundum extremas manus refrigeratus eſt; vomuit biliosa, flaua, & ſubſequentia; paulo poſt uirulenta; omnibus leuatus eſt. Circa uero TRIGESIMAM exiſtenti coepit a naribus fluere ſanguis, ex utriſque, & haec erratico modo paullatim uſque ad iudicationem: non autem cibum auerſabatur, neque ſiticuloſus toto tempore: neque vigil. urinae autem albae, non decolores. Circa autem QVADRAGESIMAM. exiſtens minxit ſub rubra, ſubſidentiam multam, ualde rubram habentia; leuatus eſt: poſt haec autem uario modo: urinae aliquando quidem ſedimentum habebant, aliquando uero non. SEXAGESIMA urinis ſubſidentia multa, & alba & laeuis: remiſſa ſunt cuncta; febres defecerunt: urinae tenues quidem, at boni coloris. SEPTVAGESIMA ſine

febre

febre: intermissit dies decem OCTVAGESIMA superriguit, febris acuta corripuit; sudauit multo; vrinis subsidentia rubra, laeuis, perfectè iudicatus est.

CLEONACTIDEM, qui decumb. Praesens aeger cum nulla habuerit pestiferi morbi indicia, sed statim ab initio longioris morbi & salutaris argumenta fuerint, dubitari posset cur Hippocrates inter constitutionis pestilentis aegros recenseat; sed sciendum est in peste quoque fieri morbos non pestiferos propter subiectorum corporum ad eam suscipiendam ineptitudinem, vt lib. de flatibus habetur, & propterea Hippocratem, ut hoc doceret, voluisse praesentem, & alios non pestilenter aegrotãtes proponere, praesertim quos aliquid rari habuisse cognouit. Quis autem fuerit hic Cleonactides, siue (vt uocat Galenus secundo de diffic. respir. cap. 10.) Cleantides, aut Cleonactis ut alij, cuius ciuitatis, aetatis, & professionis haud constat, si quid tamen coniicere licet, primum puto fuisse Thasium, & forsan sacris faciendis deditum, cum supra Herculis templum habitaret, vel saltem aeger decumberet; nam consueuisse ueteres aegros in templa, vel templorum domos mittere, ut beneficio Deorum curarentur, certum est ex historiis. Iam uero crassis atque melancholicis humoribus eum abundasse, & ob hoc prauis eduliis uictitasse ostendit febris ipsius natura, quam ab initio habuit; febres enim erraticas propterea in quartanas desiere docuerunt Galenus primo ad Glauc. & Hippocrates, quoniam a melancholicis & crassis succis fiunt. Vtrum autem uisitauerit hunc Hippocrates quotidie, dubito, quia quae contigerunt ante uigesimam quartam haud distinctè, & copiosè narrat; nam qui obseruandis aegrorum rebus diligenter studẽt, quolibet die quae contingunt adnotare solent, sicuti summatim adnotant, quae aliorum relatu ex pluribus diebus colligunt; sed uideamus quae symptomata dicat Hippocrates primis diebus ante uigesimamquartã accidisse: nam quod spectat ad actiones laesas dolore capitis, lateris sinistri, aliarumque partium laborabat, & dolor erat lassitudinis cuiusdam modo. De excrementis mutatis dicit illum sudasse interdum, aliquando non sudasse. Quod ad affectus, seu qualitates mutatas, febris initio eum coepit erratico modo; quae tamen inordinate exacerbabatur, sed ita ut semper in criticis diebus potissimum fierent. Atque haec vsque ad decimamquartam, ita sese habuerant. Ceterum de dolore capitis, lateris sinistri, & aliarum partium certum est non fuisse pleuritidem, quod haec dolorem habet pungitiuum, non autem modo lassitudinis, vt habuit praesens aeger. At dubium est quid Hippocrates intelligat per dolorem lassitudinariũ, nam Galenus primo & secundo de loc. aff. ubi innumeras prope dolorum differentias ex Archigene atq; aliis proponit, huius doloris nullam facit mentionem; scio lassitudinis tres esse factas differentias a Galeno in lib. de tu.val. atque alibi nempe tensiuam ulcerosam, atque phlegmonosam; sed nec ibi, nec uspiam alibi, quàm hic doloris lassitudinarii meminit. Dicerem id quod scribit Galenus eodem secundo de loc.aff. differẽtias dolorum a medico non posse rectè exprimi, nisi ipse passus sit; propterea q; ab ipsius aegrotantis relatione potius comparari; aegrotantes uero, cum plerumque ignorantes sint, haud referunt res adamussim, ut habent, sed prout sciunt ipsas scribunt; vnde si quando simul, & lassitudine & dolore laborant, atque lassitudo sit tensiua, aut ulcerosa, aut phlegmonosa dicunt esse dolorem cum lassitudine; atque hoc forsan intelligens Hippocr. dixit dolorem modo lassitudinario, non autem dolorem lassitudinarium; & ego puto fuisse dolorem, qualis solet esse in quartanariis, quibus crassitie humoris fit dolor grauatiuus, ac tensiuus; cum enim uniuersum penè corpus huiusmodi crassis humoribus scateret, accedente febre facta est uaria & diuersa putrefactio; vnde erratico modo se habuit febris, eaque putredine elati uapores in caput ipsius dolorem pepererunt. Iure autem dicit Hippocr. doluisse latus sinistrum, cum in eo ritus sit lien, qui est humoris melancholici, quo iste abundabat, domicilium proprium: & aduertendum est Hippocr. non dicere fuisse febrem erraticam, sed erratico modo afflixisse; quoniam ut optimè dicit Galenus, haec erat febris magna acuta, & continua; quae tamen haud statas, vt Plinius loquitur, habebat accessiones, sed incertas, ut ait Celsus, & inordinatas ob uariam, & uariorũ locorum putredinem. Febres autem erraticae ut plurimum sunt intermittentes; atque solent, ut dicit Hippocrates secundo progn. in quartanas desinere, quod minimè contigit Cleonactidi, quia non erat uere erratica, sed tantum erratico modo exacerbabatur, in diebus potissimum decretorijs, ita ut neque diem, neque horam certam liceret animaduertere exacerbationis, sed modo tertia modo quarta modo sexta fiebat quae erat caussa ut sudaret? Haec scilicet, quia abundabant succi crassi, & melancholici, quibus semper iuncta est ingens seri copia; ut propterea Hippocr. quarto lib. de morb. dixerit lienem esse aquae locum, & sexto Epid. pauidorum, id est melancholicorum sanguinem esse serosum, id quod etiam Arist. in prob. scripsit. Circa VIGESIMAMQVARTAM (ait) multa alia contigisse, & dicit circa uigesimamquartam, id est paulo post, atq; in ipsamet uigesimaquarta, quoniam non exactè, qui sibi referebant, ipsas res significabant. Hoc itaque tempore inquit circa extremas laborasse manus, ac uomuisse flaua biliosa ὑπόσυχνα, id est subcontinua, paulo post autẽ aeruginosa, ex quibus leuatus est. Quis fuerit dolor extremarum manuum, de quo ait Galenus, non est ita facile coniicere, neque puto quod aliqui dicant fuisse abscessum, quoniã si fuisset, sane iuuisset; quia partium inferiorum abscessus sunt utiles, vt Hippocrates dicit secundo Epid. non apparet autem iuuisse. Vnde potius suspicor hunc dolorem fuisse puram chiragram, etsi uelimus huiusmodi expulsionem vocare abscessum cõmuni nomine,

nomine,vt saepe solet Hippocr.& chiragram appellare,non moror. Veteres solebant appellare totum brachium a cubito manum. medici autē magis propriè appellant manum, quicquid à carpo usque ad ungues est: extremae autem manus,ut est apud Pollucem & Ruffum Ephesium sunt digiti:dolor igitur iste erat proprie in digitis, qui a duabus caussis fiebat, altera fuit accidentalis, altera naturalis. Accidentalis fuit, quia forte hic manibus operabatur; unde facile fieri potuit, ut laboraret secundum ipsas; est autem Hippocratis sententia quarto aphorism. 33. quòd ubi pars aliqua ante morbum laborat, in ipso morbo eo potissimum concurrere solet materia. Caussa autem naturalis fuit consensus,qui est inter iecur, & manus, cum enim iecur maxime flagraret, ut demonstrarunt uomitus biliosi & aeruginosi,facta est ingens copia bilis,quae postmodum in stomachum fusa, fecit uomitum, delapsa autem in manus chyragram induxit, quae ueluti alij morbi articulares, vt scribit Hippocrates in libro de aff. inter.a bile,& a pituita constituitur. De hoc autem consensu manuum cum iecore dubitatum est apud antiquos. Rhasis enim auctor celeberrimus lib. decimoseptimo, & Auicenna secunda primi doct.tertia, cap.primo, & decimaquarta tertij trac. primo, dicunt adesse huiuscemodi consensum, & ideo breuitate manuum iecinoris paruitatem, & illius magnitudine harum longitudinem argui posse.Ex alia parte Hippocr.& Gal. nil meminerunt huius rei: imo uero Auerroes quarto coll.quarto,irridet Auicen.quasi non cognouerit ubi sit uirtus formalis.sed miror quomodo Auerroes ita audacter reprehenderit Auicen. nec obstat, quòd uirtus formatrix sit vel in corde, ut ipse cum Aristotele existimauit, siue in alia parte,quia etiam sicut ipse Auerr.dicit,facultas ex operatione dignoscatur,non tamen potest colligi conformatio ex instrumentis:nam ubi iecur calidum est, & consequenter ubi sanguis multus est, opus est,ut vasa etiam sint magna,uenae autem maximae tendunt ad manus; vnde caliditatis iecoris manuum caliditas argumentum certum habetur: hoc idem potest etiam contingere de breuitate & longitudine. Quòd autem fuerit euacuatione per uomitum leuatus Cleonactis non ab re contigit, siquidem ut ait Hippocrates primo aphor. secundo, in perturbationibus uentris,& uomitib. spontaneis siqualia oportet purgari, purgentur, confert, & facilè ferunt. Quòd autem in febre erratica, quae a crassis succis originem habet, etiam biliosi interdū fiant, & uomantur, contingit quia a febribus calescens, magis,atque magis iecur succos attractos exurit, atque pro exustionis ratione modo bilem flauam, modo aeruginosam facit, quando huic humor crudus miscetur, haud secus ac obseruamus in ipsis hydropicis febrientibus generari febres, atque interdum bilem. Vbi autem huiuscemodi humor genitus est, facilè in stomachum eructatur, vtpote ab ipsis febribus debilitatum: in stomacho languido facile humor alioquin propria natura fluitans uomitum ciet, praesertim quando rigoribus, vel horroribus, aliisve perturbationibus inchoant febrium accessiones, in quibus uidemus frequēter uomitum

A concitari,vt ob hanc rationem dixerit Hippocr. huiusmodi uomitum biliosum fuisse non ita frequentem, nec ita rarum, sed ὑπόσυχνον; Cum ergo haec sola obseruatu digna in febre diuturna, & minimè periculosa contigissent circa vigesimamquartam, alia quoque acciderunt circa TRIGESIMAM, quādo scilicet a naribus utrisque coepit sanguis inordinatè fluere, & paullatim usque ad crisem, quo tempore nec absque appetitu, nec cum siti nec crm uigiliis erat; sed urinae tenues atq; decolores erāt. B Atque horum omnium euentuum satis manifesta fuit caussa, & primū, quòd sanguis proflueret, fuit, quia dolor antecedens capitis, & uomitus illud reliquerat debilitatum, & aliquantisper sanguine repletum, quem natura expellere tum coepit paullò ualidior facta,atque uomitu exonerata:etenim uomitu caput, & praesertim circa oculos magnopere commoueri ipsamet experientia docet, vt ob hoc uomituris soleant prudentes medici oculos fasciis obligare,atque constringere. Fluebat autem sanguis C ex utraque nare: quia utrumque uiscus erat affectum, tum s. iecur,tum lien: exiguus porrò erat sanguis,quia forsan ob aetatis inclinationem, & febris naturam non admodū sanguis exuberabat; Et quia motus eius febris motum sequebatur, propterea,ut erat illa inordinata, & erratico modo affligens, sic erraticè sanguis mouebatur, & consequenter usque ad consummatam crisim perdurabat. Porrò cur Hippocrates addit, quòd urinae tenues, nec decoloratae essent per totum morbi tempus? non enim id D accidebat, quoniam morbus ad coctionem tēderet, quam a coloris mutatione in urina dicebat Galenus primo de cris. 12. inchoare; siquidem hoc fuit semper etiam initio febris, quando nondum sit coctio. Igitur dicendum est uerum esse, quòd coctio, (quae vt dicit Galenus,est ueluti quaedam adaequatio humorum, & ad medietatem redactio) quae sunt tenuiora incrassat,& quae sunt crassiora attenuat; attamen tenuitas quoque est cruditatis indiciū, cum statim apparet, sicuti coctionis, ubi succedit crassi- E tiei; unde cum in Cleonactide adfuerit cum colore, signum erat ut adnotauit Galenus, morbi longitudinis; quam non indicasset,si simul coloris,& consistentiae mediocris fuisset; quae conditiones, ut coctionis, ac morbi breuitatis signa sunt. Etenim tenuitas, quae cruditatis comes est, significat opus esse multo tempore,vt crudus succus coquatur. Iam uero quid est quòd Hippocrates dicit non fuisse ἀπόσιτον, neque ἄγρυπνον, non autem dicit ipsum appetiuisse,& dormiuisse? praeterea quae fuit caus- F sa, cur in tot febribus nunquam sitiuerit? Ad primum puto prudenter ita fuisse Hippocratem locutum quandoquidem mirum quodammodo erat in morbo diuturno,& a crassis succis genito, a bilioso, & aeruginoso uomitu haudquaquam insigniter esse labefactatam appetentiam; dico insigniter, quia in nullo pene morbo & praesertim diuturno potest appetitus perdurare; sed sat est, si inappetentia, siue ciborum abhominatio non fiat; Pari pacto etsi haudquaquam dormiret secundum sanitatis tempo ris consuetudinem, dormiebat tamen moderatè, atque de inappetentia, & uigilijs ait Gal. sic locu-

tum

tum fuiſſe Hippocr. vt doceret in huiuſmodi febre haudquaquam exuberaſſe bilioſum & calidum ſuccum, a quo inappetentia, & uigiliae producuntur. Deſiti mirum eſt ſi in febre nunquam ea adſit; neque Hippocr. dum dicit, quòd non erat διψῶδης, voluit ſignificare ipſum proſus fuiſſe toto morbi tempore abſque omni ſiti; ſed quòd non haberet eam in habitu, & ſemper, ut ſolent, qui ſunt ſiticuloſi; cuius cauſſa erat quia abundabat ſuccis frigidis, crudis, & craſſis, qui ſitim non faciunt niſi quando incaleſcunt, & putreſcunt. Circa QVADRAGESIMAM, quae eſt diuturnorum decretoria dies cum eſſet, Cleonactis, ſubrubram urinam cum multa rubra ſubſidentia minxit, ac leuatus eſt; at non perdurauit urina, ſed uſque ad ſexageſimum diem interdum ſubſidentiam habebat, interdum ea carebat. Verum dubitari iure poſſet, cur Hippocr. in ſequentibus diebus nullum aliud ferè accidens commemoret, quàm illa, quae ad vrinam pertinent, cum tamen haud ueriſimile uideatur nulla alia contigiſſe. Primum, quòd non meminerit reſpirationis dicit Galenus ſecundo de diff. reſp. decimo, hoc feciſſe Hippocr. quia erat conſpicuum cum uigeſimaquarta laboraſſet ſiniſtri lateris dolore, eam difficilem cum neceſſario habuiſſe. Quòd autem ſolius urinae meminerit puto duas fuiſſe cauſſas, unam quia in morbis diuturnis nullum certius ſignum eſt ipſa urina; cum enim oriantur a ſuccis frigidis, & craſſis; iſtorum ſtatum optimè demonſtrat urina, vt ait Galenus primo de criſ. 12. & Ariſt. initio quarti Meteor. Altera cauſsa fuit, quia forſan non viſitabat amplius illum, quoniam cum poſt uigeſimamquartam uidiſſet illum extra periculum, ipſum reliquit, & ad ſe delatas urinas, quemadmodū etiam hodie fit, tantummodo inſpiciebat. Vrina ſubrubra cum ſedimento rubro, & copioſo monſtrat humoris copiam, qui coquitur, nō autem coctus eſt, alioquin ſedimentum album fuiſſet: cum autem ſemper talis non eſſet, ſed aliquando nil haberet ſubſidentiae ſignum erat materiam uariam, in uariis locis fuiſſe; atque aliam crudam poenitus, aliam ſemicoctam extitiſſe, & propterea diutius morbum fuiſſe protrahendum. SEXAGESIMA DIE, quae & ipſa decretoria eſt diuturnorum coctio, quae iam inchoata, & multum progreſſa erat, coepit apparere perfecta; unde urinae fuerunt cum ſubſidentia multa alba, & laeui; ac ob id cuncta remiſſa ſunt ſymptomata; ſimiliter, & febres defecerunt; atqui redierunt ante ſeptuageſimam adhuc tenues, id eſt ſine ſedimento, & cum bono colore, quoniam ut dictum eſt, uaria erat materia, atque uariis in locis putreſcebat, aliqua pars nondum perfectam maturationem adepta erat, neque urina haud ſemper coctionem integram oſtendebat, & forſan etiam ob hoc aliqua febricula aderat, cum ſubiungat Hippoc. ſeptima die aegrum per decem dies abſque febre fuiſſe, hoc eſt uſque ad octuageſimam, in qua factus rigor cum febre acuta ſuccedente, euacuataque materia per multum ſudorem, & urina cum rubore ſedimento, atque laeui reddita perfectè iudicatus eſt. Circa quae nonnulla ſunt animaduerſione, & aliqua ſpeculatione digna; & primum quomodo criſis perfecta potuerit fieri octuageſima, cum potius morbi lōgi per abſceſſum, vt dicebat Hippocrates, quàm per criſim ſoluantur. Deinde cur potius per ſudorem, cum raras admodum perfectas criſes fieri ſudore prodiderit Galen. tertio de criſi. Poſtremo ſi perfecta criſis nequit eſſe abſque perfecta coctione, quomodo hic dicat Cleonactidem fuiſſe perfecte iudicatum cum ſedimento urinae rubro, & laeui, debet enim ſedimentum eſſe album, & laeue, ſi perfectā indicaturum eſt coctionem, ut ubiq; Hippoc. & Gal. docuerunt: & certè miror cur perſcrutari, ac definire haec omnia, praeſertim autem ultimum voluerit Gal. Ad primum igitur dicendum eſt, hunc caſum, tanquam rarum ab Hippocrate adnotatum fuiſſe; & puto potiſſimum fuiſſe inductum ad eum obſeruandum, & poſteris relinquendum, quoniam etiam ſibi uidebatur mirum poſſe quempiā octuageſima die iudicari cum ſudore copioſo, & cum urinae ſubſidentia non alba, ſed rubra. Verum cū haec ita acciderint, de tarditate dicendum eſt, quoniam materia nō erat unius, ſed uariorum & diuerſorum generum. Etenim homogenea materia, & non admodum craſſa multo citius coquitur, aut in aliquē locum depulſa abſceſſum facit; quae autem eſt diuerſa, & cum craſſitie, opus habet multo tempore ad hoc ut poſſit perfectam coctionem adipiſci; quod enim pertinet ad octuageſimam diem, ſi ut ſignificat Galenus, vigeſima dies complectitur tres ſeptimanas, & ob id eſt indicatoria etiam octuageſima inter iudicatorias eſt collocanda, veluti quae complectitur quater uigeſimam. Porro de ſudore duplex aſſignari poteſt cauſſa cur ea facta ſit in Cleonactide criſis; peior eſt, quoniam materia cruda, craſſa, & melancholica ſemper multum ſerū habet, vt compertum eſt in quartanis, in quibus fiunt ſudores copioſiſſimi. Altera fuit rigor, qui octuageſima ſuperuenit, a quo cum iam materia eſſet magna ex parte attenuata, facile fuit, vt commota per uniuerſum corpus in cute propelleretur, quemadmodum etiam contigit ante vigeſimamquartam, quo tempore etiam interdum ſudaſſe adnotauit. At ſedimentum urinae rubrum, ſanè exemplum, vt dicebam rarum eſt; verumtamen haud caret aliqua ratione, ſcilicet uariam fuiſſe materiam; cuius maxima portio perfectè cum fuerit cocta, minima uero fuerit, quae nondum exactam maturationem erat conſecuta, haudquaquam haec potuit impediri, quominus fieret legitima, atque perfecta expulſio, & criſis. Nunc de curatione tempus eſt aliquid dicamus, & quoniam primis diebus ſatis concipi poterat morbum futurum eſſe diuturnum, par erat, ut victus inſtitueretur non ita tenuis, ſed paullò largior, quo poſſet ſtatum, & coctionem, quae longe diſtabant abſque uirium detrimento expectare: vnde & oua, & caro auicularum ſaltem poterat concedi. Vinum quoque ipſe conceſsiſſem, niſi dolor capitis, & ſiniſtri lateris, atque aliarum partium, qui prioribus diebus apparuerunt obſtitiſſent. Quod pertinet ad chirurgiam neceſſe fuit, vt mitteretur ſanguis, ſi non ob aliud, ſaltem quia febris putrida erat; & in putridis omnibus dicebat Gal. 11. Meth. 15. ſaluberrimū eſſe ſanguinem mittere. Imo uero

cum

cum circa trigeſimam diem ſanguis è naribus exiguus profluere coepiſſet, atque tum uerißimile eſſet vires non eſſe inualidas ob accidentia remiſſa libenter ſanguinis miſſionem repetiuiſſem; ſed forſan obſtitit aetas, & copia crudorum humorum, ſiquidem eſt ſententia Galeni quarto de tu. valet. 4. & lib. de curat. per ſang. miſſ. vbi humores crudi ſunt non debere mitti ſanguinem, & maximè ſi febris adſit. De aliis remedijs cum nullo tempore apparuerint vmquam turgentiae, vel urgentiae argu-

A menta, coquendi, & recoquendi humores non ſemel erant, ſed iterum, atque iterum ſimiliter perpurgandi ijs praeſertim medicamentis, quae uarios, & craſſos humores purgandi facultatem habent; & quoniam natura initio & ſudoris, & vrinarum euacuationes fere conducturas perſpicuè docuerat, credibile eſt medicos curae praefectos id potiſſimum ſtuduiſſe, vt tam ſudorē, quàm urinas prouocarent; quò ſimiliter factum puto, vt in ipſis urinis copioſa ſedimenta perſpicerentur.

HISTORIA SEPTIMA.

METONEM febris magna corripuit, lumborum grauitas doloroſa. SECVNDA aquam bibenti ſubcopioſam ab aluo recte ſeceſſit. TERTIA capitis grauitas: deiectiones tenues, bilioſae, ſubrubrae. QVARTA omnia ſunt exacerbata: fluxit a dextera nare ſanguis, bis, parum: noctem moleſte, deiectiones ſimiles tertiae: vrinas ſubnigras habuit, enaeorema ſubnigrum exiſtens diſperſum: non ſubſidebat. QVINTA fluxit largius ex ſiniſtra, ſincerum ſudauit, iudicatus eſt: poſt criſim vigil: obloquebatur, vrinae tenues, ſubnigrae, balneis uſus eſt ad caput: dormiuit: reſipuit: huic non redijt; ſed ſanguis ſaepe, & poſt criſim.

METONEM FEBRIS COEPIT. Praeſens hiſtoria, quãquam breuis ſit, attamen praeclara documēta in ſe continet, neque dubitandum eſt, quin ex aegrotis antecedētis conſtitutionis fuerit, atque ab Hippocrate ſit uiſitatus; imo uero cum ſolius nominis proprij fecerit mentionem, opinari mihi libet hunc Metonem ſatis ualde illuſtrem, ac notam perſonam fuiſſe, quamquam ſola nominis raritas ſolet interdum facere homines notos, vt ob hoc cum rariſſimi eſſent, qui uocarentur Metones facile fuit illum abſque alia nota cognoſcendũ proponere. Ceterum his in praeſens dimiſſis uideamus quid noſtro Metoni contigerit; quem aeſtiuo tempore aegrotaſſe mihi fit uerißimile, tum quia morbus fuit breuiſſimus, cuiuſmodi eſſe ſolent omnes aeſtiui, tum quia medici aquae multae frigidae potum ſecunda die ſibi non conceſſiſſent, niſi fuiſſet aeſtas, cum inter alias condiciones, quas ſolent medici in exhibenda aqua frigida obſeruare, ſit, ut tempus ſit aeſtiuum, & aeger multam aquam potare ſoleat. Itaque Metonem ſtatim prima die ignis, i. febris magna corripuit vna cum lumborum grauatiuo dolore. Vtrum aliquam externam occaſionem habuerit Meton febris magnae in prima die acquirendae non apparet ex relatis; niſi ad cauſſam communem febrium peſtiferarum recurramus, nempe ad aerem peſtilentem, quam vnicam eſſe peſtis cauſſam, ea irrefutabili demonſtratione probauit Hippocrates, quòd morbi communiſſimi vt peſtis cauſſa ſit communiſſima, nempe aer; neque enim paludes Auernae, uitiataeque aquae, aut cadauera non cremata faciunt peſtem niſi aerē primò vitiando; ſicut nec uſus prauorum ciborum; niſi quia di-

B ſponunt corpora ad ſúſcipiendum aeris uitium; vt perſpicuè docet Galenus primo de diff. feb. quarto. neque etiam contagium abſque aere ipſo vitiato quicquam poteſt ad eam producēdam, alioquin nil impediret, quia febres citra peſtem peſtilentes adſtantibus communicarentur; vel ſaltem aliquibus paratioribus, quod tamen experientia non comprobatur. Niſi etiam ex dolore lumborum grauatiuo placeat ſuſpicari antea immoderate brachijs, & dorſo laboraſſe, vt faciebant tempore Hippocratis lu-
C ctatores, & pancratiaſtae; quemadmodum nos in arte gymn. docuimus; vel nimium equitaſſe. Etenim Ariſt. quarta probl. 12. quaerens rationem cur equitantes euadant libidinoſiores, id propterea euenire ſcribit, quoniam in equitando illae partes ualde mouentur, & agitantur, quae etiam in coitu, nimirum lumbi. Sed utcumque ſit rationi conſentaneum eſt putredinem accenſam fuiſſe in uena caua, quae dorſum perreptat; ibique copioſam materiam putredini aptam exiſtentem ob intemperiem ingē-
D tem peperiſſe dolorem; ob copiam uerò dolorem grauatiuum; ſimiliter etiam febrem enimiam produxiſſe, quòd putredo eſſet magna in parte non exigui momenti, & vnde non multa cum difficultate poterant copioſi vapores putridi in cor mitti, illiusq; calorem in ignem uerti. Etenim vbi ea in vena fit putredo, experientia quotidiana docet non modo ingentes excitari febres, verum etiam ſingulari quodam dorſi dolore tantiſper febricitātes cruciari, donec ſedetur febris, & illius partis feruor mitigetur; quem ſolemus placare vſu epithematum
E modicè refrigerantium illis partibus applicatorum, vt ſunt folia lactucae, aut panni linei lacte immacerati, aliaque ſimilia auxilia. Cum autem dicat Gal.

primo

primo & tertio de cris. quatuor circa febrem semper esse consideranda. Ideam, magnitudinem, motum, & morem. primum de idea, cum nulla rigoris, aut horroris mentio fiat, putandum est continuam fuisse ex putredine vtriusque bilis circa iecur, & lienem, vt indicauit fluxus sanguinis primum è dextera, deinde è sinistra nare. De magnitudine autem postquam Hippocr. appellat hanc febrem ignem existimandum omnino est, eam fuisse magnam, sic enim solet eas semper appellare, quando sunt magnae. Fuit celeris motus, quia acuta, cum quinta die terminata sit. Fuit etiam maligni moris, & quamquam euaserit, habuit tamen symptomata deterrima, adeo ut mirum sit ipsum euasisse. SECVNDA DIE, inquit Hippocrates, Metoni aquam bibenti multa aluum profudisse honestè satis. An ipse sua sponte adactus siti potauerit, an medicorũ consilio non dicit Hippocrates, attamen utrumque potuit contigisse; nam (vt dicit Plato in Philebo) febricitantibus nil est optatius, nil iucundius potu aquae frigidae. Sed quia ualde dubium est, quomodo potuerint medici tuto secunda die aquam frigidam exhibere, ea de re paullo fusius disputabo cum curationem tractandi tempus erit. Quòd autem dicat à potu aquae aluum καλῶς, id est rectè fluxisse, non est praeter rationem, quia ubi aqua in magna copia sumitur, magnam uim infert naturali facultati, tam retentrici, quàm expultrici, quae si, ubi stimulatur uehemẽter, valida sit, non modo eam protrudit solam extra corpus, verum etiam simul quicquid in maioribus cauitatib. expulsioni aptum reperitur, quales sunt biliosi, subrubri, ac tenues succi, quos TERTIA die aluo exiuisse narrat. Atqui possit aliquis percunctari, cur factum sit, vt post illius aquae potum, & exeuntibus humoribus peccantibus, nihilominus capitis grauitas tertia die sit subsecuta: cui respondendum est potuisse tantũ aquae in uentriculo esse, ut eius atque intestinorum facultatibus expulsiuis uim inferret absque ingenti agitatione, quae ob eximiam, quam habet uentriculus cum capite communionem, illi impertita, dolorem grauatiuum pepererit; sic enim dicere solebat Galenus, ventriculum grauatum etiam animum malè afficere. Praedicta autem turbatio, & agitatio, cum paullo diutius durauerit, factum est, vt dixerit Hippocrates quarta die cuncta fuisse exacerbata, scilicet noctem fuisse absque quiete, bis sanguinẽ paullatim ex dextra nare effluxisse ab aluo easdẽ, quas tertia die deiectiones exiuisse, urinasque reddidisse nigras cum suspensione subnigra, & dispersa sine ullo sudore. Videndum autem cur sanguis potissimum è naribus fluxerit, cur a dextera, cur quarta, cur bis, & cur parum. Quod pertinet ad primum illud compertissimum est facillimè omnium è naribus sanguinem exire, cuius rei triplex potest afferri ratio; vna est, quam affert Aristot. tertio de part. anim. quinto, vbi scribit sanguinem propterea facilè homini ex naribus profluere, gingiuis, & sede, quoniam uasa in his ampliora, & patentiora sunt. imo decima prob. secundo, dicebat ex omni animantiũ genere, vni homini sanguinem defluere è naribus, quoniam plurimum cerebri idemq; humidi habet.

A Altera ratio copia sternutamentorum, ob quã concussa uasa facilius aperiũtur: scribit enim idem Aristot. decima probl. 20. hominem frequentius ceteris animalibus sternuere, quod nares habeat omnium breuissimas. Tertia ratio tractatio frequẽtissima harum partium, ob quam uasorum ora reddũtur apertiora ad hiandum, sicut etiam eadẽ ratione frequenter profluit sanguis, è gingiuis, & sede. Ad secundum est dicendum iecur huic maximè fuisse incensum; vnde sanguis tenuior, & uapores rapti facilius B ratione rectitudinis, quam diligit maximè natura, è nare dextera sanguis erupit. Quarta die, quia est prima decretoria, cum enim sanguis calore, & mobilitate sua citò moueatur, iure hoc facit prima decretoria die, quae est quarta. Bis autem, & parum fluxit, tum ob crassitiem, tum quia nondum erat paratus, quo factum est etiam, vt sequens nox sibi fuerit grauis, s. attracto, vel depulso ad cerebrũ sanguine. Quod porrò nullus in morbo bilioso quarta die apparuerit sudor, magna cum ratione factũ est, C siquidem natura aliis euacuationib. impedita haud faciendo sudori poterat incumbere, atque multò minus cum pars serosa per vrinas, & deiectiones tenues, atque biliosas euacuaretur. Cum autem tenuior pars sanguinis ad narem dexteram, vt dictum est, ferretur, pars crassior & exusta magis ad uesicam delata vrinam nigram reddebat, una cum subnigra nubecula, eaque propter exustionem diuulsa. Et certè ratione huius urinae Meton perire debuisset; si vera scripserunt Hippocr. secundo progn. & D in Coac. & Galen. primo de cris. duodecimo, qui dicunt vrinam nigram, cum nigro sedimẽto esse adeo exitialem, vt Galenus fateatur neminem sese vidisse cum ea seruatum. Sed nigredo illa tam liquoris, quàm nebulae haudquaquam intensa erat, sed exigua potiusque roboris facultatis expellentis, quàm ingentis, seu exitialis incendij nota; sic etiam alios videbitis ab Hippocrate commemorari, qui cũ urinis nigris sunt seruati, quae factae sunt nigrae non propter simplicem exustionem, sed ob commixtio- E nem atri humoris. Quamquam potest etiam dici casum hunc fuisse rarissimum, atque propter huiusmodi raritatem fuisse ab Hippocrate notatum. QVINTA DIE. Porro quinta die effluxit largiter è nare sinistra sanguis sincerus, sudauit, & iudicatus est. Diximus focum putredinis fuisse tum circa iecur, tum circa lienem; quare cum ante putredo iecinoris vtpote expulsioni paratior partim per narem dexteram, partim per urinam esset exonerata, ea quae fiebat circa lienem, postera die im- F petu maiore mota, quae erat feruidior per sinistram narem fuit expulsa, quae uero serosior, & aquosior per sudorem euacuata est, & cum larga fuisset effusio, sanè facta est crisis. Sed hoc in loco dubium est vtrum haec uera fuerit iudicatio; ex una parte est Gal. qui secundo de diff. resp. decimo, scribit ipsum esse quinta die perfectè iudicatũ, quod est rarissimũ. Ex alia parte idem Gal. in com. huius historiae uidetur negare fuisse perfectè iudicatum, quòd hoc non sit factum apparente coctione. Dicendum est die quinta fuisse perfectè iudicatũ inchoatiuè tantum; hoc est tunc incoepisse perfectam iudicationẽ; quae

paullò

paullò post consumata est. Ceterum post ipsam crisim relicta est somni priuatio, oblocutio, vrinae tenues, & subnigrae, quae omnia significabant totum sanguinem melancholicum haud fuisse depuratum; sed partem aliquam superfuisse, quae fecit delirium; quaeque post paullatim tam per nares, quam per urinam ducta, tandem iudicii perfecti defectui suppleuit, & integram sanitatem attulit: nam (vt ait Galenus) hic aeger pro exemplo est & confirmatione illius dicti; Largae sanguinis è naribus fluxiones ut plurimum liberant. Quòd autem humor partim biliosus partim melancholicus in capite relictus delirio occasionem attulerit certissimè omnium docuit curatio quam affectuum naturas clarissimè indicare non semel dixit Hippocrates. Fuit autem curatio per balneum capitis adhibitum, a quo vigilijs & delirio sublatis ait Hipcrates Metonem dormiuisse, & resipuisse, eo quod aquae dulcis tepentis (hoc enim intelligit Hippocrates cum simpliciter balneum memorat) facultas blandissimè humectans, suo tepore feruorem vtriusq; bilis furentis compescit; vt propterea Galenus glorietur sese deliria melancholica saepe solo uictu, ac tepentis balnei usu persanasse; Et notandum est Hippocratem dixisse balneis, non autem balneo, quia non semel, sed saepius eo fuisse vsum uerisimile fit, vt hinc etiam nos intelligamus, vbi inuentum est rationale remedium, haudquaquam illud esse dimittendum, si statim non prodest, sed esse in eo pergendum, donec profectus ipsi rationi correspondeat: ita namque dicebat Hippocrates secundo aphoris. 52. omnia secundum rationem facienti, & non succedente secundum rationem non esse trāseundum ad aliud, manente eo, quod a principio visum fuerit. Quod porro scripsit in postremis uerbis, non reuertisse morbum; sed frequenti sanguinis fluxu fuisse perfectè iudicatum, id fecit, quoniam quae non iudicantur integrè, vt dicit secundo Epid. & secundo aphoris. 12. sunt φιλυπόστροφα. i. recidiuae amica, nam ut diximus, haud apparuit perfectae coctionis signum in urina; & quae disparent sine signo, dicebat secundo Epid. sunt infida. ex quo potuisset facile quispiam formidare ne Metoni morbus rediisset, ad quam suspicionem tollendam placuit adiicere, quasi per emphasim quandam morbum non rediisse. Modo de curatione loquamur, cuius pars diaetetica ea vel fuit, uel saltem esse debuit, quae morbis acutis, & statim ad statum deuenturis debetur secūdum Hippo. leges primo aph. nempè victus tenuissimus, vteremur ptissana, & aqua in potu vsque ad crisem, à qua non nisi postridie mutandam esse victus rationem praecipiebat secundo acut. De chirurgicis auxilijs minimè dubitandum quin prima die mittendus fuerit sanguis nihilo impediente, & febre, ac lumborum dolore id postulante; imo haud prudenter fuisset secunda die exhibita aqua copiosa; nisi praecessisset aliqua sanguinis euacuatio; ob quod summo iure Galenus septimo aphor. 46. repudiauit tamquam spurium aphorismum quo dicitur in doloribus oculorum prius uino, & calida aqua, quam uenae sectione esse utendum. In reliquis cum natura tentasset sudorem, & urinas, per eas

A partes erat molienda euacuatio, ut etiam monuit Galenus ex Hippocratis sententia primo aphor. 21. quò natura uergit, eò ducere oportere per loca conuenientia. Verum hoc in loco tria consideratione digna occurrunt, primum est cur Hippocrates solum meminit duorum remediorum, aquae exhibitionis, & capitis ablutionis, nam rationi consentaneum est alia quoque fuisse adhibita auxilia, & praesertim sanguinis missionem, vt dixi. Alterum est an rectè fuerit secunda die tradita aqua, siquidem Galenus ubi praecepta tradendae frigidae do-
B cet inter alia mandat, ut non nisi in statu morbi, atque coctione apparente administretur. Tertium & postremum est de capitis balneo, quomodo scilicet illud sit indicatum, & quomodo ita profuerit, vt statim somnum induxerit, atque delirium sedauerit. Circa primum respondendum est nunquam ferè Hippocratem in his historiis mentionem facere illorum auxiliorum, quae manifestissimam rationem habent, sed illorum tantum, quae uel in usu, uel in utilitate percepta aliquid rari ha-
C buerunt; unde cum talia fuerint duo haec commemorata praesidia, haud quam ea silentio praetereunda duxit Hippocr. quae autem fuerint rara, & inusitata ferè in iis, colligitur ex usu, nimirum, quia fuit exhibita aqua statim die secunda febris, & forsan deerant aliae condiciones, quae desiderantur in huiusmodi praesidii administratione. Ex utilitate uerò aliquid etiam rari habuit, quoniam uisum est potius obesse cum tertia die grauitas capitis sit subsecuta; attamen contulit, quia
D aluus fluxit, & natura exonerata, ueluti que recreata postmodum & sanguinis fluxui faciendo, & sudori aptior fuit. Haud secus est sentiendum de balneo capiti adhibito; in quo illud fuit rarum, ut statim egregium iuuamentum attulerit, tum delirium tum uigilias auferendo: praeterquam quòd, ut innuit Galenus, minimè uidetur cum ratione factum, quod Hippocrates tertio de acut. circa finem caueat fluente sanguine balneum administrari, scilicet ne uel impediatur naturae motus, uel ea nimis
E concitetur. Circa secundum certè dubium est an iure eo tempore aqua fuerit administrata; primum quia non contulisse uidetur, sed capitis grauitatem induxisse, deinde non uidetur ex ratione factum, quoniam ubi cruda est materia, & uiae adhuc occlusae ueluti solet contingere initiis morborum, adhuc magis illa recrudescit, & aqua potius retinetur, quàm ut expulsionem faciat. Ex alia parte uidetur contulisse, quoniam seruatus est Metoon atque cito iudicatus: praeterea in curandis fe-
F bribus acutis primus scopus uidetur esse, ut statim caussa effectrix putredinis, quae est calor febrilis, extinguatur, quod quidem egregiè fit usu aquae frigidae copiosae, quemadmodum experientia monstrat; ubi in ardentibus febribus administratur, propter quòd Arabes fuerunt admodum audaces in illius usu etiam quouis tempore. imo Hippocrates saepenumero in curandis febribus biliosis & ardentibus tantum frigidae aquae bibendum, quantum lubet, concedit, ueluti in libro de uic. acut. & in secundo de morbis, & in

quarto Epidem. reprehendit medicos, qui acutè A febrientibus frigidam aquam dare pertimescunt. Itaque dicendum aquam posse exhiberi dupliciter, vel in magna copia, & iis legibus, quas tradidit Galenus, vt scilicet simul, & calor extinguatur, & materia copiosè per omnes partes expellatur. Vel non eo modo, sed ut tantum calor febrilis, vel extinguatur, vel saltem magnopere imminuatur. Si primo modo sit danda aqua certè multo securius est eam praebere in statu & morbi, & paroxismi, quàm uel in principio, uel in augmento, quoniam etsi in aliis B statu temporibus possit opitulari ad feruorem febrilem frangendum, non ita tamen ualet ad egregiam illam, & (vt sic dicam) criticam euacuationem. Si uero secundo modo aqua sit administranda licet, imo etiam expedit, tam in principio, quàm in augmento offerre; nec semel tantum, sed pluribus uicibus, quo quidem tempore neque ita copiosa, neque ita frigida datur; sic enim consueui ipse in aestate omnes febres magnas feliciter curare, nimirum, vel quotidie, uel altera die si sic fiant exhi- C bendo in statu aquam hordeaceã frigidam ad mensuram trium, quattuor, vel etiam plurium librarum: nam hoc pacto calor febrilis quotidie retusus faciendae, atque propagandae putredini redditur ineptior, ac impotentior. Et forsan hoc uoluit significare quoque 6. Epidem. Hippocrates quando dixit, calidis natura conuenire aquae potum; necnon sitim extingui si os comprimatur, taceatur, uentusque una cum potu frigido attrahatur. Ad- D tertium & postremum de capitis ablutione respondere oportet ueteres, ut dicit Cornelius Cels. plerumque in aegritudinibus curandis usos esse balneis in aegritudinum, & praesertim febrilium inclinationibus, tãtum scilicet ad reliquias humorum

morbificorum dissipandas; necnon ad caliditatem, & siccitatem relictas corrigendas; quod si in aliis temporibus usi reperiuntur, id fecerunt propter aliquod symptoma vrgens, vt uel dolorem capitis, uel uigilias, uel delirium mitigarent, aut abolerent, sic dicebat Hippocrates dolenti capiti multam calidam effusam illum soluere, & sexto aphorism. 31. dolores oculorum meri potione aut balneo finiri: ita hoc in loco dicit balneum restituisse & somnum, & mentem; somnum irrigando, atque humectando cerebrum, acrimoniamque uaporum temperando: mentem tum refrigerando, tum maximè uapores melancholicos & feruidos humectando, eosque dissipando; scimus enim melancholicis curandis nil esse vtilius, atque accommodatius, quàm vsum balnei aquae dulcis tepentis frequentem. Sed oritur dubitatio quomodo Metoni febre biliosa laboranti potuerit conducere balneum capitis, cum idem Hippocrates septimo aphorism. 42. scribat conferre multam aquam calidam capiti affusam si febris non sit ex bile, quod etiam secundo Epidem. sect. 6. scriptum inuenitur. Praeterea dignum est, quaesitu quomodo eodem Epidem. secundo, sectio. 5. Hippocrates vbi ulcera fundunt sanguinem praecipiat caput lauari calida. Ad primum responderi potest; uel ut dicit Galenus in commento illius aphorismi intelligendum esse de febribus cum inflammatione, in quibus nulla prius facta sit euacuatio; Vel dicere possumus aphorismum loqui de multa non per uices, sed affatim effusa, qua Meton non est fusus, sed dumtaxat ut dixi, per uices. Ad secundum uero dicerem, quod etsi ulceribus balnea simpliciter obsint, tamen si capiti adhibeantur posse quandam auxilij diuersorũ speciem exhibere.

HISTORIA OCTAVA.

ERASINVM, qui habitabat ad Bootae torrentem febris magna corripuit post coenam, noctem turbulentus, diem PRIMAM quiete, noctem laboriose. SECVNDA omnia sunt exacerbata: in noctem delirauit. TERTIA laboriose delirauit multa. QVARTA molestissima, ad noctem uero nihil dormiuit, insomnia, imaginationes; deinceps deteriora, magna, & periculosa, timor: difficultas ferendi morbi. QVINTA mane recreatus est, & intelligebat omnia: multum autem ad meridiem furore agitatus est; continere sese non poterat; extrema frigida, subliuida; vrinae substiterunt; interiit circa Solis occasum. Huic febres per totum cum sudore: hypochondria eleuata, contensio cum dolore: urinae autem nigrae, habentes enaeoremata rotunda, non subsidebant: ab aluo autem stercora prodibant: sitis usque ad finem non ualde: at conuulsiones multae cum sudore circa mortem.

ERASINVM, QVI HABITABAT. E Hanc historiam breuiter nimis à Galeno tractatam nonnulli interpretes collocarunt ante Metonis casum, quã ratione ignoro, cum contextus omnes Graeci, & Latini eam hoc in loco ponant; sed utcumque sit parui refert, & forsan impressorum vel describentium error fuit. Quis porrò fuerit hic Erasinus haud intelligitur ex relatis, nisi quod cum nomen sit satis rarum, atque eius habitatio ab Hippocrate

satis

ſatis diligenter exprimatur, minimè clarum & notum fuiſſe ſuſpicandum eſt. De Boota torrente ueriſimile eſt locum fuiſſe in Thaſo non admodum ſalubrem, cuiuſmodi plerumque eſſe conſueuerunt loca torrentibus propinqua, in quibus aquae penuria eſt, & aperturae terrae, vbi aer corrumpitur, vt forſan etiam ob hoc Hipp. ad confirmandam morbi Eraſini prauitatem addiderit eius habitationem. Docet enim prae ceteris Hippocrates in libro de aere, aquis & locis habitatores locorum, vbi prauae ſunt aquae habere viſcera admodum contaminata, qualia ſunt maximè iecur, atque lien, vt hac ratione veteres quemadmodum narrat Vitruuius libro primo, capite tertio, ad explorandas locorum, & aquarum pro extruendis oppidis & vrbibus bonitates inſpectione extorum brutorum in ſacrificiis uterentur, & Ariſtoteles decimaquarta ſect. probl. ſexto, quaerens rationem, cur ijs qui loca habitant paluſtria cito ulcera in capite, tardo autem in cruribus ſanentur, iccirco eſſe dicit quòd illorum humores terreni ſunt, & graues, quò fit ut relinquentes ſuperiores partes inferiora petant; ſicque harum ſanationem impediant. Modo uideamus quid Eraſino ſigillatim contigerit, quem ait Hippocrates poſt coenam corripuiſſe τὸ πῦρ, id eſt febrem magnam (ſic namque putandum, quemadmodum ſaepe monuit Galenus, vbi Hippocrates vocat febrem ignem, plerumque intelligere febrem magnam) & noctem turbulentam habuiſſe, adeo ut primam diem ſatis quietè, noctem uerò traduxerit laborioſè: dicit μετὰ δεῖπνον, id eſt poſt coenam, quia vt Plutarchus octauo ſympoſiacorum ſexto, ſcribit ueteres ut plurimum bis tantum in die comedebant, mane ſolum vino, panem immaceratum, aut quippiam aliud ſimplex, quod uocabant ἀκράτισμα quaſi temperatum, & ἄριστον quaſi ῥᾷστον, ſeu facile paratu; Veſpere uero lautius multo edebant, quem cibum uocabant δεῖπνον, vt Romani coenam: in qua fercula appoſita vocabantur ὀψώνια, eo quòd ὀψὲ, ſcilicet peractis cunctis negocijs coenarent. Eraſinus itaque opiparè, ac lautè admodum ueſpere epulatus febre magna correptus eſt. At dicet aliquis quomodo poteſt eſſe, vt adeo ſtatim a ciborum copia, & uarietate fuerit ingens febris excitata? Cui reſpondendum eſt id quod ſcribit Hippocrates quarto de morbis, nimirum morbos haud ſtatim concipi, & produci, ſed diu conceptos ſtatim ἐκλάμπειν, ſeu erumpere, qui namque praui humores malo victu fuerunt longo tempore accumulati, potuerunt occaſione liberalioris coenae incaleſcere, atque ita feruentes, & putreſcentes magnam febrem excitare; cum Gal. ſecundo de alim. fac. cap. de cucum. & ipſe ſcribat ex frequentato prauorum eduliorum vſu copioſos humores colligi, qui qualibet uel leui occaſione febres κακοήθεις accendant. Et puto certè Hippoc. hanc nobis hiſtoriam propoſuiſſe tanquam exemplum quoddã ingentis detrimenti errores in cibo, & potu commiſſos ſequentis NOCTEM. turbatam habuit non tantum ob febrem, quantum ob coenam, ſiquidem qui copioſè nimis coenant, cum uentriculũ copia ualde onuſtum, & grauatum habeant haud quieſcere poſ-

A ſunt, vt quotidiana experimenta docent, cui oneri ſi adijciatur febris, tanto maior inquietudo, atque turbatio ſuccedit. Atque hoc eſt quod dicit Ariſt. tertio prob. 24. ebrijs non fieri ſomnos, quoniam ad creandum ſomnum oportet humor calidus ſit, qui concoqui expeditè poteſt, & qui ſi deeſt exiguusq; humor aut concoctu difficilis inſit, ſomnus non oritur: qua etiam de cauſſa poſt cibum, ac potum ſomnolentiſſimi fieri ſolemus. Cum Hippocr. hic duarum primae diei noctium, atque ambarum turbatarum B mentionem faciat, arbitror ita rem ſeſe habuiſſe; vt a cœna ſtatim febris ſit facta, ac nocte non quieuerit tum ob febrem, tum maximè ob ſtomachum repletum; ſequenti die ſtomacho ſedato, & copia ciborum aliquo pacto a calore externo cocta quietior fuit; etenim tertio probl. 28. & 32. quaerens Ariſtot. cur ebrij maximè ſolis tepore gaudere ſoleant, inquit eo fieri quia ebrij coctionem deſiderant, cum refrigerati ſint, vt ex eo colligitur quòd attoniti ſtupidique mox fieri ſolent a potu. Cete- C rum nox ſequens quaſi priori correſpondens maiorem febrem habuit, ac propterea maiorem moleſtiam, quàm dies praebuit. Atque hic fuit prioris diei, & noctium ſtatus. SECVNDA DIE. Porro ſecunda die, inquit Hippocrates, cuncta fuiſſe exacerbata vſque ad noctem, atque etiam tum deliraſſe. Omnia ſequenti die exacerbata iri debuiſſe ſatis praeſignificare potuit antecedens grauis nox, quòd ſolent ſemper futuras febris acceſſiones acerbiores grauis nox praecedere. Delirium D autem ſecutum non tam ob febris magnitudinem, quàm quod caput iam affectum ex nimio potu, & cibo, a uaporibus materiae morbificae, & putreſcentis multo magis afficiebatur; neque enim Hippocrates adnotaſſet poſt coenam fuiſſe à febre tentatum Eraſinum, niſi ab ipſa aliquã ſaltem fuiſſe datam occaſionem putaſſet. TERTIA DIES etiam laborioſa fuit; hoc eſt febris magna durauit, ac propterea multum delirauit, ſcilicet magis quàm antea, tum quia forſan erat dies impar, E qua ſolent exacerbari febres, tum quia caput affectum grauiter in dies magis patiebatur. Verumtamen id habuit hic morbus, vt uidebitur, licet ſemper ſequens dies antecedenti fuerit deterior, quaſi uerò imaginem quandam habuerit ſynochi putridae acmaſticae peſtilentis; attamen & quarta & ſexta dies, in qua perijt fuerunt omnium deterrimae, vt unus hic inter alios poſſit nobis exemplum eſſe eorum, quos dixit Hippocrates iudicatos quinta & ſexta in praeſenti conſtitutione, vel F quorum acceſſiones paribus factae ſint, quamquam Gal. non ob hoc praeſentem caſum ab Hippocrate fuiſſe notatum ait, ſed ut eſſet exemplum celeritatis mortis. QVARTA itaque DIE omnia fuerunt grauiora, ſiquidem die, & nocte habuit maximam inquietudinem, quae inter lethaliſſima ſigna ab Hippo. recenſentur ſecundo progn. Ad haec nocte nil dormiuit, inſomnia, & imagines habuit, atque die ſequẽti nocte, ſ. quartae omnia facta ſunt ſeuiora, & periculoſa, timor, & inquietudo corporis, quae propterea cõtigere, quòd in dies putredo augebatur, & cõſequenter morbus malignior euadebat.

E 2 Sed

Sed dubitabit aliquis hoc in loco, quomodo si nihil dormiuit, potuit habere insomnia, siquidem insomnia dumtaxat dormientibus contingunt. Praeterea quis potest scire delirantes somniare nisi ipsi dicant, & quomodo possunt ipsi dicere? Respondendum ex Hippocr. hic loqui secundum uulgus eorũ, qui ministrant aegrotantibus, qui ubi uident aegros oculis clausis obloqui, & munia vigilantium obire, putant illos somniare, atque uariis imaginationibus tentari, cum tamen non sint uera insomnia, quia non dormiunt, sed potius delirantium actiones; & quod hic Hippocrates dicit Erasinum habuisse λογισμοὺς, siue imaginationes, & cogitationes, Catullus dixit esse imaginosum, de quo nos in uarijs lectionibus. Nisi etiam dicere placeat id quod scribit Aristoteles quinto de gener. animal. primo, scilicet tres esse status hominum, vigilantium, dormientium, & eorum, qui neque uigilant neque dormiunt: febricitantium igitur, qualis erat Erasinus actiones possunt esse mediae, hoc est neque prorsus uigilantium aut dormientium, cuiusmodi sunt qui dormientes ambulant, vt sibi aliquando contigisse narrat Galenus. QVINTA verò MANE recreatum esse, omniaque intellexisse dicit; multa furens egit, ita ut contineri non posset, extrema facta sunt frigida, & subliuida, cum urinis crudis, adeo ut circa occasum sit extinctus; circa quam mortem illud sciendum est eam successisse in fine quintae diei, atque fere eadem hora, qua coepit aegrotare, nam post cenam coepit, & ueteres maiori ex parte circa id tempus cenabant, atque in plerisque illud experientia inuenitur, fere morbos eadem hora necare, qua inuadunt. Verum forsan dicet aliquis, quomodo quinta die potuit melius se habere, & omnia intelligere, cum antea pessimis symptomatibus cruciaretur? Dicendum est con tingere naturae, id quod solet certantibus contingere, qui ubi acerrimè pugnant, defessi interdum quiescunt; pari parto natura, vbi per multum temporis pugnauit cum morbo, cessat a pugna, in qua cessatione videntur aegri melius se habere, vnde saepe ignari decipiuntur id quod Erasino nostro contigit, quia cum natura vsque ad quartam diem acerrime cum morbo pugnasset: quinta die cessauit, vnde uisus est recreatus, quandoquidem omnia intelligebat, maximo autem consilio Hippocrates uoluit dicere (omnia intellexit) non autem resipuit, sicuti solet, quia delirantes pessimè imaginantur, pessimè ratiocinantur, & pessimè intelligunt, vbi uero cessat delirium, intellectio cum tantum redditur, hoc idem contigit Erasino, qui paullo post moriturus esset, certè non potuit omnino ad mentem reuerti; sed possumus etiam dicere Erasinum quinta die mane recreatum esse, quia erat mane: quo in loco notandum est in hisce prauis febribus haud fidendum esse statui matutino, quoniam saepenumero tunc melius habent aegri, quemadmodum etiam & sani, ob celebratas coctiones, & quietè nocturna, ac somno recreatas uires; meridie uero cum Sol potentior sit, ambientisque calor maior augendo etiam febrili calori, valde confert; nam ut scribit Aristote-

A les uigesimaquinta sectio. prob. quarto, meridies aestuosus esse solet, tum quia tunc minimae sunt Solis umbrae, tum quia venti silent, & uigesimasexta prob. decimoquinto, dicebat auroram esse vespera frigidiorem, quòd sit proximior meridiei, qui est calidissimus aliarum diei partium. Itaque aegri hac ratione, aeque ac sani melius ualere, ut plurimum solent: circa meridiem uerò acerbius ab inflammationibus ac febribus tractari; quod accidit Erasino, cui cum circa meridiem inflammato-
B rum hypochondriorum incendium, ac febrile admodum esset auctum extincto extremorum calore natiuo, tum etiam ad interna uiscera inflammata retracto ab eius magnitudine merito ea facta sunt frigida, atque liuida, cumque, vt ex crudis urinis constabat, uapores, & humores ferui-di, atque combusti in caput feruentior iure facta est phrenitis, & mania; ita ut contineri non posset: id quod etiam contigit, quia natura, ut retro dixi, paullisper quieuerat, vnde ursus est re-
C creatus; sicuti autem qui a pugna paullisper cessant, post quietem solent multò uehementius pugnare, sic fecit natura in Erasino, quae paullisper recreata; uehementiorem pugnam aggessa est; & notandum quod scribit Galenus libro de loc. aff. quinto, phreneticos ualere usque ad miraculum uiribus ob siccitatem neruorum, & musculorum motrici deseruientium, etsi arbitror hanc haudquaquam esse caussam adaequatam, nisi addamus uehementiam, & feritatem imaginationum,
D qua concitati phrenetici; cum habeant organa accommodata, uehementer sese mouent, ita ut unus saepe uix a tribus quatuorve contineatur; Demum cum habeat proportionem meridies cum aestate, sicuti aestate, tum ob sideris caniculae influentiam, ut dicebant nonnulli, tum ob caliditatem, & siccitatem, furore maximo agitantur canes, haud secus etiam febricitantibus accidit, ut Alexander ait primo prob. 76. Sed cur dicit fuisse urinas crudas die mortis? nam hoc est perspectissimum non posse coctionem esse cum morte, & Hippocrates nunquam clarissima proponit; Di-
E cendum uoluisse Hippocratem significare adfuisse solam cruditatem, non autem contrarium coctioni; atque ideo mirum fuisse in febre adeo maligna. Ad haec si uerum est, quod saepissimè docuit Hippocrates perire, & seruari homines, qua die fiunt exacerbationes, cum hae quarta non quinta fiant, haud uidetur debuisse quinta die mori.
F Galenus ut hunc scopulum uitaret, dixit periisse quarta; quod prima dies, quae fuit quieta, non sit annumeranda. At nisi dicamus primam febrem fuisse diariam ut ipse suspicor, proptereaque alterius generis a sequenti, minime Gal. adhaerendum; alioquin semper fere prima dies esset omittenda, cum initia febrium, imo omnium rerum semper sint ruitiora. Alii dicunt perijsse sexta, quia circa occasum diei quinta: & ob id tanquam exemplum mortuorũ in sexta, ab Hippocrate fuisse propositum. Sed nec horum sententia mihi placet, quoniam finis quintae fuit in qua est mortuus, non autem sexta; Igitur satius puto dicere fuisse, ac masticam putridam,

quae

quae semper progreditur augendo, vsque ad interitum, vnde cum in quinta febris in immensum, & accidentia fuissent aucta, nec amplius intendi posset, necessario secuta est mors. Haec cum narrasset sigillatim Hippocrates, prout qualibet die eueniebant diuersimode, nec tamen erant continua; post narrat quae semper sibi affuerunt, à prima usque ad finem diei quintae qua interiit; Fuerunt autem pertinentia ad laesas actiones, conuulsiones multae & circa mortem frequentissimae cum sudore, sitis, minimè ualida hypochondriorum dolor, & inquietudo: Fiebant conuulsiones, eo quod principium neruorū morderetur a materia praua, quae in caput ferebatur. Cum enim Hippocrates lib. tertio Epidem. proponat multas febrium differentias sumptas, & a substantia, & a quantitate, & a qualitate, inter illas aliquando nominat sudorificas, qualis erat haec, & siccas: sunt autem sudorificae febres illae, in quibus multum aegri sudant, sicuti siccae, quae omni humore carent: Igitur Eras. febre sudorifica laborauit, quia continue sudauit; sudabat autem continue, quia synocho putrida laborabat; qđ cum fiat is a sanguine ichoroso, facile fit vt cum ipso adsit sudor copiosus. Pertinentia uerò ad mutata excrementa fuerunt, vrinae nigrae cum rotundis suspensionibus; stercoraceae a uentre deiectiones: Quod ad mutatas qualitates adfuit tensio, & eleuatio hypochondriorum, ex quibus omnibus licet facile colligere ideā aegritudinis, qua laborauit Eras. fuisse febrem synocham, cum putredine, acmasticā, & ardentem cum lienis, & forsan iocinoris inflammationibus, aut alterius partis hypochondriorum, dixi (forsan) quoniam Galenus octauo de med. loc. inter alia signa iocinoris inflammati recenset fluxum colligatiuum, qualis in pestilentibus fieri consueuit, qui tamen in hoc aegro non fuit, sed semper stercora eduxit; nisi placet dicere non affuisse, quoniam nimis cito periit; quod si diutius durasset, etiam fluxus superuenisset; Quod autem magna, & acuta fuerit febris, non modo accidentium magnitudo, verum etiam mortis celeritas satis iudicarunt, quemadmodum haud est dubitandum, quin fuerit maligna, post quam tot saeua symptomata superuenerunt, atque cum uiscerum inflammatione fuit, cuiusmodi febres malignas semper esse non semel Hippocrates, & Hippocratem secutus Galenus docuerunt. Verum circa haec nonnulla sunt dubia, & primum est quomodo potuerint urinae esse crudae, atque nigrae, quandoquidem crudarum urinarum perpetua comes videtur esse potius albedo, & decoloratio, quàm nigredo ad haec quae sint suspensiones rotundae. Secundum est, qua ratione aluus stercora tantum redderet; & utrum sponte, an irritata remediis. Tertium, quomodo cum dixerit febres usque in finem fuisse cum sudore, dicit tamē conuulsiones fuisse cum sudore; nam videtur sat potuisse esse, quod dixerit febres ipsi fuisse vsq; in finem cum sudore. Quartum & postremū est quomodo in febre ardente, in viscerum inflammatione potuerit esse exigua sitis, eo maxime, quod non possumus attribuere delirio, nempe quod minime fuerit continuum. Ad primum respondēdum quod scribit Arist. quarto Meteor. & Gal. & Auicen. cruditatem dupliciter accipi solere, vel pro omni eo quod contrariū est coctioni, quodq; propriè ἄπεπτον dicitur, siue sit excessus siue defectus; vel accipitur pro solo defectu, a coctione, quodq; propriè loquendo ὠμὸν dici solet; si hoc postremo modo accipiatur, certe cruditas non potest esse cum nigredine, sed semper est cum tenuitate, & albedine, vel decoloratione, eo quod materia minime tractata sit a calore, sed in sua natura maneat: sin autem capiatur primo modo planè potest cruda urina esse & nigra, quando s. materia, a calore quidem tractatur, verum ad mediocritatem non reducitur, quod est proprium legitimae coctionis, sed potius comburitur, & nigra fit; sic etiam solent medici passim facere in stomacho duas cruditates, aciditatē quae a frigore fit, & est defectus coctionis, & nidorem, qui fit a calore non coquēte, sed assante, quemadmodum etiā eodem quarto Meteo. nos docuit Arist. Itaque ex his clare apparet nō male dixisse Hippocratem vrinas fuisse crudas, quia humor morbificus prae febris magnitudine comburebatur, & propterea urinae nigrae reddebātur, quem admodum etiā propter eandem caussam materia, ob flatum suspensa, & ob vstionem rotunda reddita suspensa illa urinae rotunda producebat, nisi dicere velimus hic Hippocratē nomine suspensi intelligere subsidentiā circa fundum locatam (cuiusmodi loquitur secundo prog.) quae orobaceā, & furfuraceam vrinam ab Hippoc. nuncupatam, dum comburitur, reddit; quaeq; exitialis semper iudicatur; quāquam ipsemet Hippocr. fatetur urinā haud habuisse subsidentiam; & certe si huiusmodi vrina fuit semper in Erasino vna cum alijs laetalibus signis, non tantum mors statim praedici poterat, verum etiā illius celeritas. Ad secundum respondendū est, initio viscerū inflammationum, semper quantum sit esse, foeces exsiccari ob viciniā incendii, donec multiplicata ab aestu bilis, atq; in intestina effusa fluores illos biliosos, crudos & foetidos producit; Et idcirco verisimile uidetur potius usu alicuius subductorij vel iniecti foeces, de quibus loquitur Hippoc. quā sponte prodiisse, non meminit autem ipsius, ut alias consueuit; quòd ex eius usu nullum aliud memoratu, & consideratione dignū fuerit secutum, quàm una stercoris eductio: nam nominat Hippoc. clysteres, uel glādes, quando ex ipsorum administratione aliquid noui, siue boni, siue mali sit consecutum; Ad tertium de sudore dicendum est duplicem esse sudorem non criticum, alium syncopticum uocatum, qui fit cum extremo uirium lapsu, & prope mortem; alium uerò qui omni morbi tempore apparere potest; in fine habuit Erasinus sudorem syncopicum; in aliis temporibus alium, quos ut distingueret, ita uoluit loqui; neque enim uerisimile est idem repetiuisse absque ullo usu, & ratione; quod autem ita sit, Hippocrates intelligendus ex ipsius uerbis licet industrio lectori comprehendere; cum dicit conuulsiones multas habuisse cum sudore, & circa mortem continuas; cum enim in febribus prauis conuulsiones fiant, non tam ob siccitatem, quàm ob humores prauos neruorū principium laedentes fit ut ex concussione facultatibus omnib. uis

maxima fiat, ob quam contentrix pene extincta permittit ſeri quicquid ineſt ſanguini exire, ac propterea exitialiſſimum ſignum eſt, nempe quod mortem praecedat, & numquam aut rariſſime cum eo aegri ſeruentur. Porro de ſiti, quod erat poſtremum, certe non eſt facile intellectu, quinimo puto Hippocratem propterea hoc uoluiſſe in fine adnotare, quod ſibi etiam admirabile uideretur. Attamen, ſi ulla ſaltem probabilis ratio afferri poteſt, haec ſane eſt, quod focus putredinis eſſet circa uiſcera naturalia lõge a ſpiritualibus, a quibus flagrantibus ſolet oriri magna ſitis, vt dicit Ariſt. & ut innuere ardentibus fit, in quibus putredo eſt in uaſis magnis circa cor; quod uero ita ſit, veriſimile mihi fit ex eo quod Hippocr. nullam facit reſpirationis mentionem, quemadmodum facere ſolet dum ob feruoris uehementiam modo ſpiritum denſum, modo elatum, aut ueluti ſtrangulatorum in aegris fuiſſe dicit; quamquam Gal. ſecundo de diffic. reſp. c. 10. propterea Hippocr. in Eraſino ſiluiſſe dicit anhelitus difficultatem, quia cum laboraret inflãmatione, atque praecordiorum tumore perſpectiſſimum erat neceſſario ſimul laboraſſe ſpirandi difficultate. Curationem fuiſſe breuem, quia breuis & acutiſſimus fuerit morbus neceſſe eſt; Et primum cũ febris a caena ſit orta, neceſſe fuit, prima die ex toto abſtinere, ac tenuiſſimo in alijs uictu uti. Et quia dicit Hippocrates huic ſitim fuiſſe continuam, haud exiguum in ea placanda medici ſtudium poſtulabatur: Ariſt. enim primo probl. 57. & tertia ſect. 21. quaerens cur febricitantibus potio ſaepe & paullatim ſit concedenda, reſpondet multam praecipitem deferri, exiguam lentè incedentem irrorare, madefacere, ſeſeque corpori inſinuare; haud ſecus atque pluuia quae confertim delabens minus humũ irrigat, quàm quae paullatim defluit: Quo in loco nõ modò monſtrat id fuiſſe in uſu medicis, vt ſitientibus in febre potum exiguum, & ſaepe indulgerent, ſecus quam faciant plerique practicantes, verum etiam quatuor praeclara documenta poſteris reliquit medendis corporibus aegris maxime utilia; Quorum primum eſt aegrotantes, & maxime febricitantes quietos, atque immotos manere debere, eo quod ignis, vbi non mouetur, ſpontè emarceſcit, ſicuti motu magis excitatur. Alterum eſt eoſdem aegrotos haud flatui aduerſus iacere debere, eo quod flatus excitat ignem, ipſumque in immenſum auget, & ex paruo magnum facit. Tertium eſt operiundos, nec ueſtibus exeundos eſſe febricitantes, quoniam veluti ubi ignis cooperitur ita ut perſpirare nequeat, facilè ex-

A tinguitur, ſic calor febris cohibitus veluti ſuffocatur. Quartum & poſtremum eſt, laborantibus febre intermittente balnea ac fomenta pedibus eſſe adhibenda, pluresque ueſtes ſuperponendas, & quietem eſſe agendam, quo corpus perquam calidum ſit antè acceſſionem, quoniam ut lucerna ardere non poteſt ubi in magno igne ponitur, quod magnus paruum ad ſe attrahat, ſic ſi in corpore magnus calor locetur prius, haud febrilis excitari poteſt, quippe quod febrilis prae alteri qui fit, exiguus ſit. Et ſe- B ctione ſecunda, probl. 26. teſtatur id fuiſſe uſitatum apud medicos, vt ante rigoris inuaſionem, potiſſimũ pedes operirentur, ſicque calefierent, & cruditatem è corpore pellere: ſic enim Gal. ſecundo cap. lib. de cib. bon. & mal. ſuc. mandat euacuare quidquid in inteſtinis & primis vijs eſt priuſquã de mittẽdo ſanguine cogitetur iuxta regulas ab ipſomet traditas in methodo medendi; atque hoc potuit ſanè aliquo modo fieri cum clyſteribus, vel multo ſatius fuiſſet id praeſtare cum aliquo lenienti medicamento, ſi C habuiſſent noſtratia, vel mercurialis decocto aut ſimilibus; nam exiſtentibus, vt par erat, multis adhuc in ſtomacho, & priorib. inteſtinis ſuccis crudis, haud quaquam commode ſtatim, quemadmodum requirebat morbi apparens magnitudo, educi ſine medicamento, & ſolis clyſteribus qui uix aſcendunt ad media inteſtina potuiſſent, vnde erepta fuiſſet occaſio adhibendi ſtatim miſſionis ſanguinis remedium; quod quidem neceſſarium fuit ſtatim adhibere, ſ. prima die ueſpere, aluo exinanita prius, atq; ab in- D terna dextri cubiti, ex qua ſecta magis quam ex ulla alia uniuerſum corpus exinaniri non ſemel eſt teſtatus Galenus. Miſſo ſanguine decenti mẽſura, imo uero in magna & ad animi deliquium vſque, fuiſſet & exirrhodinis certandum aduerſus imminentem phrenitidem, & linimentis ac fotibus dolorem lenientibus hypochondria dolentia curanda, ut oleo camomelino & roſaceo lambicatis; Aduerſus conuulſiores linimentis ad nucam, & niſi aluus fluxiſſet, quotidie erat clyſtere ſollicitanda, vt ego exi- E ſtimo abunde factitatum fuiſſe clyſteribus, quos iure dicebat Auicen. ſibi prae alijs ſemper fuiſſe dilectos, & praeſertim dilecti eſſe debent, cum a capite neceſſe eſt reuellere; vt hoc in caſu, in quo etiam vſum boli armenae, aliorumque bezarticorum praeſidiorum fuiſſe, habitum non eſtã ratione alienum, cum praeſertim Galenus referat in peſtilentia quadam maxime auxiliatam eſſe bolum armenam vel in aqua febricitantibus, vel in uino non febricitantibus traditam.

HISTORIA NONA.

CRITONI in Thaſo pedis dolor incepit fortis a digito magno erecti ambulanti: decubuit eadem die, horridus, anxioſus, parum ſubcalefactus; nocte delirauit SECVNDA tumor per totum pedem, & circa talum ſubruber cum contenſione: phlyctenae paruae, nigrae: febris acuta furebat; ab aluo autem ſincera, bilioſa, ſubmulta prodierunt: obiit ſecunda die a principio.

CRI-

CRITON IN THASO. Quod Galenus scribat; hunc Critonis casum esse memoratu dignum, vehementer laudo, sed quod eum sic iudicatum adeo breui commentatione per transierit, nosque sua circa res medicas, examinandas priuauerit industria ferre non possum; id enim si fecisset, multum laboris nobis abstulisset; Conabor itaque vbi is defecit, aliqua saltem ex parte supplere, Critonen hunc Thasium fuisse satis aperte monstrat Hipocrates Plinius lib. 18. cap. 31. meminit cuiusdam Critanus, qui scripsit de astrologicis, sed minime hic fuit quemadmodum, nec ille quem saepissime citat Galenus in lib. de comp. med. tanquam probum de medicamentis scriptorem, & praesertim de pertinentibus ad ornatum. Fuit etiam Crito amicus Socratis vt Laertis scribit, & apparet ex Platone qui nomine eius dialogum περὶ πρακτῶ inscripsit, sed nullus ex iis Thasius fuit unde potius hic nobilis aliquis erat quem ut distingueret ab aliis eiusdem nominis apposuit patriam; Et notandum est quod etsi loquatur de constitutione quæ fuit in Thaso, attamen, immiscuisse etiam aegros aliarum nationum, qui morbos tunc uagantes passi fuerunt, & qui aliquid rari in aegritudine habuerunt qualis fuit praesens Criton, qui illud ad mirabile habuit, quod saeuissimus morbus a magno digito pedis inchoauit, qui ipsum secunda die interemit. Partiemur autem ut distinctius explicetur historiam in duas partes, vna erit eorum quae prima die acciderunt; altera uero eorum quae sequenti; Prima die igitur cum Criton erectus staret, sanorumque munera obiret, repente eum inuasit acerbus dolor digiti magni pedis, & quamquam cuius pedis fuerit, non dicat Hippocrates solet tamen semper intelligere dexterum vt quando dicit hypochondrium doluisse uel manum; semper enim nobilior pars intelligitur, quae est dextera; Fuit autem dolor ita acerbus, ut coegerit eum eodem die in lecto decumbere, quo tempore horror eum coepit cum anxietate & licet parum subcalefactus sit post horrorem tamen nocte delirauit; atque haec praecipua fuerant, quae Critoni prima die obtigerunt, & ex quibus solers medicus facile colligere potest materiam aliquam malignam & uenenatam in ea parte fuisse genitam cuiuslibet repente in totum pedem, in corpus, in cor, stomacum & cerebrum propagata attulerit praedicta symptomata: nam & ipse Galenus scribit praeter mortis celeritatem Plyctenas nigras secunda die ortas indicium fuisse prauitatis materiae. Doluit potissimum secundum pedem, quia ut scribit Hippocrates in lib. de aff. inter omnes dolores articulares accerbissimi sunt dolores pedum, quod sint conflati ex innumeris fibris, & neruis; sic etiam dicebat Aristo. tertio de partibus animalium, in renibus dolores fieri magnos, eo quod constent ex multis fibris & neruis; erat autem tanta materiae prauitas, vt statim a natura expulsa coeperit per partes sentientes ferri, quas mordicans peperit horrorem quem exiguus calor subsecutus est, non autem insignis, sicuti post rigorem solet ob materiae uenenositatem, quae usq; adeo calorem natiuum hebetauit, ut non posset amplius resurgere; & quamquam haec a nobis ita summatim dicta uera sint, multa tamen praesenti in casu sese offerunt, quae diligenter examinentur, non minus utilia, quã iocunda erunt; id primum uidendum est quomodo potuerit adeo subito, in parte minima, maximeque remota, tantũ uenenum gigni, quod tam immania symptomata, atque adeo subitam mortem inferre potuerit; scio de digito magno pedis complura quasi miracula scribi, ut de Pyrrho quem dicunt in eo tantam uim habuisse, ut lienosos ipso contactos curaret; & de puero legitur apud Galenum, qui sentiebat a digito pedis auram attolli frigidam, quae vbi ad caput adscenderat, epilepsiã inducebat, at hic de Critone effectus certe non minor aliis quibusq; uidetur. Secundum erit quo pacto haec materia potuerit a parte infima in superiorem & maxime longinquam adeo subito recurrere. Tertiam, qua ratione subsecuta sint commemorata accidentia, & utrum statim amputatus fuisset digitus ille, potuissent uitari & mala, & factum, quemadmodum uidemus, si eiusmodi post ab aliquo uenenato animali commorsa illico abscindatur, mortem fugari. Circa primũ quod in re exigua & pusilla possit magna uis aliqua gigni, & locari, siue bona, siue mala docuerunt Hippocrates & Galenus ille quando lib. de genit. loquens de semine dicit id quod robustissimum est in ipso contineri: Hic quando sexto de loc. aff. loquens de semine eodẽ corrupto & de ueneno scorpionis, dicit in minima quadam mole, ingentem ueneni potentiam reperiri; Medicamenta quoque purgantia huic ueritati attestantur, quando quotidie experimur scrupulum atq; etiam minus elaterii scammonii, colocyntidis atque illius perniciosissimi antimonii tot tumultus in corpore excitare, ut taceam de ueneno illo quod in Aphrica nasci prodiderunt eius scriptores, qui perhibent illius solum granum multos homines interimendi facultatem habere. Quomodo autem in humano corpore tanta pernicies gigni possit, certum est haud quaquam subito fieri, licet subito errumpat, sed longo tempore atque paullatim contrahi, donec cumulata & ex insigni putredine magnam prauitatem adepta adigit partis ubi est facultatem ad sese expellendam in ignobiliorem, atque ab ea adhuc in aliam, donec in extremam delapsa, atque ibi consistere non ualens ut pote ab eadem parte agitaret propulsa, retro iterum uertitur, sicque contactas partes contaminans malignam qualitatem per partem & post partem toti corpori & consequenter cordi, stomaco atque cerebro communicat: quod sane Critoni nostro euenisse non est, dubitandũm cuius corpore cũ diu genita fuisset teterrima & exitialis materia, illaque ad pedes esset de mandata, eos primum uehementer corrupit, ut obstenderunt, Phlyctenae nigrae ibi natae: quae corruptio ob suam magnitudinem uniuerso corpori praecipuisque uisceribus communicata non modo saeuissimum dolorem, uerum etiam alia praua symptomata inducit: & inter coetera cor. os. uentriculi atque cerebrum magnopere uiolauit, ut iure merito tum horror, tum anxietas illatum delirium superuenerit, quod potius noctu factum.

ctum, quoniam ea pars vt omnium apedem remotissima tardius etiam laedi debuit: & quoniam noctu corpora sunt compactiora, atque adstrictiora summa ratione fit, ut uitia interna euadant tunc atrociora, ac uapores coacti maiori impetu in superiores partes pellantur. Cur autem dolor incoeperit a maiore digito pedis fuit, quia tabus ille teter & uenenatus a cunctis aliis partibus in ipsum tanquã remotissimam omnium & coeteris capaciorem atque ampliorem depulsus est; quod etiam de puero epilectico a Galeno tertio de locis aff. 7. & li. de uti. resp. commemorato affirmare licet, etenim quod ferunt de Phyrrho aut falsum est, aut arcanam & humanis ingeniis ignotam rationem habuit. Cur similiter post horrorem non secutus sit ingens aestus, ut solet, fuit, quia statim auenenata materia calor natiuus hebetatus atque ueluti strangulatus haud potuit magno impetu surgere aduersus materiam laedentem, & propterea neque facere rigorem, neque calorem illum, qui ex concussione rigoris & ingenti lucta coloris natiui aduersus humorem laedentẽ subsequi consueuit. Neque uero desunt exempla quibus mala pollicis pedis uim ingentem ad perdendum habere docetur ut in Harpali uidere filio videre est quanto & septimo Epid. lib. qui captus est diro illo opisthotono ex pollicis pedis plaga & luxatione; sicut & Aristoni in septimo Epid. relato ex eiusdem digiti vulnere gangraena & ex gangraena mors est subsecuta; Etenim constitutio pedis si diligenter aduertatur plane tot ossibus neruis aliisque partibus sensibilibus constat, ut sicut ob hoc dicit Hippocrates lib. de affec. eos dirissimis cruciatibus torqueri, sic inde uerisimile sit lethiferas labes toti communicari. Ad secundum dicendum est materias quidem corpulentas opus habere tempore, ut per uniuersum corpus discurrentes ab imis ad summa ferantur, at qui uapores, & aureae nudaeque qualitates ut optime discurrit Gale. tertio de loc. aff. 7. ocyssime transcurrunt non minus propria natura, quam vi summa, cunctarum partium, quasi communi consensu in illud incumbentium, vt eiusmodi inimicum materiam a sese lõge lateque depellant; sicut enim uidemus animalem facultatem momento minusque ictu oculi, a cerebro in in uniuersum corpus, atque etiam in remotissimas partes diffundi instar lucis, haud secus cõtingit ut aura uel aliqua alia foeda qualitas a digito pedis possit citissime in totum corpus propagari: exemplum prae coeteris huiusmodi effectus esse nobis duo possunt cantharides, atque hydrargyrum quorum illae si pedibus apponantur, exiguo tempore uim suam in uesicam mittentes eam sauciant, atque urinam cruentam reddunt; hoc uero statim in caput & os, de se uapores mittit qui auro in ore retento adhærentes, illud manifeste dealbant, quasi argumentum certissimum sit ipsummet argentum uiuum sua tenuitate, atque spiritali quadam natura uelocissime per uniuersum corpus ferri: Neque uero dubitandum. Quia si initio, uel praecisa uel ligata, uel amputata fuisset, ea pars, malum aut desijsset aut multo minus euasisset, quemadmodum contingit, ubi digitus ab aspide, alioue animali uenenato commor-

A sus ad uitam tuendam, uel arctissime ligatur, uel praeciditur, sic etiam dicebat Lucilius apud Nonium, ne gangraena digiti penetret in trachium, praecidi debere. Ad tertium iam responsum est ea symptomata esse secuta, quod uissera praecipua a laethalissimo succo, & uapore sint ualde offensa eorum temperamenta, a quibus actiones integrae prodeunt penitus corrupta. Tot de priore parte. Sequitur secunda, scilicet, SECVNDA DIES in qua symptomata, quae apparuerunt multa fuere, & hor-
B renda ualde, nam primo apparuit tumor subrubor in toto dextero pede, & circa talum, necnon cum tentione phlyctenae nigrae febris acuta, graue delirium, ab aluo deiectiones sincerae, biliosae multae, atque secundo die a morbi initio periit. Si enim cuncta, quae secundo die euenerunt, expendantur, indicant non modo partem ipsam esse magnopere affectam, uerum etiam prauitatem, atq; uenenum per vniuersum corpus ita esse diffusũ, ut nulla pars nõ uiolata permanserint, praesertim vero cerebrũ;
C certe haud quaquã ita cito potuisset extingui, nisi & malignitas materiae ingens fuisset, & membra principalia ualde laesa. Factus fuit tremor expuro dolore, qui propter magnitudinem tantam attraxit materiae uenenosae colluuiem, ut cum eam continere digitus haud posset, eleuatus sit in tumorem qui ad talum usque peruenit, sequi erat durus, non tantum propter materiae copiam, quantum propter flatum; & iure dicit Hippocrates illum fuisse subrubeum, non autem rubeũ, quod a sanguine de
D terrimo fieret; aderant etiam pustulae nigrae, quas Galenus secundo prognost. capite de Empiem. commemorat inter signa lethalissima, & dicit ea esse quasdam maculas crustosas factas ex humore prauo, & acri, ut quandoque uidemus in cruribus; ubi autem pustulae essent Galenus loquitur tanquam eae circa pedem, & talum apparuerint tantum: at id non expresse dicit Hippocrates imo possumus etiã suspicari apparuisse in toto corpore, quemadmodũ saepe numero accidere uidemus in pestilentibus fe-
E bribus, quod si dicere uelimus eas fuisse tantum in pede, necesse est fateamur illum tumorem fuisse gramgraenam. Iam uero furor factus est, quia uapores teterrimi in cerebrum sublati non modo temperamentum ipsius euerterunt, uerum etiam membranas mordentes dilacerabant. Cur autem alui fluxus, qui ob ardorem ingentem factus est, non contulerit aduersus id quod scribit Hippocrates in aphorismo. quod superueniente diarrhaea mania curatur. dicendum est hoc factum esse propter
F materia prauae copiam, quae non poterat tota per aluum educi. Conqueritur quasi Galenus quod Hippocrates magna utilitate nos priuarit tacens modũ interitus. Verumtamen si uerum est quod ipse dicit nempe celeritatem mortis signum fuisse multitudinis deterrimae materiae, suspicari possumus, non per tabescentiam, neqne per suffucationem, neque minus per conuulsiones ut putarunt alii qui sed potius κατὰ σβέσιν. i. per extinctionem obiisse, etsienim proprie σβέσις seu caloris extinctio fiat a contrario, quod est frigidum, attamen aequè ac frigidum, nisi etiam plus, uenenum ipsi contrariari

certa

certa docent experimenta. Iam uero occasio extinctionis fuit illa pedis ingens inflammatio, quae statim transiit in gangraenam, hoc est illius partis mortificationem, & insignem putredinem, cuius malas qualitas cordi communicata eius calorem ueluti iugulauit, unde mors sequuta est; alioquin quomodo potuisset, usque adeo immane uenenum esse, in extremo pede, quod tam celerem attulisset necem; & ante mortem immane illud delirium, quod certe indicabat a putri, & pestifero uapore, uel humore cerebri temperamentum euerti, atque illius substantiam ueluti dilacerari; sic enim puto cum Cael. Aurel. & phreneticos & maniacos acerbissimis secundum cerebrum doloribus torqueri: neq; uero mirari debemus ante mortem tot mala successisse nempe tumorem magnum, & prauum, pedis maculas nigras maniam, foedum alui profluuium, & acutiorem febrem, quoniam cor quantum potest ob uirtutis robur sese tuetur, ac humores prauos a sese ad alias partes repellit, ut etiam dicit Aristo. tertio de partibus animalium. cap. quarto. unde necesse est alias partes ante ipsam offendi, alioquin ipsum uiolentiam passum statim concidit, Galenus secundo de diff. resp. decimo. nonnulla dicit examine digna de hoc casu; illud primum est Critonem inopinatissimè mortuum esse: aliud ipsum Hippocrates symptomatum immanitate perterrefactum non potuisse obseruare respirationem, cum subito perierit, & furiosus euaserit: eiusmodi aegros medici longè fugiunt, uel potius non dignatum esse mentionem facere propter inopinatum tot symptomatum concursum. Sed pace Gal. non possum credere Hipp. in cognoscendis, & praeuidēdis morbis solertissimum haud statim cognouisse mortem cito futuram. Deinde quod nō obseruauerit respirationem, uel furoris timore, uel alio distractus a concursu tot prauorum symptomatum minimè, puto, tum quia non apparet adeo furiosum fuisse praesertim prima die ac tam breui tempore, tum quia etiam furiosos arte, & industria uideāt, atque contrectent Medici. Vnde potius dicerem non fuisse sibi mutatam respirationem ob affectum cordis ut Galenus ipse docet contingere in pestiferis depulsu. tertio de praes. expuls. cap. quarto, & quinto. Modo uideamus, quae curatio potuerit adhiberi. Victum tenuissimum, seu purum ptisanae cremorem, aut lac seminum melonum, uel quippiam simile cum aquae potu conuenisse nemo non uidet; in reliquis statim iniiciendus fuisset clyster mediocris: & a clystere, de sectione uenae cogitandum: cuius cum mentionem non fecerit Hippocrates, quaerens rationem Galenus dixit nō secuisse uenam, quoniam tardè uocatus est; uerum haec defensio mihi non placet, quoniam in morbo qui tantum biduum durauit quomodo potuit tardo esse uocatus? praeterea tarditas uocationis nō poterat excusare quoniam sicuti Anaxioni pleuritico octaua de uocatus; nihilominus secuit uenam existente morbo magno, & uiribus ualentibus; sic secunda die uocatus ad Critonem acutissimo & maximo morbo laborantem, nec dum uiribus debilitatis cur non debuit mittere sanguinem? Itaque multo satius est dicere, secuisse quidem uenam Hippocrates, at siluisse, quoniam manifestum erat id auxilium non fuisse praetermittendum; qua ratione plerumque in hisce historiis huius auxilij non facit mentionem, non quia illud nō administrauerit, esset enim praeter omnem rationem; sed quia tanquam rem manifestam narrare omisit, quod si interdum meminit est quando aliquid rari, uel quoad administrandi rationem, uel quoad effectum inde secutum habuit. Vtrum autem praestitisset digitum illum amputare dubitari certè potuisset; uerum id minime agendum fuisse ea ratione adducor; quod principium, & sedes mali non erat tantum in eo pede, quin prius fuerit in penitioribus corporis partibus; ex quo non deueniebatur ad occasionis initium; ut mandat Hippocrates secundo Epid. quod si in uenenatis id facimus; summa cum ratione fit; quoniam, scilicet ibi est occasio; & occasionis mali initium; quando, scilicet aliqua pars a uenenato animali commorsa, aut uenenato telo sauciata est; potuisse facta gangraena, partem totam gangraenatam abscindi, quemadmodum quotidie fit, & lucilius quoque dixit apud Nonium, & Galenus tertio de loc. eff. narrat fuisse non nullos rusticos, qui cum commorsi essent, ab aspidibus, & uiperis statim sponte absciserunt partes commorsas, & curati sunt. Atqui nihilominus interiisset uitio existente intus, & a principio, & post etiam a pede communicato. Ego certe partem illam scarificassem, theriacam adhibuissem extrinsecus, & pedi, & cordi; bezoartica postmodum non dimisissem; neque capiti oxyrodina adhibere cessassem: sed omnino necesse erat in tanta pernicie occumberet; & propterea melius erat statim praedicere periculum; quod sane fecisse Hippocrates in Arte prognosticandi admirandum non dubito, licet Galenus secundo de differentia respondeo uoluerit sibi hanc mortem fuisse inopinatissimam.

HISTORIA DECIMA.

CLAZOMENIVM, qui decumbebat apud Phrynichidae puteum febris magna corripuit; dolebat autem capite, collo, lumbis ab initio; statim autem cruditas; somni non erant; febris acuta cepit: hypochondrium eleuatum est cum tumore: non valde contensio: lingua sicca. QVARTA ad noctem delirauit: QVINTA laboriose, & omnia exacerbata sunt, sed circa VNDECIMAM nonnihil remiserunt: ab aluo

ab aluo autem a principio, & atqui ad DECIMAMQVARTAM tenuia multa aquei coloris exierunt: commode res circa deiectionem transigebant. Deinceps aluus compressa est; vrinae per totum tenues quidem; at boni coloris; & multum habebant enaeorema dispersum: non subsidebant. Circa uero DECIMAMSEXTAM minxit paulo crassiora: habuerunt paruam subsidentiam; leuarunt aliquantulum, intelligebat magis: at DECIMASEPTIMA rursum tenues: prope autem ambas aures facta est eleuatio cum dolore somni minime aderant, delirabat: circa vero crura dolorose habebat. VIGESIMA sine febre iudicatus est: non sudauit. omnia intelligebat. Circa vero VIGESIMAMSEPTIMAM. coxae dolor dexterae fortiter; cito cessauit: at tumores circa aures, neque substiterunt, neque suppurarunt, at dolebat circa vero TRIGESIMAMPRIMAM fluxus alui multis, aquosis, cum dysentericis: vrinas crassas minxit, substiterunt quae circa aures: sed circa QVADRAGESIMAM secundum oculum dexterum doluit, obscurius cernebat: constitit.

CLAZOMENIVM, qui decumbebat. Galenus putat hunc aegrum esse exemplum duarum rerum, nempe quanti referat urinarum speculatio ad ferendum iudicium aegritudinum; nec non stabilitatis illius dogmatis, quod saepe nos docuit Hippocrates, scilicet & crises, & mutationes morborum fieri in diebus decretoriis: Atqui alia sunt etiam in prasenti historia, quae non minus digna sunt, ut propter ipsa Hippocrates eam nobis scriptam reliquerit, ut pedetentim uidebitur. Sunt qui putant hunc fuisse illum Hermippum Clazomenium, de quo loquebatur Hippocrates quando theoriam uniuersalem tradens eorum, quae contingebant in ea constitutione circa parotidas: exemplum attulit Hermippi Clazomenii: ego uero & si non penitus inficias eam illum ipsum fuisse; tamen est etiam aliquid, quod uidetur dissuadere; nempe habitationis ipsius appositione, quam forsan quispiam suspicabitur ob id esse additam, ut distingueretur a Clazomenio supra memorato; nisi dicimus habitationis eius meminisse; ut ostenderet ipsum ob putei uiciniam potuisse in bibendo delinquere: quod testari quoque possunt, quae sibi euenerunt prioribus illis diebus, nimirum usque ad decimamquartam hypocondriorum tumor, atque deiectiones, multae tenues, aquosae. Sed siue fuerit Hermippus; siue quispiam alter haud multum refert cognoscere, quemadmodum, quae urbs fuerit patria illius: nam Strabo.lib.secundo scribit Clazomenem quoque fuisse insulam; quae tempore Hippocrates erat peninsula, Abderae finitima; imo (ut ait Solinus) interdum Abderae, quod esset a Clazomeniis amplificata, eorum nomine est uocata. Ex hac ciuitate ortus est Anaxagoras Philosophus, & Arist. tertio pol. 26. mentionem facit satyri cuiusdam Clazomenii maledicentissimi, & contumeliosi; & apud Aelianũ secundo, Var. cap. decimoquinto scribitur de quodam Clazomenio fastuoso; qui spartam accedens Ephororum sedem fuligine tinxit; adeo ut facile comprehendatur eam gentem haudquaquam bo-

A norum morum fuisse. Hunc uero è sua patria in Thasum uenisse non admodum a Clazomene distantem, ibique habitasse uerisimile est, & quamquam esset alienigena; haud effugere potuit, quin & ipse morbum illius constitutionis senserit; tanti ualet morbidus aer ad afficienda quaecunq; corpora; Cuius aetatis fuerit non constat, coniicere tamẽ licet, iam uel senem, uel prope senium fuisse; cum stet Hippocratis sententia secundo progn. tumores aurium in iuuenibus frequenter; in senioribus raro
B suppurari, ut contingit huic Clazomenio; quamquam hoc illius constitutionis peculiare fuit: ut retro indicatum est ab Hippocrate. Caput ei a natura fuisse debile, & male affectum ex eo colligi potest; quod ipsum uideretur praecipua mali sedes; dicebat enim Hippocrates in aphor. quod qui ante morbum habent aliquam partem imbecillam iis in morbo fit ea pars mali sedes. Incipiam autem paulo accuratius uidere, & examinare, quae sigillatim contigerunt huic aegro. Et quia summatim tantum,
C quae ante quartam apparuerunt, proponit Hippocrates, facile fieri potuit, ut non statim fuerit accitus A principio igitur hoc est.

PRIMA DIE febris Clazomenium corripuit τὸ πῦρ. idest febris magna, cui ex symptomatibus fuerint copulati dolores capitis, colli, lumberum; paulo post surditas, uigiliae, febris acuta cum coeperunt, necnon hypochondrii tumor cum exigua tensione, & lingua arida, atque haec omnia contigerũt ante quartam diem. Quod pertinet ad febris ideam
D fuisse statim putridam non est dubitandum; utrum continua primis tribus diebus fuerit dubitari certè potest: cum enim dicat primo coepisse eum febrem: & post iterum dicat coepisse eum febrem acutam uidetur innuere fuisse duas febres, idest duos motus diuersos: est autem sententia Arist. ubique semper inter duos motus diuersos intercedere mediam quietem: unde interpollatam extitisse uidetur hac ratione colligi posse. Verumtamen ex alia parte non adfuit horror, neque refrigeratio, quibus discernuntur ab interpollatis continuae febres; & proptè

rea

rea magis mihi placet fuisse quidem febrem continuam, sed secunda atque etiam tertia die acutiorē; esse redditam: putredinis uero focum habuisse in hypochondriis, atque etiam in ipso capite; quod an te debile extitisse supposuimus symptomata illius grauia docuerunt; etenim dolor capitis, colli, surditas, atque vigiliae haud aliunde potuerunt ita subito & impetuose proficisci, quam a materia, morbifica in cerebro putrescente; simulque & membranas, & neruos laedente, nec non aurium siue meatus, siue aerem implantatum uiolare: nam qui fiunt dolores, & affectus in capite per consensum id habent; ut non sint perpetuum, neque continui, quem admodum luculenter docet Galenus primo de loc. aff. at in Glazomenio non solum fuere continui, ve rumetiam in dies magis acerbiores usque ad vndecimam euasere; & quod grauius apparet, alui fluor, qui debebat prodesse si fuisset per consensum, nec abstulit ea symptomata, nec leniuit. Similiter fuisse alium putredinis, & consequenter febris in hypochondriis focum significarunt tumor illorum, & eleuatio, lumborum dolor, atque arida lingua: quae tamen absque ulla inflammatione fiebant: cum exigua esset tensio: nullusque dolor: ergo pituita & bilis in cauitatibus hypochondriorum maioribus, atque adeo in ipsis uenis putrescebant: unde incendium uenae illi magnae, quae dorsum intus perreptat communicatum, forsanque ibidem facta putrefactio doloribus circa lumbos occasionem manifestam attulerunt; quemadmodum etiam uapores fer uidi ad os inde perlati linguam siccam reddebant.

QVARTA DIE IN NOCTE DELIRAVIT. Cur dilatum sit delirium in quartam ef fecit tum ius ipsius diei, tum surditas, nam capti sen sibus, vel sensu aliquo externo difficilius delirio ten tatur, aut saltem apparet.

QVINTA LABORIOSE. Vult dicere Hippocrates a quarta quae est decretoria, usque ad secundam non modo increuisse ipsa symptomata magisque laboriosa, atque grauia euasisse, uerumetiam delirium superuenisse: & certe mirum fuisset, nisi delirasset hic homo; quoniam cum focus putredinis esset in capite, atque etiam continuo ab hypochondriis tetri & graues uapores illi suggerentur, quid poterat aliud magis formidari: quam tandem uniuerso cerebri temperamento corrupto eius praecipuas, et hegemonicas operationes uiolari, & consequenter non remittente sese febre totius corporis statum magis euerti, propterea que laborem maiorem sequi.

CIRCA VNDECIMAM. Circa vndecimā nonnihil malum placatum est, etiam si a principio vsque ad decimamquartam uenter eiecerit multa tenuia; aequei coloris, omnia tamen exibant cum bona tolerantia. Quod enim hoc tempore factum fit initium alicuius ad melius mutationis, iure contigit, quia impar ac indicatoria dies erat; & quia licet fluxus uentris fuerit symptomaticus; nihilominus, quia bene ferebat aeger, tamen diuturnitate cō tulit; praecipuè cum a caussa externa forte originem habuisset ut dixi, scilicet & importuno aquae potu, a quo refrigeratus uentriculus, & intestina crudos multos & aqueos succos produxere; qui donec durarunt per aluum sunt effusi; post DECIMAMQVARTAM, iis iam cum tolerantia euacuatis aluus suppressa est, & quod indicatum fuerat ab xj. coeperunt clariora coctionis apparere signa quandoquidem urinae & si tenues ex toto essent, bonum tamen colorem nactae sunt; a cuius bona mutatione dicebat Gal. primo de cri. c. 12. inchoare coctionem; & cum bono colore habuerunt quoque suspensum multum, & diuulsum a quo significabatur adhuc crudos adesse humores, qui flatu pleni suspensum copiosum, & diuulsum producerent, non habebant tamen subsidentiam.

CIRCA DECIMAMSEXTAM. Circa decimamsextam maiora coctionis melioris argumenta sese obtulerunt ex urinis, quia factae sunt crassiusculae quae prius erant tenues cum parua subsidentia, unde merito nonnihil leuatus aeger, magis, ad mentem rediit, nempe humoribus prauis partim consumptis, partim castigatis, sed cur factū sit, ut DECIMASEPTIMA, iterum urinae tenues redierint ratio fuit quia materia erat etaerogenea, & copiosa. Vnde licet aliquae partes maturuissent, & fuissent dissipatae, supererat tamen adhuc multa cruda tum in capite, tum in toto, quae putrescere pergebat, atque inde factum est ut parotides dolorosae circa utrasque aures sint factae, somni erepti cum delirio & dolore crurum. Etenim in capite putrescentis humoris pars crassior depulse ad aurium emunctoria, ibique firmata tumorem fecit, cum enim laborasset initio surditate, eae partes factae debiliores facile suscipiebant humores qui ob copiam locum distendebant, & ob calorem putredinalem temperaturam partis uitiabant, sicque iure dolor aderat, quemadmodum etiam eadem intemperie cerebri temperamentum euertente sequebatur delirium; sed quae fuit, ratio, vt debuerit etiam in cruribus fieri dolor? certe non alia potuit esse, nisi quia ille partes in febribus grauibus, & molestiis ualde factantur. quo fit ut aptae redduntur ad suscipiendum humores agitates tum ob hoc, tum ob sitim; quod autem fuerit tumorum genus circa aures, non uidetur dubitandum, siquidem fuerunt illi ipsi qui uocantur porotides, quarum, ut colligitur apud Galenus tertio de med. local. cap. 2. tres sunt differentiae, aliae leues, aliae graues aliae moderatae, quae omnes discernuntur ex magnitudine doloris quamquam dicat omnes ex inflammationum genere esse; puto autem Clazomenii parotidas fuisse moderatas, ut indicauit euentus, dicebat Cassius in probl. medius a ueteribus fuisse uocatas parotidas Dioscuros quod ipsis apparentibus often datur sanitas ut trāquillitas promittitur a Castore, & Polluce syderibus. Atqui non id est perpetuum, imo uero nec plerumque uerum in madicina.

VIGESIMA DIE quae est terminus acutorum postremus, iudicatus fuit sine febre non sudauit, & omnia bene & recta mente intelligebat: sed dubium est quomodo Hippocrates dicat hunc iudicatum esse uigesima die, quoniam in decimasepti-ma, quae est uigesimae index potius mala, quā bona signa apparuerint, unde haud ullo pacto crisis expe-

expectanda erat uigeſima & ſi ad mentem redierit. A Huic reſponderi poteſt fuiſſe quidem iudicatum ab adſtantibus, & forſan a medicis ſine febre, at nõ habuiſſe ueram iudicationem: hunc enim ſenſum ipſa phraſis uidetur praebere; imo uero etiam ipſa ratio, quia ut uidebitis nunquam habuit hic aeger ullam bonam, & perfectam iudicationem, & hic loquendi modus, ſcilicet ἄπυρος ἐκρίθη. ideſt ſine febre iudicatus eſt, alias inuenitur ab Hippocrate in eum, quem dixi, ſenſum uſurpatus; & ſolet non raro contingere, ut aegro laeuato nonnihil, ſymptomatibus B remiſſis, eum eſſe ſine febre ab idiotis, uel etiam imperitis medicis iudicetur, cum tamen ipſa ratio ſecus perſuadeat. Et quòd nulla facta ſit tunc iudicatio, ſed ſine febre iudicatus ſit uſque ad vigeſimam ſeptimam oſtendere poſſent quae ipſa VIGESIMA SEPTIMA apparuerunt, nempe dexterae coxae uehemens dolor, qui celeriter ſedabatur; parotides, ita ut nec delerentur, nec ſuppurarentur, ſed dolor perſeueraret; quod quidem ſignũ erat naturam haud dum uincere coepiſſe, & cauſſam doloris C parotidum permanſiſse. Verum cur hic dolor ita cito ſedatus eſt? & cur fiebat in dextera potius coxa? Fiebat in hac parte, quoniam iecur affectum erat; ſiquidem ſupradixit hypochondrium intumuiſſe, hypochondrium autem ſingulariter prolatum alias dixi ſignificare Hippocrati dexterum. Quod uero cito fiant & cito tollantur affectus; oritur uel ex eo quod fiant a uaporibus: unde Auer. tertio coll. ultimo. probat ea ratione fieri Epilepſiã a flatu, quia cito fit, & cito ſoluitur; uel ex eo quod D ab humoribus praeuacuum aliquod repente habentibus oriantur, ut dicit Galenus tertio de loc. aff. ca. ſeptimo, & ſecundo de ſympt. cauſ. ultimo. Iam vero hic dolor potius a flatibus fiebat, quia cito ſedatus eſt. Quia autem quiſpiam fortaſse ſuſpicari poterat hũc dolorem petuiſse confere ad parotidas, ea propter occurrẽs huic falſae ſuſpicioni dixit, quod tametſi dolor laeuatus ſit, tamen permanſerunt parotides, & non ſuppurabantur; erant primo cum dolore, quia materia erat acris, & mordax: nõ ſubſidebant E propter illius craſſitidem; non ſuppurabatur, eo quod materia eſset frigida: & aeger forſan in aetate ſenili; ſcribit enim Hippocrates tertio prognoſt. non longe a fine parotidas in iuuenibus quidem ſuppurari; id ſenibus uero raro admodum.

CIRCA TRIGESIMAMPRIMAM. alui fluor excrementorum multorum cum dyſentericis factus eſt; ſimulque & urinas craſsas reddidit, & parotides ſubſiderunt. Quod fluxu aquoſo, & dyſenterico facto parotides delierint, uidetur rationi, F & Hippocratis dogmatibus conſentaneum, rationi facta, ſcilicet translatione materiae a capite ad inferiora, quae translatio probari ſemper ſolet Hippocrati quoniam is quarto aphor. 60. ſcribit, quibus in febribus aures obſurduerint iis ſanguinem ex naribus fluentem, aut aluum turbatam morbum ſoluere; ex quo loco apparet optimam eſſe, & conſuetam communicationem; & tranſmutationem huiuſmodi; ſicut etiam è conuerſo accidere conſueuit, ut alui fluxu deſinente circa aures abſceſſus ſuboriantur, quemadmodum Hippocrates teſtatur circa finem Coacorum. Sed hoc in loco dubitatio oritur, quomodo potuerit hic aeger ſeruari, quoniam in iiſdem Coac. ſcriptum eſt ab Hippocrate doloroſas parotidas eſſe pernicioſas; praeterea dicit ibidem in longis morbis parotidas quae non ſuppurantur eſſe exitioſas; aut ſaltem recidiuas innuere, quod libro de iudicat. ſimiliter proditum reperitur. Niſi dicamus parotidas eſſe ſecutas poſt ſurditatem, quae facta eſt initio, iam ex ſurditate leuiter fieri parotidas: & ob id minus malas eſſe in Coac. habetur. Vel dicere poſſumus parotidas non ſuppurantes eſſe tunc malas, cum alui fluxus non ſequitur quamquam etiam cum alui fluxu in febribus prauis ſaepe uidemus interitum afferre. Coeterum in Clazomenio propterea partides cum alui fluxu non attulerunt mortem; quoniam urina, quae fuit ante quadrageſimã craſſa indicauit coctionem, quaſi in ipſa perſeuerarit bonus color cum pauca ſubſidentia, & duntaxat tenuitas ſit in craſſitiem commutata, proptereaque parotides deletae uiſae ſint.

QVADRAGESIMA DIE. in qua dicebat Hippocrates acutos ex decidentia finiri, factum eſt ut oculi dexteri dolor, & uiſio eius hebetio facti ſint, & ratio fuit, quia delituerunt parotides ſine ſuppuratione; etſi enim probabile ſit materiam, quae in iis poſt aures abſceſſibus continebatur, fuiſſe maiori ex parte diſſipatam, diuturnitate, atque fluxu aluo antecedente tranſlata; tamen ueriſimile eſt, quoque portionem aliquam receſſiſſe ad oculum dexterum; ibique & uiſorios ſpiritus, & humorem albugineum confudiſſe, ſicque uiſionem eſſe labefactatã: cur autem potius ad dexterum, quàm ad ſiniſtrum oculum decubuerit humor, qui ad ambas aures collectus fuerat, complures efficere cauſſae potuerunt: una quia iecur adhuc caloris febrilis fomitem aliquem conſeruaret; cum enim dixerit Hippocrates huic ante quartam intumuiſſe hypochondrium, pro hypochondrio ſimpliciter prolato accipi debere dexterum; & cõſequenter; iecur alias monſtrauimus. Altera cauſa potuit eſſe decubitus; etenim ut Ariſt. docuit ſexta probl. ultimo ſitus lectorum ueterum ita erat ut dum in parte ſiniſtra cubabant haberẽt lucem aduerſam oculis; dum aũt in dextrum haberet aduerſam; quaſi ſemper dormirẽt ſupra dexteram partem; unde fiebat ut oculus dexter multo facilius incaleſceret atque ad recipiendas fluuiones redderetur aptior. Et ſi enim partes dexterae alioqui in agendo ſint ualentiores, in oculis tamen inquit Ariſt. 31. probl. 12. & 13. hoc non eſt uſu compertum, nec ratione, cum ſenſus operatio fiet patiendo, ad quam paſſionem ſunt magis natae dexteris ſiniſtrae partes. Addit poſtremo loco Hippocrates hoc uerbum, κατέστη, quod omnes ferè interpretantur, quaſi uoluerit Hippocrates dicere, ægrum rediiſſe ad ſuum ſtatum: hoc eſt factum eſſe ſanum; imo hanc ſententiam uidetur Galenus ſecutus, qui dicit quadrageſimo die factam perfectam morbi diſceſſionem. Ego uero hac dere plurimum dubito; primum, quia haec uox κατέστη non id ſignificat, ſed ſubſidere, uel dexiſtere, ut paulo ſupra uolens ſignificare parotidas euanuiſſe, & ſubſediſſe uſus eſt eadem uoce κατέστη, cum autem Hipp. uult ſignifi-

ſignificare ſolutionem perfectam morbi ſolet dice- A
re τελέως ἐκρίθη i. perfecte iudicatus eſt, & ſimilibus
uocibus vti. Verum quod magis eſt, ſi omnia quae
praeterierunt, ante quadraginta conſideremus,
nulla fuerunt, quae pollicerentur criſim perfectam
quadraginta die futuram, licet namque urina fa-
cta eſſet craſſior, non habuit tamen niſi paucum ſe-
dimentum; excrementa alui poſterioribus diebus
fuerunt, aquoſa, & dyſenterica, parotides delitue-
runt ſine ſuppuratione, quod nunquam bonum
ſolet eſſe; & propterea oculi dexteri affectus eſt ſe- B
cutus. Quomodo igitur ſtatim potuit abſque ſignis
factam eſſe ut dicit Galenus perfectam morbi ſolu-
tionem, cum ſit Hippocratis ſententia ſecundo E-
pid. paſſim confirmata, quae diſparet ſine ſigno
eſſe infida? Quare dicerem uerbum illud ſignificare
tantum oculi affectum conſtitiſſe, nec ultra tunc
progreſſum; quis autem fuerit finis aegritudinis,
non ſignificaſſe nobis Hippocrates quod cura de-
ceſſerit, priuſquam bene, uel male finiretur morbus
ſaepe hoc contingit, ut ubi morbi minores fiunt, diu C
que protrahuntur ipſi medici eos aſtantibus re-
linquant, atque etiam ipſimet aegri taedio aegritu-
dinis, & remediorum affecti ſeſe deſeri non modo
permittunt, uerum etiam percupiant: poteſt etiam
fieri ut haec hiſtoria ſit manca. Veruntamen haud
nego, quin potuerit Clazomenius tandem ſeruari
poſtquam mitiori factus fuerat morbus; nam Hip-
pocrates in Coac. dicit parotidas ſubſequentes ſur-
ditatem ſolere eſſe ſalutares, cuiuſmodi fuere Clazo
menii: praeterea Caſſ. in probl. & Galenus in in- D
trod. ſcribunt ueteres ſolere appellare parotidas Ca
ſtorem, & Pollucem: ſicuti enim quando nauiganti-
bus iſta duo Aſtra apparent, ſignificant ſerenitatem
futuram; pari pacto parotides quando apparent
idem ſignificant; ſed quod quadraginta die id fa-
ctum eſſe ab Hippocrate fuerit ſignificatum plane
nego. Reliquum eſt de curatione aliquid dicam,
tum ipſius affectus, tum etiam ſymptomatum, quae
cum haberent rationem morborum, uidentur & ip-
ſa aliquam curationem poſtulaſſe. Quod pertinet E
ad effectum, certum eſt laboraſſe febre, atque ea a
principio ſatis acuta, quocirca ipſius ratione indica
batur refrigerandum, humectandum, ipſique putre
dini occurrendum, quibus ſcopis ſatisfaciendum
erat primum uictu refrigerante, & humectante, eo-
que tenui, quod prioribus diebus, & febris, & ſym
ptomata non fuerint contemnenda, ptiſſana, lac
amygd. uel ſem. melonum, aut recentium, aut aqua
maceratarum conueniebant cum aquae ſimilicis vel
hordeaceę potu. aut ſimplicis, aut luleb. roſ: uel oxy F
ſacchara aut granatorum ſucco commixtae De ſan-
guinis miſſione certum eſt, & morbi magnitudi-
nem, quae ſtatim innotuit, & uires robuſtas, quas
ad fuiſſe nil negat, eam poſtulaſſe, atque etiam co-
pioſam; at obſtabat fluxus alui, & copioſa crudo-
rum humorum, qua praeſente negat Galenus quar
to de tuen. val. quarto & libro de currat. per ſang.
miſ. mittendum eſſe, itaque eo magis ſi febris adſit.
Dimiſſo igitnr ſanguine debitis potionibus fuiſſet
ſtudēdum coctioni humorum, & refrigerationi oxa-
lyde, endiuia, lactuca, cichorio, ſoncho, agrimonio,

A & ſimilibus addito, vel oximel. uel acet. ſimpl. id po-
tiſſimum curando, ne potiones multum dulces exhi
berentur, & quia quarta die delirauit, & quinta om
nia ſunt exacerbata ni quid oſtitiſſet ad auerten-
dum a capite furentem materiam de ſanguine ab
haemorroidibus mittendo potuiſſet cogitari, uel
per cucurbitulas infra dorſum adhibitas; quo tēpo-
re etiam ad delirium cōpeſcendum lauacra refrige-
rantia, & oxyrhodina capite deraſo adhiberi iuſſiſ-
ſem, ſicque perrexiſſem. De medicamento purgato-
B rio certe cogitandum fuiſſet decimaſexta propter
multas cauſſas: prima quoniam cum aluus eſſet ſpō
te commota cum optima tolerantia, & ſtatim fluor
deſiiſſet, ſignum erat non eſſe integre a natura eua
cuatam materiam; proptereaque arte ſupplendum
eſſe, ſecunda quia apparebat aliqua coctio in urina,
cuius, ſ. mutatus erat color cum ſuſpenſo copioſo, &
diuulſo, & aliqua ſubſidentia, tercia quia cū deliriū
apparuiſſet quarta die timendū erat ne rediret; quē
admodum uere rediit poſt decimamſextam, & for-
C ſan ſi Glazomenius euacuatus fuiſſet hoc tempore,
materia qnae repebat ad caput, ibique putreſcebat
euacuata, haudquaquā decimaſexta iterum urinae
attenuatae eſſent, neque forſan ſucceſſiſſet delirium
nec illae parotides, quae poſtmodū pluribus diebus
torſerūt; praeclare Hippocrates dicebat ſexto Epid.
tertio de Haemorr. loquens decubitus, qui aduenię̄
tes tollunt iam factos morbos, ſi antecedant, ab iiſ-
dem morbis uindicare. Medicamētum dandum fuiſ
ſet ad omnes humores purgandos, tam craſſos, quā
D ſubtiles; ut Agaricus, Elleborus niger; ſcamonium,
ſena, Rhabarbarū quorum aliqua veteribus certè in
cognita erāt; ſed iis nihilominus nobis uti licet ubi
uſus poſtulat. Et quia ex ſymptomatibus, quae ur-
gebant parotides potiorem partem obtinebant, il-
lis etiam curandis maxime ſtudendum erat. Gale-
nus tertio de med. loc. cap. ſecundo docet ut retro
dicebam tria eſſe parotidum genera, unum grauiſſi-
mum hoc eſt ualde doloroſum; & cum copioſo ma-
teriae affluxu, aliud leue, hoc eſt cum pauca, eaque
E benigna materia, & abſque dolore, uel admodum
exiguo: tertium uero medium; quod fit ex mediocri
materia, & cum pauco dolore. In nullo genere, neq;
Archigenes, neque ipſe Galenus repercuſſoriis uten
dum eſſe praecipiunt, niſi multo diſcuſſorio ali-
quid puſillum repercuſſorium immiſcere aliquan-
do placeret: ratio eſt, quoniam & ſi partis ſit tu-
mor inflammatorius; quia tamen eſt locus ualde
proximus cerebro, in quod periculum eſt, ne teter
& noxius humor uſu repercutientium repellatur,
F ab hoc ſcopo inflammationibus communi, ſcilicet
initio repellendi abſcedimus, & potius aut attrahi-
mus; aut ſi attractio dolorem faciat, relaxamus,
quo poſſit natura facilius in eam partem exonera-
re noxios humores, ut butyro, oleo amygd. dul.
pinguedine anſeris, ac ſimilibus. Iam uero cuius ge-
neris fuerint parotides noſtri Clazomenii coniicere
quadatenus licet ex ipſiuſmet Hipp. uerbis, qui
cum dicat factam fuiſſe eleuationem circa ambas au
res cum dolore, atque ſecutas eſſe uigilias, & deli-
rium plane ſignum eſt fuiſſe graues, aut ſaltem ex
iis, quas Galenus ſcribit loco citato fieri in febri-

bus acutis, & in quibus si humoris in fluxus sit nimis impetuosus; haud quaquam uult aut cucurbitula, aut medicamento attractorio ad iuuandum naturae conatum nos uti debere, ne febris dolor, uiriumque defectus augeantur; sed mitigandum esse per cataplasmatum maximè lenientium usum; ut est frumenti farina, cum caricarum decocto, atque oleo. Itaque in praesenti casu statim atque apparuissent parotides, erat butyro cum lana utendum, & malo crescente, ac dolore debuisset cum ualidioribus, & dolorem sedantibus magis pugnari; addi- A tis etiam mediocriter discutientibus; qualis panis tritus cum lacte, & oleo camomelino; quo dolore cessante erat suppuratio tentanda cum emplastro ex succis diachilone a pharmacopolis uocato, uel ex altheae radice cocta, & colata cum pinguedine gallinae & passulis per colum transmissis, aliisque similibus. Suppuratione autem non succedente ad discussionem, & dissipationem fuisset deueniendum, & duritiem emolliendam, ut facta illitione prius ex oleo, ad plantaginem cum sale uel ficum, B uel rumicis syluestris radices cum uino coctas.

HISTORIA VNDECIMA.

DROMEADAE coniugem post filiam enixam, aliisque omnibus factis secundum rationem in SECVNDA die existentem rigor corripuit: febris acuta: coepit autem dolere. PRIMA die circa hypochondrium, anxiosa, horrida, inquieta, & sequentibus, non dormiuit; spiratio rara, magna, statim retracta SECVNDA. a qua riguit, ab aluo honeste stercora prodierunt, vrinae crassae, albae turbidae, quales fiunt ex subsidentiam habentibus, quando conturbantur seposita multo tempore: non subsidebant: nocte non dormiuit. TERTIA circa meridiem superriguit: febris acuta: vrinae similes. hypochondrii dolor, anxiosa, noctem difficiliter, non dormiuit, sudauit per totam; subfrigida; celeriter autem denuo recaluit. QVARTA circa quidem hypochondria parum alleuiata est; capitis vero grauitas cum dolore, sub soporata est: destillarunt pauca a naribus: lingua valde sicca, siticulosa: urinae tenues oleosae: parum dormiuit. QVINTA siticulosa anxiosa, urinae similes, ab aluo nihil: circa uero meridiem multa delirauit, & rursum celeriter aliquantum resipuit, cum surrexisset, subsoporata est refrigeratio modica; noctem dormiuit, delirauit. SEXTA mane superriguit: uelociter autem incaluit, sudauit per totum: extrema frigida delirauit: respiratio magna, rara. paulo post conuulsiones a capite inceperunt, & celeriter interiit.

DROMAEDIS VXOR. Dromaedes, cuius erat uxor proposita nunc aegra, & de qua paucissima Galenus, fuisse cursorem, prout nomen denotat, atque mos est Hippocratis nempe ab aliqua facultate, atq; uitae exercitio aegros uocare facile puto, quamquam etiam fieri potest, ut ab excellentia currendi nomen hoc proprium sit adeptus, quando aetate Hippocratis erant in usu ludi illi, in quibus quicunque excellebant, ab illius excellentia uocabantur. Narrat Pausan. libro sexto. Stymphalium quendam Dromeum multarum victoriarum incursu coronis clarum omnium primum carne uesci cepisse, cum ante Athletae caseo è fiscellis alerentur, sed haec nil ad rem; Historiam pedetentim examinanti non pauca vtilia, & grata sese offerunt. Cursoris enim uxor in praedicta constitutione foemellam peperit, cui quae in partu neces- C saria sunt licet omnia secundum rationem contigeret, & nihilominus secunda die a partu coepit aegrotare. Cur autem hoc contigerit non possumus imaginari aliud nisi, quod cum nulla caussa externa praecesserit corpus huius mulieris fuerit prauis, & crudis succis repletum, ac forsan fili puerperi a desierint; ob idque ex partus agitatione cunctis consueta facta sit occasio illis succis putrescendi, sicque oborto rigore secuta sit febris; ut semper consueuit tempore antiquorum, quemadmodum alias diximus. D Sed mirum est statim fuisse febrem acutã, atque prima die tot accidentia apparuisse; nempe uigilias respirationẽ raram, & magnã anxietatem, horrorem, dolorem & retractionẽ hypochõdriorũ. Nisi dicamus cõplures caussas potuisse concurrere ad malũ tã saeuũ statim inducẽdũ, unã quia cũ esset cursoris uxor promiscuè, & nõ bono uictu tũ alias, tum praegnationis tempore usa multos crudos, &

prauos

prauos succos congesserit: sic enim dicebat Galenus secundo de alim.fac.cap. de cucum.ex esu prauorũ eduliorum, paulatim cumulari succos tetros, qui qualibet. uel minima oblata occasione febres malignas pariunt. Aliam quia cum concepisset foemellam,& peperisset, non licuit sibi ita consumere congestos succos, ut parientes masculos foetus ob maiorem calorem magis superuacaneum sanguinem, & excrementa dissipant, propter quod semper solet Hippocrates apponere cuius sexus sint foetus, ut ex eo liceat deinde comprehendere cuiuis medico multa ad cognoscendos affectus ualdè conducentia, tertiam & postremam, quia & si prima die atque in ipsa parturitione omnium secundum rationem sint secuta, superāt tamen multa adhuc purgamenta, quae spacio quadraginta dierum in foeminis secundum medicos solent consumi & quae uerisimile est hoc in casu incendium,& putredinem contraxisse, sicque febri, & aliis malis occasionem praestitisse; Dico enim secundum Medicos, quoniã secundum Hebraeos in Deuteronomio menstrua post partum durant septem dies; purgamenta uero alia usque ad 60.producuntur. Cur porro potissimũ accidentia facta sint circa uentriculum, & hypochondrium, scilicet dexterum, fuit, quoniam iis in locis frequentissimè solent cumulari, & colligi illi succi, & excrementa, quae retinentur ex puerperiis,quoque ibi putredinem postmodum, & prauitatem nacta fastidia,anxietates,horrores,atque dolores, & consequenter uigilias producunt; Etenim ubi uentriculus uehementer aliqua re laeditur,certum est somnum illico adimi,mentem quoque obledi, ita ut postmodum sequatur respiratio rara, & magna qualem esse errantis animi signum saepissimè monstrauit Hippocrates primo progno. & docuit Galenus tum alias, tum maxime secundo de diff.resp.decimo, & tertio libro, in pluribus capitibus qui libri sunt ueluti commentaria, tum horum librorum,tum prognosticorum. Coeterum uidere oportet, quid significet spiritus reuulsus. Circa quod id prius est notandum aliquos contextus habere non(spiritus statim reuulsus)sed(hypochondrium statim reuulsum) uerum quod legendum sit, spiritus reuulsus, manifestè monstrat Galenus secundo de diff.resp.decimo,& tertio c.nono ubi declarat spiritum reuulsum esse illud,quem alias dicit fieri dupla intro reuocatione; atque conuulsionem significare ita ut spiritus magnus,& rarus, atque reuulsus delirium, & conuulsionem significet, quae duo symptomata huic mulieri contigisse uidebitur; Vtrum autem in dextero hypochondrio fuerit tumor insignis inflammntorius, uidetur Galenus statuere loco citato non potuisse esse, alioquin superasset delirium incipiens,& respirationem paruam, raramque effecisset, atque haec prima die contigerunt. SECVNDA autem DIE. multa quoque facta sunt alia, quae priusquam consideremus opere precium est illud adnotare Hippocrates hinc enumerare dies nõ a partu,sed ab initio febris; hoc est a rigore scilicet quia partus ex sese non fuit principalis caussa uel occasio morbi, sed aptitudo ipsa corporis,& repletio simul, atque cacochymia.Ergo

A secunda die ab ea, qua coepit rigere ab aluo foeces καλῶς, idest honestè reddidit. Vrinae fuerunt crassae albae,turbidae,quales esse solent, ubi ex subsidentibus turbantur,separatae per multum tempus non subsidebant,nocte non dormiuit. Circa quae sunt nonnulla haud quaquam silentio praetereunda, & primum uidendum est, quae sit caussa cur Hippocrates mentionem facit stercoris rectè exeuntis, nã hoc scire haud multum uidetur interesse, ob quod neque semper illius meminit Hippocrates secundo cur urinas turbatas ita diligenter describit. tertio

B propter quid haec mulier, cui partus secundum rationem successerat ita cito delirare coeperit,delirasse autem colligitur ex spiritu magno,& raro. Ad primum respondeo Hippocratē iis uerbis uoluisse aegritudinis magnitudinem,& prauitatem denotare; quasi dicat etsi aluus naruraliter profluxerit absque ullo adiutorio, attamen usque adeo erat graue malum,ut delirarit, atque coetera mala perseuerauerint,praesertim hypochondrii, & stomachi affectus, qui rationabiliter debuissent mitigari saltem

C euacuatis a foecibus ipsis intestinis. De urina porro sum eius sententiae uoluisse Hippocratem eam sic describere, ut non modo monstraret a crassitie turbiditatem discrepare; uerum etiam eius generis esse, quod turbidum mingitur, ac turbidum permanet;quodque omnium esse deterimum prodidit Galenus primo de cris.duodecimo, & propter quod dicit hic Galenus, idem debuisse hanc aegram cito perire;Etenim uidemus urinas, quae habent sedimentum turbari, ita ut splendorem perdant; nec

D simpliciter crassae sint; uerum etiam aliquo pacto obscurae;unde ait hoc etiam habuisse urinas huius mulieris,ut soporitae longo tēpore nil subsidentiae haberent:quod est perinde ac si dixisset urinas minxisse turbatas;semperque similes perdurasse. Fiunt autem huiusmodi a magno, qui est in uasis tumultu, & agitatione factis ob magnum febrilem calorem quem necessario consequitur magna in cerebrum uaporum feruidorum, & putridorum elatio;

E a qua uiolatum cum sit, principes ipsius actiones laeduntur,deliriumque oritur. Atque hoc est illud ipsissimum usu probatum,quod pro oraculo posuit inter aphor. libro quarto. 70. nempe quibus in febribus urinae perturbatae, ueluti iumentorum redduntur,iis capitis labores πόνους adesse, aut ad futuros esse. Cur porro ita cito delirare coeperit, fuit caussa in primis sexus; solent enim mulieres alioquin operationibus cerebri minus, quam uiri ualentes facilè delirare; altera caussa fuit retentio purgamentorum, quae statim in cerebrum, uel ipsa re-

F stagnarunt,uel uapores miserunt. Modo succedunt TERTIAE DIEI symptomata, quae & ipsa sunt examine digna; nam si haec aegra prima, & secunda die habuit signa, ita exitialia ut quiuis mediocriter peritus medicus potuerit statim praedicere ipsam fuisse morituram. tertia, & quarta etiam usque adeo grauia fuere,ut etiam cito futurã mortem eius praedici potuerit.Itaque TERTIA DIE CIRCA meridiem riguit, & febris acuta secuta est; urinae fuerunt, quales ante, hoc est, turbatae, dolor hypochondrii, anxietas, noctem

difficiliter tulit, non dormiuit, sudor per totum corpus frigidus, celeriter rursum calefacta est; Primum autem uidendum cur super riguerit, & circa meridiē: nam rigorē potius bonum fuisse; quam secus iudicare quispiam potuisset, siquidem Hippocratis testimonio quarto aph. 58. ei qui febre ardente laborat, si rigor superuenerit, morbi fit solutio: neq; dicendum est hanc aegram fuisse debilem, aut febre non laborasse ardente, quia ipsemet Hippocrates dicit fuisse febrem acutam; nec debilitatis uirium meminit, imo uero cum uix duobus diebus aegrotasset spiritum magnum, & consequenter pulsum similem haberet, nullaq; caussa uires euertens praecessisset, par est existimare aegram non fuisse debilem; ac ob id non esse casum ab Hipp. propositum eodem quarto aphor. 46. Nisi dicamus rigorem huic aegrae propriè non superuenisse; hoc est non antea factum apparuisse; siquidem etiam prima die rigore tentata est; & hic qui tertia superuenit ipsi adhuc febriēti proportionem tertianariam quandam habuit, ita ut hemitritaei imaginē habuerit expressam, ut apparet non solum ex delirio, symptomatibus, uerumetiam ex propensione ad somnum quam habuit ut uidebitur, & quam hemitritaeos comitari Asclepiades apud Caelium docuit; cum enim humor biliosus una cum crudo putresceret tam intra uenas, quam extra circa uentriculum, & iecur; bilis, a uenis effusa; & per sensibiles partes transcurrens rigorem afferebat; pertingens etiam ad stomacum: eiusque os acriter uellicans anxietatem, & inquietudinem [illegible] die, tum nocte pariebat; similiter & uigilias, quemadmodum & hypochondrii dolorem eadem mordicatione afferebat. Notauit autem potissimum Hippocrates superriguisse circa meridiem, ut significaret rem ideo fuisse grauiorem cum ea pars utpote calidior minus apta sit rigores ferre, quasi tunc non nisi a maxima, & potenti caussa, ueluti a saeuissima bile fieri queant; quamquam Arist. tertio prob. septimo scribit nos aeque ab externo calido, atque frigido rigere. Verum dicet aliquis, quomodo fieri potuit sudor per totum frigidus, atque celeriter rursus calefieri? Dico quod etiam supra dixi, uerisimile esse huic mulieri licet pepererit secundum rationem, statim puerperia defiisse, alioquin facto conuenienter partu, & exeuntibus recte purgamentis, non debuisset aegrotare, aut saltem non adeo immani morbo occupari sicut suppressis purgamētis, non modo inuenis, & cauitate ipsius uteri, uerum etiam in uniuerso corporis ambitu, tetra retenta sunt excrementa, atque praesertim cruda, & serosa; cuiusmodi in enixa foemellam exuberasse admodum rationi consentaneum est: Ergo in febri hac uapores acres, & feruidi ab hypochondriis aliisque intimis corporis partib. in ambitum elatis succos illos crudos, & serosos magis eliquantes, & fundentes frigidum sudorem pepererunt; donec expirante, & consumpto illo frigido sudore, calor febrilis magis sese exerebat, & percipiebatur, qui ideo celeriter fiebat, quia summo aestu materia illa serosa cito absumebatur: Si enim non ob hāc caussam, sed ob caloris natiui extinctionem a febrili factam, ut so-

A let etiam saepe contingere, sudor frigidus fuisset; certè non debebat cito calefieri, quia ubi semel is simile quidquā passus est, haud facile ab ea emergit. QVARTA DIE adhuc grauiora successerunt, tum quia haec est ex decretoriis, tum quia id habuit praesens aegritudo, ut uisa semper sit fieri in paribus acerbior, adeo ut etiam in par, scilicet sexta die sit mortua, & quamquam statim dicat Hippocrates hanc mulierem quarta die circa hypochondria fuisse nonnihil leuatam, id tamen parum fuit, nec admodum optabile, eo quod humor qui solebat illa turbare uersus est ad nobiliores partes, nempe
B ad caput, ubi grauatiuus dolor factus est, ad somnū morbosa, & carontica perpensio, exigua è naribus sanguinis stilatio, lingua arida, & siticulosa, cum urinis paucis, tenuibus, oleosis, & cum pauco somno. Cur enim factus sit dolor grauatiuus cum stilla sanguinis è naribus, lingua sicca, & siticulosa, non est arduum rationem inuenire, siquidem sanguis biliosus, & feruens in caput sublatus copia distendens
C cerebri membranas cum dolorem inducebat, cumque natura grauata sese ab eo exonerare tentaret prae debilitate summo illo onere caussata haudquaquam abunde, sed parcè id faciebat, ac propterea stilla, sequebatur, quam omnibus in hac constitutione fuisse exitialem Galenus ex Hippocrate uerè obseruauit: paripacto linguam fuisse siccam, & sitiētem facile intelligitur, quod humor feruens, eiusque uapores a foco inferiorum partium, perpalatum in caput transeuntes suo feruore, & siccita-
D te linguam exsiccarent, & consequenter sitim inducerent. Sed illud non ita facilè comprehenditur, quomodo dicat Hippocates puerperam hoc quarta die caroticam fuisse, seu sopore tentatā & parum dormiuisse, Praterea quo pacto ipsius urinae potuerint simul esse tenues, & oleosae. tertio cur Hippocrates breuitatis studiosissimus, qui dixerat linguā esse ualde exiccatam, uoluerit addere hanc foeminam fuisse sitibundam. Ad primum dicendum puto non Hippocratē dixisse eam simpliciter fuisse sopo-
E ratam, sed ὑπεκαρώθη dicit hoc est sub soporata est; potest enim hoc modo inclinatio quaedam in somnum fieri, nec tamen aeger dormire, quādo scilicet uapores crassiusculi sunt, & calidi, ut qui fiunt ex sanguine, etenim rōne crassitiei fit obturatio meatuum cerebri, ob quam impedito spirituum excursu fit ad somnum propensio; ratione uero caliditatis stimulātis fit ut anima haud quaquam sopiatur, sed continuo excitata somno priuetur; haud secus atque dicunt Aristo. tertio probl. 36. & Plutarchus
F tertio sympos. octauo cōtingere iis qui ἀκροθώρακες idest leuiter inebriati sunt, quisque quodam pacto corpus oppressum, animum autem liberiorem habent, sic quoque dicebat Galenus in Art. Med. eos qui habent cerebrum calidum & humidum esse comatosos. De vrina dico non inconuenire, ut ea secundum liquorem, atque totam substantiam tenuis sit attamen secundum superficiem oleosa appareat quandoquidem & si oleam suapte natura intercrassa corpora ab Arist. quarto metheor. recedetur, experientiaque ipsa doceat obturare, ita ut hac ratione insecta quorum est pusillus calor, interimat, attamen

attamen poteſt ſupernatare ratione aeris ſibi inexitentis cuilibet humori etiam tenuiſſimo. Itaque cum calor ſummus in hac muliere eſſet in partibus interis, humores attenuabat, ſimulque carnes & pinguedines aſſans, & eliquans urinas faciebat, quae ſecundum liquorem, & ſubſtantiam tenues erat: pinguedo illis ſupernatans illas faciebat oleoſas; ut enim uidemus chynicos longa ignis, & magna operatione ex corporibus primum tenues humores, demum oleum extrahere; ſic calor febrilis, qui uere ignis a medicis nuncupatur, agens, in carnes, & humores, primum tenues deinde oleoſos ſuccos extrahit, ut frequentiſſime uidemus contingere in iis febribus, quae colloquatiuae, & maraſmodes uocantur; Cur autem Hippocrates uoluerit addere hanc foeminam fuiſſe ſitibundam (quod erat tertio propoſitum) haec forſan potuit eſſe cauſſa, quia fieri poteſt, ut ſitientes ſitim ipſam non percipiant, quod quidem dupliciter contingere poteſt, uel propter mentis errorem; unde dicebat Hippocrates ſecundo, apho. ſexto. quòd qui dolentes parte aliqua corporis dolorem non ſentiunt ijs mens aegrotat; uel propter facultatis ſenſitricis deſtructionem; qui enim habeat linguam ualde aridam, etiam ſi ualde ſitiunt, nihilominis ſitim non percipiunt, quod ſenſitiua facultate ſit orbata; vt igitur oſtenderet Hippocrates hanc aegram hoc tempore nec mentē habere laeſam, neque in lingua intemperiem uſque adeo ingentem, ut facultatem iugularet, ea propter uoluit addere ſitibundam fuiſſe. Iam uero QVINTA DIE ſitis, faſtidium, vrinae ſimiles, ab aluo nihil, circa meridiem delirauit multa, & rurſum ſtatim parum ad mentem rediuit; reſurgens in ſoporem delapſa eſt, exigua refrigeratio, nocte dormiuit. Atque haec omnia quinta die, inter quae ſi recte conſiderentur nil noui eſt, qui etiam reliquis praecedentibus diebus affuerint, quia eaedem cauſſae vigebant, quae cum deterrimae eſſent; nihilque remitterentur, plane ſignum erat mortem proximam fuiſſe. Sed dicet aliquis cur Hippocrates non dixit uno uerbo ſymptomata fuiſſe ſimilia, quemadmodum dixit de urinis; etenim is qui cuncta ſummatim notabat, & breuitatis amantiſſimus erat, vtique potuiſſet multo contractiorem facere narrationem. Sed reſpondeo forſan id facere uoluiſſe, quia urinae ſolent magis eaedem permanere, quam alia ſymptomata, & praeſertim, quae a foedis vaporibus fiunt, ut anxietatem, ſitim, delirium: ſoporem in hac facta eſſe diximus; prout namq; uapores modo magis; modo minus attolluntur, ſic ab ipſis fiunt deteriora, uel mitiora accidentia. Vnde ut Hippocrates adnotaret haec ferè fuiſſe perpetua uoluit ea repetere, adeo ut neque mihi ſit alias ſumendus labor eorum cauſſas perueſtigandi, cùm iam de iis abunde retro ſimus locutus. Illud tamen non eſt ſilentio pertranſeundum iure Hippocrates adnotaſſe aluū nil reddidiſſe, quia cum uſq; ad hanc diem ſemper fluxiſſet, potuiſſet aliquis ſuſpicari quinta die etiā fluere, quam ſuſpicionem vt auferret uoluit id adnotare: non fluebat autem aluus hac die, tum quia omnis pinguedo, etichor per urinam expellebatur; eſt enim ſententia Hippocrates, quod ubi urinae

A ſunt copioſae foeces, vel paucae uel nullae ſunt; tum quia a maximo incendio foeces torrebantur, tum maximè quia cum ſexta die peritura eſſet, iure facultates omnes, & praeſertim expultrix obrui coeperunt. SEXTA DIE delirauit; manè rigor ſuperuenit & poſt rigorem incaluit, ſudauit per totum (& extrema frigida erāt, ſpiritus magnus rarus, & paulo poſt conuulſiones a capite incaeperunt, ſic que celeriter extincta eſt:) adeo ut ſit ex iis aegris, quos Hipp. adnotauit in hac conſtitutione die pari, B ideſt ſexta ab initio morbi interiiſſe, cum tamen ipſemet ſecundo Epid. ſect. ſexta. non longe a principio ſcriptum reliquerit omnes perire die, anno, & menſe imparibus. Niſi dicamus hanc ſeptimo, ſcilicet a partu obiiſſe; Quoad rigorem debebat omnino fieri die quinta ut hemitritaei naturam ſeruaret, ſed praedibilitate in ſextam dilatus fuit. Animaduertit autem Hippocrates conuulſiones a capite incaepiſſe, ut grauitatem caſus augeret; quia ſi quando conuulſiones a manibus incipiunt, ut experien- C tiam docet, & ſunt laethalis, tāto magis quae a capite incipiunt. Verum dubitabit aliquis cur cum Hippocrates commemoraſſet delirium voluerit addere reſpirationem magnam, & raram, quae continuo comitatur delirium, & eo magis quia Galenus ſecundo de diff. reſp. tertio, & decimo. ſcribit Hippocrates raro commemorare huiuſmodi ſymptoma in delirantibus. Praeterea cum dicat Hippocrates primo progno. ſpititum reuulſum eſſe proprium ſignum conuulſionis; haec mulier habuit ſexta die con- D uulſiones, attamen Hippocrates non meminit ſpiritus reuulſi. Niſi dicamus ideo feciſſe hoc Hippocrates, quia hoc in caſu duae erāt cauſſae ſpiritus immutantes, delirium & conuulſio, & prout haec uel illa ſuperabat, tali etiam ſpiritus apparebat, & ab Hippocrate etiam commemorabatur, vt igitur doceret delirium ſuperare, uoluit tacere ſpiritum reuulſum, & commemorare magnum, & rarum Alexander ſecundo probl. primo, quaerens rationem cur phrenetici, & inſanientes ſpiritum magnum, & E rarum habeant, reſpondet actiones animae perfici muſculis, & neruis, a quibus thorax mouetur ac ob id facultate animali laeſa reſpirationem raram fieri, qua anima ſui operis oblita neruis & muſculis haud operetur, fieri uero magnam ob cordis uentilationem, ſiquidem uitalis facultas exurgens ſtimulat; moueatque aliam ſibi interitum comminata, quae anima quod ob morbum omiſſit, cor magnitudine ob proprium uſum complet. Coeterum pro fine totius partis theoricae hiſtoriae praeſentis F ſciendum eſt ſudorem paulo ante mortem in hoc aegro apparentem alterius generis fuiſſe ab eo quem habuit tertia die, qui licet & ipſe fuerit uniuerſalis, & frigidus potius tamen, ut diximus, a feruore inteſtino, & extremis ſuccis frigidis proficiſcebatur; hic uero a uirium imbecillitate cum caloris extinctione, qualis ſolet eſſe ſudor ſyncopticus uocatus, qui moribundos comitari ſolet. Praterea, quòd ſtatim ab inceptis a capite conuulſionibus interierit, uera ratio fuit, quia iam debili & emortua omni faculcate uitali, & naturali conſequens erat, imo neceſſarium; ut ad quamuis inſignem

gnem motricis laeſionem illico ſtatus uniuerſi corporis corrueret. quemadmodum ob continuum pene delirium factum eſt, ut ſemper ratam, & magnam reſpirationem habuerit; quod ſi etiam conſideretur initio quoque ſpiritum reuulſum habuiſſe fit ut rationabiliter uideatur iure in fine eſſe paſſam conuulſiones, quas ſimili reſpirationis praeſignari docuit Hippocrates primo prog. Cur autem dixerit in fine celeriter eam eſſe extinctam, puto regiſſe, uel ad ſignificanda inſperatam eo tempore mortem; uel potius ad teſtandam conuulſionum a capite uiolentiam, ob quam ſubitanea mors poſt ipſas contigerit, ſcilicet nulla ex iis exiſtente re, quae ſolet antecedere mortem, ut oregmon populariter vocatus luminis priuatio, & ſimilia. in hoc caſu quid ſtatim debuerit medici facere non eſt arduum iudicare, cum enim prima die acuta febris cum dolore hypochondriorum aliiſque grauibus ſymptomatibus ſeſe manifeſtauerit, aequum erat ut morem publicum nutriendi copioſe ſtatim puerperas penitus omitterent; abſtinentiamque uini, & uſum cibi tenuis, & ſimplicis praeciperent, quo facto ad auxiliorum chirurgicorum conſiderationem erat deueniendum; & quia diximus huic mulieri ſuppreſſa fuiſſe ſubito purgamenta, idcirco omnis ratio poſtulabat, ut ſecunda die poſt emiſſas rectè foeces ad perturdendam poplitis, ſiue tali uenam, deueniretur; quinimo pro reuocandis iis, atque a capite, corde, ſtomaco, diuertendis prauis ſuccis, & uaporibus nullum genus diuerſionum erat declinandum, praeſertim cum lenibus frictionibus crurum, & coxarum ob febrem, ligaturis, cucurbitulis, & ſiccis, & ſcarificatis, ſique nulla eſt occaſio, quae in febribus indicet uſum uenientium medicamentorum ad crura ſaltem certe haec eſt, in qua & purgamentorum prouocatio, & reuulſio a cunctis ſuperioribus parti-

A bus eſt neceſſaria, & nuper in nobili Florentina puerpera, & grauiſſime laborante experti ſumus hoc praeſidium magnopere contuliſſe; maxime ſi ueſicanti fiant cantaribus quae attrahunt ſanguinē a ueſica & conſequenter ab utero id quod optatur. Aduerſus febrem certandum erat cum refrigerantibus, & humectantibus, ac moderate aperientibus, ac non reſpondente quotidie aluo debuiſſet clyſteri aliquo uel leniori, uel medio eam ſollicitare; ſemper tamen praedictione mortis propinqua & facta, B quod ſigna exitialiſſima ſtatim apparuiſſent; Ad ſymptomata uero, & praecipuè ad illam anxietatem, quae immaniſſime aegros torquere ſolet, extrinſecus conueniſſet oleum citoniorum, maſticinum cum puluere corallorum rubeorum, intus panis lotus in ſucco granatorum, ut fecit Hippocrates in illa muliere commemorata, ſecundo Epid. cui cardialgia laboranti obtulit polentam cum ſucco granatorum, cuius uſu perſanata fuit, & quamquã idem Hippocrates ſeptimo aphoriſm. quinquageſi- C moſexto, anxietatem tolli a uino aequali aquae portione commixto aſſerat, id tamen haud ſimpliciter eſt intelligendum, ſed de febre carentibus, aut ſaltem de illa anxietate, quae non a calidis, & acribus, qualis fuit nobis modo propoſita, ſed a frigidis ſuccis originem docuit; Pro delirio oxyrhodina conueniſſent frequentia, & pro ſiti ablutiones oris aqua hordacea factae, detentio ore prunorum, cucurbitae, carnis, ſuccis, berberorum, aut ribes ſaccaro conſeruatus. De ſomno nulla fuiſſet habenda D ſollicitudo: tum quia longae non potuerunt in breuiſſimo morbo eſſe uigiliae, tum quia interdum viſa eſt ſopore quodam tentari. Atqui omnia fuiſſent ſanè irrita auxilia, quod morbo laethaliſſimo, & humana remedia ſuperanti aut licebat ſalutarem medicinam facere.

HISTORIA DVODECIMA.

HOMO caleſcens caenauit, & potauit multum? vomuit omnia nocte: febris acuta: hypochondrij dexteri dolor: inflammatio ſubmollis & interna parte: noctem moleſte: vrinae autem a principio craſſitiem habentes, rubrae, ſepoſitae non ſubſidebant: lingua prae arida: non valde ſiticuloſus. QVARTA febris acuta. SEXTA veſpere multa delirauit; neque ad noctem dormiuit. SEPTIMA cuncta ſunt exacerbata: urinae ſimiles; ſermones multi continere ſe non poterat, ab aluo autem irritatorio humida turbulenta exierunt cum lumbricis: noctem ſimiliter laborioſe: mane vero riguit; febris acuta; ſudauit caldo: ſine febre uiſus eſt fieri: haud multum dormiuit: ex ſomno refrigeratio frequens expuitio: ueſpere multa delirauit: paulo poſt uero euomuit nigra, pauca,29 bilioſa. NONA refrigeratio, delirauit multa non dormiuit. DECIMA crura doloroſe; omnia exacerbata ſunt, delirauit. VNDECIMA obiit.

HOMO CALEFACTVS coenauit. Certè mirum est, quam ieiunus saepe sit Galenus in historiis exponendis, vt in praecedenti, praesenti, & postrema huiusce libri; cum tamen interdum in aliis sit, usque ad fastidium profusus. Sed ita ingeniis humanis contingit, vt interdum nimis caleant, interdum immodicè frigeant. Narrat autem Hippocr. in praesenti historia cuiusdam hominis, cuius nomen, patriam, habitationem, ac professionem tacet, forsan quia sibi ignota erant: est enim credere dignum sapientem senem saepenumero copia aegrotātium veluti obrutum, haec quae parum ad ipsius propositum spectabant, contempsisse; fieri etiam potest, vt aliquando ab affeclis suis sibi narrata adnotauerit, ob idque aegrotantium notitiam tradere praetermiserit; sed utcumque sit, praesens aeger cum ante calefactus coenauit, & potauit multum; ita ut nocte ob nimium potum, & cibum coactus sit omnia vomere, ex quo secuta est acuta febris, atque intra quartam diem multa passus est grauia, nocte non dormiuit, hypochondrij dexteri dolore, & submolli inflammatione circa internas partes laborauit: vrinae ab initio fuerunt rubrae, nec sepositae ullam habebant subsidentiam; lingua sicca quidem erat, sed non admodum siticulosa, atque haec omnia primis tribus diebus, in quibus (vt docet Arist. tertio Politic. 11. apud ueteres medicos Aegyptios nihil licebat medicis circa aegros mouere, & propterea suspicor saepenumero Hippocratem non accessisse ad aegrotos nisi quarta die; ante quam vel non uocabatur uel nil uolebant fieri; imo id quoque apud plerosque uidemus factitari hodie, vt medicum accersere praestolentur usque ad tertiam & quartam diem; cum maior pars medicinae opus aegrè experiatur, & de sese bene speret. Examinare modo sigillatim cuncta conuenit. Marem fuisse, & iuuenem ex eo coniici potest, quod ex labore sit calefactus, & deinde statim coenauerit, & multum potauerit; nam ut scribit Galenus secundo aphoris. 39. senes in victu prudentiores esse solent, ac propterea rarius quàm iuuenes aegrotare. Hic autem multos errores commisit, à quibus corpori alioquin ad aegritudines parato, vt ipsum fuisse uerisimile est; data fuit non exigua occasio inflammationis hypochondrii dexteri, necnon acutae, & malignae febris. Primum enim calefactus est; sed utrum febrili calore, quasi cum febre coenauerit, an uel exercitationibus, vel aliquibus alijs laboribus, certè dubitandum uidetur. Galenus & alij putant illum calorem fuisse leuem febriculam; quam quia neglexit, aut non percepit, voluit coenare largiterque bibere; ex quo malum auctum est in corpore alioquin febribus prauis parato; Ego uerò etsi non diffiteor id q͂d scribit Galen. ita potuisse contingere; attamen non videtur Hippocr. multum uti hac uoce θερμαινόμενος pro febriente, nisi quando prius rigoris meminit, vt fecit in antecedentibus aegris, praesertim in Critone, & Epicratis uxore: praeterquàm quòd qui leuiter febricitant non solent multum edere aut bibere; sed veluti cibos auersantur; contra autem qui laborant ita ut caleant mox fame, & siti potissimum tentantur, imo bibunt copiosè, vt fecit hic homo: nam Aristoteles quinto probl. 30. scribit homines ab exercitatione non protinus esurire, quoniam sitiunt. Ex quo suspicor potius hunc fuisse magnopere ex ualidis exercitationibus calefactum; atque ita adhuc calentem cibum, & potum nimium sumpsisse, ac propterea euomuisse; etenim ut scribit Aristoteles quinta probl. 28. erat praeceptum antiquitus, ne statim post exercitationem cibus sumeretur, quoniam corpus adhuc purgatur, nondum a laboribus quiescit, atque excrementa redundant: & nos in gymnastica demonstrauimus nil perniciosius esse, quàm statim post exercitationem edere, vel bibere; atque hoc non solū in homine obseruandum, verumetiam in iumentis, quorum curatores id student ut nunquam ijs potum, vel cibum exhibeant; nisi postquam à labore aliquantisper conquieuerint, & propterea ueteres inter alias exercitationum leges habebant eam, ut post ipsas apotherapiam uocatam facerent, scilicet leuem motum, quo paullatim conceptus calor ex labore abscederet. Itaque hic homo ita calefactus, & pastus, & potatus, summa ratione uomitu tentatus est; non modo quia multo onere grauatus uentriculus haud potuit illud sustinere diu; uerūetiā quia forsan (quod solet fieri post labores immensos) impetuosè, & nimia celeritate ingurgitauerat, quae res multum facit ad concitandum uomitum; praeterquam quod ex uerbis Hippocr. colligitur ipsum plus potasse, quàm comederit, cum dicat simpliciter ipsum coenasse, & plusquam conueniebat bibisse. nimius autem potus facit supernatare in uentriculo cibum, unde ab eo uentriculi os contrectatum, & percussum ad reiiciendum, quòd laedit, per uomitum stimulatur: atque hoc est, quod dicebat Aristoteles tertio probl. 18. vinum nimis dilectū magis quàm aquam, & uinum ciere uomitum, quoniam tum ob inaequalem actionem uini, & aquae, tum ob insuauitatem magis supernatat; sicque consequenter magis stomachum turbat, unde fit euomitus; nec inconuenit, quod Hippocrates dicat secundo prorr. morbos ab errore externo esse salutares, hunc fuisse laethalem, quoniam id intelligitur nisi corpus sit prauis morbis paratum. Porro debebat uomitu stomachus leuari, quia ut scribit Aristot. quinta probl. septimo, ueteres ad leuandam lassitudinem praecipiebant uomitum, quasi eo excrementa illa euacuentur, quae pertingentia ad musculos faciunt lassitudinem; & forsan leuatus est ab ea grauitate & molestia, quam inferebat cibus, & potus; Verumtamen, quia corpus adhuc calebat, & iampridem febri paratus erat suscipiendae factum est, ut motu & agitatione uomitus calor antecedens auctus, atque uenis, & cordi communicatus febrem acutam pepererit, simulque in dextro hypochondrio, atque in ipso iocinore sanguis biliosus cumulatus, & calefactus, atque putrescens inflammationem genuerit, quam fuisse in ipso uiscere, scilicet iocinore, non in suprapositorum musculorum interiore parte; ex eo colligo, quòd etsi non esset siticulosus, & aluus potius esset adstricta, quàm soluta primis diebus, attamen septima die habuit aluum turbatam: qui enim hepatis

patis laborant inflammatione, vt scribit Galenus A
octauo de med. loc. solent alui faedo tentari fluo-
re,simulque uehementer sitire. Dicit Hippoc. fuis-
se inflammationem ὑπολάπαρον, id est submollem;
quoniā iocinoris caro affecta non poterat duritiem
extra contrectantibus ostendere; Febris ergo ma-
gna,dolor inflammationis assiduus,haud mirum est
si noctes insomnes,atque molestas reddebant; quē-
admodum quoque & ex ipsa inflammatione, & in
corporis plenitudine necessum erat linguam exsic-
cari, urinasque rubras,crassas absque ulla subsiden- B
tia fieri. Sed dicet aliquis, quomodo fieri poterat,
ut siccam haberet linguam, internam inflammatio-
nem, & nihilominus non sitiret? Dicendum est for-
san non sitiuisse initio, quod aliqua materia a capi-
te defluens linguam & palatum irrigaret: atqui de-
buisset simul linguam aridam emollire; ergo satius
est dicamus,aut non percepisse sitim ob mentis lae-
sionem aliquam obscuram, aut forsan quòd foeces
putredinis, & febris minimè essent circa spiritualia
& uentriculum; vnde sitim fieri dicebat Aristoteles, C
sed tantum circa naturalia, quale est iecur; nam in
lib. Art. Med. Galenus tradens signa calidi, & sicci
iecoris, haud ponit sitim, contrà apponit dum uen-
triculi sicci signa edocet. Iam uero QVARTA
DIE nil plus habuit hoc est cuncti praedicti labo-
res per totum perdurarunt,& acuta febris,cum qua
etiam diem quintam protraxit; atque id plus ha-
buit, quod multum minxit leue, atque oleosum;
perdurante enim in iecore inflammatione & febre
ardente colliquabatur illius substantia, ex quo uri-
nae copiosae & pinguedine aspersae reddebantur. D
Non sine maximo consilio Hippocr. praeter suam
consuetudinem singula die usque ad octauā febrem
commemorat, quia f.magis urgebat febris, q̄ sym-
ptomata. SEXTA MANE DELIRIVM, qđ
obscurum hactenus fuerat,atq; ex sola sitis imperce
ptione coniici poterat, iam factum est manifestum;
quando multa praeter rationem fecit, & dixit, nec
nocte quicquam dormiuit. Similiter & septima die
omnia sunt exacerbata; urinae quales anteceden-
tes fuerunt,multi sermones. Sed quaeret aliquis cur
omnes delirantes sint adeo loquaces.Quantum ego
puto caussa haec est, In delirio prima facultas quae E
laeditur est imaginatio, & quamquam Gal.in libro
de loc.aff. dicat aliquādo laedi imaginationem non
laesa cogitatione,& è contra,nihilominus sensibili-
ter, seu insensibiliter semper imaginatio prima lae-
ditur duplici de caussa,tum quia cum sit in parte an
teriori facilius laeditur propter commissuram coro-
nalem; tum etiam quia haec facultas est ueluti bru-
talis. Cum itaque in delirio primum laedatur ima- F
ginatio; locutio autem sit nota eorum,quae sunt in
imaginatione; hinc fit ut laesa imaginatione, lae-
datur etiam loquela,& prout multa,& uaria phan-
tasmata sunt in imaginatione,ita quoque magis,vel
minus sint loquaces delirantes. PRAE DELI-
RIO contineri haud poterat,id quod etiā fiebat,
quoniam foecis febrilis, & uapores putridi ac praui
iam tenaciter cerebrum occuparant.Cumque aluus
vix clystere, aut glande esset irritata, reddidit tamē
excrementa humida turbata, una cum lumbricis,
atque ita laboriosam quoque noctem traduxit;Cur
solo leui irritamento aluus talia effuderit,ratio erat
quia in iecore inflammationem habebat; à qua li-
quati, & corrupti succi, necnon ad intestina trans-
missi solent,vt dicit Gal. eos facere fluores alui,qui
in pestiferis febribus conspiciuntur.Lumbrici etiam
solent in malignis febribus conspici, non quia tunc
generentur (quomodo enim in tam pauco tempo-
re possent fieri, & in eam magnitudinem augeri in
qua spectantur?) sed quia antegeniti a dira putre-
dine, aut uiui, aut mortui fugantur: & sanè non
absque ratione contingit, vt in quibus solent gigni
ex putredine lumbrici tetri, in ijsdem etiam ob ean-
dem occasionem facilè fiant febres malignae,& pe-
stiferae: Neque ualet quòd secundo progn.18. di-
xerit commodum esse lumbricos rotundos cum foe-
cibus exire,quoniam id quidem uerum est, ac mor-
bo eunte ad iudicationem. OCTAVA DIE
MANE rigor accessit, cum eodem febre acuta,
multo sudore calido sudauit, ita ut sine febre esse
uisus sit; Attamen haud multū dormiuit,sed à pau-
co illo somno refrigeratio, atque frequens expuitio
est consecuta. Vespere uero eiusdem diei multa de-
lirauit, ac paulo post nigra, pauca, & biliosa euo-
muit. Cum ita haec quae octaua die apparuerunt,
haud sine aliqua contemplatione sunt praetereun-
da, & primum de rigore, qui etsi superuenisset ar-
denti, proptereaque utilis hac ratione esse potuis-
set, scilicet regulas nobis ab Hippocrate relictas,
attamen quia erat cum inflāmatione iocinoris,haud
poterat quicquam boni indicare, quemadmodum
nec sudor etiam multus & calidus; ambo enim facti
sunt, quia à iocinore incenso uapores elati, & per
corpus effusi,ad sensibiles partes appulsi molestiam
inferebant,qua calor natiuus excitatus aduersus col
luctabatur;sicque rigor sequebatur,& post rigorem
sudor, scilicet ijs uaporibus, vel ab ambiente in hu-
morem conuersis, uel humores in corporis ambitu
repertos colliquantibus, & secus extraducentibus;
ad quam expulsionem licet non desineret febris, a-
lioquin optimus fuisset, vt docuit Hippocrates se-
cundo progn. attamen nonnihil remittebatur; ita
ut in peritis, & rudibus uideretur abscessisse. Sed
cur ex leui somno fierent refrigeratio, & expuitio,
alia caussa erat, nimirum debilitas natiui caloris;
qui per somnum intro coactus haud liberè, & faci-
liter poterat ad calefaciendas partes externas redi-
re, quemadmodum pariter succi cumulati, & eli-
quati in cerebro, per somnumque retenti post ip-
sum statim in os ferebantur, sicque expuitionem
frequentem caussabant; quam Galen.primo prorr.
dicebat fieri,aut uitio cerebri, aut uitio oris uentri-
culi; & hoc est quod ait Hippocr. secundo aphor.
initio, somnum ubi facit laborem esse mortalem.
Vespere iterum multum delirauit ob temporis con-
dicionem, siquidē,vt docet Hippocr.secundo Epid.
Vesper autumno correspondet qualitatibus, quas
non secus prauas habet,atq; ipse,ut ob hoc quoque
paullò post euomuerit pauca biliosa, & nigra quae
non est mirum, si ubi in uentriculo erant, graui de-
lirio occasionem praebuerint; siquidem huiusmodi
vomitus insaniam grauem portendere non semel
Hippocr.

Hippocr. in progn. & in Coac. dixit; vt etiam apparet in historia Philistae, qui ualde insaniuit, post uomitum aeruginosum multum, ex quo uerisimile est factum esse uomitum nigrum; imo Hippocr. primo prorr. 30. quasi ex hac historia acceperit, hoc dogma fecit. [In phreniticis praefrigerationes, & spuitiones, vomitum nigrum portendere] quem locum interpretans Gal. dixit a spuitione uomitum, a refrigeratione uero nigrum significari. NONA extremorum refrigeratio reuersa est, similiter & deliriũ, & uigilia, quae omnia indicabant non modo paulatim aboleri calorem extremorum natiuum; uerumetiam pergere uaporum prauorum, & feruidorum a loco inflammato hypochondriorum elationem. DECIMA dicit cuncta esse exacerbata cũ delirio, & crurum dolore. VNDECIMA, scilicet indicatoria & decretoria die, vt notat Galen. expirauit, nempe initio undecimae, quae forsan fuit media nox, vt correspõderet initio mali, quod a coena fuit: etenim fuisse mortem illius initio undecimae potius quàm alia hora illud mihi persuadet, quod ab Hippocr. nullum eius diei symptoma commemoretur. Sed quid factum est ut in fine uitae crura doluerint? Ego puto non fuisse dolorem, aliumque stupidum, seu stuporem: vnde non dicit Hippoc. doluisse, sed σκέλεα ἐπωδύνως. i. crura dolorosè. Iam uero certum est plerisque moribundis incipere stupere crura ob caloris defectum, qui incipit a partibus a corde remotioribus, quamquam licet quoque dicere ob agitationem in continuo delirio factam potuisse crura admodum defatigari, atque inde cum morti proximus esset, lassitudinem persentire. Atque hic fuit casus hominis, quem, ut initio dicebam, an Hippocr. curauerit, an quispiam alius, qui postea Hippocr. seriem totius historiae retulerit, haud affirmare audeo. Dicam tamen quae potuerit esse curandi ratio. Cum a coena uomuerit cibum, & potum statimque eadem nocte coeperit febris acuta cum iocinoris inflammatione, dubitari potuisset an inflammatio dederit occasionem febri, vt saepe contingere solet, an simul utraque incoeperit. Verumtamen quicquid esset, vterque morbus indicabat refrigerandum esse; peculiariter verò inflammatio indicabat, vt prohiberetur auertendo ne incrementum susciperet, atque id quod factum erat consumeretur; quos scopos etsi statim iudicari poterat difficilè futurum assequi; haud tamen erat committendum, quin omnis opera ad curandum accommodata adhiberetur; quando etiam est desperatis rebus aegros haudquaquam esse deserendos non magis humaniter, quàm prudenter consulebat apud Aetium nescio quis. Itaque primum victus, qualis conuenit acutè laborantibus statim instituendus erat, nempe uini abstinentia, & loco eius aqua hordei, & aqua cocta cum uino granatorum, quod semper dilexi in febribus; quoniam ut optimè dixit Auerroes septimo coll. capite decimoseptimo, in granis granatorum reperitur proprietas resistendi putredini. Vsus panatellae ptissanae; & post septimam alicuius iuris paruae pullae, & uitellorum oui, quos aliàs diximus ex Plinio in aduersa ualetudine magis omnibus aliis nutrire, neque onerare, quosque si sorbiles, aut tremuli parentur, imbecillimae esse materiae, scilicet quae facile à naturali calore superatur, profitetur, Cornelius Celsus libro secundo, capite decimooctauo. tamen alicubi in hoc ualde peccari à medicis, inuenio qui copiosius aequo aegros oua indulgent, ita ut nimium grauatam natura tantum alimentum corrumpat potius quàm concoquat, etsi de his dumtaxat locutus esset Cardanus quando oua simpliciter pro aegris damnauit, plures sectatores habuisset. Victu instituto statim de adhibenda sanguinis missione erat cogitandum, non modo ratione febris, verumetiam ipsius inflammationis. Ergo sedato vomitu illo nocturno, sequenti die aluus clystere fuisset exoneranda; cum enim solius uomitus mentionem faciat Hippocr. ac per eum non euacuentur quae sunt in intestinis, nisi in uoluloso affectu, par est existimare ipsa intestina foecibus fuisse repleta; quas erat necesse, vel clystere mediocri, vel glande educere, priusquam de mittendo sanguine ulla haberetur deliberatio. Foecibus eductis protinus uena interna cubiti dextri erat pertundenda, atque permittentibus uiribus sanguinis copia detrahenda; quinimmo si ullus est casus, ubi liceat mittere sanguinem vsque ad animi defectum certè hic fuisset; in quo praeter febris magnitudinem, aderat praecipui visceris inflammatio cum dolore; in quo dicebat Galenus primo aphorismorum vigesimotertio, penè necessariũ esse praesidium sanguinis missionem ad animi deliquium, vt etiam probatur quinto Epidemic. historia quinta, circa principium, vbi habetur dolorem, qui non potuit ullis aliis remediis finiri; huiusmodi remedio fuisse sublatum; quod remedium etiam commendauit Galenus nono Meth. capite quarto. etsi Auerro. septimo coll. octauo, semper hoc tanquam periculosum, & ipsi naturae inusitatum damnauerit tribus rationibus, vt ibi est uidere: Quod si aliqua ratione haud licuisset tantam una uice sanguinis copiam ducere, ad partitam, quam uocant, euacuationem fuisset deueniendum, vt scilicet duabus, vel tribus uicib. extraheretur, atque eo maximè, quod ad retrahendum ab inflammato loco mirum in modum conducere solet sanguinis repetita euacuatio; qua si ab eodem loco facere non placuisset, à diuersis fieri poterat; hoc est ab utrisque brachiis, ab ano per hirudines, aut etiam à cruribus, vel pedibus; & forsan etiam hoc in genere chirurgico conuenissent uesicantia saltem in fernis partibus adhibita. De aliis medicamentis refrigerantia ualdè conuenissent, vt aqua hordei refrigerata, & quotidie administrata in non exigua copia, una cum acetosae conserua, aut Serapio de acetositate citri; bolus etiam Armena, & puluis bezaarticus conduxisset non parum. Pro tuendo capite oxyrhodina, & solita lauacra, quemadmodum etiam ad dolorem & inflammationem iecoris linimentum congruum fuisset, ex succo cich. hepaticae, vnguento sandalino, ac oleo rosaceo completo.

HISTO-

HISTORIA DECIMATERTIA.

MVLIEREM, quae decumbebat in littore tertio menſe ventrem geſtantem febris magna corripuit, ſtatim incepit dolore ſecundum lumbos. TERTIA dolor colli, capitis ſecundum clauiculam, & manum dexteram: celeriter autem lingua uoce priuata eſt; dextera manu reſoluta eſt cum conuulſione paraplectico modo; delirauit in omnibus; & noctem moleſtè, non dormiuit: aluus turbata eſt bilioſis, ſinceris, paucis. QVARTA lingua voce ſoluta eſt: conuulſiones eorundem; dolores omnium perſeuerabant: ſecundum hypochondrium tumor cum dolore: non dormiuit, delirauit in omnibus: aluus turbulenta: vrinae albae, haud boni coloris. QVINTA febris acuta: hypochondrij dolor: delirauit in omnibus; deiectiones bilioſae in nocte ſudauit ſine febre. SEXTA ad intelligentiam redijt: omnibus alleuiata eſt; circa vero clauiculam ſiniſtram dolor permanebat: ſiticuloſa: vrinae tenues: non dormiuit. SEPTIMA tremor, ſubſoporata eſt. parum delirauit: dolores ſecundum clauiculam & brachium ſiniſtrum perſeuerabant; in alijs autem leuata eſt: omnia intelligebat: ter autem intermiſit ſine febre VNDECIMA redijt, ſuperriguit. febris magna corripuit. Circa autem DECIMAMQVARTAM, vomuit bilioſa, flaua, ſubmulta: ſudauit, ſine febre iudicata eſt.

MVLIEREM, QVAE DECVMBEBAT in littore. Si diligenter obſeruetur, certum eſt Hippocr. aut nullius, aut admodum paucarum mulierum hiſtorias proponere, quae non fuerint vel praegnantes, vel puerperae, vel abortae; & quas hactenus enarrauit mulierum hiſtorias, fuerũt omnes puerperarum; nunc uero de grauida tertio menſe loquitur. Ratio cur ita facit, eſt, quia morbi mulierum nil habent rarum, aut diuerſum a uirilibus, niſi ob has occaſiones, vel alium quempiam vteri affectum, & in cõſtitutionibus peſtiferis quae potiſſimum patiuntur ſunt vel puerperae, vel praegnantes, de quibus loquens Ariſt. quarto de gener. anim. ſexto, dicebat bruta dum utero gerunt, magna ex parte optimè ualere: mulieres contra plerumque aegrotare, quòd ut illa labore conſumunt excrementa, ſic iſtae ocio, & vita ſedentaria accumulant, atque ita aegrotant; quòd ſi quae ſunt nationes, & gentes, apud quas grauidae laborent, eas multò melius & degere praegnantes, & facilius parere. Vitruuius libro ſecundo, capite nono, ſcribit mulieres grauidas, dum uendebantur ſolitum praeſtari ſanas, quaſi dum utero gerunt pleraeq; aegrotent, quamquam Sabinus 21. Digeſt. dicat conuenire inter omnes peritos grauidas mulieres eſſe ſanas, quòd in id ſint natae, vt concipiant, atque pariant. imo dicebat Hippocrates primo de morb. mulie. niſi id agant, haud eas poſſe frui ſanitate. Ex ſellularijs autem fuiſſe praeſentem mulierẽ non modo conijcio ex multitudine, & prauitate excrementorum, quae congeſſerat, verumetiam quia Hippocr. ſcribit eam habitaſſe in littore. Neque ualet quòd Ga-

A lenus infra in Pythione videatur damnaſſe hanc nimiam ſollicitudinem interpretãdi habitationes aegrotantium, quoniam haud ego penitus abhorreo; ſicut nec circa nomina, in quibus uim poſuiſſe nonnunquam uidetur Hippocr. vt in Stymargi uoce Gal. in linguis inſinuauit. Itaque conſueuerunt qui habitant circa littora ut plurimum piſcatores eſſe, ac ob id neque ipſos, neque uxores alios quàm piſcandi labores ſuſcipere, in qua piſcatione dicebat Plato, nec animum, neque corpus exerceri. Propo-

B ſuit hoc exemplum Hippocr. tanquam rariſſimum, quoniam cum dicat quinto aphoriſm. 30. mulierem grauidam tentari acuto morbo eſſe laethale, vel ipſi vel foetui, vt ait Galen. & cum primo de morb. initio affirmet neceſſario perire ſi pleurithide, phrenitide ardente febre capiatur, mirum eſt hanc mulierem & foetũ eſſe ſeruatos, praeſertim tertio menſe quando magis periclitantur. Atque adeatur iam ipſius hiſtoriae diſcuſſio. Miratur Galenus cur Hippocr. non appoſuerit mulieris aetatem, quaſi id ne-

C ceſſe fuerit ob caſus raritatem; in quo mulier grauida tertio menſe, & a validiſſimo morbo correpta, tamen ſeruata eſt ſine embryonis interitu. Verum non mihi uidetur hoc in Hippocrate admirandum, nempe quem ſcimus raró aetatẽ apponere, & praeſertim quando licet ex aliis, quae dicit, eam colligere, ut in praeſenti, quae cum eſſet grauida non poterat eſſe ſenex; cumque a morbo grauiſſimo euaſerit abſque conceptus corruptione haud ueriſimi-

D le eſt fuiſſe iuuenculam, ſed ualde robuſtam, ac propterea in media aetate parientium adhuc conſtitutam circa trigeſimum annum. Hanc ergo mulierem tertium iam uteri geſtationis mẽſem agentẽ τὸ πῦρ

id eſt

id est febris ingens coepit; statimq; dolor secundū lumbos; quae omnia & prima & secunda die durarunt. Quòd febris ea inuaserit non erat mirum; quoniam (vt dicebam) praegnantes mulieres magna ex parte malè ualent, atque haec forsan multo magis ob uitam ociosam, & ob uictum prauum, aliosve in uictu commissos errores; cur autem febris magna statim fuerit, natum est tum ex praeparatione ipsius corporis; tum maximè ab ipsa constitutione, in qua semper initio fuisse τὸ πῦρ, id est febrem magnam testatur ipsemet Hippocrates. Porro cur statim apprehenderit dolor lumborum fuit, tum quia focus putredinis circa uterum erat; vnde communicata intemperies lumbis dolorem inducebat; tum quia (vt ait Hippocr. secundo Epidem. tertio. & sexto Epid. tertio) mulieribus suapte natura solent rigores, atque adeo ipsae febres a lumbis initium capere, scilicet propter uterum, qui ipsis subiacet, ac pars est frigida. TERTIA autem die alia noua superuenerunt symptomata partim ad actiones laesas spectantia, partim ad excrementa mutata. In laesis actionibus fuit dolor colli, & capitis, circa clauiculam, delirium ingens, uigiliae, noctis molestia, lingua uoce priuata est, manusque dextera resoluta cum conuulsione, apoplectico modo. In excrementis mutatis fuit aluus, quae turbata fuit, ac biliosa, pauca, sinceraque deiecit; atque tot fuere tertiae diei symptomata; quae sanè satis saeua & magna cum fuerint, necessario morbum quoque magnum fuisse indicant; magnum inquam non tātum propria essentia, quantum ob nobilitatem affectae partis: siquidem cerebrum uehementer affectum erat, & morbo in intemperie & in conformatione. Intemperies calida a febre inducta, & ab utero flagrante communicata delirium faciebat: mala conformatio erat tum in uentriculis cerebri, tum in initio neruorum, meritò cuius uitij haud facultas communicabatur linguae exsiccatae; & propterea locutio, & uox impediebatur; similiter dexterae partis initium medullae spinalis impeditam resolutionem, qualis solet sequi apoplexiā faciebat, (id enim est, quod ait Hippocrates apoplectico modo.) Ad haec cum uapores acres & feruidi in cerebrum ferebantur, membranas illius percutientes dolorem capitis parturiebant sicuti, & colli, & clauiculae. Etenim medullae spinalis initium patiebatur; & propterea iure quoque collum dolore tentabatur, sicut & clauicula; has namque partes ubi cerebrum grauiter patitur, & ipsas quoque affici non est a ratione alienum, & praesertim in grauidis tertio mense, quo tempore eas magis turbari prodidit Hippocr. qui propterea statuit, eas a medicis maximè esse uerendas, neque faciliter aut medicamentis, aut sanguinis missione tractandas. Et cum caput in tanta turbatione uersaretur, quis non uidet haud ipsam potuisse dormire, sed summa inquietudine agitari debuisse? Ceterum excrementa illa alui summam quoque succorum biliosorum prauitatem ostendebant, qui putrescentes circa iecur, & uterum à natura mittebantur in intestina; erant autem pauci, quoniam magna pars eorum in supernas partes ad caput, & iugulum ferebatur; ibique non contem-

A nenda mala inducebat; & certè (vt dicit Galenus) mirum fuit hanc mulierem grauidam tertio mense fuisse absque abortu seruatam; cum Hippocr. scripserit quinto aphoris. 30. mulieri grauidae laethale esse, si morbus acutus ipsam apprehenderit. laethale inquam, vel matri, vel foetui, vel utrisque (vt ibi exponit Galenus) atque haec non modo acuto, verumetiam acutissimo morbo laborauerit; & quemadmodum retro dicebam Hippocr. ob hoc voluit huiusmodi casum posteris adnotatū relinquere pro

B pter raritatem; vt scilicet doceret regulas ab ipso scriptas esse quidem, vt plurimum ueras, sed & aliquando eas fallere; quod autem ait Gal. in comm. grauidas mense tertio multo difficilius pati, quàm alijs mensibus uidetur esse contra ipsum Hippocr. qui quarto aphoris. primo, scripsit a quarto mense vsque ad septimum posse remedijs tractari ob fortitudinem: ante uero, & post hos menses magis formidandum, easque uerendas; Et certè nisi dicamus pro tertio mense Galenum intelligere ipsum iam fi-

C nitum, atque absolutum, quomodo tueri ipsum ualeamus haud facilè intueor. Sed priusquam ulterius progrediamur dubitandum est quomodo manus possit esse conuulsa, & resoluta, cum hae sint contrariae affectiones, atque conuulsio non desinat in paralysim. Dico duplicem esse conuulsionem aliam manifestam, quae non desinit in resolutionem; aliam immanifestam, quae desinit in resolutionem, vt aliàs monstraui ex Galeno & Auicen. de hac ultima conuulsione loquitur, quae aemulatur

D apoplexiam in resolutionem desinentem; vnde dixit accommodatissimè apoplectico modo, i. ad imitationem apoplexiae. Possumus etiam dicere conuulsionem aliam uniuersalem, aliam particularem esse; particularis desinit in paralysim; vniuersalis vero totius corporis non, eo quòd materia ubi concutitur à toto corpore longè a neruis expellitur, & ideo eorum principium non occupat, sicuti fit in particulari conuulsione. QVARTA DIE, dicit Hippocr. linguam iterum uoce priuatam esse, eo-

E rundem conuulsionem affuisse, atque omnium dolores permansisse, partes secūdum hypochondrium cum dolore esse conuulsas, nec dormiuisse; in cunctis delirasse, aluum turbatam, atque urinas tenues haud benè coloratas extitisse; atque haec quarta die, quae si aduertantur, etiam prioribus diebus acciderunt; verumtamen repetiuit ea Hippocr. vel ut adimeret omnem suspicionem legentibus, ne putarent aliqua ex ijs saltem intermisisse, vel ut significaret quarta die, quae est decretoria, fuisse aucta:

F nam quòd pertinet ad linguam supra dixit γλῶσσα ἠφώνει, hic uerò dicit γλῶσσα φωνῆς ἐλύθη, quasi dicere uoluerit ante quartam fuisse quidē locutionem, & uocem oblaesam, verum est quarta fuisse penitus utrosque ablatos. Sed dicet aliquis, quomodo Hippocrates tribuit uocem linguae, cum ea potius opus sit spiritualium partium, quàm ipsius? nam ut etiam Plutarchus dicebat in praecep. sanit. vox est motus spiritus; ad quem edendum concurrunt guttur, musculi ipsum mouentes, & nerui omnes, qui ad ipsos musculos uim motricem a cerebro deferunt. Respondendum est apud Hippocratem φωνὴν, seu uocem ab

Hippocrate uocari φθόγγον φθέγξιν, & φθέγμα, locutionem uerò, & ſermonem dici διάλεκτον, & διάλεξιν, ad quam efficiendam conueniunt lingua, nares, labra, & dentes, ut ex ipſomet Hippocrate conſtat libro de princ.& Galenus quarto de loc.aff.& libro de uſu parr. Iam uero, ut Hippoc. doceret in propoſita muliere non modo ſermonem, ſed etiam uocem fuiſſe uehementer laeſam ob uitium tam cerebri, q̃ ſpiritualium inſtrumentorum, dixit linguam eſſe voce priuatam; hoc eſt tum articulatam, tum ipſam ſimpliciter uocem fuiſſe uehementer offenſam; & certè miror nec ab Herotiano, nec a Galeno, nec a Concinnatore Oeconomiae Hippocraticae hunc loquendi modum fuiſſe notatũ, quemadmodum pleroſque alios obſeruarunt non huic admodum abſimiles, ueluti eſt quando uocat linguam ἀσσῶδη in Coac.praenotion. Poſſumus etiam dicere exſufflationem antecedere uocem, & hanc ſermonem; unde ſicut non poteſt uox fieri ſine exſufflatione; ita nec ſermo fit ſine uoce; lingua autem quae eſt inſtrumentum ſermonis poteſt impediri ab edendo ſermone non tantum priuatione uocis, uerũ etiam proprio aliquo uitio; & ob id, ut ſignificaret ſermonis priuationẽ non fieri uitio linguae, ſed uocis priuatione facta ob muſculorum thoracem mouẽtium laeſionem; ſic locutus eſt. De hypochondriis cũ dolore conuulſis dicendũ conuulſionem dum fit parere dolorem; maximè ſi ſubito fiat, facta uero eſt ſine, ſicut ſi fiat paullatim, cũ motus huiuſmodi ſint inſenſibiles. Aliorum ſymptomatum, quae in hac eadẽ quarta die contigerunt cauſſae fuerunt illae ipſae, quas retro attuli. Ceterum cũ dicat urinas fuiſſe tenues, neque boni coloris; ſumma ratione id eueniebat. Etenim tenues erant, quia ſucci craſſiores ferebantur in inteſtina; coloris autem deprauatio ex turbatione proficiſcebatur, & forſan ille non bonus color erat pallor albicans, qualis ſolet eſſe ubi ſucci colorantes, uel in cerebrum, uel in inteſtina feruntur. Verum poſſet quis quaerere, quid ſit hypochondrium conuulſum, nam Hippoc. in Coac. ſolet frequenter commemorare hypochondrium reuulſum; at conuulſum rariſſimè. Praeterea cur Hippoc. addit cum dolore, quaſi uero fieri poſſit ulla conuulſio ſine dolore? Ad primum dicendum eſt nil aliud eſſe hypochondrium conuulſum, quàm quãdo hypochondria uſqueadeo in ſe contrahũtur, vt uideantur dorſum tentare. Addit autem Hippo. cũ dolore, quia conuulſiones dupliciter cõſiderari poſſunt, vel in toto corpore, uel in aliqua parte, & hae adhuc accipiuntur, vel initio, uel in fine: quae fiunt in toto ſunt ſemper cum dolore: ceterum quae fiunt in aliqua parte ſi conſiderentur dum fiunt ſemper cum dolore fiunt propter uiolentam illam attractionem muſculorum uerſus ſua principia: at in fine quando ſcilicet iam in paralyſim deſinunt, licet non ſemper, nempe quando fiunt apoplectico modo, fiunt ſine dolore: uoluit itaque ſignificare Hipp. hanc conuulſionem fuiſſe quidem in aliqua parte, ſed in fieri.

QVINTA DIE ait Hippoc. febris acuta, hypochondrij.ſ.dextri dolor, delirium omnium, deiectiones biliofae; nocte ſudauit, & ſine febre facta eſt; Quòd ſimul & febris & hypochondrii dolor aucti ſint die quinta contigit, quoniam augumentũ erat morbi, quo tempore augeri quoque ſymptomata conſueuerunt; cum enim, ut dixi aliàs, materia eſſet copioſa atque praua, omneq; corpus ab ea male tractaretur, natura quantum poterat expellere noxia tentabat; itaque praeter alui motum, quem etiã ante fecerat, ſudorem attulit ut putandum eſt ſatis copioſum, ob quem febris ceſſauit, quemadmodũ contingere ſolet. Sed cum Hipp. quinta die febrẽ commemoret, quod in quarta non fecit, poſſet quis dubitare in quarta non adfuiſſe, quod tamen haud ueritati conſonum eſt; tacuit.n. quarta die febrẽ, quia ab aliis ſymptomatib. ſuperabatur, id quod in quinta non fuit. De dolore autem hypochondrii exiſtimandum omnino eſt fuiſſe diuerſum à ſuperiori; fiebat enim hic propter alui turbatae tumultum; fiebat autem potius in dextro dolor, tum quia ibi erat inflammatio; tum etiam quia in manu, & clauicula dextera erat dolor. Sed dubitabit aliquis quomodo cum febris ſit ablata, poſtea rediit tamẽ morbus; nam Hippocr. qui ſecundo progn. quatuor genera ſudorum facit, optimum omnium eſſe dicit, qui eſt calidus in toto, atque morbum ſoluit. Dicendum eſt quamquam febris ſit ſublata, & potuerit ſudor ſimul eſſe uniuerſalis, atque calidus, attamen cum eſſet abſque ſignis coctionis, & non una parte, uel uno morbo, ſed pluribus laboraret haud potuit eſſe ſudor, & illa eſt febricitatio ita ſecura, quin recidiuã iure cuilibet, uel mediocriter in medicina facienda exercitato portenderet. Iam vero ſicuti quintae diei nocte ſudor factus febrem deleuit; ita quoque credibile eſt alia ſymptomata ſaltem mitigaſſe; unde ſubiungit Hippocrates SEXTA ſequente die reſipuiſſe, atque in omnibus eam fuiſſe non penitus liberatam, ſed leuatam; praeterquam quod permanſit dolor circa ſiniſtram clauiculã, ſiticuloſa fuit cum urinis tenuibus, neque dormiuit: iure nãq; fuit ſiticuloſa, licet ſine febre ob euacuationes tam alui quàm ſudorum; urinae erant tenues, quoniam non erat cocta materia, & propterea criſis fuerat imperfecta, neque tuta, & quamquam caput leuatum eſſet delirio ſedato, nihilominus adhuc in ipſo erant uaporum reliquiae acres, & mordaces, a quibus blãdiuſculè ſtimulabantur membranae cerebri; ita ut uigilias, non autem dolores facerent. Iam uero SEPTIMA DIE SVPERVENIT tremor, inclinatio ad ſoporem, parum delirauit, dolores circa clauiculam, & brachium ſiniſtrũ permanebant: In aliis leuius ſeſe habuit, omnia intelligebat, ac ter ſine febre fuit. Si rectè curſus morbi huius conſideretur, planè ſemper caput ab initio tertiae diei malè affici uiſum eſt, quod quoque uſque in finẽ perdurauit; quia etſi uiſa ſit propoſita mulier in reliquis ſaepius leuari; attamen capitis ſymptomata nunquam ſunt finita, neque etiam admodum mitigata; & in ſeptima tremor ſuperuenit, qui nunquam antea apparuerat; quòd iam principium neruorum pateretur, atque ad propulſandam noxam inſurgens motum conuulſorium faceret; quem aliàs diximus ſaepe ab Hippocrate uocari tremorem: Sicquoque factus eſt leuis quidam ſopor; quòd humiditas cerebri eliquata a uaporibus aſcendentibus blandè, & ſuper-

& superficietenus irrigaret cerebrum. Ceterum hic breuiter tria sunt quaerenda, vnum est, quomodo dicat Hippocrates sexta vel septima permansisse dolorem brachii sinistri, cuius antea non est facta mentio. Secundum est, quomodo dicat in aliquibus ipsam esse leuiorem factam, & omnia intellexisse; cum de hac eadem septima die sermonem faciens dixerit parum delirasse in ea. Tertium est quomodo dicat ter ipsam fuisse absque febre, tamen semel tantum dixerit a πυρος, id est sine febre fuit. Circa primum aliqui putant in superioribus, vbi habetur (dexterae clauiculae, & brachij) textum esse mendosum; atque legi oportere sinistrae ut hic. Sed non video rationem si corrigendus est textus, cur potius non hic corrigatur, & loco sinistrarum partium legantur dexterae; atqui forsan melius est contentum nil mouere, & dicere, quando Hippocrates supra meminit doloris clauiculae sinistrae intellexisse etiam dolorem ipsius brachij, non nominasse autem, quoniam tunc exiguus erat; nec contemplabilis prae clauiculae dolore; in septima autem nominasse vtrumque, scilicet & clauiculae, & brachij, quoniam tunc uterque dolor haud erat despicabilis, quòd scilicet uapores & succi leuiores essent, pergerent sursum petere, omnesque superiores partes offendere. Circa secundum potest responderi sub iis verbis (in aliis leuata est) intelligendum esse, quòd in aliis diebus a septima, s. vsque ad undecimam fuerit leuior, atque nona & decima delirium cessauerit, quod in septima fuerat paruum; & quamquam (quod erat tertium) non meminerit nisi semel in febricitationis; attamen fieri potest, vt illis diebus qui intercedunt inter septimam & vndecimam bis fuerit absque febre, & semel ante septimam. Atqui illa infebricitatio semper fuit parum secura, quia sine significatione, vt propterea iure secunda redierit; potest etiam intelligi, vt uideo nonnullos interpretari, quòd tribus diebus, s. octaua, nona, & decima fuerit absque febre, & vndecima post redierit, in qua praecedente rigore subsecuta est magna febris, quam quoque uerisimile est perdurasse vsque ad decimamquartam. Rediit autem febris VNDECIMA die cum rigore, quia natura erat crisim factura decimaquarta die, quã crisim aliquis motus praecedere debebat; cum itaque bilis dominaretur, elata per partes sensibiles fecit rigorem, quem postea secuta est febris acuta. In DECIMA QVARTA, cum euomuisset biliosa, flaua, non admodum multa, atque sudasset, febris penitus extincta est, atque ita iudicata: addit tamen Hippocr. huiusmodi iudiciũ haud fuisse absque dolore ex iisdem effectibus. Quòd enim decimaquarta die motus simul sit & vomitus, & sudor iure contigit, quandoquidem ex recidiua facta in vndecima die cum rigore, indicabatur aliquid memorabile in decimaquarta esse euenturum; & sanè ille idem humor biliosus, qui vndecima propulsus per sensibiles partes rigorẽ pepererat, decimaquarta partim ad stomachum conuersus fecit uomitum, partim ad cutem fecit sudorem, atque ita febrem finiuit; verumtamen hoc non contigit absq; dolore, quoniam, vt optimè adnotauit Gal. factum est hu-

A iusmodi iudicium absq; coctione, & propterea haud facta est crisis perfecta; quamquam nec perfectae iudicationes solent esse absque perturbatione, & molestia. Ceterum quid velit significare Hipp. particula illa ἄπυρος ἐκρίθη, nec Gal. nec quisquam alius explicauit. Ego puto Hipp. addidisse haec uerba, vt doceret mulierem ita fuisse iudicatam, vt nulla ex praenarratis affectionibus sibi relicta sit, id quod sanè admiratione, atque singulari obseruatione dignum est; addo quòd praeter spem fuit mulieri, cui

B in vndecima die praua signa apparuerunt, nec ulla bona fuit iudicatio, decimaquarta sine coctionis ullius consumatae nota fuit facta iudicatio, atque omnium affectionum liberatio; & certè potest hic casus recenseri inter illos, in quibus praeter spem aegros euasisse notat. Priusquam huic parti finem imponam loquendum est de quadam Galeni contradictione, quandoquidem in comm. hoc manifestè ponit inter praegnantes magis caussis morbificis resistentes illas, quae sunt trimestres, & quadrime-

C stres, cum tamen quarto aph. primo, ponat tantum cum Hippocr. quadrimestres, quod & alij medici sensisse videntur saepe, & praeter medicos Auerro. septimo coll. quarto. Nisi dicamus vt retro Gal. hoc in loco intelligere de mensis tertij fine, qui quodam modo naturam quarti refert. Sequitur curatio; & primum quòd spectat ad victus rationem, ea esse debuit, quam in aliis acutis febribus esse obseruandam monstraui: hábita tamen semper foetus, qui in vtero est ratione; & qui non permittit eam victus

D parcitatem, quam acuti exigunt. De chirurgicis auxilijs dubiũ esse potest vtrum conuenerit sanguinis missio, & a quo loco, & quantum. Planè conuenisse non uidetur à ratione alienum, quandoquidem cum esset grauida in tertio mense, nondũ foetus ita erat grandis, vt posset consumere saltem magnam partem illius sanguinis, qui quotidie colligebatur; praeterquã quod ex sanguinis missione haud fit ea perturbatio, atque agitatio, quae fit ex purgatione per medicamenta; neque ualet quod Hippocr. quinto, aph. 30. scripserit mulieri praegnanti si uena pertundatur, eam abortiri, praesertim quando iam foetus

E grandior sit, quoniam id intelligitur de ea uenae sectione, qua ingẽtem sanguinis copiam euacuabant, praesertim partib. infernis quaeque ipsis ueteribus erat usitatissima. Iam uero si uena cubiti secetur, & ea mensura quae alimentum faetui adhuc pusillo eripere nequeat, sanè detrimentum nullum accedere potest, aut si quippiam fiat, multo plus est iuuamentum, quàm damnum. Itaque fuit sanguis

F mittendus, & forsan medicus partita vsus est missione, vel saltem bis ab utroque brachio sanguinem curauit mittendum, simul vt magnitudini morbi prospiceretur, atque ipsius foetus ratio haberetur. Quod spectat ad alia remedia ratione febris conueniebat, ut refrigerantia, attenuantia, & moderatè aperientia usurparentur, & dixi moderatè aperientia, quoniam in grauidis magna prudentia cauendum est, ne dum aperientibus grauioribus putredini occurrere studemus, simul uenas uteri aperiamus, quod perniciosissimum saltem ipsi foetui esse consueuit. Ratione symptomatum, quia

G princi-

principium neruorum, & nucae patiebatur, conueniebat facta uniuerſali euacuatione eius loci habere rationem cum unctionibus, ceratiſue deſiccantibus & corroborantibus; ita.n.& collo, & clauiculae, & manibus quae afficiebãtur ſuccurrere licebat. Verũ quia etiam mens patiebatur, haud negligendum erat reliquum caput, quin debitis medicamentis obſiſteretur; ſed hoc in loco notandum eſt, haud conueniſſe ea oxyrhodina, quae valde repercutiunt, quoniam cum nucae origo non parum eſſet affecta, periclitabatur ne humores, & vapores capitis impetu repercuſſi ad ipſam nucam declinarentur, ſicque multo magis tota pars illa afficeretur. Quare ſat fuiſſet oleum roſaceum omphacinum, cum aqua anethi & roſaceo, ac multo pauciore aceto, quàm adhibere ſolemus, vbi principium neruorum nihil patitur. Ceterum examinandum eſt breuiter, vtrum aliquod purgans medicamentum conuenire potuerit. Ex vna parte non videtur, tum quia vterum gerebat tertio menſe, quo tempore dicit Hippocrates primo aphoriſmorum quarti libri, & quinti lib.29. grauidas non eſſe niſi ſumma prudentia medicamentis tractandas, tum quia aluo ſaepe effluxerunt bilioſa impermixta: Ex al-

A tera parte uidetur potuiſſe conuenire aliquod purgans pharmacum, primum quia corpus aegrae prauis humoribus ſcatebat; ſecundo quia materia ipſa turgens uidebatur, cum modo ad clauiculas, modo in hypochondria, modo in caput decurrerent, ac ſit Hippocratis Lex, vbi turget materia euacuandam eſſe, neque obſtabat alui fluor, quia (ut ipſemet Hippocrates adnotauit) exiguus erat nec ullam euidens emolumentum afferebat ad imminuenda ſymptomata; poſtremo Galenus inter menſes B quibus omnium difficillimè patiuntur foetus in vtero, enumerat vna cum quarto tertium, vt etiam retro docui. In hoc negocio ſanè non leui, puto videndum fuiſſe vtrum quae aluo excernebantur eſſent, pro ratione peccantium humorum, quod ſi non fuiſſent, vires opus erat attendere, quae cum robuſtae eſſent, vt putat Galenus (alioqui tam graui & exitioſo morbo defungi non potuiſſet) certè audendum fuiſſet ſexta ſaltem die aliquod leue purgans exhibere, quo ſcilicet materia peccans immi- C nuta minus fureret, & forſan id actum ſi fuiſſet à medicis, haud ea mala eſſent conſecuta, quae poſtmodum ſeptima, atq; etiam undecima die viſa ſunt, ſcilicet, tremor, ſopor, delirium, & alia.

HISTORIA DECIMAQVARTA.

MELIDIÆ, quae decumbebat apud Iunonis templum, incepit capitis, & colli, & pectoris dolor fortis: ſtatim autem febris acuta corripuit: muliebria vero exigua apparebant: dolores horum omnium aſſidui. SEXTA comatoſa, anxioſa, horrida; rubor in gena. parum delirauit. SEPTIMA ſudauit, febris defecit: dolores permanebant: rediit: ſomni parui: vrinae vſque in finem bene coloratae quidem, ſed tenues, deiectiones tenues, bilioſae, mordaces, valde paucae, nigrae, foetidae prodierant: vrinis ſubſidentia alba, laeuis: ſudauit, iudicata eſt perfectè VNDECIMA.

MELIDIAE, QVAE DECVBVIT. Galenus qui in exponenda propoſita hiſtoria fuit breuiſſimus duo tantum adnotauit circa ipſam, vnam eſt de vrina, quod & ipſe ſuo loco indicabo, aliud eſt quod haec mulier inter eos aegros debet connumerari, qui ob virium robur ex magnis morbis euaſerunt; Verum quia hiſtoria licet breuis videatur, habet tamen pulchras aliquas contemplationes, more ſolito eam paullò diligentius, quàm fecerit Galenus expendam, & primum quod pertinet ad nomen, atque habitationem. Hippocrates haud conſueuit mulieres nomine proprio appellare, ſed vel nomine patris, vel nomine mariti, vel tacere nomen omnium, & mulierem ſimpliciter dicere, quemadmodum ex hiſtoriis, & anteactis, & ſequentibus uidere licet; atque hoc forſan fecit Hippocrates honeſtatis maioris gratia, ſiquidem debent medici, qui curant mulieres, non tam oculos, & manus quàm animum habere caſtos vt uix quas curant cognoſcant, & nomina pro-

D pria ignorent, quemadmodum in iureiurando Hippocratico ſcriptum eſt. Ceterum cur in praeſenti hiſtoria nomen mulieris aegrotantis appoſuerit, exiſtimo eſſe factum, quod ſacra eſſet, atque ſine ulla ſuſpicione nominari, nec alia ratione dignoſci quam nomine poſſet. Fuiſſe enim ſacram, & forſan Iunonis ſacerdotiſſam ex eo coniicio, quoniam habitabat prope Iunonis fanum; ſolent enim etiam temporibus noſtris omnes qui ſeruiunt templis ſiue feminae, ſiue mares habitare propè ip- E ſa, ut poſſint ſemper praeſto eſſe; ſimiliterque peculiare aliquod, quò uocentur, nomen habere; accedit etiam, quod uox uidetur apprimè conuenire rebus & perſonis ſacris, cum ſignificet ſuauem cuiuſmodi etiam utitur uoce μελιδέα Hipp. ut eſt apud Gal. in ling. ſic etiam Iunonis templum pleriſque in locis habebatur, & urbibus, quemadmodum in Crotone, Samo. Vnde licet Hipp. non exprimat locum, uel ciuitatem ubi eſſet, aequũ tamen eſt putare de Thaſo eum ſermonem habere, & propterea de illius regionis templo, quod forſan ibi debebat tunc eſſe

celebre, quemadmodum in Epheso augustissimum A Dianae templum; Quae vero essent sacra Iunonis à Tertulliano, & Apuleio 6. de asino aureo, Deae coelestis vocatae non admodum est difficile ex scriptorib. cognoscere, vt forsan hinc aliquid coniectari liceat, quod non parum faciat ad cognoscendas propositae aegritudinis caussas, veluti quod fuerit uirgo, quemadmodum erant illae quae non Veneri, sed aliis Deabus inseruiebant: Porro virginum morbos nescio quid arcanum, & magnum habere ipsemet Hippocrates abundè fecit testatum in libro B de morbis virginum; Itaque Melidia a prima die morbi, vsque ad sextam variis symptomatibus turbata fuit, & quod prae ceteris aestimari debet fuit menstruorum imminutio; siquidem memoria proditũ est ab Hippocrate quinto aphorismorum 57. mulieri si menses immodicè fluant aut non fluant fieri ex vtero morbos: praeter mensium imminutionem quam putare debemus cetera mala antecessisse, statim febris acuta ipsam caepit, cum qua dolor iungebatur capitis, colli & pectoris validus at- C que continuus, adeo ut singula haec usque ad sextam diem perdurauerit: Fuit itaque morbus praecipuus, & principalis acuta febris a sanguinè bilioso, & pituitoso orta, siquidem cum imminuta essent menstrua, verisimile est sanguinem in venis retentum & cumulatam putredinem contraxisse, praesertim circa pectus ubi dolor erat: Nam menstrua ubi deficiunt, vel minuuntur in pectus saepe restagnare claris exemplis demonstrauit Galenus in eo libello, quem scripsit aduersus Erasistra- D teos, qui Romae medebantur, a febre autem simul, & a mestruis deficientibus non fuit mirum suboriri capitis, pectoris, & colli validos dolores, tum quia id familiarissimum est etiam sanis mulieribus, vbi male purgantur, tum quia ubi mulieres viri consuetudine carent, nec generant, innumeris, & grauibus vitijs tentantur, vt habemus apud Hippocratem libro primo de morbis mulieribus; nec dicendum est videri Hippocratẽ tribuisse principium omnium malorum in hac muliere dolori- E bus, quoniam cum dixerit statim febrem acutam affuisse, & cum dolores sint symptomata, & propterea sequantur morbum, par est existimare febrem praecessisse, Hippocratem uerò sic esse locutum, quòd simul cum febre apparuerint, & ut magis laedentes, ac molestiam maiorem febrem afferentes, citius quoque videantur facti. Atque haec omnia quinque prioribus diebus mulierem incessanter occuparunt. At SEXTA, quae est dies tyrannica multo magis grauiora successerunt, ni- F mirum sopor, anxietas, horror, rubedo in genis, exiguum delirium. Nonnulli interpretes existimarunt hanc mulierem propriè peripneumonicam fuisse, quòd dolore pectoris laborauerit, febre acuta, & praesertim rubore genarum, quòd postremum symptoma solere affectos pulmones consequi omnes fatentur, idque ante alios uidetur cognouisse Nicander antiquissimus author, qui vbi de veneno leporis marini tractat, à proprietate pulmones statim laedentis illud primum signum videtur cõstituere quòd genae rubeant, scilicet ob communicationem quam habent pulmones cum facie, etiam ab Aristotele significatam sectione trigesimatertia problematum. Ceterum si spectemus signa peripneumoniae nobis saepenumero proposita ab Hippocrate secundo & tertio de acutis; necnon secundo atque tertio libro de morbis, aliqua alia signa desunt ibi commemorata, & inter alia anhelandi difficultas, seu orthopnoea, & tussis, quarum hic Hippocrates nihil meminit, qui tamen non raro solet respirationis meminisse, vbi ipsa insigne aliquid patitur detrimentum; praeterea, aut nullum, aut exiguum dolorem facit, cum pulmo careat sensu, habuit autem Melidia validum pectoris dolorem, sed quod magis est Galenus in Pythione monstrat eum non fuisse pleuriticum, nec peripneumonicum, quoniam id Hippocrates non dixit, nec praecipua eius aegritudinis signa commemorat, nempe anhelitus difficultatem. Quare dicendum est hanc non fuisse veram & formatam peripneumoniam, sed aliquod illius veluti simulachrum, & eò maximè, quia SEPTIMA dicit Hippocrates febrem desijsse, quae in peripneumonicis non modo est continua, verum etiam ingens, & ferè semper ardens, atque exitiosa. Itaque cum prioribus diebus pectus, collum, & caput valde laborassent, factum est ut in hisce partibus videatur malum esse firmatum, & cum sanguis iuuenis cunctis praesertim partium superiorum exuberaret ob menstruorum imminutionem, iure factus est sopor in capite, & cum ipso aliqualis deliratio, qualis saepe solet iis contingere, qui in somnum immodicè sunt propensi; eadem ratione facta est in genis rubedo, anxietas, & horror, scilicet uaporibus feruidis stomachum, faciem, & neruosas partes laedentibus. SEPTIMA DIE dicit Hippocrates febrem cessasse, sudasse, atque dolores permansisse. Quod febre cessante dolores permanserint, videtur argumentum euidens non fuisse inflammationem; alioquin durantibus doloribus ea durasset, & consequenter febris non cessasset; quae propterea desiit, quoniam sudore euacuata est magna pars morbificae materiae, quae in toto erat. Adhuc tamen circa pectus, collumque & caput reliquiae superfuerunt, quae dolorem conseruarunt; & bonum quod apparuit in septima sanè indicauit vndecima die futuram esse absolutam crisim, vt uerè contigit. Sed quid est quòd statim subiungit (reuersa est?) puto ego deesse diem, quasi dicere voluerit Hippocrates, NONA DIE quae est impar redijsse febrem: Scimus enim vbi futura est crisis, semper paullò ante solere febres, & symptomata augeri, vt saepenumero monuerunt Hippocrates atq; Galenus, & ob id cum deberet indicari morbus vndecima die, conueniens erat, vt paullò ante febris, atque alia symptomata fierent, & haec potius impari die, ac tertianae proportione, cuius est nona dies. Quamobrem iure dixit NONA redijsse febrem nec etiam dormiuisse, idque contigisse ante crisim dicente Hippocrate, quibus crisis est futura iis noctem antecedentem solere esse grauem; verumtamen quia natura egregiè coquebat

humores, apparuerunt vrinae post septimam vsque ad finem morbi coloris boni, atque tenues cum subsidentia alba, & leui; adeo vt facta integra coctione, & praeparatione; subinde natura ualida molita sit euacuationes duas, s. sudorem, qui etiam septima die apparuerat, necnon alui fluxum, quo euacuata est materia, quae putruerat biliosa, mordax, & nigra. Sed cum facta sit crisis absoluta, & firma, quomodo potuit excretio esse ualde pauca, vt videtur Hippocr. dicere? praeterea dubitat & iure Galenus quomodo potuerit in urina esse bonus color cum substantiae tenuitate; quandoquidem tenuitas semper habet albedinem coniunctam. Respondendum est ad primum particulam illam κάρτα, i. valde cum antecedente esse coniungendam, s. δακνώδεα, quasi dixerit valde mordacia exiuisse, & pauca; nam non fuerunt multa propter copiosum sudorem, & quia pauca, non fecerũt dysenteriam ob mordacitatem, vt saepe solet post crises huiusmodi euenire; quamquam potuerunt etiam medici occurrere clysterib. mordacitatem placantibus. Ad secundum respondet ipsemet Gal. verum esse, quòd exactè bonus color non potest stare cum substantiae tenuitate; sed intelligendum esse Hippo. quòd bonus color fuerit quatenus potest esse cum substantiae tenuitate. Igitur iure praesens mulier per crisim liberata est egregiè a morbo acuto, & forsan Hippocr. non alia ratione voluit praesentem casum adnotare, nisi ut exemplar nobis relinqueret legitimae crisis; quae fit optimis signis in vrina apparentibus per euacuationes etiam non insignes in die indicatoria: Videndum aliquid de curatione, & primum de victu id statuendum ipsum debuisse tenuem esse, quia indicatio futura erat citò, & ante sextam proculdubio cogitandum fuit de sanguinis missione, vel ab utroq; pede statim, vel si euidens, (vt par erat) affuisset totius corporis plenitudo, primum interna cubiti dexteri erat secanda; tum vel poplitis, vel tali, atque in ea copia, quam uires praesentes sustinere ualuissẽt; & praeter sanguinis missionem cucurbitulae quoque saltim siccae cruribus, & coxis, veluti frictiones iisdem partibus adhibitae conuenissent frequenter, & hora quietiore; id enim perpetuò est obseruandum, vt auxilia reuulsoria, quae propter vrgentiam symptomatum administrantur omni tempore vsu postulante adhibeantur, vbi autem administrantur absque insigni vlla urgentia, sed potius ad praecauendum, hora diei frigidiore, uel saltem quietiore, atque semper longè ab accepto cibo in vsum recipiantur. Ante septimam diem nulla fit mentio alui excrementorum; verumtamen non est dubitandum, quin vel sponte pro ratione fluxerit, vel ei prospectum sit ab arte, scilicet clysteribus aut glandibus, etsi intestina, & ventriculus fuissent valde repleta, planè ipse lenitiuum aliquod medicamentum secunda die ante sanguinis missionem sumendũ curassem; deinde ad aperiendas uias, prouocandas urinas, & praeparandos humores deuenissem potione facta ex cap. ven. agrim. pentaphylae, borag. & petroselini radice. De euacuatione per medicamenta non fuit locus cogitandi, quòd a septima die vsque ad finem, vt diximus, aluus fluxit; qui licet multa non redderet, haud tamen aequum erat, ipsum sollicitare, ne vel acrimonia sauciaret intestina, vel nimis fluor excitaretur. Ceterum dolores continui & magni aliquam mitigationem postulabant praesertim capitis, atque pectoris, vt est linimentum ol. ros. anethini, & uiolac. simul mixtorum, cumque nulla facta sit mentio sputorum, vel tussiculae, de iis nulla fuit habenda sollicitudo, vt ob hoc quoque in ea sententia confirmer, minimè hanc mulierem uera pulmonis inflammatione laborasse, à qua non ita esset liberata, cum scribat Hippocrates sexto aphorism. 16. malum esse ubi peripneumonico superuenit alui profluuium, vt contigit post septimam propositae mulieri. Hic est finis tertiae sect. prioris libri Epidem. in qua, vt uisum est, quattuordecim historias nobis proposuit Hippocr. & quas vt pro ingenij viribus explanaui. Sequeretur ut non nullas, quae etiam in secundo Epidemiorum habentur explicarem, verum, quia in Bononiensi Academia totum illum librum diligenter exposui, & propediem illae Praelectiones sub praelo erunt, ad eas prosequendum historias, quae in lib. tertio Epidemiorum obseruatae, & notatae inueniuntur, me conuertam.

HISTORIA DECIMAQVINTA.

PYTHION, qui habitabat prope Telluris phanum inchoauit tremor à manibus. PRIMA febris acuta, delirium. SECVNDA cuncta sunt exacerbata. TERTIA eadem. QVARTA ab aluo pauca, sincera, biliosa exierunt. QVINTA omnia exacerbata sunt; somni tenues; aluus suppressa est. SEXTA sputa uaria, subrubra. SEPTIMA os distortum est. OCTAVA, omnia sunt exacerbata, tremores perseuerabant: vrinae vero a principio quidem, & vsque ad octauam tenues, decolores, enaeorema habebant nebulosum. DECIMA sudauit: sputa subcocta iudicatus est, & vrinae subalbae circa iudicationem, ac post iudicationem. QVADRAGESIMA die tandem suppuratio circa sedem: & stranguriosus factus est abscessus. P. M. V. Q. s. i. probabile multitudine vrinarum, quadragesima sanatum.

PYTHION,

PYTHION, QVI HABITABAT prope Telluris templum.] A In prima sectione huius tertij libri tres tantũ historias enarrat Hipp. Pythionis, Hermocratis, & cuiusdã qui in dealcis horto habitabat. In qua autem constitutione hi aegrotauerint an in Thaso, an uero in Cranonis, quae proximè ante hunc librum in secundi libri initio, an Perinthi, quae tertia sectione eiusdem lib. commemorata est, haud ita compertum habetur. Sed si quicquam licet mihi conijcere, vel putarem ad nul- B lam constitutionem peculiarem pertinere, vel ad antecedentem proximiorem, s. Perinthi. Vtcumque autem sit dignae sunt diligentissimo examine, eo maximè quòd Gal. qui in antecedentibus vt uidere potuimus fuit admodũ breuis, & ieiunus, In his tribus nimium fusus, & praesertim in Pythione fuit, qua ratione ignoro, nisi fuerit ob libidinem, qua flagrabat contradicendi, & damnãdi veteres Interpretes. Pythionis nomen, & habitationẽ nobis notam facere voluit Hipp. C vel quia eius nominis plures fuerũt diuersis in locis habitantes, vel (quod alij interpretes veteres dixerunt, & Gal. contumeliosis verbis damnauit) vt nobis significaret professionem, & vitam illius, quae tota erat circa sacrorũ ministeria. Id enim videtur nobis persuadere posse, tum quòd uocaretur Pythion, siue Pythius, quo nomine significabãt eum, qui mittebatur ad Pythium Apollinem pro capiendis responsis, tum quòd habitaret prope templum Telluris, nam habebitis etiã in tertia sectione huius tertij libri mentionẽ, & historiam integrã al- D terius Pythionis, qui & ipse habitabat prope templum Herculis, quamquam uerè haud is sum, qui haec omnia putem ad Veneris abstinentiã referenda, vt illi fecerũt. Huiusmodi autem templũ in compluribus regionibus habebatur aliis, quemadmodũ & Romae. Iam vero conuenit examinare, quae singulis dieb. huic Pythioni acciderunt. PYTHION. PRIMA DIE tria habuit, tremorem manuũ, febrem acutam, atque delirium; Gal. vt saepenumero solet grammaticũ agens notat soloecismum esse in E initio horum verborum, Pythion, qui &c. Atqui, ut Hippocrates ab hac ignominia liberetur, alterum duorum oportere facere, vel ut priora verba sint veluti titulus historiae, & reliqua sint ipsa narratio, vel ut loco Pythion legamus datiuo casu Pythioni; sed vtro modo legamus res parui momenti est medicè tractantibus: illud autem multo magis refert speculari quis fuerit Pythionis tremor, & quae potuerint esse caussae vt tam cito in febre delirauerit; Etenim quae solent febres comitari deliria raris- F simè prima die fiunt, sed potius morbi progressu. Quod pertinet ad febrem cum dicat Hippocr. fuisse acutam, necesse est quoque eam fuisse putridam, atque de genere continuarum, fomitem vero putredinis fuisse circa caput, circa quod statim apparuerunt symptomata, quae quoniam magna erant; magno pariter morbo attestabantur; sicut celeritas motus propinquitati status; De more ipsius febris nil videtur principio statui potuisse, siquidem nulla symptomata iam factae febri superuenere; sed potius videntur cum ea inchoasse; quamquam verè non sunt accidentia propria, neque constituentia ipsam febrem. Quod porro attinet ad febris caussam, si Hippocrates (vt ait Galenus) aliquas externas caussas, habuisset notas nempe vllam vel vllas ex rebus sex non naturalibus vocatis, vt sui moris est, commemorasset, quod cum non fecerit, aequum est existimare causas tantum internas affuisse, nempe congeriem prauorum humorum, & praesertim melancholicorum longo tempore aceruatorum. Quòd enim fuerint magna ex parte melancholici succi atque etiam biliosi, non modo colligi potest ex quartanariis exacerbationibus, quas habuit, vt pedetentim videbitur; verumetiam ex laesione insigni cerebri, quod & suapte natura, & proprietate quadam huiusmodi succi videntur petere. Hic enim vir si sacris faciendis, vt suspicor famulabatur, credi potest vigiliis, ieiuniis, ac ciborum non ita proborum, atque ipsamet professione potuisse accumulare non modo copiosos succos crudos, verumetiam melancholicos: si quidem non desunt veteres, qui putarunt ad melancholiam pertinere ipsam religionem, qualis fuit Aretaeus medicus antiquissimus, necnon Plutarchus in libro de superst. Imo quotidiana experientia docet, eos qui admodum religioni sunt dediti, vel fieri, vel esse melancholicos, ita vt nonnullos ipse viderim, qui ob religionem nimiam, quasi de salute animae desperantes sese strangularunt, aut suffocarunt: & haec est quoque caussa propter quam inter monachos, & monachas complures melancholici morbi oriuntur. Fuit itaque febris putrida ex humoribus variis praesertim melancholicis circa caput putrescentibus; Quo factum est vt non absque ratione statim delirium, atque tremor apparuerint; vehementerque errauerit Sabinus, & sequaces, qui dixerunt in ipso factum esse delirium, ac tremorem ob Veneris abstinentiam, scilicet genitura in cerebro nimium cumulata. Et de delirio iure Galenus discurrit fuisse non admodum graue, vt notat vocabulum Graecum λῆρος, ac vel ob inflammationem cerebri, vel à succis calidis originem habuisse; quo in loco notare licet pro phlegmone intelligere incendium, scilicet phlegosim, non autem veram inflammationem, alioquin à vera inflammatione non leuis desipientia aut vesania fit; sed phrenisis, & mania, quae sunt maxima deliria. Fiebant ergo in Pythione delirium ex supercalefactione ipsius cerebri ob humores intra ipsius cauitates maiores putrescentes; non autem vt dicebat Sabinus ex retentione seminis, quia etiam si Hippocr. & Aristoteles sint huius sententiae magnam partem seminis à capite fluere; tamen Galen. ex sententia Democriti in Art. Med. scribit venerem caput maximè laedere, qua etiam ratione, cum & calor & vapores putres communicarentur initio medullae spinalis, motus ille deprauatur ab Hipp. tremor vocatus nascebatur, qui vtrum fuerit verus tremor, vt manifestè profitetur Galenus, & longissima oratione disputat, an potius motus conuulsorius, vt Sabino & aliis magis placuit, certè non ita clarum est; aequè enim rarum est in febrium initio vniuersali fieri tremorem verum à quacumque ex tribus caussis à Galeno com-

commemoratis,atque motum conuulsorium: atta-
men sequor potius Galen. putantem fuisse factum
in Pythione tremorem, non ob animi affectum vl-
lum,nec à Veneris abstinentia, vt putarunt veteres
interpretes, sed ob facultatis motoriae imbecillita-
tem, quippe quae ob aliquam incrassationem fa-
ctam in ijs neruis, per quos defertur facultatis illu-
stratio a cerebro ad ipsas manus impedita fuit,quo-
minus integra eò perferretur. Quamquam prae
ceteris hoc solent habere melancholici, vt ob timo-
rem, quo semper occupantur, facile in tremorem
incurrant; metuentes enim tremere rationabiliter,
& praecipuè manibus, & labris docet Arist. vigesi-
maseptima probl. primo,sexto & 7. Non inficior
tamen quin etiam à vaporibus & succis potuerit
principium nucae percuti, atque inde aliquis con-
uulsorius motus oriri: sed rarius initio hoc euenit,
quam verus tremor, & maximè vt dixi, in melan-
cholicis. SECVNDA DIE. Sequitur secunda
dies,in qua dicit Hipp.omnia esse exacerbata,nimi-
rum febrem,tremorem,atque delirium; ex quo lo-
co colligimus in prauis, & magnis febribus etiã vsu
venire, vt diebus paribus exacerbentur, quemad-
modum aliàs fusius docuimus; exacerbationis hu-
iusmodi natura debuit esse, quòd febris acutior &
propterea periculosior euaserit;delirium quod erat
placidum euaserit grauius,atque magis ferinum; si-
militer & tremor non solum fuerit maior, verum-
etiam alijs membris communicatus: caussa porro
cur augeantur paroxysmi, vt Gal.plerisque in locis
docuit,vel sunt errores aegri, aut medici aut astan-
tium, vel est materia ipsa putrescens facta aut copio
sior,aut deterior,aut vtrumque simul. Gal.multum
sollicitus est in indaganda caussa,propter quam po
tuerit Pythionis morbus secunda die vsqueadeo au-
geri,& inquit saepenumero hoc contingere, quia di
mittatur praestantissimũ omnium auxilium nempe
sanguinis missio;quã ipsemet 11.Meth.15.dixit salu
berrimam esse in omni febre putrida. Vtrum autem
Hipp. verè eã non adhibuerit statim,vel narrare ut
manifestã rem,& suis dogmatib.maximè consenta-
neam dimiserit, quemadmodũ in compluribus aliis
facit,non parũ,nec absque ratione dubitat; etenim
dimisisse, & in Pythione,& in alijs plerisq; auxilio
hoc indigentibus Hippocratem vix credere potest,
vt qui in omnibus germanis suis commentariis, s.
aphor.de vict.acut. de artic. hoc remediũ aliis penè
omnibus semper antepofuisse reperitur, vbi adest
morbi magnitudo,virium robur,atque aetas cõsen-
tiens,& si octaua die id adhibuit in Anax.vt videbi-
tur suo loco; multo magis credibile videtur etiam
in aliis diebus, in quibus conuenientius est, adhi-
buisse.Quòd etiam dimiserit commemorare nõ pu-
tat ita probabile,cum saepe in his libris mentionem
faciat aliorum etiam minimorum remediorum, vt-
pote glandis.Itaque vtroq; hoc absurdo,& ab Hip-
poc. dignitate, & consuetudine alieno existente sta
tuit eligendam esse eam opinionẽ, quae minus ab-
surditatis contineat,nimirum Hipp.in multis dimi-
sisse auxilium, vel tãquam non necessariũ, vel quia
tardò esset adscitus;dimisisse etiã in multis illud cõ-
memorare,quòd nimis euidens esset; illud tãquam

A optimum,& necessarium nec potuisse, nec debuisse
omitti;& ad hoc existimandum dicit Gal.se potissi-
mũ ab eo impelli, quod voluerit Hipp.missionis san
guinis octaua die factae meminisse tanquã rari euen
tus; cum semper alioquin ante hanc diem adhibere
consuesset;nisi impediretur: Si.n.in germanis libris
praecipit mittendũ esse sanguinem existẽte morbo
magno,& cõsentientib.viribus,atque aetate. Sique
in octaua die ipse id fecit, iure colligendum est tum
aliquãdo fuisse dimissum illud praesidiũ,tum etiam
fuisse ab eo omissum enarrare: quòd euidentissimũ
B esset, & debuisse fieri, & factum propterea esse.
TERTIA DIE. subiungit Hipp. (eadẽ) hoc est
exacerbatio cunctorũ facta in secunda vsque ad ter
tiam totã durauit;id quod argumentum esse potest
non a caussa externa,sed interna prouenisse: nã ut
scribit Hipp.secundo prorr. quicũq; morbi à caussa
externa fiunt,momentanei sunt. IN QVARTA.
Ceterum in quarta nescio quid noui factũ est;nem-
pe aluus fudit pauca, sincera,& biliosa. Si hoc sym-
ptoma cum aliis copulemus, certè malè de Pythio-
C ne fuerat iudicandum, eo quòd quarta dies est in-
dex septimae etsi ea pessima sit,similem quoque fu
turam esse septimam est formidandum; quòd au-
tem quarta fuerit pessima facilè perspici potest,quia
febri acutissimae delirio, ac tremori magnis accessit
alui fluor, qui tres prauas condiciones habuit, scili-
cet pauca excrementa, sincera, & biliosa. Paucae
euacuationes semper malae sunt, quia (vt ait Gale-
nus) de stilla sanguinis,signum est a prauitate,& co
pia materiae naturam stimulari; sed eam non vale-
D re pro necessitate expellere. Similiter sincerae om-
nes deiectiones ab Hipp. tum secũdo progn.tum in
Coac.magnopere damnãtur;Haud secus,& biliosae
deiectiones videtur semper malae, quòd indicia sint
magni aestus. Erant autẽ sincerae deiectiones, quia
proprio sero priuatae erant; quilibet.n.humor ha-
bet propriũ ichorem tum naturae necessitate tũ ob
vsum,quandoquidẽ quilibet humor à proprio icho-
re castigatur, vbi igitur humores isto priuãtur,pessi
mum est,tum ratione caussae,tum ratione signi:ra-
E tione caussae,quia sine eo fiunt effraenes:ratione si-
gni,eo quòd ingens incendiũ indicent. QVINTA
DIE. Quinta die omnia dicit adhuc esse exacerba-
ta; tremores permansisse, somnos tenues fuisse, &
ventrẽ substitisse, hoc est eum exiguum fluorẽ de-
siisse. Fluor quin fuerit symptomaticus, negari non
potest; verũtamen quia praua euacuabãtur,licet si-
gnis coctionis absentibus; attamen minuebatur ali-
qua ex parte praua materia; idq; saltẽ sequebatur,
vt non augeretur malũ; atqui cessante aluo,& pro-
F pterea tota praua materia in corpore retenta, iure
factum est, vt cuncta sint paullò acerbiora reddita;
tremores perseuerauerint, atq; somni tenues extite
rint,sed a materia retẽta vaporib.sursum elatis,atq;
cerebrum excitantibus,quominus in somnum labe-
retur.Sed si dixit omnia grauiora esse facta,ad quid
repetit tremores? Propter duas caussas potuit hoc
efficere; vnam quia tremor in eadem cõditione per-
mansit,secus quàm cetera,quae aucta erant; altera
quia uidebatur aliquo pacto rationabile, vt cessare
deberet, tũ quia erat tantũ in manib. tum maximè
quia

quia fiebat ab humoribus incrassantibus neruos de ferentes facultatem motricem ad manus.

SEXTA DIE. Porro sexta die scribit Hippocrates sputa fuisse varia,& subrubra,circa quae uerba dubitat Galenus unde nam huiusmodi sputa orta sint,cum Pythion neque pleuriticus,neq; peripneumonicus extiterit; neque etiam a capite profluxisse uerisimile sit huiusmodi sputa, quae cum tussi,cum anhelitus difficultate; nec non cum dolore lateris,& disiunctim, & coniunctim fieri soleret. Tandem concludit magis probabile esse secundum primas thoracis partes, quae coniunguntur extremis colli uertebris cumulata fuisse non multa excrementa;quae in radicibus neruorũ ad manus pertinẽtium firmata;easq; comprimentia tremori efficiũdo occasionem praestiterint, eo pacto, quo dictum est;Atq; eadem excrementa pituitosa,& sanguinea extra reiecta sputum uarium,& subcruentum reddiderint absque anhelitus difficultate,quae solet fieri, vbi uel in pulmone,vel in thorace, uel in humilioribus musculis intercostalibus non autem superibus materia collecta. Cur deinde septima die os distortum sit,eadem effecit materia, quae sursum magis eleuata eos neruos,& musculos repleuit,qui ori mouendo famulantur, qua repletione ueluti contracti nerui, & per neruos musculi os conterquebant instar illius affectus qui propriè κυνώδης σπασμὸς siue canina conuulsio appellatur, quamquam Cael.Aurel.lib.tard.2.cap.2.videtur disterminasse a canino raptu conuulsiones musculorum labia conlegantiũ, quod haec semper acuta, illa uero etiam tarda sit passio. Dubitatum est ab antiquis utrum in huiusmodi conuulsionibus caninis morbus sit in parte cõtorta,uel sana.Sed res ita se habet, cum enim duo sint motus in hac contorsione contrarii, contractio, & relaxatio; in contractione morbus est in parte contracta; at in relaxatione est in parte sana.

OCTAVA dicit iterum cuncta esse exacerbata tremores permansisse,& urinas,quæ ab initio usque ad octauam tenues fuerunt, & decolores factas cum suspensione nebulosa siue ut copiosè exponit Galenus media inter albam,& nigram: nam hactenus satis patet quarta quaque die factas fuisse exacerbationes; ut hinc humoris melancholici dominantis non exigue notae sese obtulerint,neque mirum est tremores permansisse; quoniam cum duae essent in hoc uero affectiones, ut ait Galenus altera uenarum,quae febrẽ faciebat, altera uero neruorũ, & thoracis,excoctione inchoata quam monstrabant vrinae cum suspenso nebuloso, iure febris iminutionem ostendebant; Atqui tremores perseuerabant, quoniam nondum materia illa thoracis,& inter costalium musculorum superiorum erat cocta. Atque hoc dico de materia illa peculiari, cuius simul cum uniuersali coctione procedebat, licet interdũ quae materia aliqua peculiaris,sed in distanti parte sepo sita coqui, & vniuersalis esse cruda quod mamoria dignum iudicauit Galenus secundo.in primo Epidemiorum, & adnotatum est ab Hippocrates primo Epid.tertia sect,exemplo Cratistonactae, & Scymni pictoris ancilla. Erat autem tenuis urina,quia materia adhuc cruda erat; erat etiam decolorata,quia

A calor natiuus eam non coquebat ad partes supernas tuendas intentus. Addit autem Hipp. huiusmodi urinam habuisse nebulã nebulosam, quae uerba exponẽs Galenus iuquit primum uerbum,nebulam,esse accipiendum. pro substantia secundum autem, idest,nebulosam,pro colore, qui est quasi medius inter clarum,& obscurum;fiebat hic color partim a pituita,partim ab humore melancholico. Cum autem DECIMA die sudauerit, atq; sputa subcocta fuerint,iudicatus est,quãquã circa ipsam iudicationẽ vrinae fuerint tenues.Dicit Pythionẽ fuisse subindicatum decima die,ut habẽt aliqui tex. Graeci,uel
B iudicatum,ut alii,quoniam non fuit uera iudicatio, quia nec in sputis, neque in urinis apparuit absoluta coctio, nec in die decretoria, sed in decima qua Galenus secundo decret. scribit fieri alienando falsas iudicationes ob errores accelerantes motum illum qui in undecima fieri deberet.At in sputis,erat quae dicit fuisse subcocta ὑπόπεπα non similiter in vrinis, quas dicit circa crisim fuisse subtenues, ut
C etiam circa initia fuere tenues usque ad septimam; etenim quae coquuntur semper fiunt crassiora, vt docet Arist.quarto metheor, imo putauit Galenus scriptum fuisse undecima;sed a transcriptoribus fuisse adulteratam.Cum ergo decima,uel undecima essent quidem certa coctionis indicia, non autem fuisset perfecta, ac propterea crisis facta esset nuper perfecta non absque ratione, post ipsam durarunt aliqua symptomata, licet non nominentur ab Hippocrate, ita ut ex acuto factus sit acutus per deci-
D dentiam sicque quadraginta die iterum iudicatus, sed per abscessum ad sedem, qui ad suppurationem a natura,& forsan etiam remediorum ope deductus est,ac simul stranguriosus redditus abscessus, atque haec fuit Pythionis historia, postquã apposuit non nullas notas sex.scilicet de quibus priusquã loquar. Tria sunt quaerenda, unum erit,cur cum multi intercesserint dies a decima usque ad quadraginta,ac propterea necesse sit multa occurisse;tamen Hippocrates ea tantum commemorat quae quadraginta
E apparuerunt. Alterum est cur potius factus sit abscessus in sede, quam in ulla alia parte; maximè cũ antea ibi nullus apparuerit affectus; dicebat enim Hippocrates quarto aphor. 33. ubi in morbo aliquae partes patiuntur, ad eas solere fieri abscessus, ut hac ratione potius in superioribus,scilicet in thorace debuerit fieri quod doluit,quam alibi. Tertiũ erit,quid significet abscessus stranguriosus & cur factus sit. Circa primum puto Hippocratem omisisse ea nominare,quod post undecimam diem reliquis-
F set aegrum, nec quicquam de eo amplius intellexisset,quam quod post contigit quadragesima die, ita enim consueuisse facere non paucos medicos certum est, qui vbi vident morbum in tuto positum, aliis inferioribus medicis reliquias morbi penitus superandas permittunt. Alia etiam potuit esse ratio, quoniam nil interiecto tempore commemoratu dignum contigerit; praeter ea quae antecesserunt;nã ubi uis,atque impetus morbi sunt remissi, solet natura,quod superest uincendum uel paulatim finire, uel materiam in aliquas ignobiles partes absq; molestia conducere, donec eas nimis multiplicatas,uel

extra

extra pellat; uel in alias ignobiliores regiones ab- A
ſceſsus modo tranſmittat; ut uerisimile eſt Pythioni
contigiſse. Circa ſecundum multae cauſsae conue-
niſſe potuerunt, ut potius circa ſedem factus ſit ab-
ſceſſus, quam circa illam partem: vna quòd illa pars
fuerit infra morbum, & inferior, cuiuſmodi abſceſ-
ſus maximè ſolet diligere natura; altera quia vt Ga-
lenus ſcribit nono de med.loc.cap.ſexto, ſedes eum
ſit receptaculum, vel potius tranſitus excremento-
rum cibi, & humorum acrium facilè ea pars irrita-
tur, atque irritata ſuſcipit, & inuitat naturam ad eo B
mittendos ſuperfluos humores; poſtrema quoniam
fortè hic homo aſſuetus erat frequentibus ſeſſioni-
bus, ob quas ea pars infirmior facta facile fuit, ut ip-
ſa ſeſe natura per eam exoneraret, nam & Ariſto.
quinta.probl.14.& ſexto, prob.primo dicebat alios
ob huiuſmodi nimias ſeſſiones pinguefieri, alios ue-
ro extenuari; quod qui humoribus abundant excre
mentitiis, niſi motus eos conſumat facile corpus ui-
tietur, & ob id contabeſcat. Ad tertiũ putant aliqui
inter quos etiam Galenus abſceſſum ſtranguriosum C
fuiſſe diuerſum in Pythione a ſedis abſceſſu; quaſi
vero humores, qui in partibus ſuperioribus antea
offendebant infra delati partim in ſedem decubue-
rint ibique ſint ſuppurati; partim ad veſicam prae-
cipitati ſua acredine eam irritantes, & mordentes uri
nae ſtillicidium cum dolore pepeterint. Sed quam-
quam hoc uerum eſſe poſſit, haud tamen abſurdum
eſt, ut videtur putare Galenus etiam potuiſſe con-
tingere ut ab illo eodem abſceſſu ſedis ſuppurante
& continuo ueſicam contrectante communicata ip- D
ſi ſit intemperies ob quam vrina reddita mordax
neque a veſica ſuſtineri potens illud ſtillicidium, ſeu
ſtrangurium pepererit, haud ſecus atque continge-
re ſolet aliquibus praegnantibus, in quibus dum ab
vtero pleno & graui comprimitur veſica, & accen-
ditur, haudquaquam urina poteſt contineri; & in
hanc interpretationem eo magis inducor, quod
Hippocrates non dixit factum eſſe Pythionem
ſtranguriosum, cum abſceſſu ſedis, at ei factum
eſſe abſceſſum, ſed ſtranguriosum. Modo pau- E
ca denotis, ſeu characteribus hic in fine poſitis
cum Galeno dicamus; etenim ueteres uſos eſ-
ſe notis, uel puris elementis & characteribus ad res
ipſas ſignificandas, hancque conſuetudinem ab Ae-
gyptiis primum fuiſſe monſtratam ſatis conſpicuũ
eſt; & quamquam ob plures occaſiones id facerent,
ut docent qui de notis hieroghyficis conſcripſerũt;
poſteriores tamen ea una potiſſimum cauſſa fece-
runt, ut dum a dictantibus accipiebant; eos celeri-
ter loquentes aſſequi poſſent, ut ex Martiale aliiſq; F
colligere poſſumus. Cur vero Hippocrates uſus cha
racteribus in multis aegris horum librorum compe
riatur; ſi tamen eius ſunt ut uidentur ueteres, & Ga-
lenus negaſſe puto cauſſam fuiſſe quod occupatiſ-
ſimus in aegris curandis magna celeritate inſcriben-
dis obſeruatis indigeret, quam ſanè melius aſſequi
non poterat, quam breuiter, & per notas ſcribendo.
Vnde prout uſus, & celeritas ſibi erant expetendi,
ſic modo breuiter, modo breuius, modo breuiſſimè
ſcriptitabat: poſſumus item dicere id feciſſe Hip-
pocrates, ut etiam in rebus dubiis iudicium ſuum

proderet. Et ſanè haud ita facile puto huiuſmodi no
tas ſibi vni Hippocrates forſan rectè cognitas in-
terpretari. Verumtamen quia uiam a Galeno no-
bis ſtratam habemus, illi ipſi inſiſtemus, & ne quae
ab ipſo ſcribuntur hic praeciſè, & inutiliter propo-
namus, ſat eſt huiuſmodi characteres ſecundum Ga-
leni expoſitionem hoc ſignificare. Pythionem hunc
probabile eſſe multitudine urinarum quadrageſi-
ma die fuiſſe ſanatum; Vtrum autem, quod aliqui
dubitant, ſit metiendus quadrageſimus dies ab ini-
tio morbi, an a decima qua facta fuit iudicatio im-
perfecta mihi magis placet, ut numerentur ab un-
decima; quoniam non apparet ex verbis Hippocra-
tis potuiſſe intra id tempus fieri iudicationes per
urinas; ad haec ſtranguria, quae facta fuit morbi
quadrageſima haud potuit iudicare, cum per eam,
quae eſt purum ſtillicidium ingens ulla copia uri-
nae; quae facit iudicationem excernatur. Verum
fieri quidem potuit, ut poſt quadrageſimam ex ſtrã
guria relicta ſit in renibus & veſica intemperies ca-
lida, cuius ui natura ſit inuitata & excitata ad depo
nendum eo, quicquid humoris moleſtabat. Iam de
curatione, cum initio morbus ſatis fuerit acutus, val
de conſentaneum eſt victum tenuiſſimum fuiſſe ſibi
conſtitutum, & quoad remedia pertinet dicit Gale-
nus cum morbus eſſet periculoſus debuiſſe Hippo-
cratem prima die ſanguinem mittere, niſi uenter in
coctum cibum tenuiſſet, aut omnino altero, id quod
etiam innuit Auer. ſeptimo.coll.cap.primo. ex ſen-
tentia Auenzoar. ex quo loco licet colligere, prius
quam ad ſanguinis miſſionem deueniatur, etiam ſi
morbus ſit periculoſus, & acutus, aluum debere ex
euacuari a cibo incocto, quod fit uel media, uel ſub-
ductione alui, qua & ſtomachus, & inteſtina exina
niantur, nam qui putant, ſemper ſolum clyſterem
ſufficere ad commode, & ex praeſcriptis ueterum,
educendos cibos incoctos priuſquam mittatur ſan
guis, longe falluntur; ſiquidem clyſteres uix ad inte
ſtinorum mediam regionem perueniunt cibi autem
incocti magna ex parte ſupra inteſtina media, &
prope meſeraicas retinentur, ut niſi prius inde pel-
lantur periculum immineat ne facta ſanguinis miſ-
ſione magna pars ipſorum a uenis euacuatis traha-
tur. Ex quo multo rationabilius; eſt neque ſemper
medicum eſſe contentum ſolo clyſtere, neque ſem-
per ad ſubductorium medicamentum confugere,
ſed prout animaduertit uel minus, incocti cibi in
in ſuperna, uel inferna parte uẽtris contineri ſic mo
do hoc, modo illo uti adiutorio. At ſciſcitabitur for
te aliquis quomodo Hippocrates probauerit ſangui
nis diminutionem in aegro tremente, cum tremor
ſit pura ſoboles motricis facultatis imbecillae ut mil
lies docuit Calenus; niſi reſpondeamus imbecillita-
tem Pythionis a plenitudine originem duxiſſe ſi-
cut in famula ſtymargi cui cum menſtruorum de-
minutione trementi ſecta uena tali Hippocratis cõ
ſilio miram opem attulit. Quantitas etiam ſangui-
nis copioſa eſſe debebat, uel repetita. Tum
praeparandae uiae coquendi humores & uacuan-
di: ſed quia tremores, atque oris diſtorſio affici
neruorum principium indicabant, iccirco opus
fuiſſet uti frictionibus, inferiorum ligaturis, ueſi-

canti-

cantibus, ac principio nucae applicare unguentum costinum, uulpinum; uel quodpiam aliud ea aetate magis usitatum. Cael. Aurel. qui secundo tard. cap. secundo distinguit spasmum oris a con-

A uulsione canina, quam facit acutam, ait hanc curari paralysis curatione, scilicet embrocationibus, emplastris, aliisque plurimis ex ueterum sententia propositis medicaminibus.

HISTORIA DECIMASEXTA.

HERMOCRATEM, qui decumbebat prope nouum murum, febris magna corripuit: incepit autem dolere capite, & lumbis: hypochondrij tentio molliter: lingua vero incipienti exusta est: surditas statim: somni non aderant: siticulosus non ualde: vrinae crassae, rubrae, sepositae non subsidebant; ab aluo autem non pauca, combusta egrediebantur. QVINTA mixit tenuia, habebant enaeorema; non subsidebant; ad noctem delirauit: SEXTA ictericus; omnia exacerbata sunt, haud mente constabat. SEPTIMA moleste; vrinae tenues, similes; sequentibus similiter. circa uero VNDECIMAM existenti, cuncta visa sunt alleuiari: coma incepit, vrinae crassae, subrubrae. infra tenues, non subsidebant; quiete intelligebat. DECIMAQVARTA absque febre: non sudauit, dormiuit intelligebat omnia; urinae similes circa DECIMAMSEPTIMAM existenti rediit: calefactus est. sequentibus febris acuta, urinae tenues, rursum autem VIGESIMA iudicatus est: sine febre: non sudauit, cibum auersabatur toto tempore: intelligebat. loqui non uolebat: lingua praearida; non sitiebat, dormiebat, comatosus. circa uero VIGESIMAM & QVARTAM iterum incaluit: aluus humida multis tenuibus fluens, & sequentibus ebris acuta, lingua combusta est. SEPTIMA & VIGESIMA mortuus est; huic surditas usque in finem permanebat: urinae crassae, & rubrae non subsidentes, uel albae & decolores; & enacorema habentes, gustare autem non poterat. P. D. S. V. S. M. idest probabile deiectionibus suppressis, vigesimaseptima mortuum.

HERMOCRATES, Qui decumbebat. Quis fuerit hic Hermocrates nec facile est, nec multum interest scire; Etenim multi hoc nomine memorantur a scriptoribus Sophistae, & inter coeteros duo insignes, alter ob auaritiam, qui cum intellexisset sese in recuperanda sanitate expensurum plus dracma, perire, quam pusillum sumptum facere maluit; alter ob medendi infelicitatem, quippe quem ubi aliquis aeger somniabat habere medicum protinus interibat, unde Martialis, de quodam defuncto loquens. In somnis, ait, viderat Hermocratem; at cum Hippocrates commemoret illius habitationem, aut propter ignobilitatem id fecit, aut quia essent alii complures eiusdem nominis; narrat Galenus nonnullos interpretes forsan curiosos nimis uoluisse ab Hippocrate fuisse appositam habitationem, quòd qui muros, & domos recenter calce oblitos incolunt morbis grauibus rentari soleant, qualis fuit praesens, atqui hoc tanquam uerissimum, scilicet a recenter illitis domibus aegrotare homines confirmatum reperitur

B apud Galenū primo. prorr. octauo. vbi praeceteris mētis uitia succedere, & deliria dixit, licet non ita laethalia, quemadmodum quae ab internis caussis fiunt. Quod uero alii ut ipsemet Galenus testatur imaginati sint Hippocratē apposuisse murum nouum, quasi ob murum nouiter, & praeter consuetudinem eius domui inductum, haud benè perflaretur a uentis, proptereaque morbosa esset, certè nimiae ingenii lasciuiae opus est, quamquam non negetur a quoquam multum facere ad sanitatem habitationes quibus uentis illae aspirentur, ut docuit

C Hippoctates libro proprio de habit. Vitruuius, atque Laertius apud quem legitur Emped. uocatum fuisse κωλυσανέμον quod cum animaduertisset Agrigentum patriam suam a nonnullis uentis insigniter vitiari, eos, occlusis per quos flabat montium interstitiis, prohibuit, sicque patriam liberauit. Deaetate, & corporis habitu, conicit Galenus fuisse iuuenem, & robustum, quia cum acutissimo morbo laboraret ipsum cito necare debebat, nisi iuuenilis ętas, & uirium robur ipsum usque neuigesimamseptimam protraxissent. At de his satis, quae licet ui-

deantur

deantur superuacanea,& nimis diligenter examinata,haud tamen prorsus inutilia, & iniucunda cognitu sunt.Itaq; ut Hermocratis casu pro more examinentur ab iis exordiar,quae passus est a PRIMA die usque ad quintam; primum enim quoad actiones laesas animales statim facta est surditas, & uigiliae,nec non capitis dolor,& lumborum: naturaliũ laesa est appetentia, quia siticulosus fuit.Ex mutatis excrementis habuit urinas crassas rubeas quae se positae nullam subsidentiam faciebant excrementa alui non pauca,sed combusta exibant,in qualitatibus mutatis erat totius corporis ignis, quod ipsa febris erat magna, ut propterea Hippocrates more suo ignem uocarit;nec non tensio mollis hypochondrii,una cũ linguae abfinitio facta exustione. Quae symptomata cum sequuta sint febrem magnã, atq; eam ferè cuncta ab initio; planè probabile est fuisse ardentem, atque eam ab hepatis inflammatione originem duxisse; uix enim possunt statim esse febres ardentes, nisi alicuius praecipui uisceris antecedentẽ inflammationem sequantur. Sed dicet aliquis debet ne huiusmodi febris vocari morbus, an accidens? nam ex una parte hic Hippocrates videtur constituere ipsum morbum, cum statim dicat Hermocratem corripuisse ignem, quasi uero prior morbus, a quo fuit occupatus magna febris fuerit. Ex altera parte est sententia Galeni saepius repetita vt quarto aphor. *66.* 73. & septimo 42. & primo Epid.com. tertio, ter quarto,veteres non appellasse febres, quae erant inflammationibus iunctae, seu potius ipsarum sequaces, sed nomine ipsorum uiscerum inflammatorum,ut phrenetidis,hepatitidis,peripneumoniae,pleuritidis,atque similium.Dicendum uerè inflammationem iocinoris fuisse morbum principalem quia prima die apparuerunt ipsius manifesta indicia,& uerè pathognomica. vt sitis,linguae exustio, foeces exustae, tensio dexteri hypochondrii licet uacua, & non dura hoc est sine tumore apparente, exterius cum esset in sima iecoris parte. Veruntamen uoluit primo loco febrem recendere Hippocrates, quod inter symptomata quibus cognoscuntur morbi primum locum ipsa teneret, suaque magnitudine maximè, & euidenter laederit. Igitur Hermocrati factus est statim tumor inflammatorius in hypochõdrio dextero, hoc est in ipso iecore, quod Empedocles ut ait Plutar. quinto sympos. octauo, uocabat πολυαίματον quia abundet sanguine,& ob id ualde obnoxium inflammationibus;etsi enim Hippocrates indefinite hypochondrium nominauerit,attamen ut praeclare mõstrat Galenus tum propter uisceris ipsius praestantiam, tum propter naturam symptomatum, quae statim apparuerunt, necesse est intelligamus dexterum. Quae uero fuerit caussa,cur potissimum hanc aegritudinem contraxerit,certi non potuit esse habitationis conditio,uerum potius ingluuies,ob quã sanguis in iecinore multiplicatus ibique aliquarum obstructionũ occasione cohibitus,& conclusus primum tensionem induxit non admodum insignem, sed molliusculam,ratione substãtiae mollius ipsius met uisceris, post putrescens atque flagrans ob uetitã transpirationem,uapores feruidos in cor, atque

A proxima ipsi uasa magna transfudit, unde ardenti febri occasio est oblata quamquam potuerunt etiã & potus uini generosi & rerum calidarum,& carnis bubulce esus,ut Hippocrares ilbro de intern. aff.in secundo morbo hepatico attestatur eiusque partis compressio,uel percussus efficere,ut sanguis ibi colligeretur promptius: etenim Galenus octauo de med.loc.cap. sexto scribit quod cum omnes uenae, & arteriae iocinoris habeant angusta oscula, qua parte sima cum gibba committũtur obturationem

B aliquando uitiosorum humornm contingere, ad quam putrefacti sequitur in calidi breui, in frigidi non cito, sed temporis progressu. Vtrum autem,in conuexa,an in cõcaua iocinoris parte fuetit tumor, symptomata, quae apparuerunt prima indicarunt, fuisse initio concaua; sed ut uidetur Galenus sensisse putandum est tandem utrisque fuisse communicatum. Cum ergo uisum sit,quomodo febris generationem habuerit, modo reliquorum accidentium naturam, & generationis modum perpendamus;

C quod enim doleret caput, & lũbi focus putredinis in iecore existens effecit,qui proximus lumbis ipsis existens, iisque calidam intemperiem cõmunicans dolorem peperit,sicut vapores putrides,& feruidos in caput mittens non modo induxit dolorem uerũ etiam uigilias atque surditatem. Quod porro linguam exustam,atque sitim modicam haberet,ab eadem caussa profectum est siquidem cum lingua superposita sit tã oesophago, quam asperae arteriae; aequè fuligines ac torridi uapores utrinque ad eam

D ferãtur,qui ipsam exsiccant,& denigrant,simulque sitim inducunt.Sed dubium est,cur non ad modum sitiret,Galenus dicit uel ob delirium uel quia naturalis facultas uentriculi extincta esset.Sed neutrum erat in Hermocrate qui non delirauit ante quintã; nec quae potuit initio uim naturalem habere emortuam.Igitur puto sitiuisse quidem, sed non admodum respectu siccitatis linguae, eo quod aliqua humiditas a capite flueret,quae non sineret ita sintire uel lingua exusta non percipiebat sitis magnitudi-

E nem. De urinis scribit Galenus rubras quemadmodum ait Hippocraces secundo progn.esse quodammodo medias inter bonas, & prauas,nec mortem, sed morbi longitudinem portendere,quod inflãmatione iocinoris umquam fiant bonae, impossibile est, quoniam cum ibi fiant, & per gibbas partes in uesicam effundantur, iis inflammatis necesse est quoque urinae accendantur;propterea que rubrae, & interdum praerubrae reddantur, ut Hermocrati contigit,cuius urinae etiam fuerunt crassae, & sine

F contentis,propterea que morbus in initio erat, nec dum poterat natura coquere,& crassum a tenui separare;sic enim dicit Galenus & rectè crassas urinas nec subsidentes uocari turbidas, & crudas,nec non multo spiritu plenas, instar musti, sed subsidentes initium aliquod coctionis monstrare, ut etiam primo de cris. 12.dicit. Coeterum cur ab aluo copiosa excernerentur,& combusta,fuit, quia vt scribit Galenus & hic, & citato loco de med. loc. ubi ingenti calida intemperie laborat iecur,& praesertim in cõcaua parte alimentum,& humores attracti comburuntur,atq; ad intestina mittuntur;imo uero prae-

cedente

cedente morbo saepe usu uenit, ut etiam carnes ipsiusmet uisceris colliquentur, sicque per ventrem bilis crassa graueolens, & abunde colorata euacuetur, ut in pestilentibus febribus contingit, atque haec omnia facta sunt in Hermocrate primis quatuor diebus, quantum ego puto arbitrio continuatis cum iam dictum sit a principio factam fuisse iocinoris inflammationem, quae forsan propterea est facta statim, quia is calido iecore donatus erat, in quo statim fieri putredines ubi obstructum est, retro iam diximus. Verum posset aliquis mirari cur Hippocrates usque adeo confusè narret, quae Hermocrati contigerunt; & Galenus qui hanc dubitationem uidit, dixit in com. hoc fecisse Hippocrates quia his diebus nil non contigit. Sed cum morbus esset acutissimus non uidetur fieri posse; ut a prima die usque ad quintam nihil contingeret. Quare multo satius erit, si dicamus his diebus Hippocrates non uisitasse Hermocratē, sed ea quae narrauit percunctasse ab stantibus, & prout ei narrabantur, ita etiam commemorasse. QVINTA DIE dicit Hippocrates Hermocratem urinas reddisse tenues cum suspensione, sed absque sedimento, nec non sub noctem delirasse, delirium quidem iure sub secutum est uigilias, ut ferè semper solent, qui delíraturi sunt, uigiliare, eo quod acres uapores, & succi, qui stimulantes cerebri membranas dolores, & vigilias inducunt, iidem acuti, & perdurantes temperamentum totius cerebri paulatim peruertunt; unde Aegemoniacae facultates mirum in modum laeduntur, & pro laesionis magnitudine actionum quoque detrimenta apparent. At quod urinae statim fierent tenues cum nebula, & sine sedimento euenit, quia materiae in sublime ferebantur, ut ostendebat suspensio, quae a flatu fiebat: etsi enim urinas crassas dixerit Hippocrates capitis laborem adfuturum portendere, attamen alia ratione: praedicta possunt etiam tenues idem indicare; illae quidem ob turbationem, & tumultum in uasis existentem, ob quos facilè uapores in cerebrum feruntur; hae uero quod quae materia vrinae immixta eam crassam reddebat; in alias partes, & praesertim in caput sublata illud malè afficit. Iure autem nocte factum est delirium, quia ubi caput a partibus infernis laeditur, tunc potissimum laeditur, quando fiunt euaporationes maiores, quae praesertim nocte fiunt; quia calor tunc magis intro cogitur; unde augetur incendium.

SEXTA DIE acerbiora successerunt, cum delirio maiori, & quod pessimum est, cum icteritia; haec enim ubi mentis lesioni coniungitur, ut saepius dicit Hippocrates in Coac. mortale est. Coeterum circa hoc symptoma quatuor speculatione digna sunt, unum est quid sit icteritia, alterum a quibus caussis fiat. tertium utrum qui icteritia laborant cuncta flaua intueantur, quartum & postremum vtrum hoc symptoma in Hermocrate fuerit laethale. Quoad primum Icteritiam Barbari vocant, quam morbum regium appellant Latini Lucretius libro quarto de natura. eam appellat arcuatum morbum; dicitur enim morbis regius, quod ut ait Celsus modo quodam regio, scilicet delitiis, & blanditiis cura-

A tur; dicitur etiam icteritia a quadam aue quae icteros appellatur a Graecis χαραδριον dicta Latini nostri appellant Galgulam; & omnes ferè scriptores existimant hunc morbum ita uocari, quod haec auis id habeat peculiare; ut quotiescunque ictericos intueatur, intra se morbum attrahat, & curet, & Plutarch. quinto sympos. septimo multa de hac aue praeclarara narrat, & inter coetera hāc auem statim atque animaduertit aliquem ictericum oculos ab ipso auertere, non quasi incideat huic egregio remedio, sed quia oculi ipsius ualdè offenduntur ex

B quo loco etiā Plu. colligit fascinationes quae fiūt ex oculis, maxime ueras, & naturales esse; hoc igitur symptoma nil aliud est, quam effusio bilis per uniuersum corpus, & praesertim per oculos, & Plinius magnopere miratur, quomodo bilis, quae tamen est humor, angustas illas oculorum uenas penetrandi uim habeat. Fit autem icteritia duobus modis criticè, & symptomaticè, symptomatici fit, uel quia in iecore propter intemperiem calidam gignitur maxima bilis copia, quae cum nō possit attrahi, ne-

C que contineri a propria uesica a natura stimulata per uniuersum corpus effunditur, quae effusa subtus cutem eam maculat, & deturpat. Vel fit quia impedita est uia ab iecore ad uesicam proreptans, seu quae a uesicula ad intestinum duodenum procedit. Quoad secundum a tribus caussis fieri potest hic morbus ab inflammatione, ut Hermocrati contigit, uel propter obstructionem, quando scilicet laborantes abundant humoribus crassis, & uiscidis,

D qui sanguini, & bili commixti obstruunt, quo minus pateat transitus a uesica ad intestina, uel propter duritiem aliquam, ueluti propter scyrrhum. Quoad tertium certe complura neque poenitenda hac de re, & forsan primi diximus in lib. uariarum lectionum, ut ea legentibus omnis labor superuacaneus sit, qui hoc ipso in loco sumatur; nihilominus haud inutile erit repetere multos extitisse, qui dixerunt arcuatos omnia quae tuētur flaua conspicere, & rursus non fuisse qui de icteritia tractantis

E penitus huiusmodi symptoma siluerint, tāquam in rerum natura minime compertatur; etenim ualde mirum uideretur Hippocratem Auic. aliosque celeberrimos auctores de morbo regio tractantes tam notabile symptoma tacuisse, si illud experiētia comperissent: ut propter hoc in eam libenter sententiam ueniam forsan aliquod genus reperiri admodum raram, in quo quae conspiciuntur lutea appareant. Verum ipse qui diligentissimè in innumeris de hac euentu, sum percunctatus, nunquam au-

F dire quemquam potui, qui sese illud habere fateretur. Quoad quartum & postremum ex una parte uidetur semper icteritia ante septimam diē esse laethalissima ut scribit Hippocrates quarto aph. 64. & in Coac. dicit sexta die morbum regium esse semper malum & insidiosum. Ex altera parte est ipsemet Hippocrates qui libro quarto auct. tex. 81. dicit in febribus biliosis si icteritia fiant ante septimam diem a febre liberare. Praeterea Plinius libro 26. cap. 12. scribit Hippocratem tradidisse morbum regium ante septimam diem laethale esse sed hoc minime uerum esse, quia multos narrat se uidisse

diſſe ab hac deſperatione liberatos, adeo ut Plinius manifeſtiſſimè aſſerat morbum regium ante ſeptimam diem non ſemper malum eſſe ; & Auenzoar, qui uixit in Hiſpania 112.annis, quo tempore maxima foelicitate Medicinam fecit libro primo tract. decimotertio, cap. vltimo damnat ueteres, quod exiſtimarent morbum regium malum eſſe ante ſeptimam diem; cum enim fiat a bile, quae eſt humor tenuiſſimus, quaeque cito mouetur, cito etiam iudicatur Auer. tertio. col. 23. ut forſan tueretur Hippocratem ab hac calumnia dixit, quod ab Hippocrate ſcriptum eſt fuiſſe uerum in patria ipſiuſmet Hippocratis, ſcilicet in Graecia, non tamen in Arabia, & alibi, ſed hoc mihi haud placet, quia idem Hipp. in fine prog. ſcribit ſua ſcripta & in Aphrica, & in Scythia, & in Delo ueriſſima eſſe. Dicendum igitur potius eſt morbum regium fieri vel a mera bilis effuſione, vel cum duritie aliqua iecoris: primo modo ſalutaris eſt, atqui ſecundo modo ſemper malus eſt, ſiue fiat cum iecoris inflammatione, ſiue obſtructione, uel duritie ſimplici. Inquit igitur in Hermocrate fuit cum iecoris inflammatione, ideo fuit laethalis, & eo magis quia delirauit, iam uero ſcribit Hippocrates in Coac. & Prorr. quod quotieſcunque morbus regius fit cum delirio, eſſe ſemper ſignum exitialiſſimum, quod ſit indicium bilem non modo in uniuerſum corpus, uerum etiam in cerebrum diffundi.

SEPTIMA. Iam uero die SEPTIMA grauiter eum habuiſſe dicit, urinaſque tenues, & ſimiles prioribus uſque ad ſecundam fuiſſe, quo in loco animaduertendum eſt uocem illum grauiter haud eſſe ſimpliciter accipiendam, quando dixerit & initio, & quinta die malè habuiſſe, & cuncta fuiſſe exacerbata; ſed debet intelligi, quaſi ſicut ante grauiter ſe habebat, pariter quoque ſeſe uſque ad undecimam habuerit, qua die cum ſoleat natura non finire morbum, ſed aliqua euacuatioue, aut decubitu ſalutem promittere, factum eſt ut uiſa ſint omnia remiſſa, quandoquidem coepit dormire, licet non naturaliter, ſed ſoporoſè; urinae factae ſunt craſſiores & abſque ſubſidentia, aliquantulum mente conſtitit; atque ſic uſque ad decimamquartam permanſit. Verum circa haec nonnulla occurrunt conſideratione digna: primum eſt quo pacto potuerint remitti omnia in morbo admodum periculoſo & crudo abſque ullis coctionis notis. Alterum eſt quomodo vrinae poſſint fieri in ſumma parte tenues, & in ima craſſae, nam ſi craſſities ſit ab humoribus craſſis ueriſimile eſt craſſas partes petere fundum, ac propterea potius in ſumma parte attenuari. Circa primū dicendum eſt iure Hippocratem dixiſſe uiſa eſſe omnia mala remitti, quod nullo modo uere facta fuerit remiſſio, ſed ignaris medicis & aſtantibus ſic apparuerit, quia cum ante uigilaret, & miſerè angeretur, quieſcens, & in ſomnum inclinatus, proptereaque minus delirans poterat uideri aliquibus melius degere, atqui dicebat Hippocrates initio ſecundo aph. ſomnum, & uigiliam ſi modum exceſſerint utraque mala eſſe; Coeterum dicet rurſus aliquis, quo pacto quo febre acuta, & ardente ex iocinoris inflammatione laborabat, potuit in coma labi, quod uitii genus ſit potius ad humido, & frigido.

A Reſpondet Galenus & rectè fieri coma, hoc eſt in ſomnum propenſionem, uel refrigerato, uel humectato, uel ſimul refrigerato, atque humectato cerebro; aut ob facultatis animalis imbecilitatem. Humectato a pituita cerebro fieri nō potuiſſe ex ipſius febris natura uerè probat. Coeterum utrum ex per frigeratione an ex imbecillitate facultatis id proficiſceretur, indeterminatum omiſit; unde alii interpretes dixerunt tum langore caloris natiui, ideſt frigore; tum imbecillitate facultatis id Hermocrati
B obtigiſſe. Verum neq; ego intueri poſſum, quo pacto coma potuerit ex his exitioſiſſimis cauſſis oriri, in eo qui coeteroqui deterius non habebat; imo in decimaquarta fuit abſq; febre, ut uidebimus dormiuit atq; mente conſtitit. Itaq; potius mihi dicendum uidetur, uel coma Hermocratis haudquaquam fuiſſe ſoporoſum, ſed potius uigil. in quo. ſ. oculos quidem clauſos tenebat, uerum non dormiebat, atque rem ita ſeſe habuiſſe uidentur ſubſequentia uerba decimaequartae diei ſignificare, in qua ait
C Hipp. ipſum dormiuiſſe quaſi uero ante non dormiret, ſed clauſis oculis uigilaret. Fieri autem huiuſmodi coma, uel a frigidis ſuccis putreſcentibus, ac propterea acrioribus redditis, uel a bilioſis, & pituitoſis ſimul mixtis demonſtrauit Galenus in libello illo de comate, quem millies ipſemet citat, demonſtraturaſque eſt adhuc ſaepius in hoc eodem libro quod uero in Hemocrate fuerint ſimul & bilioſi, & pituitoſi ſucci indicarūt ſatis urinae craſſae, foeces exuſtae, lingua arida, imo uero tota ipſa morbi id
D ea, uel dici poteſt cerebrum ut ait Hippocrates libro de gland. eſſe arcem, & metropolim humidi frigidi viſcidi propterea in eo ſemper aliquid tale eſſe quod interdū a feruidis uaporib. eliquatum, & per cerebrum fuſum illud irrigans propenſionem ſaltem in ſomnum facit. Circa ſecundum dicendū eſt uere per ſe urinas potius in fundo, quam in ſummo craſſitiem praeſeferre, ſed per accidens poteſt ſecus eſſe ſcilicet ob flatum, qui ſicut in muſto eleuat foeces, ac racemos quae ſunt partes grauiores, eaſq; ex
E ſuperficie retinet, in fundo uero pmanet liquor nēpe leuior, haud ſecus in urina ſpiritus cōtentus partes craſſiores ſubleuās in ſummos eas cōtinet, quod etiam poterat indicium eſſe aliquas partes craſſiores, & crudas a uaporibus, & flatu in caput tolli, nec non bilioſis, & acrioribus ſucus commixtas coma uigil. quemadmodum dixi. producere. Sequuntur. QVARTAE DECIMAE diei ſymptomata priuſquam examinare aggrediar. illud notare debetis, quod etiam ab aliis adnotatum obſerua-
F ui, nempe Hippocratem in rebus praeſentis aegrotantis enarrandis haud ſingulos dies ſeparatim fuiſſe proſecutum, ueluti in aliis pleriſque fecit, ſed per quaterniones enumeraſſe praeter quam quod a quarta uſque ad ſeptimam ſingulos recenſuit, & cauſſa fuit, quoniam in quarta uſque ad ſeptimam morbus maiori celeritate ferebatur, quam celeritatem cum ex parte depoſuiſſet poſt ſeptimam factum, eſt ut ſingulis quaternionibus tantum notabiles mutationes habuerit, quae poſt modum aliarum mutationum ſuccedentium fuerunt indicatrices; & Hippocratis tertio progn. ſeptimo ſcribit in

morbis

morbis acutis,qui futuri sunt productiores, cum ha
beant principia similia,difficile esse euentum prae-
dicere,& idcirco spectandos esse singulos quaternio
nes,in quibus mutationes factae docere possunt fu
turos successus.Igitur DECIMA QVARTA.
ait Hippocrates Hermocratem fuisse liberum, non
sudasse, dormiuisse omnia mente comprehendisse
atque urinas easdem habuisse.Quod spectat ad fe-
brem, mirum uidetur quomodo potuerit abiisse
perdurante iecinoris inflammatione, nisi dicamus
hac die coepisse etiam inflammationem dolose re-
mitti,cum coqui, & maturari non posset;ac propte
rea febrem quoque remissam dedisse infebricitatio
nes quandam speciem.Galenus multa hinc dicit in
ostendendo fallaciam morbi,qui saepe uidetur desi
nere,cum tamen adhuc ferociat,sicq; ignaros medi
cos fallat, & certè illud verissime dicit, quod etiam
alias ex Hipp.proposui,nempe non esse fidendum,
neque morbis, neq; symptomatibus absq; signo &
absque ratione desinentibus, quoniam frequenter
reuertuntur, & interdum etiam exitium afferunt;
quando, scilicet natura prae imbecillitate pugnam
cum morbo dimittit;sic enim in tumoribus inflam-
matorijs fit,ut cum natura concoquere,& matura-
rare eas nequit, cessent illi dolores, & febres, quas
alioquin dixit Hipp.maturationē comitari;id quod
Hermocrati contigisse verisimile est.Coeterum iu-
re quaeritur a nonnullis cur Hippocrates memora-
uerit,quae non acciderunt,& cur potissimum sudo-
rem;nam uidetur superuacaneum, cum infinita po-
tuerint nō accidere,ea uelle recēsere, maximè quod
nihil agant,nec indicent. Sed nec Hippocrates hoc
absq; ratione fecit,quia cum docere uellet illam fe-
brem non verè fuisse solutam,nec criticē licet in die
decretoria, subiungit caussam, scilicet omnis eua-
cuationis carentiam, quasi dicat quia potuit illa fe-
bris esse soluta verè, quae nullam euacuationem se-
cuta est?Quod porro sudoris nomine intelligat alias
quoq; euacuationes clare ex eo colligi potest,quod
febres ardentes, cuiusmodi sunt inflammationum,
uiscerum sequaces potissimum sudore solent finiri,
unde eo non existente non uerisimile est ullas alias
euacuationes criticas affuisse,maxime quòd urinae
similes essent,hoc est absque coctionis signis: Sed si
dolosa erat febris decessio, cur igitur dormiuit? cur
mente constabat? Dormiuit quia,qui antea erat so-
por seu coma uigil consumptis uaporibus acriori-
bus, & calidioribus remanserunt frigidiores succi,
qui nihilo magis tutum morbum reddiderunt, & si
effecerint ut dormiret,qua similiter ratione fiebat,
ut desisteret delirium, nempe quod soboles est ma-
teriae calidae;& certè propter tres caussas possunt,
qui pessimè habent,videri meliusculi,vel quia facul-
tas sit emortua, ut in membro post inflammationē
grangraenato, in quo cessante coctione ob caloris
mortificationem cessant symptomata; uel quia ex-
crementa non amplius agitantur ob naturalis facul-
tatis imbecillitatem, ob quod cum non occurrunt
nouis partibus: quas prius possidebant consuetudi-
ne insensibiles faciunt,sicque contingit tempore le-
niri dolores,uel quia extremos conatus faciente na
tura excrementa a partibus nobilioribus,& sensibi

A lioribus ad minus nobiles,& sensibiles pellit, quod
fuisse in Hermocrate dicunt aliqui. Verum ipse se-
cus sentio, cum hoc in valde proximis morti fiat.
Hermocrates autem post quatuordecim uixerit ad
huc tredecim diebus: unde potius fuit ratio, quam
ante attuli, scilicet quod natura non moueret uapo
res acres,& calidos, sed quasi quiesceret paulisper.
Vtrum autem in hac specie remissionis morbi uires
essent validae ex quarum & morbi comparatione
certum fieri potest futuri euentus iudicium, vt se-
B cundo progn. perhibent Hippocrates, & Galenus
haudquaquam è uerbis Hippocratis colligi potest,
quoniam ut ait Galenus hoc in loco Hippocrates
nullam facit unquam pulsus mentionem,qui certis-
simum est uirium indicium.

DECIMASEPTIMA. Post decimaquartam
proximus quaternarius est decimusseptimus in quo
iterum uis morbi inualuit,quod scilicet permanen-
te inflammatione iterum succi, & uapores feruidi
cumulati,partim cor petierint,unde febris acuta, &
C ualida successit, quae sequentibus quoque diebus
durauit,partim in caput rapti delirium renouarint,
proptereaque urinae tenues sicut antea remanse-
rint, nimirum biliosa, & feruida materia a uijs uri-
nae alio abducta. Sed dicet aliquis cum in decima-
quarta fuerint bona satis signa, & in decimasepti-
ma nihilo deteriora,quam prius secuta sint,erat ne
timendum magis an sperandum? Respōdetur signa
duplicia esse,ut saepe docui alia coctionis,alia salu-
tis,& mortis;quod ad haec postrema non erant ad-
D modum exitiosa,& propterea quantum esset ex ip
sis nihilomagis erat metuendum,quam antea:quod
uero ad signa coctionis existentibus urinis tenuibus
proptereaque cruditatem ostendentibus,erat formi
dandum ne uires in tanta morbi ui usque ad conco-
ctionem possent perdurare, quemadmodum Hip-
pocrates docuit secundo progn.tex.31.

VIGESIMA DIE ait Hippocrates iterum
esse iudicatum, atque a febre liberum euasisse, nec
tamen sudasse.Et certè haec etiam fuit fallax iudica
E tio nempe quae citra ullum signum ullamque eua-
cuationem facta est; nec potuit alia esse caussa
quam quod materiam impraeparatam uis debilis
nequibat propellere, proptereaque in quiete per-
manens uapores ad faciendam febrem, atque de-
lirium minimè mittebat. Nisi tamen dicamus di-
ctionem illam ἐκρίθη ἀπυρος ita esse accipiendam,
perinde ac dicat ipsum fuisse a febre liberum iu-
dicatum,scilicet a medicis,uel astantibus;sed cibum
abhorrebat: id qnod tribus de caussis fieri potuit,
F uel propter uitiosos humores os uentriculi con-
taminantes; uel quia facultas appetitrix esset
emortua, uel propter mentis laborem. Gale-
nus existimat Hermocratem a cibo abhorruisse
propter facultatis debilitatem. Ego uero potius
puto propter uitiosos humores, quia Hippocra-
tes in fine historiae, dixit Hermocratem la-
borasse inappetentia toto morbi tempore, in
quo non est dicendum facultatem fuisse sem-
per languidam. Loqui etiam nequibat, quia
lingua arida, haudquaquam a prostrata uir-
tute mouebatur; sicut ipsa sitis & siccitas mi-

H nimè

nimè percipiebatur ab eo, quamuis iure adesset, ut ob hoc etiam nequeunte ipso aegro vigilare quaedam somni imago, & comatis a frigore, seu caloris defectu inducti appareret. Etenim quod dicit Galenus verissimum est, cuncta quae apparuerunt, fuisse emorientis uitalis, addo & animalis facultatis indicia, quemadmodum quoque ualde rationi consonum est, ipsum tandem in marasmum torridum decidisse, ut solent plerique qui ardentibus febribus, & viscerum inflammationibus tentantur, VIGESIMAQVARTA. De vigesimaquarta die dicit Hippocrates incaluisse, hoc est febrē, quae vigesima fuerat soluta, reuertisse; putat Galenus hac die factam esse nouam exputrescentibus succis febrem, quae ipsum peremerit vigesimaseptima; & certè necesse est ita existimare permanente inflammatione; atqui quomodo ergo potuit laborare marcore torrido, ut ait ipse, si febris noua ipsum quatuor diebus extinxit priusquam sine febre fuit; nisi dicamus iam penè consumptum fuisse in vigesima & post ab anteacto morbo, ac propterea consumpto corpore febrem nouam accedentem validam vigesimaquarta ex residuo humorum putrescente potuisse ipsum in marcorem iam inchoatum praecipitare; atque superueniente fluxu alui, & linguae maiori siccitate fuisse extinctum vigesimaseptima, nam dicebat Hippocrates in aph. a tabe habitum cito perire si alui fluxus ipsis contingat: sed forsan melius est statuere si periit marasmo, non quidem torrido periisse, sed illo qui fit ob cibi indigentiam; de quo ipsemet Galenus loquitur primo cap. libri de marc. atque in hac sententia magis confirmor, quod propè mortem bis fuit sine febre. Atque haec est tota Hermocratis ab Hippocrate proposita historia, in fine cuius praeter notas quasdam appositas tria de ipso dicit, scilicet perpetuo obsurduisse, vrinas modo crassas, & rubentes, non subsidentes hoc est turbidas, nec clarescentes, modo tenues, & decolores cum eneaoremate habuisse, nec quicquam gustare potuisse. De surditate cum a duabus fiat caussis, uel propter humores crassos impactos in aurium ductibus; uel propter uapores crassos a partibus infernis suppeditatos, existimandum est eam factam esse propter humorem aliquem impactū auribus, eo quod continuo Hermocratem afflixit. Cur autem nil gustare potuerit, puto duas extitisse caussas, unam quod lingua etiam ab initio sibi fuit combusta; esse uero linguam gustus sensorium nemo dubitat, ut ipsa uhementer laesa, necessario gustus mirum in modum offendatur; alteram, quod os uentriculi ob uiciniam inflammati uisceris perpetua intemperie fuerit corruptum; imo uero etiam humorum, & uaporum tetra putredinē uitiatum. Sed cur repetit hoc cum etiam dixerit vigesima fuisse ἀπόσιτον nā uidetur inutilis, & superuacanea repetitio: nisi tamen dicamus apud Hippocrates in hac historia diuersa esse ἀπόσιτον & non, gustare cibum, nam in illa ut dicit Galenus primo in primum Epid. tex. 29. cibus auertatur, & non sumitur, nec gustatur, quod factum est vigesima die, in hoc sumitur, sed absque gustu, & delectatione; unde corpus consumitur, ut contingit Hermocrati

A quemadmodum etiam tertio in tertium huius dicet Galenus ut & hinc nonnullis usque adeo fuisse uiolatum uentriculum a pestilenti putredine, ut potius eligerent mori, quam cibum sumere: Etenim ubi iecur ualde afficitur, tota uegetatrix facultas, quae in ipso collocatur, insignem perniciem subit, ac consequenter appetitus emoritur. Miratur Galenus cur Hippocrates in fine rememorans, quae Hermocrati contigerint, haud mentionem facit icteritiae, & respondens dicit, tanquam rem claram omisisse, B siquidem cum nec sudor, nec ulla bilis euacuatio superuenerit, consonum, videtur non potuisse eum affectum finiri. Sed pace Galenus, haud placet mihi eius responsio, quoniam falsum est nullam Hermocratem habuisse euacuationem, quandoquidem vigesimaquarta die aluus fudit tenuia, praeterquā quod saepe uidemus regium morbum sponte abscedere absq; ulla euacuatione sensibili, scilicet ichore illo bilioso insensibiliter dissipato. Quare satius est dicere propterea siluisse Hippocrates icteritiam, C quoniam non fuit Hermocrati perpetua, nec ab initio, sed tantummodo post sextam diem; repetebat autem dūtaxat, quae a principio usq; ad finem perdurarunt, nempe surditatem, urinæ uarietatem, & gustus amissionem. Coeterum de notis, eas interpretatur Galenus quasi dicere uoluerit Hippocrates probabile esse deiectionibus suppressis vigesimaseptima fuisse mortuum; atqui dubito vehementer de veritate; quoniā si marasmo torrido mortuus est, ut antea dixit Galenus in hoc morbo alui fluxus succe- D dens, ut ferè semper solet, eliquatis, s. carne, & pinguedine cito aegros perimit, priusquā possit detinere, atq; hoc est ꝙ dicebamus antea ex Hipp. 5. aph. 14. profluuium alui superueniēs tabidis proximam mortem significare, tanquam caussam, & tanquam signum. Accedit & illud, quod nonnulli dicunt Hippocratē nō consueuisse notis quicquam aliud significare, quam quod in narratione historiae dictum fuit: in historia uero de suppressa aluo nil dixit: unde quod aliqui interpretes ueteres, & recentiores E probant, magis mihi placet, ut notam, E, interpretemur non ἐπισχεθέντων seu suppressis, sed ἐόντων. i, exeuntibus, sic enim & Hippocratis orationi, & ueritati consona dicemus Hippocrati consonat, quia primo prorr. 31. huius penè casus totam seriem breuiter, & dogmata repetit; ibique alui fluentis mentionem facit, qua dicit Hermippum obiisse, & forsan aut hic Hermippus, aut ibi Hermocrates legendus est. Sed illud uitium adscribit Galenus authori prorr. ut ex uno, uel altero exemplo incertos apho- F rismos constituat. Iam vero de curatione, quae potuerit huic morbo accommodari, pauca quaedā adiiciam; & primum a morbo, qui fuit iocinoris inflammatio indicationes hauriendae, quae cum sit intemperies cum materia, seu morbus in intemperie incompositione uitiata, & continui solutione, indicatur ut intēperies corrigatur, aucta magnitudo tollatur, eiusque incrementum prohibeatur, necnon vnitatis soluto curetur. Pro quibus scopis attingendis rationi consentaneum est primum uiuendi tenuem, & exquisitam rationem fuisse institutam, scilicet abstinētiā uini, ptisanae cremorem. Forsan aliquis

decima-

decimaquarta die, aut paulo poſt quando a febre uiſus eſt liberatus, & vinũ indulſiſset, & uictũ pleniorẽ; atqui medicus prudens, & peritus id minimè debebat facere, quod Hipp. ſecundo acut. monuerit haudquaquam uictum mutandum, niſi poſtridie a iudicatione, ut ſcilicet certo cognoſcatur an criſis bona, uel mala fuerit; cum enim dicat Hippocrates circa diem decimamſeptimam rediiſse morbum, par eſt exiſtimare paulo poſt deimamquartam praeludia reuerſionis comparuiſſe, quae potuerint medicum ſolertem commonefacere haud fuiſſe ueram criſim; ac propterea minimè uictum fuiſſe mutandum, uel ſaltem paruam mutationem acuti eduran te, imo etiam creſcente fuiſſe faciendam. Sed cum perpetuo fuerit ſine guſtu, quid veriſimile eſt fuiſſe actum, aut quid erat agendum. Certè cum indicatio uitalis omnium maximè referat, debuiſſet medicus omnia agere ut cibum ſumeret, guſtui etiam aliquid praeter rationem concedere iuxta id Hippocratis ſecundo aphor. paulo deterior cibus, aut potus, ſuauior autem &c. Hac etiam ratione fuiſſet extrinſecus ori uentriculi ſubueniendum, & linguam emolliendam, & humectandam mucilaginibus, uel aliis ingeniis. Medici Arabes & Corn. Celſ. in his caſibus dicunt eſſe nutriendos aegros per clyſteres ex contuſa carne, & ouis, & iuribus optimis comparatos, qui non ſtatim reddi debent; unde ſine ſale conficiendi ſunt, ac tepidi iniiciendi: Arabes etiam faciunt balnea ex uino, & iuribns, natura enim per arterias tunc attrahit alimentum. De ſanguinis miſſione haudquaquam dubitare oportet ſi Hippocrates ſtatim, uel quiſpiam alius grauis medicus fuit ccitus, quia prae euacuatis clyſtere inteſtinis ſecuerit primum baſilicam, ſeu interni cubiti dexteri, uel ſiniſtri; deinde iecorariam; ita enim poſtulabat dexteri hypochondrii affectus, atque adeo ipſius iocinoris inflammatio ut ſtatim ſanguis, nec exiguus mitteretur, quo facto fuiſſet illinendum iecori oleum roſaceum cum ſucco cichorii, uel hepaticae, & cerae modico, ſic quoque, & auribus potuiſset inſtillari propter illam perennem ſurditatem oleum ex amigdalis amaris, irinum, & laurinum; & quia urinae fuerunt perpetuo crudae omni induſtria coctioni humorum fuiſset ſtudendum, ita ut ſimul etiam haberetur magna ratio, iocinoris flagrantis, quod dicebat Galenus ob ſuae ſubſtantiae naturam moderatis emollientibus indigere, decoctum cichor. ſilicis ad iecur ſine calefactione deobſtruendum, ualde poteſt poſtularum ſimiliter quas ait Galenus loco citato modicè adſtringere, & ſecundum totam ſubſtantiam ipſi uiſceri familiares, & proprias eſſe; hepaticae, agrimoni decoctum fuiſset in id accommodatum, & quaecunque alia auxilia ad laborantes inflammatione iocinoris ſunt a ueteribus propoſita. Hepar lupinum proprietate cunctis affectibus iocinoris conuenire uidetur crediduſse Aſclepiades apud Galenum octauo de med. loc. ca. octauo, at ipſemet Galenus alibi dixit ſe eiuſce remedii nullum certum experimentum habuiſse. De aluo ſoluenda nulla erat habenda ſollicitudo.

HISTORIA DECIMASEPTIMA.

QVI decumbebat in Dealcis horto capitis grauitatem, & tempus dexterum doloroſum habuit tempore multo. cum occaſione uero febris magna corripuit: decubuit; SECVNDA ex ſiniſtra paucus, ſincerus effluebat ſanguis: ab aluo autem ſtercora honeſte prodierunt: urinae tenues, variae, enaeorema habentes, minutum, inſtar farinae ſemen genitale referentis. TERTIA. febris acuta; deiectiones nigrae, tenues, ſpumoſae: ſubſidentia liuida deiectionibus: ſubſoporata eſt: moleſte habebat circa exſurrectionem: urinis ſedimentum liuidum ſubuiſcidum. QVARTA vomuit bilioſa, flaua, pauca, intermittens parum, virulenta, ex ſiniſtra paucus, ſincerus effluxit: deiectiones ſimiles, urinae ſimiles: ſuperſudauit circa caput, & clauiculam lien intumuit: femoris dolor ſecundum rectitudinem; hypochondrii dexteri contenſio ſubmollis; nocte non dormiuit, delirauit parum: QVINTA deiectiones plures, nigrae, ſpumoſae: ſubſidentia nigra deiectionibus, nocte non dormiuit, delirauit. SEXTA deiectiones nigrae, pingues, uiſcidae, foetentes, dormiuit: intelligebat magis. SEPTIMA lingua praearida, ſiticuloſus; non dormiuit: delirauit, urinae tenues, non boni coloris. OCTAVA deiectiones nigrae, paucae, compactae, dormiuit, mente conſtitit: ſiticuloſus non valde. NONA ſuperriguit; febris acuta, ſudauit: refrigeratio: delirauit: dextero oculo peruerſus eſt. DECIMA circa eadem. VNDECIMA intelligebat per totum omnia ſine

febre: dormiuit: urinae tenues circa iudicationem: duobus diebus intermisit sine febre: rediit DECIMAQVARTA, deinde vero nocte non dormiuit. omnino delirauit. DECIMAQVINTA. vrina turbida, qualis eorum quae cum subsederunt, conturbantur: febris acuta: omnino delirauit: non dormiuit, genua, & tibias dolentes habuit: ab aluo autem glande apposita, nigra stercora exierunt. DECIMASEXTA vrinae tenues: habebant autem enaeorema nubilosum. delirauit DECIMASEPTIMA mane extrema frigida, contegebatur: febris acuta, sudauit per totum: alleuiatus est: sapiebat magis, non absque febre: siticulosus: vomuit biliosa, flaua, exigua; ab aluo autem stercora prodierunt: paulo post uero, nigra, pauca, tenuia, urinae tenues, non boni coloris. DECIMAOCTAVA non constabat mente: comatosus. DECIMANONA per eadem: vrinae tenues. VIGESIMA dormiuit; intelligebat omnia; sudauit absque febre, non sitiuit: urinae uero tenues. VIGESIMAPRIMA parum delirauit; subsitiuit. hypochondrii dolor: & circa vmbilicum palpitatio usque in finem. VIGESIMAQVARTA vrinis sedimentum, intelligebat omnia. VIGESIMASEPTIMA coxae dexterae dolor. vrinae tenues, & habebant sedimentum; alia autem habuit placidissima: circa uero VIGESIMAMNONAM oculi dexteri dolor, urinae tenues, QVADRAGESIMA secessit, alba subcopiosa: sudauit multo per totum, perfecte iudicatus est.

QVI IN DEALCIS decumbebat horto. Praesentis aegroti nomen proprium non apponit Hippocrate, sed tantum habitationis, vel quod ignorauerit, vel quod ignobilis admodū esset; quod enim Hippocrates nomina propria eorū quos curabat ignoraret, haud mihi videtur eius humanitatem, & diligentiam decuisse; siquidem id in primis uidentur ciuiles, & humani mores postulare, ut cum quibus uertamur, sicut faciunt medici cum aegris, in primis nomina propria dicamus, eo magis, quod ab Aristot. proditum est secundo, Reth. cap. de ira homines irasci contra eos, qui ipsorum nomina ignorant quasi non curari sese ab iis, sed contemni ex eiusmodi ignoratione colligant; Quod etiam Hippocrates haec scripserit ex aliorum relatione nec affuerit curationi nunquam credam, quia ut uidebitur, nulla forsan habetur his libris historia, in qua enarranda sit maiori diligentia, & iudicio usus, quam in hac, quare tacuit forsan nomen, quia ex sola habitatione celebri poterat facile sciri, quis esset. Sabinus ut Galenus testatur, existimauit Hippocratem proposuisse habitationem statim, quasi haec fuerit occasio saltem morbi, nempe esum herbarum, & fructuum, quibus large uesci consueuerunt illi, qui habitant in hortis huiuscemodi rebus abundantibus, qualem fuisse Dealcis hortum uerosimile est; nam narrat Laertius in uita Heraclyti eum incidisse in hydropem ob herbacea edulia, quibus fuerit antea diu usus, & Galenus secundo de alim. fac. cap. de cucum. scripsit abstinendum esse ab huiusmodi eduliis, quod ex iis paullatim colligantur mali succi, A qui deinde oblata, uel minima occasione febres malignas pariunt. Addit Sabinus ad herbas edendas haudquaquam natum esse hominem; quod in natura corrupta, & post diluuium forsan uerum est, atqui ante diluuium omnes a carnibus abstinebant, terraeque fructibus uescebantur, qui nōdum corrupta terra, & iucundissimi, & ad alendum potentissimi erant; ut ob hoc Plut. in orationibus de abstinentia carnium ualde improbarit esum carneū & extulerit fructus terræ, quod pariter a Porphirio traditū B est in li. de abst. ab animalib. Atqui haec pro Sabini interpretatione, quā Galenus tribus rationibus confutare laborauit, quas non ingratum erit expendere postquam & ipsemet interdum in huiusmodi rebus non multum ad artem pertinentibus uagatus est; Prima ratio fuit, quod Hippocrates non dixerit hunc agrum habitasse, sed decubuisse in hortis Dealcis, quasi potuerit, ut faciunt aliqui dum aegrotare coepit, aut paulo ante sese a propria habitatione ad hortos transferre, maioris amoenitatis gratia, C Non diffiteor sane id quod Galenus dicit potuisse contingere, attamen uerisimilius uidetur etiam eos hortos incoluisse, postquam ex narratis patet ibi coepisse aegrotare, et Hippocr[at]es alias consueuit per decubitum intelligere incolatum, seu habitatione. Secunda ratio fuit, etiam si uelimus ipsum habitasse in hortis haud necessum fuisse ut iis uescetur, quemadmodum habitantes prope macellum ubi uenaeunt carnes caprillae, & ouillae, eam deuorare minime sequitur, ut faciunt athletae. Sed & haec ratio satis friuola est, sicut nec necessitas in Sabini expositione reperitur; solent tamen plerumque ii, qui in hortis perpe-

perpetuo versantur faciliter capi delectatione fructuum, & herbarum, ut Adamum in Paradiso positum fructus uetiti delectatione captum uoluisse illum edere narrat Moyses. Tertia ratio fuit aerem hortorum potius damnandum esse, quam commendandum, tum ob latrinas, quae in eos repurgantur variumque foetorem inducunt, tum quia ibi saepe sunt arbores, quorum uel umbrae corporibus humanis noxiae sunt, ut brassica, caria, & buxus. Quòd pertinet ad primam, tertiae rationis partem, forsan aetate atque in regionibus ipsius Galenus cloacae in hortis expurgabantur, ut ij stercorarentur, atqui nec tunc fiebat in cunctis, & nunc in paucis obseruatur, imo vero solent plerique id cauere, ut omnes lacunae & sordities ab hortis arceantur, ac mundities semper insit, quod multo magis facere student, ij qui hortorum habitationibus oblectātur, & nec Hippocrate nec Vitruuius nec Columella, nec Oribasius, qui de habitationum salubritate sunt locuti, uiridaria hac ratione imbrobasse comperiuntur. De altera parte rationis tertiae cur brassicarum aerem damnet Galenus non satis uideo, de cuius laudibus uolumen integrum edidisse Chrysippum medicum, Pythagoramque, & Catonem nō parcius celebrasse perhibuit Plin. lib. 20. cap. nono. ubi licet dicat eam uitibus & vino proprietate quadam esse inimicam, haud tamen dicit locos ubi seritur, ita insalubres esse. De carea sciendum est graeci legendum esse καρύας. i. nucis, de qua loquens Plutar. tertio symp. quaest. prima scribit ueteres uocasse nucem καρύαν, quod spiritum quendam grauem, ac soporosum inducat, sicque laedat illos, qui sub ipsa recumbunt, ut ob hoc uel morbus κάρος. i. sopor ab arbore, uel arbor a morbo sumpserit appellationem, sic etiam dixit uocatum esse naricum ἀπὸ τῆς νάρκης. i. a torpore, quod neruos laedat, & dormientes sub ipsa torpore tententur, ut ob id sophocles uocarit Narcisum ueterem magnarum Deorum, id est manium coronam. Idem etiam de buxo uerè proditur arborem esse funestam. Sed haec omnia intelligenda sunt de iis, qui morantur, ac dormiūt sub iis non aūt quod aer totus hortorum ab ipsis contaminetur; quamquam qui studēt faciendae hortorū salubritati huiusmodi herbas & arbores fugere consueuerunt. Sed de his hactenus non inutiliter forsan licet praeter rem a Galeno prouocatus diximus. Nunc narrationem Historiae aggredior. Praesens commemoratus aeger cum diu capitis grauitate, atque dexteri temporis dolore fuisset tentatus tandem igne, idest febre magna captus decubuit. Certè plerique non solent ob simplicem capitis dolore, imo uero nec ob quamlibet febrem, sed tantum ob grauem decumbere; quod forsan hic multo magis fecit, quia plebeius erat, & forte colendis hortis deditus, cuiusmodi uiri solent initio semper quoslibet morbos negligere ut ob id Plato in libro de Repub. Herodiuem medicum criminatus est, qui diaeteticam medicinam artificibus, & egenis inutilem nimis exercuerit. Quemadmodum ergo solent morbi initio spreti tandem augeri, & in magnos euadere, sic proposito aegro contigit, ut contemnens dolorem temporis dexteri, & capitis grauitatem in magnam febrem tandem inciderit: quomodo autem hoc factum sit, sic ego sentio hunc uirum iocinore calido praeditum natura fuisse, propterea que dexterum tempus dolore potissimum fuisse tentatum, quod externa occasione, scilicet labore, & esu prauorum eduliorum, ut aliorum, coeparum, raphonorum, ac similium in hortis nascentium in dies magis auctus sit calor, ob quem in capite, & praesertim dextera parte grauitatem, & dolorem habuerit. Cum autem dicat Galenus secundo de med. loc. primo. dolorem capitis fieri posse triplici de caussa, uel ab intemperie cum materia, vel a pura intemperie, uel a pura materia dolor huius viri erat a sola materia, id quod ex grauitate capitis facile coniici licet, tum etiam quia dolor non erat magnus; quod necessarium fuisset, si cum intemperie fuisset: Erat autem ista materia pituitosa, & melancholica, ut indicauit diuturnitas, sopor, & stilla a nare dextra. Crescente uero calore, & bile febri magnae fuit data occasio, nam ut ait Hippocrates quarto de morb. & Galenus secundo de alim. fac. cap. de cucum. morbi haud statim gignuntur, sed paulatim, & negligentia concepti, coaliti, & aucti affatim erumpunt. Et propterea sapienter dicit Galenus potuisse hunc aegrotantem sese tueri a morbo, si statim atque sensit dolorem, & grauitatem capitis permanere, & crescere medicum asciuisset, atque sese ipsi curandum obtulisset in eo enim tota uis praeseruatricis facultatis est collocata, ut illico nascenti morbo occurratur, cuius vires adhuc imbecillae non multo negocio franguntur, sicuti difficiliores sunt superatu, postquam incrementum aliquod effatum dignum susceperint. Circa hanc particulam (occasio) Galenus in com. & primo Epid. commen. primo. tex. decimo. dicit tria significare apud Hippocrates uel caussas spurias, vel euidentes, cuiusmodi sunt sex res non naturales; uel omnem caussam in uniuersum tam externam, quàm internam, dicit igitur Galenus Hippocratem accipere occasionem pro caussa externa, quae, scilicet fuit ille labor, & error in victu, ut dictum est. Itaque PRIMA die id fuit obseruandum, quod febris magna suborta est, quam existimandum est prima die fuisse diariam, cum constitutum sit eam a caussa externa occasionem habuisse, sed crescente calore in putridam uersam esse, sicuti saepe fit. At SECVNDA comparuerunt symptomata tantummodo ad mutatum exiens pertinentia, nimirum a sinistra nare modicus sanguis profluxit merus, aluus stercora rectè deiecit, & urinae tenues cum uariis enaeorematibus dispersis, ac ueluti farinae crassiores geniturae similes. Coeterum ante alia dubitabit aliquis, quomodo potuerit febris magna cum sanguinis stilla, & vrinis prauis, esse absque aliis symptomatibus praesertim capitis iam antea affecti; etsi affuerint alia symptomata, cur Hippocratem haec tantummodo retulerit; Cui respondeo dolorem quidem, & capitis grauitatem perdurasse, & forsan etiam creuisse sitim, & aliquam inquietudinem ad fuisse, uerum nil usque adeo memoratu dignum contigisse, quemadmodum tria proposita, & primum,

quod ad sanguinis fluxum è nare sinistra pertinet; mirum sanae uideri posset iocinore potissimum flagrante parteque capitis dextera antea dolente non fluxisse potius sanguinem a dextera, quam a sinistra nare: quam mirandi occasionem uidit quidem Galenus, sed ei satisfacere uel neglexit, uel impetu scribẽdi oblitus est. Ego uero puto id contigisse, quoniam simul cum iocinore, lien quoque fuerit affectus, & incensus; unde sanguis niger quem dicit Galenus frequenter nomine meui significari a natura sursum propulsus per locum directum, nempe sinistram narem prodiit, sed exiguus ob crassitiem, merito cuius detinebatur, quominus efflueret copiosus; neque mirandum est potissimum, sanguinem alioquin crassum in partes supernas fuisse sublatum, quod antea caput esset affectum, & occasione insolatus in horto uel laboris adhuc magis incaluerit, propereaque & ad trahendum, & ad recipiendum fuerit paratissimum dicente praesertim Hippocrate in aphor. in ea parte solere morbum decumbere, quae prius laborauerit. Sed ad quid Hippocrates addit aluum recte stercora deiecisse, nam hoc est quid naturale, non morbosum, nec symptomaticum ut propterea non debuerit referre cum accidentia tantum morbi narrare proposuerit; nisi dicamus id tanquam mirum quid retulisse, scilicet quod in magna febre, aluus naturalem deiectionem seruauerit, secus quam & usus, & ratio postulant. De urinis tres differentias commemorat tenuitatem, suspensiones dispersas minutim, necnon farinam crassiorem geniturам aemulantem referentes: Tenuitatem urinae materiae cruditas efficiebat, suspensiones similiter crudam, est flatulentam materiam arguebant, quae tamen uaria erat, & cum combureretur a febrili calore, non modo minutim sparsa erat, uerum etiam crassioris farinae, & seminis imaginem quandam repraesentabat, ac propterea mala erat, siquidem Hippocrates huiusmodi vrinae genera in prog. & in Coac. ualde damnabat: praeclare Galenus quarto aphorism. 77. scribit urinas farinaceas si cum urina tenui fiant, è uenis prodire sin cum crassa uitium aut renum, aut uesicae monstare.

TERTIA DIE dicit febrem acutam fuisse non quod etiam prioribus diebus non foret acuta, quando prima die dixit inuasisse, febrem magnam, sed quod esset acuta sic enim consueuit Hippocrates saepe numero loqui, ut cum uelit dicere acutam febrem, dicat ipsam fuisse acutam, quod autem deiectiones fierent nigrae, tenues, & spumosae, quaeq; in ipsis residebãt essent liuida, minime mirum erat, cum ab ingenti aestu cuncta illa fierent, perinde atque urinae subsidentia liuida, & subuiscida; at quod simul Caro, & ad surgendum imbecillitate tenturetur, quae symptomata frigidos morbos comitari solent, maiori admiratione dignum est. Atqui neque, hoc absque caussa, & ratione efficiebatur; etenim diuturnus capitis affectus, qui morbum antecesserat necessario humores frigidos, ut solẽt omnes uetusti morbi peperit, qui humores donec non admodum incaluerunt nec putredinem conceperunt solam grauitatem in capite fecerunt, postquam autem calor febrilis totius corporis coepit etiam in caput redundare, pituita putrescens, & consequẽter eliquata, coepit cerebrum irrigare, ex quo secutum est ueternum, in quo solet prae coeteris fieri impotentia quaedam mouendi corpus, non quia nerui, ac tendines irrigantur, nec possunt firmitate motrici facultati famulari, tum quia principium neruorum pituitoso humore crassefactum haudquaquam facultatis motricis illustrationem admittit, ac transire liberam permittit.

QVARTA DIE complura alia symptomata apparuerunt, quae omnia dicit Galenus mala fuisse praeter lienis tumorem, & sinistri foemoris abscessum, quaeque iure debuissent quemlibet uersatissimum medicum perterrefacere, ni uires aegrotantis, ut par est existimare fuissent robustissimae. Iam uero symptomata fuerunt omnis generis, & primum quoad actiones laesas animales nocte non dormiuit, & aliquantulum delirauit quoad exeuntia mutata è nare sinistra aliquantulum sanguinis meri effluxit, uomuit pauca primum biliosa flaua deinde uirulenta aluus eadem quae prius fudit, & urinae similes prioribus exierunt, sudor fuit circa caput, & clauiculas; quod ad qualitates mutatas lien intumuit foemur sinistrum doluit, & hypochondrium dexterum submolliter intendebatur. De his omnibus antecedentibus, & consequentibus cur adeo pauca dixerit Galenus haud satis uideo. Studebo tamen ipse ubi defecit is, aliqua nec poenitenda supplere; si prius dixero cur ipsemet Galenus dicat coetera symptomata quartae diei fuisse mala praeter lienis, & sinistri cruris abscessum, nam uidetur, & id ipsum haudquaquam fuisse bonum, quod nil decretoriũ in materiae cruditate, & absq; ullis coctionis signis unquam probetur; nisi dicamus propter tres causas non fuisse malum huiusmodi abscessum una, quia erat in parte inferna, atque infra morbum. Alteram quia erat in uiscere, & parte ignobilibus. Tertiam, quia sic materia, quae alioquin magno impectu sursum esset sublata alio abducebatur: unde licet non esset huiusmodi abscessus toto genere bonus erat tamen ualde minus, malus, quam coetera symptomata. Porro uigilia, & delirium successerunt iure, quoniam cum caput antea ut uisum est, uehementer fuisset passum, eo ferebatur impetus tenuiorum, acrium, & feruidorum uaporum, qui postquam pituitam ex parte consumpserunt, loco soporis, qui antecesserat, uigilia, & delirium successit; sic enim in prorr. dicebat Hippocrates ex lethargicis & soporosis fieri soepe uigiles & phreniticos, sicut è conuerso interdum contingit, ut phrenetici euadant lethargici. De uomitu biͣlioso, & uirulento dicendum est maximam fuisse in hoc aegrotante humorum biliosorum & exustorum redundantiam, non tantum quod prius in ipso fuissent ij geniti, uerum etiam quod quotidie ob immensum aestum totius corporis, & praesertim iocinoris, atque gignerentur, atqui partim ad uesicam, partim ad aluum partim ad uentriculum effunderentur, & iure primũ flaua, deinde uiruleuta exibãt, quoniam illa semper sunt copiosiora, & exitui paratiora, quòd propter acredinem magis stimulẽt

facul-

facultatem ventriculi ad expellendum, quàm haec. Cum autem bilis aeruginoſa dupliciter fiat, vel ex mixtione pituitae & bilis atrae, vel ex combuſtione bilis flauae; in hoc aegro fiebat propter vſtionem. Sanguis ſimiliter & iure è ſiniſtra nare fluxit paucus, quoniam lien afficiebatur, ſanguiſque craſſior minimè copioſus poterat exire, & quia quarto die exibat erat maximè damnandus ſecundum Hippocratem ſecundo progn. ſudor uerò, qui fuit circa caput, & clauiculas peſſimus erat, ſecundũ regulas nobis ab Hippocrate in progn. relictas, nã oſtendebat caput maximè affici, quia ut is ait quarto aphoriſm. 38. vbi ſudor ibi morbus; & certè haec omnia ſigna erant exitialia; verumtamen quia natura tentabat vndequaque expellere, nec uſpiam deficiebat ob uirium iam antea conſtitutum robur, non vſque adeo fuiſſet deſperatum. Porro lienis tumor factus fuit, quia craſſus, multus, & aduſtus ſanguis ad eum trahebatur, & pellebatur: ſcimus enim illud eſſe egregium lienis munus, vt ſanguinem, atque adeo ipſum iecur a craſſo, ac tetro ſanguine depuret, qđ dum facit ipſe tumet, vt ob id Hippocr. lib. de carn. necnon Plato in Timaeo & Gal. ſaepe dixerint dum floret lien, corpus contabeſcere, & è contra florente corpore lienem ipſum tabefieri: Coxae etiam, & foemoris ſiniſtri dolor ſequutus eſt lienis tumorem cum id ſit frequentiſſimum ut laborante ſplene, quemadmodum Hippocr. ſignificat ſexto Epidem. ſectione ſecunda, 39. partes ſiniſtrae infernae maximè coafficiantur; haud ſecus atque patiente iocinore uidemus dexteras partes tã ſuperiores, quàm inferiores compati, & certè forſan in hoc aegroto non paſſae ſunt partes infra iecur dexterae, etſi ipſum inteſum eſſet; tum quia erat cum mollitie, hoc eſt non valde affectum, tum quia magna pars materiae calidioris, & acrioris in hepate genitae ſurſum ferebatur, vbi delirium, atque vigilias inducebat, alia vero pars ad aluum demiſſa deiectiones plures nigras & ſpumoſas reddebat, quales una cum uigilijs, & delirio factas fuiſſe QVINTA die teſtatur; & quales etiam perduraſſe & deteriores euaſiſſe ſexta die ſubiungit. Verum dubitare poſſet aliquis quomodo Hippocr. loco nuper citato dicit, laborante liene partes infernas incaleſcere, caput vero refrigerari, videbatur igitur refrigerato cerebro potius ſomnum, quàm vigilias, & delirium induci debere. Cui reſpondeo hoc tunc factum fuiſſe niſi adfuiſſet iecur inflammatum, à quo poſtea illa gignebantur. SEXTA DIE inquit melius intellexiſſe, atq; dormiuiſſe, nec mirum, eò quòd praui corrupti, & foedi ſucci per aluum excreti abducebant ſecum quicquid vaporum; & humorum aliàs in caput ſublatum illud laedebat, & propterea nec dormire, nec ſapere ſinebat. Sed ſi ita eſt, cur ergo in quinta die quando aluus copioſa, & praua deiecit, nihilominus delirauit nec dormiuit? An quia is motus cum eſſet tumultuoſus agitabat; qui uero factus eſt ſexta non modo agitabat, verum etiam euacuabat, prauamque materiam conſequenter imminuebat. SEPTIMA DIE. Quae autem ſeptima die contigerunt, haec fuerunt, quòd lingua erat arida cum ſiti inſigni, cum delirio, & vigilijs, necnon

A vrinis tenuibus, nec boni coloris. Vtrum verò aluus fluxerit, haud quicquam dicit, attamen uerisſimile videtur deſiiſſe ea die fluere, quòd ſicuti pro fluente & octaua & ſexta die dormiuit, neque delirauit, quaſi ad id contulerit (vt dicebam) euacuari prauos humores per ipſam aluum, pari pacto probabile eſt non fluxiſſe ſeptima, ac propterea rurſum deliraſſe, neque dormiuiſſe. Quae tamen omnia praedicta ſigna dicit Galenus fuiſſe fallacia, tam pro morte, quàm pro ſalute praedicẽda; tum quia haud
B permanebant, ſed permutabantur, tum quia nulla coctionis, neque etiam contrarii coctioni euidentia ſigna comparebant. NONA &c. Porro nona & decima ſucceſſerunt aliqua noua, aliqua eiuſdem generis; Noua, accidit refrigeratio, ſudor, dexteri oculi diſtorſio: perſeuerauit autem febris acuta delirium, vigilia, linguae ariditas, ſitis; quòd enim duraret ſitis, linguae ariditas, & delirium planè in cauſſa erat febris vehementia, necnon alui compreſſio; cũ enim humores combuſti non expurgarentur per aluum,
C ij ad ſuperiora conuerſi tot mala inducebant; quòd verò ſuperuenerit rigor, ſeu perfrigeratio cum ſudore factum eſt, vt optimè conijcit Gal. ob virium aegrotantis robur, quo natura conabatur noxios humores à venis extra uenas, atque adeo ad ipſam cutem propellere. De peruerſione oculi, nil aliud dicit Galenus, quàm eam eſſe vnum ex ſymptomatibus, quae ſolent fieri ante iudicationem. Verba autem quibus Hippocrates vtitur in hoc ſymptomate narrando ſunt haec δεξιὸν ἴλλαινε, vocem autẽ ἰλλαίνειν
D & ἴλλωσιν, vt Hippocraticam explicant & Galenus in linguis, & Pollux & Phauorinus, qui omnes interpretantur huiuſmodi vitium eſſe, τὸν ὀφθαλμὸν διαστροφὴν, id eſt oculorum peruerſionem. Sed uti non eſt ita frequens affectus, ſic oportet exiſtimare aliqua peculiari ratione illud ſibi contigiſſe, nimirum quia ante morbum non modo capitis grauitate diu eſt conflictatus, verumetiam dexteri temporis dolore tentatus fuerat: ſolent autem diuturni dolores capitis in coecitatem finiri, & praeſertim à melan-
E cholico humore, vt Hippocrates ſexto aphoriſ. 56. & in lib. de inter. aff. & in Coac. atqui tunc promptius quando ſedes doloris eſt proxima ipſis oculis, ut Hippocr. quarto aphor. 33. cum enim dolor ſemper attrahat, atque oculi apti ſint ad ſuſcipiendum, facile factum fuit, vt humores, & uapores in caput rapti, atque in ipſum tempus dexterum iam pridem affectum non modo neruoſi, & muſculos mouentes oculum dexterum conuulſione, ac propterea diſtorſione affecerint, uerumetiam ipſummet oculum nõ
F parum turbauerint: dicebat autem Hippocr. in lib. de iudicat. quod in febre ardente ſi ſuperuenerit oculi diſtorſio, aut coecitas &cet. febrẽ ſoluit, quod non ut cauſſa, ſed ut ſignum uerum eſſe poteſt: illud autem eſt ueriſſimum, & ad rem noſtram accommodatiſſimũ quod ſcribit Ariſtoteles 31. probl. quinto. ubi quaerens cur coeci à natiuitate non fiant calui, dicit ideo eſſe, quoniam ubi in capite multa eſt humiditas laedit oculos, continuoque gignendis pilis humiditatẽ ſuppeditat. VNDECIMA DIE dicit omnino mente conſtitiſſe, quaſi antea nunquã omnino conſtiterit; à febre fuiſſe liberum, necnon ſudaſſe;

ſudaſſe; attamen urinas tenues circa iudicium ha-
A buiſſe, non quod prius mente conſtaret, quàm ſu-
daret; uſus enim eſt Hippocr. uti ſaepe ſolet hiſte-
rologia quadam: cum delirio autem credendum eſt
alia ſymptomata ceſſaſſe, nominat uero Hippocr.
tantummodo delirium, quaſi per excellentiā com-
prehendens alia ſymptomata. Sed percunctabitur
aliquis cur Hippocr. qui antea etiam urinarum te-
nuium meminerat, uoluit iterum eas repetere in e-
narratione ſymptomatum undecimae diei? Certè
B non abſque ratione, & ſummo iudicio id fecit; ſiqui-
dem quae anteceſſerunt nona & decima die, vide-
bantur ſigna iudicii futuri, ut ſudor, refrigeratio,
diſtorſio oculi, ſimiliter quae undecima contige-
runt, alioquin & ipſa decretoria die exiſtente ui-
dentur fuiſſe iudicialia, vt febris abſceſſio, quae etiā
uſque ad decimamquartam diem perdurauerit, de-
lirii integra ceſſatio, necnon ſudor: nam haec om-
nia tam ante vndecimam quàm in ipſamet facta po-
terant polliceri firmam ſalutem, atque morbi finē;
C uerum quia coctio non aderat, ſed cruditas ab uri-
nae tenuitate monſtrata, propereaq; morbum lon
gum, atque recidiuam ſuperuenturā neceſſario erat
expectandum, cum Hippocr. in aphoriſ. & ſecundo
Epidem. ſcriptum reliquerit crudam materiam cum
virium robore morbum longum ſignificare, & quae
apparent ſine ſigno coctionis infida eſſe, recidiuāq;
promittere. Igitur ne quiſpiam exiſtimaret unde-
cimā factam eſſe firmam criſim, voluit addere bonis
ſignis urinae tenuitatem. Id autem fuiſſe uerum
D euentus probauit, quoniam DECIMA QVAR-
ta die, in qua debuiſſet magis bona criſis confirma-
ri ſi fuiſſet, febris rediit, & una cum febre eadem
penè accidentia, nimirum vigiliae nocturnae & de-
lirium, quae non ob aliud redierunt, niſi quia mate-
ria adhuc multa ſupererat in corpore, quae putre-
ſcens maligno, vel ſaltem intenſo quodam modo ca
put ſimiliter laedebat, ac inſomnietatem, & deliriū
producebat; voluit autem Hippocr. hanc recidiuam
noctis indicare per delirium, & inquietudinē, quia
E nil eſt, quod euidentius nocte moleſtiam ſignificet
ac iſta duo, quia nox eſt dicata quieti; cetera uerò
ſymptomata nocte potius obſcurantur; tum etiam
quia nocte magis delirant aegrotantes, quàm die.
Iam uerò iſta duo non modo perdurarunt DECI-
MA QVINTA, verumetiam iis alia non melio-
ra ſunt coniuncta, nempe vrinae turbatae, quemad-
modum illae, quae poſtquam ſubſederunt, agitan-
tur, genuum, & tibiarum dolor. Addit poſtremò
hac eadem die ſubiectis balanis aluum reddidiſſe
F ſtercora nigra. Circa quae nonnulla ſunt animad-
uerſione digna, & in primis de urinis turbatis veri-
ſimile eſt eas fuiſſe tales redditas ob agitationem fa
ctam à febre, quae cū rediiſſet, & acuta fuiſſet cum
materia cruda, coepit humores in venis agitare; vn-
de ſerum quoque & vrina turbata ſunt, & iure eae
vrinae coniungebantur cum delirio, cum dicat Hip-
pocrates ſimiles ſignificare capitis laborē, aut prae-
ſentem aut futurum 40. aphoriſ. 70. Genuum uero,
ac tibiarum dolores, quos Galenus dicit omnes tum
eſſe bonos, inde nati ſunt, quòd natura ualidior, &
veluti leuior facta humores coepit depellere ad par-

A tes longinquiores, atque hoc ſic fore indicarunt uri-
nae tenues iuxta Hippocratis regulas in aphoriſm.
traditas. Sed quod dubitare licet eſt, quare genuum,
& tibiarum dolor non abſtulerit delirium, cū Hip-
pocr. ſexto aphor. 21. & Ariſt. quarto probl. 21. di-
cant à varicibus ſolui maniam, & idem Hippocrates
tertio Epidem. ſectione tertia, aegro quinto, narrat
hiſtoriam cuiuſdam Calui, qui cum coepiſſet ſtatim
dolore foemore dextero obiit quarta die. in quo
obſeruaui, quòd quamdiu dolor fuit in crure dex-
B tero, nunquam delirauit, poſtquam autem paulla-
tim deceſſit dolor ille, coepit delirare. Niſi dicamus
hunc dolorem non fuiſſe abſceſſum, vt ſunt uarices,
ſed leuem admodum, ita vt non potuerit diuerſio-
nem vllam effatu dignam facere: aut dicere poſſu-
mus quod dicit Galenus in comm. ſ. varices iuuare
inſaniam à melancholia non à bile. Quod uero hoc
in loco dicunt nonnulli delirium praeſentis aegro-
tantis fuiſſe ueram phrenitidem haudquaquam iis
aſſentiri poſſum, tum quia cum ſit cerebri inflam-
C matio non poteſt vllam febris intermiſſionem ha-
bere, nedum duorum dierum; tum quia phrenitici
ueri habent immaniſſimos motus; Hippocr. autem
hic nil plus dicit de hoc delirio, quàm de aliis ſim-
plicibus; tum quia phrenitis cū ſit acutiſſimus mor-
bus aut in ſeptima die finit, aut finitur, quod certò
clarum eſt huic aegrotanti non accidiſſe. Notan-
dum poſtremò eſt dum Hippocrates dicit decima-
quinta die adminiſtratos fuiſſe balanos, duo nos do-
cuiſſe; unum eſt antecedentibus diebus aluū fuiſſe
D ſuppreſſam, & ob id delirium rediiſſe, quemadmo-
dum ipſa fuſa ſedabatur, quod certum indiciū erat
fuiſſe delirium per conſenſum, non aūt ueram phre
nitidem. Alterum eſt Hippocr. conſueuiſſe uſu po-
ſtulante non ſemel tantum, ſed iterum atq; iterum
eadem die balanis vti, quaſi ut aliàs docuit ſecundo
acut. haudquaquam exigant robuſtas uires, atque
clyſteres. Notat autem Gal. ſtercora nigra balanis
deiecta fuiſſe mala propter colorem; unde colligi
poteſt in quacumque re ſit nigredo ſemper eā eſſe
E malam, poſtquam eſt mala in ſtercore alioqui natu-
rali, & cauſa eſt, quia fit vel propter mortificatio-
nem caloris natiui, uel propter ingentem uſtionem.
DECIMA SEXTA die delirauit adhuc, & cum
coeperit quarta delirare, ſi tunc uera phrenitis in-
choaſſet, quaeſo quo pacto potuiſſet tot dieb. pro-
trahi; habuit tamen haec dies illud peculiare, quòd
licet urinae quoad liquorem, & ſubſtantiam eſſent
tenues, inerat tamē iis nubiloſa, id eſt nec clara, nec
obſcura ſuſpenſio, quae aliquam coctionē inchoare
F ſignificabat. Sed ſi hoc uerum eſt, & Galen. primo
de criſ. duodecimo, dicit coctionem auſpicari à co-
loris mntatione, quare dicit in decimaſeptima, quae
eſt dies indicatoria urinas fuiſſe adhuc tenues neq;
boni coloris? Dico aliud eſſe dicere urinas eſſe mali
coloris, aliud non boni; id enim monſtrat adhuc eſſe
crudas ſimpliciter, hoc uero non eſſe perfectam co-
ctionem, quae demonſtratur à coloris urinae boni-
tate, ſed rudem quodammodo, & inchoatam; quòd
autem inchoata, atq; etiam aliquantiſper eſſet pro-
greſſa coctio, ſignificarunt quoque cetera, quae die
eadem euenerunt, ſ. ingens extremorū refrigeratio,

ob quam

ob quam coactus fuit ſeſe magis cooperire, quàm erat, etenim & Hippocr. ſexto Epid.ſect.tertia, 19. & ſecundo Epid.ſect.tertia,24.& quinto aphor.69. & Ariſt. ſecundo probl.26. dixerunt uiris incipere ſemper ab extremis rigores,ſicuti mulieribus à lumbis, ob quod loco citato Ariſt. ſcribit medicos ſtudere, vt pedes in aegritudinibus maximè operiantur,quod facit Hippocr.qui ſecundo de acut. ſcribit ſemper eſſe curandum, vt pedes quammaximè caleant: tum calefactio ingens, quam ſignificare voluit Hippocrat. febre acuta, poſt ſudor vniuerſalis, qui toto corpore factus alleuauit aegrum, ita vt melius ſaperet,minus febriret, ſed ſitiret. Vomitus bilioſus,flauus,& paucus,qui etſi connumeretur poſt ſudorem; aequum tamen eſt exiſtimare anteceſſiſſe, hocque factum fuiſſe, vel in ipſa refrigeratione, vel paullò poſt,quemadmodum quotidie contingere experimur, ſcilicet quando natura expellens humores è venis extra eos in ventriculum mittit: imo Ariſt. octaua probl. in fine 13. dicebat rigorem ſequi vomitum propter euacuationem, cum ſemper corpora euacuata ſint frigidiora:quo etiam tempore veriſimile eſt aliquam eorum portionem in inteſtina fuiſſe praecipitatam, quae ipſa ſtimulans primum fecit ſtercora egeri, deinde nigros, & paucos, ac tenues ſuccos qui aderant; ſic enim frequẽter fit, vt ubi aluus ſit ciẽda; primum craſſiora,quae in extremis inteſtinis continentur,exeant,deinde ſubſequantur tenuiora,atque haec omnia fuiſſe ſigna iudicatoria licet imperfecta ob coctionis perfectae carentiam ab vrina indicatam, ſatis apparet ex ſudore, qui licet non eſſet optimus cum morbum penitus non abſtuliſſet, erat tamen optimo proximus ſecundum Hippocr.ſententiam nobis primo progn. relictam,ſ.quia erat vniuerſalis,calidus,& morbum alleuiabat in die decimaſeptima, quae indicatoria ſaltem eſt, ſi non uere iudicatoria, ceterum deerat coctio, cum vrinae eſſent tenues nec boni coloris. Et certè illud eſt hoc in caſu ueriſſimè obſeruãdum per ſingulos quaterniones fuiſſe factas mutationes ingentes,& nõnullas iudicationes imperfectas,quae tandem ob virium conſeruatarum robur ſuppleuerunt pro bona, integra, atque perfecta criſi. DECIMASEPTIMA &c. Quòd porro decimaeſeptimae diei iudicatio fuerit imperfecta,prae ceteris docuerunt,tum ſitis relicta quam dicit Hippocr. ſexto Epid.ſect.ſecunda, tex.20. ſignificare recidiuam, & quam intelligendum eſt debere eſſe immodicam alioquin poſt euacuationes modica, ſemper eſt bona, vt colligitur ex Hippocr. quarto aph.19. tum quae decimaoctaua & decimanona euenerunt: in qua licet minora forſan extiterint quàm paullò antea; attamen aliquid etiam graue affuit,quod potuit teſtari,nondum eſſe morbum penitus expugnatum, atque id fuit delirij perſeuerantia, & comatoſus affectus, hoc eſt nimia in ſomnum profundiorẽ propenſio quae fiebat, quòd magna portio ſuccorum bilioſorum,ac tenuiũ decimaſeptima erat euacuata: vnde tametſi aliquid adhuc eorum eſſet relictum,quod faceret delirium,copia tamen quoque pituitae ſupererat, quae leuiter putreſcens in cerebro, ſicque per totum ipſum fuſa obſtruebat, quo

A minus ſpiritus ad ſubminiſtrandum facultati motrici, & ſenſitrici tranſmeare poſſet, quae eſt ratio generationis ſomni nimij, praeternaturalis, & laborem facientis,de quo loquitur Hippocr.initio ſecundi aphoriſ. hoc autem dicit Galenus id bonum habuiſſe, quòd ſignificaret facultatem cum morbo certare, ac forſan victoriam eſſe obtenturam. VIGESIMA. Dies vigeſima quae per coniunctionem eſt quarta à decimaſeptima habuit, & ipſa aliquid iudicatorij licet non exacti. Etenim in ea aeger in primis B dormiuit,& prudenter hoc dicit Hippocr. quia multum differt inter ſomnum comatoſum, & ſomnum naturalem: in comatoſo aegri, aut non excitantur,aut aegrè excitãtur,mox iterum in ſomnum labuntur, obloquuntur, non mouentur, & alia faciunt,quae in naturali non fiunt,& ob hoc iure Hippocrat.hunc naturalem ſignificat voce (dormire). Praeter ſomnum alia fuerunt etiam iudicatoria ſigna non antecedentia,ſed ſubſequẽtia,nempe mentis conſtantia, ſudor, liberatio à febre, & ſitis abC ſceſſio; quae meliorem iudicationem monſtrabant antecedente.Sudorem namque fuiſſe copioſum,calidum,vniuerſalem, & ad huiuſmodi euacuationem eſſe conſecuta cetera bona non eſt dubitandum. Verumtamen cum adhuc vrinae tenues eſſent, ac propterea coctio nondum eſſet conſumata, haudquaquam potuit fieri perfecta, atque tuta criſis, quemadmodum docuerunt accidentia vigeſimaeprimae diei, quam & ipſam interdum inter decretorias fuiſſe ab Hippocrate cõnumeratas,vtpote quae D ſit ſeptima per diſiunctionem à decimaquarta,aliàs docui.Fuerunt autem accidentia exiguum delirium ſitis, ſed mitior,hypochondrii dolor,& perpetua ad umbilicum palpitatio, quae omnia vtrum durauerint uſque ad vigeſimamquartam haudquaquã expreſsè dixit Hippocr. nihilominus quia de vigeſima ſecunda & vigeſimatertia nil dicit habita ratione diligentiae eximiae, qua videtur vſus in hac hiſtoria enarranda exiſtimandum eſt propterea ſiluiſſe,quia in his diebus eadem perſeuerauerint; etenim delirij,& ſitis imminutio ſatis indicabant paullatim coqui, & minui morbum; id certè habent morbi, qui E ſoluendi ſunt longo tempore,& per criſes imperfectas, vt paullatim minuantur, prout paullatim fit coctio,& cocti humoris, vel ſenſibilis,vel inſenſibilis expulſio. Ceterum cur hypochondrium doleret, & perpetua eſſet ad vmbilicum palpitatio, aliunde videtur indaganda occaſio. Hypochondrium fuiſſe dexterum non eſt dubitandum, ſiquidem primum ante morbum doluit dexterum tempus, quarta die F dextrum hypochondrium ſubmolliter contendebatur, nono dexter oculus conuulſus eſt, vigeſimaſeptima dextera coxa dolebat,& vigeſimanona dexter oculus, ita vt certum ſit partes dexteras magis ceteris fuiſſe paſſas, ac propterea ferè neceſſarium eſſe, vt quando dicit vigeſimaprima hypochondriũ doluiſſe,intelligendum ſit de dextero,vt ſic intelligendum eſſe, non ſine ratione dixerit retro Galen. in Hermocratis hiſtoria. quod iccirco tunc doluit, quia ad eam partem ut primum affectam,atque debiliorem detruſa ſit à natura materiae morbificae aliqua portio, quae continui ſolutionem, & conſequenter

quenter dolorem attulerit. De palpitatione uero vtrum fuerit uera palpitatio an potius pulsus, quẽadmodum prae ceteris loqui consueuit Arist. in lib. illis de spiritu, & respirat. videtur sanè dubitãdum. Ego autem sum eius sententiae haudquaquã de uera palpitatione, sed de pulsu esse interpretandum, sicut etiam in Sileno; atque ad hoc existimandum duae prae ceteris me impellunt rationes, vna est ꝙ vera palpitatio fit à flatu, vt ubique docet Gal. affectus autem flatulenti momentanei sunt, non autẽ perpetui, qualem dicit fuisse propositi aegrotantis, atque Sileni Hippoc. neque enim ualet, quòd interdum quoque fiat palpitatio a sanguine feruente, vt significauit Galenus quarto de loc. aff. exemplo illius iuuenis, qui sanguinis missione fuit ab ea vindicatus, quoniam neque is affectus multis horis perseuerare potest, nempe qui violentissima passio est: cuiusmodi violentiam nequit cor sustinere diu. Altera est, quia pulsus circa vmbilicum solet fieri, vbi arteria illa magna, quae subtus vmbilicum perreptat dorsum, patitur aliquod incendium, quemadmodum verisimile est in praesenti casu euenisse, in quo hepar incensum, potuit feruorem illi arteriae cõmunicare, ob quod aucto illius motu facilè postmodum declarabatur circa ipsum vmbilicũ; quemadmodum saepenumero dicit Gal. initio lib. de pulsib. ad tyr. obseruari in extenuatis corporibus, & quemadmodum quotidie obseruamus in ijs melancholicis, in quibus pylorus flagrat, & in quibus euidentissima pulsatio praedictae arteriae circa vmbilicum perpetuò percipitur. Iure itaque cum huic aegro iecur esset incensum, pulsatio perpetua circa vmbilicum percipiebatur. Sed dubium est, quia Hippocr. tum in Coac. tum in fine primi Prorr. docet huiusmodi palpitationem vmbilici, atque ventris insaniam facere. Nisi dicamus saepe etiam tunc delirasse, licet parum à vigesimaprima vsque ad vigesimamquartam, quo tempore semper habuit palpitationes. At vigesimaquarta progrediente coctione vrinae subsidentiam habere coeperunt, ac delirium ita sedatum est, vt amplius non reuerterit; quando etiam verisimile est cessasse palpitationes, quasi vero, & hoc etiam quaternione aliqua crisis fuerit facta, quae eò maiorem securitatem pollicebatur, quòd si non perfectè, saltem multò maioris quàm antea coctionis indicia apparebant. VIGESIMO SEPTIMO, dicit Hippocr. dexteram coxam doluisse, vrinas tenues cum sedimento habuisse, ceteraque mitissima sibi fuisse. Iure fuerunt sibi mitissima omnia, quoniam iam properabat materia ad coctionem, vt ostendebant vrinae cum sedimento, quod rationi consonat fuisse laudabile ob remissionem symptomatum; quamquam substantia, & liquor tenuis esset, nec dum redactus ad eam mediocritatem, quae necessaria est in perfecta materiae coctione. Sed si symptomata dum fit coctio, semper augentur, ea verò consumata abscedũt, quo pacto potuit hic materia nondum plenè cocta, sed adhuc natura eam coquente, ita habere cetera mitissima? Respondendum est duplicem esse coctionem, aliam quae fit affatim, & vt ita dicam vno impetu, aliam verò quae paullatim; in illa fiunt sym-
A ptomata, & de illa Hippocr. loquebatur lib. secundo aphoris. 47. in hac verò minimè fiunt, sed potius diminuuntur, quoniam vt insensibiliter benè coquitur materia, qui motus dolorem non facit, vt dicebat Galen. primo de loc. aff. sic expellitur, ad quam expulsionem accidentium remissio sequitur. De coxae autem dolore perseuerante illud memoria est repetendum, quod ab Hippocrate traditum est secundo Epidem. sect. quinta, s. si caput doluerit descendere ad pectus, deinde ad hypochondria, postea ad coxam: est enim illud naturae proprium, at-
B que familiare vt longè a partibus nobilibus, praesertim a capite & a corde caussas morbificas, & offendentes depellat ad partes extremas, maximè quando materia est grauis, adeo vt proprio impetu infra ruat, sed quia a capite ad pedes ire nequit, nisi per medias vias, & praesertim aptiores ad suscipiendum, quales sunt ventres, & articuli, hinc fit, vt primum in pectus, qui medius est venter, deinde in infimum ventrem, quae sunt hypochondria, postre-
C mò in coxam, quae inter articulos omnes est aptissima ad susceptionem materiae fluentis descendat; hoc autem naturae artificium valde elucet in praesenti aegrotante; in quo primum materia caput laesit, deinde hypochondria, postremò coxam; in qua firmata cum sit, non immeritò diutius perseuerauit; quòd si de pectoris laesione nil dicit Hippocr. est, quia hic vir robustus existens, & praecipuè in partibus vitalibus, ab ea regione statim depulsa est in hypochondriorum locum materia; nec quicquã ob-
D stat quòd vigesimanona etiam dolor dexteri oculi, qui nona est conuulsus apparuerit cum urinae tenuitate, quoniam cum fuisset antea conuulsus, verisimile est tunc non habuisse dolorem, quia facta contractione dolor non percipitur, sed dum fit; declinante uero morbo, & cõsequenter distorsione ablata, restitutoque parti ipsi sensu factum est, vt percipiens affectus praeteriti reliquias aliquantisper doleret; quem etiam verisimile est eadem die fuisse finitum, vtpote cuius non amplius meminit. Quae
E à vigesimanona vsque ad quadragesimam contigerint haud commemorat Hippocr. vel quia ipse tunc non amplius diligenter uisitauerit, vel quia nil noui, quod relatu dignum esset, euenerit, sed in eadem cuncta perrexerint inclinatione. Ceterùm QVADRAGESIMA die, quae fuit finis totius morbi natura totam iudicationem expleuit duabus euacuationibus, s. alui, & sudore copioso uniuersali, quẽ sanè optimum fuisse ex eo constat, quòd quatuor illas condiciones, quas proponit Hippoc. habuerit,
F nimirum fuit per totum, fuit copiosus, fuit consequenter calidus, & (quod caput totius rei est) morbum poenitus abstulit cum coctione. Aluus uerò pituitosa, copiosa, subcrebra; etenim adfuisse pituitam, ut fit in morbis longis, docuit comatosus ille affectus, qui comparuit decimooctauo usque ad uigesimamprimam; eapropter si seruãdus, & à morbo liberandus erat, oportebat, ut ea euacuaretur, non quidem mediocriter, nec semel, sed copiosè, & saepius; Atqui dubitare licet, cum duae fuerint euacuationes alui, & sudoris, quae potissimum iudicationem effecerit. Galenus tertio de cris. crebrius, &

facilius

facilius fieri crises per aluum, quàm per sudorem di cit; vnde & ob hoc & quia longitudo, & cruditas morbi indicauit pituitae dominium ea expulsa videtur rationabiliter ab ipsa facta crisis. Atque hic fuit finis aegri praesentis, & exemplum morbi ex eorum genere, qui acuti per decidentiam nuncupantur, & quadraginta diebus terminantur. Galen. in postremo comm. multa dixisse puto, quae deside rantur; quod autem adnotari meretur, est iudicium clarum, & manifestum quod facit librorum tum praed. tum Coac. in quibus libris quicquid veri, & boni reperitur, id totum esse ex aphorismis & prognosticis exceptum asserit; cetera verò esse plerumque erroribus plena, & ob id errare eos medicos, qui ipsis tantam authoritatem tribuunt: quod etiā repetit Galen. in comm. hunc immediatè sequente. Iam verò aliquid secundum institutum de curatione dicam, quam par est aequè diligenter fecisse Hip pocr. atque diligentissimus fuit in tota historia referenda. Cum idea morbi huius fuerit initio febris putrida continua, & acuta cum magnis symptomatibus, nec sine aliqua malignitate statim fuit victus non tenuissimus, sed tenuis instituendus, ptissana, s. cremor, aquae hordeaceae potus vel simplex vel mixta succi aurantiorum, vel limonum modico, vel granatorum cum saccharo, similiter succus seminum melonum, vel recentium, vel aqua maceratorum, ius etiam paruae pullae, saltem post quartam poterat conuenire, atque hic in tanta morbi varietate diu fuit seruandus. Instituto victu prima die; secunda erat de missione sanguinis cogitandum, & quia aluus secunda die sponte stercora deiecerat, haudquaquam fuisset vlla de ipso sollicitudo habenda, sed statim deueniendum ad sanguinis missionem, tum quia (vt optimè animaduertit Galenus) cuncta ferè initio praua fuere in morbo magno, tum quia vires erant robustissimae, ita vt non modo permitterent auxilium, verum etiam hortarentur, vt copiosè mitteretur, quemadmodum est aequum fe-

A cisse Hippocr. etsi nil dixerit more suo tacēdi, quan do s. res per se clara est: Locus mittendi sanè fuit in dextero cubito, tum quia sic magis euacuatur plenitudo, vt saepius dixi, tum quia si rectè animaduertistis, maximè omnium pars dextera fuit affecta, praesertim caput, atque iecur, ob quod rationi consonum est conuenisse etiam vsum cucurbitularum, & vesicantium infernis partibus, maximè quan do comatoso affectu coepit tentari. Quod spectat ad alia remedia, humores fuissent praeparandi &
B corrigendi oxymelite, vel aceto. s. simpl. si habuissent veteres: illi saccharum cum suis accommodatis decoctis, tandem expurgandi leni medicamento sal tem post decimamquartam, cum s. aluo suppressa necesse fuit eadem die pluribus glandibus vti. De symptomatibus quoque cura non modica debebat habere; in primis lieni, & iocinori molliter tenso debebantur emollientia citra insignem caliditatem remedia, quò s. tensioni occurreretur, cuiusmodi est oleum amygd. dul. cum puluere sandalorum pro io
C cinore, & pro splene oleum idem cum oleo de capparibus, & scolopēdrij puluere. Aduersus delirium similiter certandum erat cum frictionibus lenibus, atque ligaturis, tum oxyrhodinis, quae comatis tem pore extenuantia, & dissipantia magis sunt admini stranda, addendo oleo, & aceto, vel aquam, vel pulueres nepetae, origani, maioranae, thymi, atq; aliorum similium, quemadmodum si coma fuisset pertinax valde, non erat omittendum quin & excitando aegrotanti omnis opera daretur strictis ligatu-
D ris, puncturis, sternutatoriis, aliisq; similibus, quae profundo veterno detentos excitare apta sunt, & quoniam morbus fuit diuturnior, fuissent repetendae praeparationes humorum, & viarum cum iis, quae magis aperiunt, ac repetenda quoque maior purgatio cum subsidentia in vrina apparebat, quod forsan factum fuit in illis diebus, de quibus nil dicitur ab Hippocrate, scilicet inter vigesimānonam quadragesimam.

HISTORIA DECIMAOCTAVA.

IN Thaso Philistes capite dolebat tempore multo, & aliquando etiam subsoporatus, decubuit: ex potationib. verò febribus continuis factis, dolor exacerbatus est; nocte supercalefactus est primum. PRIMA die vomuit biliosa, pauca, flaua primum, postea aeruginosa, multa: ab aluo autem stercota prodierunt: nocte molestè: SECVNDA surditas, febris acuta: hypochondrium dexterum contensum est, repebat ad interiora; vrinae tenues, diaphanae: habebant enaeorema semini simile; parum furebat circa meridiem. TERTIA molestè. QVARTA conuulsiones: exacerbata sunt omnia. QVINTA mane extinctus est.

IN THASO CAPVT Philist. &c. Hoc in loco qui partiti sunt, & Hippocratis libros, & Galeni commentaria inchoant librum, seu commentarium secundum libri tertij Epid. & qui hic propo-

E nitur aeger quartus est; multa autem dicit Galenus in praefatione huiusce comment. quorum primum est se non fecisse libros vllos, nisi ab amicis requisitum, & in interpretando Hippocr. semper germanissimos elegisse: Illud vtrum verum sit Deus nouit;

hoc

hoc tamen ipsemet limitat, & prorr. & alia non ita germana interpretatus dicit amicorum & necessariorum hortatu sese ad id contulisse. Alterum quod dicit est ex libris Epidem. primum ac tertium germanissimos esse, in secundo uero, & sexto nonnulla circa finem minus germana esse adiecta, sicut & libris aphoris. quibus omnibus Thessalus Hippocratis ipsius filius clarissimus nonnulla addidit forsan ex ore Hippocratis familiariter differentis excepta, & vt de lib. praedict. aliquod exemplum referat falsitatis eorum proponit dictionem hanc, scilicet (febres ex hypochondrijs malignae) quam in aliquibus, non autem vniuersaliter verum esse ex eo probat, quòd in lib. Epidem. inueniuntur aegri, qui eua serunt ex huiusmodi febribus, & minimè verum est omnes febres hypochondriorum esse malignas, nisi vel iecur sit inflammatum, vel lien, vel septum transuersum, quo in loco etiam illud licet adnotare omnes febres, quae consequuntur graues cuiusuis praecipui visceris, & partis nobilis affectiones ab eo vocari malignas. Tertium quod dicit Gal. est sese residuum librorum Epidem. esse interpretaturum eo pacto, quo est vsus in interpretãdo primo. Nunc ad historiam deuenio Philistae de quo illud primũ dicendum est, quantum ipse puto hunc fuisse virum celebrem, & notissimum in Thaso, postquam ipsius solum nomen apponit, & forsan notus erat ob aliquod vitium, & praesertim bibacitatis, vt saepè con tingere solet eos à cunctis cognosci, qui ob insigne aliquod uitium praedicantur, quos plurimos connumerat Atheneus lib. dipnosoph. atque in hanc suspicionem potissimum inducor, quòd dicat Hippoc. hunc Philistam diu secundum caput doluisse, vt nõnunquam veternosum aliquãtisper decubuisse tandem ob immensas, & continuas potationes in febrẽ incidisse cũ nocturno dolore grauiore, quàm antea. Et certè illud minimè negari debet, quod scribit Hippocrates in lib. de affectib. tantam esse vim errorum, vt non modo corpora aegra uel in longas ualetudines, uel in magna discrimina, uel in exitium deducant, uerum etiam sana in prauos morbos & ingentia pericula praecipitent. Vnde fieret diuturnus ante febrem dolor capitis non dicit Hippocr. putandum est tamen à materia crassa & pituitosa ob errores in uictu, & maximè in potu commissos in capite cumulata, a qua etiam, cum funderetur per cerebrum, ueternosus ille affectus oriebatur. Quae uero symptomata febrem sunt consecuta, haec fuerunt, quòd primò incaluit, deinde biliosa pauca, primum flaua, deinde uirulenta, plurimaq; alia euomuit, aluo stercora excreuit, & noctem habuit molestam. Atque haec fuerunt, quae primo die uisa sunt; circa quae utiles & iucundae sese offerunt contemplationes; & primum quod pertinet ad uini potationem, uidetur dubium aliàs etiã propositum, quomodo ex ipsa posit febris acuta generari, siquidẽ Arist. tertia sect. probl. primo. & sexto, necnon Gal. primo de temp. dicunt uinosos tentari morbis frigidis, eo quòd humidum nimium calorem superat, eoque uicto refrigeratur; in quo Arist. loco aliàs monui malè legi pleuritidem; quae est morbus calidissimus; sed legendum esse uel paralysim, uel arthritidem, quod & literae aptatur; & res ipsa docet, cum experiamur quotidie uinorosos in ressolutiones neruorum, & arthriticos morbos incidere. Respondendum est uerum esse, quod scribunt Arist. & Gal. si per se intelligantur; atqui non inconuenit, quin per accidens, s. uel per uini qualitatem, & quantitatem, uel propter motum sibi adiũctum, aut aliam quampiam caussam etiã calidissimi orian tur morbi, ut uidemus ulcera, scabies, facieiq; detur pationes ebriosis saepenumero contingere; atque id forsan accidit Philistae, ut potatione calidioris uini humores, qui in ipso antea fuerant cumulati, ualde incaluerint, sicque putredini, & febri occasio oblata sit, etenim ebriosos etiam ueterno, & graui somno ob immensam humiditatem tentari, & usus, & ipsa ratio docent satis. Possumus etiam respondere & forsan melius uinosos. i. eos, qui continuo operam dant potationibus a frigidis morbis tẽtari; at qui non semper, sed aliquando nimium potant, & praesertim uina generosa calidis, imo etiam calidissimis occupari queunt; iam uerò quòd dolor capitis exacerbatus sit, fuit caussa eadem nimia uini potatio. quod quidem propter duas caussas caput maximè laedit. una est quia uinum ob nimiam caliditatem in caussa est, ut multi uapores in cerebrũ attollantur, quod peruertentes dolorem pariunt. altera est uini proprietas quaedam, etenim Aristoteles 30. probl. primo, quaerens quomodo fiat ebrietas a uino, dicit eam fieri ob proprium uini temperamentum non ob calorem simpliciter alioquin aromata complura id multo magis facere deberẽt. Sed quae fuit ratio ut statim noctes coeperint esse graues, & quomodo biliosa, & uirulenta, aliaque plura euomuit, postremò ad quid Hippocr. in hoc aegro adnotare uoluit eum prima die stercora eiecisse? De primo dicẽdum est id praecipuè habere eos, qui nimio uino stomachum aggrauant, ut quiescere no ctu nequeant, sed uentre grauato huc, atque illuc sese uertant, quò situm mutantes leuentur, quasi putantes se posse molestiam oneris effugere situs mutatione, eo pacto quo illi, qui anxiosi sunt, & morsu uentriculi laborant, qui continuo situm mutare cupiunt licet in uanum, ut testatur Gal. primo de mot. musc. cap. ultimo. Quòd porro uomuerit biliosa, & pauca uaria fecit indigestionum multitudo, sicut enim nil est, quòd aequè indigestiones frequentes inducat, atque eximiae potationes; ita nil est quod similiter uarios morbos, & humores producat, ac indigestionum frequentia, ut uerè Auicen. dixerit indigestiones esse aegritudinum matres; neque mirari oportet bilem à uinositate fieri, quoniã & obstructiones à cruditatibus inductae, ut ipsemet uini calor iecur accendentes generationi bilis occasionem praestant; quinimo si Hippocr. tertio de uic. acut. 39. & tertiò de fract. circa finem, & Alex. cap. de pleur. dicunt aquam uerti in bilem, multo magis id potest facere uinum. Vomuit autem primum biliosa flaua, quàm uirulenta, quòd bilis flaua, ut aliàs dixi, sit ad motum facilior. Quòd postremo Hippocr. uoluerit adnotare aluum reddidisse stercora, puto fuisse eam caussam, quoniam qui uomunt non solent aluo quicquam excernere, aut paucum quid.

Vnde

Vnde Philiſtes qui excreuit prima die ſtercora, i. copioſè non potuit id feciſſe, niſi quia etiam portio bilis fuit ad inteſtina tranſmiſſa, qua ſunt excitata ad excernendum, praeter quam quod in pectus ille, & uis vomendi ſolet etiam inteſtinorum expultricem excitare, quamquam & illud veriſſimum eſt quod ſcribit Ariſtoteles tertia probl. quinto, ſcilicet aliquibus à vini potu copioſo fieri aluos faciles, nempe quòd inteſtina etiam largè humectentur. SECVNDA DIE alia ſymptomata grauia acceſſiſſe dicit Hippocr. nempe ſurditatem, & circa meridiem inſaniam: vrinas tenues, pellucidas, ſuſpenſionem paruam geniturae aſſimilem habentes, acutam febrem, id eſt maiorem dexteri hypochondrij contentionem, atque intrò inclinationem. Certè exitialiſſimum fuiſſe huius viri morbum magnitudo ſymptomatum, quae ſtatim apparuerunt, ſatis docere potuit; & primò de ſurditate, cum antea caput dolore diuturno vexatum fuiſſet, veriſimile eſt aurium meatus aſſiduo dolore fuiſſe non modo labefactatos, verum etiam proximè ijs collectam eſſe pituitoſam materiam, quae deinde febrili calore eliquata in ipſum auditoriū meatū fuſa ſit; vnde is oppletus haud poterat externū aerem, qui tympanum percuteret, admittere, atque ita ne ſoni perciperentur, efficiebant. Inſania pariter ſubſecuta eſt, quòd caput prius affectum facili reciperet vapores bilioſos, qui eo magis delirium inducebant, quòd iam ebrietates antecedentes, & multae illum maximè ſimili malo ſuſcipiendo diſpoſitum & paratum reddidiſſent. Cur autem potius circa meridiem ingens inſania facta ſit, aliàs diximus hoc ſaepius adnotaſſe Hippocrat. nec abſque ratione eo tempore potius, quàm alio fieri, quoniam meridies pars diei calidiſſima eſt, & iccirco iure in eo fiunt morbi calidi, quale eſt delirium, & febris, quam probabile eſt eo etiam tempore acutiorem, & maiorem fuiſſe redditam: & quod hic Hippocrates ait de inſania, poterat facile expectari ab eo qui didiciſſet in primo praed. vomitus aeruginoſos cum dolore capitis, & ſurditate portendere citò futuram inſaniam. Vrinae tenues erant ob cruditatem, pellucidae ob bilem, & cum ingens aeſtus partes internas torreret, habebant ſuſpenſionem geniturae aſſimilem, hoc eſt bulloſam, & ſpiritu plenam, quale ſolet eſſe ſemen, quod ideo ſuperficiei vrinae ſupernatat, quia elaboratum, & ſpiritu plenum eſt, vnde Venus a Graecis dicta eſt ἀφροδίτη ἀπὸ τοῦ ἀφρου, id eſt à ſpuma, quam refert ſperma, vt Ariſtoteles dicit ſecundo de gene. anim. ſecundo. vbi etiam improbat Eteſiam Cnidium medicum, qui dixit Elephantis ſemen ſiccum vſque adeo durari, vt electrum referat, ſic etiam fit in vrinis, vt carnes à febrili incendio colliquatae, & vrinis immixtae ſuſpenſionem qualem dicit Hippocrates reddant. Ceterum de hypochondrio contento, & intro inclinante, quid Hippocrates dicere velit haud ita perſpectum eſt. Galenus enim ait fieri huiuſmodi hypochondrium vbi à ſepto tranſuerſo vicinae partes velluntur, ipſum verò ſeptum tendi interdum in pleuritide ob magnitudinem inflammationis membranae coſtas ſuccingentis; interdum ob originem neruorum, ad ſe neruos, qui ad ſeptum tranſuerſum pertinent attrahentem, interdum verò ob propriam ſuipſius inflammationē. Vtrum autem horum modorum factum ſit, quod dicit Hipp. placuit Galeno potius ob neruorum tenſionem ſeptum attrahentium, & conſequenter hypochondrium ipſi Philiſtae fuiſſe retractum, quod ſiue de vtroque latere, ſiue de vno tantum intelligatur perinde eſſe dicit. Famulantur autem Gal. conuulſiones, quae die quarta contigerunt. At alii putant Hippocr. hoc non intellexiſſe de ſepto tranſuerſo, ſed potius de iocinore, quippe cuius uenae cum ſunt planae, vt erant in Philiſta, atque turgent in ſuperiora feruntur, ſicque retrahi faciunt ſurſum hepar. Ego uerò neutrum horum intelligo ſignificaſſe Hippocratem, ſiquidē laeſa in ambobus fuiſſet reſpiratio praeſertim affecto ſepto, quod tamen non affuit, alioquin Hippocrates non illud ſiluiſſet, quemadmodum etiam alias reſpirationis vitia haudquaquam ſolet tacere: neque dici poteſt, vt Galenus loquitur ſecundo ac tertio de diff. reſp. ſaepe tacere difficultatem anhelitus, quando clarum eſt neceſſariò adeſſe, quoniam haud ita eſt in praeſenti caſu. Eapropter potius dicerem Hippocr. pro contentione hypochondrii intellexiſſe duritiem aliquam iocinoris, quae bibacibus ſaepe contingere ſolet; pro eo autem quod dixit intra illam intentum inclinaſſe, nil aliud ſignificare voluiſſe, quàm illum tumorem, ſeu duritiem potius internam fuiſſe, quàm vt clarè exterius, vel perſpiceretur, vel contrectaretur. De TERTIA DIE, nil aliud inquit Hippocrates niſi eam aegrum difficiliter tuliſſe; perinde ac ſi diceret, quae ſymptomata immania ſibi contigerunt ſecunda die, ea non modo tertia etiam perſeuerarunt, verumetiam ita creuerunt, vt ea die nullam requiem habuerit. Etenim, vt aliàs dixi ex Hippocrate ſecundo progn. inter ſigna laethalia primum locum habet δυσφορία, id eſt difficultas ferendi morbi, quae exitialior eſt, cum nunquam definit, ſed perpetua eſt, qualem fuiſſe Philiſtae iis paucis verbis ſignificare voluit Hippoc. nam habere accidentia ſaeua malum eſt, ſed peſſimum vbi nec intermittunt, nec quicquam boni ſibi habent coniunctum. QVARTA DIE adhuc omnia exacerbata eſſe dicit, atque amplius conuulſiones apparuiſſe. ſi vllus eſt, qui facilè conuulſionibus tentetur, ſanè ſunt illi, qui vino, & ebrietatibus dediti ſunt, vt propterea Ariſtoteles octauo de hiſtoria animal. in fine dixerit ueteres medicos vetaſſe nutricibus vinum, ne lactentes pueri conuulſionibus caperentur; ferunt etiam Mahometem epilepſia, quae eſt cōuulſio totius corporis laborantem hac ratione, & ſibi, & ſequacibus vini vſum interdixiſſe. QVINTA DIE dicit ſumma luce obiiſſe, nec dubitandum eſt vſque ad mortis horam perduraſſe conuulſiones, ita vt ſi pro matutino tempore intelligamus finem quartae diei neceſſe ſit ipſum in quarta periiſſe; in qua ſolere ebrios mori cōuulſos docuit Hipp. quinto aph. quintae ſect. quemadmodū par eſt contigiſſe Philiſtae, qui ex potationib. aegrotationis occaſionē habuit, etſi initio conuulſiones minimè apparuerūt, ut forſan debebant,

ſtatim poſt nimium vini vſum id contigit, quia febris ſuperueniens coxit quodammodo humorem vini eo pacto, quo inquit Hippocr. ſecundo Epid. ſect. ſexta, crapulam meri potione ſanari, & Ariſt. tertia probl. vinum merum minus laedere caput vino modicè diluto, quoniam ſuo calore ſeipſum coquit; ſic ergo febrilis calor initio coxit nimium humorem, quo deinde exhauſto, exſiccatoq; neruorū principio alioquin debili, non mirum eſt ſi conuulſiones ſunt ſecutae. Quae debuerit huic morbo curatio adhiberi non eſt arduū conijcere tum ob breuitatem morbi, tum ob ſubitam acutiem, quae ſtatim apparuit, nam vt ait Celſus lib. tertio, cap. primo, in acutis morbis temporis exiguū ſpacium eſt, intra quod ſi nullum remedium prodeſt, aeger extinguitur, vt hinc certiſſimum eſſe queat debuiſſe quamprimum viuendi rationem tenuiſſimam inſtitui; tum quae erāt cruditates in primis cauitatibus, atque inteſtinis excerni, vel clyſtere, vel aliquo à veteribus ὑπηλάτῳ, i. ſubductorio à noſtris lenitiuo medicamento appellato; etenim in illis, qui potationibus, & crapulis dediti ſunt, abundare ſemper cruda excrementa certum eſt, vt ob hoc in hiſce omnibus neceſſe ſit ſemper aluum ſoluere, priuſquam ad ſanguinis miſſionem deueniatur; niſi tamen ſufficienter ſponte id fiat, quod tamen non puto fuiſſe in Philiſta, et ſi prima die exierint ſtercora tantum, aluo paulliſper ſoluta, nil cunctandum

A fuerat, quin ſanguis mitteretur, primum à cōmuni dexteri brachij, deinde a cephalica nuncupata; miſſo ſanguine extinguendo feruori febrili fuiſſet incumbendum aliqua ex iis refrigeratoriis potionib. quas in fine tertii de morbis deſcriptas nobis reliquit Hippocr. deinde contendendum erat aduerſus ſymptomata, & primum ad iocinoris internam tenſionem, & duritiem externo lenimento agendum erat, vt oleo amygd. dul. maſticino, & ſuc. cichor. ſimul cum cera mixtis, & notandum eſt in viſcerib.

B duris, ac tumidis emolliendis minimè ſolis laxantibus eſſe utendum; ſed iis ſemper aliquid coniungi debere, quòd familiaritate viſceri illi conueniat, vt cichorium hepatis, ſcolopendria lieni; & quod corroborare queat, vt maſtix; Aduerſus autem capitis affectus ſurditatem ſcilicet, inſaniam, atque conuulſiones diuerſionibus fuerat agendum, ligaturis, nempe cucurbitulis, necnon veſicantibus infernis partibus adhibitis. Sed quamquam haec omnia opportuniſſimè fuiſſent adhibita, haudquaquam tamen poterat in tanta morbi immanita-

C te iamdiu intus ob errores uitae concepta, & connutrita liberari: vnde fuiſſet ſtatim praedicendum non modo periculum, verum etiam mors propinqua, quòd ubi initio in corporibus prauo, & copioſo humore plenis apparent ſigna exitialia, vix vmquam ſeruantur, quod (vt dixi) id fiat à prauitate multo antea in corpore genita, atque aucta.

HISTORIA DECIMANONA.

CHAERIONEM, qui decumbebat apud Demaenetum ex potatione febris magna corripuit. ſtatim autem capitis grauitas doloroſa: non dormiuit: venter conturbatus tenuibus, ſubbilioſis. TERTIA febris acuta: capitis tremor: maximè vero labij inferioris: paullo poſt autem rigor, conuulſiones: in omnibus delirauit: nocte moleſte. QVARTA quiete, modicum dormiuit, obloquebatur. QVINTA laborioſe: cuncta exacerbata ſunt. delirium; nocte moleſte; non dormiuit. SEXTA per eadem. SEPTIMA ſuperriguit, febris acuta, ſudauit per totum, iudicatus eſt: huic vſque in finem ab aluo deiectiones bilioſae, paucae, ſincerae; vrinae tenues boni coloris, enaeorema nebuloſum habentes: circa OCTAVAM minxit melius, & magis colorata, habentia ſedimentum album, exiguum: mente conſtabat, ſine febre intermiſit. Circa vero DECIMAM QVARTAM, febris acuta: ſudauit. DECIMASEXTA vomuit bilioſa, flaua, ſubcopioſa. DECIMASEPTIMA ſuperriguit: febris acuta: ſudauit ſine febre; iudicatus eſt: urinae poſt recidiuam & criſim melioris coloris, ſedimentum habentes: neque delirauit in recidiua. DECIMAOCTAVA calefactus eſt parum: ſitiuit: vrinae tenues: enaeorema nubiloſum: parum delirauit. Circa DECIMAMNONAM ſine febre: collum doloroſe habebat: vrinis ſedimentum. perfectè iudicatus eſt VIGESIMA. P.M.B.V.V.S. hoc eſt, probabile multitudine bilioſarum vrinarum vigeſima ſanatum.

CHAERIO.

CHAERIONEM, qui apud Demanatum. Et hic aeger, vt antecedens ex occasione potius aegrotare coepit, cũque historia satis exactè recitetur ab Hippocrate, mirandum est, quomodo Gal. ita parcus fuerit, atq; ieiunus, vt dixerit tãtum hunc aegrum ex abundantia biliosorum humorum aegrotasse, atq; in ipso conspici veritatem dierũ decretoriorum, & vrinarum iam traditam. Sed morem iam susceptũ sequar. Si nominis etymon praesenti aegrotantis spectare placeat, significare potest hominẽ laetum, festiuum, quales esse solent potatores; in vino.n. hilaritatem posuisse veteres praeter Plutarchum in sympos. id dicentem etiam Plato lib. primo de legib. testatus est, vbi dicebat vinũ hominib. datum esse ad depellendos timores & hilaritatem in homine efficiendam; vnde postmodum Poeta nescio quis apud Athenaeum vocauit vinum curarũ iugulatorem: & Diuinus etiã Poeta Dauid cecinit vinum laetificare cor hominis. Hic itaque Chaerion, vt ego puto, non erat admodũ notus, nec forsan locuples, sed in domo Demanati viri illustris habitabat, atq; ipsi ita charus erat, vt voluerit Hipp. ad ipsum curandũ accersiri; id.n. facere solent plerique magnates, vt quos habent penes se charos, & spectatos uiros dum aegrotant, eos faciant omni diligentia, & studio curare. Sed haec parum attinent ad artem. Hic autem Chaerion cum sese potu exhilarasset nimio, ab igne.i. febre vehementi correptus est, & vsque ad tertiam diem exclusiuè dolore grauatiuo capitis, & vigilia uexatus est; aluusq; tenuia, & subbiliosa cum turbatione fudit. Quod enim attinet ad dolorem capitis grauatiuum scimus ex Galeno primo de loc. aff. eum oriri à copia, & crassitie humorum soluentium continuum; vnde uerisimile est ex potu nimio caput sibi fuisse valde repletum. Arist. enim apud Athenaeum in fine libri primi scribit temulentos ex vino decumbere capite prono ob grauitatem, quam inducit. Ebrios autem ex zytho capite supino decumbere, quia facit soporem, & veternum; atq; inde spiritus primum vehementer incaluisse, mox calore febrili humoribus iam paratis communicato febri putridae efficiũdae occasionem esse datam. Sed dicet aliquis cum vinum potius soporosos homines reddat, cur factum est, vt ex potu incurreret statim in vigilias? Respondendum est dupliciter. vno modo ut dicit Arist. tertia probl. 15. scilicet uinum alios retardos, alios concitatos, & maniacos facere, non ratione sui, sed ob uarietatem corporum, quae ipso utuntur. Vel dicendum est forsan meri, hoc est uini generosioris, & uetustioris potum fuisse, ab hoc autem uino immensè corpora calefieri, & consequenter uigilias induci testatus est Gal. secundo de loc. aff. in fine exemplo pueri illius si rectè recordor Grammatici, qui cum latenter merum hausisset copiosum, in uehementes uigilias incidit. Nec obstat quod scribit Arist. tertia sect. probl. 24. vinolentis somnum oriri non posse, quoniam ijs deest, humor calidus, qui faciliter concoqui possit, siquidem ea sententia suspecta est, cũ alias decreuerit Arist. somnum fieri ab humidis vaporibus obstruentibus cerebri meatus, quominus eos spiritus anima-

A les penetrare queant, atque tãdiu durare somnum, quoad vapores illi coquantur, atque dissoluantur, quasi verò facilis solutio humoris calidi potius ad vigilias, sicut difficilis ad somnum efficiendum conferat, secus quàm in praedicto probl. docet; nisi dicamus ibi intelligere non solutionẽ, & dissipationem consumatam humoris; sed potius eliquationem, & fusionem; etenim nisi humores, qui sunt in cerebro soluantur, & fusi claudant meatus cerebri, eiusque corpus irrigent, haudquaquam somnus suboritur.

B Porro de excrementis tenuibus, & subbiliosis iura rem hanc fuisse cruditatem nidorosam ex immodico potu, quas cruditates in corporibus paratis accedere primum diariam febrem, deinde putridam, simulq; aluum cieri, & fundere crudos, aqueos, & subbiliosos humores quotidie experimur, atq; ratio ipsa dictat, quod s. corrupti in ventriculo succi nõ modo in aquosas superfluitates, sed etiam acres conuertantur, à quibus deinde irritata expultrix intestinorum facultas eos affatim per aluum effundit. Sed di-
C cet aliquis Gal. in lib. de cib. bon. & mal. suc. cap. secundo, dicit, quòd ubi fit cruditas ex copia potus vel cibi, si sequatur alui fluxus, quiescendum esse, ex quo colligi posse uidetur hunc fluxũ in Chaerione debuisse iuuare. Dico istud uerum esse si fluant humores ipsi crudi, sin autem non, necessarium est accidat quemadmodum contigit Chaerioni, qui non cruditates, sed biliosos humores fudit. TERTIA die cuncta acerbiora fuerunt, in primis aucta est febris, simulq; caput praeter dolorem grauatiuũ coe-
D pit alia sentire symptomata, nempe tremorem, & praecipuè labij inferioris primum, deinde rigor successit, & a rigore conuulsiones, atque manifestũ delirium, ita ut etiam nocte sequente morbum difficiliter tulerit. Cur tertia die quae est impar, symptomata saeuiora comparuerint, non tam est tribuendum imparitati diei, qua solet magis natura irritari, quàm ipsi materiae biliosae, quae sic à natura mouetur, & quam in corpore Chaerionis fuisse cumulatam copiosè iam diximus; ab hac eadem materia
E sursum tum ob capitis dispositionem, tũ ob febrem sublata factus est primò tremor capitis, qui dubitari potest an fuerit verus tremor; & ex una parte nõ videtur, quia uerus tremor proficiscitur ex debilitate facultatis sustinentis membrum, vnde non tremunt membra nisi erecta, iam uerò Chaerion decumbebat. ex alia parte non videbatur esse conuulsio: erat enim motus; & Hipp. infra recensebit conuulsiones, quare esset ueluti repetitio. Dicebam itaque neque uerum tremorem, neq; propriè conuul-
F sionẽ fuisse, sed motum quendã conuulsorium: fuit autem potissimum conuulsio in labro inferno, quod praesertim nerui eam partem mouentes laederentur, vel quod aliquid bilis in ventriculo contineretur; & mirũ est non uomuisse biliosa; nisi sextadecima die, cum inter signa futuri proximè vomitus ab Hippocrate, atque à Galeno referatur tremor inferni labij; nisi dicamus non uomuisse citius, quoniam maior portio bilis in caput, exigua in uentriculum ferebatur; aliqua etiam in totum corpus missa, partesque sensibiles uellicans rigorem peperit, atque totius conuulsiones, simul & delirium, quibus ma-

lis admodum grauibus existentibus, quomodo po-
terat non grauiter, & difficiliter noctem transige-
re? atque etiã quarta & quinta, in quibus dicit pri-
mum delirium perrexisse & vigilias mox omnia es-
se exacerbata, delirium, difficultatem ferendi mor-
bi, vigilias, atque sic usque ad septimam perduras-
se, & certè si magnitudinẽ, & prauitatem sympto-
matũ spectemus, debebat hic aeger perire, & cito,
verum robore facultatis factũ est, vt victus sit mor-
bus, sed nõ ita cito liberatus, quin peruenerit ad ul-
timũ terminum acutorum, s. vigesimã. SEPTIMA
verò die rigore superueniente, & post rigorẽ calore
succedente, atq; deinde sudore facta est crisis, vt iu-
re antecedentiũ dierum mala ostenderint, cito ali-
quã iudicationem futuram siue bonã, siue malam;
Et certè potius mala erat expectanda, nisi (vt dixi)
vires ualde robustae fuissent, & maximè verum est
ꝙ Gal. innuit, nimirũ vim dierum impariũ maximè
in praesenti casu elucere; quòd in iis factae sint exa-
cerbationes: quãquam nec vera crisis fuit, cũ paullò
post redierint symptomata, nec vrinae coctionẽ per-
fectã ostenderent, nempe quas dicit sibi antea fuisse
tenues boni coloris, cum suspensione nebulosa. i. te-
nui, sicut deiectiones biliosas, paucas, & meras. i. ne-
que serosae aquositati, nec alijs humorib. commix-
tas: Nec miretur quispiam me dixisse ab vrinis non
fuisse perfectã coctionem indicatam, quoniã etsi co-
lor esset bonus, nec contentũ malum, aderat tamen
tenuitas substãtiae, quae semper alicuius cruditatis
est comes, cũ coctio, vt saepe dixi, sit quaedam redu-
ctio humorũ ad mediocritatem inter crassitiẽ, atq;
tenuitatẽ; praeterea habebant nebulam, nõ sedimẽ-
tum. OCTAVA die coeperunt maiora coctionis
indicia apparere, & iure, quia euacuata per rigorẽ,
& sudorem magnabiliori succi parte, multo facilius
deinde fuit reliquũ concoquere, quod tamen statim
fieri minimè potuit; etenim meliorẽ coctionem non
est dubiũ indicasse meliorem vrinae colorem, simul
cõtentũ, nempe quòd vt antea erat solũ enaeorema
nebulosum, sic octaua fuit sedimentũ, atq; illud al-
bũ, quae sunt cõditiones optimae coctionis vrinae:
illud forsan poterat dãnari, quod esset paucũ, vt ob
hoc quoq; appareret nondũ fuisse consumatam co-
ctionẽ, sed eã tamẽ, ob quã iam febris intermiserat,
deliriũq; cessauerat: quae febris NONA die redijt,
quoniã adhuc fomes febrilis, & materia semi putri-
da erat, qua accẽsa nona die excitata est febris, ete-
nim id manifestè visum est in Chaerione semp exa-
cerbationes fuisse dieb. imparibus. At cum Hipp. di-
mittat narrare, quae cõtigerint a nona vsq; ad deci-
mãquartã, quem putandũ est aegri fuisse statũ hisce
diebus? Ego sanè suspicor nullã insignem mutationẽ
fuisse, & forsan febriculã, quae reuersa est nona die,
sic perdurasse cũ remissione aliorum symptomatũ:
ita. n. videtur consonũ fuisse post iudicationẽ si non
perfectam, saltem mediocrem. Quòd verò ita fuerit
videtur colligi posse ex eo quod subiungit Hippoc.
DECIMAQVARTA die febrẽ fuisse acutã, sicq;
decimasexta etiã perseuerasse, quasi quae antea erat
mitior, tũc facta sit maior, tum ob vim decretoriae
diei, tũ quia materia relicta, atq; fomes febrilis paul-
latim auctus tandẽ in maiorẽ flammã eruperit. Quã

A tamen credibile est fuisse remissam, tũ quia decima-
sexta die biliosa, flaua, subrubra euomuit, quibus
imminuta materia mitiorẽ quoque fecit focũ, tum
quia ipsemet Hipp. testatꝛ decimaseptima, s. die indi-
catoria fuisse febrẽ acutam cũ rigore praecedente,
& cũ sudore subsequente, adeo vt à febre postmodũ
sit decretoriè liberatus: Iure autẽ euomuit decima-
sexta biliosa, quia erat dies praecedens iudicationẽ,
quã dicit Hipp. esse semper grauem: vomuit autem
potissimũ biliosa, ꝙ bilis abundans in ventriculũ la-
B beretꝛ. DECIMASEPTIMA igitꝛ die superriguit,
adfuit febris & sudauit, & iudicatus absq; febre est.
Mirum certè, ꝙ eodẽ penè modo facta est iudicatio
decimaseptima die, ac facta fuit septima: in qua etiã
superriguit, sudauit, febris aucta est, & iudicatus est;
interest tamen inter hanc & illã iudicationẽ, ꝙ in il-
la sudorẽ fuisse copiosum dicit Hipp. in hac verò nõ:
praeterea in illa dicit iudicatũ esse, in hac verò absq;
febre iudicatũ esse: sudor. n. decimaseptima die non
fuit adeo copiosus propter vomitũ copiosum prae-
C cedentẽ, per quẽ humores multi euacuati sunt; addit
decimaseptima die absq; febre iudicatũ esse, non ꝙ
etiã septima die liber à febre non fuerit, sed non ita
euidenter; Iure aũt Hipp. addidit particulam illam
ἐκρίθη ἄπυρος, quia decimaseptima dies minimè est ve-
rè decretoria, sed in ea fieri possunt mutationes nõ
verè iudicantes, at verã iudicationẽ quodãmodo ae-
mulãtes; quod verò ἐκρίθη ἄπυρος, i. sit visus liberatus
probat, quia urinae coloris boni, & cum sedimento
semper post recidiuã vltimã fuerunt, hoc est coctio-
D nẽ perfectè saltem proximã significarunt, Ad haec
praedicto similiter tẽpore nõ apparuit amplius deli-
rium, quod quidẽ certissimum erat argumentũ mate-
riae morbificae iam adeo cõsumptae, vt amplius ca-
put petere nequiuerit. Sed hìc oritur nobilis dubita-
tio, quia Hipp. in lib. de affec. & Auic. quarta primi
scribunt recidiuã esse peiorẽ sua radice, quomodo er-
go Chaeriõ in recidiua melius se habere potuit? Ad-
uertendũ est duplicẽ esse recidiuã, propriam, & im-
propriã: propria est quotiescũq; prior morbus ita di-
E scessit, vt aeger per aliquod tẽpus verè sit sine febre.
impropria verò, in qua aegrotantes melius quidẽ se
habent, sed nõ in toto liberãtur, quemadmodũ con-
tigit Chaerioni, qui nõ fuit ex toto à febre liber: Est
aũt deterior illa recidiua, quae est propria, quia ubi
semel morbus est absolutus, nõ potest nisi aliqua in-
genti caussa iterũ redire: quando autẽ non perfectè
tollitꝛ morbus, qualibet caussa reuerti põt, cum ad-
huc in corpore fomes morbi adsit: solent. n. duplici
de caussa aegrotantes in recidiuã incidere, vel quia
F magna portio materiae relicta in corpore sit, vt dice-
bat Hipp. vel ob errorẽ in victu. DECIMAOCTA-
VA. Mirum sanè est cũ decimaseptima tot bona ap-
paruerint, attamẽ decimaoctaua die ferè cuncta re-
cruduisse, quando calor, & sitis aliquantisper ipsum
vrgebant, paullum delirabat, atq; urinae adhuc te-
nues cum suspensione erant nebulosa. Dicit autem
incaluisse, quia febris erat exigua, materia praua
iam per duas iudicationes penè tota euacuata. Cae-
terũ de siti dubitari potest cur nunquam antea ip-
sam commemorauerit, etsi non adfuit, quaenam fue-
rit caussa, sicuti etiã cur decimaoctaua die adfuerit.

Non

A Non adnotauit Hipp. ſitim ante decimamoctauam diē, quia non adfuit, & forſan eo tempore leui quadam, & inſenſibili deſtillatione laborabat, quae linguā & palatum irrigans ſitim mulcebat, id quod colligi poteſt, quia multū potauerat, adhaec dolorē capitis grauatiuū habuerat qui ex copia materiae oritur, & Hipp. in Coac. & in Aph. ſcribit tuſſiculas, & deſtillationes in febrib. ardētibus ſitim extinguere. vnde cū decimaoctaua die finita eſſet deſtillatio, vomuiſſet, alui fluxum habuiſſet, & bis ſudaſſet, quid mirū ſi exſiccatis faucib. ſitiuit? **B** Atqui circa vrinas dubitabit aliquis quo pacto, quae antea ſubſidentiā albā habebant, iterū ea carentes loco eius ſuſpenſionē, & eam quidē nebuloſam habuerint. Cui reſpondeo potuiſſe hoc fieri, vel altera, vel duab. de cauſſis, vna quia noua aliqua materia, ſed tenuis, & exigua putredinē conceperit, quae paruā febrem, & delirium induxerit, quaeq; ad vrinas portionē aliquam ſucci dirigens ſimile contentū fecerit: vbi.n. non fiunt uerae criſes ſemper aliquid ſuccorū relinquitur, quod recidiuā facere ſolet. **C** Altera cauſſa potuit eſſe, ꝙ aeger confidens ſeſe decimaſeptima eſſe liberatū paullo licentioſius vixerit, vnde factus aliquis crudus ſuccus flatū pepererit, qui poſtmodū, & vrinas tenues, & cū nebuloſo enaeoremate reddiderit; Et notandū ſaepe medicos falli, qui putant ſemper contenta vrinarū eſſe portiones humorū putreſcentiū, cum ſaepenumero a vitioſo victu ea fiant, quod tā de nebula, quàm de hypoſtaſi intelligendum eſt; quae ob id ſaepenumero in primis dieb. cōſpicitur, falſamq; in exercitatis medicis propinquae ſalutis ſpem affert. **D** Ergo cū exigua, ac tenuis materia putredinem concipiens vel ob victū prauum, vel ob aliquid relictum febrē, atq; delirium modicū pepererit decimaoctaua die, iure decimanona febris ſoluta eſt cū aliquo dolore colli, qui ex dolore capitis antecedente relictus fuerat, nō quod fuerit decretoriū ſignum, quia debuiſſent, & alia adeſſe. Et quia vrinae ſubſidentiā habuerunt, & maturā coctionem indicarunt, inde factū eſt, vt 20. quae eſt vltima decretoria dies acutorū ſit integrè iudicatus. **E** Addit Hipp. notis probabile eſſe per vrinas bilioſas, & copioſas ſanatū fuiſſe. Circa quae verba ſunt duo quaerenda, vnum eſt cur potius voluerit Hipp. notis hoc ſuū iudicium, quàm litteris explicatis relinquere. Secundū eſt quomodo Hipp. & quibus cōiecturis id iudicauerit. Ad primū dicere oportet veteres in rebus dubijs conſueuiſſe characterib. vti, & veluti hieroglyphicis notis, ne in mēdacijs facilè deprehēderentur, quod tunc magis feciſſe Hipp. aequum eſt, cum abeſſet ab aegris, nec **F** ita fideret aliorū relationibus: hunc.n. Chaerionem forſan poſtremis illis diebus, quando erat certus de aegri ſalute, nō amplius viſitabat, ſed ab adſtantib. de eo percunctabatur, atq; ſecundū aliorum relata ſcribebat, quāquam potuit etiā breuitatis, & magnarum occupationum gratia ſic curſim ſcriptitaſſe. Ad ſecundū dicendum eſt cum Chaerion 20. liberatus ſit, non coctione, vel ſolutione, quae maiori tēpore egent, ſed excretione id ſibi cōtigiſſe. Iam verò excretiones, quibus ſolent iudicari morbi, ſunt ſanguinis fluxus, alui excretio, ſudor, & vrina. De ſanguinis fluxu certiſſimū eſt nō potuiſſe eo iudicari, quia

A morbus potius à ſuccis bilioſis fiebat, nec vmquā vlla ad eam euacuatiorē viſa eſt naturae propenſio, quemadmodū videri ſolet ſemper per quas vias facienda eſt euacuatio iudicatoria, eò paullatim inclinare. Non potuit etiā per vomitū, quia tametſi decimaſexta vomuerit bilioſa, flaua, ſubcrebra, antea tamē nil vomuerit, neq; poſt amplius vomitu ciebat. De aluo potuiſſet ſanè dubitari cū dixerit Hipp. vſque ad ſeptimū ſibi fuiſſe bilioſas deiectiones paucas, & meras, at quia ſeptima die vſq; in finem haud **B** cōmemorantur amplius ſimiles deiectiones non eſt vt ambigatur. Accedit quia ſi fuiſſet iudicatus morbus per alui bilioſas deiectiones, oportuiſſet multā eiuſmodi materiā vſque ad illud tempus in corpore cōſeruari, quae cur nō feciſſet febres & deliria, aliaq; ſymptomata ſaeua, quae tamē non apparuerūt; imo potius cuncta prope finē mitiora fuerunt. De ſudore pariter forſan rationabilius exiſtimari poſſet per eū fuiſſe Chaerionem iudicatū, ſiquidem cum duas habuerit ante vigeſimā iudicationes imperfectas ni**C** mirū ſeptima & decimaſeptima die ſemper prius ſudauit, vt ob hoc veriſimile videatur, etiā tum ſudaſſe cū perfectè liberatus fuit: at ſudor factus ſeptima & decimaſeptima ſemper ſecutus eſt rigorē, qui in vigeſima haud narratur adfuiſſe, praeterquā ꝙ decimanona caruit febre: ſudor autē iudicatorius fit in febre, ſed ab ea liberat, vt Hip. docuit ſecūdo progn. Itaq; ſupereſt huiuſmodi ratiocinio facto nō potuiſſe praeſentē aegrum vlla alia ratione, ſeu excretione iudicari, quàm vrinarū bilioſarum copia, atq; eo ma**D** gis quoniā ab initio vſq; in finē viſa eſt aliqua naturae in eam partē inclinatio, ac ipſae vrinae ſemper fuerunt tenues, cū ſuſpenſione, & aliquando cū ſedimento. Videamus modo aliquid de curatione, pro qua quoniam morbus fuit continuus, & acutus, quis victus conueniat, iam ſaepius eſt definitū: à victu inſtituto deliberandū fuiſſet de ſanguinis miſſione: verum dubitari poterat nūquid conueniſſet, quia ſi ab initio morbi vſq; ad ſeptimā diem, vt ait Hipp. deiectiones fuerūt bilioſae, & ſincerae nō videbatur con**E** uenire, quoniā monuit Gal. primo ad Glauc. cap. 14. vbi fluit aluus non eſſe cogitandū de alia euacuatione, quoniā vna ſufficit, periculumq; eſt ne ſi ſanguis mittatur vires nimis hebetentur. Verum hac in re maximi momenti ſic ipſe conſtituiſſem, vt quia deiectiones erant exiguae omnino mitteretur, ſed in minori quātitate, quàm ipſe morbus poſtulabat, & ſaltē die tertia id feciſſem, ſ. à vena communi ſanguinē mittendum curaſſem: cūque caput non modicè tētaretur ab eo diuellere, & repellere omni ſtuduiſ**F** ſem ingenio tam oxyrhodinis, quàm frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & veſicantibus: intus vero incumbendū erat in humorum praeparationē, & coctionem decoctis refrigerantib. modicè, aperientibus atq; vrinam cientibus; etenim ſi quo vergit natura eo duci oportere docet Hipp. primo aph. ſanè praeſtabat in propoſito caſu urinā mouere, ad quā euacuationem ſemper viſa eſt inclinaſſe natura, etſi priorib. diebus vſq; ad ſeptimā nulla eius fiat mentio, praeterquam quod humores bilioſi, atq; ſeroſi, qui in hac aegritudine exuberarunt multò facilius lotio, quàm vlla alia euacuatione conſumuntur.

HISTORIA VIGESIMA.

EVRYANACTIS filiam virginem febris magna cepit: erat autem ſine ſiti perpetuo: cibos non accipiebat: ab aluo autem pauca exiebant; vrinae tenues, paucae, non boni coloris: inchoante autem febre circa ſedem dolebat. In SEXTA die exiſtens ſine febre non ſudauit, iudicata eſt. Quod autem erat circa ſedem modicè ſuppuratum eſt. ruptum eſt cum iudicatione; poſt vero iudicationem in SEPTIMA die exiſtens riguit: parum ſupercalefacta eſt. ſudauit: poſt vero iudicationem in OCTAVA exiſtens riguit non multum: in poſtremam autem extrema frigida ſemper, circa DECIMAM. poſt ſudorem factum delirauit: & rurſum cito ad mentem reuerſa eſt: dicebant autem eam, poſtquam guſtaſſet racemum, haec pati: intermittens uero. DVODECIMA rurſus, multum delirauit; aluus turbata eſt bilioſis, paucis, & ſinceris, tenuibus mordacibus; ſaepe exſurgebat. aqua autem delirauit, poſtremo perijt. SEPTIMA haec incipiente morbo doluit faucibus, & ſemper ruborem habuit; gurgulioque retractus eſt: fluxiones multae, prauae, acres; tuſſiebat: coctum nihil reijciebat: abhorrebat omnes cibos toto tempore; neque appetebat quicquam: ſine ſiti, neque aliquid bibebat effatu dignum: ſilens, nihil loquebatur: moeror, & deſperatio ſtatim ipſam habuit: erat autem aliquid & congeneum tabe obnoxium.

A EVRYANACTIS filiam virginē &c. Cuius aetatis eſſet haec mulier filia Euryanactis haud aliud quicquam dicit Hippocrates, quàm fuiſſe virginē, & quamquam aequè prouectiores, atque iuniores poſsint eſſe, & appellari virgines, quia tamen haec erat filia, ſ. patrem habebat viuum, probabilius eſt non fuiſſe admodum adultam. Quod autem dicitur in fine hiſtoriae habuiſſe quiddam natiuum tabidū, nil aliud ſignificare voluit quàm ipſam B fuiſſe habitu gracili, longumq. collum, pectus arctū, & ſpatulas prominentes habuiſſe, cuiuſmodi habitus ſolet fluxionib. maximè omniū eſſe obnoxius, vt Gal. primo in primum Epid. tex. 18. Cur Hippoc. menſtruorum nihil meminerit, forſan fuit, quia uel pro ratione fluebant, vel quia nondū erat in ea aetate, qua fluere pleriſq; ſolent, quamquam fieri etiam potuit, vt eſſent ſuppreſſa, poſtquā initio fuit ſine appetitu, triſtis, tacita, & cū deſperatione; quae ſymptomata ſolent comitari virgines, & eas omnes, qui C bus mēſes non fluunt, ut Hipp. adnotauit lib. de virginib. atq; de natura mul. Sed ad hiſtoriā ueniamus, in qua narranda tametſi Hipp. primum particularia quaedam, deinde quae uniuerſaliter in toto morbo contigerint proponat, ipſe tamē conabor diſtinctius ſingula ſuis diebus aſsignare; & certè Hipp. hìc ſolita diligentia non uidetur eſſe uſus, imo ſi aduertātur quae dicit Gal. in extremo cap. ſecundi lib. de diff. reſp. id quod eſt in fine hiſtoriae debet eſſe in principio, ſecus quàm dicit initio praeſentis comm. niſi quoque dicamus, quòd forſan aſsiduò ipſam nō uiſitaret; etenim mulieres, & praeſertim uirgines

A frequēter pudet mala ſua recenſere, ut dicebat Hippoc. primo de morb. mul. ac uiros minimè familiares adſpicere. Sed utcūque ſit primis diebus uſque ad ſextam haec uirgo à febre tentata eſt ſine ſiti, ſed cum magna inappetentia, ita ut nil guſtare poſſet, melancholica erat cū dolore, & rubore faucium, nec nō columellae reuulſione fluxionib. acribus multis interdū, exiguis nonnunquam, propter quas etiam interdum cocta cū tuſsi reijciebat; interdum nil excreabat. Vtrum haec omnia ſingulis dieb. fierent, an B uero quaedam quibuſdam non conſtat ex notatis. Certum eſt dolorē ab initio febris uſque ad ſextam diē perduraſſe. Et quantum pertinet ad morbi ideā, puto febrē acutam, & continuam fuiſſe, quae originem habuerit ab illis deſtillationib. calidis, & acribus, ut uidetur etiam placuiſſe Gal. cum enim eſſet natura tabida, propterea quòd ut dicebā ob iocinoris calorem deſtillationibus calidis, & iugibus ſubiiceretur, factū eſt, ut deſtillationes eiuſmodi partim in fauces delapſae pepererint dolores, & rubores, C partim in ſedem praecipitatae, ibiq; firmatae tumorem effecerint; Cur autē ibi potiſsimum firmata ſit materia, forſan in cauſſa fuit, quòd mulieres ſedentariae cum ſint, eas partes, ſicut & crura, ſolent habere craſsiores, laxiores, atque ſuſcipiendis deſtillationibus ualde obnoxias, ut non immeritò dicat Gal. aph. 22. à ſede communicari facile uentri calidum & frigidum, quemadmodū etiam dicit nono de med. loc. cap. ſexto, ſedem eſſe multo ſenſu praeditam. Igitur cum haec uirgo talis habitus, atque temperamenti eſſet, deſtillatio acris, calida, & copioſa non modo in fauces, & in ſedem, uerum etiam in uenas

& arterias delapsa ibique putredinem concipiens, A
& massam sanguinis contaminans febrem attulit;
quemadmodum quae in uentriculum descendebat
sua humiditate sitim extinguebat, atque inappeten
tiam faciebat, & ciborum abhominationem, quae
mala eo deteriora erant, quod aluus pauca egere-
bat: Galenus enim septimo Moth. scribit ubi destil-
lationes calidae in uentriculum frigidum labuntur,
multo deteriores euadere si adstricta aluus iis con-
iungatur. Itaque una haec destillatio, quam scribit
Hippocrates libro de glandulis per septem vias so- B
lere fieri in palatum, uentriculũ, pectus, sedem, hy-
pochondria, necnon inueuas delapsa omnium ma-
lorum, quantum ipse existimo, causa fuit: imo uero
etiam illa desperatio, tristitia, atque taciturnitas,
non aliunde proficiscebatur; quam quod uirgo exi
stens & forsan menstruis purgationibus orbata, si-
mulque tot grauibus aegritudinibus affecta mini-
mè poterat non tristis, & melancolica esse. Certè si
nostrates mulieres similibus infirmitatibus occur-
rant, statim effascinationes esse praedicant, ut exor C
cistas potius, quam medicos accersant. Sed dicet ali
quis quomodo fieri potuit, ut destillatio in stoma-
cum flueret, & non faceret alui fluorem: est enim
sententia Hippocratis libro de affect. ut fluente de
stillatione in stomacum fiat alui fluxus? Non fiebat
alui fluxus propter ardorem febrilem iam vero Hip
pocrates id intellligebat, quãdo non aderat febris.
Vrinarum tempus, paucitas, nec bonus color demõ
strabant omnino morbum esse crudum. erat autem
tenuis, quia erat uirgo, & carebat mẽstruis qua etiã D
ratione erat pauca, quia pueri, & uirgines propter
modestiam parum bibunt: Dixit autem Hippocra-
tes potius non boni, quam mali coloris fuisse urinas
quod nil aliud mali haberent, quam puram caren-
tiam coloris.

SEXTA DIE. Circa sextam diem tria quae
rere oportet primum, quomodo ea die, quae non
est decretoria, immo plerumque solet esse infida,
fuerit sine febre, adeo ut Hippocrates dicat ipsam
esse iudicatam. Praeterea ad quid Hippocrates di- E
xit ipsã minimè sudasse? Postremo quia fieri potest
vt statim usque adeo abhorruerit cibos. Ad primum
dicendum est neq; febrem fuisse uerè solutam, nec
propterea uirginem uerè iudicatam, sed ita sibi re-
latum ab adstantibus adnotasse, nam infra dicet,
eosdem dixisse affectam ita fuisse, quod racemum
gustasset, quasi uero Hippocrates minimè affuerit
aegrotanti uirgini, sed quae narrabantur ab adstan
tibus scripserit, qui consueuerunt ubi aegrotantes
ex morbo paulum recreantur, statim spem certam F
salutis concipere. Iam uero unde orta sit tanta re-
creatio, ut potuerit suspicari assistentes mulierem
esse iudicatam, & a febre liberam, puto fuisse, quia
mala quae a destillationibus oriuntur, augentur, at-
que fouentur, eiusmodi sunt, ut prout illae modo
saeuiores, modo placidiores sunt, sic ipsa inde orien
tia mitiora, uel atrociora appareant. Ad secundum
dicendum propterea Hippocratem praeter morem
addidisse non sudasse ne aliquis suspicaretur il-
lam a febre fuisse liberam ob sudorem, ac ob id
fuisse perfecte iudicatam, quamquam etiam po-

tuit id dixisse, ut ostenderet iure secutam esse re-
cidiuam, quia cum non factus sit sudor qui fieri de-
bebat probabile est nullas alias euacuationes decre
torias ad fuisse: praeterea ex dictis apparebat non
potuisse habere uomitum, quia nil cibi sumebat,
non alui fluxum, quia pauca ab aluo prodibant
non urinae fluxum, quia erant paucae; non
sanguinis, quia tumor sedis indicabat potius
ea naturam inclinare, sicut & rubor faucium ad
ipsas, unde supererat solo sudore potuisse iudica-
ri, quem etiam ab fuisse dixit, ut doceret non fuisse
bonam crisim. Cur porro, quod erat extremum pro
positum; usque adeo statim cibos abhorruerit
Galenus tres differentias facit, eorum qui male sese
erga cibos habẽt, una est eorum, qui quod uis genus
ciborum, & eorum, qui olim sibi placebant fasti-
diunt, nec quicquam appetunt, sumunt tamen ali-
qua; aliud eorum, qui coetera edulia abhorrent,
praeterquam ea quibus delectabantur antea, qui-
busq; oblatis uescuntur: aliud uero eorũ, qui nec ap
petitum, nec oblata olim grata sumunt, sed statim
ipsa auersantur, atque hoc postremum genus extre
mam facultatis appetitricis extinctionem significa-
re tradit: sicque praesentem mulierem interiisse, cui
sententiae facile quoque ipse assentior, illudque ad
do huiusmodi extinctionem haud quaquam potuis
se contingere, uel ob insignem aliquam intempe-
riem, uel ob consumptionem, seu tabescentiam lon
gitudine, & magnitudine aegritudinis contractam,
sed potius ob pestiferum uitium, quod propter pe
stiferam constitutionem contraxerant humores; sic
enim habebimus hoc in libro com. tertio & ab Hip-
pocrates & Galenus relatum nonnullos ea peste
tentatos ita corruptam, atque amissam habuisse ap
petentiam, edendique facultatem, ut potius elige-
rent mori, quam cibum sumere, eosque tantum in
simili calamitate fuisse seruatos, qui uelut uim sibi
ipsis inferentes alimentum capiebant. Itaque habe-
mus, quo pacto Euryanactis filia habuerit iudicatio
nem, cui eo minus ut dixi fidendum fuit, quod fa-
cta est in die sexta, quae tyrannica est, & in qua di-
cit etiam tumorem sedis ad suppurationem esse de
ductum paruam, atque pus ipsum exiisse. Sed dicet
aliquis curiosus cur Hippocratis paucis uerbis repe
tit nomen iudicationis, dicens aegram esse iudi-
catam, atque suppuratam esse cum iudicatione?
Cui respondeo idcirco addidisse illam particulam
(cum iudicatione) ut emphasim quandam ad de-
monstrandam rem non uulgarem nempe quod in
sexta facta sit cum iudicatione puris eruptio, & cer
te infida fuit uere iudicatio, post quam morbus sta
tim rediit, ut mordicet, quod quidem haudqua-
quam spectatur in ueris iudicationibus, de quibus
intelligẽdus est Hipp. quando scripsit in lib. 6. Epi-
dim. sect. 3. text. undecimo. quod suppuratum est
non reuerti, quoniam in ipso est coctio, abscessus,
& iudicatio. Post iudicationem ergo subiungit Hip
pocrates septima die, atque octaua riguisse, incaluis
se, sudasse, atque in posterum semper habuisse frigi
da extrema; quod enim riguerit, & incaluerit fa-
ctum est, quia materia aeris adhuc & calida reman-
serat, quae propter uirtutis imbecillitatem expul-
tricis

tricis haudquaquam potuit cum impetu & copiosa extra venas trudi, sed exigua, & paulatim, vnde & parum riguit, & parum incaluit, & parum sudauit, & consequenter extrema frigida sunt reddita, & ita permanserunt ob caloris natiui infirmitatem; quomodo enim aliter esse poterat cum iam haberet facultatem naturalem appetriticem, ut diximus extinctam; Res autem illius in deterius semper labi ostenderunt, quae circa DECIMAM contigerunt, nempe post sudorem delirium, & rursus resipientia; quea symptomata dicebant idcirco sibi accidisse, quod gustasset racemum uuae; a decima usque ad DVODECIMAM nil aliud commemorat Hippocrates quia forsan nil aliud obseruatu dignum contigerat, uel quia ab aliis non audierat sat est delirasse decima aegram, & tota vndecima mente constitisse; De sudore an perdurauerit ab octaua, vsque ad decimã non satis manifestè colligitur: verum si aduertantur uerba, non videtur sudor continuasse, nisi octaua, siquidem dicit (a sudore, quem habuerat) nam suffecisset dicere post sudorem: nisi uoluisset significare, ante aliquod tempus, non immediate sudorem desiisse: sed potest etiam esse, ut perdurarit sudor, uel nouiter fieret decima. Cur vero delirauerit, & statim resipuerit a sudore, puto caussam fuisse quoniam sudor exiguus erat, quod cito desinebat, & cum natura agitaret humores, nec plenè eos posset euacuare pars tenuior, & acrior retenta in capite delirium peperit, donec consumebatur. Coeterum quod dicit Hippocrates de racemo duo habet obseruatione digna, unum est id quod retro dicebam, nimirum hanc virginem non esse uisam ab Hippocrate, sed ex aliorum narratione fuisse notatam quemadmodum suspicor aliàs euenisse. etenim sicut nos consueuimus saepe absentes consiliis iuuare, atque singulis, uel alternis diebus res aegrotantium audire, pariter & Hippocrates faciebat; & forsan tunc magis, quando aegrotantes erant uirgines, ut sunt nostrae moniales, quas non ita licebat viris spectare. Alterum est de racemo, quem potuisse caput laedere etiam adstantes suspicabantur, ut ob hoc facilè intelligere ualeamus uehementer eos medicos errare, qui ita faciles sunt inconcedendo vino aegrotantibus, quia si racemus laedit caput, imo etiam secunda ipsa loca, ut scribit Gal. secundo de alim. fac. multo magis timendum est a uino ipso, quod promptius, & efficacius sursum, atque in uniuersum caput fertur. Nonnulli putant hunc errorẽ racemi fuisse commissum ante morbum a Virgine, atque hic sine ordine fuisse interfertum vel ab Hippocrate uel ab aliis: ego autem potius sentio fuisse commissum eadem decima die, atque ob id ab Hippocrate notatum, ut moneret minimum quemque errorem in ipso morbo esse grauem, ac propterea vitandum: quis enim usque adeo grauis error fuisset racemum solum ante morbum gustasse? cum etiam Galenus primo ad Glauc. concedat in febribus, ut fructus gustentur, idest parum quid ipsorum edatur? Quare uerissimum puto in ipsa decima die racemum gustasse, idest parum quid edisse; tum quia solent virgines similia appetere, tum quia mulieres adstantes, imo etiam uiri indulgent facilè aegrotan

A tibus aliquid optantibus, ubi parum rei optatae offerendum est. nam erat racemus quem tantum gustauit, neque multum esitauerat, & putatum fuit laesisse. Sed pote est dubitari quomodo racemus potuerit laedere caput tantum, ut delirium induxerit, siquidem Galenus secundo de alim. fac. & lib. de cib. bon. & mal. dixit uuas omnium fructuum esse innocentissimas, nec unquam se ab iis abstinuisse? Praeterea si ut Arist. dicit tertia sect. prob. mustum nõ inebriat multũ, minus potest racemus vuae laedere mẽ B tẽ nõ scribit idẽ Aris. 20. probl. 23. uuas uindemiatas euadere ueluti mustum. Dicendum est Hippocratẽ loqui ex aliorum relatione, aut si uolumus id ab ipso esse probatum, possumus dicere aliud esse loqui de sanis, aliud de aegris, & praesertim acuto morbo laborantibus; in iis haud nocet uua, sed hisce qui habent cerebrum iam a febrili calore labefactatum, ut minimus quisque error offendat. Cum ergo intermisisset delirium rediit rursus delirauit, uenterque turbatus est, nec nõ biliosa, pauca, mera, tenuia, mor C dacia eiecit, crebro surgebat, tandemque septima die qua postea delirauit, extincta est: Fuit haec dies totius morbi decimanona, circa uigesimam siquidẽ coepit primum delirarere decima & postremo duodecima. Cur autem Hippocrates a duodecima usq; ad uigesimam nil commemoret, dici potest mala huius miserae esse usque adeo aucta, ut nil ferè peioris addi posset, uel ut retro dicebam, eam his diebus non uisitasse, quia erat uirgo. Verum subit dubitare quomodo fieri potuit, ut excretionibus illis non se D datum sit delirium, ita ut uideretur potius auctum, si enim uerũ est id quod scribit Hippocrates quarto aphor. 28. 60. surditatem curari alui fluxu multo magis delirium curari, uel saltem leniri debuisset. Praeterea cur Hippocrates praeter morem suum dixit ad significandam huius virginis mortem potius die septima a delirio postremo, quam die decimanona obiisse. Demum uidendum est quo genere mortis obierit, quandoquidem Hippocratem eam tantum memorat expirasse. Ad primum dicere oportet illas excretiones id habuisse potissimum ut fuerint paucae, ex quo multa existens materia biliosa, E & acris partim in caput ferebatur, & delirium perpetuum usque in finem, & forsan phrenitidem uerã peperit, partim uero trãsmissa ad intestina fluxum dysentericum, & ut suspicor, tenesmodem induxit, quandoquidem cum crebro ad deiiciendum surgeret non ob aliud id agebat, quam quia excitabatur assiduo uis excretrix extremorum intestinorum ab humoribus biliosis, acribus, & paucis; & quãquam F non essent uerae illae cupiditates egerendi, & exsurrectiones, quemadmodum fieri solet in ueris tenesmis, habebant tamen non exiguam cum eo similitudinem: uerè enim tenesmus, ut ait Hippocrates libro de morb. & de aff. est quãdo egeritur muccus & sanguis cum dolore, & interdum in dysenteriam desinit. Ad secundum responderem Hippocratẽ idcirco sic esse locutum, ut doceret etiam secundum sibi relata hanc aegram periisse die decretoria, & impari iuxta id quod alias scripsit secundo Epid. aegros necessario die mense, & anno imparibus fato fungi. Licet etiam dicere hanc mulierem phre-

neti-

neticam duodecima die esse factam, & quia phrenesis est morbus uere acutus, qui ad summum septima die interimit, ne quispiam ea de re dubitaret ob antecedens delirium, uoluit sic loqui, perinde ac si dixisset eam, ex quo facta est phrenetica, periisse die septima. Circa tertium nonnulli dicunt interiisse propositam aegram tabe, atque in hanc sententiam ducuntur ex postremis verbis totius historiae, in quibus Hippocrates ait ipsam perpetuis & acribus destillationibus, columellae reuulsione, faucium rubore necnon tussi irrita, & frequentem esse exercitatam: praeterea dicit Hippocrates habuisse quiddam natiuum tabidum, ut ob hoc etiam multo magis augeatur suspicio tabis. Praeterea ita rem sese habere multo efficacius probant, ex iis quae habentur in prima sect. primi Epid. ubi describens genera mortis aegrotantium illius tempestatis, appositissime videtur describere praesentem historiam, dicitque tabidos mortuos esse. Ego uero non refragor hanc mulierem consumptam ex inedia esse; & forsan etiam ob natiuam dispositiorem, ita ut potuerit tabida, ueluti torrido marasmo affecta mori, uerum prauitatem, & pestilitatem febris vna cum phrenitide immediatam potius mortis caussam fuisse reor, tum quia ab hac fuit inducta illa omnis generis eduliorum abominatio, tum quia tabidi, & tabe percussi tes haud ita cito uitam finiunt, tum quia Hippocrates ut nuper dicebam, non temere dixit septima die a postremo delirio uitā finiuisse, sed ut doceret ui febris, & phrenitidis ipsam fuisse e uiuis exemptam: etenim quod dixit duodecima multum etiam delirasse uidetur significare ipsam tunc coepisse tentari phrenitide. Sequitur Hippocrates narrans quae omnibus diebus contigerunt, quaeque singulis diebus narrare omiserat, ne taediosior euaderet. Haec aūt licet complura essent una tamen erat omnium origo, nempe destillatio, atque ea acris, tenuis frequens, & parua, idest non admodum copiosa, quae partim fiebat ob natiui calidioris iocinoris, & cerebri humidioris intemperiem, partim ob menstruorum defectum, quaeq; in fauces delabens, calore, & motu dolorem, acruborem inducebat, replens uero columellam ut contraheretur, & reuelleretur efficiebat, in pectus delabens tussiculam faciebat, qua nil coctum reiiciebatur, tum ob materiam coctioni rebellem, tum maximè ob prauam pectoris constitutionem.

OMNES CIBOS. Non diffiteor potuisse destillationem in stomacum praecipitatam destruere appetentiam, ut saepe accidit, uerum quia omnes cibos abhorrebat etiam antea sibi familiares, & gratos, hinc puto a prauitate febris facultatem appetitricem esse penitus euersam, queadmodum contigisse plerisque in ea pestifera constitutione dicēt, in sequentibus & Hippocrates & Galenus.

SINE SITI. Sunt multi, qui etiam si non sitiant, bibunt tamen, imo dicebat Plin. id nos a uini inuentione esse lucratus, ut etiam non sitientes bibamus, atqui haec uirgo nec sitiebat, nec quicquam effatu dignum potabat, non tantum ob facultatum insignem laesionem, de quaque loquens Galenus primo in primum Epid. dicebat carentiam sitis

A in febribus ardentibus esse exitiosissimum signum, atque prauitatis maximae indicium, quantum ob tussim, ob quam modica humiditas in fauces illabens easque irrigans sitim tollebat ut interdum euenire etiam in ardentibus & usus, & Hippocrates docent. TACENS qui tacet, certe non loquitur, ad quid ergo Hippocrates dicit tacens nil loquebatur; nisi dicamus Hippocratem hac forma loquendi uoluisse significare aegram consumatam, & integram taciturnitatem habuisse, etenim dicuntur etiam ab Hippocrate tacere qui latenter ob

B murmurant ut phrenetici, nam Hippocrates in Coac. uocat ἐκστάσιας σιγώσας mentis emotiones, qui bus tacite obloquuntur aegri, idem etiam in prorr. & Galenus in linguis dicit opponi hanc uocem σιγῇ idest cum silentio, dictioni μετὰ θορύβου idest cum tumultu; habebat & aliud, quod desperabat, atque hoc solet euenire Viduis, & Virginibus melancholicis ubi menstruis carent, ut dicat Hippocrates lib. de morbis Virg. sese nonnunquam strangulare, & in puteos demergere.

C ERAT INNATA. Affectiones, aut saltem promptitudines ad affectiones nobis innasci ex uitio paterni seminis nemo dubitat & Hippocrates secundo Prorr. inter morbos συγγενέας enumerat secundo loco phtisim, seu tabem, quod etiam habetur apud Plut. in lib. de ser. num. uind. vbi dicit ueteres consueuisse natos ex parentibus tabidis statim curare. scilicet detinere pedes natorum in aqua, donec mortuus combureretur, cauentes hac ratione, ne

D morbus paternus ipsis communicaretur: In curatione uerisimile est ab Hippocrate siue ab aliis medicis institutam fuisse uictus rationem circa quam cū peccauerint magnopere ueteres, vt Hippocrates monuit lib. de uic. acuto, seu ut citat Plin. de Ptissanae laudibus. Et ut constat ex lib. de morb. & aliis qui circumferuntur sub nomine Hippocratis & doctrina illa uetusta Chridiorum damnata pleni sunt; ea propter non est sectanda ea ratio uiuendi, quae in iis legitur, sed illud semper memoria tenendum est, in acutis victu tenui esse utendum, atque praeci

E pue a uino abstinendum, quoniam si racemus uuae duntaxat gustatus tot mala peperit filiae Euriactis, multo certe maiora intulisset si uino esset usa. In reliquis cum gustum deperdisset cuncta agenda, & permittenda fuissent, ut aleretur, alioquin frustra tentantur remedia ubi aeger sine cibo ad certam tendit mortem. Post uictum de sectione venae fuisset cogitandum, aut saltem de sanguine mittendo aliqua alia ratione: etenim si menstrua non processissent secundum rationem uena poplitis aut tali,

F primum incidenda fuisset, uel non existente ullo in menstruis purgationibus uitio a uena dextri cubiti erat sanguis demendus iuxta perpetuam Galeni regulam, & Hippocratis qui uoluerunt inflammatis partibus supra renes sanguinem a supernis mitti, sed non in magna copia, quia cibum non capiebat, & quia inflammatorius affectus circa fauces uitio fuit. Post missum sanguine cucurbitulae spatulis appositae conuenissent, sicut quoque ligaturae arctuum, & frictiones ob febrem blandiuscule in aliis quoniam initio uenter pauca deiiciebat ante missionem

nem sanguinis fuisset clysteribus saltem sollicitandus: post autem aliquo laesi medicamento potabili ob fauces erat irritandus; tum coctioni humorum, atque praeparationi studendum, interim uero fauces dolentes, atque rubentes placido gargarismate oportuisset tractare, sed quia in fatis omnino erat ut moreretur, atq; a principio signa tum naturalia, tum praeter naturalia satis praua sese obtulerunt, ita omnia a medico erant agenda, ut tamen esse perituram dubitaret, atque aliis praediceret.

HISTORIA VIGESIMAPRIMA.

ANGINOSA apud Aristionem primum a lingua incepit: obscura vox: lingua rubra: superexiccata est. PRIMA horrida, super calefacta est: TERTIA rigor: febris acuta, tumor subruber, durus, colli, & usque ad pectus ex ambabus: extrema frigida, liuida: spiritus eleuatus, potum per nares effundebat; deglutire nequibat deiectiones; & vrinae destiterunt: QVARTA omnia sunt exacerbata: QVINTA. obijt anginosa. P.Q.D.S.Q.M.I. probabile est deiectionibus suppressis, quinta mortuam.

ANGINOSA, QVAE IVXTA. Saeuissimae anginae historiam nobis proponit Hippocrates breuiter quidem, sed diligenter, & perspicue satis, aut solet (quemadmodum ait Galenus) in ijs morbis acutis, qui cito occidunt, additis in fine notis, quod soepe fecit, quae quoniam difficilis intellectu sunt, placet mihi in ijs Galeni interpretationem sequi. Fuisse hanc mulierem obscuram, & ob id haud nomine proprio, nec parentum appellatam, sed duntaxat habitatione prope Bitonem, quem fuisse uirum illustrem ualde suspicor, de scriptam arbitror Galenus autem in hac historia interpretanda profusissimus fuit; in cuius com. si quid erit speculatione dignum, non praeteribo. Et ne labore in intelligendis quae sum dicturus; prius nonnulla de tota anginae natura proponam; est.n. ut in uniuersum dicam angina inflammatio circa collum, cuius partes cum sint internae, & externae similiter variae, atque diuersae illius species nec non appellationes fiunt, quae appellationes apud scriptores uidentur esse diuersae: si namque partes tantum externae, scilicet musculi inflammentur, affectus παρακυνάγχη, uel παρασυνάγχη uocatur, quasi dicamus non ueram, sed spuriam anginam: sin uero partes infernae partes inflammationē patiantur, quaecunque sint uel dexterae, uel sinistrae aut illi musculi qui sunt in larynge, nec oculis conspicui sunt, afficiuntur, atque affatus uocatur κυνάγχη & a nonnullis λυκάγχη eo quod canes, & lupi maximè huic morbo sint obnoxii, atque interimantur, ut prohibet Arist. octauo de hist. an. cap. 22. aut inflammantur faucium musculi interni, qui oculis ipsis conspicui sunt: uocatur affectus & ipse κυνάγχη, sed ab aliis συνάγχη, seu συάγχη eo quòd sues potissimum hac aegritudine laborent. Hunc puto esse illum, quem Arist. eodem libro cap. 21. nuncupat βράγχον Theodorus transfert raucedinem, de qua etiam loquitur ille Plautius in Trinumo vbi quidam persuadere uolens ne alter aegrū nescio quem emeret, dixit in eo sues angina acerrima perire. Scio hac de re & Aretaeum, & Cael. Aurel. & Celsum dissentire; sed de nominibus ut frequentissimè Galenus monet haud est disceptandum, modo de re ipsa constet. Cur autem canes, & sues potissimum hisce morbis capiantur, caussam in canibus & lupis est tum uehemens baubatio, tum quia ossa edunt, a quibus exasperatur fauces luci negatio, post inflammantur. In suibus autem fit suus morbus, quia facile ob constitutionem illo affectu subtus linguam tentantur, quam hippiatri appellant βατράχιον. idest ranunculum: Coeterum qualia angina laborauerit nostra mulier facile est colligere, primum fauces internas coepisse inflammari, deinceps tumorem etiam partibus externis communicatum usque ad pectus fuisse propagatum adeo ut immanissime vexata sit, quamquā non fuerit prima, & horrendissima illa species, sed potius secunda ex commemoratis ab Hippocrate tertio prog. tex. 16. sed expedit morbo circa singula aliquid utile contemplari, & quod ad scripturae quae fuit antiquitus diuersa, integritatem pertinet id statuatur eam esse penitus sequendam, quam ipsemet Galenus aliis cunctis antetulit.

ANGINOSA Prope Bitonem. Hic Biton ut antea dicebam fuit vir notissimus, alioquin Hippocrates haud ipso designasset hanc mulierem, & forsan fuit athleta celebratus apud Pausaniam & Herodotum, quem dicunt ex sacris certaminibus multas uictorias atque triumphos reportasse, quamquam nonnullique in codicibus loco Bitoni legitur Aristion, uel Ariston, ut etiam apud Galenum secundo de diff. resp.

PRIMVM a lingua incoepit. Cur hic morbus inchoauerit a lingua, ita ut fuerit uox ἄσαφης idest obscura; aduertendum est duos usus habere linguam in homine, unum sermonis confirmationem,

nem, unde longa, lata & rotunda facta est, alterum saporum gustus, tum potest itaque lingua utroque modo laedi & a saporibus, scilicet quando sunt nimis acres seu adstringentes, & a nimia loquela uero mulieres solent esse admodum loquaces unde fieri potest, ut lingua facile affecta sit; etenim iis qui nimium loquuntur & clamant, fauces incenduntur atque a capite humor attrahitur, quo fit, ut ratione caloris partes illae laxatae non modo recipiant uerumetiam quodam pacto inuitent partes ad mittendum eo sanguinem, qui postmodum a uenis in partem fusus, & collectus tumorem facit, & consequenter uocem & loquelam leadit, adeo ut etiam ἀφωνίαν aliquando transeat, & deglutiendi uim impediat, sicuti docet Hippocrates secundo Epid. & secundo de morb. sed potest etiam esse, quod haec mulier gustauerit aromata, ut piperem, coepas, porros, & alia huiusmodi alimenta calidiora, quae postmodũ sua acredine & mordacitate linguam laeserint. Et certe in anginauera primae notae solent capi a lingua quippe quae a tumore compressa promineat, & ut ait Aretaeus 7. cap. lib. primi de acutis exerta a labiis & dentibus prodeat. Sed cur Hippocrates commemorat quae contigerunt prima, & tertia die, de secunda uero nil dicit? Fecit hoc Hippocrates, quia forsan angina nõ est coepta nisi tertia die, quae enim prima, & secunda die apparuerunt, fuerunt potius praeludia quaedam ipsius anginae, & fortasse si Hippocrates seu alter initio fuisset uocatus, facile huiusmodi malum euitari potuisset. Itaq; collectus in facile sanguis & in tumorem elatus, coepit putrere & ad sese humorem aliunde euocare, quo factum est ut statim prima die apparuerit horror (quo tempore materia adhuc pauca & benigna erat) quem statim secuta est calefactio, idest febricula. tertia uero die, quae primae corresspondet, & impar est, morbo acuto rigor factus est, & a rigore postmodum febris acuta fuit: etenim ubi morbi uel fiunt a fluxione, uel eam saltem coniunctam habẽt, solent prout ipsa fluxio maior, uel minor per partes sensibiles labitur, sic modo horrorem, modo rigorem inducere; & sicut horrorem, qui est leuior passio, febricula sequitur, quam appellat nunc Hippocrares simpliciter calefactionem, sic rigorem, qui est motus horrore multo uehementior sequi debet nõ febricula, sed febris magna, & acuta, quam dicit tertia die factam TVMOR. Oedematis uox, qua utitur hic Hippocrates & millies dixit Galenus & maximè quarto aph. 34. & quinto aph. 65. 66. interdum significat quemuis tumorem; interdum genus proprium a pituita factum; nũc autem pro tumore communiter accepto interpretari oportet, ut ostendunt, clarè nobis conditiones huius tumoris, quae fuerunt tres quarum prima fuit quod erat in collo, ab utraque parre, usque ad pectus pertingens, hoc est usque ad initium pectoris, qui est terminus colli & superiacet laryngi, ita ut locus affectus esset non modo faucium regio, uerum etiam ipsa larynx, uel saltem ipsius caput. Secunda conditio fuit, quod erat subruber, non enim a puro sanguine fiebat, alioquin fuisset ruber, sed a sanguine pituitoso, qua lis esse cõsueuit in mulieribus. Tertia conditio fuit,

A quod durus erat, quae durities nõ a flatu, nõ a frigore fiebat, sed a copia materiae sanguinaeae nimiũ replẽtis, atq; distendẽtis, & haec erat morbi idea: ex quo perspicuum esse potest uere dictum fuisse a nobis tertia die ueram anginam inchoasse. Cum autem is horrendus, & grauis esset tertia ipsa die non modo praedictus tumor eam adeptus est naturam, uerum etiam plura alia saeuissima symptomata sibi fuerunt copulata, inter quae primũ fuit, quòd extrema frigida simul, & liuida sunt reddita, cuius euentus totam caussam tribuit Galenus mortificationi,

B atque extinctioni ipsius caloris. Sed quaeret aliquis nec absque ratione, quo pacto potuerit adeo cito nempe tertia die tanta esse in calore natiuo ruina, ut facta sint, & frigida, & liuida extrema, quod uideri non solet, nisi in proximis morti, & propterea iam multo ante a ui morbi fractis, & consumptis. Respondeo cum calor intereat pluribus modis, ut scribunt Aristo. in prob. & libro de long. & breu. uitae, nec non libro de uita & morte. & Galenus libro de tren. rig. & palp. uel σβέσει. i. extinctio

C ne scilicet a contrario, ut ignis ab aqua: uel μαρανσει. i. marcore, ut ignis paruus a magno? vel a siccitate, grę ci dicunt, & ipse Arist. ἀναγσιν uel πνίξευ. i. suffocatione; nulla est mors, quae celerius properet, quam per suffocationem, ut ob id nullum genus mortis sit, quod frequentius a Iudicibus in plectendis sontibus exerceatur ad accelerandã mortem, quam laqueus suffocans: & ratio huius est, quoniam quandiu uiuit calor noster, oportet, ut duos motus ha-

D beat, alterum sursum ad expurgandum seipsum a fuliginibus alterum deorsum ad attrahendum alimentum, quibus motibus corresspondet respirationis actio, si uel altero, uel ambobus ex his calor priuetur, statim extinguitur, unde fit ut dixerit Aristo. tandiu uiuere animalia, quandiu spirant. In suffocatione hoc est in priuatione respirationis affatim interdum calor emoritur, prout est ipsa uehemens, interdum paulo tardius, quo fit ut tunc primum extrema remaneant sine calore, & conse-

E quenter ipso sanguis splendore orbatus, & sub niger remanens ea liuida reddat; quae est etiam uera caussa, ut qui pereunt suffocati, ipsorum corpora liuida, atque nigra reddantur; & qui carnes animalium edere candidas delectantur, solent curare, ne suffocenter, sed iugulentur, quod quoque ex praecepto faciunt Hebraei, ne ullo pacto sanguinem ut pote secundum ipsos animae domicilium gustent. & certe ijs qui suffocatione interimuntur, sanguis extra uenas effunditur, qui extra proprium locum

F quasi congelatur, & nigrescit, & consequenter cutem ipsam maculat.

SPIRITVS siue πνεῦμα μετέωρον. Multis uerbis uersatur Galenus & hic & in primo prorrhet. circa hanc dictionem, ut secus quam ueteres inueniat uerum huiusce uocis significatum apud Hippocratem: sed summa est proprie hoc in loco significare difficillimã respirationem, qualis in peripneumonicis, & orthopnoicis fieri consueuit; in qua cum magna ui nitantur musculi omnes ad mouendum thoracem, ut inspiretur, atque expiretur, spatulae & thorax euidentissime eleuantur: simulque ipsarum

rum narium alae mouentur; imo uero tanta est interdum respirandi difficultas, ut ipsi aegri cogantur sese sursum mouere, atque hoc totum contingit in anginosis potissimũ, quia cum a tumore sit ualde impedita respirandi uia, nisi ui summa aegri obnitantur ad emittendum, atque attrahendum aerem haudquaquam uiuere queunt atque hoc est propter quod Hippocrates morbos huiusmodi uocare consueuit passim πνιγώδεας. i. suffocationes. Habuit ergo proposita Anginosa huiusmodi spiritum, quia immanissima angina torquebatur. Verum dubitabit aliquis cur Hipp. respirationis difficultatem, commemoret, cum tamen necessario hoc symptoma anginã semper consequatur; Cui dicendum est Hippocrates meminisse difficultatis anhelitus non tantum ipsius ratione, quantum ut doceret nos quę potissimum species difficultatis anhelitus secuta sit hanc anginam.

POTVS. per nares exibat, addiscimus ex anatome foramen est in palato, quod ad nares pertingit a natura factum non modo ut pro eum caput expurgetur, uerum etiam ut respirationi, quae est omnium maxime necessaria animalibus actio, famuletur & quia deglutioni maxime incommodat strictura, tumorque, faucium, & gulae, hinc fit, ut quando tument illae partes ob angustiam neque cibus. neque potus in stomacum ferri queant; quo fit ut cum spritus per nares exeat, ab eo quoque potus ui quadã per illud foramen pellatur, in nares, quemadmodum eueniebat huic aegrae, quae deglutire non poterat; & si bibere conabatur, potus ei per nares exibat. In tanta itaque caloris, ac facultatum pene omnium, & uirium ruina, mirum non est si eadem quoque die nec urinam, nec foeces potuit reddere scilicet iam calorem affatim pereunte, & expulsiua facultate emortua; ac ut ita dicam ipsamet anima tota in cor, & pectus ad illud tuendũ collecta: Et notãdum est cum dicat fuisse aluũ suppressam TERTIA die signum esse, quod aliis diebus aluus fluxit saltem per cõsuetudinem; haec duo autem symptomata ad foeces scilicet & urinas spectãtia etiam si exaccidentibus propriis anginae non sint, tamen Hippocrates libenter commemorat, quia maximi inter est ad unumquemque morbum constituendum, quis sit status uesicae, & alui: si enim bene se habeant, bonus etiam est aegrotantium status; sin malè malus. Haec omnia quae in tertia die sese ostẽderũt, multo maiora sunt facta in QVARTA ob illius uim; attamen quia erat iuuenis, ut puto, ac valde robusta, non ea die est extincta, sed usque ad QVINTAM producta fuit; & quamquam esset robusta: si tamen laborasset anginae prima specie ab Hippocrate tertio progn. commemorata haud potuisset tandiu uiuere; quoniam ut ipse ait, qui simili genere crucientur prima, uel secunda, uel tertia, aut ad summam quarta die strangulantur; fuit uero potius tertia species commemorata ab Hippocrate cũ extra appareret rubor, ex qua scribit euadere: non euasit autem haec mulier, quia huic malo accessit urinae suppressio. Multa alia Galenus dicit in profuso hoc comm. de die mortis huius anginosae quae ibi uidere licet; inter coetera mitatur quo-

A modo potuerit tandiu produci adeo graui anginā correpta: & quod pertinet ad litteras in fine additas, existimat non esse Hippocratis multaque alia dicit parum ad vsum artis conducentia. Attamen quod putant aliqui illos characteres non esse absonos, quasi suppressio excrementorum uerè fuerit caussa necis, uel saltem celeritatis eius, haud assentiri possum, primo quia ipsemet Hipp. ait QVINTA mortuam esse anginosam, hoc est angina, alioquin illa uox esset superuacanea, cum & initio posuerit
B secundo, quia angina haec licet non fuerit illa horrendissima de qua Hippocrates tertio progn. 16. attamen & ipsa saeuissima fuit, ut potuerit etiam citius interimere, nisi robur obstitisset, quid enim exitialius sibi poterat contingere, quam liuor, & frigus extremorum cum ingenti spiritus difficultate, & deglutione impeditam. Igitur characteres illos delere magis rationi consonum est, quam retinere. Nunc de curatione aliquid dicatur; in qua illud primum statuendum est deuictus institutione, si quis mor-
C bus est, in quo tenuissimus uictus sit administrandus; imo uero nihil dandum, plenè esse anginam; praeter quam quod id habet eiusmodi aegritudo, ut quod utile est, necessario fiat, siquidem nec cibum nec potum deglutire possunt: ita ut in extrema ibi indigentia confugere oportet ad clysteres nutrientes; etenim posse clysteribus corpora nostra ali, atq; sustentari, praeter Arabes Corn. Celsus libro tertio. cap. 19. & Rufus apud Orib. libro octauo cap. 24. testantur: sunt autem quae in hunc infunduntur
D ptissana, tritici, & alicae cremor panatella, oua in iure eliquata; & notat unum Orib. in hoc casu debere cornu, aliudue clysteris instrumentum si umquam alibi, esse quam longissimum, & manibus compellẽdum maxima ui clysterem esse, ut ad remotas supernasque partes quam maximè contendat: Praeterea monet, antequam immitatur clyster nutritoriũ, ut praemittatur alter ad educendas foeces. Instituto uictu cum mulier esset, debuit Hippocrates aliusue medicus diligenter percunctari de menstruis an fluerent, uel parce fluerent; dixi enim diligenter hoc esse quaerendum, tum quia maximi momenti
E est, tum quia, ut dicit Hippocrates libro de nat. mul. & de morb. mul. eas pudet res suas narrare, nisi uerbis, & quaesitis compellantur ad id; Ergo his in casibus si sanguis menstruus sit interceptus prima sanguinis missio facienda est a talo, uel a poplite, tum a cephalica, demum a lingua; sin fluant menstrua, statim oportet deuenire ad sanguinis missionem a brachio, tum per cucurbitulas in dorso, demum ab ipsis uenis subtus linguam; & si quis morbus est in quo
F sit necessario statim sollicitandum in sanguine mittendo, planè est angina, ita ut medicus statim atq; uisitat anginosum, uel anginosam habeat praemisso acri, uel mediocri clystere, ut mittatur sanguis, enixè curare Cels. libro quarto. cap. quarto uult si uires patiantur, esse mittendum sanguinem. Secundum esse ubi sanguis non abundat, ducere aluum; similiter laudat cucurbitulam sub mento, & circa fauces admotam, ut id quod strangulat, euocetur. Coeterum quoniam tanta uis est in hoc praesidio, & tanti momenti est administrare, uel non administrare;

strare;

A ſtrare: nonnulla circa ipſa pauliſper ſunt expendenda. Vnum eſt an etiam non exiſtente ſanguinis abundantia ſit mittendus; nam de uiribus requiſitis ſemper non eſt dubitandum, & noſtra haec mulier quam conſtituimus fuiſſe iuuenē, plane uires habebat, & rarum eſt, quin ſufficiant etiam in ſene: cum morbus praeſertim robuſtis, & ſanguineis accidat, ſtatimque remedium adminiſtrare ſit opus. Alterum expendendum eſt, an cucurbitula a Celſo propoſita conueniat. Tertium & ultimum an quoque utile ſit, ut hodie faciunt practicantes, uenam incidere ſubtus linguā. Circa primum dicendum eſt illud eſſe uerissimum quod prima, & naturalis indicatio mittendi ſanguinem eſt ipſius abundantia, quia euacuatio, & imminutio alicuius rei iuuans indicatur ab abundantia illius laedente atqui abundantia ſanguinis, uel eſt, uniuerſalis, in toto corpore, uel eſt particularis ſcilicet in aliqua tantum parte. Iam uero ad mittendum ſanguinem haudquaquā ſemper exigitur illa uniuerſalis plenitudo conſtituta ex ſyndrome illorū propoſitorū ſignorū ab Eraſiſtrateis, tam qui Romae, quam qui Smirnae profitebātur, & hoc eſt quod Gal. contra eos ſemper intendens pleriſque, in locis dicet haud eſſe neceſſariam plenitudinem, de hac ſcilicet loquens in mittendo ſanguine; ſed ſat eſt ſi ſit plenitudo in aliquo peculiari loco, cuiuſmodi eſt in angina, in qua ſi ſit uera ſemper adeſt copia ſanguinis circa fauces attracta, atque tranſmiſſa ipſius inflamationis ui. Igitur ni aliquod adſit graue impedimentum ſemper incurāda angina eſt deueniēdū ad ſanguinis miſſionē, etiā ſi aliqua uirium debilium adeſſet ſuſpicio. Circa ſecundum de cucurbitula Celſi dicendum non conuenire niſi facta diligenti totius euacuatione, ut docet Galenus. 13. Meth. 19. Ad tertium Hippocr quarto de acutis, & ſecundo de morb. laudat omnino, ut poſt uenae ſectionem pertundantur uenae ſubtus linguam, & ſanguis mittatur: imo Ariſt. octauo de hiſt. an. c. 21. monſtrat morem eſſe porcariorum, ut quotieſcunque ſues morbo ſimili tentantur, uenas ſub linguam incidentes ſanguinem detrahant. Coeterum Coelius Aurel. ſiue potius Soranus Epheſius (nam ipſemet Coelius teſtatur ſe eſſe Sorani interpretem) lib. tertio acut. c. quarto. in duobus Hipp. damnare ut ſaepe facit, conatus eſt primo quod in libro ad Gnid. ſententias, qui eſt liber de uictu acutorum, ſeu vt Pli. citat de laudibus ptiſſanae uoluerit ab ambobus brachiis ſanguinē eſſe mittendum, quod ait periculum inducere animi defectus. B Secundo damnat, quod is uoluerit uenas ſubtus linguam ſecari, atque in hoc utitur tribus rationibus, quarum prior eſt his uenis ſectis maiorem fieri ad partem affectam ſanguinis attractum, quod perniciosum eſt. Secunda ratio eſt ad ſecandas has uenas oportere collum laqueo ſtringere, unde multo maius ſuffocationis periculum impendet. Tertia quod ſectis his uenis difficiliter ſanguinis effluentis impetus cohiberi poteſt. Sed nugae ſunt Coelii, primum, quia Hippo. non uult ſecari huiuſmodi uenas, niſi C prius diligenter euacuato ſanguine a toto, ſcilicet ſanguinis caueatur ad locum affectum attractus. Ad ſecundam, & tertiam rationem reſpondendum eſt, ea poſſe timeri ubi negocium ab imprudente Medico, & Chirurgo exerceatur; ſed ubi uterque munere ſuo, ut debet fungitur omne eiuſmodi periculum euitari. In hoc genere ſunt frictiones, ligaturae, atque omne genus reuulſionum in, quibus ualde ſollicitandum eſt. Praeter remedia Chirurgica ſunt & alia, quorum quae fiunt in principio D intrinſecus debent eſſe repercuſſoria, extrinſecus uero attractoria tranſacto principio repellentibus admiſcenda ſunt concoquentia, & poſt malo concocto ea tantum adminiſtrare oporret, quae uim habeant diſcutiendi. Extrinſecus attenuatoria, ut emplaſtrum ex ſtercore canis, uel columborum. Olea ex liliis albis, coſti & ſimilia. De quibus omnibus uidendi ſunt practicantium, libri.

HISTORIA VIGESIMA SECVNDA.

ADOLESCENTEM, qui decumbebat in mendacum foro febris magna prehendit ex laſſitudinibus & laboribus & curſibus praeter conſuetudinem. PRIMA uenter turbatus, bilioſis, tenuibus multis: urinae tenues, ſubnigrae: non dormiuit: ſiticuloſus. SECVNDA omnia ſunt exacerbata deiectiones plures, intempeſtiuiores non dormiuit; mens turbata: parum ſubſudauit. TERTIA moleſte: ſiticuloſus, anxioſus: multa iactatio: inquietudo: delirauit: extrema liuida, & frigida hypochondrii tenſio ſubmollis ex utriſque. QVARTA non dormiuit, in deterius. SEPTIMA mortuus eſt, aetatem circa annum uigeſimum PP. S. M. I. probabile peregrina aliqua cauſſa mortuum.

ADOLESCENTEM qui in foro. Galenus in hac quoque hiſtoria ſatis profuſus eſt, ſed magna ex parte uerſatur in diſputatione notarum, de quibus millies locutus eſt, atqui haec mul E ta dicendi libido poteſt faciliter illi condonari, qui tot aliorum bonorum author nobis fuit. Hiſtoria itaq; eſt adoleſcentis 20. annis nati, qui peſtifera febre correptus ſpacio ſeptem dierum extinctus eſt. Atq; illud obſeruandum uenit magiſtrum noſtrum

A in hiſtoriis exẽpla nobis propoſuiſſe omnis ſexus, atque omnis aetatis,ut ſimul oſtenderet praecepta, atque regulas artis eſſe in cunctis uériſſimas, ac propterea qui circa has aliaſq; erunt uerſati,totius medicinae uera ſemina habituros . Sed iam examinare eam incipiamus, & primum circa nomen illud ſciendum eſt,ſileni ab Hipp.quoniam ſibi ignotum erat quemadmodum etiam & domus : unde uoluit eum ſignificare per habitationis regionem,quae appellabatur mẽdacium forum,uel quod in ea conuenirent homines locutulei,atq; mendaciorum ſtructores,ut B fieri ſolet in pleriſq; urbibus, uel quod olim ab aliquibus publicè mendacibus incoleretur , unde appellatio deriuata poſtmodum perdurauerit diu , quemadmodum , ait Galenus Athenis fuiſſe forum κερκώπων. id eſt ueteratorum . Nam & Euſthathius in com.ad Homerum ſcribit Athenis prope Helicam fuiſſe κερκώπων ἀγωρὰν ubi furta uenderentur eo quòd Cercopes fuiſſent fures, nimirum improbi illi,quos fabulantur mutatos eſſe in ſimias, atq; Pithechuſis nomen dediſſe. Profeſſio huius iuuenis,ni C fallor, erat forſan ſellularia, cum narret Hipp. eum incidiſſe in morbum ex laboribus & curſibus praeter conſuetudinem;qua in re non eſt praetereundũ quod animaduertit Gal.ſ.uideri aut particalã πόνων abundare cum incurſibus in conſuetis contineantur labores , aut loco πόνων, (quod magis mihi placet) πότων eſſe legendum,quaſi dicere uoluerit hunc iuuenẽ in febrẽ incidiſſe ex laſſitudinibus,potib.atq; curſibus inſuetis , id quod etiam dixit primo Epid. comm.tertio de Sileno , quem etiam eiuſdem aeta- D tum hoc. ſ.20.ann. fuiſſe teſtatur . Neque uero me deterret quod Gal.diſpliceat in fine com. haec mutatio πόνων,in πότων. quaſi in eo nullae noxiae a nimio potu apparuerint , quoniam licet neruoſarum partium laeſio euidens uiſa non ſit , attamen affuerunt deliria,& inflammationes , quae fiunt non raro ab immoderato uini potu. Qui multum currunt eoſquoq; ſitire non eſt dubium,quemadmodũ non eſt dubium ſi quis uel intercurrendum , uel ſtatim E poſt curſum poteſt,magnopere laedi, & praeſertim ſi frigidus potus capiatur,quo ſtatim aliquos extinctos fuiſſe memorat Gal. & ratio eſt quoniam inter laborandum calor natiuus langueſcit,& corporum meatus ualdè aperiuntur , per quos frigidus potus penetrans calorem natiuum alioquin penè exhauſtum facilè aggreditur,& extinguit;qua ratione ſcribit Ariſt.5.probl.28.non debere quoq; ſtatim poſt exercitationem cibum capi , quod excrementa , & colliquationes adhuc redundent; Cum itaque quis F praeter conſuetudinem uehementius laborat atq; potat, multis de cauſis laeditur, atq; laſſatur , tum quia ut ait Hipp. primo apho.ſemper in aſſuetis labores ferre magis offenduntur aſſuetis;imò dicebat Seneca hoc dediſſe praeclarum homini naturam,ut etiam miſeriae aſſuetudine imminuantur;tum quia ut laſſitudo ab exercitationibus prohiberetur,ſolebant ueteres quẽadmodũ ait Ariſt. 5. probl.6.& 7. uti uomitu,atq; unctione ex oleo,& aqua quod minimè feciſſe hunc adoleſcentem alioquin ocioſum, & improuidum ueriſimile eſt.Ergo cum ex curſibus atque potibus in laſſitudines , incidiſſet , ſubſecuta

A eſt magna febris ſcilicet τὸ πῦρ verum cum Hippocrates ſecundo apho. uideatur magis damnare laſſitudines ſpontaneas , quam eas quae fiunt a cauſſis externis , cur factum eſt ut hic ob cauſſas externas laſſus factus nihilominus in febrem,atque eam magnam inciderit ? Niſi dicamus diſpoſitionem corporis antecedentem id feciſſe,nempe quod ocioſus exiſtens,iuuenis,uel forſan natura, atque conſuetudine bibas humores bilioſos, atque pituitoſos accumularit,qui capta a curſibus occaſione incaluerint, B ſicque putreſcentes ingentem illam febrem induxerint,quam deinde uaria ſunt conſecuta ſymptomata,partim in genere excretorum immutatorum,partim actionum laeſarum ; Excrementa mutata fuerunt, quod uenter turbatus eſt excrementaque fudit bilioſa,multa,tenuia & ταραχώδης κοιλία,i. aluus turbata locutio frequens eſt Hippocratis quando ſcilicet cum tumultu & moleſtia alui excitantur ad excretionem.Celſus libro ſecundo c.8.uertit reſolutum uentrem,& in Coac.dicuntur uentres dolen- C tes ſine turbatione,qui dolent ſed nihil fundunt ; erant uero quae aluo fundebantur primum bilioſa, tum ratione aetatis adoleſcentię,in qua ob calorem ſolet bilis ſponte accumulari , tum praui uictus & immmodicorum curſuum uſu.Erãt multa quia longo tempore facta erat ingens excrementorum colluuies; erant demum tenuia propter cruditatẽ,quę non poterat non adeſſe in principio.Similiter inter excrementa fuerunt urinae,quae non tantum omni coctionis indicio carebant , uerum etiam ſigna D coctionis contraria habebãt,nempe tenuitatem,atque ſubnigrorẽ : tenuitas fiebat,quia erat pura materia potulenta nullo morbifico humori commixta . Coeterum dubitatur unde nam ſtatim eiuſmodi nigrorem ſit adepta;niſi dicamus illam ſubnigredinem ſignificare obſcuritatem quandam , quae oriebatur ex humorum agitatione , & ſi quoque non inconuenit ex immodicis curſibus aliquos humores combuſtos eum colorem, peperiſſe , nec tamen tenuitatem obſtuliſſe. Quod ſpectat ad laeſas E actiones,quae fuerunt ſitis,atque ſomni carentia;ſitis non potuit non adeſſe,cum febris magna eſſet, cumque aluus copioſa funderet , eaque bilioſa , & multũ cucurriſſet.Atquod ſtatim non dormire coeperit ; uidetur alienum ab uſu , ſiquidem potores tunc ſolent magis dormire , cum maxime a febre caleſcunt:atqui hic oblaeſum habebat antea cerebrum ob immoderatos curſus;ſiquidẽ ſcribit Theophraſtus in lib.de laſſitud.& Ariſtot.quinto probl. nono curſum uelocem tam imbrutis,quam in homi- F nibus afficere capita morbis quoniam; & ſi deberẽt alioquin excrementa a partibus ſuperioribus ad inferiores trahi,ut in immodiceambulãtibus cõtingit,quorum crura fiunt propterea tumida , nihilominus quoniam qui uelociter currunt , neceſſario ſpritum retinent uehementer , inde fit ut pectora , & capita ipſorum repleta maxime calefiant , ſicque internis, atque externis iniuriis diſpoſita magis euadãt. laeſa autem capita,& nimiũ calefacta niſi humore multo abundent,ſomnũ deſiderare ſolẽt. ut contingit huic adoleſcenti,qui nulla die dormiẽs & prima die ſubnigras urinas mingẽs haud difficile

A erat,ut ait Galenus, cognoſcere, eius morbum,non modo periculoſum,verumetiam exitialem eſſe. Atque haec de primae diei ſymptomatibus. Sequuntur accidentia SECVNDAE in qua dicit Hipp.cunƈta fuiſſe exacerbata,nempe excrementa alui plura fuiſſe,atq; magis intempeſtiua, non dormiuiſſe,turbationem mentis,paucumq; ſudorem habuiſſe. De excrementis quomodo Hippocra. dixerit ea fuiſſe ἀκαιρότεραſι.intempeſtiuiora dubitant nonnulli,eo quod non poſſit eiuſmodi uox accommodari ad ſuperiora;cum tales deieƈtiones, quanto citius appa- B rent,tanto magis importunae,& intempeſtiuae dici poſſint.vnde cõparatiuum propoſitiuo Hipp.poſuiſſe dicunt,Sed ſi res ita ſe habet, cur igitur in deieƈtionibus priori die non appoſuit eam uocem? ſiquidem ſi ſint magis importunae priores poſteriori bus tãto magis debebat Hipp. ita appellare illas,& non ſecundas haſce? Igitur arbitror eo modo hic recipiendas eſſe intempeſtiuas deieƈtiones, quo Gal. primo.in primum Epi.tex.25. accepit.ſ.pro crudis; C ſic.n.Hipp. dicit ἄκαιρον ὑπόστασιν urinae. i.crudum, & non coƈtũ ſedimentũ,ut interpretatur Gal.quaſi dicere uelit ſecũda die fuiſſe adhuc deieƈtiones plures,& crudiores,quam prima; niſi quoq; dicere placeat uoluiſſe ſignificare priores habuiſſe quidẽ aliquam occaſionem ex erroribus;ſed has ſecundas minorem habuiſſe,propterea q; fuiſſe magis intempeſtiuas.Quod uero SECVNDA die coeperit habere mentem turbatam, & ſi aluus abundè flueret, quo in caſu ſolent potius deſinere priores mentis turba- D tiones,quam incipere, fuit & illud quidem cum ratione,quia caput ut dixi ex curſibus maximè calefaƈtũ erat, fluxus alui aſſiduus magis exiccabat, ſicut & vigiliae propterea calefaƈto & exiccato cerebro iure ſequebatur mẽtis turbatio: neq;.n.eſt quicquã quod aequè delirium futurum praenunciet,atque praecoces & aſſiduae uigiliae.praeſertim ubi ſit delirium ex ſola intemperie abſq; humoribus.SVDAVIT PARVM. Quod ſudauerit parũ,non eſt adeo mirum,quia multum deiiciebat, raro.n.ſimul duae copioſe euacuationes fieri ſolent: ideo hoc nomine E haud fuit damnandus ſudor,ut putant aliqui, quia eſſet exiguus;ſed quia eſſet intempeſtiuus: hoc eſt neq; indecretoria die,neq; ulla apparente coƈtione ob quod Gal. dicit hoc ſignum quoq; inter laethalia fuiſſe TERTIA haudquaquã melior fuit in qua difficulter morbum tulit,quod ab Hipp.2.prog.inter ſigna exitialia primo loco adnumerauit: ſed & alia malorũ ilias huic adiunƈta eſt:nẽpe ſitis ingens anxietas, multa iaƈtatio .i.πουλυ σβλησρισμὸς.ἀπορία F ſiue ambiguitas,delirauit,extrema liuida,& frigida hypochondrii tenſio ſubmollis utrimq;. Certè unũ quodq; horum ſignorum ſufficiebat ad praeſignificandam mortem futuram:unde omnia ſimul multo magis,atq; amplius ad eius celeritatem atteſtandã: libenter aſſentiur Gal. qui aduerſus alios interpretes conatus eſt probare exacerbationes fuiſſe dieb. imparibus,quemadmodum & mors; eſt.n.Hipp.firma ſententia iiſdem diebus ſiue paribus,ſiue imparibus fieri,& exacerbationes,& iudicationes. Quod pertinet ad anxietatem,ſanè uidetur Hipp.hic praeter morem tribus uocibus uſus,quae unam, & ean-

A dẽ rem ſignificant nempe ἀσάδυς,βλησρισμος ἀπορία ſiquidem omnes ſignificant inquietudinem illã corporis,qua aegri huc atq; illuc uertunt, locum,& ſitum inuenire nequeuntes commodum:atqui Hipp. non conſueuit ita nugari;neq; eandem rem pluribus verbis eodem in loco,ac tempore ſignificare:Niſi dicamus uerum eſſe, quod hae tres uoces ſignificant quidem eandem rem, ſed diuerſas cauſſas eiuſdem, atq; id non inconuenit facere,nec Hipp. nec Ariſt. primum.n. ἀσης ſeu anxietatis cauſſa eſt oris uen- B triculi mordicatio; quam cupiens natura effugere, omnem ſitum fruſtra mutat;atq; haec mordicatio a prauis,& peſtiferis ſuccis inducitur porro βλησρισμος apud Hipp.ſaepè in hiſce aegrotantibus uſurpatus ſignificat ingentem illum motum,ſeu iaƈtationem, quam ob inſupportabilem aeſtum, atq; febrile incẽdium aegrotantes frequenter faciant ἀπορία vero ſignificat anguſtiam & iaƈtationem, ac veluti deſperationem,qua aegri ob peſtiferos, ac malignos ſuccos animum deſpondent,atq; interdum in deliquiũ C cadunt: Iam uero hic adoleſcens omnes huiuſmodi cauſſas intus gerebat oris uentriculi morſum ob humores bilioſos, & acres: incendium ingens in toto corpore,praeſertim in hypochondriis,adhaec febris malignitatem,ob quam animus & calor natiuus penè concidebant,adeo ut minimè Hipp.nugetur,ſed potius ut ſemper, nil abſq; ratione dicat;Delirium fuit maius tertia die quia in ſecunda tantum mens fuit ταραχώδης in tertia uero παρέκρουσεν. i.delirauit: Delirare aũt quid maius eſt,quã mẽtem habere tur- D batã.de extremis uero liuidis,atq;frigidis dicit Gal. fuiſſe ſignum laethale in febre acuta, ut etiam Hip. 4.aph.4.ſcribit,ac praeſertim in aetate 20.ann. fieriq; uel ob magnitudinem inflammationis in uiſceribus,uel ob extinƈtionem caloris natiui,quae cum poſſit eriam fieri ob uehementiam inflammationis, par eſt exiſtimare Gal.haudquaquam de ea intelligere,ſed de alia,quae fit a peſtilitate materiae,quae cum cor prae caeteris petat,ſanè ibi calorẽ natiuum ita ferit,ut corruat; Vtrum autẽ tenſio illa utriuſq; hypochondrii ſignificauerit lienis & iecoris veram E inflammationem, ut putant aliqui, non ab abauo; quãquam non videntur integra adfuiſſe ſigna,quae ponuntur a Gal.8.med.loc.c.8.praeſertim foedus alui fluxus,de quo nihil loquitur in tertia die, & qui non potuit eſſe,qui prima, & ſecunda die viſus eſt, quando.ſ.nondum erat illa tenſio:certè ad fuit in illis partibus ingens incendium,& forſan principium uerę φλεγμονῆς cũ Gal.dicat ſuiſſe illã tẽſionẽ ſubmollẽ abſq; tumore,ac demõſtraſſe nõ ullum ex muſcu- F lis extimis fuiſſe inflammatum,ſed uel ſeptum tranſuerſum,uel iecur uel lienem. De QVARTA pauca & multa dicit;pauca quia nil aliud dicit,quam ipsũ non dormiuiſſe & omnia peius habuiſſe: multa autem dicit, quia uerba illam ἐπὶ τὸ χεῖρον in peius ſignificant omnia praeterita mala ad fuiſſe quoq; in quarta,ſed cũƈta in deterius fuiſſe lapſa,ita ut SEXTA die interierit; & puto Hipp.nõ commemoraſſe accidentia quintae,& ſextae diei,quoniam cum uidiſset in quarta nullam amplius eſſe ſpem,timeretque citiſſimè periturum, amplius non acceſſit; & certè debebat in fine quartae uitam finire, niſi

robur virium uſque ad ſeptimam diem ipſum produxiſſet;atq; hoc ſanè exemplum eſt acutiſſimi, & exitioſiſſimi morbi,ut uerè quemadmodum ait Galenus praeſetulerit hunc titulum ὀξὺς quo ſolebāt veteres uti ante hiſtorias, ad oſtendendam caſus magnitudinem, atque acutiem, quamquam de die mortis non exigua ex characteribus eſt ab Heraclide Tarentino quaeſtio ob alios codices in quibus legebatur ipſum quinta die interiiſſe. At quod Hipp. voluerit in fine apponere aegroti aetatem, nempe quod eſſet viginti annorum,puto cauſſam fuiſſe,ut [B] uoluit oſtenderet morbum fuiſſe uiolentiſſimum, propterea quod ſeptima die iuuenem iugulauit uiginti annorum.i.robuſtiſſimum; & ut ſimiliter indicaret habentem in quarta die ſigna euidentia propinqua mortis, nō potuiſſe ultra procedere ob aliā rationem, quam quod iuuenis, atq; robuſtus erat. De characteribus in extremo poſitis multa ſuo more ediſſerit Galenus quae omnia quoniam pertinēt parum ad uſum artis & ea cupientibus cognoſcere [C] licet apud ipſum,libenter dimittam; Atqui de curatione quae ſimilibus morbis debetur, nonnulla ex inſtituto noſtro breuiter dicam, primum enim morbus fuit acutiſſimus, atq; ob id opus etiam fuit uictu acutiſſimo,qualem fuiſſe ſtatim ab Hippocrates inſtitutum minimè dubitare oportet: & ſi quis eſt, morbus,in quo opus eſſet ſtatim ſanguinem mittere, tum morbi magnitudinis ratione,tum ob uiriū robur,certè hic fuit; uerum uetaſſe uidetur hoc auxilium fluxus alui inſignis; qui prima & ſecūda die [D] adfuit, & quo exiſtente dicit Gal. primo ad Glauc. 14. nullam aliam euacuationem moliri oportere. tertia etiam die haudquaquam anxietas, anguſtia, [A] ambiguitas,& extremorum frigus, ac liuor permittebat ullam ſanguinis miſſionem,adeo ut uериſimile ſit huiuſmodi potentiſſimum auxilium neceſſario fuiſſe dimiſſum, atque vbi occurrit caſus ſimilis, omnino dimittēdū eſſe,ut potius ui morbi,quā medici imprudentia aeger periiſſe dicatur: Sed quoniā prauitatis morbi certa indicia ſtatim ſeſe obtulerūt eratquoq; ſtatim aduerſus huiuſmodi prauitatem contendendum tum externis remediis, tum etiam internis,facta prius praedictione. Vt enim anxieta- [B] ti,quae fit uitio acrium humorum eſt occurrendum emplaſticis,atq; refrigerantibus potibus & cibis: ſic aduerſus incendium,& peſtilentiā;a quibus fiebant inquietudo, & ambiguitas ualere aliqui poterant refrigetatoriae tum potētia,tum actu potiones,atq; bezeartica remedia, nunquam quid etiam adnotat Gale. dormiuit praeſens propoſitus adoleſcens; & quoniam nil magis conſternat, & animos & corpora aegrotantium,quam omnimoda ſomni priuatio; prae coeteris in ſomnum prouocandum omni dili- [C] gentia incumbendum erat emulſionis, ſeminum pa pauеris, lactucae coctae, lotionum partium extremarum,inuntionibus temporum,cum diaopuleone adiecta Philonii portione, & obſeruandum eſt in febribus ardentibus,atq; in iuuenibus,& aeſtate,quo tempore hunc aegrotaſſe mihi perſuadeo, non abſurdum eſse in conſumata & iugi ſomni, priuatione,etiam ad magna opiata deuenire, qualis eſt Theriaca recens,quae etiam perdomanda peſtiferae tabo ualere poteſt: Philonium Romanum pillula de [D] cynogloſſa, aliaque ſimilia, quam cum ualde ſint frigida, poſſunt etiam extinguendo febrili calori non exiguam opem praeſtare.

HISTORIA VIGESIMATERTIA.

APVD Tiſamenum mulier decumbebat: cui voluuloſa moleſte mota ſunt:uomitus multi potum continere non poterat:dolores circa hypochondria: & in infernis:ſecundum aluum dolores,tormina continua: non ſiticuloſa: ſuper calefacta eſt:extrema frigida uſq; in finem:anxioſa; vigil:vrinae paucae, tenues,deiectiones crudae,tenues paucae,iuuare nihil amplius poterat: mortua eſt.

MVLIER quæ decumbebat apud Ti- [E] ſamenum. Praeſens hiſtoria, ſi quae ulla alia eſt maxima admiratione & diſcuſſione digna eſt,non modo propter morbi acutiem ingentem, uerum etiā, quia Hippocrates de aetate nil dicit, de uita anteacta, minus, aut de quoquam alio, ex quo poſſimus colligere,aut ſaltem coniicere: quae faciunt ad uniuerſum morbi ſtatum; ſed quod magis miror tanquam Hippocrati inuſitatiſſimum eſt,quod neque dies notat exacerbationum neque iudicationum: [F] imo uero nullius diei mentionem facit: neque dicendum eſt ut Gal. ſecunda uel tertia die obiiſſe,ideoq; ob morbi ſaeuitiem aegram interiiſse, ut non fuerit neceſſe cōnumerare dies,neq; diem mortis, quoniā Hipp. ut uidebitur & ut legitur primo Epid. in hiſt. [E] Critonis, numerat etiam dies eorum, quia ſecunda die obierunt; quod ſaltem etiam hic facere debebat,nempe diem mortis adnotare. Neq; etiam mihi placet dicere Hipp. non ad fuiſse huic aegrae quoniam uſq; adeo diligens eſt in recenſendis omnibus ſymptomatibus, ut appareat illa ipſummet adnotaſſe: imo uero cum dicat nullam a remediis utilitatem percepiſſe inde coniici poteſt etiā ab ipſo mulierem hanc fuiſſe curatā, & propterea aliquot diebus uixiſſe; alioquin aut nulla, aut pauca fuiſſent [F] adhibita remedia & conſequenter non opus fuiſſet Hipp. ut diceret nullam utilitatem percepiſſe ex remediis. Itaq; fieri poteſt,ut tunc Hipp. quando hāc hiſtoriam ſcribebat,fuerit multis curis, multiſq; occupationib. implicitus, ut dies adnotare oblitus ſit: neq;.n. incōgruū magnos uiros,magniſq; & multis

ne-

negociis detentos errores memoriae & incuriae cõmittere, cum etiam quae sua ingenuitas est quarto Epid. confessus liberè sit se interdum in commissuris capitis a uulnere distinguendis errasse; qua in re à Plutarcho, Basilio, Gregorio Nazianzeno cõmendatur. Verum adhuc maior, & pulchrior difficultas oritur, utrum morbus, quo tentata est proposita mulier fuerit uerus uolulus, & uidetur appellare ipsemet Hipp. in quo, scilicet stercora ore reiiciuntur, & quem aliqui Barbari appellant (Miserere mei,) ob morbi exitiosissimas conditiones; an potius fuerit morbus colicus; nam quod Hippocrates nun quam memorauerit colicum morbum, eumque sub Ilei nomine intellexerit satis in variis lectionibus mostrauimus, nisi dicere uellemus, tũc temporis aut non fuisse huiusmodi morbum, aut ab Hipp. ignoratum fuisse quorum neutrũ mihi placet asserere, qui forsan primus aliorum hoc obseruaui. Praeterea Hippocrates neque meminit foetoris, neq; uomitus stercoris, qui est uerus ueri uoluuli character; Adhaec deiectionum mentionem facit, quas tamen in uero uolulo fieri omnes negant: imo neque etiam flatum aluo exire in uolulo pro comperto habetur medicos, ut manifestè docet Hippocrates tertio de morb. ubi diligenter satis omnia symptomata ueri uoluuli proponit; dico autem ueri, quoniam in li. de aff. internis commemorat uoluulũ arcuatum, & uoluulum aematitem, quemadmodum etiam secundo Epid. sect. sexta, uoluulum mollem, quorum neutrum conuenire cum descripto tertio de morb. unicuiq; satis manifestum esse potest: ut his rationibus uideatur potius colicum morbum describere solum post Tiberii Imperatoris tempora apud medicos celebratissimum. Et certè complura ex signis propositis uidentur ipsi conuenire, attamen quoniam Galenus sentit loqui de vero uoluulo, atq; hũc fieri tam in superioribus ac tenuibus intestinis, quàm in inferioribus, & crassis Aretaeus dicit colicos saepe ileo iugulari, quasi morbi sint admodum similes; ipse quoq; hanc sententiam sequar; & iccirco priusquã ad verborum Hippocratis anatomem deueniã pauca quidã de huiusce mali natura docebo; Qui enim uoluulus a Latinis, & Iliaca dicitur eo quod in sese uoluantur intestina, a Graecis Ileos nuncupatur, nec non interdum cordapsum. Cael. Aurel. tertio acut. c. 17. appellat tormentum acutum, & sic uocari ait, quod torqueantur intestina ob spiritus exitum negatum, atq; ob dolorem, ob quem aegrotantes in se se conuoluuntur & arcuantur; ob quod forsan Hippocrates quãdam speciem uocat uoluulum arcuatũ Silimachus apud eundem Coelium narrat quosdam Pythagoricos uocasse φραγμὸν i. sepimẽtum; quasi in ipsis intestinis fiat, ueluti sepimentum. Vtrum dictus sit ileos morbus ab intestino, an intestinum ab hoc morbo, parum refert decernere Galenus certe secundo Meth. c. secundo putat sic uocatũ a symptomate, s. ἀπὸ τοῦ ἰλεῖσθαι i. a conuoluendo. De nomine autem cordapsi tria notanda; unum est Cels. quarto lib. ca. 13. scribere Dioclem Caristium uocasse morbum crassioris intestini ileũ tenuioris autem cordapsum: tempore uero suo econtra crassioris intestini morbum uocatum esse colon, uel colicum, tenuioris

A ileum, ex quo loco colligi potest uerum esse, quod initio dicebam nomen colici non fuisse ante Celsi tempora, qui floruit circa Tiberii principatum unde etiam miror quõ Gal. hoc in loco dicat ileum esse morbum tam crassiorum, quàm tenuium intestinorum. Alterum adnotandũ est Aretaeum lib. de acut. ponere differẽtiam inter ileum, & cordapsum, quod praeter tormina in cordapso est tumor, qui si comprimatur, cedit, & quodam modo uidetur relaxari, quam etiam differentiam uidetur agnouisse apud B Aetium Archigenes. Coeterum Diocles Carystius secundus Hipp. ab Atheniensibus uocatus possit alias differentias, scilicet in Ileo fieri eructuationes, crepitus sine stercore tñ saepe sine tumore, ac duritie, recipi clysteres, & dolores inchoare a superiorib. In cordapso uero si mitis sit per os excerni humores. Sin uehemens excerni stercus, non recipi clysteres uentrem durum esse, atq; tumidum. Gal. autem sexto de loc. aff. secundo inquit uocatum esse cordapsum hunc affectum, quod in eo instar cordarũ C circunuertantur intestina ab antiquis etiam cordae vocata. Tertium notãdum est ueterinarios medicos qualis Absyrtus ubi iumenta reiiciunt cibos, uel per os, uel per nares uocare cordapsum. Verum dimisso nomine dico Ileum esse dolorem acutum, ut plurimum intestinorum tenuium, nihil deorsum permittentem labi; unde colligi potest Ileum arcuatum, & sanguineum, & mollem propositos alibi ab Hipp. non esse hunc. Est dolor acutus quia semper acerbissimus, licet Gal. secundo, & 6. de loc. aff. uideatur a-D cerbiorem facere colicum, quippe quo aliquos sibi manus consciuisse narrat: Dixi maiori ex parte intestinorum tenuium, quoniam Gal. ut dixi hic uult etiam fieri in crassis; sed illud est rarius, & per communicationem a superioribus, atq; tũc euomuntur stercora, quae ueram formam stercoraceam tantum in crassis, & extremis, non autem in tenuibus, atque superioribus acquirunt. Caussa autem propter quã frequentius patiantur intestina tenuia est, tũ quia sunt magis sensibilia, tum quia angustiora, tum quia E humorum sentinis sunt proximiora. Dictũ est prohibere nil exire extra, ad differentiã colici, in quo, uel sponte, uel ope clysterium educuntur foeces, & humores; imo plerunque hisce tantum curatur; cum in in Ileo solum per superiores partes aliquid reiiciatur. Est symptoma in genere tactoriae actionis deprauatae, est & expulsoriae laesae. Facultas autẽ tactoria, & expulsoria laedi possunt uel essentialiter, uel accidentaliter, vel utroq; modo, ut & aliae, quẽ admodũ scribit Gal. 3. de symp. caussis. c. 1. Laeditur F essentialiter laesa temperie, quae est facultatũ substantia, ut ait Gal. initio lib. de fac. nat. laeditur accidentaliter, qñ impeditur ab aliquo morbo instrumẽtali, ne possit operari, ut obstructione. Iam uero in Ileo utroq; modo laeditur facultas tactoria, & expulsoria. s. ob inflammationẽ, seu tumorem inflammatorium, nec non obstructionem, quam uocabant Pythagorici, ut ante dicebã sepimentũ; etenim cum uel tumore, uel alio pacto cõuoluta intestina nil permittunt infra exire, facultas expultrix nitẽs pellere uertit omnia ad superiora, unde intestina tenuia, & sensibiliora distenta a flatu, & foecibus, necnon

ab inflammatione, & humoribus acribus dilaniata incredibiles illos cruciatus inferunt aliaque ſymptomata tertio de morb. ab Hippocrates commemorata, adeo ut cauſſae internae huius affectus ſint humores, & flatus facientes tumorem, obſtructionem, & extenſionem, externae cauſſae ſunt in primis tempus anni, ut Autumnus ſecundum Hippocratẽ tertio aph. 22. de quo etiam loquẽs Aretaeus dicebat Ileum fieri magis autumno, quam hieme, & aeſtate, quam vere. Auic. etiam uult aerem peſtilentem facere ileũ, & videtur hic indicare Hipp. frigus, vehemens idem facit, ut aliqui cibi, qui proprietate quadam faciunt ſimiles dolores; ut Cicero dicit ſibi contigiſſe ex eſu helueolarum, ſic refert Aetius de atramento ſaepiae, ſiue ſucco nigro loliginis, potus, aquae frigidae, impulſio uehemens inteſtinorum in curandis herniis, ut nuper uidi in mercatore Piſano, qui ſic factus eſt Iliacus ex bubone; Venena etiam aliqua hunc morbum faciunt, ut recitat Nicander de aconito, & argenti ſpuma: Fungos quoque interdum producere hunc morbum teſtatur Cael. Aurel. Modo accedamus ad Hippocratem noſtrum.

MVLIER. Graecè γυνή, utrum uirgo, an nupta an alterius conditionis eſſet non dicit Hippocrates, uel ob modeſtiam, uel quia ignoraret: attamen haud uirginem fuiſſe certè iurarem, quod propriè uocarent Graeci γυναῖκα ſicuti latini mulierem, quae iam deflorata eſſet; unde refertur de Democrito, qui cum die quadam fuiſſet obuiam factus cuidã foeminae, quae antecedente nocte fuerat uitiata ſic appellauit χαῖρε γυνή, ideſt mulierem ſalue cum ante ſemper uirginem uocaſſet. Cicero etiam obiurgãtibus, quod ſenagenarius uirginem duxiſſet reſpondiſſe fertur cras mulier, ideſt, γυνή erit, ſic uocabant γυναικεῖον locum domus ubi defloratae, παρθένιον uero ubi uirgiues habitabant, ut eſt apud Plut. in Alex. DECVMBEBAT apud Tiſamenum, non quod in domo Tiſameni eſſet, ſed quod domus, ubi erat aegrotans, propè domum ipſius Tiſameni eſſet; qui Tiſamenus Eleus erat ex gente Lamideorum, qui & ipſi medici erant, & artem aruſpicinam callebat, ac ob alia praeclara facinora ut ſcribit Herodotus lib. nono, omnibus notus, ut patet, quique forſan habitabat in Thaſo, quamquam non inconuenit hos cõmemoratos ab Hippocrate haud omnes fuiſſe Thaſios, ſed circũuicinos etiam, quos eum uitiaſſe haud abſurdum eſt. Illud certum eſt, & Tiſamenum de quo multa ſcribit Herodotus, uixiſſe Hippocrates aetate, ut is fuiſſe facile potuerit. Haec autem mulier quomodo in hunc morbum inciderit, hoc eſt ob quas externas cauſſas haudquaquam diuinari ſufficio, niſi dicamus propter uictus errores, & praeſertim ob aerem peſtilentem, a quo etiam fieri Ileũ ex Auic. ſententia prius diximus: huic ergo ſtatim Iliaca ſymptomata difficiliter mota ſunt. Quae autẽ ſint huiuſmodi ſymptomata, pedetentim enarrat dicens. ἔμετοι πολλοὶ quod enim quis uomat, non protinus eſt Iliacus, ſed qui multus uomitus habeat, hoc eſt frequentes copioſos, atque uarios de eo dubitari poteſt. POTVM continere non poterat) Cur Iliaci potum continere nequeant, eſt quia frequenter uomunt: ſed dicetis nonne eadem ratione haud continere poſſunt cibum? id quod ſi eſt, cur potius id dicit de potu, quã de cibo? An forſan, quia facilius potum, quam cibum uomitu reiicere poſſumus; quamquam non diffiteor eſſe quoſdam oeſophagi, & ſtomachi affectus; in quibus facilius uomũtur dura, & ſolida, quam liquida; ſicuti animalia ruminantia, quae cum reuomant cibum in os, ut illũ conficiant magis, haud tamen unquam reuomunt potum, & ſi interdum copioſiſſimè potent. Poſſumus etiam dicere nomine potus intellexiſſe ſorbilem, cibum, quem ſumebat, & quo Hippocrates aegros ſemper, & praeſertim acutis detentos alebat: etenim & hoc peſſimum eſt euomere continuo cibum, quod nutritio ſic auferatur, ſine qua non poteſt uita conſiſtere. DOLORES. Circa Hypochondria) ſiue flatus contineantur in hypochondriis ſiue quiſpiam tumor, ſit dolor, ſcilicet ob ſolutionem continui, utrumque fieri ſolet in Iliacis, ac propterea, nunquam eſt quin doleant circa praecordia, ſi malum ſit inteſtinis ſuperioribus. ET IN INFERN. Non ſolum in hypochondriis dolorẽ habebat miſera mulier, ſed etiam in toto uentre inferiori; non quod totum abdomen uel tumeret, uel eſſet repletum flatu, ſed inteſtina cum ſint ſibi ipſis continua uix una pars ipſorum affici poteſt, quin ſimul & aliae afficantur; unde ait etiam fuiſſe continuos dolores: Sed cum dolores continuo faciant ſitire aegrotantes ob continuas querelas, quomodo inquit non fuiſſe ſiticuloſam? Haec eſt una ex iis rebus, quae faciunt admirandam hanc hiſtoriã, cauſſa autem huius euentus eſſe potuit, quod potus reiiciebatur, qui irrigans ipſas fauces prohibebat quominus illae exiccarentur, & ſitim facerent; nec ualet, quod uomitus quoq; ſitim facere ſoleat, quoniã id quidem uerũ eſt, ubi reuomuntur humores ſuperuacanei, dum reiiciũtur uomitu, haudquaquã madefaciũt, imo bilioſi magis exiccãt; cõtra cibus & potus madefaciunt; ſic .n. dicebat Ariſt. 25. probl. 12. aerẽ non madefacere ſuperficietenus, ſed aquã. SVPERCALESCEBAT. Voluuloſi omnes habent quidem febrẽ, ſed quae uaria eſt, & iugiter augeri, ac remitti uidetur; ea propter dicit hanc mulierem ſupercaluiſſe, quaſi calori febrili exiſtenti alius ſuperuenerit; & cum febris eſſet praua, & maligna, haudquaquam magnitudinẽ illam oſtendebat. EXTREMA. Id habẽt ut ſaepè dixi, omnes internae inflammationes, vt calorẽ ab extimis ad ſeſe trahant; idcirco inflammatione exiſtente in praeſentis aegri inteſtinis haud mirum ſi toto morbi curſu fuerunt ſibi extrema frigida, ob quod etiam fuit & ἀσώδης, & uigil, ſi quidem affecto grauiter ore uentriculi, tum ob inflammationis uicinam, tum ob iugem uomitũ, haud quaquã dormire poterat. ſed dicet aliquis ad quid Hippocrates commemorauit inſomnietatem; quis umquam exiſtimarunt hunc in tanta malorum colluuie poſſe dormire? Ratione doloris certè dormire nullo pacto poterat, aderant tamẽ multa alia, quae ſomnum aliquem inducere poſſe uidebantur: qui quoniam non inducebatur: nil mirum ſi ab Hipp. hoc adnotata fuit. Cumq; ad mali ſedem confluerent cuncta penè corporis excrementa, non mirum eſt urinas fuiſſe paucas, atque tenues. Coeterum

dubi-

dubitatione dignū eſt, quomodo dicat foeces fuiſſe A
crudas atque tenues ſiquidem inter praecipua vol-
uuli indicia illud eſt ut ab inteſtinis neque flatus,
neque foeces reddantur, ſed omnia per os reiician-
tur qua ratione multò miſerabilius efficit hoc mor-
bi genus. Reſpondent aliqui, quod ſcribit Hippoc.
deiectiones alui fuiſſe crudas atque tenues, ita intel
ligendum eſſe, quaſi id quod exibat non eſſet opus
expultricis facultatis; ſed veluti quidam tabus ſpon
tè exiens, & colliquatus vi caloris febrilis, & incen-
dii iecoris. At hoc non tollit dubitationem, quia ſi B
neque flatus exire poteſt, aut quid aliud, vt dicit
Hippocr. in lib. de affec. multò minus ulla alia ma-
teria. Itaque dicendum quod ſcribit Galenus diuer
ſos eſſe tumores ſuperiorum, & inferiorum inteſti-
norum, quia in illis reiicitur ore, & ſtercus, & mor-
bus, eſt laethalior. Iam verò quae in hac muliere in-
teſtina paterentur non dicit Gal. ſed cum Hippocr.
non memoret ſtercoris exitum, exiſtimandum eſſet
poti us fuiſſe malum in inferioribus. Sed adhuc du-
bitatur quia ſtercus propriam figuram acquirit in C
inferioribus inteſtinis, vnde non videtur poſſe reii-
ci niſi cum haec patiuntur. Praeterea cum inteſti-
na ſolum affecta ſint, ad quid poteſt urinae contem
platio conferre? Ad primum dicendum vel Gal. no-
mine κόπρον intelligere quicquid in inteſtinis con-
tinetur tam ſuperioribus, quàm inferioribus; vel po
tius totum ſiccum primae coctionis excrementum,
quod modo compactum, & durum eſt, vt appella-
tum ab Hippocrate παλαιὸν κόπρανον, vel recens &
molle. Atque hoc eſt, quod etiam intelligere vo- D
luit Hippocrates in fine primae ſect. ſecundi Epid.
vbi dicebat ruptiones pectinis, vbi fiunt ſupra um-
bilicum in dextera parte eſſe doloroſas, anxioſas,
atque ſtercoris vomitum inducere. Quod autem di-
cit Hippoc. deiectiones fuiſſe crudas, ac tenues, cer-
tè non eſt facilè intellectu niſi dicamus id ipſum di-
xiſſe de deiectionibus, quae ante morbum factum
exibant, quasve fuiſſe tales conſonat rationi. Quod
verò dicitur apud Coel. Aurel. loco iam citato ali-
quos putaſſe ſtercus exiens mali odoris eſſe melius E
ſtercore ſimplici, non eſt praeter aliquam rationē,
cum quae non habent tetrum odorem ſignificent,
incēdium ingens, quo exſiccantur, & inodorae foe-
ces redduntur: nec valet quòd Hipp. in Coac. praed.
& tertio proret. tex. *66.* dicat voluulos foetidos ne-
care ſtatim, quoniam id dicit, vbi ileo coniunctae
ſunt parotides. Ad aliud de vrina lucullentiſsimè
ſatisfacit Gal. in comm. nempe in cunctis affectibus
valde praeſtare vrinas ipſas obſeruare, quoniam li-
cet affectui principali cognoſcendo nil, aut parum F
omnino obducant, valde tamen intereſt vtrum ipſi
quiſpiam alius affectus coniungatur ſiue bonus, ſi-
ue malus quod ex vrinis cognoſcitur, quae ſi bonae
ſint haud ad ſalutem atteſtandam multum confe-
runt, ſin autem prauae ſint mortem multò magis ſi-
gnificant: vnde Hippocrates in praeſenti cum dixe-
rit vrinas, & excretiones alui fuiſſe tenues, & cru-
das, quis non videt haec ſigna auxiſſe necis futurae
ſuſpicionem? ita ut meritò ſtatim ſubiunxerit nul-
lum remedium ſibi contuliſſe, atq; ipſam interiiſſe.
Ex quo loco, vt optimè notat Gal. conicitur huic
aegrae ab Hippocrate fuiſſe adhibita vſque ad ex-
tremum remedia, etſi ab initio moritura ab ipſo pu
taretur; vt exemplum eſſe poſſit non deferendos
eſſe aegros licet extremè periclitantes, quemadmo
dum nec Hippocrates deſerebat, quamquā eorum
remediorum praeterquàm ſectionis venae interdū,
rariſſimè meminerit, quod nimis operoſum, & ab
ipſius inſtituto alienū fuiſſet ſingula praeſidia ad-
hibita recenſere; quod ſi nonnunquam (vt dixi) id
facit, eſt quia remedium commemoratū habuit ali-
quid rari ueluti in Anaxione, cui in octaua die mor
bi exiſtenti ſecta fuit uena praeter morem medico-
rum, & rationem, qui docent ſtatim ubi exigitur,
ad phlebothomiam eſſe deueniendum. Illud unum
haud eſt ſine animaduerſione praetereundum, hic
Hippocr. appoſuiſſe ante mortē, praeter ipſius con
ſuetudinem, quòd nullum remedium cōtulerit, tum
ad ilei ſaeuitiem declarandā, ob quam vt dixi à bar-
baris uocatus eſt, miſerere mei, tum quia nullum fu
turae mortis indicium certius habetur, quàm ubi ui
morbi cuncta humana praeſidia uincuntur, vt dice-
bant Aretaeus, & Aetius de elephantiaſi. Priuſquā
autem ad curationem deſcendam duo uidere ope-
reprecium eſt, vnum qua die mortua ſit haec mu-
lier, cum Hippocr. de hoc nihil dicat. Alterum eſt
circa urinas quomodo Hippocr. ſexto aphor. 44. &
in Coac. dicat ſtranguriae ſi ſuperueniat ileus, pe-
rire aegrotantem intra ſeptimam diem, niſi ſuper-
ueniat febris cum urina copioſa, vel ut dicit Auic.
16. tertij trac. quarto, c. *29.* ſudor; Quem aphoriſ-
mum interpretans Galen. dicit ſeſe ignorare ueras
cauſas illius ſententiae; imo ſuſpicatur an ſit ger-
manus aphoriſmus Hippocr. Ad haec uidetur Gal.
negare fieri ileum poſſe ab humoribus frigidis, &
craſſis, ſecus quàm ſentit Hippocr. in lib. de affect.
Ego autem puto, quòd interdum ſuperueniat ileus
ſtranguriae eſſe, quando eadem cauſſa, ſcilicet hu-
mor ualde glutinoſus, & viſcidus, qui facit ſtrangu-
riam in inteſtinis cumulatus, & ſtercori obuolutus
tranſitum impedit humoribus, & foecib. ad aluum:
in quo caſu febreque accedente humor ille aut ſol-
uitur in ſudorem, aut eliquatus, & in veſicam cor-
riuans morbum ſoluit, alioquin uerè dicit Hippocr.
in Coac. iliacis ſuperuenientem vrinae interceptio-
nem cito interimere. Qua autem die mortua ſit
haec mulier, quod erat alterum; ſunt nonnulli qui
dicunt periiſſe ſtatim eadem die, & propterea Hip-
pocr. non commemoraſſe neque dies exacerbatio-
nis, neque mortis. Verum haudquaquam mihi pro-
bari poteſt iſtorum ſententia, propterea quod cer-
tiſſimum eſt complura remedia ab Hippocr. adhi-
bita fuiſſe, quandoquidem ipſemet faſſus ſit ea nil
contuliſſe: adhaec, vt nuper dixi, Hippocr. ſexto
aphor. dicit, quibus ex urinae ſtillicidio ileus ſuper-
uenit ſeptem diebus perire; ileus ſuapte natura eſt
exitialis, multo exitialior eſt, ſi alteri morbo ſuper-
ueniat: ſi igitur quando ileus exitialior eſt non in-
terimit ſtatim prima die: multo minus potuit ileus
huius miſellae prima die eā interimere; Sum itaque
huius ſententiae hanc mulierem periiſſe quidē cito,
ſed non adeo cito, vt non peruenerit ad tertiam aut
quartam diem; non commemorauit autem Hippoc.
diem,

diem, quia cum esset occupatissimus, forsan (vt aliàs dixi) oblitus fuit, vel non habuit ocium. Modo dè curatione huic dirissimo morbo debita aliquid dicamus, in qua instituendum primum opus est mali sedem dignoscere, an scilicet in extremis, an in summis intestinis posita sit, quia ex uariatione huiusce modi sedis, curationem quoque uariari nonnihil necesse est. Itaque si vel inflammatio praesens adsit in infernis intestinis, vel suspicio ne sit futura, statim deueniendum est ad sanguinis missionem à pedibus secundum Hippocr. & Gal. praecepta iubentium inflammatis infra renes partibus sanguinem mitti oportere ab inferioribus; sin verò inflammationis superiorum metus sit a brachio mittendus est sanguis, quamquam Hippocr. tertio de morb. vbi longius de his loquitur aliter decernat de sanguinis missione, vt Diocles apud Celsum. Tum studendum est intestinis ipsis apertis reddendis, atque conseruandis; idque fit vbi malum est infra clysterib. mollibus, vt succo maluae, ptissana, decocto capitis castrati, cum hordeo, quod remedii genus non modo ualet ad intestina mollienda, & reseranda; verum etiam ad prohibendum ipsius inflammationis incrementum. vt autem recipiantur clysteres modum docet auctor ille tertii libri de morb. vt scilicet folle prius uento repleantur intestina, atque ijs distentis clyster iniiciatur, podiceque cum spongia obstructo aeger in aquam calidam deponatur, quamquam & hoc pariter Caelius improbat. Sin superiora intestina laborent, idem faciendum atque tendandum est potu iurium, atque succorum similiter emollien tium & refrigerantium (quod monet Hippocrates tertio de morb.) leniter, vt est ius maluae, lapathii, capitis castrati, ptissana, similibus iuribus facta. Aliqui veteres vt Diocles voluerūt pileam plumbeam esse deuorandā quò aperiantur intestina. Sed Coel. Aurel. tertio acut. decimoseptimo damnat, quod fri-

A giditate magis intestina denset, & coarctet. Sicut etiam damnat quòd medicamenta purgantia exhibeat tāquàm magis exasperent, & quo ad pillulam eā certè quādo caetera remedia prosunt abstinendum ab eius vsu: at quando casus est desperatus, tūc licet aggredi quodlibet remedium. Extrinsecus quoque circa vmbilicum, & circa pectinem eadem intentione est incedendum. Quod ad victum pertinet is debet esse, qualis in acutissimis omnibus, praesertim uerò curandum vt omnis cibus sit non mo-
B do sorbilis, verum etiam maximè aquosus ne scilicet crassior cibus in intestina delabens ea alioquin malè affecta magis adhuc exacerbet. Hippocrates secundo Epidem. circa finem iubet dari multum vini meraci, atque frigidi donec somnus vel dolor fiat crurum. Cael. autem loco citato ubi curat onem totam Hippocr. vel cuiuspiam alterius auctoris illius lib. damnat, de vino dicit id concedere malis, sed sui similibus consiliis, eumque tribus criminatur; quòd in dando vinum haud obseruandū iusserit mali de-
C clinationem: quòd plurimum dari iubeat, atq; meracum, à quo etiam sanos mente alienari perspicimus; quòd det frigidum, quòd à frigido omnes tumores augeantur. Sed cum Hipp. pro remedio ad cōciliandum somnum maximè in hac curatione necessariū, non pro victu praecipiat, haud ita videtur damnandus; praeterquam quòd de molli voluulo, & à frigido humore facto loquitur; in quo sicuti scribit conferre febrem, vt etiam sexto aphor. 44. & in Coac. praen. sic par est existimare posse quoque vinū me-
D racum multum prodesse: Quod Caelius cū methodicis suis velit aegrotantes loco lucido, & mediocriter calido esse detinendos cum requie, & silentio probo, sed imperare suam abstinentiam cibi vsque ad tertiam diem, & post alternis tantum diebus cibatione vti, in morbo, in quo facilè vires omnes ruunt, haudquaquam commendare possum.

HISTORIA VIGESIMA QVARTA.

MVLIEREM ex abortu infantuli earum quae circa Pantimidem, PRIMA febris magna corripuit, lingua perarida. siticulosa, anxiosa, vigil, aluus turbata tenuibus, multis, crudis, SECVNDA superriguit: febris acuta: ab aluo multa, non dormiuit. TERTIA maiores labores. QVARTA delirauit. SEPTIMA obiit, aluus semper humida deiectionibus multis, tenuibus, crudis; vrinae paucae, tenues, febris causus.

MVLIEREM EX ABORTV. Alterius mulieris proponit nobis hoc in loco Hippocrates exemplum, sed ab antecedente longè diuersum, id qd facit, vt in raris cuiusque generis, & cuiusque sexus morbis nos exerceat. Voco hunc casum rarum, non quòd frequenter non contingat, siquidem crebrò id euenit, vt abortientes ardentibus, & prauis febribus capiantur: verum quia celeritas & modus mortis non fuerunt ita vulgares.

E Fuit itaque mulier quaedam habitans apud Pantimidem, quam febris magna ex abortu infantis corripuit. Quis fuerit Pantimides, apud quem complures mulieres habitabāt, non est adeo anxiè quaerendum, sicut nec quae fuerit haec mulier, quam omnino ignobilem fuisse non dubito; & forsan Pantamides erat leno, apud quem multae mulieres pro illius saeculi consuetudine uenales prostabant, siquidem illius coniugis non meminit. Sed utcumque sit haec aborta est νήπιον, hoc est infantē, in quo mense

non

non dicit Hippocr. quemadmodum dicet in sequenti, quoniam fortè hanc non visitauit, neque id sciuit, suspicandum est tamen non fuisse foetum grandiusculum, siquidem erat νήπιος, sed (vt dicit Galen. in sequenti historia) vel unius, vel duorum, vel ad summum trium mensium. Dicitur autem Hippoc. νήπιον, siue puerulus per metaphoram, vt Galen. in comm. atque tertio Epid. secundo & quarto aphorism. primo, foetus paruus ab initio vsque ad quartum mensem ad summum, hoc tempore cum foetus eijcitur ab aliquibus Latinis vocatur aborsus: sicuti abortus dum eijcitur non longè à legitimo partu; sed de nomine haudquaquam curandum est praesertim Latinorum; illud certum est omnes abortus ab Hippocrate vocari ἀποφθορὰς, id est corruptiones, vt hoc in loco, sicut & ἀμβλυῶσεις, quod uerè tunc foetus corrumpantur, & minimè vitales sint; simili pacto vocantur ἀποθάρματα ea medicamenta, quae grauidae mulieres sumunt, siue sua sponte, siue aliorum consilio ad pèrdendum foetũ, quaeq; Plin. lib. 28. cap. septimo, videtur appellasse abortiua medicamenta. Etenim apud veteres licebat foetus nondum animatos interimere, vt se fecisse in illa psaltria testatur Hippoc. libro de genitura; at vbi verò animati essent minimè licebat: ob idque Hippocr. in iuramento praecepit ne medicus propinaret abortiuum. At apud Christianos nullo tempore hoc licet; siquidem (vt dicebat Tertullianus in apologetico) properatio homicidii est prohibere nasci. Scribit Hippocrates lib. de septimestri partu fieri abortus frequentiores quadragesima conceptionis die quando uerisimile est praesentis νηπίου, id est infantuli fuisse factum. Fit verò abortus aut ab externis, aut ab internis caussis; quae internae caussae, aut sunt vitio mulieris, aut vitio infantis, de quibus omnibus, quoniam satis diligenter sum locutus in tractatu de morb. mul. ab iis amplius tractandis abstinebo. A qua caussa haec mulier fit aborsa an scilicet interna, vel externa, haud satis constare potest ex ipsius Hippocr. verbis; Verum quoniam statim ab abortu capta est morbo exitiali, atque symptomatibus saeuis, puto cum Galeno haud ab externis caussis esse factum abortum, alioquin id Hippocr. dixisset; sed suspicor ante abortũ habuisse corpus maximè vitiatum, & pluribus crudis, atque tenuibus humoribus repletum, ita vt acetabula nimis laxa, & humida reddita foetum etiam paruulum sustinere nequiuerint. Omnem abortum esse grauem, & partu naturali multo grauiorẽ satis vsu compertum est, & Hippocrat. primo de morb. mul. probat, quia totus praeter naturam est, sicuti partus est naturalis. Omne autem violentum semper naturali deterius, atque periculosius est: quare in hac muliere deterrimis succis repleta haud mirum est, quod ex labore abortus fuerit praeter naturalis calor accensus, atque inde putredo, & febris accẽsa. Fuisse autem propositam mulierem crudis, atq; prauis succis repletam inde conijcio, quòd statim atqui aegrotare coepit, humores multos tenues, & crudos aluo fudit, sicque toto morbi tempore durauit, quos non in morbo, sed ante fuisse, in ipsius aegrae corpore genitos, & accumulatos rationi est consentaneum.

A Etenim nisi ita fuisset, haud erat aequum, vt moreretur, quoniam etsi abortus omnis periculosus sit, quia dilaceratis acetabulis facilè vteri ulcerantur, atque inflammantur, vt Hippoc. adnotauit, attamen multo minus periculosus est abortus, qui fit primis conceptus diebus, quando scilicet acetabula nondum benè coalita leui negocio scindũtur; praeterquã quòd non est diuturna facta menstruorum intermissio adeo, vt opus sit longa purgamentorum euacuatione. Hanc ergo mulierem postquã

B aborsa est, illico febris magna corripuit. Galenus autem dubitat, nunquid haec febris initio fuerit ardens; quia ex vna parte videtur fuisse, tum quia ipsemet Hippocr. in calce historiae id testatur, tũ quia statim apparuerunt indicia febris ardentis, nimirũ aestus ingens, linguae ariditas, sitis. Ex alia parte suspicatur dictionem illam καῦσος haudquaquã esse Hippocraticam, quia si Hippoc. voluisset docere genus febris, vtique in cunctis historijs id facere debuisset, non fecit autem, quoniam supponebat le-

C cturos symptomata tantum a se obseruata aegrotantium ex iis fore cognituros genus morbi, a quo dependent. Quamquam autem ita dubitauerit Galenus, & forsan multò profusius quàm decuisset in eo sese elongauerit, vt probaret postremam illam vocem καῦσος fuisse ab aliquo adiunctam; tamen haud videtur negasse, quin potuerit etiam febre ardente initio laborasse; & quia videbat obstare posse, quòd Hippocrates dicat semper humores crudos ab aluo fluxos; ardentem verò febrem fieri à bile pu-

D trescente, dixit potuisse bilem quidem exuberare in totius corporis ambitu, atque ibi putrere; in primis autem vasis, in mescraeo, atque in concaua, & conuexa iecoris regione crudos succos latitasse, qui partim per vrinam, maxima ex parte per aluũ euacuarentur. Sed miror sanè, quomodo dicat causum fieri posse ex bile putrescente in uenis ambitus corporis, siquidem ipsemet pluribus in locis docuit ardentes fieri a bile putrescente in uasis intimioribus, & secundo in primum Epid. tex. vigesimo, propo-

E nens differentiam ardentium febrium, atque tertianarum, dicit eas conuenire in materia, differre autẽ loco, quoniam si febres ardentes sint, in uenis praesertim iecinoris, & uentris bilis abundat: tertianae autem fiunt cum in totius corporis carnibus dominatur bilis, quod etiam clarius dixit primo Epide. comm. primo, tex. nono, & comm. secundo, tex. 20, & 73. vbi scribit fieri ardentes cum in uasis sanguini mixta bilis putrescit, praecipuè verò in uentris, aut iecoris, aut pulmonis uenis tanquam cordi pro-

F pinquioribus. Nisi pro Galeno dicere placeat non fuisse febrem ardentem exquisitam uerè, sed minus exquisitam. Nonnulli interpretes putarunt hanc foeminam ex abortu incidisse in vteri inflammationem; idque insinuasse Hippoc. quando dixit aegram doluisse, adeo vt potuerit febris ardens inde nasci, quando certum est secundum Galeni doctrinam a quolibet viscere inflammato posse febrẽ ardentem oriri; & Hippocr. de morb. mul. ex abortu huiusmodi inflammationes, vlcerationes, aliaque mala fieri docet. Gal. quoque secũdo de diff. respir. huic sententiae adhaesisse inuenitur. atqui nõ video

necessa-

neceſſarium hoc eſſe, vt inflammationem paſſa ſit,
maximè cum iam fuerit conſtitutum feciſſe abortũ
conceptus primorum dierum, quando acetabula
nondum ita firma ſunt, vt opus ſit ea dilacerari;
ſicque inflammationi occaſionem praeſtari. Atqui
praeparatio corporis potiſſimum fecit ad genera-
tionem febris magnae; nec ualet quod abundaret
tenuibus, & crudis ſuccis, quia poſſunt eſſe biliosi
ſimul, maximè quando fit praeparatio a cibis pra-
uis, vt alliis, coepis, aliisque ſimilibus, quibus Grae-
ci ſolebant veſci, atque etiamnum veſcuntur. Cum
itaque facta eſſet in propoſita muliere ſtatim pri-
ma die febris magna, & ardens licet non exquiſita,
iure merito facta eſt & lingua arida ob aeſtum inti-
marum partium. Sic enim Ariſtot. trigeſimaquarta
prob. quarto, dicebat linguam eſſe indicium febris
ardentioris, tum quia ſpongioſa eſt, & bibax humo
rum, atque vaporum, tum quia ſuperpoſita eſt pul-
moni, & cordi, quae ſunt febris domicilia. Facta eſt
etiam διψώδης, hoc eſt continuò ſitiens; id.n. ſignifi
cat vox Graeca. Quod uerò facta fuerit ἀσώδης, Gal.
dicit fuiſſe propter κακοηθείαν, ſeu malignitatem fe-
bris; Ego vero addo fuiſſe quoque ob putredinem,
quae prope ipſum ventriculum fiebat; cuiuſmodi
diximus iam in ardentibus febribus cõtingere; Vbi
autem ventriculus ita torquetur, vt anxietatem fa-
ciat, quis eſt qui dormire queat? habet enim ven-
triculus, & praeſertim ipſius os tantam cum cere-
bro coniunctionem, vt illo patiente neceſſario hoc
etiam compatiatur. Ad haec prima die inquit Hip-
pocr. aluum turbatam multis tenuibus, atque cru-
dis humoribus; quod enim dicebam hanc mulierẽ,
ante abortum habuiſſe corporis ad morbũ ſaeuum
praeparationem; ſibique puerperia fuiſſe retenta
id quoque colligi poteſt ex hoc, quia ſtatim prima
die aluus fudit multa, tenuia, & cruda, quaſi vero
pars non exigua purgamentorum, & aliorum ex-
crementorum quibus mulieris corpus ſcatebat, eò
ſit conuerſa, vt fieri ſaepe ſolet, & dicit ταραχώδεις
κοιλίαι, quoniam haud ſimpliciter & pacatè exibant
huiuſcemodi excrementa, vt ſolent interdum face-
re in his febribus; ſed cum tumultu, ac turbatione.

SECVNDA DIE SVPERRIGVIT.
ἐπερρίγωσε, nam haud amplius habuerat rigorem,
quod forſan debuiſſet prodeſſe ſecundum Hippoc.
quarto aphor. 58. at non profuit, quinimo febris fa-
cta eſt acuta, ab aluo multa exierũt, nihil dormiuit.
Febris aucta eſt, & facta acuta; quòd concuſſu rigo-
ris maſſa prauorum humorum, qui inerant venis, &
extra venas calefacta, & putreſcens augumentum
febri praeſtiterit non exiguum, à quo febris augu-
mento necnon ab alui fluore qui pergebat, neceſſe
erat ſomnum adimi. Atque huiuſmodi labores non
modo perſeuerarunt. TERTIA die, verum etiam
maiores euaſere, & iure quia cum prima dies fuerit
moleſtiſſima ob multa praua ſymptomata, quae in
ipſa contigerunt, aequum erat, vt tertia quoque ſe-
cundum proportionem peſſima eſſet. QVARTA
DIE, habuit praeter alia mala delirium, quod cum
ab Hippocrate ſecundo progn. reponatur inter ſi-
gna exitialia, atque ipſa quarta ſit index ſeptimae,
iure iudicari poterat morituram eſſe ipſa ſeptima

A die: & Hippoc. potiſſimum hoc recenſuit, quia cum
aluus flueret, non videbatur debere delirium ſucce-
dere: niſi dicamus iam aluum deſtitiſſe, propterea q;
mentis motionem eſſe ſubſecutam: ſed cum in fine
dicat ſemper fuiſſe aluum lubricam, haud eſt dubi-
tandum vmquam ſubſtitiſſe, vt magis mirari opor-
teat eam mente motã fuiſſe. Sed cur vſque ad quar-
tam omnia commemorauit; poſt hanc verò ſolius
mortis ſecutae in ſeptima fecerit mentionem; non
poteſt alia veriſimilior afferri cauſſa, quàm quòd il-
B lam non viſitauerit, vel quòd eadem mala perrexe-
rint, nec quicquam aliud commemoratu dignum
nouiter acceſſerit; mala namque relata vſque adeò
ex ſeſe valida erant, vt poſſent abſque aliorum ac-
ceſſu mulierem perdere. Narrata morte Hippocr.
quod ſaepenumero facere conſueuit, nonnulla pro-
ponit, quae ipſi mulieri ſemper affuerunt; idq; non
per recapitulationem facit, vt exiſtimarunt aliqui,
ſiquidem, qui breuitati ſtudet, ac ſolummodo gra-
uia, & vtilia notat, eum minimè decet in recapitu-
C lando tempus conſumere, ſed potius, quia cum non
viſitaſſet aegram ſingulis diebus, ita ſibi fuerant ab
aliis relata, quae multũ intererat ſcire, ne quiſpiam
miraretur, potuiſſe ſolo addito in quarta die deli-
rio perire. Vult igitur dicere non mirandũ eſſe eam
periiſſe ſeptima die; quoniam ſemper dum aegrota
uit, praeter alia praua ſymptomata habuit aluum
fluidam copioſis, tenuibus, & crudis deiectionibus;
ſimiliter vrinas paucas, ac tenues; cum a fluxu alui
additis aliis ſymptomatibus ipſemet Hippocrates
D teſtetur complures aegros in hac cõſtitutione fuiſſe
extinctos. Niſi etiam dicere vellemus alia de cauſ-
ſa id addidiſſe Hippocr. ſcilicet vt doceret etiam ſi
fluxus alui debuiſſet aliqua ex parte conferre, atta-
men nil cõduxiſſe; quoniam febris erat ardens, nec
bilis euacuabatur; ſed humores tantum tenues, &
crudi, quorum exitus ad nil aliud cõducebat, quàm
ad accelerandam mortem; ſic dicebat Hippocr. vbi
non euacuantur, quae deberent euacuari, malum
eſſe. Hoc ſi ita intelligatur iam ceſſabit occaſio du-
E bitandi, qua impulſus Gal. totum penè hoc ſuũ com
mentarium conſumpſit. Sequitur aliquid de curan-
di ratione dicatur; in qua inſtituenda ſemper pri-
mam partem obtinet victus ratio, quae penè in om
nibus hiſce morbis, qui & acuti & mali moris ſunt,
eadem eſſe debet; & inter cetera mala, quae propo-
ſita mulier habebat id vnum fuit, quòd ſemper ha-
buit aluũ copioſè fuſam ex multis tenuibus, & cru-
dis ſuccis, quae non modo ad vires hebetandas con-
ferebat, verum etiam impediebat, quominus venae
F ſectio, atque alia praeſidia adminiſtrarentur; Ete-
nim lex eſt aeterna Gal. primo ad Glauc. 14. vbi al-
uus fluit, nullam aliam ſanguinis euacuationem eſ-
ſe moliendam, quoniam vna euacuatio ſufficit: itaq;
nec de ſanguine mittendo erat quicquam cogitan-
dum, nec de vlla alia euacuatione; ſicuti nec ea erat
comprimenda, quam habebat; quaeque licet ſym-
ptomatica atque infructuoſa eſſet, nihilominus erat
ita permittenda, alioquin ſi fuiſſet compreſſa, mor-
tem planè acceleraſſet. Sed dubitari poſſet an ſi
puerperia ſuppreſſa eſſent, vt ſuſpicari licet, debuiſ-
ſet vena malleoli pertũdi, qua in re ſanè dubia me-

ius consilium putassem ob vires partim à morbo, partim a fluxu euersas omnino abstinere: In Causo maximè laudatur frigidae vsus, atqui in proposito casu haudquaquam conuenisset, tum quia non erat ille legitimus causus, qui fit à bile inuasis prope viscera putrescente, tum maximè, quia ille copiosus alui fluxus id remedium prohibebat. Aduer- A sus anxietatem, atq; sitim contulisset ptissana cum granis granatorum; ipsummet vinum granatorum cum aqua hordei, conserua illa de berberis, seu d-ribes, quae mirificè sitim placat; simulque sua adstringendi facultate os ventriculi consolatur, & confirmatur. Sic.n.cardialgicam mulierè polentā cum granatorū succo iuuasse testat Hipp. secundo Epid.

HISTORIA VIGESIMAQVINTA.

ALTERAM ex aborsu circa quintum mensem febris magna cepit: inchoans verò comatosa erat: & vigil rursum: lumborum dolor: capitis grauitas. SECVNDA aluus super turbata est paucis, tenuibus, sinceris primum. TERTIA plura deteriora: nocte minimè dormiuit. QVARTA delirauit; timores, maestitia: dextero peruersa est: sudauit circa caput exiguo frigido, extrema frigida. QVINTA omnia exacerbata sunt; multa obloquebatur; & rursus cito ad mentem redibat: siticulosa: vigil: aluus multis, intempestiuis, vsque in finem: vrinae paucae, tenues, subnigra: extrema frigida, subliuida. SEXTA per eadem: SEPTIMA interiit phrenitica.

ALIAM ex quinquestri aborsu. Antecedenti historiae mulieris aborsae subiungit, & alteram, quae similiter ex abortu capta est magna febre, quęque grandiorem foetum nempe quin quemestrem eiecit; cum altera bimestrem, vel ad summum trimestrem, vt ait Gal. eiecerit, quo tempore solent mulieres difficilius abortiri, ac tutius medicina vti. Vnde cum statim ab initio grauissimis symptomatibus fuerit tentata; par est existimare ingentem fuisse caussam; ob quam statim ex C abortu adeò perniciosè aegrotauit. Etenim cum esset serui coniux, atque serui eo tempore essent pura mancipia; neque victitarent nisi cibis mali succi, factum est, vt paullatim, & praesertim conceptus tempore cumulata sit ingens crudorum, & prauorum humorum colluuies, qui accepta aborsus grauis, & intempestiui occasione foedam putredinem, & ex putredine febrem pestiferam concitarunt: neque absimile est hunc fuisse seruum Hippocr. post- D quam tanta sedulitate videtur vsus: nisi tamen dicere placeat (Οἰκέτεω) esse nomen propriū viri forsan admodum noti, vt plerique interpretes videntur arbitrati, atque huius vxorem abortiuisse; quāquam de hac re saepe dubitaui, quòd non facile reperiatur simile aliud nomen viri. Vtrum habuerit haec mulier debita purgamenta, haudquaquam dicit Hippocr. imo verò (quod forsan mirum videri alicui posset) nunquam in alijs similibus historiis eorum mentionem vllam facit, quoniam, sicuti puto, existimauit accuratus senex neminem futurum E adeo stupidum, quin ex ipsius accidentib. morbum ex abortu consequentibus coniecturam certam facere possit de purgamentis, in quibus vniuersa vis, & mortis, & salutis huiuscemodi mulierum posita est; Et certè nisi purgamenta debita penitus desissent haud dubiè tot grauibus symptomatibus, ac

B tam magno morbo non fuisset tentata. Enumerat Galenus complures externas caussas, a quibus fieri possunt abortus; sed non potuit tam diligens esse quin aliquas omiserit, vt de odore extinctae lucernae testatur Aristot. octauo de hist. animal. cap. 23. Tot sunt quae hunc hominem etiam intra vterum latentem, perdere possunt, vt iure possimus lamentari, quòd bruta multo difficilius, & rarius abortantur, quàm homines, vt copiosè differit Arist. quarto de gen. anim. cap. sexto. vbi propter menstruorum copiam frequentius bruta abortiri quàm mulieres luculenter monstrat: nisi natura eadem mulieribus rationis vim dedisset, qua possint sese ab omnibus iniuriis tueri: Quod autem mulier praesens a nulla externa caussa fecerit abortum, iure suspicatur Gal. cum Hippocr. non dixerit: quòd etiam corporis praua, & morbosa intrinsecus facta dispositio totum malum effecerit, etiam facilè concedo: Ceterum quòd non abortus febri, sed febris abortui, & in hac, & in praecedenti muliere occasionem praestiterint, vt videtur Gal. existimasse hoc est, in quo valde haereo: si quidem si verba ipsius Hippoc. perpendamus (ἐξ ἀπὸ φθορῆς πῦρ ἔλαβεν, id est ex abortu febris coepit) videtur manifestè innuere factā fuisse febrem ab ipso abortu, vel propter abortum, & non econtra. Fateor febrem acutam, vt ait Hippocrates quinto aphor. 30. praegnāti esse laethalem vel ipsi vel foetui, vel vtrique, non nego tamen quin copia prauorum humorum in corpore praegnantis collecta possit foetum interimere; atque hinc occasione capta febrem deinde prauam accendere; nam si antea febricitasset, quàm abortiretur, cur non significasset Hippocr. quemadmodum aliàs fecit, vt libro primo Epidem. sect. tertia, in historia Epicratei vxoris, quae cum capta fuisset morbo ante partū, illud esse significandum putauit: sed vtcumque fuerit sat est hanc mulierē aborsam quinto mense febre magna

gna

gna ſtatim correptam fuiſſe, atque prima die grauia habuiſſe ſymptomata. Quae autem fuerit idea febris, putò ſi non verũ hemitritaeum, ſaltem fuiſſe ex earũ genere, quae ipſam aemulãtur: in hac enim apparent euidentia ſigna, tum pituitae ſeu crudi humoris, tum bilioſi putreſcentium; idque vt perſpectum habeatur, ſingula ſymptomata ſunt examinanda. Itaque in prima die comatoſa, & inſomnis fuit, cum dolore lumborum, & capitis grauitate, qđ ſi actionum propriarum laeſio indicat locum affectum, atque vigilia, & ſomnus ſunt ſecundum medicos cerebri actiones propriae, ſine dubio cerebrũ ipſum fuiſſe laeſum indicarunt. quoniam verò laeditur, aut per eſſentiam, aut per conſenſum dubio procul neceſſe eſt fateamur laeſum eſſe tum eſſentialiter, ſeu per idiopathiam, tum per ſympathiam, nam quae euenerunt tertia, quarta, atque aliis diebus patientis eſſentialiter cerebri indicia fuerunt non tam ob magnitudinem, quàm ob continuitatẽ; membra etiam inferiora communicaſſe malum ipſi capiti, atque eius ſtatum magis perturbaſſe non eſt dubitandum, cum certum ſit id, quod dicebat Hippocrates quarto de morb. cerebrum tanquam cucurbitam ab infernis partibus ad ſeſe malum trahere; Coma ergo fiebat cum putredo pituitae, & crudi ſucci ſuperabat; tunc enim fuſus humor per cerebrum obſtruebat, ſicque trãſcurſum ſpirituum, & facultatis impediens ſomnum efficiebat, donec conſumpto illo & dominante bilioſi humoris putredine vigiliae inducebantur, adeò vt ferè exoriretur affectus ille, quem vocant medici coma vigil, & de quo loquentem habemus Hippocr. initio libri prorhet. Haud ſecus etiam fiebat capitis grauitas, materia pituitoſa cerebri membranas, veluti onerante, & quod hac in re maximè mirum fuit, illud eſt, quod ab initio facta eſt comatoſa, ſtatim ſcilicet atque febrire incepit, quod quidem ſignum fuit manifeſtũ, vniuerſum corpus, & praeſertim caput iam ante aborſum ad febrem fuiſſe paratiſſima. Lumborum autem dolor duas cauſſas, aut ſaltem vnam ex his habere potuit, vel quòd magnus feruor, ac tumultus fieret in vena magna, quae totum dorſum perreptat; vel quod aliquis etiam focus putredinis in vtero ex abortu latitaret; vnde communicata intemperies mala ipſis lumbis faciebat triſtem illam ſenſationem quae dolor eſt. Sic enim ſolebat dicere Hippocr. ſecundo & ſexto Epidem. rigores mulieribus inchoare à lumbis. SECVNDA autem DIE, quae contigerunt noua, pauca fuerunt, atq; ea ſingula ad excrementa mutata pertinentia; nam aluus turbata eſt, atque primum excreuit pauca, tenuia, meracea. Quod pertinet ad alui turbationem ſatis propriè videtur Hippocrates locutus; ſiquidẽ nulla ferè maior videtur turbatio & moleſtia in vẽtre, quàm dum citatur, nec tamen quicquam effatu dignũ excernit: ſolet dum copioſa materia exit, nõ nihil ſaltem leuaminis percipi, praeſertim quando exeunt praua excrementa, quemadmodũ vbi pauca exeunt, non modo perdurat moleſtia, atque turbatio; verum etiam augetur. Itaque huic mulieri quia pauca exibant tenuia, ac praua nimirum meracea, id eſt bilioſa, eapropter ipſius aluus turbata dicta eſt ab Hippocrate. Multus eſt Gal. in eò vt doceat vocem ἄκρατον, id eſt ſincerum ſignificare veterib. bilem flauam aut ruffam, & quando bilis vel nigra, vel aeruginea ſignificatur, tunc apponi colorẽ; idque ita fieri, quoniam frequenter illae tam ſanis, quàm aegris, rarius iſtae atque in morboſis tantum educuntur; quicquid autem ſit, parum refert; ego enim obſeruaui etiam ab Hippocrate dici ἄκρατα quaecũque excrementa nil ſeri admixtum habent: vnde fieri poteſt vt propoſitae mulieri modo tenuia, id eſt ſeroſa, modo omni ſero priuata excrementa exirent. TERTIA DIE quae eſt impar, multo deteriora prodierunt, atque etiam plura, ſcilicet variorum colorum, & forſan foetentia grauiter, ita namque ſunt peiora prioribus: igitur iure factum eſt vt ea nocte nihil dormiret, tum propter frequentes exſurrectiones, tum maximè ob materiae exeuntis prauitatem, atque foetorem. ATQVE QVARTA vſqueadeo cuncta ſunt exacerbata, vt facile fecerit vnicuique formidare, ne ſeptima die periret; ſi verum eſt Hippocr. oraculum ex huiuſmodi comparatum obſeruationibus; nempè quartam ſemper eſſe ſeptimae indicatoriam; atque vt eſt illa bona, vel mala; ita hanc aut meliorem, aut deteriorem eſſe; Fuit quarta vt patebit deterrima, ſicque ſeptima debebat ſuperare prauitate, dubio procul nil aliud quàm mors expectari poterat; ꝗ verò deterrima fuerint, quae die quarta apparuerunt videatur pedetentim. DELIRAVIT. Inter ſigna lethalia ab Hippocrate commemorata poſitum eſt delirium, ſicuti inter ſalutaria eſt mente conſtare non ſemel animaduerti: Fuit autem delirium cum timore, & moleſtia; dicit verò Hippocr. ſexto aphoriſm. 53. deſipientias, quae fiunt cum riſu eſſe tutiores, quae vero cum maeſtitia periculoſiores; fiebant autẽ hae actiones deprauatae, quòd ſucci & vapores melãcholici in cerebrum impetuoſè ferebantur: nam ſcribit circa finem lib. de ſacro morb. fieri δείματα, καὶ φόβους, id eſt terrores, & timores vbi cerebrum immutatur à bile in ipſum per venas ſanguinarias cum impetu irruente; & quamquam Gal. Auicen. & alij dixerint timere melancholicos eam ob cauſam, propter quam in tenebris timent pueri, contra quos acriter vt ſolet diſputauit Auerr. tertio coll. penultimo capite, nihilominus ſi rectè Galenus intelligatur, non videtur à veritate longè aberraſſe, ſiquidem vbi ſpiritus ab hoc humore obſcurantur, haud poſſunt animae famulari, vt deceret; vnde mala imaginatur, atque ex imaginatione fit perturbatio, quae eſt timor, ſicuti pueri in tenebris propterea timent, quia luce priuati mala ſibi imaginantur. Vtrum autem hoc genus delirii quo laborauit propoſita mulier fuerit phrenitis, vt exiſtimauit Galen. dubium eſt. Et certè non videtur fuiſſe, quia non habuit ſymptomata illa horrenda, quae in phrenitide fieri ſolent; puto igitur inchoatam quidem eſſe, ſed non conſumatam phrenitidẽ; timores enim, & moerores ſolent antecedere ſemper veram phrenitidem. OCVLVS DEXTER erat diſtortus. Diſtorſio oculi dicitur, quando propriam figuram amittit, necnon in hanc, aut in aliam partem trahitur, vnde dicitur conuulſio quaedam,

& cum

& cum oculus sit quasi germē cerebri, laborātib. oculis, necesse quoq; est, vt cerebrū coafficiat, quare in oculi distorsione omnino existimandū est nerui illi, per quos facultas motrix ad oculos transfertur, sint violati, vel a nimia siccitate, vel a nimia humiditate, cuiusmodi existimo ego factū esse huic mulieri. Esse autē hoc signum exitialissimū testatissimū fecit nobis Hipp. quarto aph. 49. vbi scribit in febre nō intermittēte, si labrum, aut supercilium, aut nasus, aut oculus peruertatur in propinquo esse mortē, idque eò deterius erat, ꝙ dexter pateretur, nā Hipp. secundo Epid. sect. 6. scribit circa naturā oculum dexterū, & mammā dexteram habere magnā vim, & Arist. 31. prob. 25. scribit oculum sinistrū esse humidiorē dextero, propterea q; expeditius contrahi. Vnde si oculus dexter, qui est siccior conuellatur & contrahatur, signum est grauiorē esse morbum. SVDAVIT sudore frigido, & pauco circa faciē, habuitq; extrema frigida; quae omnia signa exitialissima esse & Hipp. in progn. & aph. docuit, & quotidiana experimenta, atque etiā rei natura apertè docent: ob duas .n. caussas damnatur sudor frigidus & paucus circa frontem, tum quia caput est nobilissima pars, & ubi sudor, ibi morbus ait Hipp. tum quia indicatur quidē vrgeri naturam ad expulsionem, sed prae imbecillitate nō posse, ita ut quarta die vsqueadeo graui, & laethalib. notis insigni non difficile fuerit cuiquam praecognoscere, & praedicere aegrā fuisse perituram in septima sicut contigit. Quomodo autem facta sit frigiditas sudoris capite tantum, atque extremorum non est difficile inuenire causam, si statuatur, vt facit Gal. secundo de diff. resp. 11. hanc & antecedentem mulierem laborasse vteri inflammatione ex abortu, etenim viscera vbi inflammantur, praeterquam quòd febres malignas faciunt, vt aliàs saepe diximus ex Hipp. id quoque habent, vt ad sese calorem natiuum trahentia extrema illo priuata relinquant, sicq; frigida ipsa fiant. Fuisse eiusmodi in proposita muliere frigiditatē, atque eò maximè circa caput ob cōmunionem cum utero, haud dubiè credendum, cum si ob caloris extinctionem fuisset, haudquaquā tribus dieb. superuixisset. QVINTA DIE cuncta sunt exacerbata, habēt hoc morbi exitiales, ꝙ non modo dieb. decretoriis, verū etiam singula quaq; die fiant exacerbationes; id quod videre possumus in hac muliere, quae quinta die omnia acerbiora habuit, & iure dixi inchoatā habuisse phrenitidē, quandoquidem dicit Hipp. πολλὰ παρέλεγε. i. multa deliramenta loquebatur, quia in cerebro succi praui putrescentes circa eius membranas inflammabant eas; etenim insaniae consumatae indicium esse deliramenta loqui saepius etiam apud Plautum legitur. Hoc namque significatur per verbum παρέλεγεν, quod nō modo male ratiocinaretur, verum etiam verba inepta, & inhonesta effutiret, neque valet quòd dicat rursum celeriter mente constitisse, quoniam momentaneum erat, prout s. vapores, qui malum faciebant, & augebāt parumper desistebant, quo tempore etiam sitim percipiebat, quod potest esse indicium hanc mulierem non laborasse phrenitide perfecta, quia quomodo potuisset sitim habere? quae est perceptio indigentiae humidi, & fri-

A gidi; nam in primo proreth. dicitur phreniticos esse paucibibos, non quia non habeant perennem in sese bibendi caussam; sed quia non percipiunt defectum, & indigentiam ob errorem mentis, quam ope rationibus legitimis sensuum adesse semper est necessarium; alioquin nec videmus, quae sunt ante oculos, nec contrectata animaduertimus; siquidem dicebāt Archilochus, & Euripides νοῦς ὁρᾷ, νοῦς ἀκούει. i. mens uidet, mens audit. Eadem etiam ratione nunquam dormiebat, cum a bilis putrescentis feruore, B & acrimonia iugiter membranae cerebri perculsae haud permitterent quiescere. Verū dubitari posset, quomodo aluus fundens multa haud quicquā contulerit ad diminuendum capitis affectum, atque delirium: nisi dicamus motum illum, vt ait Hipp. fuisse importunum, tum quia fiebat quinta die, tum maximè quoniam erat morbus adhuc crudissimus, vt ostendebant vrinae paucae, tenues subnigrae, necnon extrema frigida, atque subliuida; dicebat autē Hipp. secundo progn. deterius esse partes aliquas C corporis liuescere, quàm ex toto nigras esse. Atque haec omnia die quinta apparuerunt, quae cum essent in summo prauitatis gradu minimè augumentum sumere poterant: vnde ait Hippocr. SEXTA die eadē fuisse, atque SEPTIMA esse extinctam. Verū dicet aliquis, si haec mulier quinto mense aborsa est, atq; tunc periculosius aegrotant, cur nō citius Praecedente perijt? Cui responderi potest minimè periculū maius quinto mense impendere alioquin Hipp. nō concessit tūc purgari, vel dicere licet D hancfuisse curatam iuxta regulas ab Hipp. scriptas quarto aph. primo, illā autem non; vnde potuit prorogari sibi vita plusquā alteri, quamquā potest etiā alia fuisse caussa, nempe ꝙ minus praeparata ad morbum validioribusque viribus haec esset. Mortis genus quod fuerit haudquaquam insinuat Hippocr. nisi existimemus vbi scribit in fine (phrenitica) seu φρενιτικὰ, voluisse intelligere ipsam periisse phrenitide, quam sapientiae morbum, vocat Plin. libro septimo, capite 50. & 51. & in qua phrenitici saepe in medio furoris mortui concidunt, s. calore E statim extincto, vel ob immensum feruorem, vel ob consumptionem inopia humidi alimentalis contingentem: neque uerò mihi videtur necessarium Gal. assentiri, qui dicit vocem illam φρενιτικὰ, seu φρενίτις esse adiectitiam, sicut est uox καῦσος πυρετὸς in historia antecedente. Dubitant nōnulli interpretes quomodo Hipp. potuerit dicere in fine antecedentis historiae καῦσος πυρετὸς, hic verò φρενίτις, seu φρενιτικὰ cū vterque affectus fuerit, & febris ardens, & phre- F nitis, imo Galen. vt antea dicebam secundo de diff. resp. 11. putauit vtramque laborasse vteri inflammatione. Sed falluntur quia mulier antecedens delirauit quarta die tantum, nec uerisimile est potuisse fieri phreniticam, quòd ab initio habuerit aluum turbatam, atque multis crudis, ac tenuibus humoribus fluentem; vnde verisimile est, magnam atque assiduam esse factam a capite diuersionem, propterea que haud potuisse fieri phrenitidem. Contra in hac praesenti aegra facta est phrenitis, quae non potuit compesci ab alui fluxu, etsi perpetuò, ꝙ malū maius esset in capite, citiusq; phrenitis inchoasset.

Vbi febris,& inflãmatio aliqua vel cerebri vt phrenitis;vel lateris,vt pleuritis;vel iecinoris,vt hepatitis simul cõiunguntur, veteres haud febrẽ solebant curare, atque nominare; sed ipsam inflammationẽ tantum;quemadmodum Galenus plerisque in locis testatus est, & forsan ratio fuit cur Hippocr. initio tantum huius historiae,& semel tantum febris fecerit mentionem. Quae debuerit adhiberi curatio breuiter dicendum; in qua uidetur in primis duo tempora fuisse spectanda, alterum ante quartam, quando scilicet febre tantum laborabat acuta. alterum post quartam quando iam facta erat phrenitica; In vtroque necessaria fuit rectae uitae institutio, nimirum uini abstinentia cibi parcitas, eiusque facilis coctionis mediocris alimenti refrigeratorij atq; humectatorij. Quoniam uerò constitutum est purgamenta sibi haud fluxisse, ante cetera sanguinis missio fuit praemittenda, in magna plenitudine primũ ab interna dexteri cubiti, deinde a poplite, vel talo; sine plenitudine autem immediatè à uena tali; nec in admodum exigua quantitate; quòd quinque menses ob foetum cessassent menstruae purgationes foetu minore,& imbecilliore existente, quàm vt potuerit tot superuacanea recrementa consumere. Itaque aut statim prima die remittente se febre, atque prius immisso clystere ex uena incisa sanguinẽ mittendũ ipse curasse, aut saltem secũda die, quando aluus sponte pauca effudit. Si non licuisset uenã incidere, loco eius scarificationes crurum accommodatae fuissent; quemadmodũ quoque frictiones leues,& assiduae, ligaturae magnũ praestitissent iuuamentum ad auertendos uapores a capite, vnde grauitas, propensio ad somnũ, atque uigiliae interdum nascebantur. Negotio Chirurgico expedito intus erant exhibenda moderatè aperientia, & menstrua prouocantia. Dico enim moderatè, quoniam quae multum aperiunt, mensesque prouocant cum impensè calida, atque sicca sint haud dubiè febrem, phrenitidemq; multò magis auxissent. Demũ erat studium omne dirigẽdum ad symptomata praesentia, atq; imminentia; vtpote aduersus vigilias, quae ante quartam diem maxima ex parte aegram exercuerunt, quaeque cum phrenitidem futuram esse praemonstrarunt, remediis refrigerantibus, atque humectãtibus corrigi debebant, vt lauacris capitis, quemadmodum Iemoni factum est, ex aquis lactucae, solatri, endiuiae, capitibus papaueris similiter, & vnctionibus. Extremitates frigidae in tegumentis fotibusque calefacientibus erant fouendae; est enim Hipp. praeceptum secundo de victu acut. semper esse curandum, vt pedes quàm maximè calidi sint: de aluo nulla alia sollicitudo fuit habẽda; quandoquidem ut ait Hippocr. toto morbo deiectiones fuerunt multae, & merae.

HISTORIA VIGESIMA SEXTA.

MVLIEREM quae decumbebat in mendacum foro, tunc enixam primum laboriosè masculum febris magna prehendit: statim incipiens siticulosa, anxiosa; cor subdolebat: lingua praearida, aluus turbata est tenuibus, paucis; non dormiuit: SECVNDA parum superriguit: febris acuta: parum circa caput sudauit frigido. TERTIA laboriosè; ab aluo cruda, tenuia, multa prodibant: QVARTA superriguit: omnia exacerbata sunt: vigil. QVINTA laboriosè: SEXTA per eadem: ab aluo autem secesserunt humida multa. SEPTIMA superriguit, febris acuta, sitis multa; iactatio: circa vesperam sudauit per totum frigido: refrigeratio extremorum: non amplius recalescebat; & rursum ad noctem superriguit, extrema non recalescebant; non dormiuit, parum delirauit; & rursum celeriter ad mentem rediit. OCTAVA circa meridiem recaluit, siticulosa, comatosa, anxiosa: vomuit biliosa, exigua subflaua: noctem molestè: non dormiuit: minxit multum confertim ignorans. NONA remiserunt omnia comatosa: ad uesperam parum superriguit, vomuit exigua biliosa. DECIMA rigor. febris exacerbata est; non dormiuit quicquam; mane minxit multum sedimentum habens: extrema recaluerunt. VNDECIMA vomuit virulenta, biliosa: superriguit non multo post: & rursum extrema frigida: ad vesperam sudor, rigor; vomuit multa, noctem laboriosè DVODECIMA vomuit multa, nigra, graueolentia: singultus multus: sitis: laboriosè: DECIMATERTIA nigra, foetentia, multa vomuit: rigor: circa verò meridiem, sine uoce. DECIMAQVARTA sanguis è naribus: mortua est, huic vsque in finem aluus humida: horrida, aetas circa annum decimumseptimum.

MVLIEREM quae decumbebat in mendacium foro. Quod esset mendacium forum, cuius etiam mentio facta est retro in historia octaua, & in quo praesens mulier habitabat, s. an Athenis an alibi haud uoluit Gal. indagare, neq; ipse puto necesse esse diligẽter exquirere; etenim etiã nunc in plerisq; votib. reperiuntur huiusmodi loci sic appellati a mendaciis, ꝙ ibi homines nugaces, nouorũq; amatores, & enarratores conueniant: vnde plerumq; huiusmodi siue fora, siue loca, & vici infames sunt, quãquã haud necesse est ut existimemus pessimae famae illos omnes fuisse, qui ibi habitabãt: illud certũ, aut saltim probabile ibi cõsueuisse fieri veluti certamina mendacũ; quibus apud aliquas gẽtes praesertim Graecas contendebatur, quis magis mentiretur; vt iure & M. Cicero, & alij nationib. Graecis hanc veluti mentiendi praerogatiuã detulerint; & quicquid Graecia mendax audet in historiis dicebat ille. Notatu autem dignum videtur in hist. 8. vbi similiter fit mentio fori mendaciorũ apposuisse Hippoc. in fine aetatem, atque eum aegrum iuuenẽ pariter fuisse, quasi ibi iuniores versarentur. Sed ad rem Hipp. aetatem, scilicet 17. annorũ proponit nobis in fine historiae non (sicut putant Gal. & aliqui alij) vt cur in tot malis diutius vixerit, quàm superiores, quae uix ad septimam peruenerunt, cũ haec decimumquartum attigerit, caussam ex robore facultatis indicaret, siquidẽ vbi in tam tenera aetate concipiunt, atque pariunt, potius imbecillae sunt, imbecillosq; foetus edunt, vt ob id cõuenerint Plato & Arist. virgines haud ante decimũoctauum annum nuptui dandas esse, Spartani uerò non ante vigesimũ, s. quo tempore corpora fẽminarũ vigere incipiunt. Nec ualet ꝙ decimusseptimus annus parũ distet à decimooctauo, quia etiam si pepererit haec adolescẽtula decimoseptimo anno, tamẽ vel decimo quarto vel decimoquinto anno forsan nupsisse existimandũ est. Potius ergo id fecit Hipp. vt doceret hanc fẽminã viro intempestiuius esse vsam, siue fuerit coniux siue pellex; proptereaq; ob immaturitatem & difficilem partũ habuisse, & inde reliqua ipsius mala originẽ duxisse. Haec mulier decumbebat in foro mendacũ, & primogenitum marẽ difficiliter pepererat, Circa quae verba cõsidero quatuor hanc iuuenculã haud fuisse coniugatã, sed ab aliquo circa aetatis annũ 16. compressam, & grauidã redditam. Secundo hunc fuisse ipsius primũ partum, in quo solent teneriores adolescentulae maximè periclitari. Tertiũ est partum fuisse marẽ, & non fẽminã. Quartũ quod tametsi pepererit masculũ, qui solet, suo robore facilius, & citius, quàm femina, exire, vt scribit Arist. septimo de hist. ani. 4. nihilominus cũ labore, & difficultate; idq; potius imbecillitati parientis, ꝗ partus tribuendũ est. Adolescentula itaq; sic constituta cum difficilẽ partum habuisset, neq; vt credibile est puerperia secundũ rationem fluxissent statim prima die partus, & febre, & alijs prauis symptomatib. capta est; enumerat. n. hoc in loco dies à partu, tũ quia coincidit initiũ partus cum febris principio, tũ quia a partu, & a praeparatione corporis est ceteris malis data occasio, vt pedetentim videbitur. Et

A quia Hipp. primo de morb. mul. ait semper primiparas grauius aegrotare, id multo deterius est, vbi puerperia haudquaquã secundũ naturae debitũ fluunt, quemadmodũ suspicor, vt nuper dixi, huic accidisse, alioquin quãdo rectè fluunt puerperia, solet Hippoc. manifestare, vt primo Epid. in Philini uxore, & vxore Dromeadis. Quis aũt sit debitus naturae puerperiorũ modus Hipp. ibidẽ satis disertè docuit; vbi scribit puerperii purgamẽta sanae mulieri sufficienter primũ sesquiheminae Atticae mẽsura aut paullò

B plus prodire, postea aũt adhuc pauciora secundũ rationẽ donec cessent: prodire verò veluti sanguinem à victima, & cõgelari celeriter ac expurgari; Subdit, post partũ femellae contingere, vt 40. dieb. diuturnissima puerperiorũ purgatio fiat, extraq; periculũ esse si etiam solis 25. dieb. fluant: post masculi verò partũ purgationem diuturniorẽ fieri 30. diebus, extra periculũ quoq; esse illam, quae fit 20. tantũ diebus. Porrò cum huic mulieri puerperia nõ fluxerint vt debebant, ea retenta, atq; humores ipsis cõmixti

C putrescentes primũ febrem magnã pepererũt, deinde alia mala secuta sunt, quae etiã abortientes tentant; ꝙ, vt ait Hipp. purgamenta retenta easdẽ affectiones tã in parientibus, quàm in abortientib. inducant: nã λοχεία, siue puerperia cũ sint menstrua, vel vt loquitur Seneca, tributa, quae natura singulis tradere tenetur mensibus, ea dum vterus plenus est, paullatim in eũ delabentia sine incõmodo retinentur, donec foetus exeat; quo tẽpore nisi natura restituat, quae retinuit malè agitur cũ corpore; sicut bonum est ubi facit illam ἀνταπόδοσιν ab Hipp. lib. de

D nat. pu. vocatam: vult autẽ Hipp. haec retributio fit sanguis veluti victimae mactatae eo modo, & mensura quibus retro dixi. Retẽtis igitur huisce naturae tributis in hac misella primũ febris facta est, quae sanè fuit continua, & putrida, vt pote quae ex humorib. pituitosis, & biliosis in vtero forsan inflammato putrescentibus, atq; etiã in stomacho, vt symptomata subsecuta demonstrant, fieret. Fuit etiã febris magna, cũ dicat Gal. febris magnitudinẽ, magnitudine symptomatũ mensurari. Fuit celeris motus, quia 14.

E diebus terminata est. Fuit tandẽ mali moris vt significarũt praua, & maligna symptomata, quae prima die fuerunt pertinentia ad laesas actiones, vigiliae, anxietas, καρδιαλγία, sitis, linguae siccitas: At excremẽta mutata fuerũt, aluus turbata, tenuia, & pauca fundens. Etenim ex purgamentis retentis, atq; circa stomachũ accumulatis oris ventriculi morsum, indeq; anxietatẽ, atq; inquietudinẽ oriri, saepenumero indicatũ est a me, sicuti quòd a febre, & siccitas,

F & cõsequenter sitis facta sit haudquaquàm dubitare oportet: Notandum tamẽ quod Hipp. non contentus dixisse hanc sitire, voluit etiam addere linguae siccitatẽ, quod quidem fecit, vt summã siccitatem indicaret; praeterquã quod non est necesse, vt semper cũ siti fiat linguae siccitas, & praesertim prima die; cũ. n. lingua sit spongiosa, & hincinde glãdulas aliqua humiditate semper imbutas habeat, non videtur adeo cito posse exiccari: vnde & sitim, & linguae siccitatẽ commemorauit; sicuti etiã, & cardialgiam & anxietatem; est enim differentia inter hos duos affectus, quòd tametsi vterq; fiat circa os ventri-

ventriculi, tamen cardialgia hoc plus habet, quod
fit cum dolore; vnde appellatur cordis, i. oris uentri
culi dolor. Quòd aluus deiiceret cum turbatione, &
moleſtia humores tenues, & paucos forſan factũ eſt,
quia quae in puerperio debebant exire naturaliter
ad inteſtina ſunt conuerſa: nã Hipp. in lib. de morb.
mulieb. & lib. de morb. virg. etſi dicat virginib. ma-
ximè verti mẽſtrua ad os, atq; inteſtina, haud tamẽ
negat, quin etiã aliis mulierib. id contingere queat;
Cũ itaque tot malis afficeretur, quomodo poterat
dormire? quod tamen erat aliqua ratione mirum,
tum quia erat mulier, tum quia ex labore, qui ſolet
eſſe in partu, defeſſa erat; tum etiam quia ſtatim pri
ma die non videbatur fieri poſſe inſomnis. Haec au
tem ſigna licet haud eſſent ita exitialia, attamen
quia prima die apparuerunt in primipara tenellae
aetatis, proculdubio exitium minabantur. At, vt re-
ctè monuit Galenus, multo deteriora fuerunt, quae
ſecunda die obſeruata ſunt. SECVNDA DIE
rigor exiguus, acuta febris, & ſudor prauus circa ca
put, frigidus. Etenim quòd riguerit, fuit quaſi ſym-
ptoma cõmune cunctarum, quae vel pepererũt, vel
ſunt aborſae, vt Hipp. primo de morb. mul. ſ. ab vte
ro male affecto, atq; a puerperiis ſuppreſſis rigore
eueniẽte, & tametſi rigor in febre cõtinua prodeſſe
ſoleat; id tamen efficit, quando magnus eſt, tũc. n. fa
cultatis expultricis robur indicat, id quod nõ fuit in
hac aegra: & (ſicut aliàs notaui) familiariſſimum fuit
tẽpore Hippocr. maximè poſt rigorem, vt acuta fe-
bris ſequeret. Porro ſudor quatuor habuit prauas
cõditiones, vnam, ꝙ fuit circa caput, indiciũ certum
ibi morbũ eſſe, cum Hipp. quarto aph. 39. ſcribat,
vbi ſudor ibi morbũ eſſe. Alteram ꝙ fuit paucus, nã
quaelibet paucae euacuationes ſemper damnantur
ab Hipp. Tertiã ꝙ fuit die ſecunda. Hipp. n. quarto
aph. 36. ſudores eſſe bonos ait, ſi inceperint die ter-
tio, 5. 7. & quae ſequũtur; alios verò laborẽ ſignifica
re, longitudinẽ morbi, atq; recidiuam; Quartam, ꝙ
fuit frigidus, ſ. materia cerebrũ infeſtãte frigida exi-
ſtente, nec a febrili calore magno incaleſcẽte. Hipp.
primo prog. 25. poſtquam docuiſſet, qui optimi, &
boni ſint ſudores; ſubdit, peſſimi autem ſunt frigidi,
& qui tantum circa caput circa faciem, & circa cer-
uicem, adeo vt ex hoc vno ſudoris ſigno potuerint
medici ſagaces facilè hanc mulierem moriturã prae
dicere. TERTIA DIE. Quae autem tertia die
euenerunt, haudquaquam fuerunt meliora, quam-
quam alui excrementa ſola fuerint: quae & ipſa ha
buerunt malas conditiones, quando fuerunt cum la
bore, multa, cruda, atque tenuia; labor erat inter
exeundum dolor & laſſitudo, cuiuſmodi euenire ſo
let, vbi natura importunè ſollicitatur à praua ma-
teria, Copia prauorum humorum ingentem acer-
uum ſignificabat; ſicut cruditas, atque tenuitas erãt
indicia materiae ſtimulantis ob prauitatem natu-
ram ad excernendum, nec coctionem expectãdam.
QVARTA DIE. Iterum ſicut ſecunda riguit, om
nia alia ſunt exacerbata, nec dormiuit. Non ocioſè,
quemadmodum fortaſſe aliquis ſuſpicari potuiſſet,
addit ceteris ipſam non dormiuiſſe: quoniam in ſu-
periori die cũ ſomni mentionẽ non fecerit, poterat
aliquis ſuſpicari, Hippocratem dicentem cũcta eſſe

A exacerbata, ſomnum non eſſe complexum. Notat
Gal. tantã fuiſſe malitiam eorum quae ſecũda, quar
ta, & ſeptima contigerunt, vt iure debuerit perire,
vndecima die niſi robur naturae eã ſuſtinuiſſet vſq;
ad decimãquartam. & certè cum praedicta mala per
ſeuerauerint quinta, atq; etiam ſexta die, ſat penè
erant ad perdendã eam. Verũ grauiora in SEPTI-
ma acceſſerũt quae partim die, partim veſpere, par
tim nocte viſa ſunt. Die. n. adhuc SVPERRIGVIT,
febris acuta ſecuta eſt, multa ſitis, ingens inquietu-
B do; Sub veſperũ, ſiue circa occaſum ſudauit totũ cor
pus frigido ſudore, extrema quoque friguerũt, nec
recaleſcebãt. Ariſt. 25. probl. quaerens cur Veſpera
ſit minus frigida, quàm Aurora, inquit eſſe cauſsã,
quoniam illa eſt proximior meridiei, quae eſt cali-
diſſima omniũ diei partium; haec vero dimidio no-
ctis, quod eſt frigidiſſimum; vnde tempus veſperae,
& noctis ad faciendum frigus vna cũ aliis confert.
Nocte rurſum ſuperriguit, neque recaleſcebat, non
dormiuit, aliquantulũ delirauit, & rurſum celeriter
C reſipuit, & certè in hac muliere magna vſus eſt Hip
pocr. diligentia, nec facile aliquam aliam inuenietis
hiſtoriam ab ipſo tanta ſedulitate, atque ſtudio tra-
ctatam; id quod ab ipſo factum eſſe ſuſpicatus ſum,
tum ob caſus raritatem; tum quia forſan ob aliquã
honeſtam tamen rationem, ſibi erat curae; niſi di-
cere potius placeat, ab aſtante medico tantam eſſe
diligentiam adhibitam, ac deinde Hippocr. ab ipſo
cuncta fuiſſe narrata, & forſan ſcriptis tradita. Vſ-
queadeo frequenter riguit haec iuuencula, vt Hip-
D pocrat. dicat hanc febrem fuiſſe horrificam; & Ga-
lenus ſecundo de diff. feb. c. 8. tertio in tertium Epi
dem. & primo in primum Epid. 23. declarans, quae
ſint febres horrificae apud Hippocr. dicit duplicem
eſſe aliam, in qua horror, & rigor reduplicatur, vel
in qua tota acceſſio conſumitur penè in rigore: aliã
in qua aegrotantes non rigent in toto curſu, ſed pri
ma acceſſione declinante ſtatim nouus rigor ſuper-
uenit: huiuſmodi febres dicit Galen. eſſe veros illos
haemitriteos; quorum ſit crebra mentio apud ſcri-
E ptores Graecos, & Latinos. Rigor autem in hac mu-
liere ita frequenter dubioprocul fiebat ex perſeue-
rantia ſuppreſſionis puerperiorum; & Hipp. primo
de morb. mul. iis quibus ſupprimuntur puerperia,
rigores aliaque plura mala fieri dicit, quòd reſta-
gnet ſanguis ille retentus in corpus, illudq; ſua pra-
ua vi feriat; quemadmodũ ẽt ingens illa ſitis febrẽ
acutam ſequebatur, & ſuppreſſionem, ac febrem il-
lam inquietudo, quae eò maior fieri ſolet atq; diu-
turnior, quò maior eſt, ac deterior humorũ morbo-
F ſorũ copia, à qua potius puto factã fuiſſe hãc inquie
tudinẽ, quàm a viriũ debilitate; etſi etiam ab hac fie
ri inquietudinem ſcribat Gal. primo de mot. muſc.
Circa occaſum, ꝙ ſudor frigidus factus ſit in corpo-
re vniuerſo peſſimũ ſignum fuit, ſ. calorem paulla-
tim extingui ab immenſo, & peſtifero febrili calo-
re: vnde Hipp. quarto aph. 37. dicere ſolebat, ſudo-
res frigidos, ſi cum acuta febre mortem, ſi cum mi-
tiore morbi longitudinẽ ſignificare. Verũ in prae-
ſenti muliere ſudor frigidus tãto erat deterior, quã-
to poſt ipſum adhuc extrema remanebant frigida,
neq; recaleſcebãt; ꝙ erat indiciũ caloris natiui, ad-

modum languentis,nec reſurgere potētis. Sed cum id eſſet, qui ergo fieri potuit vt nocte eadem iterū à rigore ſit tentata nec recaleſcere potuerit?Dicendum eſt naturam adhuc aliquantiſper robuſtā omni conatu eſſe vſam ad depellendam à uenis tetram illam,& veneficam materiam; at calorem languentem non valuiſſe aduerſus ipſam certare, ſed quaſi victum dimiſiſſe dominium, propterea que non recaluiſſe, & conſequenter haud dormiuiſſe,atq; parumper deliraſſe; quod deliriū propterea citò ceſſauit,quoniam exigui erant vapores illi acres,& feruidi,qui cerebrum petentes delirium efficiebant,& verò ſolent minus delirare,quorum frigida ſunt extrema, quoniam tunc cum natiuus calor haud pugnet cum morbifica materia pauciores fiunt euaporationes in cerebrum, atque inde minores illius perturbationes: Vtcumque autem fit,illud veriſſimum comprobatur tam ex hac, quàm ex aliis hiſtoriis,quòd imparibus diebus,& dolores,& alia ſymptomata exaſperentur; idque demonſtrabat Hipp. quarto de morb. tū quia tertia quaque die natura mouet humores ad uentrem;tum quia ſi diebus imparibus praebeantur purgantia medicamenta fiunt ſuper purgationes;quae interdum interimunt; imo vis imparium aliquando etiam extēditur ad pares, vt contigit huic quae octaua die tandem circa meridiem recaluit,vtpote non modo à calore illius temporis adiuta,quod dicit Ariſt.25.probl.15.eſſe calidiſſimū, verum etiam proprio conatu natura veluti emergente,aut potius febrili calore poſt rigorē nocturnum acuto, & eo magis quia erat meridies,quo tempore aeſtati correſpondente vt dicebāt veteres, mouetur bilis: Hoc.n.potius fuiſſe,quàm aliud docuerunt,quae ſunt ſecuta, ſ.ſitis, inclinatio ad ſomnum (fuſa ſ.cerebri à vaporib.calidis pituita) anxietas,nauſea,vomitus exiguus,& flauus. Id quod pariter indiciū eſſe poteſt hanc febrem vt nuper dicebam fuiſſe (vt ait Hipp. in fine hiſt.) φρικῶδη qualis ſolet eſſe hemitritaeus,quem Gal.facit Romae familiarem primo Epid. com.ſecundo, tex.25. & lib.de temp.morb. octauo, & de quo ſimiliter videtur locutus Aſclepiades, vbi apud Cael. Aurel. ſecundo acut.10. narrat febres lethargitas cum oppreſſione mentis, & corporis frequenter Romae contingere conſueuiſſe. Cuncta autem illa ſolent accidere initiis acceſſionum, atq; poſt ipſum rigorem, ſ.natura ſeſe à rigore expediente;materiamq; ipſius effectricem in ſtomachum eructante. Protractam eſſe ſaeuam huiuſcemodi acceſſionem per totam noctem oſtendit diſphoria illa, necnon vigiliae. Sed hoc in loco dignum eſt cōſideratione, cur hactenus Hipp. ferè praeter ſuam conſuetudinem de vrinis meminerit nihil; niſi dicatur haudquaquam prius obſeruatione dignū habuiſſe,quoniam & ſudor,& deiectiones alui iuges vrinam paucam,& non admodū mutatam praeſtabant; idque ſolet in febrib. peſtiferis contingere;vt interdū vrinae ſint veluti ſanorū corporum: Verum quia hac nocte diei octauae aliqua memoria, & conſideratione digna cōtigerunt,minimè putauit illud eſſe praetermittendum. Fuerūt autem tria, quòd multā vrinā reddidit,quòd affatim, & quòd ignoranter: Multa fuit ob copiam materiae ſeroſae quae aliàs per aluū & ſudorem conſueuerat excerni:ex iuit affatim ob ingentē facultatis expulſiuae,quā ſentiebat moleſtiam.Fuit ab ipſa inſcienter emiſſa forſan ob mentis errorē; nam Gal.primo pror.reth.ſect.ſecunda,tex.46.ait excremēta abſq; voluntate exeuntia prodire vel ob mentis laeſionē, vel ob ſenſus partiū, per quas tranſeunt, carentiā, proptereaq; ſemper in morbis acutis lethiferū huiuſmodi ſymptoma compertū eſt; dico.n. in acutis morbis, quoniam interdū vſu uenit, vt abſq; ſimili morbo aliquibus contingat, ſine vlla alia pernicie; ſicuti videmus in pueris ſaepenumero accidere, vt docet Paullus Aegineta lib.tertio,c.45. Vnde apud Ariſt.tertia prob.33.dum quaerit cur οἱ νέοι frequētius,quàm ſeniores ebrii ſibiipſis immingāt,vox illa νέοι haud interpretanda eſt(iuuenes) quemadmodū fecit Gaza,ſed (pueri)idque ipſemet Ariſt.mōſtrat, dum cauſſam afferens quaeſiti duas proponit,alteram ꝙ ſint humidi,&calidi multū,alteram ꝙ ſint ad ſomnū propenſiores; adeo vt ſomno conſopitos vrinae exitus lateat,quae ſanè condiciones pueris non iuuenib.accōmodantur. NONA DIE, omnia fuerunt remiſſa, ſed non fuit vera malorum remiſſio,at potius fraudulenta quaedā occultatio facta, ꝙ natura haud poſſet contendere, niſi paulliſper quiete recreata aliquantulum virium reſumeret; Hoc verò ita fuiſſe ex eo facilè intelligitur,ꝙ eadem die,ſ.circa Solis occaſum rigore modico capta in ſoporē lapſa eſt;nempe contracto toto illo qui ſupererat calore ad interiora;vnde etiā factum,vt humores moti, atque rigoris authores billioſi, & amari in ventriculum lati vomitum excitauerint; dico enim amari, quia mihi magis placet haec lectio, quā habet Gal. contextus, ſ.πικρὰ quàm μικρὰ vt alij. DECIMA DIE iterum factus eſt rigor.& certè vt optimè animaduertit Gal.frequens iſte rigor in virtute proſtrata ſolus penè ſufficiebat ad extinguendā propoſitā mulierem,dicente Hipp.quarto aph.46.ſi rigor incidat febre non deficiente,aegro imbecillo eſſe laethale. Verum poſt rigorem febris adhuc eſt aucta vnde recaluit, neque tamen dormiuit. Mane verò multā vrinam abſque vlla ſubſidentia reddidit, & veriſimile eſt, aut ob immenſum potum, quo ob ſitim vtebatur copioſam fuiſſe vrinā,aut talem fuiſſe qualis ſolet eſſe in febrib.magnis,& peſtiferis,quādo ex colliquatione plurimū ſeri crudi, & nō admodum colorati mingitur, hoc enim voluit ſignificare Hipp.dum dixit fuiſſe multā vrinam,& abſq; ſedimento: etenim lib.quarto de morb.ſcribit,vbi non curātur morbi,aquoſos humores euacuari, qui ſunt febri contrarij: retineri autē bilioſos, qui quoniam ſunt ob pinguedinē,& viſciditatem ipſius febris alimentū,eam augent; quod quidē huic adoleſcētulae cōtigit, quae poſt copioſae vrinae euacuationē deterius habuit: etſi vndecimae ſymptomata expendamus,vix credi pōt eam diē potuiſſe euadere hāc adoleſcentulā, & hoc in loco cogerer & ipſe cum Gal. dicere eam praeter aetatis rationē neceſſario extitiſſe robuſtiorem; niſi fuiſſet potius auxiliis adiuta,vt ualuerit aduerſus tantam morbi ſaeuitiā quatuordecim diebus perdurare: neq; dubitari debet, quin poſſit induſtria, & remediis aliquandiu mors

retardari? siquidem Democritus instante uxore & filiis propter festa thesmophoria panis recentis odore, vt ait Laertius, vel mellis euaporatione, vt scribit Athenaeus mortem totum triduum, vel plus protraxit. Videatur autem quid dicat Hippocrates de vndecima, & quanta cum diligentia res huius mulieris adnotauerit. VNDECIMA (ait) VOMVIT aeruginosa, biliosa, riguit paullò post vomitum, ac denuo refrigerata sunt extrema; vespere autem circa occasum denuo accessit rigor, sudor, vomuit multa, ac noctem habuit laboriosam. Caeterum priusquam vlterius progrediamur duo hoc in loco expendenda occurrunt, vnum est, quomodo haec mulier nunquam delirauerit praeterquam septima die, in qua etiam statim ad mentem rediit: nam Hippocrates semper delirium tanquam praecipuum symptoma solet adnotasse vbi adest; & quod maiorem facit dubitationem, est, quia in hac die vndecima vomuit aeruginosa; dicebat autem Hippocr. in Coac. & primo prorr. 10. vbi fit vomitus aeruginosus cum vigiliis, sequi cito insaniã quòd eiusmodi vomitus, vt ibi exponit Galenus, ingentem ardorem intestinorum significet; idque videbitur in historia Philistae, cui secunda die ab aeruginoso vomitu insania subsecuta est. Aliud est quomodo Hippocrates dicat post rigorem, & extremorum refrigerationem iterum eadem die hanc mulierem riguisse; quomodo in quam potuerit fieri rigor, nisi prius post antecedentem recaluerit, vt in aliis dicit. Ad primum dicendum est rationabiliter debuisse hanc aegram delirare, verum accidisse sibi complura, quae potuerũt auertere delirium, qualis creber ille rigor, & concussus, alui fluor, vomitus frequentes bilis, & copiosi, quibus omnibus factum est, vt maxima ex parte, vapores calidi, & mordaces à capite sint abducti, et si aliqui eò peruenerunt, vigilias quidem sed non delirium inducere potuerunt: vnde sententia Hippocratis vera est, vomitum aeruginosum praedicere ex se fore insaniã, nisi quidpiam aliud sit, quod contra operetur. Ad secundum verò potest responderi si Hippocrat. non commemorarit recalescentiam, id fecisse quoniam exigua erat, atque exiguo tempore durabat, donec statim alius rigor superueniret, qui à facultate omni conatu expellere tentante efficiebatur. DVODECIMA. Duodecima dies non minus ceteris habuit admirationis, quandoquidem in ea contigerunt tria, quorum vnumquodque per se exitialissimum est: vomitus, singultus, sitis. Vomitus tres habuit deterrimas condiciones, fuit enim multus, niger, atque foetidus. Multus vomitus in eo, qui saepius vomuit, quique grauissimo morbo plurib. diebus conflictatus, ac penè confectus sit, quis non videt, quàm facilè perdere queat? Et certè mirum, ac penè incredibile fuisset tot diebus tantum euomere; nisi constaret in corporibus pessimè affectis, & graui febre laborantibus, quicquid cibi sumitur in pessimos humores conuerti, adeò vt suppetant copiosis vomitionibus. De nigro autem, ac foetido vomitu scimus Hippocr. secundo progn. 39. 41. & 42. dicere eos esse semper malos, atque celerrimã mortem indicare: est namque nigredo combustionis ef-

A fectus, & foetor semper sequax ingentis putredinis, vt dicit Galenus quinto de simpl. medic. putredinem verò esse, & fieri in loco coctioni alimenti dicato, quis non intelligit rem pessimam esse? singultus qui est veluti conuulsio ventriculi in febrib. malignis fit, uel à siccitate, uel a succo tetro tunicis uentriculi affixo, quorum vtrumque exitiale est, maximè uerò si sit multus, vt in praesenti muliere; ac testari possum neminem me uidisse cum hoc symptomate seruatum. Idem dicendum est de siti, quae licet semper molesta sit, tamen erat molestissima, ut

B significauit Hippoc. uoce ἐπιπόνως, id est laboriosè tum ob febrem, & intestinorum ardorem, tum ob uomitus prauos, & deiectiones frequentes. DECIMATERTIA. Iam uerò decimatertia cum pergeret teterrimus ille uomitus, qui antea; necnon rigor, signum erat non minus insignis corruptelae, quàm deficientium uirium; & propterea circa meridiem priuata est loquela, & uoce, facultate scilicet id munus praestare nequeunte. Sed si tanta erat

C uirium imbecillitas, quo pacto igitur sanguis è naribus decimaquarta fluxit? An potius factum est id uitio retentricis imbecillimae, quàm expultricis? & ideo subiunxit statim ipsam interiisse; non quòd tanta fuerit sanguinis effusio, ut ipsam peremerit; sed quia natura iam ex toto consternata haud potuit sanguinis illum quantumuis minimum exitum sustinere. & credo horam mortis fuisse circa meridiem, quia octaua die tunc incaluit; quemadmodum decimatertia circa eandẽ horam facta est sine

D uoce: illud autẽ saepe inculcat Hipp. fieri mortes ea hora, qua fiunt exacerbationes. Modum uerò illius mortis fuisse suspicor τὴν μάρανσιν, seu marcorem, extincto scilicet calore, & humido consumpto ui febris, & euacuationibus illis, per uomitum, aluum, & urinam. Et certè cum in fine historiae subiungat huic semper fuisse aluũ humidam, credibile est fuisse fluxũ illum copiosum, & colliquatiuum, aut saltẽ vero colliquatiuo valde proximum. Vnde etiam oriebatur ille frequens horror, quo iugiter molesta

E batur, ut possimus hinc dicere ex earum febrium genere fuisse quas φρικώδεις idest horrificas uocauit Hippocrates secundo Epid. sect. tertia, neenon primo Epid. sect. prima. tex. 23. & secundo de feb. octauo, & quas tertio Epid. sect. tertia dicit factas esse cum alui turbatione, atque horrore, & sudore; Et certè illud verissimum est hanc mulierem multas, & uarias habuisse euacuationes, a quibus debebat saltem aliquando leuari morbus, si non prorsus tolli; uerum non euacuabantur, quae debebant, scilicet

F puerperia eapropter nihil conferebat. De aetate autem, quod in fine ponit iam dixi quid senserit Galenus nempe illud adiecisse Hippocratẽ ut doceret aetatis robori esse tribuendum, quod tandiu, in tam graui, & laethali morbo superuixerit. Ego uerò repeto eiusmodi aetatem nimium teneram esse, ut potuerit cũ robore concipere, atq; parere, ac propterea inde admirationem augeri, & indicari quod adolescentula potuerit a partu usque adeo magno morbo infestari, & ad decimãquartam diem produci, quae est iudicatoria morborum uere acutorum: nisi dicamus praecedẽtes duas mulieres fuisse abor-

tas,

tas, hanc autem naturaliter peperisse; magnopere autem discrepare abortum a partu, quia cum hic sit naturalis actio, planè minus turbat, atque laedit, quam ille, qui est praeter naturalis, praeterquam quod (ut alias dixi) cum insigni sedulitate sit Hippocrates usus circa ipsam verisimile fit multa remedia adhibuisse, quae potuerint uitam paulo longius producere illis, quae non fuerunt ita curatae, Galenus secundo de diff. respir. huius casus memoriam faciens putauit ob dolores & frigiditatem praesentem mulierem fuisse breuispiram, unde nonnulli collegerunt in eius cōtextu ab fuisse uocem ἀσώδης, quod ubi est anxietas nequeat inueniri breuis spiratio, Atqui secus interdum obseruatur ut qui angun tur stomaco parum spirent, facultate scilicet consternata. Nunc ad curationem conuertor, quam diligentissimè factã, esse non dubito, postquam ut retro dicebam paucae inueniuntur historiae; in quibus adeo accuratè quicquid dignum obseruatu singulis diebus occurrebat, sit adnotatum. Victus is debuit esse, qui cunctis acutis debetur, eo maximè quod statim prima die coepit esse acutus, & prauus. De sanguine mittendo certè poterat dubitari, quoniam ex una uidetur similis euacuatio necessaria fuisse, non modo, quia partum haud fecit, qualis cō ueniebat, uerumetiam quia puerperia haudquaquam fluxisse par est, quemadmodum conueniebat; sed ex alia parte non uidetur conuenisse, primum, quia laborabat Cardialgia, & anxietudine, quo in casu periclitantes uires haud sustinent similem euacuationem; unde Galenus primo. ad Glauc. decimoquarto, praecipiebat prius corroborari os ventriculi, & simili symptomati prospici, quam ad sanguinis euacuationem deueniatur. secundo quia eadem prima die aluus turbata est; imo ut ait Hipp. in fine historiae toto aegritudinis tempore aluus sibi fuit humida. Quare in hac rerum angustia tutiorem partem elegissem; nempe reiecta uenae omnis sectione ad cucurbitularum, usum etiam scarificatarum confugissem, cruribus scilicet adhibitarum, nimirum quae est euacuandae plenitudini uice phlebotomiae supplent, ut pro hibent Gal. quarto de tu. val. quarto & Auic. quarta primo cap. de cucurbitulis, tum quia ad auertendum a stomaco & capite magnum auxilium praestant, sic etiam uesicantia aliaque diuertētium praesidiorum genera conuenissent. Porro ad aperiendum, & attemperandum, putredinique resistendum erat omnis cura conferenda; simulque symptomatibus aliis occurrendum, semper habita ratione materiae pestiferae. De purgantibus autem medicamentis nulla umquam fuit habenda sollicitudo, cum sponte sua aluus semper fluxerit, atque in postremis diebus a uomitu non exiguo, ac foetido malè sit tractata, etenim per partem affectam euacuare uniuersum corpus numquam licet.

HISTORIA VIGESIMASEPTIMA.

IN Thaso filium Parionis, qui decumbebat super Dianae phanum febris corripuit acuta: a principio autem continua, ardens; siticulosus: incipiens comatosus; & statim vigil: aluus turbata, initio urinae albae. SEXTA minxit oleosum: delirauit: SEPTIMA exacerbata sunt omnia; nihil dormiuit ut urinae similes, & mens turbulenta: ab aluo autem biliosa, pinguia secesserunt, deinde OCTAVA parum a naribus stillauit: uomuit uirulenta, pauca: modicum dormiuit NONA per eadem. DECIMA omnia remiserunt: VNDECIMA sudauit non per totum circumfrigit quidem, cito autem rursus recaluit DVODECIMA febris acuta, deiectiones biliosae, tenues, multae: vrinis enaeorema delirauit: DECIMASEPTIMA laboriose, neque enim somni, neque febris producebatur: sudauit per totum: uigil. deiectiones biliosae: cibum auersabatur: comatosus: VIGESIMAQVARTA rediit TRIGESIMAQVARTA sine febre: aluus non substitit, & rursum recaluit QVADRAGESIMA sine febre: aluus substitit non tempore multo: cibum auersabatur, modicè denuo febricitauit, & per totum errati comodo: sine febre: partim quidem, partim non: si enim interdum intermitteret: iterum reuertebatur; cibariis multis, & prauis utebatur: somni mali: circa recidiuas: delirauit; urinas crassitiem quidem habentes mingebat tunc: sed turbatas, & prauas, & secundum aluum compacta, & rursum dissoluta: febriculae continuae: deiectiones multae, tenues. at

CEN-

CENTESIMAVIGESIMA mortuus eſt : huic aluus aſſidue a prima die humida bilioſis, liquidis, multis erat: uel conſiſtens, feruidis, & inconcoctis: vrinae uſque in finem malae: comatoſa plurima cum laboribus: uigil; cibum auerſans, aſſidue: cauſus.

IN THASO Parionis filium. Quae ſequũtur hiſtoriae decem & ſex ſunt, quas prius quàm Hippocrates proponat, conſtitutionis praeteritae, ac morborum, qui in ipſa vagati ſunt diligenter vniuerſam naturam, atque idaeam conſtituit. Verum antequàm ad explanandas illas deueniam, tria breuiter ſunt praemittenda. Quae fuerit conſtitutio; qui morbi in ipſa vagati ſint, & vtrũ commemorati aegri in ipſa cõſtitutione aegrotauerint; vt nonnullis Interpretibus antiquis placuit; an potius non fuerint illius conſtitutionis aegri, quod magis Galen. approbaſſe videtur. Etenim conſtitutio vt ait Galenus initio huiuſce tertiae ſect. tertij libri non modo ſignificat Hippocrati praeternaturalem in aere temperiem; verum etiam totã cuiuſlibet rei idaeam, atque naturam, quae temperies & idaea vbi à ſtatu naturali ad praeternaturalem cõmutantur, faciunt morbos modo mitiores, modo ſaeuiores; vt propter hoc dixerit Hippocr. tertio aphor. ex omnibus conſtitutionibus ſemper humidiores eſſe minus ſalutares ſiccioribus; ſiquidem putredo omnis, quae eſt matrix prauorum morborum fit ab humido accedente extrinſecus ambientis calore, atque immobilitate. Fuit autem in uniuerſum conſtitutio ab Hippocrate modo enarrata Auſtrina, pluuioſa, ac ſine uentis; dixi autem in uniuerſum, quoniam & ſi Hippocrates narrans ſingulas anni illius partes uideatur multas alias condiciones vnicuique ſeparatim tribuiſſe; nihilominus in cunctis ſemper dominatus uidetur eſſe auſter, & pluuia, adeo ut iure dicat Galenus huiuſcemodi conſtitutionem uerè fuiſſe peſtilentem, in qua humiditas cum calore, abſque motu ſemper uiſa eſt: ſic etiam primo de temp. quarto, dicebat conſtitutiones auſtrinas calidas, & humidas adducere peſtem. Vtrum autem haec conſtitutio fuerit peculiaris alicuius regionis, ut quae in Thaſo, & quae in Cranone, uel Perintho in antecedentibus libris commemoratae haud multum intereſt diſputare; quamquam potius ſuſpicor fuiſſe pluribus regionibus communem, haud tamen eam, quae a Thucidide libro ſecundo, & Lucretio libro ſexto. deſcripta eſt: quamque originem duxiſſe narrat ex Aethiopia, unde ob cadauera inſepulta exhalationes corruptae, & inquinamenta totam Graeciam peruolaruut. Verum tria occurrunt dubia primum eſt ad quid Hippocrates dixerit hanc conſtitutionem fuiſſe Auſtrinam, & pluuioſam, cum auſter videatur eſſe ſuapta natura pluuioſus; undea nonnullis Nothus imbrifer, & a Plauto Auſter imbricus appellatur. Alterum eſt quo pacto fuerit huiuſmodi annus peſtifer, cum ſcribat Ariſto. prima probl. 23. & 26. probl. 52. necnon Theophr. libro de uentis Auſtrum, ubi pluuiis coniungitur, minimè febres creare, quod calor auſtro proprius, atque morbidus frigore pluuiae contemperetur. Tertium eſt quomodo ſi toto anno proflauit auſter, dicit Hippocrates fuiſſe abſque uento. Ad primum reſpondendum eſt non modo apud Galenũ in comm. uerumetiam apud Orib. libro nono. Collu. ſeptimo. duplices fuiſſe habitos apud veteres auſtros, pluuioſum, & ſiccum, quem dicit Galenus in comm. ab homero album auſtrum appellatum fuiſſe: unde ut diſtingueret alterum ab altero addidit pluuioſum, quo pacto ſolet non raro loqui his, in lib. atque in eo qui inſcribitur de aer. aq. & loc. quo pacto etiam inuenitur Theophraſtus locutus in lib. de uentis. Ad ſecundum dicere oportet aliud eſſe loqui de tota anni conſtitutione, aliud de aliqua ipſius parte: ſi primo modo loquamur, certè continuata illa pluuiarum humiditas, qualis fuit narrata ab Hippocrate potius corrumpit calorem natiuum, quam intemperiem auſtri emendet; ſin autem loquamur ſecundo modo, quemadmodum uidetur intelligendus Ariſt. ſic pluuia corrigit calorẽ inimicum ipſius Auſtri. Poteſt etiam alio modo reſponderi; nempe Auſtrum poſſe flare, uel placide, uel uehementer ſi placidè perflet cum multis pluuiis peſtifer eſt; ſin uero uehementer a pluuiis mitigatur praua eius uis; idque intelligere uoluit Ariſt. hoc enim idem de Cauro ſcribit Oribas. loco citato; auſtrum calidum, & uehementer ſpirantem eſſe, alterum uero calidum quidem, ſed ita leuiter ſpirantem, ut non percipiatur. Ad tertium reſpõdet Galenus, & benè apud Hippocratem: ἄπνοιαν haudquaquam ſignificare integram uentorum ceſſationem; ſed exiguam ſpirationem; ita ut auſtri quidem ſpirarent; ſed adeo latenter, & exiguo cum motu; ut prorſus nulli eſſe uenti uiderentur; atq; hunc auſtrum ait a uulgaribus nominari λευκονόθον: Sic Ariſt. appellabat quaſdam aues ἄποδας non quod prorſus careant pedibus, ſed quod eos admodum exiguos habeãt: Haud ſecus Heraclides, ut eſt apud Galenũ ſexto de loc. aff. praefocationem uteri uocabat ἄπνουν non quod reſpirationem penitus auferat. alioquin ſimul tolleret uitam; ſed eam ita exiguam faciat, ut uix appareat. Igitur annus in uniuerſum Auſtrinus, pluuioſus, & abſque uehementi perflatione fuit. Ab auſtro calefacta terra, & a pluuiis humectata cum non perſpiraretur a uentis, putredinem tetram concepit, a qua aer contaminatus peſtem peperit, & ſicut dicit Gal. haec cõſtitutio in eo fuit ſimilis illi, quae in Cranone, quod inutraque ingens facta eſt putredo. Ab hac putredine de inde (quod erat ſecundum a me propoſitum) geniti ſunt uarii & diuerſi morbi, qui omnes peſtiferi erant, ob ſordidam, grauemque putredinem. Etenim ut ſcribit Galenus tertio in tertium Epid. tex. 20. & primo de acut. nono. haud peſtis eſt unum morbi genus; ſed cuncta morborum genera poſſunt peſtes naturam

ram ſumere,atque ita uocari peſtes. Et certè in hac
conſtitutione poſſumus dicere omnes morbos fuiſ-
ſe uagatos,ſcilicet in intemperie, in mala compoſi-
ſitione,atque ſolutione continui.In mala intempe-
rie fuerunt febres, & primo de Ephimeris dubitari
poſſet, quòd in peſtilenti conſtitutione fieri non ſo
lent. Verum ubi aer infectus eſt, credi poteſt etiam
eas fieri,ſed ita cito in putridas commutari, ut non
animaduertatur, etiam ſi plerumque fiant a cauſſis
procatarticis,& euidentibus: neque etiam putandũ
eſt, ubi fiunt diariae, in peſtifero aere protinus
eſſe ex ſpiritibus; tum quia ipſi ſpiritus quan-
tum ego puto naturam a concipienda putredine
alienam habent, tum etiam quam ſi putreſce-
rent ea febris putrida potius appellanda eſset,
qualis Anglica erat, quae una die homines inte-
rimebat quo genere febris extat etiam memoria
apud Lucilium uetuſtiſſimum poetam; ubi dicit u-
num uini hauſtum, & unam febrem necare homi-
nem. Hecticas factas eſſe non dubito, cum Hippo-
crates ſcribat, multos tabe longa fuiſſe cõſumptos;
atque eos praſertim,qui erant ad tabem proni alias
ab Hippocrates φθινώδεις nuncupati; Et in variis le-
ctionibus monſtraui nomen hecticae febris non ex-
titiſſe aetate Hippocratis, ſed ſub phtiſis appella-
tione comprehendi forſam: unde apud Ariſto. 19.
probl. in fine probl. 37. dictionem hanc διὸ οἱ ἑκτικοὶ
ὀξύφωνοι ſemper iudicaui eſſe purum gloſſema inter-
ſertum; cum nec antiquus interpres illa uerba ha-
beat aut legendum eſſe οἱ φθισικοί. Complures autẽ
fuerunt febres putridae omnis generis, praeſertim
malignae cum prauis ſymptomatibus, ut ſopore in
initio,ſine ſiti,ac delirio,ſed cum anxietate, rigore,
& horrore, paroxyſmi erant in paribus cum extre-
morum frigore, non benè recaleſcentes, cum obli-
uione, exolutione, cum alui turbationibus multis,
colliquatiuis,tenuibus,crudis, urinae tenues, mul-
tae,nil iudicatorium,aut utile habentes. Dicit Hip-
pocrates phreniticum nullum inſaniuiſſe,ut in aliis,
hoc eſt non ita immani furore eos fuiſſe exagita-
tos,quemadmodum ſolent alii phrenetici: ſed leni,
& interdum ad ſomnum inclinante;Dicit autẽ alias
etiam febres populariter eſſe uagatas, tertianas,
quartanas,continentes,nocturnas longas, erraticas
faſtidioſas,inconſtantes. Verum cum dicit quarta-
narios multos interiiſſe, non intelligendum eſt,
quod perierint ſimpliciter propter quartanas,cum
dicat Hipp. in 3. tertium Epid.quartanas eſſe om-
nium ſecuſſimas, facillimas & longas, ac non modo
per ſe tales,ſed etiam a morbis magnis liberare.Cel
ſus quoque ſcribat quartanam,quantum ſit ex ſeſe,
neminem iugulare; ſed quod perirent ob conſtitu-
tionem, atque hoc erat maximae prauitatis indi-
cium,quando morbi qui ſunt ſalutares,& ab aliis li
berare ſolent, fiunt exitioſi. Porro de morbis ex
continui ſolutione erant aphtae, ſeu ulcera oris,
ſimiliter circa pudenda, crura, atque alias partes;
herpetes maligni, ex quibus abſcedebant carnes
conſumptae; & interdum totae illae partes ut nar-
rat Thucid. li. ſecundo. & ex noſtris Lucretius lib. 6.
euenifſe in illa celebri Athenienſium peſte: diſente-
riae quoq; uagabãtur,ex quib.& aliis alui ſolutio-

A nibus cõplures, & praeſertim morbo longo cõfecti
peribant; Tormina,uoluuli maligni oculorum cor-
ruptiones,atque alia ſimilia.In mala tandẽ confor-
matione graſſabantur eryſipelata, bubones, inflam
mationes,a poſtemata,quae non ſuppurabantur,&
ſi ad ſappurationem ueniebant, aegri ſeruabantur
carbunculi in pudendis,putredines,multa alia ſym-
ptomatum,& morborum genera ſunt ob Hippocra
te relata, quae tunc uagabantur. Sed praedicta
erant potiora,nec alia neceſſe eſt particulariter re-
B cenſere,cum apud Hippocratẽ ipſum liceat, quam
quam paulo confuſius legere. Erat tertium atque
poſtremum utrum aegri,qui in hoc libro ab Hippo
crate recenſentur fuerint praedictae conſtitutio-
nis an alterius; Galenus circa finem antecedentis
comm. uidetur dubius,cum ex una parte dicat nul-
lum genus morborum ante deſcriptorum ab Hip-
pocrate tentaſſe quemquam ex ſubſcriptis aegris,
altera uero ex parte dicat omnia ſymptomata ab
ipſo commemorata fuiſſe uiſa in 16. aegris, de qui-
C bus infra dicendum eſt;Ego tamen puto idem Hip-
pocrates praeſtitiſſe in poſtrema hac conſtitutione,
quod in antedictis fecit, nempe ut prius in uniuer-
ſum narrauerit totius conſtitutionis naturam, dein-
de eam in particularibus aegris docuerit, quod ſi
uidentur diuturnis morbis potius, quam acutis &
peſtiferis capti, etiam in praedicta conſtitutione
ſimiles fuiſſe dixit, praeter quam quod potuit hoc
Hipp. uoluiſſe adnotare tanquã rarum,& docere,ꝙ
& in peſtilenti cõſtitutione etiã morbi longi uideã-
D tur ſcilicet potiſſimum facti ſint ex acutis. Modo
ueniam ad hiſtoriae prioris enarrationem,quae ſa-
tis longa eſt, cum aeger uſque ad centeſimam ui-
geſimam diem prorogauerit uitam, qui tamen pri-
mis diebus acutaque ardente febre tentatus fuit.In
praeſenti autem hiſtoria nominat Hippocrates pa-
triam agrotantis dum dicit. IN THASO; nomi
nat proprium patris nomen ſcilicet Parionis filius
nominat habitationem nempe ſupra domum Arte
miſi,ſiue Artemiſiae ideſt Dianae ut eſt apud Gale-
E nus libro de com. cap. ſecundo atque aliqua diligen
tia uidetur uſus,quod ſibi uideretur caſus cognitio
ne cunctorum dignus. Quod pertinet ad nomẽ tex
tus graecus habet τὸν τοῦ παρίωνος. quae uerba aliqui
interpretantur, Parium quendam, quaſi hic fuerit
ex inſula Paro: unde Parius lapis apud ſcriptores
celebris aduehebatur, atque hos ait Galenus ic-
iccirco putaſſe patriam fuiſſe adiectam, quod qui
Parium habitant ex phlebetomia ſecundum. Aſcle-
piadem iuramẽ etiam inſigne praecipiant,quod ta-
F men haud probat Galenus. Aliqui & melius, ut ego
puto Parionis filium interpretantur; etenim haud
dixiſſet Hippocrates παρίωνος, ſed παρίου, ſi regio-
nem nominare uoluiſſet: addidiſſe enim habitatio-
nem exiſtimo,quod forſan hic eſſet parum notus,
eſſet autem notiſſimus Artemiſius, prope cuius do-
mum decumbebat,ſeu Artemiſiae, uel Dianae tem-
plum. Neque dubito quin haec perſona ipſi Hippo
crati foret aliquo pacto commendata, poſtquam a
ſexia die uſque ad 12. morbi eum quotidie uiſita-
uit, eiuſque ſymptomata recenſuit, & a duodeci-
ma uiſitauit uſque ad quadrageſimã per interualla
diebus

diebus scilicet tantum iudicatoriis, atque decretoriis, quemadmodum soepe numero facere consueuit, pariter haud puto dubitandum quin fuerit potius iuuenis, cum esset filius, atque etiam laborauerit febre ardente ipsis iuuenibus paulo ultra 35. annum familiari; ut est ab Hippocrate proditum tertio aphor. 30. nam ut dicit Galenus in commen. qui sunt in aetate a 35. usque ad 49. omnia facere aggrediuntur, quae in iuuenili, & florida aetate constituti. Cur autem a prima die usque ad sextā haud mentionem faciat sigillatim dierum, cum tamen complura symptomata commemoraret, puto fuisse caussam, quia non fuerit auitus, nisi sexta die, & aliorum dierum symptomata sibi confusè relata sint, ita ut nequiuerit tuto discernere, quae in una, & quae in alia die acciderint. Vt autem ordine aliquo relata, & examinata huiuscemodi symptomata intellectu possint comprehendi, ea sub sua capita complectar. Neq; enim dubitandum est quin morbus praecipuus quo laborauit propositus aeger fuerit febris putrida; non quidem sola, & simplex, sed symptomatibus iuncta; postquam ipsemet Hipp. ait in principio historiae statim fuisse acutam cōtinuam, ardentem, & in fine ut uidebimus, fuisse continuè febrem ardentem. Et aduertendum est Hipp. dixisse acutam continuam ardentem non sine ratione quia febris tertiana, etsi sit interpollata, numeratur tamen inter febres ardentes a Galeno secundo de cris. tertio. & libro de trem. & rig. cap. septimo. imo dicebat secundo de sympt. caussis. quinto, & quarto aph. 48. calorem tertianarum esse omnium febrium maximum, & Hipp. tertio progn. 32. Galenus tertio apho. 49. & Auic. prima. quarti tex. primo. cap. tertio ponūt tertianam inter acutos morbos. Quae autem symptomata simili febri erant coniuncta, partim erant actiones laesae; partim excrementa mutata. Inter laesas actiones fuerunt sitis, inclinatio ad somnum, vigilia. Inter mutata excrementa erant aluus turbata urinae in principio albae. Quòd praesēs febris facta esset ab humorib. ītra uasa mediocra putrescentibus, omnibus, penè, praesertim biliosis, & pituitosis, ac propterea, non fuerit uerus causus, qui fit a bile, sed καυσώδης πυρετος vt solet loqui Hippocrates satis ostendunt haec symptomata, quae primis diebus apparuerunt, nimirum sitis fiebat a bile, & pituita putresentibus circa iecur & uentriculum; & prout uapores plures, uel a pituita, uel a bile in cerebrum tollebantur, sic modo comatosus hoc est in somnum procliuis modo uigil fiebat. Ad quae omnia, atque alia mala inducenda non modo conferebat interna praeparatio, atque diu contracta prauorum humorum plenitudo, uerum etiam aetas iuuenilis, atque ipsius aeris morbidi condicio; unde etiam puto turbationi alui datam esse statim occasionem. Haec etenim fuisse constitutioni enarratae peculiaria iam Hipp. significauit. Sic urinae albae in initio non tantum erant cruditatis argumenta, quantum exuberantis pituitae, atque calidorum humorum ad aluum transitus; Atque tot a prima usque ad sextam diem; in qua quod pauca alia noua contigerint, solum duo commemorat tanquam consideratione, & animaduersione digna, scilicet urinā oleosam, & delirium. De sexta die illud uulgatissimum est, & a nobis saepius inculcatum mala complura in ipsa contingere & si quae interdum bona spectantur, iis minimè fidendnm esse, ut potè in die illegitima, & tyrannica factis. Coeterum de oleoso, quod ait Hippocrates, tum minxisse, Galenus iure merito longè, & doctè discurrit, cum uideatur mirum ut ferè statim urinae ex albis sint oleosoe factae, quae sicut ab ardore colliquante efficiūtur, sic albae potius a frigore, & cruditate oriuntur. Cū aūt oleosae urinae dicantur tripliciter, uel quod referāt colore, & crassitie oleum, uel quod ipsis supernatet aliquid instar olei cunctis aliis liquoribus supernatantis, uel quod uniuersa ipsius substantia sit uelutā pinguedo quaedam, aut adeps eliquatus; certè Galenus optimè censuit huiusmodi urinam haud esse potuisse secundam, seu tertiam, quoniam hae oriuntur expinguedine, uel carne assatis, & nimio feruore colliquatis; ut quando carnes ad ignem torrentur quod quidem esse non potuit in praesenti aegro, qui tametsi principio morbi laborauerit febre acuta, & ardente, haud tamen erat facta, ut potuerit statim huiuscemodi colliquationes parere; alioquin quomodo potuisset protrahere uitam, usque centesimamuigesimam diem si sola pinguedo, & non carnes, quae maiore calore egēt, ut colliquentur, esset torrefacta. Itaque satius existimauit Galenns propterea esse oleosam, seu oleasum quid habentem uocatam nūc urinam ab Hippocr. quod colore, & crassitie, quodammodo oleum ipsum referret scilicet ob conturbationē factam in uenis a calore uehementi febrili, et ab aeris prauitate; Quoniam uero huiusmodi urinae conturbatae solent, ut dicebat Hipp. quarto aph. 70. significare aut praesentem, aut mox futurū capitis laborem; hinc iure factum est, ut eadem die delirauerit: quamquā non nego, ut inferius dicam, potuisse etiam aliquid colliquationis in urina fuisse, quae saltem supernatatione oleum repraesentaret.

SEPTIMA DIE OMNIA ait Hippocrates exacerbata sunt, nil dormiuit, mens turbulenta fuit urinae similes idest aliquid oleosum habentes, ab aluo biliosa & pinguia exierunt. Quae die septima contingerunt, poterant sane cuilibet medico persuadere aegrum huic fore cito periturum, quia nil dormire, delirare, inter signa exitialia sunt; pariter urina oleosa, & foeces biliosae, ac pingues, & forsan etiam ualde foetidae ab Hipp. & in progn. & in Coac. inter signa exitialia ponuntur, ut ob hoc ualde mirum fuerit etiam in uiribus robustissimis potuisse huic mortem usque adeo protrahi: nisi alicui dicere placeat cum Galenus prauis succis, & eduliis hunc esse usum, propterea quem huiusmodi urinas atque foeces reddidisse, quamquam certe non uideo, quomodo quis utens quantumuis oleo, aut rebus pinguibus faciat urinas, & alui excrementa similia; nam hunc ex ustione potius eas habuisse foeces inde colligi potest quod essent simul biliosae, quae combustionem ingentem consequantur: ita ut non modo pinguedines, uerum etiam carnes torreantur, atque colliquentur. Sed dubitatur cur Hipocrates dixerit de urinis ἐλαιώδεες. i. oleosae de

foecibus

foecibus autem,seu alui excremẽtis dixerit λιπαρὰ. idest pinguia non ἐλαιώδη. Sabinus ut narrat Galenus dixit calorem nostrum nutriri substantia oleosa, quemadmodum uidemus extrinsecus flammas oleo nutriri, & lucernas, proptereaque ubi excernuntur similes urinae esse signum deterrimũ, quod scilicet calor non appetat, neque attrahat propriũ alimentum, ac propterea sit defecturus, uerum ut optime Gal.innuit, haud potuit hoc esse in proposito aegro, alioquin multo citius interiisset. Nam ut habemus ex Arist.4.Meteor.nono.substantia oleosa cum sit tenuis & aerea multo citius consumitur; contra uero quae λιπαρὰ i.pinguis tardius, ex quo fit, vt plantae resinosae, & pingues queãdmodũ, pinus, palma, & cedrus libani sint uiuacissimae. Quod si Hipp.secundo aph.44.& Arist.secundo de part. an.c.quinto dixerint corpora pinguia citius interire, idest alia ratione scilicet non gratia pinguedinis sed quia ab ipsis ueluti strangulatur natiuus calor, ut ignis a copia lignorũ, ubi est immoderata, seu ut dicit Arist.ubi totus sanguis, in quo est uita, conuertitur in pinguedinem. Quare cum in corporibus nostris duplex huiusmodi substantia comperiatur, nimirũ oleosa, & pinguis per urinas facilius exit materia quae oleum aemulatur, per aluum, autem facilius altera substantia fertur, & praesertim cum bile, quae suo feruore ad eliquandas carnes non parum confert, ut ob hoc Hippocrates ita sit locutus: possumus etiam dicere Hipp.pro pinguibus excrementis intellexisse ipsam bilem crassiorem quam in quarto de morb.uocat pinguem. Quod uero tandiu perdurarit ratio fuit, quia nõ continuatim haec effluebant; sed ut ait Hippocrates interdum consistebat aluus, & quae pinguia ab aluo prodibant erant pauca: cum dicat Hipp.in fine, quae exibant frequenter fuisse biliosa, multa, & humida, constitisse uero aluum ab deurentibus, & crudis.

OCTAVA DIE sanguinis parum è naribus stillauit, uirulenta, sed pauca uomuit, parum dormiuit. Miror quidem cur Galenus hoc in loco nihil de sanguinis stilla dixerit: uerum cum alibi de ea sit multa locutus haud quaquam hoc in loco criminandus est, illud certum est & hoc signum fuisse mortale, ut in febribus acutis, & ardentibus plerumque consueuit, quasi natura praui sanguinis copia grauata eum per ambas nares extrudere conaretur, neq; tamen posset, uel ob eius imbecillitatem, uel potius ob ipsius sanguinis crassitiem ob immodico feruore inductã, qui etiã humores aeruginosos producebat. Verum cum alias dixerim ex Hipp.in pror.& Coac. uomitus erugineos solere manias aut saltem deliria praedicere, cur id huic non contigerit, paucitas humoris effecit, quae uigilias quidem peperit, delirium inducere haud potuit; nam uomitus aeruginosi multi esse debent, quando animi perturbationes ingentes producendi sunt.

NONA eadem perseuerarunt, quod autem in decima fuerint cuncta remissa effecit humoris pessimi, licet exigui euacuatio, quamquam parum omnino durauit, donec scilicet iterum natura ab humoribus tetris stimulata, eorũq; expulsionem aggressa in xj.die facta est refrigeratio, post refrigerationem
A statim febrilis calor auctus, atq; sudor subsecutus,
licet non uniuersalis, & propterea non optimus.
Quae omnia indicare potuerunt remissionem decimae
diei infidam fuisse tũ quia non erat decretoria
tum quia urinae erant oleosae, & crudae. Dixi alias
hũc solere esse motum naturae, ut primo fiat rigor
deinde calor, postremo sudor: nunc autem Hipp.
contrarium ordinem seruat; primum enim sudorẽ
in deinde rigorem, tertio calorem commemorat.
nisi dicamus sudasse quidem primo, sed sudorem il
B lum fuisse tenuem quandam humiditatem se osam
ad motum facilem a natura ad cutem extrusam in
illa agitatione. Fuit hic motus quodammodo criticus
cum in die decretoria sit factus, sed admodum
imperfectus, & sine coctionis signo. Et id in praesenti
aegro iure obseruauit Galenus in diebus decretoriis
semper factas esse mutationes, atque motiones.
Cum igitur admodum imperfectus fuisset ille criticus
motus, atque materia esset agitata, nec euacuata,
non absque ratione factum est, ut duodecimo fe-
C bris acutior facta sit, aluus effuderit biliosa, tenuia,
ac multa; necnon urina habuerit enaerema, atque
delirauerit, nimirum durante adhuc illa diei
triticae motione. A duodecima transit Hippocr. ad
DECIMAMSEPTIMAM, omissa decimaquarta;
in qua debuit aliquid notatu dignum contigisse
cum in undecima, quae est ipsius indicatoria
sese obtulerint signa futurae alterius in ea commotionis.
Verum, ut ait Galenus forsan Hipp. tacuit,
quod non ea die ut solebat ipsum aegrum uisitaue-
D rit: uerum quia saltem debuisset id ab astantibus
percunctari, & cognoscere fortè siluit, quiã nil noui
diuersum ab ipsa duodecima, & decimatertia contigerit.
Habuit autem DECIMAMSEPTIMAM.
non parum laboriosam, quoniam.

NON DORMIVIT, neque febris producebatur.
Sed quomodo potuit esse caussa laboriosae
diei, quod febris non produceretur? Aliqui interpretes
cum hãc difficultatem gustassent particulam
negatiuam, οὔτε, derapserunt; quasi dicat propterea
E fuisse laboriosam diem illam, quoniam non dormiuisset,
& febris, quae aucta fuerat duodecima esset
eo usque cum acutie protracta; sic enim uerum
erit, quod diximus non meminisse decimaequartae
diei quod eadem fuissent cum antecedentibus: huic
etiam inrerpretationi uidentur adstipulari, quae
habentur a Galeno libro de Comate. cap.secundo.
vbi scribitur non (οὔτε) sed ὅτε πυρετὸς ἐπέτεινεν. idest
febris protracta est. atque ita multo mihi magis placet,
interpretari, quam ut Valesius, qui non uidens
F contextum correctionem mereri, dixit intelligendum
esse Hippocratem quasi uoluerit non fuisse extrema
calida, sed frigida: quae res non admodũ quadrat,
nec rationem ullam habet. Quod scribit Galenus
libro de Comate.cap.2.hunc uariè aegrotasse,
& inaequaliter, necnon multas multoties ad contraria
mutationes habuisse certè uerissimum est, & forsan
etiam ob hanc caussam Hippocrates uoluit nobis
exemplum hoc proponere, scilicet non esse fidendum
morbis, qui crebras. ad bonum, & malum
mutationes habent: nam die VIGESIMA SVDAVIT
iterũ per totum, & post sudorẽ ἄπυρος.i.

sine febre fuit:scio plerosque contextus hoc in loco A habere ἄγρυπνος. idest insomnis fuit; uerum placet mihi opinio eorum qui legendum putant ἄπυρος tũ quia verisimile est post sudorem cessasse aliquantisper febrem; tum quia dicit Hippocrates. VIGESIMA rediisse febrem; quod quidem haud dixisset, nisi prius illa abiisset: quo pacto hunc eundem tex. legendum esse uoluerunt apud Galenum libro de comate. secundo. quamquam potest esse, ut simul fuerit, & absque somno, & absque febre, etiam si Hipp. non dixisset. Eadem habuit deiectiones B biliosas, uerum fuit, & ἀπόσιτος. idest cum cibi abhominatione, & ad somnum propensione. Docet Galenus & benè, quod hic aeger excerneret excrementa biliosa, & humida fuisse indicium non exiguae cacochymiae; quemadmodum quod uigilaret, & in somnum uicissim inclinaret, majori ex parte morbi; Quod uero cibum auersaretur, & fastidiret morientis facultatis animalis indicium extitisse: circa quae postrema Galeni uerba nonnihil insistẽdum est, & primo de uoce ἀποσίτους C quam dicit hic simpliciter inappetentem significare, atq; ita con consueuisse Hippocr. loqui, & alios ueteres, idem Galenus primo. in primum Ep id. tex. 29. dicit ἀνορέκτους uocasse, qui non admittunt appositum cibum; ἀποσίτους vero qui etiam abhominantur sibi apponi; & de quibus loquens hoc eodem libro tex. 58. Galenus dicebat ea longa peste quae est grassata ipsius tempore, nonnullos maluisse mori, quam cibum sumere: sed utcunque sit cum Galenus saepissimè in apho. id dicat quod & hoc in D loco, placet mihi usum apud Hippo. harum uocum fuisse promiscuum: Verum de quo magis dubito est quomodo si in appetentia, & cibi abhominatio in hoc aegro potuit esse uigesima die signum morientis facultatis, usq; ad centum dies protraxit vitam: ubi enim aliqua ex tribus facultatibus insigniter laeditur, haud possunt multum aliae durare, quin & ipsae collabantur citò, & praesertim facultas naturalis; nempe quae alimentum, & sustentamentum coeteris parat; Itaque ut dicet Galenus in historia E sequenti potius id factum uidetur ob humores teterrimos uentriculum obsidentes, qui cum interdũ euacuarentur per aluum, & per uomitum, hinc fiebat, ut uita protraheretur.

VIGESIMAQVARTA DIE. Coeterũ vigesimaquarta, quae est & ipsa saltem indicatoria, ait Hipp. rediisse quod sanè de alio intelligi non potest, quã de ipsa febre, ut propter hoc iure laudem illos, qui loco ἄγρυπνος in die uigesima scribendum iudicauerunt ἄπυρος id quod etiam dicit euenisse. F

TRIGESIMAQVARTA quasi a uigesimaquarta, usque ad trigesimamquartam recidiua quadam febre, & per consequens grauiori laborauerit, quae fluente iugiter aluo non modo non cessauit, uerum etiam incrementum recepit; idque significare uoluit tunc, cum dixit recaluisse, quod quidem intelligendum de toto interuallo a uigesimaquarta, usque ad quadragesimam. Haec autem varietas, ac penè ad cõtrarium mutatio, haud aliunde proficiscebatur, quam a uaria materia uariis in locis, uariisque temporibus putrescente.

A QVADRAGESIMA. Postquam pauca de trigesimaquarta, usq; ad quadragesimã dixit: sequitur ad centesimãuigesimã, complura narrare; circa quae illud primo statuendum est, quod uideo nõ nullis placuisse, & quod alias dixi Hippocratẽ ubi accidentia singulorum dierum abstinet referre, saltem id obseruasse, ut dierum criticorum, & indicatoriorum symptomata narraret, quam eo tempore maiorem aegrotantium partem uisitaret, quando maior in morbis efficitur mutatio quadragesimam B esse ultimum terminum morborum per decidentiã acutorum, atque ex duabus uigesimis, idest sex septimanis per coniunctionem enumeratis componi certum est: neque dubitare oportet, quin centesima uigesima ex tribus quadragenis constet, ut hac ratione minimè uideatur praeter criticorum uim hũc aegrum ea die periisse. Vtrum uero Hipp. a quadraginta, usque centesimauigesimã, non uisitauerit aegrum, ut aliqui sunt imaginati, non parum dubito; siquidem mihi uidetur parum probabile tot potuisse C cognoscere ipsius symptomata, nisi interdum inuisisset illum, atq; ab illo, & ab aliis statum aegritudinis illius cognouisset. Verum fieri potest ut ipse non curauerit commemorare dies, quia saepius docuit symptomata potissimum fieri diebus decretoriis, quasi vero enumerans symptomata, uno eodéq; tempore implicite dies etiam decretorios innuat: uel etiam fieri potest, ut ipse oblitus sit apponere dies, ut sexagesimam, octuagesimam, centesimam, quae est enumeratio criticorum per vigesimas ipsi D Hippocrati consueta. Aut a scriptoribus sunt notae elementares numerorum ob negligentiam, atque ignorantiam omisse; quod alias factitatum obseruauimus, ut tertio in primum. in casu illius, qui calefactus coenauerat. At quicquid sit, confusa huiusmodi symptomata secundum morbi mutationes examinare conabor, quanto dilucidius, atque ordinatius fieri poterit. Primum igitur quod dicit de quadragesima agrum fuisse sine febre, & uentrem constitisse, sed non multo tempore, fuisse absque E appetitu, & rursum uicissim modo febrẽ abiisse, modo rediisse cibisque multis, & prauis usum esse. Si seriem horum uerborum expendamus, tantae uariaetatis huiusce morbi caussam in errorem uitae referre uidetur. Et certè nil est, quod aequè pro roget aegritudines; ac tandem longas in malum exitum perducat, atque errores, qui committuntur in copia, & qualitate ciborum, et si enim inordinata, atque intempestiua cibatio non parum noceat, attamen multo maius detrimentum inferunt qualitas, F & copia; dicebat enim Hippocrates quarto de morbus; quod morbi oriuntur hominibus ex humoribus, qui fiunt ex cibis, & multis, & prauis, unde qui moderate & bibit, & comedit, & exercetur, fere impossibile est ullo morbo humorali capi, ut ob id haec duo errata tanquam magis praecipua referre uoluerit Hipp. ubi enim corpus longa ualetudine est male tractatum non modo eos corrigere nequit, uerum etiam corruptioni, & putredini dimittens ac cendendis nouis febribus, aliisque symptomatibus inducendi certam occasiouem praebet, quemadmodum contigit huic aegro, qui non alia ratione ut

puto modo febricitabat, modo non; niſi quia mul- A
tis, & prauis cibis ueſcebatur; idque forſan age-
bat, non tam uitio animi, quam propter inappe-
tentiam; Namque fieri ſolet, ut ubi aegrotantes
parum appetunt, cibos uetitos, ſed expetitos ſu-
mant; Ex quo ſolertes medici ſemper ſtudere de-
bent, ne aegrotantes & conualeſcentes errorem ul-
lum praeſertim circa cibos, & potus committant,
quod facillimum eſt certè in longis ualetudinibus:
Dicebat enim Galenus, ut qui longum iter faciunt,
uix fieri nequit quin interdum uſpiam impingant, B
& errent; ſic in longis morbis uix contingere poſ-
ſe, quin committantur errata; atque hoc eſt quod
etiam dicebat idem Galenus ſecundo, aphoriſmo.
trigeſimonono, ſcilicet ſenes aegrotare quidem mi-
nus iuuenibus; ſed ſi temperanter uiuant; alio-
quin uiuentes intemperanter multo magis iuue-
nibus eos aegrotare propter uirium imbecillita-
tem; quae pariter facit in fractis a longo morbo,
ut ob cibos multos, & paucos complura gignan-
tur excrementa, quae deinde febres ipſas foueut, C
& augent. Narrat Laertius Heraclitum taedio ho-
minum affectum in montes ſeceſſiſſe; ibique her-
bis, & oleribus ueſcentem, morbum intercutem con
traxiſſe, quo deinde mortuus eſt. Sed dicet ali-
quis; erant ne hae febres erraticae? Intereſt in-
ter febres uerè erraticas, & quae erratico modo in-
uadunt; quia febres erraticae fiunt continua-
tim, ſed non ſeruant ordinem, quia modo manè,
modo ueſpere, modo noctu inuadunt: quae ue-
ro erratico modo, non ita continuae ſunt, ſed mo- D
do una die manet ſine febre, modo ſemel, modo
bis in die, adeo ut quidam error uideatur, cuiuſ-
modi erant febres huius aegri. & de quibus etiam
loquebatur primo Epidem. commen. ptimo. quan-
do dixit nonnullas παροξύνασθαι πεπλανημένως, id-
eſt exacerbari erratico modo, alias ueros ἀτάκτως.
ideſt ordinate.

SOMNI MALI CIRCA RECIDI-
VAS. Cum autem propoſitus aeger ob multas,
atque uarias morbi mutationes uitio alimenti E
comparatas, uaria ſimiliter ſymptomata patere-
tur, quae fuerunt grauiora, & ſibi nota enumerat
deinde Hippocrates. Ex quo elucet id ueriſſi-
mum, quod dicebat idem Hippocrates libro de af-
finit. internis & Auicenna in fine primae quarti,
νόσημα ὑποστραφὲν μᾶλλον πιέξει. recidiuam eſſe peio-
rem ſua radice. Primum igitur quod dicit habuiſ-
ſe in recidiua hanc aegram, fuit ſomnus uel potius
ſomni praui. Nam in libro de iudicationibus ſub
nomine Hippocratis edito habetur recidiuas fie- F
ri, quibus uigiliae, aut ſomni turbulenti, acce-
dunt. Fiebant huiuſmodi ſomni turbate, ob cru-
ditates, & prauos cibos, quibus ueſcebatur, &
Plutarchus decimoſexto ſymptomati. in fine ex
Ariſtotelis ſententia dicebat propter ea in autum-
no fieri inſomnia turbulenta, quoniam tunc uiui-
tur uino recenti fructibus, aliiſque praui ſucci
eduliis. Delirium quoque habuit circa recidiuas,
quoniam a putredine febrili eleuabantur uapo-
res aeres, & feruidi, qui in cerebrum ſublati il-
lius temperamentum ſubuertebant, ſicque ipſius
actiones deprauabantur; Quod autem ſpectat
ad excrementa mutata, quemadmodum etiam ab
eodem febrili, & magno calore ſucci uenarum a-
gitati, atque conturbati urinas turbatas, & craſ-
ſas reddebant, ob idque prauas; Ex quo loco
etiam colligere licet apud Hippocratem, urinas
craſſas, & turbatas eſſe inter ſeſe differentes ſecus
quàm nonnulli exiſtimarunt, ut etiam alias de-
monſtrauimus Aluus ſimiliter modo adſtringeba-
tur, modo rurſum ſoluebatur; atque excremen-
ta erant multa & tenuia, prout, ſcilicet natura
magis, uel minus ualebat, materias illas putres,
& foedas euacuare: febriculae interim continuae
illum exacerbabant, & iure dicit Hippocrates febri
culae; erant enim uſque adeo factae illius uires
ut non poſſet ualde febrire. In hoc uario ſtatu
cum poſt quadrageſimam diem perſeueraſſet, tan-
dem uigeſima ſupra centeſimam extinctus fuit;
quo genere mortis obierit haud narrat; nihilo-
minus colligi poteſt tabidum, atque conſumptum
ſub illis febriculis continuis obiiſſe, tum quia Hip-
pocrates, ante in uniuerſali tempeſtatis theoria
dixit multos tabidos periiſſe, tum quia dixit aſ-
ſiduo ipſum aegrum fudiſſe ab aluo multaílioſa
atque humida, urinas habuiſſe ſemper prauas,
comatoſum fuiſſe cum laboribus, uigilem, ſine
appetentia. Coeterum dubitatur hoc in loco qua-
re Hippocrates dixerit fuiſſe comatoſum cum la-
boribus, quomodo ſimul comatoſus fuerit, atque
uigil. quod ſignificat fuiſſe aluum a prima die hu-
midam bilioſis humidis multis, συγισαμένην, uero
fuiſſe feruentibus, & crudis. Denique quomodo
in fine dicat continue ardens, quaſi fieri potuerit,
ut febris ardens centum, & uiginti diebus feruen-
tibus, & crudis perdurauerit. Circa primum Ga-
lenus in libro de Comate, cap. primo, & ſecundo.
ubi etiam huiuſce hiſtoriae mentionem facit, in-
quit nonnullis uiſum eſſe Hippocratem, quando-
que pro comate intelligere uigiliam, ſed frequen-
tiſſime, & fere ſemper alterum ab altera diſtin-
guere duplexque propterea (quod ſaepe repe-
tendum occurrit) eſſe coma aliud quidem ſomno-
lentum aliud uero uigilem nuncupatum; atque u-
trumque id habuiſſe commune, ut eſſet cum incli-
natione ad ſomnum: at ſomnolentum eſſe non
modo inclinationem, uerum etiam lapſum in pro-
fundum, atque diuturnum ſomnum. uigil uero
eſſe abſque ſomno formali, ſcilicet alia atque alia
phantaſia, mentem mouente, ipſumque ſomnum
intercidente: Vnde hoc in loco dicere poſſemus.
hunc habuiſſe utrumque coma, ſcilicet nunc ſom-
nolentum, nunc uigil: neque id inconueniſſe, ut
quo tempore agebatur a phantaſiis mens eius,
oculos quidem clauſos, & in ſomnos procl ues
haberet, caeteris horis uigilaret, obloqueretur,
& audiret. Vbi autem phantaſiis nullis exer-
cebabatur, in profundum ſomnum eſſe lapſum
humore nempe pituitoſo, tunc uniuerſam ce-
rebri ſubſtantiam irrigante: Quod uero uo-
cauerit coma cum laboribus aut doloribus, ſum

& ipſe cum aliquibus interpretibus, ut uox cum laboribus non ſit connectenda cum ſuperiore, ſcilicet, comatoſus, ſed cum ſubſequente uigil. quaſi ſententia ſit fuiſſe laborioſam illam uigiliam, proptereaque inclinabatur in ſomnum, ſed aphantaſiis impediebatur, quo minus dormiret; & certe inter acerba tormenta ponitur quando quiſpiam dormire ualde cupiens a ſomno capiendo diligenter arcetur; atque hoc uocant criminaliſtae dare uigiliam reis, quod faciunt ut delicta confiteantur. Ad aliud, ſcilicet de aluo fuſa, & adſtricta aliqui ſic intelligunt tanquam Hippocrates dicat nunc aluum fluxiſſe humidis, & bilioſis, nunc fuiſſe adſtrictam, atque tunc exuſta, atque cruda excrementa extitiſſe. Ego uero puto uocem, ξυνιςαμαίνη, oppoſitam fuiſſe uoci, ὑγρὰ· ut dicere uelit fuiſſe quidem ſemper aluum ſolutam, ſed interdum excrementa prodiiſſe humida, & bilioſa; interdum compacta ac exuſta, & cruda. Coeterum de uoce illa, ξυνεχέως καύσος, ideſt continue ardens, putant aliqui interpretandum eſſe uſquead uigeſimam diem, ſed non conuenit haec interpretatio uoci, ξυνεχέως, & difficile eſt fieri, ut cauſus duret uiginti diebus licet καυσώδης πύρετος etiam amplius durare queat. Ergo ualde ſuſpicor illas duas uoces fuiſſe ab aliquo ignaro additas, ſicuti in aliis aliquibus hiſtoriis retro factum eſſe uidimus, niſi emendare placeret uocem illam, ξυνεχέως, & legere ἐξ ἀρχῆς, quaſi uoluerit dicere febrem a principio fuiſſe ardentem, ac poſtea ut ſit conuerſam eſſe in hecticam, ſeu tabidam, ut ſolet non raro euenire, praeſertim quando non recta in initio adhibetur curatio cum ſtigidae aquae adhibitione, ut monet Galenus nono metho. De curatione modo aliquid eſt dicendum, & primo quod ad uictum pertinet, quemadmodum antea dixi, hoc exemplum eſſe poteſt quanti referat in longis morbis in uictus ratione, ſcilicet circa cibum, & potum errare: bene uerum, ubi morbus acutus eſt exquiſitiori uictu eſſe opus, attamen etiam ubi ex acuto in diuturnum tranſiuit, ſi pecetur multum non modo magis morbus protrahitur uerum etiam exitium affert tandem, ut aegro propoſito obtigit. Quare oportebat non modo ſtatim uini abſtinentiam, & uſum tenuis ac refrigerantis alimenti inſtituere uerum etiam ſi non ita tenui, ſaltem accommodato pergere; & ueriſſimum, quod alias ſcripſit Galenus in libello de theriaca ad Pamphilianum non eſſe ullum remedium, ita efficax, quod poſſit beneficium praeſtare, niſi comparem uiuendi rationem habeat coniunctam. De chirurgicis praeſidiis dubitari potuit an expediuiſſet ſanguinem mittere, cum initio aluus turbata fuerit. Verumtamen ſi ante ſextam diem aut non fuiſſet effatu digna alui ſolutio, aut aliquibus diebus conſtitiſſet, arrepta tunc occaſione mitti debebat ſanguis uel ſecta uena, uel cucurbitulis, & infernarum partium ſcarificationibus ad auertendum a capite morbi impetum, quo in genere etiam omnia blandiora diuerſionum genera apprime conueniſſent, ſcilicet per leues frictiones, per ligaturas, atque veſicantia extremis adhibita. Alia remedia purgantia minimè conueniebant, quod ſemper aluus ſibi humida, & fuſa extiterit, uerum uſque ad uigeſimam diem pugnandum fuiſſet cum remediis refrigerantibus, & putredini reſiſtentibus, ut oxalide pimpinella, meliſſa, ſcordio, agrimonio, endiuia, cum quibus & iuſcula parari poterant ad ſorbendum, & fercula coqui; ſic bolus armena, & terra ſigillata cum conſerua accidi citri, aut boraginis, bugloſſaeue contuliſſet. A uigeſima ad quadrageſimā paulo magis aperientibus, ut radice petroſelini, bettonica, hyſopo, ex quibus decocta parata iuuant, utendum erat, necnon inappetentiae, & comatoſi affectus ratio habenda. Poſt quadrageſimam cum iam errantes, ac tabidae febriculae ſeſe oſtenderem incepiſſent, una cum perenni alui fluxu, ſimul toti thoraci erat proſpiciendum, necor, & uiſcera ſpiritualia nimium accenderentur, atque exiccarentur, id quod fieri ſolet irrigatione ex aqua maluae, lactucae, nec non linimento ex oleo amygd. dulc. oliuarum recenti. Tandem cum in tanta uarietate, & mutatione morbi ſemper caput uiſum ſit laeſum; modo, ſcilicet a pituitoſa materia; unde coma tam ſomnolentum, quam uigil; modo a bilioſa, unde delirium, illi potiſſimum curando erat ſtudendum; ut ſcilicet quando in ſomnum flectebatur, excitaretur, & una humor pituitoſus conſumeretur exyrhodinis deſiccantibus additio, ſcilicet aceto multo, hyſſopo nepeta, origano, maiorana; quibus etiam per nares attractis uti licuiſſet; quemadmodum uigiliis, atque delirio inſtantibus conueniſſet demere oxyrhodino acria, & exiccantia, pluſquam olei, & aceti minus adhibere. Et quoniam par eſt exiſtimare aſſiduas illas alui excretiones non parum contuliſſe ad proſternendas magis uires; propterea optimum fuiſſet illinire hypochondriis & umbilico oleum maſticinum, atque melinum; quod etiam ſtomaco illitum ad excitandum, & conſeruandum appetitum haud parum conduxiſſet; pro quo ſuſtendando, haud damno, ut aliqua in his caſibus expetita, licet aliquantiſper noxia indulgeantur, modo ut dicit Hippocrates ſecundo, aphriſmorum trigeſimooctauo. cibus ille, uel potus ſit parum, non multum deterior.

HISTORIA VIGESIMAOCTAVA.

IN THASO decumbentem prope frigidam aquam ex partu foemellam enixam, & purgatione non succedente febris acuta, horrida in TERTIA existentem corripuit: ex tempore autem multo ante partum febriculosa erat. decumbens, cibum fastidiens: post uero factum rigorem continuae, acutae, horridae febres. OCTAVA multa delirauit, & sequentibus & cito rursum ad mentem rediit: aluus turbata multis, tenuibus, aqua biliosis. sine siti. VNDECIMA mente constabat; sed sopore detinebatur: vrinae multae, tenues, & nigrae; vigil. VIGESIMA parum circumfriguit, & cito iterum recalefacta est: parum obloquebatur; uigil; quae pertinet ad uentrem inferiorem in iisdem: urinae aquosae, multae VIGESIMASEPTIMA sine febre: aluus constitit; non multo autem tempore post coxae dextrae dolor fortis multum tempus: febres rursum sequebantur: & urinae aquosae. QVADRAGESIMA quae circa coxam alleuiata sunt: tusses uero continuae, humidae, multae; aluus constitit: cibum auersans: urinae in iisdem; febres uero non in totum deficientes, erratio autem modo exacerbatae. partim quidem, partim uero non SEXAGESIMA tusses certe sine signo defecerunt: neque in sputorum aliqua coctio facta est: neque alius consuetorum abscessus: maxilla autem ad dexterã conuulsa est: comatosa, obloquebatur rursus, & cito ad mentem redibat; ad cibaria autem animo aduerso habebat: maxilla quidem ad locum reuersa est; sed aluus biliosa, pauca reddidit: febricitauit acutius: horrida, & sequentibus sine uoce; & rursum intelligebat, & loquebatur & OCTVAGESIMA interiit: huic urinae usq; in finem erant nigrae, & tenues, & aquosae: & sopor pergebat, cibum auersans, vigil irae, difficilis morbi tolerantiae, quae circa mentem melancholica.

IN THASO DECVMBENTEM. Circa frigidam aquam.) Hippocrates in hac historia proponenda tria facit habitationem ponit, partum, & partum consequentia, habitatio fuit aqua frigida, partus foemella, consequentia partum, puerperiorum cessatio. Nomen mulieris, atq; coniugis tacet forsan quod non haberet uirum proprium, & quod mos (ut alias dixi) sit ipsi Hippocratis nunquam aut rarissime nomina mulierum dicere, quod ita ad medici honestatem, atq; integritatem pertineat. De habitatione autem locutus est forte Hippocrates non tantum ut magis aegram no tam faceret, quantum ut occasionem morbi mulieris ingeniis acribus insinuaret; id quod Galeno quoque placuisse uidetur, qui scribit interpretes melius in hac historia, quam in aliis posuisse habitationem propterea propositam ab Hippocrate profiteri, quod aegritudinis occasio aquae frigidae lotio, & potus mulieri extiterit; cum enim ante partum febriret, facile fuit ad sedandam sitim febris, plerumq; eam sumpsisse aquam frigidam, ut pote sibi in promptu existentem, unde post modum non so- A lum maior obstructionibus data fuerit occasio, & consequenter febris incremento, uerum etiam factum est ut puerperia sint intempestiue suppressa: siquidem frigidi proprium est adstringere, & sistere sicuti calidi laxare & ad motum concitare. De partu mos est Hippocrate ut etiam adnotauit soepius Galenus semper dicere foemella ne animas fuerit, quod non parum referat tum ad morbum cognoscendum, tum ad iudicium ferendum huiuscemodi cognitio: diximus enim soepe numero foemellam B in utero minus, quam marem consumere ob minorem caliditatem; ac proptetea in muliere ex foemella praegnante multo plura excrementa cumulari, quae consequenter egent & copiosiore, & longiore euacuatione, ut si forte foemellam parienti purgamenta, aut nullo modo ueniant, aut parcius quam conueniat, iure maius periculum subeant, uehementiorique morbo afficiantur. Apponit ut dicebam tertio, id quod partum est consecutum, nempe purgationis cessationem, ut ostenderet si non morbo, saltem ipsius incremento inde datam esse occationem, quod post partum foemellae non sint secuta ea quae

debebant purgamenta. Sed uideamus, quae contingerint poſt partum, puerperiaque ſuppreſſa. Et hinc notandum eſt, quod tametſi haec mulier ante partum etiam multo tempore aegrotauerit; nihilominus dies enumerat non a principio illius morbi, ſed ad partu, quod occaſio ipſius ſcilicet carentia puerperiorum effecerit, uel nouum morbum, uel ſaltem, qui erat ante multo maiorem, ſiquidem ante fuit tantummodo febriculoſa κατακλινὴς. ideſt in lecto decumbens, & abſque appetitu poſt partum uero tertia die capta eſt febre acuta, cum horrore. Ante partum ſolent mulieres pleraeque melius ualere ac appetere, quo tempore foetus multo plus conſumit: atqui haec ſecus faciebat. ut ob hoc veriſimile ſit aliquam cauſſam externam acceſſiſſe, cuiuſmodi eſt nimius frigidae potus ſeu lotio, quae uentriculũ laeſerit, & conſequẽter inappetentiam, ac febriculam pepererit; quibus etiam illud malum acceſſit, quod decumbere in lecto coacta eſt, cum debeant mulieres praegnantes quanto ſunt partui proximiores tanto magis ad facilitandum partum ſeſe mouere; & certe mirum fuit, niſi etiam haec mulier aegrae peperit, quamquam Hippocrates hoc dicere omittat, tanquam forſan rem neceſſariam & propterea nemini ignotam. Sed hoc in loco oritur dubitatio, quomodo uſu aquae frigidae appetitus ſit laeſus quando Hippocrates ſexto Epid. ſect. 4. textu. 20. ſcribit ὕδωρ βορ῾ρ῀ον ἀγρυπνίη βορ῾ρ῀ον. ideſt aqua, & uigilia uoraces faciũt; ubi Gal. dicebat quae cogũt in paruum locum ſanguinem in tunicis uentriculi contẽtum appetitum gignere, & augere. Ad quod reſpondetur uerum quidem illud eſſe in corporibus ſanis, non in aegris, qualis erat huiuſce mulieris. Itaque febriculoſae ante exiſtenti mulieri ſuppreſſa ſunt puerperia; & forſan ob antecedentem uſum aquae frigidae, quam adſtringere, & Hippocrates & Plutarchus in libro de primo frigido clare docent, vnde etiam facile eſt uidere ſuperuacaneos & retentos humores putredinem coepiſſe, quae addita antecedenti auxit malum, atque febrem acutam, & horridam peperit; Acutam quidem, quoniam periculoſa fuit, & ſatis magna; horridam uero quod fomes putredinis eſset potiſſimum circa uterum, qui ſua neruea natura ubi percellitur horrere facit; imo Hippocrates primo de morb. mulieb. inter ea quae dicit conſequi puerperia retenta ponit huiuſmodi horrores, ſeu febres horridas. Cur autem rigorem prius deinde horrores fecerit, cauſsa fuit, quia initio natura tentauit expellere humores putreſcentes euenis, ſed quia multi erant, nõ potuit oẽs; vnde relicti fecerunt continuam febrem quam comitabãtur horrores, nam haec mulier quia antea febre laborauerat, ob id quaſi aſsueta minus laedebatur; alioquin cum Hippocrates ſecundo & ſexto Epid. dixerit mulieribus incipere rigores a lumbis, manifeſte innuit etiam ab utero ipſos magis factos, imo uero cum poſt rigorem dicit febres continuas fuiſse, acutas, & horridas, uidetur ſignificare uoluiſse tertia die a partu primum hanc mulierem fuiſse a rigore tentatam, tum febris perrexiſse magnas, & continuas, ita tamen ut humores circa uterum putreſcentes ipſum percuterent; ſicque horrorem inducerent inordinatum, ita enim appellat febres ut alias dixi, horridas, in quibus fiunt horrores, ſed non ſtatis diebus, & horis, quaſi uero a prima die; hoc eſt poſt illum primum rigorem uſque ad octauam diem facti ſint ſingulis diebus inordinati rigores, & parui qui propriè uocantur horrores, ut Galenus in libro proprio de horr. & rig. teſtatur & forſan Hippocrates haud nominauit dies medios inter primam febris diem, quae erat tertia mali, & octauam, quoniam nullus fuit certus ordo febrium incipientium, uel acutarum, uel deſinentium. Itaque octaua partus die coepit delirare, & non ſolum in multis delirabat uerum etiam ſequentibus diebus, tametſi ſtatim reſipiſceret. Cur autem commemoret Hippocrates accidentia octauae diei praeter ſuam conſuetudinem forſan fuit, quia ſeptima die eam uiſitarae haud potuit. Quod enim deliraret, in cauſſa erat non tantum febris, quantum uterus malè affectus ob malum partum nec non quia proximum habebat putredinis focum: certum enim eſt ut ſcribit Galenus initio ſexti, Epidem. inter priorem cerebri partem, inter uterum, & cor magnum eſſe conſenſum, quo fit ut Hippocrates in libro de uirgin. morb. dixerit patiente utero facilè delirium, aliaque animi mala ſuccedere mulieribus, praeſertim cum uel menſtrua, uel puerperia deficiunt. Quod uero ſtatim reſipiſceret, fiebat, quia delirium erat tantum per conſenſum ab utero, neque ulla erat in cerebro ideopathia; ad haec aluus turbata multa tenuia, aquoſa, bile permixta fundebat, & praeterea erat abſque ſiti. Circa quae uerba duo ſunt conſideranda, alterum eſt cur Hippocrates uſus ſit uoce ὑδατοχόλοις, qua non ſolet alias in ſimili caſu uti, alterum eſt, qua ratione uoluit addere, quod eſſet ſine ſiti. Etenim ſi uoluiſſet cuncta nominare, quae propoſitae mulieri haud euenerunt certè magnum laborem ſibi ſumpſiſſet. Circa primum Galenus monſtrat tres fuiſſe huiuſce uocis ſcripturas unam ὑδατόχλοα. ideſt aquoſa, & graminis colorem referentia: alteram ὑδατόχροα. ideſt aquae colorem referentia, quam etſi repertam improbatis codicibus, reprobat tamen Galenus licet Erot. eam ut uerè Hippocraticam celebrat, tertiam, ὑδατόχολα. ideſt aquam bili commixtam referentia; & quamquam non uideatur decernere manifeſtè utra ſit retinenda inſinuat tamen quod maior contextuum pars habet ὑδατόχολα quae uox ſignificat foeces tenues bili commixtas cuiuſmodi fere ea in conſtitutione ſemper fuiſſe antea praedixit. Circa aliud certè mirum erat febricitantem febre continua acuta cum alui ſubilioſo fluxu non ſitire, & ob id Hippocrates adnotauit & ſi alioquin antea dixiſſet magnam partem aegrotantium illius conſtitutionis fuiſſe abſque ſiti; cauſſa uerò cur haec ſiti careret, non tam ſententia mea erat delirium, nempè quod haud erat continuum; quam quod ob uſum forſan immoderatum, aquae adeo irrigatas fauces; & ſtomachum frigidi, crudiſque ſuccis refertum haberet; ut minimè eam ſitire permitterent. Cum autem Hippocrates dicat diebus nonageſimaoctaua, & ſequentibus

tibus haec fuisse usque ad undecimam uerosimile est nil aliud noui in iis contigisse; sed quae iam adfuerant, perseuerasse usque ad undecimã. In qua dicit resipuisse verumtamen in coma primum incidisse, deinde in vigilias, atque interim urinas minxisse multas tenues, & nigras. VNDECIMA ergo quae erat partus, resipuit, quoniam feruor circa uterum remittebatur; & forsan quia uapores calidi in cerebrum elati non modo mitigabantur, uerumetiam continuabantur: unde etiam fiebat, ut iure in coma somnolentum praecipitaretur, si quidem refrigeratum ab aqua cerebrum; simulque pituita refertum, & perfusum facilè somnum excitabat, qui tantisper durabat, donec toto illo humore consumpto uigiliae subsequebantur; & hoc est quod ait Hippocrates primo prorr. phreniticos fieri comatosos, & econtra. De urinis autem ita statuendũ puto fuisse multas, atque tenues, quoniam corpus erat repletum multis succis crudis, atque tenuibus iam in antecedente morbo ex prauo uictu cumulatis, nec non ob puerperia suppressa, quae etiam ad uesicam emandari docet Hippocrates eodem primo de morb. mulieb. Cur uero hoc tempore urinae factae sint nigrae Galenus tribuit & iure ipsi puerperiorum retentioni, quae magna ex parte melancholica esse consueuerunt, quod foetus in utero partem puriorem exugat, foecem autem ac partem foediorem relinquat. Alia quoque ratione damnandae erant huiusmodi urinae, quia a muliere mingebantur: dicit enim Hippocrates secundo progn. 33. in viris, & mulieribus nigras urinas pessimas esse, in pueris aquosas. Et aduertendum est vndecima tantum die spectasse urinas Hippocrates, quoniam in puerperis, nisi aliquod sit magnum in eis, haudquaquam obseruari solent. Ab undecima, usque ad uigesimã, quid huic acciderit, alto silentio praeteriuit, forsan quia ipsam non uisitabat, nisi raro; neque enim debebat esse ipsi multum commendata; postquam erat sine marito, aut is sibi ignotus. Itaque VIGESIMA DIE primum circumriguisse scribit; sed velociter rursum recaluisse, parum delirasse, uigilasse, uentrem inferiorem ut alias sese habuisse, urinas autem minxisse aquosas, & multas. Certè hac die, quae est ultima decretoriorum in acutis, videtur natura tentasse crisim, atqui non potuisse eam perficere materia existente cruda. Etenim illud ingens frigus, atque subitanea recalefactio operafuerunt facultatis naturalis morbificam materiã expellere conatae & quemadmodum in motu omni critico solent symptomata grauia suboriri; sic factum est ut in hoc delirium, uigiliaque ob motum illum comparuerint. Et notandum est dixisse Hippocratẽ non simpliciter riguisse, sed περιέψυξε. id est circumfriguit, quia mulieribus ut dixit secundo, & sexto Epid. rigores incipiunt a lumbis; huic autem simul in toto corporis ambitu coepit rigor, quoniam non tantum in utero, uerum etiam in uniuerso corporis ambitu erant praui humores eo diffusi ob retenta puerperia. Aluus autem fudit consueta, & uesica multa, & aquosa, quoniam ut antea dicebam corpus eius crudis, aquosis, copiosisque humoribus abundabat, tum ob errores anteactos, tum

A ob melancholiam quam in hac aegritudine potissimas partes habuisse dicet Hippocrates in fine historiae. Etenim ubi melancholia est, ibi quoque multum seri ob incoctionem facti esse praeter Hippocratem, & Aristo. dicentes melancholicorum sanguinem esse ichorosum attestatur experientia, qua uidemus maiorem melancholicorum partem copiosè puram aquam expuere, ut quartanarii copiosè semper sudant: illud certissimum, Hippocrates ubi videbat morbum forè longum, interuallis etiam lon-
B gis aegros uisitasse. Etenim hanc a uigesima incepit visitare solum per septimanas, cuiusmodi est uigesimaseptima, cum uigesima. VIGESIMA SEPTIMA quae est primus septenarius morborum ab acutie decidentium dicit fuisse absque febre, & aluum fuisse suppressam, quae cum euenerint materia adhuc existente cruda minimè erant fida signa; sed febris ita uita erat, repente, & importunè occultata; sicut alui mala fluxio haudquaquam erat penitus finita; sed potius alio conuersa, idque eui-
C denter docuit fortis dolor coxae dexterae, qui non multo post successit, scilicet materia eo ab intestinis translata; sicut enim ex colico, ut dicit Paulus Aegineta libro tertio soepe fiunt arthritici dolores, tum ob translationẽ materiae ab aluo ad articulos tum etiam quia partes, quae mittebant ad intestina interdum sua sponte mittunt ad ipsos artus; Sed non solum monstrauit, quod dixi, dolor, uerum etiam & febres secutae, quae multum temporis durarunt; nimirum noua materiae, quae retenta fue-
D rat putrefactio. Vrinae similiter aquosae demonstrarunt bilem quae per aluum, & urinam fundebatur, iam alio mitti nempe ad ipsam coxam, alioquin ille dolor minimè potuisset usque adeo fortis esse, nisi pituitae bilis, ut uehiculum ad mixta dilacerasset membranas ipsi coxae articulo adiacentes, sicque continui solutionem faciens dolorem intulisset. Cur porro potius in coxam, atque in dexteram decubuerit materia fuit quoniam coxalar ticulus maximus est, qui omnium maximè labo-
E rat; ob idque suo motu naturam inuitat ad propellendum in sese: quamobrem etiam potius in dexteram factus est decubitus: quia ab ea incipit motus; praeterquam quod facile potuit contingere ut ea pars dextera esset magis affecta. Iam uero quod diu dolor perseuerauerit in caussa fuit pituitae crassities bili commixtae, siquidem ut ait Paulus Aegin. libro tertio. cap. de cox dicit dolor hic differt ab arthritide, quia fit ab humore crasso uiscido. Atq; haec ad quadragesimam usque, in qua
F deinceps ad numerationem facit per vigesimas usque ad octuagesimam in qua periit; & sanè consueuit Hippocrates morbos diuturnos mensurare interuallis adeo magnis, non tantum, quia raro huiuscemodi aegrotos uisitabat, quantum quia morbi longi uix ullas faciunt insignes, & obseruatu dignas mutationes, nisi longo tempore, eo quod materia est frigida iam atque tarda; facultas etiam non admodum ualida, & concitata.

QVADRAGESIMA igitur DIE. dolor coxae leuatus est, sed tusses multae, & humidae successerũt; atq; id prope cõtigit, quod alias Hip. 2. Epid.

sectio. prima. dicere solebat tumentibus testibus solui tusses praeexistentes, & è conuerso tumores testium tolli a succedentibus tussibus; atque id esse argumentum conuenientiae, seu communicantiae inter eas partes: sed potest esse conuenientia inter testes, & pectus per uasa, at quomodo sit inter coxas & pectus, non ita patet; nisi dicamus esse non uasorum communicantiam, sed articulorum dorsi. At cur Hippocr. hic repetiit aluum fuisse suppressam. Etenim iam antea idem dixerat & poterat sufficere. Sed aduertendum est ubi Hipp. facit similes repetitiones, nunquam sine aliqua ratione eas facere, ut hic quod propterea fecit, quoniam docere uoluit, ad tusses illas multas, atque humidas faciendas, valde contulisse, quod aluus adhuc consistere pergeret; alioquin si fuisset iterum fusa, rationi consonum fuisset materiam a pectore, ubi faciebat tussim, fuisse abducendam; ob idque tusses diminutum iri debuisse. Et quemadmodum humor translatus in spirituales partes erat caussa tussium sic latus in stomachum illam inappetentiam producebat; quae maximè omnium fieri solet, quando nimium os uentriculi, atque adeo totus ipse stomachus humectatur; Hoc tempore fuerunt, & urinae eadem, scilicet aquosae, quae indicabant nondum naturam coctionem materiae bonam moliri, ut hoc argumentum esse potuerit maximae morbi longitudinis, nisi alia symptomata superuenissent, quae interitum attulissent. Quod autem pertinet ad febres, nunquam a quadragesima, usque ad sexagesimã prorsus desiisse dicit Hippocrates, uerumtamen erratico modo exacerbantur; quod non minus fiebat opera humoris melancholici in aegra exuberantis, febresque erraticas facientis, quam a uarietate materiae, atque locorum, ubi putrescebat; neque enim assentior illis, qui existimant hanc mulierem habuisse febrem habitualem hoc tempore, quod dicit Hippocrates ipsam non fuisse, absque febre, quando quidem erraticus ille typus & acuties interdum apparens, interdum non, ostendebant manifeste uitium fuisse non in membris solidis, sed in humoribus putrescentibus.

SEXAGESIMA. Porro a sexagesima usque ad octuagesimam tot grauia euenerunt, atque miseram aegram ad interitum produxerint: Nam quod dixit in antecedente aegro Parionis filio cũ in diuturno morbo errores circa quantitatem, & qualitatem ciborum commisisse, qui & longum & exitiosum morbum fecerunt, idem quoque suspicari licet in praesenti aegra fuisse, ut scilicet peccauerit in morbo circa uictum quemadmodum fecerat ante partum; praeterquam quod puerperia, quae nunquam redierunt assiduum morbo, & fomitem, & incremẽtum attulerunt. Primum autem malum, neque aspernandum, quod sexagesima comparuit, cessatio fuit tussium, atque ea sine signo ullo uel salutari, uel coctionis: dicebat Hippocrates secundo Epid. cuncta quae disparent ἀσήμος. siue signo infida esse, quin uel recidiuam uel mortem minantur; Quod tusses absque signo desiisent, ex eo demonstrat Hippocrates, tum quia nunquam in sputis apparuit coctio, quae sputa statum pectoris,

A atque partium ad id attinentium declarare consueuerunt; tum quia non est factus ullus alius abscessus ut testium, quo dicebamus nuper ex Hippoc. tusses finiri, aut aliarum partium; ex quo loco colligere licet quod Hipp. non semel scripsit, & maxime sexto, Epid. tres esse modos quibus legitime & secure solent finiri morbi crisim, coctionem, & abscessum, atque hosce tres modos appellare solet Hippocrates σημεῖα. idest signa; eosque morbos dicere finiri absque signo qui desinunt absque ullo, uel pluribus B ex tribus Verum praeter hanc absque ullo signo tussium defectionem, accesserunt alia mala forsan haud minora, nempe maxilla dextera conuulsa est; comatosa euasit rursumque delirauit, & subito ad mentẽ rediit. sicut.n. cõsensus est inter genitalia & pectus, sic etiam intercedit inter hoc, atque ipsum caput, & cerebrum, ut manifeste probat experientia, quando tussimus maximè affici partes complures capitis, scilicet oculos, aures, nares; ut etiam dicit Arist. in prob. sect. 32.6. & 33. primo exemplo C aurium usus, ex quo minime mirum est, si materiae decurrentis ad partes spirituales factus est transitus ad neruos maxillae dexterae motricem facultatem deferentes; necnon etiam in ipsum cerebrum, quo humore ille crassefactè, nec admittentes transitum praedictae facultatis contractionem musculorum uersus proprium principium fecerunt: hoc autem persusum, & ueluti imbutum pituitoso succo somnolẽto comate oppressum est. Delirium autem propterea exiguum, & pene momentaneum fuit, quoD niam materia quae tussim faciebat, & quae restagnans in caput conuulsionem maxillae dexterae & coma soporiferum pepererat, maxima ex parte, imo ex toto erat pituitosa; si qui uero uapores feruidi a materia putrescente, & febres inducente sursum eleuabantur ij calefacientes, & percutientes cerebrum euigilabant, deliriumque pariebant; sed quoniam a copia pituitae statim obruebantur, & refrigebantur hinc contingebat, ut cito delirium desineret. Ad cibos inquit Hippocrates ἀποσιτευμένως se E se habebat, quam uocem quasi admirans Galenus ut pote ipsi Hippoc. inusitatam, & ut ipse loquitur κακόζηλον. hoc est male affectatum dicit significare quendam inapetentiae excessum, atque ciborum abhominationem: atq; hoc signum esse prauorum humorum, scilicet uentriculi os magnopere laedentium: in linguis uero exponit ἀνεπιστρέπτεις. Si enim uim uocis consideramus, planè ut etiam exponere videtur Hesychius, significat auerso esse animo, & quasi nil curare pro salute cibum; sed utcumque sit, F uult sane Hippocrates significare singularem quandam inappetentiam, & eam tandem, qua dicit Galenus retro nonnullos in pestifera sui temporis constitutione, ita laborasse, ut potius mori, quam cibos sumere eligerent; id quod, ut alias dixi, non tan tum facultatis naturalis extinctionem, quantum uitiosorum succorum prauitatem significabat. Verumtamen non est intelligendum, quod eadem sexagesima die praecise contigerit, sed post ipsam queadmodum etiam, quod consequenter dicit, nempe maxillam crediisse quodque factam insinuat ab subsecuto alui fluxu bilioso, quamquam ex quo; sicuti

sicuti enim paruus, & recens erat affectus, sic minimè fuit mirum parua illa diuersione fuisse leuatum; cum aliàs Hippocrates dixerit in aphoris. lib. 4. 28. surditatibus si superueniant deiectiones biliosae eas sedari. Veruntamen haud ea fuit conferentia, vt potuerit inhibere; quin secuta sint deteriora, nec uera caussa fuit conuulsionis maxillae solutae, quandoquidem aucta est febris, proximè octuagesimam, cũ horrore atque uoce in consequentibus diebus priuata est, idque non alia factum est ratione quàm ꝙ materia, quae prius faciebat conuulsionem in neruis ad maxillas mouẽdas destinatis ob vicinitatem est translata ad neruos mouentes masculos thoracis uoci faciendae inseruientes; quod etiam nocumentum haud semper durauit, sed priusquã octuagesima die moreretur, iterum ad mentem rediit, atque locuta est; quasi uero non solum uoce, verum etiam mentis sanitate priuata esset. Quomodo mortua sit haec mulier haud Hippocrates dicit aliud, nisi eam octuagesima periisse, neque uero tabe fuisse consumptã existimo, cum neq; febris hecticae, seu tabidae, quam in antecedenti historia sub nomine πυρετίων significauit; neque alterius tabidorum symptomatis meminerit; imo uero vsque ad mortis diem uidetur acuta febre laborasse; vt propter hoc potiusuè febris prauae, & alimenti defectu interierit; siquidem Hippocrates in enarratione symptomatum vniuersalium dicit ipsam semper fuisse sine vllo ciborum appetitu. Iam uero more suo Hipp. postquam sigillatim particularia symptomata enarrauit; quae omni aegritudinis tempore habuerit enarrat; id quod potissimum fecisse uidetur, in iis casibus, in quibus ipse cum assiduus haud fuerit, diligenter saltem intelligere voluit, quae vel semper vel frequentissimè omnium aliorum aegros exercebant. Dicit itaque (quod pertinet ad mutata excrementa) vrinas fuisse nigras, tenues & aquosas; quod ad actiones laesas, incendium esse passam, inappetentiam, timores, vigilias, iras, anxietudines, & tandem circa mentem melancholica; Et certè si cuncta haec postrema enarrata symptomata expẽdamus, dubioprocul timor, vigilia, irae, & quiescendi impotentia sunt puri melancholici humoris opera, qui non modo, vt dicebat & Arist. in fine septimi Ethicorum, assiduè corpora melancholicorum mordet; & consequenter δυσφορίαν illam facit; verum etiam spiritus animales, vt dicebat Auicen. ob tenebras, atque cor occupans timores, & iracundias, simulq; vigilias inducit; etenim melancholici cum agantur perpetuis quibusdam, & varijs phantasmatibus, vel nihil dormiunt, vel somnos admodum turbatos habent. Hanc uero mulierẽ succo melancholico abundasse, antea cum Galeno diximus, scilicet ob puerperia retenta, quae tantam vim habuerunt, vt vniuersos alios humores contaminarint, atque ad insignem, & foedam corruptelam deduxerint, ob quã tandem natura profligata occubuit. Ceterum illud potest esse dubium, quomodo habuerit perpetuo vrinas tenues, aquosas, & nigras; nam aquosas si intelligamus colore, quomodo igitur nigrae; sin autem substantia, ad quid dicit fuisse tenues, cum similes aquosae sint semper tenues? nisi dicamus has

A tres qualitates haud esse simul intelligendas & coniunctim, sed potius separatim, quasi toto tempore aegritudinis fuerint modo tenues simpliciter, vel etiam nigrae, modo aquosae; quamquam si ob retenta partus purgamenta fiebant vrinae nigrae, vt videtur placuisse Galeno, haud uidere seu intelligere possum, quo pacto simul aut tenues, aut aquosae extiterint; quando purgamenta vt sint melancholica, etiam crassa sint, proptereaque crassas vrinas reddant, videtur necesse. Modo ad curationem, B quae & hoc in casu initio debuit incipere a victus tenuis institutione, qui licet post institui potuerit paullo largior, tamen debuit semper esse regulatus, quoniam vt dicebam in antecedente historia, nil est quod magis morbos protrahat, atq; deteriores reddat, ac mala vitae ratio. Etenim ut ait Auer. tertio col. cap. 30. ventriculus & intestinae frequenter dolent, quoniam in iis frequenter committuntur errores; non fluebant puerperia, & verisimiliter vsu aquae frigidioris oblaesa habebat viscera maximè C ventriculum, vnde operepretium facit vt cibos sumeret non ita frigidos vt postulabat forsan febris natura; sic & aperientibus vtendum erat ob purgamentorum prouocationem, nempe hyssopus in edulijs, & radix petroselini incoqui assiduo poterant. Nam de stomacho sapienter Auerr. septimo col. 26. mandabat vt eius semper ratio habeatur, ne nimium refrigeretur, tum quia suapte natura frigidus satis est, & vt plurimum vnaquaque res facile suscipit eam alterationem, ad quam ipsius comple- D xio naturaliter inclinat. Vnde stomachus frequenter frigidis passionibus tentatur, tum quia habet operationem ceteris membris communicantem, ob idque princeps communicans vocatur & membra quae tale officium habent, minimè multum debent infrigidari, ne virtutes eorum ceteris membris famulantes laedantur, sic Hippocrates sexto Epidem. ἡ κοιλίης νάρκωσις, ἡ τῶν ὅλων σύγχυσις, id est ventriculi stupefactio omnium confusio, & in lib. de aff. stomachum assimilabat mari, quod ab omnibus recipit a- E quam, & cunctis tradit; propter quod Serenus medicus dicere solebat.

Qui stomachum regem totius corporis esse
Contendunt, uera niti ratione uidentur,
Huius enim ualidus firmat tenor omnia membra,
At contra eiusdem franguntur cuncta dolore.

Post victum institutum statim cogitandum fuit de venae sectione. Verum potuit illud facere nonnihil dubitationis, quòd mirabilis ille Auenzoar laudatus tantoperè ab Auerr. saepe, & maximè in hoc F commendatus lib. septimo col. cap. primo, voluit prius mundificandum esse corpus, deinde phlebotomandum, ne scilicet uenae exinanitae attrahant ad sese humores malos redundantes, atque sic ijs repletae malum augeant. Verum hac in re prudentia agendum vt si primae viae, & vasa ampla sint plena, exinaniantur prius dieta; vel si non ferat tempus aliquo blando medicamento, aut nec id ferente morbo, statim clystere acriore fiat similis ab Auenzoare optata mundificatio, atque statim ad sanguinis missionem audacter descendatur, idq; aut praestitam esse in casu proposito ab adstantib. medicis,

aut

aut saltem praestari debuisse non dubito. De loco aliàs dixi in summa plenitudine inchoandum esse à dexteri cubiti vena, deinde ad tali vel poplitis venam esse descendendum. Atque si occasio praeceps sit, statim ad uenas pertundendas inferiorum partium deuenire oportebit, cumque in totali compressione puerperiorum expediat multum sanguinis mittere, nisi semel fieri adeo largam missionem vires patiantur, erit partienda ut scilicet bis, atque etiam ter fiat, vel si non semper vena secta euacuare placeat fieri semel quoque cucurbitulis scarificatis poterit; quo in genere valebunt quoque non parum ad prouocandas optatas purgationes assiduae functiones atque ligaturae earundē partium inferiorum. Veteres etiam spongiis aceto imbutis, & expressis pedibus alligatis solebant similes menstruorum, & puerperiorum prouocationes tentare, quocirca licebit quoque nobis experiri similia vsu, & ratione probata. Quod vero spectat ad pharmacorum vsum fuit haec mulier toto morbi tempore melancholica, & forsan etiam ante partum; quare oportebat omnia medicamēta alterantia huc spectare, vt hic humor debellaretur tum confectionibus laetificantibus vocatis, tum vsu frequentissimo boraginis, buglossae, melissae; passa est etiam semper vigilias, vt faciunt melancholici, quae omnia vires magnopere atterunt, atque omnes coctiones impediunt, & retardant; iccirco, ipsis quoque superandis erat studendum cum lotionibus, aut per fusionibus crurum, & brachiorum, cum odoramentis ex anetho, papauere, solatro; cum vnctionibus temporum ex oleo violato, nenapharino, & philonii romani modico. solemus pariter vti expressione seminis papaueris albi ad vnciae mensuram: quo nō conferente vncia vel sesquiuncia syrupi de papauere exhibetur, quemadmodum hoc non conferente, vigiliisq; vrgentibus etiam ad maiora optata ascendimus, vt sunt pilulae de cynoglossa, requies Nicolai, atque ipsummet Philonium. De inappetentia, quae etiam continuè exercuit aegrotantem, iam diximus, & nunc illud addimus, vbi nihil proficitur, quouis alio remedio moliendum esse nutritionem corporis quomodocumque fieri potest clysteribus multum alentibus, vt alica, lacte, pane trito, ouis, carnibus eliquatis, iuribus, aliisque similibus. Etenim clysteribus in extrema necessitate ali corpora posse praeter Arabas omnes prodiderunt quoque Celsus lib. tertio, cap. 19. Coelius Aurelianus secundo Ac. in fine capitis decimiseptimi, Oribasius ex Ruffo lib. octauo col. cap. 24. & ex Lyco cap. 34. eiusdem lib. sed duo hac in re sunt animaduertēda. Vnum est haud prius clysterem nutritorium esse iniiciendum, quam fuerint ab intextinis eductae foeces. Aliud est à Coelio prudenter propositum, ne clysteres sint nimium liquidi, sed corpulentiores atque crassiores; quo scilicet diu retentè magis exsugi queant à venis, ne ita facile elabantur. Purgantia medicamenta vtrum conuenissent non ita certum, quandoquidem Hippocrates in enarrandis singulorum dierum criticorum symptomatibus, saepenumero fecit mentionem fluxionis alui; verum cum in commemoratione eorum, quae semper adfuerunt, haud meminerit, vt solet, alui solutionis. fit vt credam potuisse aliquam, sed leuem fieri euacuationem; cruditas enim quae in vrinis perpetua extitit. haud permittebat fieri insignem vllam expurgationem; praesertim verò tunc licuisset purgare quando quadragesima die aluus suppressa fuit, atque tusses continuae humidae & multae factae sunt. Ita namque materia quae transferebatur ad pectus in aluum, perducta minus periculi, minusque detrimenti attulisset.

HISTORIA VIGESIMANONA.

IN THASO Pythionem, qui decumbebat supra Herculis aedes, ex laboribus, & lassitudinibus, & vitae ratione facta negligenter rigor magnus, & febris acuta corripuit: lingua praearida, siticulosus, bile abundans; non dormiuit; vrinae subnigrae; enaeorema eleuatum, non subsidebant. SECVNDA circa meridiem, refrigeratio extremorum. circa manus, & caput magis; sine loquela; sine voce. breuispirus: ad multum tempus recaluit; sitis: noctem quiete; sudauit circa caput parum. TERTIA die quiete: vespere circa Solis occasum subrefrigeratus est parum, turbatio nocte; laboriose: nihil dormiuit, ab aluo autem pauca, compacta stercora exierunt. QVARTA mane quiete: circa vero meridiem omnia exacerbata sunt: refrigeratio. sine loquela, sine voce: in deterius: recaluit post tempus: minxit nigra, enaeorema habentia: nocte quiete dormiuit. QVINTA visus est alleuiari: secundum autem aluum grauitas cum dolore, siticulosus: noctem laboriose. SEXTA mane quidem quiete: vespere autem dolores maiores: exacerbatus est: ab aluo autem vespere clysterulo honestè secessit. nocte dormiuit. SEPTIMA die anxiosus; subfastidiebat: minxit oleosum: nocte turbatio

batio multa: obloquebatur: nihil dormiuit. OCTAVA mane quidem dormiuit parum. cito autem refrigeratio. vocis priuatio: ſpiritus exilis, & imminutus: ſero autem rurſus recaluit: delirauit: iam vero ad diem parum alleuiatus eſt: deiectiones ſincerae, paucae, bilioſae. NONA comatoſus, anxioſus, aliquando excitabatur: non valde ſitibundus. circa vero Solis occaſum morbum difficiliter tolerabat: obloquebatur noctem malam. DECIMA mane abſque voce: multa refrigeratio: febris acuta: multus ſudor, interiit: in paribus labores huic.

IN THASO Pythionem qui decumbebat ſuper Herculis fanum. In corporibus praeparatis, atque etiam non ita praeparatis ad morbos fieri ſtatim à cauſſis externis vehemētiſſimos morbos hoc Pythionis exemplum ab Hippocrate nobis relictum ſatis docere poteſt, quòd ex laboribus, laſſitudinibus, & vitae ratione negligenter adhibita prima febre acuta cum prauis ſymptomatibus fuit captus, ita ut iure dixerit Galenus huic à principio cuncta ſigna exitialia contigiſſe. Sed ad examen hiſtoriae veniamus. IN Thaſo Pythionem. Qui initio huiuſce tertij libri commemoratur Pÿthion ab hoc diuerſus fuit, quoniam is non erat forſan in Thaſo, & apud Terrae templum habitabat; hic verò in Thaſo ſupra Herculis templum decumbebat; ſed cum vterque idem nomen haberet, atque iuxta templa habitaret, valde ſuſpicor, ne potuerit commune aliquod miniſterium circa ipſa templa Deorum habuiſſe; qua de re plura dixi cum illam alteram explicarem hiſtoriam. Fuit Hippocrates in hac hiſtoria referenda admodum diligens, & accuratus, vnde non modo credibile eſt eum diligenter viſitaſſe, verum etiam ipſius amicum atque beneuolum extitiſſe, vel forſan ob pietatem erga viros ſacros tanta ſedulitate eſt vſus. Ergo nos quoque Hippocratis ſedulitatem ſequentes cum ipſo ſingulorum dierum ſymptomata contemplabimur. Fuerunt autem prima die complura, vt pedetētim videbimus, quae antequam Hippocrates enarret cauſſas aegritudinis procatarcticas, & euidentes vocatas proponit, nimirum labores, laſſitudines, & prauū victum: Circa quas illud ſcire operaepretium eſt in conſtitutionibus peſtiferis, quicumque vagantibus morbis non capiuntur, neceſſario pene aegrotare ob cauſſas alias externas, quàm aeris; ſiquidem qui habent internas corporis diſpoſitiones, à vitioſo aere facile afficiuntur, vt Hippocrates lib. de flatibus, omnium prius docuit, ſique non habent aptitudinē, & nihilominus aegrotant, ob aliam cauſſam externā morbo tentantur; illud vero accidit huic Pythioni, vt cum laboraſſet delaſſatus fuiſſet, atque prauo eſſet victu uſus, inciderit in febrem acutam cum rigore magno antecedente: & certè illud compertiſſimum eſt eos, qui plurimum laborant; & incaleſcunt, neceſſario plurimum aeris attrahere, qui ſi ſit morbidus & peſtifer planè tanto magis afficit; praeterea vt ſcribit Ariſtoteles quinto Probl. ſeptimo, laſſitudo & labor faciunt, vt multi humores antea congelati colliquentur, qui ſi vomitu reiiciuntur, confeſtunt; ſin retineantur ſunt fomenta peſti. Dicit pri-

A mum ex laboribus, quoniam labores antecedunt laſſitudines, imo hae ex illis fiunt, cum enim vox πόνος tria ſignificet Hippocr. vt Eratianus in onomaſtico docet; & Galenus ſexto Epid. ſect. quinta, aphor. nono, ſ. dolorem, exercitationem, & vehementem corporis motum, ab hoc poſtremo atque eo vehementiſſimo laboraſſe Pythionem aequum eſt exiſtimare, vnde iure laſſitudines quoq; eſt paſſus; & certè abſque inſigni corporis praeparatione poſſunt quoque a nimiis erroribus fieri morbi; qui

B quamquam ut plurimum ſint minus exitioſi factis ab internis cauſſis, attamen poſſunt euadere & ipſi quoque pernicioſi, Victus prauus, ſub quo intelligit hic Hippocrates haud dubiè cibum atque potum, poſſunt qualitate, quantitate, atque tempore peccare, quibus omnibus forſan cum Pythion peccaſſet, aequum eſt multos partim crudos, & partim bilioſos, prauoſq; ſuccos accumulaſſe, qui non modo ipſum aptum ad coli morbum ſuſcipiendum effecerunt, ſed ad quempiam alium etiam prauum.

C RIGOR. Fieri ſemper conſueuiſſet poſt rigorem febrem creberrimè teſtatus eſt Galenus, & nos quoque non raro indicauimus: vnde prout quoque rigor eſt, ſic febris ſubſequens ſit oportet; rigor fuit magnus in Pythione, & febris acuta eſt conſecuta; ſed dicet aliquis cur rigore ſtatim tentatus eſt? cum enim laboraſſet, videbatur potius labor ratione caloris curare debuiſſe rigorem, quàm facere; niſi dicamus id quod ſcribit Ariſtoteles loco citato, vbi quaerens rationem, propter quam aliquibus

D quanto magis defatigantur eo magis oboriuntur vlcera ac tumores circa cutem, reſpondetur & optimè, id eſſe quod propter copiam necnō craſſitiem, & viſciditatem humor peccans non poſſit expelli à natura; vnde remanet in cute, vlceraque illa auget; paripacto hic labor haud potuit praecidere rigorem, quia humores illi terri & acres non poterāt expelli, vnde retenti & cumulati, necnon lati per partes ſenſibiles, rigorem illum pepererunt: Quae autem hunc morbum ſecuta etiam ſint ſymptoma-

E ta, videamus modo; quod enim ſpectat ad actiones animales laeſas, non dormiuit; quod ad naturales habuit linguam ſiticuloſam, aridam, & bilioſam. Quod ad excrementa mutata, non ſudauit, eius vrinae erant ſubnigrae, appendiculum ſublime habentes. Quod non dormiuerit factum eſt, tum quia prima die fuit febris cum calore magno, & bile vtraq; putreſcente in vaſis maioribus atque circa ipſa viſcera; tum quia linguam habebat exuſtam ob incendium, bilioſam, & ſiticuloſam; nam quia fieri poteſt vt quiſpiam dormiat qui perpetua ſiti, & tanta

linguae

linguae moleſtia afficiatur? & certè mirum eſt prima die febrem huiuſmodi factam eſſe vſqueadeo ardentem, vt tot ſaeua ſymptomata attulerit, quales praecęteris vrinae fuerunt ſubnigrae, quas dicebat Hippocr. ſecundo prognoſt. 33. ſemper eſſe deterrimas in viris praeſertim, quando fiunt ex febribus ardentibus ſanguinis ſerum perurentibus cuiuſmodi fuerunt Pythionis, quae etiam habuit ſuſpenſionem eleuatam, & vt putandum eſt, ipſam quoque ſubnigram: ſed ad quid addit ipſum non ſudaſſe, quid enim mirum eſt febricitantem prima die non B ſudare, aut quid poteſt docuiſſe Hippocratem hac obſeruatione, quod non ſudauerit? Mirum ſanè erat laborantem febre a rigore inchoata non ſudaſſe, ſiquidem aliàs docuimus, vbi magnum rigorem magnus calor ſequitur, ſemper fieri initio ſudorem, praeſertim quando robuſta natura materiā in lucta rigoris attenuatam longè lateq; propellere poteſt; Vnde neceſſarium videtur, vt quādo non fit ſudor, vel ea materia immenſo ardore prius conſumatur quàm in ſudorem conuertatur; vel retenta in venis C febrem continuam faciat cuiuſmodi Pythioni eueniſſe putandum eſt. SECVNDA POST MERIDIEM, Verè dicit Galenus duo fuiſſe viſa hoc in caſu ſingularia, vnum quod parib. diebus factae ſint exacerbationes atque ipſa mors, alterum quod ſtatim initio morbi viſa ſint ſigna admodum exitialia, quod facile cognoſcetur, ſi quae ſecunda die ipſi euenerunt, diligenter aduertamus. Etenim primo circa meridiem refrigerata ſunt extrema, & Hippocrates ubique clamat, & praeſertim ſ. aphoriſm. D primo, in acutis morbis frigiditatem extremorum eſſe malam, ſicuti & alibi dicebat interiora vri, & exteriora frigere eſſe mortale; & notauit eiuſmodi frigiditatem potiſſimum fuiſſe circa manus, & caput, eò quòd ſolent hae partes in febribus acutis maximè calere, & praeſertim ſi quando febris vllas videtur habere remiſſiones vt ob hoc multo maius fuiſſe malum ex ſe videretur. Ad haec factus eſt eodem tempore ſine loquela, ſine voce, & breuiſpirus multo tempore; quod pertinet ad loquelam, & vocem iure eam praepoſuit Hippocrates; quia ſicu- E ti vox eſt quae primo formatur, deinde ſequitur locutio, ſic viceuerſa prior deficit ſermo, deinde uox; & Galenus in comm. multa dicit grammatice hac de re; ſed illud eſt veriſſimum multo deterius eſſe, quando aegrotantes nequeunt plorare, gemere, & clamare; quàm quando ſermonis tantum, & loquelae facultas aufertur, quoniam vbi haec tollitur, ſolius linguae reſſolutionis opus eſt; vbi autem vox fieri non poteſt, illud extremae facultatis motricis F imbecillitatis atque extinctionis argumentum eſt. Sed illud dubium eſt quomodo ſecunda die potuerit tanta adeſſe facultatis mortificatio, vt nec gemere, nec clamare potuerit, id quod ſolet fieri in citiſſimè perituris. Sabinus interpres antiquus, qui vidit forſan hanc difficultatem, dixit Hippocratem ſub nomine ἄναυδος intellexiſſe carentem omni voce, ſub nomine verò ἄφωνος, intellexiſſe, perinde ac ſi dixiſſet apoplecticum eſſe factum; atqui inquit Gal. haud hoc fieri potuiſſe, quoniam cetera quae contigerunt Pythioni, haudquaquam A conueniebant cum apoplexia; quare ſatius eſt dicere Hippocratem haud pro aphonia intellexiſſe totalem, & conſumatam vocis priuationem, ſed exilem eam, & pauciſſimam; ſic enim Hippocr. vt & Heraclides ſolent vocare ἄπνοιαν, non quidem integram priuationem reſpirationis, quia haec eſt pura mors, ſed breuem & vix perceptibilem, quemadmodū etiam Ariſt. initio lib. de Hiſt. animal. appellat nonnullas aues ἄποδας, quae habēt pedes paruiſſimos; neque enim ipſi nota fuit manucodiata vocata auis pere- B grina nouiorbis, quae penitus orbata eſt pedibus. Quod fuerit breuiſpirus, inquit Galenus, fuiſſe ob caloris natiui paucitatem, nec a febre auctam ob quam rara, & parua fiebat reſpiratio; nam ſic inquit Galen. vocari breuipotum, qui raro, & parum potat; quamquam aliter dixiſſe uideatur primo de diff. reſp. cap. duodecimo. Quod verò ſpiritus paruus, & rarus fiat a frigido, luculenter declarat ſecundo de diff. reſp. cap. octauo, ſed ſi ita eſt, cur ergo addit ſitim? vt indicaret ex iis fuiſſe ardentibus, C quorum interiora uruntur, & exteriora frigent: erat enim ardor in partibus naturalibus, frigus verò circa cor, unde breuis ſpiratio fiebat; quemadmodum ſimiliter fieri in febribus prauis pulſum rarum dicit Galenus tertio de praeſ. expul. 5. Verum dicit aliquis quomodo fieri potuit vt prae febre ardente ſitiret, & nihilominus cor ipſius ita refrigeratum eſſet ut breuiter ſpiraret? Hunc modum explicuit Galenus loco citato, vbi dicit fieri aliquando febres magnas cum intemperie cordis frigida, quae uel eſt D ſecundum corpus, vel ſecundum humores; vnde poteſt fieri vt humores calefiant, corpus tamen nequaquam, & eſt quando a violentia veneni iugulatur cordis calor, adeo quod omnino febris haud appareat; atque hae ſunt illae febres, in quibus ſaepe ignari medici falluntur exiſtimantes aegros bene ualere, cum tamen pereant; & hoc eſt etiam quod dicebat Auicen. pulſus aliquando & urinas uideri ſanas, tamen mortem proximam eſſe; neque ualet quod character febris ſit caloris auctio circa cor, & propterea non poſſe ſtare febrem cum cordis refri- E geratione, quia iſta refrigeratio non eſt uera refrigeratio, quaſi uero cor ſit frigidius quàm pro ſtatu ſuo naturali conueniat, ſed quia illa auctio caloris uſqueadeo exigua eſt, vt nullam uel paruam mutationem in pulſu & urina faciat. RECALVIT. Quod non fuerit tanta facultatis motricis mortificatio haec, quae eadem die facta ſunt ſatis declarāt, ſiquidem non modo recaluit, uerum etiam ſitiebat noctem quietam duxit, & circa caput ſudauit. Ete- F nim recaluit, quoniam calor natiuus, & ſi obrutus paullisper fuiſſet, attamen poſt aliquot horas ſeſe exeruit, & factus maior ſitim auxit, & quietem attulit nocturnam, ſimulque caput, quod prius ualde erat occupatum, exiguo illo ſudore, ita leuauit, ut potuerit dormire; quamquam uериſimilius eſt praeceſſiſſe ſomnum, atque adeo ſomno ut ſit caput; ubi erat morbus, ſudaſſe; haud multum tamen, quoniā haud erat adeo recreata facultas ut poſſet inſignē ullam facere expulſionem. TERTIA die. Mirabilis diligentia Hippocr. hoc in caſu deſcribēdo, die tertia inquit, diuerſum fuiſſe Pythionis ſtatum, ſci-

licet

licet alium die, alium post Solis occasum, alium nocte. Interdiu quietem habuit, idque factũ est, quia diebus paribus exacerbabatur hic morbus; est autem tertia inter impares. Circa Solis occasum, quia incipiebat quarta, tunc coepit exacerbatio, vnde facta est parua refrigeratio, nempe quod noua alicubi incipiens humorum peccantium putrefactio atq; caloris natiui retractio sensum frigoris, vt par est, induceret. Porro nocte facta est turbatio ἐπιπόνως, id est laboriosè, s. aucta febre; vnde merito nihil dormiuit, atque aluus foeces reddidit paucas, & compactas: quo enim ad foeces aliqui contextus Graeci & interpretes loco dictionis μικρὰ, id est paucas habent ψυχρὰ, id est frigidas; verum huiusmodi lectio falsa est, siquidem in frigidissimis constitutionibus fiunt quidem alui durae, & constipatae, vt Hippocrates sexto Epidem. docet scribens ἡ κατάψυξις τὰ κατὰ κοιλίην σύπτει, at quod fiant actu foeces frigidae, nuspiam dixit; quamquam fieri possit, vt sint tepidiores: nec valet quod Galenus dixerit primo de temperamentis quoque pituitam actu frigidam per vomitum excerni, quoniam haud est in ipso corpore actu frigida, sed inter exeundum cum esset intus tepidior statim refrigeratur, veluti etiam interdum vsqueadeo statim durescit, vix ut possit cultello incidi. Cur vero potius nocte aluus sit mota, effecit accessio, & molestia illa nocturna; saepe enim videmus ijs qui aliqua sollicitudine tenentur, sicut & qui timent, aluum vt dicit Aristoteles sect. Probl. 2.26. & sect. 4.8. & sectio. 27.2.3.8. incitari, atque tanto magis, quando repleta est foecibus, cuiusmodi fuisse in Pythione par est existimare, in quo nec sponte, nec arte motam esse aluum vsque ad tertiam diem narrat Hippocr. QVARTA die summo mane quieuit, forsan ob praecedentem nocturnum laborem: Nam solemus omnes etiam sani vbi noctu corpus conflictatum est, accedente mane dormire, tũ ob aeris frigiditatẽ, tum maximè quia lassis solet aliqua quies, & somnus tunc accidere, vt docet Aristoteles 5. sectio. Probl. & quod ita fuerit inde colligi potest, quod circa meridiem eiusdẽ diei cuncta sunt exacerbata, cum esset dies par & corresponderet secundae, in qua similiter circa meridiem refrigeratus est: nempe iterum refrigeratus est tum ob caloris natiui imbecillitatem, qui minima qualibet noua accessione pene extinguebatur; tum ob nouam aliquam putrefactionem; & quia ob caloris imbecillitatẽ, haud erat necesse ipsi naturae ullam ingentem reflationem efficere; hinc non fiebat vox, nec consequenter loquela, sed (vt antea dicebam) haudquaquam intelligendum est quod penitus voce, & sermone destitueretur, sed qui vtramque admodum exiguum haberet. Veruntamen omnia in deterius labebantur, quoniam etiam si esset recalefactus, id tamen fuerit tardo & post aliquod tẽpus, scilicet quia debilis calor natiuus a febrili, aut nullum, aut exiguum & tardum augumentum suscipiebat. vrinas nigras reddebat, cum suspensione, similiter vt probabile est, nigra, cuiusmodi vrinas pessimas esse docuit Hippocrates & in secundo progn. & in Coacis praenot. quia siue fiant ob nimiam ustionem, siue ob natiui caloris mortificationẽ sem-

A per malae sunt; Nocte tamen sequenti, qua incipiebat quinta dies correspõdens tertiae, similiter quiete sese gessit, nimirum calore natiuo haud contendente aduersus morbum, sed veluti sese paullisper recreante; & certè in hac historia illud obseruatione dignum est, quod forsan impulit ipsum Hippoc. ad eam scribendam, mirificè sibiipsis correspondisse tam pares quàm impares dies. Vnde quinta quoque die visus est leuatus aeger, licet ob foeces forsan duras atque retentas perciperet circa ventrem B quandam grauitatem cum labore, atque etiam sitiret. Nox autem, qua incipiebat sexta, pariter atq; aliae pares, molesta, & laboriosa fuit: facit enim natura id quod solet afficere verueces, vbi pugnant: aliquando enim sese retrahunt, vt fortius pugnent; sic natura aliquando quiescit a pugna cum morbo, & paullisper recreata maiori impetu resurgit; vnde non mirum si vespere labores quos ab humoribus acribus, & biliosis potius quàm a foecibus retentis, vt nonnulli aestimarunt, factos esse suspicor, aucti C sunt, atque cuncta exacerbata, ob idque iniectus est clyster quo aluus rectè deiecit, propptereaque nox secuta est clementior; sed circa hoc nonnulla sunt breuiter examinanda. cur Hippoc. clysterulum & non clysterem iniecit; cur post exacerbationem, nam haec semper fugienda videtur. postremo cur huius meminit, non autem ullius alterius remedij, cum tamen probabile sit alia quoque fuisse administrata. Circa primam dicendum senem sua solita sapientia atque prudentia usum, quia cum vires essent debiles haudquaquam acrem, & validum cly- D sterem sustinebant, cumque aluus admodum foecibus esset repleta vt ostenderant externa alui grauitas, & labores, haudquaquam sola glande poterant educi, vnde quandam uiam elegit, vt scilicet clysterem exiguum administraret; resque optimè successit, quandoquidẽ, & aluus rectè deiecit, & nox quietior est subsecuta; debet vero fuisse clysterulus ex decocto mercurialis, vel iure, & oleo ac melle vel ex ptissana, & melle ac similibus. Ad secundum dicen- E dum est fuisse post exacerbationem non quidẽ immediatè, sed multo post, vnde ait ὀψὲ. nam vespere facta est exacerbatio, & noctem circiter mediam, s. paullo ante fuerit iniectus clyster, quo tempore exacerbationem fuisse mitigatam aequum est existimare; praeterquam quod fuit clysterulus & nõ clyster. Vnde, & vos etiam in actu practico, si quando opus erit potentis aliquo tempore post exacerbationem curare iniici clysterem atque eum blandum, non autem acrem quippe qui administratus vigẽte febre, F & exacerbatione solet dolores, labores, syncopas, aliaque plurima afferre mala. Ad tertium & postremum respondent aliqui, & bene haud tacuisse Hippocr. alia remedia, quasi non administrarit, cum in Anaxione fecerit mentionem sanguinis missionis in octaua, & in narratione vniuersali status pestilentialis huiusmet anni dicat oblata, atque purgationes pluribus nocuisse, sed propterea siluisse, quia non sibi proposuit his in historiis docere, quas alibi commodius tractauerat curationes; commemorasse autem glandes, & clysteres non tanquam auxilia curãtia, sed veluti tentatiua quaedã, & nihilo-

minus iuuantia. Et ego addo glandes, & clysteres potuisse forsan ab aliquibus medicis, & astantibus contemni, & auxilia parui momenti, & ob id inefficacia putari. vnde vt monstraret non esse ab iis abstinendum, sed postulante vsu opportunè esse adhibenda meminit eorum, simulque vtilitatis, & vsus, quos afferunt, vt non sine ratione dixerit Auicen. in medendo sibi semper clysteres placuisse, atque Herodotus in secundo narrat Aegyptios fuisse aliis saniores, quoniam singulo mense ad excernendas foeces clystere vtebantur, & vt puto frequentissimè ex aqua maris, cum narret Laertius in Empedoclem eum ad Aegyptum appulsum, ac torminibus laborantem ex aqua salsa fuisse illico sanatum, ac versiculum hunc edidisse ἡ θάλασσα κλύζει πάντα τῶν ἀνθρώπων κακά, Pythion ergo sexta die tardo clystere immisso leuatus est, & noctem traduxit satis tranquillam non modo ob clysterem, qui rectè deiecerat, verum etiam quia erat initium septimae, quae dies impar existens correspondere debebat tum quintae tum tertiae praeteritis. Sed quid ergo factum est vt septima videatur facta exacerbatio, cum fuerit anxiosus, subinquietus, oleosum minxerit, nocte turbationem habuerit multam, delirauerit, & nil dormiuerit? Respondendum est quod pertinet ad noctem, eam optimè correspondisse antecedentibus, quae pares dies inchoantes semper fuerunt molestae, quasi semper inceperit dies par à praecedente nocte, & tunc consequenter inchoatae sint exacerbationes. Verum quod spectat ad diem ipsam septimae dicere, quòd etiam si morbi diebus paribus exacerbentur, haud tamen inconuenit, quin possit etiam in diebus verè, & naturaliter decernentibus aliquas fieri mutationes, quae tamen haudquaquam interrumpunt parium mutationes illi aegritudini peculiares. Ex quo quia septima dies est in acutis prima, & principalis iudicatoria, minimè mirari decet, si in ipsa quoque sit facta aliqua mutatio, scilicet anxietas ob vitiosos humores ventriculum laedentes, inquietudo tum ob vires imbecillas idoneum situm minimè inuenientes, ob idque iugiter illum mutare satagentes tum ob membrorum à succis biliosis, & acribus factam morsionem assiduam. Vrina oleosa ob intestinorũ aestum pinguedines colliquantem, & carnes, vt propter haec iure merito nocte sequenti delirauerit, magnam turbationem perceperit, nihilque dormierit, scilicet ab interno incendio sursum in cerebrum vaporibus calidis, & acribus sese efferentibus. Sequitur OCTAVA DIES, in qua varius planè fuit Pythionis status, mane enim correspondebat sextae, quod sicuti fuerat cum quiete, sic in hoc aliquantulum dormiuit, verum malus satis fuit somnus, qui illicò nocumentum potius attulit, siquidem secuta est statim refrigeratio, & vocis priuatio, scilicet ob facultatis, atque adeo caloris ipsius naturalis defectum, simulque respirationem tenuem, & μινυθώδες habuit, id est paruam & diminutam, seu raram, de qua respiratione, ac de voce μινυθώδες complura dicit Galenus secũdo de diff. resp. cap. quinto, vbi, atque etiam libro tertio, capite octauo, monstrat illas duas voces significare an-

A helitum paruum, atque rarum; & propterea, licet delideraret, non esse factum magnum, & rarum, cuiusmodi deliria sequi cõsueuit; quoniam vincebat vim delirij, organorum spiritualium, & vitalium frigiditas; quae facit, vt respiratio sit parua, & rara, quemadmodum econtra fit densa, atque magna, vbi valde eadem instrumenta calent, frigiditatem autem, seu caloris natiui inopiam non exiguam habuisse octaua die Pythionem illud prae ceteris demonstrare potest, quoniam quod refrigeratio à tem-
B pore matutino durauit vsque ad vespertinum, quo scribit Hippocrates recaluisse, atque simul delirasse; delirium non fieri calore totius corporis fracto existente, & debili tam intus quàm extra perspectissimum est; sed potius illo vigente, atque aucto satis perspectum est omnibus intelligentibus actiones omnes à calido deprauari, à frigido autem minui, atque deperdi. Ceterum profunda nocte, seu (vt loquitur ipsemet Hippocrates) proximè futuram, id est nonam diem modicum leuatus est, si-
C mulque aluus deiectiones habuit sinceras, exiguas, & biliosas; factae autem sunt huiusmodi deiectiones, quòd natura omnes faceret conatus pro liberando Pythione; & quamquam suaptè natura huiusmodi excrementa essent prauis tribus condicionibus donata, scilicet pauca, sincera, & biliosa, tamen quia factum est nonnihil euacuationis, atque diuersionis prauorum humorum, simul quoque facta est aliqua leuatio, quae forsan, & spem aliquam attulit, tum astantibus, tum ipsimet aegro, verum
D non ipsi Hippocrati, nec vlli alteri medico perito, & solerti, qui videns tantam caloris natiui ruinam, ac symptomatum prauitatem pergere, atque etiam augeri, & leuamentum modicum, & sine ratione, haud poterat vllam spem bonam concipere, idque statim monstrauit NONA DIES, in qua comatosus factus est, & cum excitabatur anxiosus erat, nec multum sitiebat, quae omnia erant signa facultatum omnium collabentium; sopor quidem erat potius impotentia vigilandi, quàm legitimus sopor,
E & illa anxietas haud ob aliud contingebat, quàm quòd vires nequibant propter imbecillitatem onus corporis sustinere, & gubernare; vnde modo hunc, modo illum permutare situm nitebatur; quamquam erat pariter rationi consentaneum aliquos biliosos, & sinceros humores exigua illa euacuatione fuisse retentos, qui in ventriculum retrusi, eiusque os mordentes anxietatem producebant: vnde factum est ut circa Solis occasum dysphoria, id est difficili tolerantia morbi coeperit laborare, si-
F mulque delirare, ita vt totam illam noctem, quae antecedebat funestam iudicationem habuerit malam, & consequenter diem decimam, quae licet par esset, nec verè iudicatoria, quia tamen (vt inquit Hippocrates) hic aeger habuit labores paribus diebus, necesse fuit quoque ut paribus lethaliter tractaretur; & consequenter vitae suae finem imponeret, sicut DECIMA contigit, in qua summo mane vocem, & loquelam amisit, valde refrigeratus, post uehementer calefactus est, copiosè sudauit, & denique interiit. Circa quae nonnulla sunt consideranda, vnum est, quomodo in tanta

A omnium virium, & ipsius caloris natiui ruina post multam refrigerationem ita valuerit calefieri, vt potuerit, & febrem acutam habere, & sudorem copiosum; & ratio dubitationis est, quoniam octaua die, quando nondum vires erant adeo consternatae à mane vsque ad vesperam durauit refrigeratio, neque potuit recalescere. Aliud considerationem dignum est, cur Hippocrates extremo historiae addiderit haec uerba, In paribus labores huic. Ad primum est dicendum, quod aliàs etiam
B memini dixisse naturam saepe studiosam seruandorum aegrotantium extremos quosdam conatus facere aduersus morbos, in quibus ostendit quidem aliquod robur, sed quod citissimè penitus deficiat, vtpote quòd totas aegrotantium vires consumat, & perdat; ita enim contigit Pythioni, cuius natura vtpote ex se satis robusta in extremo tentauit expulsionem per sudorem, & propterea facta est acuta, seu vehemens febris, sudorque is fuit, qui Syncopticus nuncupatur, in quo scilicet vniuersae corporis vires protinus extinctae cor-
C ruunt, atque hoc frequenter obseruatur in corporibus robustioribus, cuiusmodi erat Pythion, qui cum initio (vt ait Galenus) habuerit symptomata, atque signa laethalia debuisset citius interire, ni facultatum ipsius vigor protraxisset illius vitam vsque ad diem decimam. Ad aliud dicendum est ea verba emphas quadam Hippocratem addidisse, non quod quicquam noui edocere se putaret; siquidem vnicuique historiam ipsam le-
D ctitanti, poterat satis apparere exacerbationes, & labores diebus paribus contigisse; sed ut monstraret si in vllo morbo apparuerunt vmquam manifestae parium dierum exacerbationes, haud dubiè in hoc valde conspicuas fuisse, vt forsan propter hoc voluerit huiusmodi exemplum afferre, quo scilicet verificaret illud, quod in vniuersali tempestatis enarratione praedixerat; nempè in compluribus contigisse paribus diebus exacerbationes. Modo ad curationem accedamus, cum-
E que Pythion laborauerit statim febre acuta cum multis, atque prauis symptomatibus; haud est dubitandum, quin ea febris maligna, & pestifera fuerit, postquam ipsi febri iam factae accidentia superuenerunt deterrima. Itaque ratione febris erat refrigerandum, & humectandum, ratione verò prauitatis, quae semper sequitur ingentem putredinem, & venenatam qualitatem, erat agendum cum ijs remediis, quae & putredini, & perniciosae materiae resistunt. Sed an-
F te cetera de instituendo victu accommodato erat deliberandum vt quidem esset tenuis, sed non ita quin haberetur magna virium sub putredine collabentium ratio. Etenim & si quo morbus est maior, eo minus cibi videatur esse praebendum secundum ipsius Hippocratis regulas, nihilominus vires etiam imbecillae, & ruentes videntur sustentamentum à cibo exigere, & maximè ab illo, qui simul habeat vim remedij, vt iure dixerit Hippocrates in libro de Alimentis, optimum esse in alimento medicamentum. Ergo pro potu succus granatorum, limonum, & auranciorum cum aqua hordei profuisset, & ad placandam sitim, & ad obsistendum putredini: sic ptissana cum iisdem succis, vitelli ouorum, panis in iure paruae pullae, cum oxalide, boragine, omphac. aqua rosacea alterato conuenissent, veluti etiam circa extremos illos dies conuenisset succus carnis expressus, & succo granatorum, vel limonum medicatus; neque enim is sum, qui in his modicam adstringendi vim pertimescam, nempe quae ad corroboranda uiscera, & prauos humores ab ijs depellendos non parum adiumenti afferant cito. Similiter aer erat irrigationibus, ventilationibus, & perspirationibus parandus. Constituto victu deinceps fuisset de aliis auxiliis cogitandum, maximè verò de mittendo sanguine; itaque prima vel secunda die nisi fluxisset aluus erat lenienda, vel clystere, vel blando aliquo medicamento, dico autem nisi fluxisset, quoniam in tertia dicit quidem aluum profudisse compacta, & pauca (& an etiam à principio, an una vel pluribus diebus haudquaquam diffinitè dixit. Sanguis porrò mitti debuit à cubiti dexteri communi, quòd an dexterum hypochondrium esset tensum, & repletum sanguine, imo uerò an ibi forsan esset totius morbi fomes, haud constaret ut etiam hac ratione debuerit exigua copia mitti, atque in principio, quando scilicet uires ob assiduam, ac saltem frequentem refrigerationem nondum erant prostratae. Post quia ingens erat in corpore humorum prauorum maligna putredo, debuit statim medicus aduersus eam contendere decocto ex scordio, acetosa, myrrhide, pimpinella, adiecto aliquo zulapio ex citri succo, uel limonis, ex acetosa: scio tempore Hippocratis non fuisse in usu zulapia nostra, imo nec citri, limonumue succum quandoquidem (ut colligitur ex Theophrasto) eiusmodi poma usurpabantur tantummodo in capsis ad conseruandos à corruptione pannos; at haec propono pro nostris temporibus, ut quando similes casus occurrunt, sciatis, quibus remediis & medicamentis vti debeatis. Ad symptomata similiter tollenda incumbendum fuisset, praesertim aduersus praesentia, atque imminentia capitis mala, oxyrhodinis, & vnctionibus, frictionibus, aliis diuersionum generibus; id tamen semper animaduertendo, ne à capite nimia fieret repercussio ad collum, & pectus, ob illam breuem respirationem, atque insignem vocis laesionem. De medicamentorum purgantium administratione puto Hippocratem ob virium, & caloris natiui imbecillitatem nil cogitasse, quandoquidem in sexta die uix ausus est clysterulum adhibere, & certè in simili virium ruina abstinendum est à quouis etiam blandissimo medicamento, quoniam aut actuari (quod dicitur à medicis) medicamenta nequeunt, aut euacuatione exigui qui sunt vitales spiritus, facilè consumuntur.

HISTORIA TRIGESIMA.

PHRENITICVS, qui PRIMA decubuit, vomuit aeruginosa: multa, tenuia: febris horrida: multus sudor continuus per totum: capitis & colli grauitas cum dolore: vrinae tenues enaeoremata pauca: dispersa; non subsederunt: ab aluo autem stercora emisit confertim: multa delirauit: nihil dormiuit: SECVNDA mane absque voce. febris acuta: sudauit: non intermisit: palpitationes per totum corpus. nocte conuulsiones. TERTIA. exacerbata sunt omnia. QVARTA mortuus est.

PHRENETICVS. Rarissimi sunt aegrotãtes, quorum nomen propriũ, aut saltem parẽtum Hippocrates non adnotauerit, dico rarissimos, quoniam praeter hunc, atque illum qui decumbebat in horto Dealcis, paucissimos alios reperiemus, & forsan huius nomen ignorauit, quia ob temporis breuitatem (obiit enim quarta die, vel tertia, vt uidetur Gal. legisse) necnon symptomatum prauorum magnitudinem, & copiam, simulque uitae ipsius desperationem haud recordatus sit nomen ipsius discere. Et quamquam statim appellet eum phreneticum, haud tamen uidetur necesse illico prima die, & primo insultu correptum fuisse phrenesi, sed sic uocasse potuit à genere morbi, quo interemptus est, quamquam Gal. (vt videbimus) haud uoluit phrenitide, sed pestifera & venenata febre obiisse. Nisi quoque placeat existimare ipsum prius laborasse febre; sed Hippoc. tunc solummodo fuisse vocatum, quando magis ingrauescebat morbus, ac subinde phrenesis erat inchoata, à quo tempore fecit etiam dierum enumerationem: Gal. opinatus est hunc prima statim die fuisse phrenitide tentatum, & quia uidebat difficile esse, vt quis alioquin sanus repente in phrenesim incidat; dicit id quod etiam scribit Hippocrates quarto de morb. nempe morbũ posse subito quidem apparere, at eius caussam diu in corpore latere, ac insensibiliter agere, donec consumata sua operatione actutum morbũ producat, & interitum, haud secus atque contingit in venenis sumptis, aut inflictis cuiusmodi est canis rabidi uenenum, haec enim in corpore diu permanẽtia, paullatimque corrumpentia tandem subitos morbos, & cum ijs necem afferunt, quemadmodum & succus prauus paullatim in corpore collectus, & putrefactus potest statim phrenitidem facere. Verum & si quae dicit Galenus de venenis, vsu, atque ratione sint cõpertissima, minimè tamen aptantur exactae phrenitidi, quoniam si uera phrenitis est inflammatio membranarum, & partium ipsis inhaerentium cerebri, vt ubique profitetur Galenus, vix intelligi potest, quo pacto huiusmodi inflammatio statim oriri possit à sola succorum prauitate, absque alió praecedente conspicuo affectu. Fateor in morsu canis rabidi mẽtem nonnumquam laedi subito, atqui in huiusmodi aegrotãtib. non fit statim phreneticus affectus, vt ob hoc mihi placeat magis cre-

A dere phreniticum praesentem aliquo tẽpore antea aegrotasse; sed neglexisse ac propterea distulisse Hipp. vel alium quempiam medicum uocare, donec grauis morbus apparuerit; illud certè verissimũ est, quod scribit quoque Gal. hunc fuisse casum rarissimum, propterea; ab Hipp. adnotatũ, quòd ita statim apparuerint atrocissima symptomata, quae extinxerint aegrotantem citissimè. Sed videamus quo modo res sese habuerit satis diligenter ab Hippoc. enarrata; sed quae prima die, & secunda affuerunt B satis copiosè, & non admodum ordinatè recitat; qđ forsan sibi mirum videretur statim in prima die tot, atque tam grauia symptomata contigisse, propter quod habens etiam persuasum esse citò periturum destitit statim a suscepta diligentia. Et certè nisi dicamus cum Galeno multo ante tempore fuisse in hoc collectos, & grauiter corruptos humores, qui deleteriam, ac uenenatam qualitatem cõtraxerint, haud certam rationem afferre possumus, cur tam cito tam saeua facta sint accidentia. Sed more C nostro singula expendamus. Postquam igitur hic decubuit, prima decubitus die, imo uerò ut putandum est principio primae habuit insignem vomitum, quem secuta est febris horrifica. Circa quae nonnulla sunt contemplatione digna, priusquàm vlterius progrediamur. Primum est cur ex accidentibus multis aegri praesentis, primus apparuerit vomitus. Secundum, quae fuerint caussae ipsius: Demum cur ipsum cõsecuta sit febris horrifica. Et circa primum est sciendum, illud pene omnibus venenis esse com- D mune, vt grauissimos vomitus cieant. De iis quae ore sumuntur haud est difficile veram caussam afferre, propterea quod venena acria vt plurimum sunt, & calori natiuo inimica, vnde statim atque ventriculum alioquin valde sensibilem ingrediuntur, cum dilacerant, & consequenter calorem ipsius acriter vrgẽtes ad expellendum laedens concitant, quamquam fiant quoque tam exitiosa, vt statim absque aliquo vomitu perimant, quale memorat fuisse Suetonius, quod Neronis impulsu à Locusta E venefica Britannico paratũ est, & quod scribit Arist. primo proble. 48. etiam medicamenta hac ratione purgare, & in magna copia sumpta interimere, sicuti venena in pauca, maximè ad hoc facit, quòd sicuti medicamenta non superantur, sed superant stomachum, sic & praui, atq; uenenati succi. Verum de venenis externis, non est ita promptũ rationem afferre

afferre

afferre niſi placeat dicere quaslibet partes corporis à venenato vapore, vel aura percuſſas a ſeſe noxia obiecta depellere ad maiores cauitates, cuiuſmodi ſunt ſtomachus, atque inteſtina, ob idque ſtomachum ſtatim atque ab illis percellitur ad expulſionem concitari ſibi faciliorem, cuiuſmodi eſt vomitus, quemadmodum etiam inteſtina ſimiliter percuſſa ad ſeſe per anum exoneranda mouentur, ita ut quicquid continetur in ipſis ſimul cum venenata materia extrudatur; ſiue quod aliis rebus miſceatur venenum, ſiue quod corpus, & ſtomachi, & inteſtini iugiter ſauciatũ ſemper expulſionem moliatur, prout ſemper quoque mordetur. Ad aliud de cauſſis vomitus dicendum eſt complures fuiſſe partim communes, partim peculiares huic aegroto; communis eſt, quia, vt dicit Hippocrates, ventriculus dum plenus eſt humoribus corpori fons eſt, dum vacuus à toto corpore fruitur, & in primo libro de diaeta dicebat ventriculum eſſe inſtar maris, quod cunctis communicat, & a cunctis recipit aquam, itaque vbi in corpore ſunt humores commoti facilè ſuaptè natura in ſtomachum feruntur. Alia cauſſa communis fuit, quia homini, & cani, vt ait Plin. lib. vndecimo, cap. trigeſimoſeptimo, vẽtriculus parte infima, qua nectitur inteſtinis, eſt anguſtior, quã ſuperiore. vnde fit, vt ubi repletur ſtomachus, humores promptius per ſuperiora, quàm per inferiora trudantur, ex quo dicebat ſolum homines, & canes vomere, quod tamen non ſimpliciter verum eſt cum etiam domeſtici catti, & alia quaedam vomãt, licet non ita frequenter. Porro cauſſa particularis fuit, quoniam magna ex parte facti ſunt humores in ventriculo huic aegrotanti, & corrupti. Etenim Auerr. tertio coll. cap. tertio, de generatione bilis praſſinae, & aerugineae dicit eas gigni in vẽtriculo; licet Gal. videatur aliter ſentire circa modum generationis, nam (vt is ait) fit cholera aeruginoſa ex bile, & melancholia ſimul in ventriculo mixtis, & putrefactis, ob quod ait ab ijs generari deterrimas, & irremediabiles febres, ſicut obtigit praeſenti aegro, qui ſaeuiſſimis cum accidentibus cito periit. Quòd autem in hoc phrenitico multi birioſi, & varii humores fuerint cumulati, ita vt ex iis corruptis atque putreſcentibus potuerit generari aeruginea bilis, quo pacto dicebat Auerr. ipſemet teſtatur Hippoc. dicens ſtatim ipſum vomuiſſe multa biliosa, tenuia, virulenta, ſiue aeruginea. Ad tertium φρικώδης febris, ſeu horrifica eſt quae fit cum horrore: eſt autem horror, ſiue φρικὴ, vt ſcribit Galenus ſecundo de differ. febr. 8. medius quidam affectus inter frigus & rigorem tanto maior frigore, quanto eſt minor rigore; verum, quia horror fieri poteſt, & in initio acceſſionum, & in tota acceſſione, propriè vocantur febres horrificae, quae in toto acceſſionis tempore habent hunc horrorem, non quidem continuum, ſed per interuallum, cuiuſmodi ſunt hemitritaei, vt idem Galenus teſtatur tum ſecundo de diff. feb. octauo, tum etiam primo in primum Epid. tex. 23. vbi etiam dicit hac in re diſcrimen aliquod reperiri, quoniam vbi interuallũ longum eſt vocatur horroris reduplicatio, quaſi ſaepius fiat initium nouae acceſſionis: ſin autem fiant breuia interualla propriè appellantur horridae febres. Itaque cum adeo praui eſſent in hoc aegro humores, atque ij concitati iugiter, vel ſaltem frequenter a natura expulſione tentata, dum per ſenſibiles partes ferebantur, horrores illos inducebant. MVLTVS SVDOR &c. Hoc quoq; exitiale erat, quia erat multus & per totum: etenim in prima die ſudor multus factus arguit ingentem copiam humorũ in toto ambitu exiſtentiũ; vnde ſaltem morbi longitudo oſtenditur, niſi adſint copulata alia praua accidẽtia, quo tempore mortem potius futuram ſignificat, & eò maximè ſi continuus ſit, quo in caſu neceſſe eſt, vt natura citò ſuccumbat tot variis malis conſternata. GRAVITAS CVM DOLORE. Si in toto corpore, & ventriculo ingens omnium prauorum humorum colluuies reperiebatur, certè neceſſe erat fieri dolorem, & grauitatem non modo in capite, verum etiã in vniuerſo corpore. VRINAE TENVES. Multa ſanè huic miſero prima die contigerunt mala, atq; ea praua; ſed magna quoque fuit cum patientia coniuncta diligentia Hipp. in ſingulis notandis, & obſeruandis: tenuitas vrinarum cum ſuſpenſionibus diſperſis ſummam cruditatem, & flatulentiam indicabat, & cũ dixerit, vrinae, in numero plurali, certum eſt plures in die debuiſſe mingere, vt copia minctionum coniuncta ceteris condicionibus multo deterius ſignum redderet. NON SVDAVIT. Dubitant aliqui & meritò quomodo ſi Hippoc. dixit antea ipſum prima die habuiſſe copioſum atque continuum ſudorem, modo dicat non ſudaſſe; & reſpondent haec verba poſtrema (non ſudauit) intelligenda eſſe quòd non ſudauerit aequaliter, vt fit in iudicationibus, licet ſudaret ſcilicet caput, & collum, per totam primam diem continuam. Sed non mihi placet haec reſponſio, quia Hippocratis verba clariſſima ſunt ξυνεχὴς δι᾽ὅλυ, hoc eſt continuus per totum, ſ. corpus, non diem; praeterea id habent laethaliſſimae febres, vt ſudores ſyncopticos ita faciant, ſ. per totum corpus; & puerile eſſet ſi Hippoc. voluiſſet ſignificare ſudorem vllum prima die non fuiſſe iudicialem. Itaque dicerem potius, vel abũdare hanc poſtremam partem (non ſudauit) vel potius vocem illam οὐχ ἵδρωσεν mutãdam eſſe in hanc οὐχ ἵδρυτο, i. non ſubſidentiã habebant; cum enim antea immediatè loqueretur de vrinis; accommodatè ſubiunxit eas non habuiſſe ſedimentum, & haec forma loquendi eſt familiariſſima ipſi Hippoc. nam primo Epidem. primo aegro loquens de vrinis inquit, οὐχ ἵδρυτο, & lib. tertio, aegro tertio, οὖρα μέλανα οὐχ ἵδρυτο, & ferè codẽ pacto, quo hìc, & aegro vndecimo atq; duodecimo, poſt ἐναιώρημα, i. ſuſpenſionem, ſtatim ponit οὐχ ἵδρυτο, atque idem multis aliis in locis; vnde moriar, niſi ita ſcripſerit Hippocr. etiam hoc in loco. AB ALVO. Cur adnotauerit ſtercus eiectum confertim Hipp. vis eſt in uoce ἀθρόα, nam dicitur ἀθρόον, vt notat Galenus ſecundo aphoriſm. decimooctauo, quod breui temporis ſpacio, atque ſtatim fit, ſic enim in Coac. praenotionibus dicit κόπρανα ἀθρόα, vt etiam in hoc tertio Epidem. aegro quarto, ἀθρόον κατὰ μικρὸν διαχώρημα; nam quòd aluus egeſſerit ſtercus haud quicquam habet conſideratione dignum; ſed

quòd statim, & breui tempore multum; etenim magnam naturae factam esse irritationem indicat.

MVLTA DELIRAVIT &c. Vigilia ac multitudo delirii sunt symptomata comitantia, seu assidentia ipsi phrenitidi, quia semper assistunt illi, imo verò sunt etiam pathognomica cum constituere videantur phrenitidem, vt est actio laesa; licet non constituant ipsum morbum; hoc est inflammationem membranarum cerebri; cum enim incepisset, vel facta esset prima die phrenitis, consequenter a calida intemperie vniuersum cerebri temperamētum erat corruptum, eapropter nec dormire, nec sapere poterat; sed continuo dolore molestatus magnopere agitabatur, multaque praeter rationem loquebatur, & faciebat. Atque haec omnia prima die tantum contigerunt. SECVNDA verò die hisce complura haud mitiora sunt adiecta, quae etiam non modo tertia tota die perdurarunt, verum etiam exacerbata sunt, atque ea fuerunt, quòd mane voce priuatus est, febris aucta, sudauit indeficiēter, palpitationes per vniuersum corpus habuit, atque nocte conuulsiones; adeo ut quarta die interierit. Quod pertinet ad vocem non tantum ob delirium est priuatus uoce, quantum ob principij neruorum, & musculorum voci faciendae famulantium ingentem laesionem a siccitate inflammationis sequace inductam, quae aucta conuulsionem eximiā, quam consecuta est mors, peperit. Febrem etiam fuisse acutam, dum dicit haud est intelligendum, quòd secunda die tantum facta sit febris acuta; quoniam si prima die erat vera phrenitis, cur dubitandum est, quin eam sit protinus febris acuta secuta. Sed intelligendum fuisse auctam, prout etiam augebatur inflammatio. Porrò intermissus ille sudor, qui uerè syncoptitus erat, efficiebatur ab ingenti illa violentia, quam patiebatur natura, tot tantisque malis turbata; quemadmodū etiam palpitationes, seu iectigationes totius corporis non ob aliud fiebant, quàm quod omnes arteriae, & partes neruosae perculsae veluti tremerent, cuiusmodi symptomata praecedere consueuerunt veras conuulsiones, & propterea motus conuulsiui appellantur: haud enim existimandum est fuisse veras palpitationes; tum quia sunt affectus priuatorum aliquot membrorum, interdum etiam vnius tantum; tum quia fiunt vt dicit Galenus, à flatu, & semper aliqua parte refrigerata id quod minimè esse poterat in morbo calidissimo, & vsqueadeò saeuiente. Circa mortem duo sunt quaerenda, vnum quando praecisè mortuus sit, nam Hippocr. dicit quarto die ipsum interiisse, Galenus autem dicit tertio, quasi apud Hippocratem non legerit quarto, vt habent omnes nostri codices, sed potius tertio. Alterum considerādum est an perierit vi phrenitidis, an potius ui pestilentissimae febris; Ad primum suspicor in fine noctis periisse, qui solet esse principium diei sequentis, & propterea Hippocr. dixisse ipsum obiisse die quarta, qui scilicet mane summo extinctus est, sicuti mane secundae diei, quae respondebat quartae factus est sine uoce, morbusq; perniciosior, & grauior esse coepit. Quod Gal. dicit putandum esse ipsum interiisse tertia die, atque sese neminem vidisse ex phrenitide mortem oppetiisse tertia die, sed quarta vel quinta, ac neminem transiisse vigesima non potuit sanè collegisse ex Hippocr. cum is dicat, nocte tertiae diei factas esse conuulsiones. Itaque nisi dicamus contextum Galeni diuersum fuisse quo pacto ipsum tueri licet, haudquaquam certū aliquid in medium proponere audeo. Ad secundum autem Gal. certè videtur censuisse haudquaquam periisse phrenitide, sed potius ob deterrimam & pestiferam febrem, quam faciunt vt dicebat Auerr. tertio coll. trigesimo, humores illi quos vomuit aeruginosi, & quam deinde secuta est ut solet phrenitis, vt propterea cum phrenitis statim apparuerit sit necesse, quemadmodum antea dicebam, ante primam diem non decubuisse, sed tamen febricitasse: probat autem id, quia celeritas mortis eiusmodi haud fieri solet à phrenitide, sed ab humorib. veneno similibus; nec quantitate, sed sola qualitate peccantibus: ex quo loco colligere soleo non semper Gal. tribuisse malignitatem humoris putredini, cuius hic nunquā meminit, verum etiam interdum pessimae atque secretae qualitati. Opitulantur quoque Gal. ea quae scribit Hippoc. in fine primi de morb. vbi declarans modum, quo phrenitis aegrotantes perimit, inquit eos in hoc morbo semper desipere multum ob sanguinem corruptum, & motum, ac propterea parū, aut nil memoratu dignum cibi capere, & cōsequenter temporis progressu marcore consumi; tum ob febrem, tum quia non aluntur, extremis s. partibus deinde proximis refrigeratis; vnde uerè uidetur Galenus dixisse haud posse ita cito phrenitide etiam acuta obsessos ab ea extingui, quamquam Demetrius Herophilus apud Cael. lib. primo acut. c. primo, dicat phrenitidem in interfectionem celerem desinere: quod verò dicit Plinius lib. septimo, capite 51. 52. fieri interdum aegritudinem, & mortem ob sapientiam, loquitur vt saepe solet appellans phrenitidem ἀπὸ τῶν φρενῶν, i. à mente, & prudentia aegritudinem. De curatione pauca dicere superest, quòd mors fuerit velocior quàm ut curatio diligens adhiberi potuerit; tenuissimum enim victum statim fuisse institutum rationi consentaneum est, quemadmodum etiam par fuisset illicò sanguinē mittere primū a vena cephalica, tum a vena frontis, simulq; adhibere oxyrhodina, & opiata ad inflāmationis incrementū impediendum; necnon ad somnum prouocandum quo in genere essent quoque auxiliatae frictiones extremarum partium, atque ligaturae. Medicamentum purgans bilem cōuenisset, sed cum secunda die factus fuerit sine uoce cū sudore syncoptico assiduo haudquaquam fuit locus cogitationi illius: vnde prima vel saltem secunda die poterat medicus de celerrima morte praedicere, potiusque ipsum deserere, quàm medendo remedia aliis salutifera infamare. Prudenter enim dixit Galenus hoc exemplū celerrimae mortis ex pestifera febre Hippocr. proposuisse non quòd etiam interdum aliqui celerius non pereant, vt ille qui retrò secunda die obiit; sed quoniam celeritatis mortis caussa etiam celeriter, scilicet prima die ex prauitate, & multitudine symptomatum apparuit.

HISTO-

HISTORIA TRIGESIMAPRIMA.

IN Larissa Caluus femur dexteram doluit repente: eorum autem quae adhibebantur, nihil iuuabat: PRIMA febris acuta, ardens sensim corripuit: dolores autem pergebant. SECVNDA feruoris quidem remiserunt dolores. febris vero intensa est: sub difficiliter morbum ferebat, non dormiuit: extrema frigida, vrinarũ multitudo exibat non bonarum. TERTIA femoris quidem dolor cessauit: alienatio vero mentis, & turbatio: & multa iactatio. QVARTA circa meridiem extinctus est acutissimè.

IN Larissa Caluus &c. Hoc quoque nõ leuius antecedente exemplum est pro positum ab Hippocrate febris pestiferae, atque mortis celeritatis, cũ aequè atque prior in quarta die obierit, licet in prima die, neque tot, neque adeo praua symptomata habuerit. Non absimile autem est hoc exemplum relato in primo Epid. aegro nono, Critoni s. in Thaso: cui digitus dextri pedis doluit, atque secunda die periit. Non nominat hunc aegrũ Hipp. nomine proprio quod nomen ipsi ob accidens nempe ob caluitium à vulgo impositũ pro nomine proprio seruiret. Sed cum caluitium sit multorum commune vitium, postquã hic ab eo sic vocabatur, par est existimare id esse factum, quòd vel praeter tempus id ipsi contigisset, vel quòd maius esset, quàm in ceteris, vel ob aliquam aliam caussam nõ ita promiscuam; quamquam apud Gal. in linguis, necnon apud Erotianum in Onomastico Hippocratico habetur, vox φαλακρά, quo nomine vtitur hic Hipp. significare rotũda, in qua tamẽ significatione haud puto nunc esse accipiendam vocem φαλακρὸς, cũ id dicatur de ferramentis laeuitatem cum rotunditate habẽtibus. Vtrum autem Hippocrates aliqua ratione nominauerit caluum, nec Galenus, nec alij ueteres disputarunt; attamen cum ipse videam Hippocr. sexto aphorism. trigesimoquarto, dicentem caluis non fieri magnas varices, & si successerint renasci capillos, atq; idẽ ferè iisdem verbis confirmari ab Arist. tertio de hist. anim. cap. vndecimo, quãquam loco vocis (κιρσοὶ) vtatur Arist. voce (ἰξία) quã tamen Hippocraticam esse testatur in ling. Gal. venio in hanc coniecturam, potuisse Hipp. nominare caluitium, quasi id contulerit ad faciendum, vt materia morbifica, quae erat in crure dextero, vbi fiũt varices, in caput tolleretur; & certè calui habent caput infirmius, proptereaq; suscipiendis iniuriis, tam internis, quàm externis maximè obnoxiũ. Sed hoc dimittamus, sicut etiã quòd aegrotauerit in Larissa quo nomine fuerunt appellatae nouem ciuitates, vt testatur Stephanus lib. de vrbib. siue n. fuerit Thessaliae, siue Ephesi, siue in Attica, siue in Creta, nil refert; modo credamus haud multum remotã fuisse hãc vrbem ab Hipp. & forsan hic fuit ex iis casibus, quos Hipp. in sua longa, & vniuersali peregrinatione obseruauit. Videamus modo quid ipsi cõtigerit. Hic. n. ex improuiso, & alioquin sanus cruris dextri dolore captus est, aduersus quẽ nullum ex adhibitis remediis cõtulit. Gal. multa sanè praeclara de caussarum dolorum cognitione, modoq; adhibẽdorum praesidiorum edisserit. Vt s. prius animaduertatur diligenter an potuerint ab externis vllis caussis, an ab internis esse facti, atque an cum repletione corporis, an sine, & pro ratione caussarum sic etiam instituendam curationem. Atqui hac de re loquar cũ de curatione verba faciam; nunc autem videamus à qua caussa potuerit fieri hic dolor; & certè sum huius sententiae nulla caussa externa esse factum, sed tantummodo interna, alioquin Hipp. vt solet, aliquid dixisset; verum huic contigit quod & antecedenti phrenitico, cui forsan etiam ob hoc historiam praesentem subnexuit; vt s. longo tempore in ipso sit deleterius humor in corpore, & praesertim circa iecur genitus, qui postmodũ cumulatus, & corruptus sit repente in dexterum foemur vtpote iocinori καθ' ἴξιν, i. secundum rectitudinem oppositum à natura, vt noxius, & molestus depulsus; ibiq; non tam ob copiam, quàm ob prauam qualitatem effecerit dolorem; qui vtrum antecesserit febrẽ aliquo tempore, an simul, aut paullò post ipsam factus sit, tum ex Hippocr. admodum certum est. Attamen cum dicat dolori adhibita fuisse inutiliter remedia, & prima die febrem fuisse acutam, & alia symptomata contigisse, fit vt putem aliquo tempore prius dolore vexatum, atque tunc fuisse, vt vulgo fieri solet, adhibita ad compescendum dolorem complura praesidia. Quae vtrum fuerint ex iis, quae extrinsecus adhibentur, an quae intrinsecus sumũtur, disputat Gal. sed ego dubito an haec remedia fuerint adhibita ab Hipp. vel alio medico, an ab astantib. ignaris; etenim scimus vbi quispiam dolore tentatur, statim aegrotantes petere auxilia vndecumque, etiam ab imperitis, atque tunc temerè adhiberi, & consequenter saepenumero potius officere, quàm prodesse. Vnde si Hippocrates adhibuit, non dubito, quin omnia ex arte fecerit, quemadmodum proponit agendum esse Galenus; sed si praesidia fuerunt administrata ab imperitis, fieri potest vt statim absque vlla praecedenti euacuatione sint applicata repercussoria, quae intro materiam prauam repulerint, tum in hypochondria, tum in caput, atque ea in hypochondriis firmata, ac putrescens febris generationi occasionem praebuerit magnae & acutae, à qua febre deinceps coeperit Hippocrates

connumerare dies; Dicit autem febrem fuiſſe acutam, & ἀτρεκέως, id eſt tacitè, ſeu lentè ardentem. Etenim humor ille bilioſus, & prauus in venas maiores tractus, ibique putreſcens peperit iure ardentem febrem: Sed quomodo dicit lentè fuiſſe ardentem? Quia ſcilicet peſtifer euaſerat ille humor, vnde facultas violata tabo haud multum contendere poterat aduerſus morbum. De doloribus autem varii contextus ſunt tam Graeci, quàm Latini; aliqui enim habent οὐδὲ οἱ πόνοι παρείποντο ωι. i. dolores non ſequebantur, alij verò habent οἱ δὲ πόνοι παρείποντο, id eſt dolores ſequebantur; & certè haec poſterior lectio a compluribus fuit amplexa, quod in ſecunda die dicat remiſiſſe dolorem cruris; verum non inconuenerit etiam dicere prima die non perrexiſſe dolorem in ea magnitudine, ſed fuiſſe remiſſum in ſecunda adhuc magis, in tertia verò eſſe ſublatum; & certè ſi facta eſt febris ob regreſſum materiae à crure prima die, aequum eſt exiſtimare, tunc etiam imminuta valde cauſſa doloris fuiſſe quoque ipſum imminutum.

SECVNDA DIE, inquit, femoris remiſſi ſunt dolores, & febris aucta eſt &c. Si rectè vis praeſentis caſus expendatur, ſanè tota poſita fuit in dolore femoris, vt propterea Hippocrates ingenioſiſſimus cuiuslibet diei ſymptomata narrans, ſemper dolorem ceteris antepoſuerit, ſi quidem incipiens hiſtoriam a dolore inchoat, prima die inquiens dolorem perrexiſſe, ſed non auctum eſſe: Secunda die ſtatim dicit dolores fuiſſe remiſſos; Tertia quoque in primis verbis dicit dolores fuiſſe remiſſos, adeo vt voluerit prae ceteris ſcopum pro iudicio ferendo eum debuiſſe medici eſſe, vt ſtatus illius doloris animaduerteretur; qui cum à materia foediſſima oriretur, ſi perſeueraſſet in ea parte, poterat quidem eam corrumpere, at ſeruatus fuiſſet aeger ea vel amputata, vel ſponte deciſa; cuiuſmodi compluribus contigiſſe in ea peſtifera conſtitutione narrant Thucidides libro ſecundo, & Lucretius libro ſexto. Verum quia inde partim pulſa eſt propter ſui prauitatem in partes ſuperiores, atque nobiliores, partim fuit attracta vi febrilis incendij hypochondriorū flagrantium conſecuta fuit omnium facultatum ruina, quae ex ſymptomatibus cognita eſt; ſiquidem haec materia iam pernicioſa magna ex parte à crure ſeparata, atque in hypochondriis firmata circa ventriculum, & iecur diſphoriam illam peperit, nempe morbi intolerantiam, quàm vigiliae neceſſariò conſequebantur, quis enim dormire queat vbi corpus ita angitur, vt nuſpiam poſſit conquieſcere? Similiter facta ſunt extrema frigida, tum quia vi illa venenatae materiae admodum infeſta, non modo calor natiuus laedebatur, verum etiam quicquid ipſius in extremis reperiebatur intro cogebatur recedere ad ſuccurrendum viſcerib. à teterrimo humore laceſſitis: Vnde verò fieret illa vrinarum haud vtilium copia non eſt difficile coniicere, ſi illud ſtatuamus quod ſaepe his in libris adnotauit Gal. nimirum febres peſtilentes eſſe quoque vt plurimum colliquatiuas, quòd in calore illo putredinali, & inimico non tantum ſucci liquidi, verum etiam concreti liqueſiant, & per aluum, atque vrinam fundantur; vt propterea Hipp. dixerit fuiſſe inutiles ad differentiā aliorum, quae copioſae cum mingantur, iuuant tamen, ac inſtar criticarum ſunt, dicente interdum ipſomet Hippocrate multos vrinarum copia fuiſſe ſeruatos.

TERTIA porro die, ait penitus dolorem cruris deſiiſſe, atque tunc plurimam mentis commotionem, plurimum tumultum, & inquietudinem ſucceſſiſſe. Etenim impura materia cū iam ex toto infernam illam partem deſerens, ad nobiliores detruſa eſſet in hypochondria, atque inde quoque in ſuperiores tranſmitteretur; haud mirum fuit, ſi & mens mirum in modum laeſa fuerat; & conſequenter uniuerſa quies, & ſtatus corporis atque animi apprimè violatus, ita vt vi laethaliſſimae materiae quarta die circa meridiem ſit extinctus acutiſſimè. Etenim ad mentis perturbationem efficiendam contuliſſe quoque caluiciem ex eo coniici poteſt, quòd Hipp. ſecundo Epid. ſectio. quinta, ſcripſerit caluos morbis atrabilariis tentari. Ceterum circa haec poſtrema illud eſt in primis quaerendum an alia ſaeuiora ſymptomata apparuerint a tertia die vſq; ad meridiem quartae, quae non ſint ab Hippo. relata. Secundo, cur potiſſimum circa meridiē occubuerit. Tertio, quomodo Gal. dicat hunc tribus diebus periiſſe, cum Hipp. dicat quarto. Quarto, quo genere mortis interierit. Poſtremò cur Hipp. addiderit in extremis verbis uocem ὀξυτάτως, id eſt acutiſſimè, vel ut alii contextus habent ὀξύτατον, id eſt acutiſſimum. Circa primum reſpondeo fieri poſſe, vt contigerint, nec ſint ab Hipp. commemorata: nam ea eſt condicio aliquorum venenorum, vt paucis; aliquorum, vt multis; quorundam, vt nullis penè ſymptomatibus occidant; quemadmodum referunt de illo exitialiſſimo veneno Aphricano, qui res illius Regni deſcripſerunt, necnō de illo quo dixi retro fuiſſe à Nerone peremptum Britannicum. Cauſſa autem eſt huius diuerſitatis, quoniam aliqua corpora prius contendunt acriter aduerſus venenum, quàm illud in cor ferri permittant; aliqua verò nil penè certant, ſed illud ſtatim permittunt, vel quia laxiſſimos habent meatus, vel quia infirmiores habent vires, quàm vt poſſint aduerſus uenenum vel tantillum contendere. Haud ſecus quoque accidit humorib. uenenum referentibus, quorū aliquibus concertans natura facit grauia ſymptomata, aliquibus verò minus contendens pauciora inducit; ſicut aliqui ſunt, qui vbi uires proſtrauerūt haud amplius illae aduerſus eos pugnāt, ſed relinquunt liberè in cor labi, atq; tunc ſymptomata non cōtingunt; ſed quam primū cor contrectatur, uincitur, quippe quod dicebat Ariſt. tertio de part. anim. 4. haud poſſe uiciniā humorum prauorum ſuſtinere: Habuiſſe autem hunc aegrum uires etiam ſuapte natura ſatis imbecillas ex velocitate mortis facile colligi poteſt, ſicut robuſtos uidemus diutius contra pernicioſſimos morbos durare; ſic enim dicebat Galenus harum hiſtoriarum initio Philiſcum citius ob uires infirmiores, contra Silenum tardius ob robuſtiones periiſſe. Potuit etiam fieri ut quemadmodum ſolet multis ante mortem euenire alia ſaeuiora ſymptomata contigerint Caluo, praeteriit Hippocrates, uel

quia

quia non putauit utile esse ea referre, uel forsan quia tertia die tanquam cito moriturum deseruerit, propterea que nil aliud de ipso nisi mortem audierit. Vel quoniam dixerit in tertia die contigisse tumultum, atque multam inquietudinem, & iactationem, sub quibus uocibus comprehenderit, quicquid mali accidere potuit. Ad secundum dicere oportet, quod alias dixi ex Arist. meridiem esse calidissimam totius diei partem, ac propterea tunc magis fundi humores, qui ubi pestiferi sunt, tunc magis cor occupant, atq; occidunt; quamquam etiam fieri potest, & si non dicat Hippocrates, ut ea hora incoeperit febris, atque exacerbationes fierent; solent enim aegrotantes ea perire hora, qua etiam ipsorum magis exacerbantur morbi. Ad tertium dicendum est potuisse hunc uirum coepisse aegrotare circa meridiem ut dicebam, unde cum obierit quoque circa meridiem potest dici tribus diebus uixisse & periisse in principio quarti. Vel dicere possimus tertia die fuisse deploratum, atque tunc pro mortuo habitum a Galeno. Ad quartum dicunt aliqui inducti a characteribus periisse caluum magna alui profusione, sed fabulae sunt, cum de hac nihil sit dictum ab Hippocrates, quoniam nil notatu dignum circa aluum accidit; unde satius est dicere humorum uenenatorum ad cor transfusione obiisse. Ad postremum Galenus suspicatur uocem illam ὀξυτάτως fuisse adiectitiam nec Hippocraticam: uerumtamen haud inconuenit existimare, quoque additam esse uocem ab Hippocrate, ut doceret ipsum quarta die obiisse celerrimè, atque ita repente, ut pauci animaduerterint ipsum adeo cito fuisse moriturum. Circa curationem ut dicebam multa praeclara dicit Galenus & primo illud, ut in doloribus curandis primum exploretur; an ulla caussa ex externis ipsum fecerit, si quidem saepe usu uenit, ut aegrotantes, atq; etiā sani in mouendo sese, uertendo, unus eleuando in sedendo aliisq; innumeris similibus latenter colorem aquirant qui oī aliae caussae potius, quam huiusmodi ulli tribuatur; quod si nulla ex hisce caussis appareat, tū spectare diligenter oportere quo uictu ante sit usus aeger, num, scilicet pluribus, atque plurimum nutrientibus cibis, nū ulla consueta excretio sit retenta, ex quibus coniicere liceat plenitudinem aut humorum prauorum copiam in corpore fuisse collectam, quarum aliqua existente prius ad euacuationem uel per pharmaca, uel per sanguinis missionem deueniendum est, quā repercutientia medicamēta dolenti loco adhibeantur, alioquin periculum imminet: ne materia intro repulsa nobilis aliquas partes occupet, sicut etiam usu uenit interdum, ut ante euacuationem medicamentis calidis materia multo magis ad locum dolentem attracta non possit a parte corrigi, neque sustineri, sed inflammationem faciat, uel factam augeat, atque ita eam corrumpat. Quod si ex antecedente uitae ratione appareat haudquaquam colligi potuisse, uel copiam, uel cachochimiam, tunc uti licet medicamentis tam calidis, quam etiam repercutientibus, quae si nil prout ad euacuationem omnino est deueniendum, siquidem fieri potest, ut latenter etiam ex non improbo uictu, uel impedita aliqua euacuatione sit collecta aliqua copia in corpore, quae nisi prius tollatur, haud possunt cum fructu localia medicamenta administrari. Vtrum autem ita factum sit in hoc Calui larissaei casu dubitat merito Galenus & praesertim utrum sit euacuatum corpus, & enim uoce τῶν προσφερομένων seu adhibitorum haud uidentur ueteres comprehendisse ea quae extrinsecus administrantur, sed tantummodo quae ore sumuntur. Verumtamen, quandoque etiam Hippocrates ea uoce usus reperitur in cunctis quae adhibentur auxiliis, ut in libro de offic. medici, de locis in homine, atque alibi. Sed quicquid factum sit circa hunc, ego plane nunquam initio adhibuissem repercutientia remedia parti dolenti. Sed instituta prius diligenti, atque tenui uictus ratione anodyna temperatissima adhibuissem tā fotu, quam linimēto, ut oleū rosatum completum, oleū lubricorum anelhinum, lac tepidum, quibus non conferentibus statim ad sanguinis missionem magnam nulla re prohibente me contulissem, siquidem aduersus dolores magnos sanguinis missio etiam usque ad animi defectum est maxime omnium praesentanea medicina, ut Galenus docet primo aph. in fine uigesimitertii & potius iuxta regulas Hippocrates & Galeni a pede dextero, quam ab ulla alia parte detrahendum curassem: ne scilicet brachii secta uena a cruribus ad superiores partes impura materia attraheretur sed potius ad crura uel magis conduceretur, uel saltem ibi retineretur, & hac etiam conferente, cum materia esset deterrima, atque turgeret secunda die, uel initio tertiae ad purgationem per pharmacum deuenissem, eo maxime, quod nulla fluentis alui mentio facta ab Hipp. inuenitur interim prospiciens capiti cum onirhodynis, atq; cordicum epithematibus cordialibus, quę duo uiscera potissimū a uenenis, oībusq; uenenosis humorib. petuntur. ut uberrime docui in praelectionib. Patauinis de uenenis.

HISTORIA TRIGESIMASECVNDA.

IN Abderis Periclem morbus cepit acutus continuus cum labore; sitis multa: anxietudo: potum continere non poterat: erat autem subsplenecticus; & capitis grauitati obnoxius. PRIMA sanguis profluxit ex sinistro multa quidem febris intensa est minxit multum, turbidum, album: sepositum non subsidebat: SECVNDA omnia

nia sunt exasperata: urinae tamen crassae quidem erant: subsidebant autem magis: & quod spectat ad anxietatem, leuatus est: dormiuit: TERTIA febris emollita est: vrinarum multitudo: coctae, multam subsidentiam habentes, noctem quiete: circa meridiem sudauit multo calido. QVARTA per totum. sine febre iudicatus est: non rediit: Acutum.

IN ABDERA PERICLEM &c. Abdera haec planè in Thracia erat non longè à Thaso dissita; ex qua fuit oriundus Democritus Hippocratis pceptor in multis, & Protagoras. Duas autem fuisse huius nominis scribit Stephanus lib. de urb. alteram in Hiberia, alteram Clazomenem à Plinio dictam. De gente Thraciae dicit Aristot. 15. sect. probl. in fine tertii probl. eam ad quatuor tantum numerare nouisse ob memoriae hebetudinem, exiguique rerum usum; & de Abdenitanis peculiariter relatum est eos fuisse omnium Thracum ineptissimos, ut ferè in prouerbium abierit illorum stupiditas, Abdesitanae pectora mentis habet, dicebat ille poeta. Et certè magnam dementiam ostẽderunt cum Hippoc. uocarunt cum curandum tanquam insanum Democritum, qui & doctissimus, & sapientissimus quod esset, eorum fatuitates deridebat. Erat enim aer illius regionis admodum crassus, ut iure dixerit quidam alter poeta magnam rẽ fuisse, quod uir insignis ut Democritus potuerit, Veruecum in patria crassoque sub aere nasci. Periclis nomine uocati complures fuerunt, ut magnus ille Atheniensis Anaxagorae amicus, sed cum hic ab Hipp. commemoratus fuerit Abderitanus haud puto ipsum fuisse alicuius famae; eius tamen casus memoria, & cognitione fuit dignus iudicatus ob celerem, & tutam iudicationem solo sudore in quarta die factam, atque in morbo ut dicit Galenus acutissimo, qui medicos imperitos perterrere quidem potuisset, sed non ita peritos, qui poterant coniicere morbum fuisse cito iudicandum, quandoquidem ut uidebitis a prima die facta saeua symptomata in dies mitiora euadebant; & certè hoc rarum est exẽplum quando Galenus quarto aphor. 36. narrat sese raro uidisse morbos peracutos quarta die iudicatos, sed plurimum in quinta per sudorem solutos. imo 3. de cris. 4. narrat Archigenẽ medicum a se omniũ maxime in plerisque locis laudatum bis tantum in quarta die factam iudicationem uidisse, atque ipsummet semel usque ad tempus, quo eos libros scribebat iam annis confectus, conspexisse. Qui autem ea die uel iudicentur uel pereant docẽs primo de diebus decr. cap. decimotertio. inquit si quis primo die febre acuta infestetur, nullum autem periculosum signũ habeat, sed urinis aliqua coctionis nota insit, non extra quartam diem morbum solutum iri, quemadmodum si multa exitialia primo die statim appareant, haud extra quartam esse periturum. Sed ueniamus ad enarrationem, circa quã primum contingit dubitare, quomodo Hipp. primũ recẽseat multa symptomata; nempe febrem acutam continuam cum dolore, sitim multam anxietatem, impotentiam continendi potum, capitis grauitatem lienis tumorem; tamen post haec, incipit numerare primae diei symptomata, quasi praecedentia nõ contigerint prima die, sed ante, & ob id ab ipsis haudquaquam facere oporteat initium numerationis dierum. Ad quam dubitationem dicendum est haec omnia proculdubio accidisse prima die; uerum tunc tantum fecisse eius mentionem Hippocrates cum uoluit commemorare fluxum sanguinis è sinistra nare, quasi id non sit usitatum, ut prima die febris sanguis è naribus profundatur, quamquam quod pertinet ad lienis affectum, & ad capitis dolores propensionem puto ipsi familiarem extitisse; unde dicit erat sublienosus, & καρηβαρικὸς, Itaque prima die febris continua, & acuta cum labore Periclem coepit, quae etiam augebatur. Vtrum autem haec fuerit symptoma consequens lienis tumorem, an uero fuerit formata, atque essentialis dubitare aliquis posset, uerum cum Hippocrates dicat fuisse ὑποσπλήνον nec sinistri hypochondrii fecerit mentionem, in magnam suspicionem uenio haudquaquam lienem fuisse multum affectum, ita ut deberet febrem facere sed tantummodo aliquantisper tumefactum, atque circa ipsum fuisse putredinis focum; nempe in uenis ipsius, & in partibus ipsi circumiacentibus, ut ob hoc facta sit febris magna continua cum siti multa, atque cum capitis aucta grauitate; ubi enim lien laborat capitis quoque statum euerti certum est, cum Hippocrates scribat secundo de morb. & alibi lienosis quibusdã foetere aures, nec nõ gingiuas abscedere corruptas, & foetidas, quamquam sexto Epi. sec. 2. uideatur secus sentire, ubi scribit lienosis non fieri destillationes, qua de re alias plura nec inutilia dicam. Coeterum illud quaerere oportet, unde fieret ut statim prima die potum continere non posset, & cur de potu hoc dixit Hippocrates, non autem similiter de cibo: Aliqui putarũt caussam huius symptomatis fuisse, uel intemperiem calidam uentriculi, uel potius tenuem, & multam humiditatem, quae in lienosis, & melancholicis reperitur, ut idem Hippocrates docet quarto de morb. & sexto Epid. nec non Aristotel. in probl. Sed hae rationes, ac praesertim haec posterior, quae ipsis magis probatur haudquaquam mihi possunt placere; non prima quia in omni febre laborat uentriculus intemperie calida, itaq; in omni febre deberet hoc uitium fieri, quod tamen in grauissimis febribus non fit; non etiam secunda primum; quia hic non laborabat multum liene, & forsan non adeo uetusta erat ea affectio, deinde quia & si fuisset lienosus, & humiditate scatens, haud illa erat in uentriculo, ut potuerit uomitum educere, sed in liene, atque in toto. Ergo multo accomodatius mihi uidetur dicere, propter uentriculi anxietatem factam ab acribus, & bi-

liosis

liosis seu uaporibus, seu humoribus id certe quotidie experimur, ubi uentriculus huiusmodi angore sollicitatur, illum frequenter uomere, & iure dixerit quandoque Seneca, uitam cardiaci esse uomere, & sudare: Cur uero solius potus meminit; caussa uera fuit, quoniam Hippocrates febrientibus acutè, & praesertim initio nunquam cibum dabat, sed solum potum, & sorbitiones ut constat in lib. de vict. acut. atque alibi, & hoc est, quod ipse dicebat secundo aphorism. vndecimo. facilius esse potu, quam cibis repleri.

PRIMA DIE. Dicebam mentionem facere hoc in loco primae diei, ne quispiam haesitaret, quia tunc fluxerit sanguis. Circa quem sciendum est omnes ferè textus Graecos habere, quod fluxerit sangis è nare sinistra, & multa febris sit acuta. At Galenus uidetur loco dictionis πολὺς legisse πολὺ & connexuisse cum sanguine, quasi dixerit Hippocr. multum sanguinis è nare sinistra profluxisse, & ipse certè amplector magis Galeni sententiam, quia cum contulerit, intempestiua licet, illa sanguinis eruptio, aequum est existimare fuisse copiosam, praeterquam quod dictio πολὺς minimè uidetur benè coniungi dictioni πυρετὸς tum quia haud est usitatus Hippocrati modus ille dicendi; tum quia superuacanea est illa dictio, cum Hippocr. initio dixerit febrem acutam fuisse, & continuam, atque nunc dicat πυρετὸς ἐκτείνειν, idest intendebatur, seu augebatur febris. Fluxit itaque prima die multus sanguis è nare sinistra (quemadmodum uxoris Aritaei fratri. secundo Epid. sect. secunda.) qui proculdubio a liene prodibat; & tametsi non esset in die legitima, & iudicatoria, habuit tamen duo bona, & quod fuit copiosus, & quod fluebat κατ' ἴξιν. idest secundum rectitudinem semper ab Hippocrate probatam sicut è contra in Progn. & Coac. dicebat malum esse si laborantem liene è dextera nare fluat sanguis, aut è contra. De aluo quomodo sese habuerit haud quicquam dicit Hippocrates. Et certè non solet statim ipsius meminisse, nisi quid obseruatu dignum eueniat, quoniam licet prima die aluus nihil fundat haud ulla est habenda sollicitudo; commemorat autem urinarum statum; nempe quae habebant aliquid mali, a quo poterant medici facilè perterrefieri; siquidem erant multae, turbidae albae, nec sepositae clarescebant, aut quicquam deponebant; cuiusmodi urinae omnium turbidarum maximè damnantur a Galeno primo de crisi. cap. duodecimo. Erant autem turbidae quoniam fiebat magna in uasis agitatio ob ingentem aestum febrilem: erant albae, nec subsidebãt ob crassitiem, & ob cruditatem; fiebant vero multae, quoniam lienosi, ut plurimum fiunt ex immodico potu praesertim aquae, ut ait Hippocrates libro de affin. ubi etiam scribit optimum esse si uetus aqua ad uesicam conuertatur; praeterquam quod, ut saepe dixi, Hippocr. quarto de morbis non semel dixit lienem esse aquae locum & aliqui lienosi qualis Bion. secundo Epid. sunt copia urinarum liberati.

SECVNDA DIE. Notat Galenus hunc aegrum & si celeriter iudicatum habuisse exacerbationes paribus diebus; siquidem dixit Hippocr.

A secunda die cuncta fuisse exacerbata: quarta uero fuisse iudicatum; nam eadem die homines seruantur qua pereunt: seruantur autem uel moriuntur diebus accessionum, & exacerbationum, ut saepe docuit Hippocrates, & praecipuae quarto de morb. sed dicet aliquis quomodo cuncta sunt exacerbata cum habuerit urinas meliores, quam prima die; anxietas sit mitigata, atque dormiuerit. Res ita sese habuit quod initio secundae diei facta est febris maior, quo tempore illius erat uigor, uel saltem augmentum, quo transacto circa meridiem, quia natura coquebat strenuè, mutatae sunt urinae, ex turbidis enim & absque ullo contento factae sunt crassae tantum, atque cum sedimento maiore; quod autem circa meridiem facta sit mutatio ad melius põt in de coniici: quia quarta die circa meridiẽ morbus est iudicatus: iam uero eadem hora solent fieri iudicationes, qua antea factae sunt mutationes: nec quicquam obstat quod Hippocrates dixerit prima die nullum habuisse sedimentum, qui nequeat dici secunda habuisse maius, quoniam est modus loquẽ di Hippocrates, atque etiam aliorum, ut interdum comparatiuo propositiuo utantur, praesertim quãdo positiuum aliquid excellentis habet, ut in proposito casu, quo secunda die urinae satis euidens habuerunt sedimentum, alioquin minime quarta die fuisset integrè liberatus. Quia ergo coctio satis erat progressa, non est mirum si symptomata mitigabantur, ut anxietas, quam dicit fuisse leuia rem factam; haud namque poterat ex toto auferri, cum adhuc fieret coctio, quae dum fit semper dolores, & febres fieri maiores quam ea iam consumata scribit Hippocrates secundo aph. quadragesimoseptimo qua etiam ratione dormiuit nocte. At si fiebat coctio, & haec dum fit dolores, aliaq; mala fiunt semper maiora, quam iam ea perfecta, quomodo igitur dicit Hippocrates hunc aegrum alleuiatum esse, nec non dormiuisse; Respondendum est dupliciter uno modo dum fit coctio, posse fieri comparationem, uel ad antecedentia eam, uel ad consequentia; si ad consequentia fiat, semper accidentia illius sunt grauiora, atque sic loquitur Hippocrates dicens dum fit pus esse maiores dolores, quam eo iam facto, sin fiat comparatio ad antecedentia potest esse ut ea sint maiora, sicut initio augmenti cum uix inchoata est coctio, quam dum ea & inchoata, & longè progressa est, ut accidit Pericli nostro. Possumus alio modo respondere alia esse symptomata coctionem sequentia, alia uero naturam morbi, seu salutis, uel mortis, ut dicunt medici; priora sunt semper maiora dum fit, at non inconuenit, quin ea quae morbi naturam consequuntur sint minora, nempe cum quo magis coquitur morbificus humor, eo quoque morbi natura mitior euadat.

TERTIA DIE. Quod secunda die inchoata non modo esset coctio, verum etiam progrederetur, maiorque semper fieret docuerunt, quae tertia die contigerunt, quandoquidem febris mitigata est; urinae multae nec non coctae fuerunt, & cum multo sedimento; nox quieta fuit; & certè ut dicit Galenus poterat quiuis mediocriter peritus medicus praedicere cito futuram crisim, postquam iam certis-

certissima consumatae coctionis argumenta apparebant, atque ut dicere solet Hippocr. coctio semper securitatem, & iudicii celeritatem indicet: rem uero ita sese habuisse euidentissimè demonstrauit quarta dies, in qua scribit Hippocrates Periclem sudasse sine febre fuisse iudicatus, neque reuertisse morbum; atque eum fuisse secundum constitutionem sui acu tum. Circa quae omnia paulisper nec sine aliquo fructu est immorandum, & quod attinet ad sudorem is habuit quatuor conditiones optimo sudori ab Hippocrates primo libro progno. tributas, fuit multus calidus, per totum, & febrem abstulit. Et hoc potest esse exemplum rarum ob crisis modum, cum Galenus tertio de crif. dicat rarius fieri perfectas crises solo sudore. Atqui huius caussa fuit, quoniam febris biliosa erat ex genere ardentium, quae ob materiae putrescentis tenuitatem consueuerũt per sudorem finiri, sed multum quoniam materia crassa ubi est conuertenda in uaporem, & ex uapore in aquam, operae praecium est semper in decuplum augeatur iuxta proportionem transmutationis mutuae elementorum quae dum inter sese transmutantur, semper ex una terrae parte fiunt decem aquae, & ex una aquae decem aeris. Facta est crisis potissimum circa meridiem, quia ea pars diei cunctarum est calidissima, & maximè sudoris generationi accomodata, quippe cum tunc corpora sint maximè laxa, & aperta, ob quam rationem Aristote. secundo probl. penultimo. dicebat nos magis aestate quam hieme sudare, & Hippocr. secundo Epid. dicebat meridiem corresspondere aestati, & uesperam autumno. Coeterum cur Hipp. non contentus dixisse sine febre iudicatum esse, addidit (non rediit,) & cur in fine adiecit particulã ὀξύ. Ad primum dicendũ est dictionem illam ἄπυρος ἐκρίθη, ita esse intelligendam, perinde ac si Hippocrates dixerit ipsum fuisse iudicatum a medicis, quod esset sine febre; Etenim qui perfecte iudicantur, semper fiunt sine febre unde non uidetur Hippocrate dignum dicere fuisse quempiam perfecte iudicatum, & factum sine febre, quasi possit cum perfecta iudicatione esse febris: ea propter quia potuisset timeri ne huiusmodi celeritas iudicii fuisset intempestiua, ac propterea rediturus fuisset morb. addere uoluit febrem haud quaquam rediisse, docens scilicet semper coctionem perfectam esse securissimam, quantumuis celeritur fiat; Facit quoq; ad simile propositum, quod Hippocrates dicebat sexto Epid. sect. tertia aph. undecimo. scilicet omne suppurans esse absque recidiua quoniam simul coctio est crisis, & abscessus. Quodque ab Auic. uidetur confirmatum secunda quarti tr. primo cap. decimoseptimo in fine ubi exituras ait esse longinquiores in recidiua, quae reperiuntur. Ad aliud Galenus ut alias dixi huiusmodi particulas in fine historiarum appositas habet suspectas, tamquam ab aliis fuerint additae, ut multa alia; Sed si concedatur eam uocem uere esse Hippocraticam: dicerẽ addidisse eam Hippocrates ne quispiam, quia cito fuisset seruatus Pericles, propterea existimasset ipsum non laborasse acuto morbo; etenim characteres acuti morbi duo sunt uelocitas motus, & salutis periculum, quod fuit quoque in Pericle saltem prima die, quando tot grauia symptomata sibi cõtigerunt. Nunc de curatione aliquid dicatur: in qua instituẽda primũ uictus ratio tenuissima in morbo acutissimo erat praescribẽda. s. solus ptissanae cremor, uel succus seminum melonum cũ aqua: deinde facta sectione uenae statim secunda exhibuissẽ multum aquae gelidae ad extinguendum illico aestum febrilem, nisi tamen affectus ille lienosus prohibuisset si enim Hippocrates in exhibendo sero lactis, uult semper, ut excipiantur, qui natura sunt lienosi, multo magis quoque excipi debent in tradenda aqua, & certè postquam adeo cito Pericles fuit iudicatus rationi consentaneum a medicis aliquod graue remedium fuisse administratum quod potuerit subito furentem morbum compescere, quamquam ut alias dixi, non soleat Hipp. curationem, & remedia narrare, nempe cuius scopus sit unam historiam, uidelicet prout res contigerunt posteris scriptas relinquere; & certè ubi febris ardens est cum uomitu bilioso, qui simul etiam faciet anxietatem efficacissimum esse, & praesentaneum praesidium aquae frigidae (etiam non expectata coctione,) exhibitionem haud semel usu comperii. Vtrum autem medici medicamentum ullum purgatorium administrauerint, minime audeo asseuerare, seu negare, quia cum tertia die fuerint vrinae perfectè coctae, potuerũt medici purgationem aliquam exhibere, opera cuius leuata natura reliquum materiae morbificae, quod in uniuerso corporis ambitu tenebatur, depulerit per sudorem, atque ita liberatus sit cito: potest similiter fieri, ut absque ulla alia purgatione natura initio sanguinis è nare sinistra fluxu, & urinis turbidis leuata, deinde sequente materiae coctione integram iudicationem fecerit, ita ut non amplius reuerterit morbus.

HISTORIA TRIGESIMATERTIA.

IN Abderis Virginem, quae decumbebat in via sacra febris ardens corripuit: erat autem sitibunda: & vigil: descenderunt uero muliebria primum ipsi: SEXTA anxietas multa, rubedo, horrida, inquieta. SEPTIMA per eadem urinae tenues quidem, sed boni coloris: quae ad aluum pertinent, non turbabant. OCTAVA surditas febris acuta: uigil; anxiosa; horrida mente constabat: urinae similes. NONA per

eadem

eadem & sequentibus: sic surditas perseuerabat: DECIMAQVARTA mens turbata, febris remisit DECIMASEPTIMA è naribus fluxit multum, surditas parum remisit, & sequentibus, anxietas; surditas inerat & delirium VIGESIMA pedum dolor, surditas; delirium desijt. fluxit sanguinis parum è naribus; sudauit, sine febre. VIGESIMAQVARTA febris reuertit, surditas iterum, pedum dolor, perseuerauit: mentis alienatio. VIGESIMASEPTIMA sudauit multum sine febre: surditas defecit, pedum submanebat dolor, in aliis autem perfectè iudicata est.

IN ABDERIS VIRGINEM. A Multorum Abderitanorum cum Hippocrates historias narret, fit ut suspicor tūc illos uidisse, cum fuit uocatus tanta medicinae opinione ab Abderitanis ad curandum Democritum: id enim usu uenit, ut cum aliquis celebratus medicus ad aliquam vrbem accersitur, omnes ferè illius aegri ad eum accedant. Vtrum autem haec fuerit uirgo, quia deuouerit uirginitatem Diis Deabusque ut facere etiam ueteres solebant; an uero ita uocetur quia non dum B esset uiro copulata, haud multum interest scire: sicut neque nomen proprium ipsius, cùm scriberet habitationem, atque ut alias dixi, haud uellet nominare mulierum praesertim uirginum dicere; neque forsan ob modestiam scire. Satis est simpliciter dixisse fuisse virginem, quia ad cognoscendam affectionem, & ipsius caussas maximè uirginitas pertinebat, quippe cum, ut ipsemet Hippocr. testatur libro de morb. uirg. & de morb. mul. diuersis morbis soleant, quae nunquam uirum cognouerunt a deflo- C ratis tentari. Quae autem fuerit uia sacra; in qua dicit habitasse hanc uirginem, scilicet an similis, atq; illa Romae, an uero aliqua regio urbis Abderitanae ita uocata parum refert, nisi forsan dicamus eum locum nominasse, quod esset ob frequentia templa uirginibus sacris destinatus, uel quemadmodum scribit Festus, ex caussis propter quas fuit Romae uia sacra uocata eam fuisse, quia per eam sacrificia in templum Capitolinum gestabantur sic fuerit Ab- D deris. Hanc aegram tantum sexta die ab Hippocrates fuisse uisitatam, ex eo conicere licet, quod pauca admodum commemoret ante eam diem; & certe cum tunc fluerent menses, atque plerisque soleant durare tribus diebus noluerunt mulieres ascisci medicum, priusquam muliebria desiissent: quamquam potest etiam fieri, ut haec purgata sit quinque uel ex diebus, quod vbi contingit morbum denunciari scribunt Hippocr. primo de morb. mul. & Arist. septimo, de hist. anim. cap. primo. Aetas quae fuerit ipsius uidetur statim docere uoluisse Hippocr. cum E dicit ipsi primum fluxisse menses, id, quod fieri consueuit ferè omnibus circiter decimumquartum, uel decimumquintum aetatis annum, quamquam non diffiteor ultra etiam nonnullis, produci: & miror quosdam non intellexisse, quid hic significet uox illa πρῶτον interpretantes Hippocr. quasi dixerit in prima inuasione morbi muliebria profluxisse. Cum enim dixerit fuisse uirginem, ualde uerisimile est dixisse primum tūc sibi fluxisse muliebria, id quod non sine ratione adnotasse puto, quod compluribus virginibus quando primum fluere incipiunt menses, morbi grauissimi contingere soleant, ut quae ad libidinem incipiant uehementer concitari ob quod Arist. septimo, de hist. anim. cap. primo. dicebat eo tempore esse magna diligentia custodiendas; nam infra aegro antepenultimo, quae est uirgo larissaea utitur simili phrasi dicens tunc primum fluxerunt mēses, cum esset uirgo, & certè cum Hippocrates dicat tunc primum sibi fluxisse menses uidetur indicare serius, quam par fuisset, coepisse fluere. Redeo autem ad historiae examen: Hanc uirginem dum sibi primum menstrua fluerent, coepit febris acuta; & ardens, ob quam sitiebat uehementer, nec dormiebat Galenus paucissima de hoc casu scribit, nisi quod aegra ex plenitudine laborauit, & quantum ex iis quae contigerunt, initio conici poterat aliquem forsan suspicaturum fuisse, illam interituram. Mihi quoque placet hanc uirginem sanguinis plenitudine laborasse, atque id ipsi accidisse, quod forsan paulo plus dilata esset menstruorum eruptio, scilicet circa decimumseptimum, uel decimumoctauum, aut uigesimum aetatis annum, ut, ueluti nuper dicebam, quasi rem inusitatam significaturus Hippocr. dixerit, tunc primum descendisse sibi menstrua. Quomodo uero genita sit sibi febris acuta, atque ardens, non est arduum comprehendere; siquidem copiosus sanguis cumulatus, ac uiolentia quadam a natura extra propulsus, in calescere vltra modum coepit; in calescentiam facilè sequuta est putredo tum ob copiam, tū ob diutinam, & praeter naturalem retentionem; a putredine in toto, & praesertim circa uterum & uiscera facta est febris acuta, & ardēs, cuiusmodi solent esse, quae copiosi, & biliosi sanguinis putredinem sequūtur: Febrem, autem magnam & ardentem, uigilias, atque sitim inducere nemo ignorat Medicus.

SEXTA. Visitauit hanc uirginem Hippocr. tantum sexta die, ab hac ad nonam singulis diebus: a nona usque ad uigesimamseptimam singula quaque quarta. An vero praeter sitim, & uigiliam totis quinque prioribus diebus alia symptomata affuerint, haud dicit Hippocr. & non est a ratione alienum, quandiu profluxerint menses sola memorata effatu digna euenisse; quandoquidem huiusmodi fluxus solet abducere uapores, & succosa toto ad uterum: at iis finitis sanguinem, & succos alio conuersos per corpus praua alia symptomata attulisse, nimi-

nimirum anxietatem multam rubedinem, horrorē, & inquietudinem, seu membrorum iactationem, etenim uerbum ἀλύουσα sic potius interpretandum est, ut Galenus in ling. quam moesta, quemadmodum faciunt alii nonnulli; est enim differentia inter ἄσην & ἀλυσμὸν quod illa faciat aegrotantes angi, & uix respirare posse ἀλυσμὸς uero huc atque illuc corpus moueri, nec quietē ullam reperire. Haec ergo uirgo febre acuta, & ardente laborans cum nō amplius menstrua haberet, quorum exitu declinarentur alio sucum, & uapores putridi, sicque tranquilliorem statum reeddrent; hi conuersi ad stomacum pepererunt ἄσην seu anxietatem, & angustiam; sublati in faciem illum ruborem induxerunt, quemadmodum percellentes cunctas corporis sensibiles partes illum horrorem illamque inquietudinem faciebant. Sed dicet aliquis cur potissimum in hac muliere commemorauit rubedinē faciei, quod non solet facere, & si uerisimile sit, & usu probatū hoc symptoma compluribus febricitantibus contingere? An forsan in hac muliere maxima erat illa, rubedo, ut propterea fuerit digna memoratu? nam in uirgine repleta sanguine, & cui primum tunc fluxerunt menses, atque fluere desierant facile fuit in caput, & praesertim ora sanguinem restagnare ac ruborem inducere: est enim ut ait Arist. nono prob. tertio rubedo sanguinis concursus, quam rubedinē solent, eo magis uirgines contrahere, quod suapte natura sint pudibundae, propptereaque sanguis in ipsis faciem impetere sit sueptus. Etenim pudentes erubescere & Aristo. undecimo. prob. 53. & quotidiana experientia docent; cuius rei caussam indagans Alex. primo probl. 15. duo dixit, unum est naturam suapta naturali, non uoluntario instinctu, quod uerendum, & honorandum est refugere, ut faciunt puellae, quo tempore sanguis intro impetuosè tractus nec ibi consistere potens, remeat ad uultum. Alterum est aliquos existimasse naturam sese pudentem copia sanguinis tegere uelle, sicut pleraeque etiam pudentes ob id manum uultui apponunt, & exemplum affert pudicarum nobiliumque puellarum, quae iccirco facilius coeteris pudore, & rubore afficiuntur, quod quae reuerenda conspiciunt, ab illis natura sese trahere cupiens sanguinē concitet, & in uultu rapiat, ubi oculi sunt qui potissimum pudori occasionem praebent. Erubuit mulier seu lacte purpura mixta dicebat Ennius.

SEPTIMA. Habuit ut notat Galenus haec aegritudo ut criticae periodi manifestae fuerint, cū natura in ea praeostenderit signa, & symptomata critica: etenim & si dicat in hac die fuisse eadem, quae antea, cum tamen etiam dicat urinas fuisse tenues, atque boni coloris, ratione tenuitatis, ut ait Galenus, indicabatur morbi longitudo, bonus uero color mostrabat iam coepisse naturam coquere materiam morbificam. Sed quid uoluit significare cum dixit quae circa uentrem non turbabant? Puto uoluisse significare aluum quidem fuisse aliquantisper solutam, sed non ita ut incommodaret.

OCTAVA. Octaua dies, ut paritate correspondebat sextae sic etiam cum ipsa proportionem habuit, quod symptomata, quae nec pauciora, nec meliora fuerunt, nisi quoque fuerint deteriora: nam rubor faciei, qui signum erat sanguinis caput petentis fuit, simul signum prognosticum surditatis futurae extitit, aut alterius similis capitis aegritudinis; siquidem facere solet illius copia ubi sursum fertur, ut malè audiamus, quod pori auditorii crassis uaporis repleantur; Neque credo integram fuisse surditatem, sed auditum potius imminutum. & Arist. 32. probl. primo. dicit aures esse calidissimas (quae sententia ualde suspecta medicis est;) unde saepè usu uenit, ut rubor faciei ad aures confugiat, tum quia tanquam ad partes propinquas, tum maximè, quia aures sunt temporibus ualde propinquę per quae feruntur humores a partibus infernis ad supernas. Febris quoque aucta est, & uigiliae permanserunt, cum horrore, & anxietate quasi uero prius horror factus sit, motis humorib. acribus per partes sensibiles; mox iidem humores seu ipsorum uapores os uentriculi petentes anxietatem genuerint, simulqne febris acuta sit. Verumtamen benè intelligebat, & urinae erant similes praecedentibus nempe tenues, atque boni coloris; Et adnotandum est Hippocratem uoluisse obseruare, quod non delirasset octaua, quia certè mirum erat, surditatem cum rubore uultus, non secutum esse delirium aliquod, at id forsan contigit, quoniam sanguis benignior erat, quam ut posset cerebri temperamētum ita peruertere, ut praecipuam ipsius actionem laederet; praeter quam quod facilius fuerat, sanguinem a uultu ad aures, quam ad cerebrum diuertere, quas scimus etiam faciliter tamen pudore, quam aliis affectibus rubere, ut testatur Arist. 31. prob. tertio & trigesimasecunda. primo.

NONA. Nona atque etiam sequentibus diebus usque ad uigesimâquartam scribit eodem sese habuisse modo: peculiariter autem surditatem perseuerasse, quasi uero obseruatu res digna sit in febre acuta, aliisque symptomaticis diebus perdurare surditatem, neque mentem labefactasse.

DECIMAQVARTA. Inter signa decretoria commemorantur quoque deliria, & certè in omnibus penè magnis euacuationibus, aliisue eruptionibus, quae solent aliquo modo critico fieri, uidemus quotidie deliria subsequi, scilicet commotione illa humores agitati in cerebrum uapores mittunt, qui illius statum peruertentes mentem offendunt. Sed quo pacto fieri potuit, ut in crisi licet obscura & imperfecta decimoquarto die facta potuerit simul remitti febris, & delirium, quod non ante apparuerat fieri; nam dum febres sunt in uigore, tunc maximè accidentia, atq; deliria augentur; contra inclinante febre cūcta solent mitigari. Dicendū est decimaquarta die fuisse sanè factam aliqualem motionem criticam, uerum satis rudem, atque imperfectā, quod nec ante ipsam uisum sit quicquam noui factum a nona usque ad decimamquartam; unde non inconuenit, quin ratione illius surditatis perseuerantis a cerebro noxa aliqua communicata sit, quae nō formatum delirium, sed τὰ τῆς γνώμης ταραχώδεα idest mentis perturbationem pepererit, & nihilominus putredo in hypochondriis sit nonnihil placata, simulque febris remissa; ut enim diuturna illa surdi

tas

tas haud amplius ab infernis fomētum suscipiebat, sed a materia circa aures potissimum existente conseruabatur, pariter illa malum poterat cerebro communicare absque quo ab inferioribus partibus noua per febrem materia suppeditaretur, quae delirium efficeret.

DECIMA SEPTIMA. Quod saepe numero diximus id quoque nunc placet repetere Hippocrates ubi protrahebantur morbi non conuenisse adnotare nisi quae diebus iudicatoriis, & decretoriis contingebant; ut in hoc aegro apparet, in quo post nonam & consequenter undecimam decimaequartae symptomata proposuit & nunc decimaeseptimae, in qua dicit multum sanguinis fluxisse, & nonnihil remisisse surditatem; sed dubium est quomodo parum surditas remiserit, siquidem Hippocrates quarto aphorismo. sexagesimo. & in Coac. scribit in surditate sanguinis è naribus fluxum & alui fluorem eam soluere. Dico propterea Hippocratem uoluisse hoc adnotare, quoniam sibi quoque mirum uidebatur non esse solutam surditatem ex multo fluxu sanguinis: caussa autem fuit, quia non fluxit intempestiuè, scilicet non apparente coctione in urinis, unde non fuit uerè criticus: uerumtamen diebus sequentibus usque ad uigesimam habuit anxietatem, surditatem, & delirium. Quod enim surditas fieret a sanguine, ut retro diximus ex hoc quoque monstratur, quoniam exeunte è naribus copioso sanguine illa imminuta est; quod pariter huiusmodi fluxus fit praemonstratus tum ab ipsa surditate, tum a rubore faciei, tum postremo a delirio, id quoque perspicuum est, cum haec ab Hippocrate, & Galeno inter alia signa futuri sanguinis è naribus fluxus etiam recenseantur. Et quamquam decimaquarta, factum delirium sit, attamen perdurauit una cum surditate, merito cuius illud esse potissimum factum ducebamus; cumque redierit anxietas, ueri simile est quoque in hoc critico motu, aliquam materiam saltem uaporosam esse ad uentriculum declinatam; ubi illius os laedens anxietatem induxerit.

VIGESIMA. Vigesima quae ultimis acutorum terminus est, quaeque similiter decretoriis uim habet non exigua habuit obseruatu digna, in primis fuit pedum dolor; circa quem uidetur dubitandum num uerè uocandus fuerit podagricus; siquidem ex una parte cum durauerit etiam post iudicationem, & in reliquis ac acquisitam sanitatem, non alius uidetur esse potuisse, quàm podagra facta ab abscessus ratione. Sed ex alia parte non uidetur talis fuisse, quoniam Hippocrates sexto aphorism. vigesimonono. scribit mulierem podagra non laborare, nisi menstrua ipsi defecerint, idque uerum fuisse ipsius Hippocratis tempore non autem in posteriori ob singularem omnium luxum, non modo scripsit Hippocrates; uerum alii plerique scriptores, & prae coeteris Seneca, qui Epist. nonagesimasexta damnans mulierum uitia, inter alia dicit mulieres tempore Hippocratis, non laborasse podagra; uerum sua tempestate ob mutatos mores, ac uitam, non autem naturam passim tentari consueuisse. Respondendum est dupliciter uno modo dolorem quidem podagricum fuisse, & licet tunc habuerit aegra menstruas purgationes, attamen fuisse tardas, ut dicebam, ac propterea facta in corpore repletione podagrico dolori esse datam occasionem. Sic enim concedit Hippocrates mulieres tentari podagra ubi purgationes haud fluunt; ut deberent; perinde namque est eas uel non profluere, uel diminutas esse, atque incipiendo tardare. Possumus alio pacto respondere non fuisse uerè dolorem podagricum, quod dolor haudquaquam articulos, sed totum ipsum pedis corpus occuparet, atque factus esset natura ipsa humores morbificos suo proprio robore ad partes extremas propellente unde iure merito & surditas, & delirium intermiserunt, scilicet abducta materia morbifica, & praesertim sanguine illo impuro a supremis ad infimas partes; qui tamen quoniam haud totus potuit deorsum ferri, factum est ut illius pars è naribus proruperit, ac sudauerit: ex quibus omnibus soluta est ad tempus febris, atque imperfecta crisis secuta est.

VIGESIMAQVARTA. Medicus etiam mediocris facile putasset ex toto morbum fuisse vigesima die finitum, quandoquidem factus est abscessus ad infimas partes sudauit, desiit febris, surditas, delirium, atque haec omnia uigesima die decretoria contigerant. Verum deerat unum maximi omnium momenti nempe coctio in urina, quam hactenus perseuerasse boni coloris, sed tenuem, quod signum plenitudinem, & cruditatem significat, facile possumus coniicere, ex eo quod Hippocrates illius mutationis ab octaua die haud meminit, non insolens tamen meminisse, quando in ipsa mutatio uel ad bonum, uel ad malum fit; ea propter deficiente coctione haud mirum est si crisis non fuit secura, imò uigesimaquarta die febris rediit, nec non surditas, atque mentis alienatio, non tamen insignis, sed tantum παρακοπή etenim relicta illa materia cruda, vbi coepit putrere, & ad coctionem aliquam properare, factū est rationabiliter, ut symptomata ea sint secuta, quae suppurationem, atque coctionem comitari dicebat Hippocr. quaeque simul futuram meliorem crisim praedicunt. atque ob hoc factum est ut vigesimaseptima, quae est primus septenarius a uigesima non modo sudauerit, ac reliquiae surditatis, & delirii sint finitae, verumetiam omnia alia perfectè sint iudicata, excepto dolore pedum, qui adhuc post iudicationē relictus est: atq; idem factum fuit ut morbus sit solutus; nam periit Caluus larissaeus, quia dolor genu non permansit, sed recessit statim, sicuti alii omnes, quibus recessus fit ab inferioribus partibus ad superiores. Verum quaeret aliquis non immerito cur cum adeo perfecta sit facta iudicatio, dolor tamen ille pedum remansit? Cui respondendum est propter tres caussas dolorem pedum non fuisse cum aliis symptomatibus finitum; unam quia copiosa fuit materia, & crassa, quae ut discutiatur longo eget tempore. Alteram quia pedes sunt remotissimi a fonte caloris, & propterea frigidi, ob quod facultas eorum haud ita cito potest mate-

riam morbificam superare: unde Aristot. secunda. probl. 26. dicebat pedes minime omnium sudare quodquoq; facit ab impotẽtiam consumendi humores tertiam quoniam ut scribit Hippocrates, & obtutus ipse docet pedes compositi sunt multis ossibus, multisque neruis, atque aliis partibus duris quae faciunt, ut materia semel iis infixa haudquaquam cito, & faciliter queat inde elidi; quae pariter caussa est, cur pedibus etiam nudis incedentibus nihil deteratur, & tamen soleae ferratae consumantur; quibus illud quoque accedit pedibus aegris ob situm decliuem assiduo nouam materiam suggeri, proptereaque aegre, & non nisi longo tempore eorum mala finiri. Sequitur curatio, quam, certum est debuisse adhiberi sicut coeteris acutis, atque ardentibus febribus; & in primis uictus totus debet esse insigniter calefaciens, atque refrigerans cum uini abstinentia, atque usu ptissanae, & aliorum ciborum humectantium, & refrigerantium; pro potu aqua, uel hordei, uel anguriae potius quam simplex refrigerata fuisset eligenda & Auer. libro septimo. cap. duodecimo. curationem febris ardentis instituens, inquit meliorem esse aquam anguriae, quam refrigeratam aquam niue cum citius calefiat haec, nec quicquam nutrimenti, uel sanguinis correctioni conferat. A prima usque ad sextam si profluxerit menstrua, secundum rationem par est existimare de sanguine mittendo nil fuisse cogitatum; sin uero tardius, atque minus quam debeant, menses redierint sane statim de sanguine mittendo deliberari oportebat, prius, scilicet lenita aluo, postquam non erat sponte citata; deinde secta uena tali aut poplitis, ab eaque misso sanguine ad unam, uel alteram heminam una aut pluribus uicibus, immo si, ut Galenus existimauit, plenitudine abundabat sanguinis in imminuto menstruorum fluxu plus etiam sanguinis fuisset detrahendum, tum coctioni erat incumbendum, atque uiarum apertioni per decocta ex oxalide rad. petronselini cap. ueneris, & simili-

A bus aliis accomodatis. Interim quia ex rubedine, & surditate apparebat, sanguinem in caput non absque impetu aliquo ferri, frictionibus, & cucurbitulis tam scarificatis, quam siccis, nec non blandis ligaturis fuisset ille impetus comprimendus; cumque aluus haudquaquam flueret, & urina licet tenuis, attamen esset boni coloris, aliquam leuem coctionem significantis, plane transacta saltem decimaquarta die praerogassem ichores biliosos medicamento aliquo cholagogo, atque denuo

B grauioribus incubuissem in humoribus efficaciorem praeparationem, atque apertionem. Interim ventriculo linimentum ex oleo masticino cum puluere corallorum administrassem propter illas anxietates sicut ad surditatem oleum amigd. ad summum amararum; etenim in delirio, ut in febre acuta calidiora fuisse uitanda omnes intelligunt; sic ad delirium leuia, & simplicia oxyrodina conuenissent; quamquam leuem insaniam, & a sanguine, & febre enatam sperandum fuisset absque multi

C labore, ut contigit, esse finiendam. Coeterum dolori pedis dum febris & morbus adhuc durabant sola mitigatoria potius relaxantia quam ullo modo repercutientia congruebant, ut prius simplex lac. uel panetrito mixtum, aut aqua tassi barbassi tepida vel oleum lumbricatum: nam Galenus libro meth. vndecimo. cap. vigesimo. dicit Medicos saepe prouocare podagram, ut febri somentum eripiant. Post iudicationem uero paulo audentius aduersus dolorem contendi debebat lauacris

D ex decocto maluae, lapathii, rosarum, & unctione ex oleo anethino, uel camomelino uel oleo luteorum oui, & in declinatione doloris posca aut uinum, aut marina, uel salsa aqua magnam utilitatem praestitissent, tum in finiendo dolore, tum in desiccandis, atque confirmandis pedibus; Illud certe uerissimum est, quod de se ipso tradit Auer. ex febre, scilicet ardente factum fuisse arthriticum & forsan etiam praesenti mulieri diu permansit pedum dolor.

HISTORIA TRIGESIMAQVARTA.

IN ABDERIS Anaxionem, qui decumbebat ad Threicias portas febris acuta prehendit; lateris dolor dexteri continuus, extussiuit sicca. neque expuebat PRIMIS diebus, sitibundus. uigil; vrinae boni coloris, multae, tenues: SEXTA delirius: ad fomenta uero nihil remittebat. SEPTIMA laboriosi: nam febris intendebatur; & dolores non remittebantur: tussesque infestabant: difficiliter respirabat: OCTAVA cubitum secui effluxit multum, quale oportebat: remisserunt quidem dolores: attamen tusses siccae pergebant. VNDECIMA remisserunt febres, parum circa caput sudauit; adhuc tusses, & quae a pulmone humidiora DECIMASEPTIMA coepit pauca, & cocta expuere, alleuiatus est: sitibundus autem erat, & a pulmone haud bonae purgationes VI-

GESIMA

GESIMA sudauit, absque febre post crisim uero leuatus est VIGESIMA SEPTIMA febris rediit tussiuit: reiecit cocta, multa: urinis subsidentia multa, alba, sine siti factus est: somni TRIGESIMAQVARTA sudauit per totum. sine febre iudicatus est omnino.

IN ABDERIS ANAXIONEM. Complures in hoc libro commemorat Abderitanos Hippocrates fortasse (ut retro etiam dixi) quia, cum is ad curandum Democritum ab Abderitanis fuit accitus multos etiam alios ibi curare fuit coactus, quemadmodum saepe numero contingit, ut cum aliquis magni nominis Medicus in celebrem Ciuitatem uocatur, quicunque in illa sunt aegrotantes a simili medico curari capiunt, & certè hoc uidetur admodum uerisimile, ut potius tunc omnes Hippocrates curare contigerit, quam ut diuersis temporibus ad unumquemque curandum iuerit, quam Medicus tantae grauitatis adeoque occupatus haud abundauerit, ita ocio, ut potuerit huc, atque illuc ad medendum uentitare sicuti faciunt mercenarii. Sed utrum hoc, uel illud fuerit parum interest. id certè non est ignorandum, si ullus est ex aegrotantibus ab Hippocrate relatis, qui a Galeno sit frequenter commemoratus, atque quotidie in ore omnium uersetur certè est hic Anaxion, cui, ut audietis secta fuit uena die morbi octaua, secusque ipsemet Hippocrates iubet secundo aphorism. ubi scribit, si quid mouendum in principio moue; & quamquam de eo nil aliud Hippocrates dicere potuisset quam proprium ipsius nomen, quod, quia rarum est satis esse poterat ad demonstrandum uirum, cum forsan nullus esset alius in his regionibus, qui ita uocaretur, sicut simile nomen apud alium scriptorem non ita facile reperire conceditur, nihilominus uoluit quoque apponere habitationem, forsan ad significandam aliquã morbi occasionem, quod saepe facere, uel saltem interdum solet, ut Galenus insinuat libro de linguis in uoce. Stymargi. Habitabat, itaque Anaxion ad portas Thracias, hoc est, illas, quae ducebant in Thraciam; prope portas autem solet gens uilior atque inops habitare; De tempore nil dixit, quia facile intelligi poterat fuisse hyemem, quoniam ut ipsemet docet tertio aphorism. uigesimotertio hyemalis morbus est pleuritis, imo Galenus in commentario inquit Hippocratem in eo aphorismo non facere mentionem aliorum temporum quia pleuritis, & peripneumonia, sunt proprii morbi hyemales, nec communes aliis temporibus, & fiunt, ait Galenus quia a frigore spiritualia laeduntur; Consimiliter non meminit aetatis, quia pleuritis uera raro fit in alia aetate quam uirili, ut liquet ex Hippocrate, & Galeno tertio aphoris. trigesimo: Ad hunc uel non uocatus fuit nisi sexta die, uel si uocatus est, non accessit ad eum, nisi semel quinque illis diebus, qui sextam diem antecesserant. Habuit hoc tempore febrem acutam, lateris dexteri continuum dolorem, atque tussim siccam cum siti,

A & uigiliis, atque anhelitus difficultate, quae omnia symptomata poterant unumquemque docere, Anaxionem uera pleuritide laborasse; nec quicquam obstat, quod Hippocrates haud meminerit anhelandi difficultatis, quae alias ab ipso in libro de acutis, in quibus de hac sola, & peripneumonia fere semper loquitur, inter signa illius morbi pathognomonica recenset, quoniam, ut scribit Galenus secundo de difficul. respirantium cap. octauo. cum necessario difficultas respirandi sequatur pleu-

B ritidem nec ea in Anaxione quicquam peregrini, uel rari haberet, haud uoluit statim commemorare; quamquam nominarit sitim, quae necessaria non est, nec non uigilias, & urinarum statum; sic etiam quarto, de caussis pulsuum inter signa pleuritidis recensuit delirium, & quoniam pleuritis est morbus frequentissime a Medicis tractatus, & satis frequenter contingens ipsum paulo accuratius, & diligentius examinare oportunum erit, tum quoad partem Theoricam, tum etiam quoad Pra-

C cticam. Et primum quoad nomen scribit saepe Galenus ut septimo aphorism. quadragesimosecundo. & quarto aphorism. sexagesimosexto. & secundo, de difficul. febr. ac tertio, in primum Epid. Veteres non appellasse febres huiusmodi morbos, sed pleuritidas; quoniam illae sunt pura accidentia essentiam tamen morbi constituentia; nec ualet, nominasse Hippocratem hic febrem, atque etiam ante dolorem, quoniam fieri potest ut prius febre laborarit, quam dolorem senserit: Latini modo uocant

D nomine Graeco, modo lateris dolorem dicunt. Serenus telum appellari dicit forsan imitatus Hippocratem. Qui secundo de acutis scribit pleuriticos uocari βλητούς. idest percussos, quia ubi fit morbus, ibi apparet stygma, & ueluti uibex quidam, ac si ibi percussionem accepisset. Barbari pleurisim potius dicunt. Est autem pleuritis citra omnium controuersiam inflammatio illius membranae, quae costas subcingit, qua in re differt a spuria pleuritide, quae quidem non est inflammatio, sed tantum dolor la-

E teris factus, uel ab humore aliquo uel a flatu distendente, & a suo loco praedictam membranam diuellente; & quamquam huiusmodi inflammatio fiat circa partes internas costarum, fit etiam interdum & circa externas, quae tamen haudquaquam legitima est appellanda, ut altera; adeo ut pateat locum affectum nullum aliud esse, quam membranam, & costas; Modus generationis idem est, qui & aliarum inflammationum tranmissio, scilicet sanguinis a uenis extra uenas, eiusque accensio,

F & putrefactio. Certum enim est in uenis esse sanguinis locum ac propterea in ipsis proprietate loci conseruari, extra uero ipsas corrumpi; Coeterum quia sanguis, qui facit malum, interdum

purus est interdum biliosus, uel pituitosus, uel melancholicus, inde fit ut inflammatio, seu pleuritis a medicis interdum dicatur esse sanguinea, interdum biliosa, uel pituitosa, uel melancholica. Sed oritur dubitatio hoc in loco, urea pleuritis sit periculosior an sanguinea, an biliosa; nam Hippocrates tertio de morbis inquit, biliosam pleuritidem esse mitiorem nec lethalem; sanguineam uero esse fortem dolorosam & lethalem. Contra sexto Epid. commen. tertio, aphor. ultimo, & tertio commen. in libro de hum. text. 33. dicit sanguineam pleuritidem prohibere missionem sanguinis, quam sententiam exponens Galenus dixit sanguinem haud mitti in pleuritide sanguinea, quia mitissima est, ita ut magno remedio non egeat. Dicendum est sanguinem facientem pleuritidem, uel esse paucum, uel mixtum aliis humoribus, sed superabundantem, atque de priori loqui sexto Epid. de posteriori autem tertio de morbis, sicuti etiam loquitur Celsus, ubi dicit quarto libro cap. sexto. ex sanguine pleuritidem esse grauem. Sic itaque patet, quae sit affecta sedes, & quae caussa continens, nimirum sanguis transmissus & in census. Causae uero transmittentes, uel sunt internae, siue προηγουμέναι, uel externae; internae sunt plenitudo sanguinis, aptitudo thoracis, sexus, & aetas siquidem scribit Cael. Aurel. libro secundo acut. cap. 13. mares magis, quam foeminas, & senes magis iuuenibus, & pueris pleuritide tentari. Externae uero sunt complures, quae omnium diligentissimè & copiosissime proponuntur a Coelio Aureliano & Aretaeo, & forsan quia multae caussae possunt hanc inflammationem facere, atque locus maximè aptus est ad patiendum ob situm, uocem, atque respirationem; hinc fit, ut frequēter pleuritis a Medicis conspiciatur, ut iure merito dixerit Galenus duodecimo meth. pleuritidem & disenteriam hinc signa maxime omnium scientifica, sunt autem signa illa quatuor, quibus constituitur hic morbus, febris, acura, dolor lateris, tussis, & difficultas anhelandi coetera uero addita a Galeno & ab aliis, nempe pulsus serrinus, delirium, sitis, uigiliae sunt, uel comitantia, uel superuenientia. Iam uero ut de Anaxione loquar, quae fuerint caussae antecedentes & externae sui mali haud constat; potuit esse tamen labor nimius uociferatio, nec uero aer frigidus laedens spiritalia, ut ait Galenus uini potus; & notandum est apud Aristotel. tertia sect. probl. primo licet uerum sit pleuritidem, fieri a potu uini ibi tamen non quadrare, cum non sit affectus frigidus, sed loco auis legi debere παραλύσεως, ut a Galeno col ligitur secundo de temperam. sed quaecumque fuerint primum facta est febris acuta quoniam, cum inflāmatio esset in dextera laterum parte, & iocinori, & cordi, ac septo transuerso communicata est faciliter accensio per putridos, & accensos uapores, qui assiduo suppeditati cordi assiduam quoque febrem faciebant, quēadmodum quoque continuus erat dolor, eo quod attracta ui caloris semper noua materia, nouam nec intermissam continui solutionem inducebat. Goeterum id quaerere oportet utrum primo contigerit febris, an dolor nam si seriem Hippocratis perpēdamus plane uidetur febris eam in prima corripuisse. ex altera parte ut etiam retro dixi est Galenus septimo aphorism. quadragesimosecundo. & quarto aphor. quadragesimo quarto. & secundo. de differen. morb. qui dicit ueteres febres pleuritidis, & phrenitidis non appellare febres, eo quod sint potius symptomata; iam uero symptomata sequuntur morbum, sicut umbra corpus. Pro resolutione dicere, oportet aliud esse recitare symptomata aliqua morbi, aliud quaerere naturam eius; quando ueteres quaerebant naturam pleuritidis, & similium morborum, nunquam appellabant febres, iam uero Hipp. qui sibi proposuit recensere symptomata aegrotantium, prout sibi accidebāt; narrabat prout accidebāt; quare cū Anax. primo apparuerit febris, quam dolor, hinc est quod primum eam commemorauit. Cur uero potius factus sit dolor in dextera, quam in sinistra parte fuit caussa aliqua particularis, alioquin pars dextera ob uiciniam cocinoris magis calefit, magis exercetur, propterea que promptius materia in ea parte dissipatur, ita ut non facile in ea generetur pleuritis, sed frequentius in sinistra quemadmodum testati sunt Ruffus Ephesius, & Razes. & quando generatur salubrior est, ut ait Auicennas, attamen longior, qualis haec, quamquam, ut dicebat Hippocrates tertio de morbis quando robustiores sunt dexterae partes sinistris, tanto etiam fortiores morbi in his fiant: A quo uero sanguine facta sit in Anaxione pleuritis, non multo negotio conici potest, tum quia, ut scribit Galeuus primo. aphorism. duodecimo. & quinto de locis affect. quarto nec non Auicen. decima, tertii cap. de pleuritide, plerumque fit a sanguine bilioso, tum quia sitis, & uigiliae, ac delirium, quae superuenerūt Anaxionis satis docere poterant materiam peccantem fuisse sanguinem biliosum; Tussis pariter facta est, quoniam, cum affectus sit in parte septo, ac pulmonibus proxima ij laesi, atque laesionem a sese depellere conātes mistum illum excitant, interdum tam grandem & interiora diuelli iudicantur, qui motus ab Hippocrate in Coacis praedictionibus (quicquid alii dicant nuncupatur σπάσμα, ubi dicit pleuritidem spasmate tutiorem esse, eo quod huiusmodi diuulsio, & uehementer tussis haudquaquam fieri potest absque robore facultatis in quo certum est sitam esse omnium pleuriticorum salutem; praeterquam quod multo melius huiusmodi pleuritis suppurata expurgatur. Haec uero tussis, quae pategnomonicum est signum pleuritidis, interdum sicca est, interdum uero humida; sicca est, quando aut nihil aut exiguum, quid & crudum cum ipsa reiicitur: humida uero quando uel sanguis purus, ut in mitissima quemadmodum Galenus sexto Epid. sectio. tertia. ultimo. nec non comment. in libro de hum. eiicitur, uel bilis, uel pituita, uel melancholia: & si, ut dicit Galenus frequentius fit tussis cum excrementis liquidis & primo spumosis, deinceps sanguineis postea fellosis, ut ait Coelius, ac saniosis, seu purulentis: caussa uero ob quam sit ea fit tussis a Gal. secundo. de crisi duplex proponit, uel materiei crassities, & uiscidi-

tas,

ditas,uel nimia ipſius tenuitas ob quam irritat quidem naturam, ſed auis expulſionem refugit. Erat autem tuſſis Anaxionis ſicca, nec primis diebus quicquam expuebat; ſed dicet aliquis, cur Hippocrates non contentus fuit dicere,tuſſim fuiſſe ſiccam ſed uoluit addere,nihil primis diebus expuiſſe? cui reſponderi poteſt, particulam ultimam eſſe prioris explicatiuam, perinde acſi dixiſſet, fuiſſe ſiccam tuſſim, hoc eſt nihil prioribus diebus expuiſſe; uel poſſumus dicere, quod quoque ſuperius dicebamus, ſcilicet quandoque etiam dici tuſſim ſiccam quando exiguum quid expuitur, unde uolens eam excludere penitus, addidit non ſolum exiguum nõ expuiſſe,immo nihil omnino.

SITICVLOSVS. Galenus ſecundo,de diff. reſpon. cap. octauo. ſcribit ſitim pleuriticis, neque neceſſario, neque ut plurimum contingere,ac propterea Hippocratem tanquam rem haud uſitatam uoluiſſe hic commemorare; ſed hoc apud me non eſt ita tutum aſſeuerare,primum quia idem Hippocrates in libro tertio, de morbis, loquens de ſicca pleuritide inquit, eas habere opus multa per potum humectatione, & cum ſicca ſit lingua in omni pleuritide, febris acuta, & in ſpiritalibus incendium ingens, quomodo fieri poteſt ut non ſitiat? niſi dicamus, ut Coelius Aurelianus, initio pleuritidis minime fieri ſitim, at peiorante (ut loquitur ipſae) paſſione fieri linguam aſperam,& ſiccam,ac propterea ſequi ſitim (ut ipſa experientia docet) & una cum ſiti uigilias, quemadmodum ueriſimile eſt contigiſſe Anaxioni ſaltem paulo ante ſextam diem.

VRINAE. Certe ſi ipſius pleuritidis idaeam ſpectemus, haudquaquam urinarum inſpectio utilis eſt, ſiquidem urinae ſtatum uenarum indicant, & pleuritis eſt morbus extra venas poſitus, nil autem cum uenis communicat membrana cingens coſtas, ſed quamquam non conferat urinae cognitio ad ipſius pleuritidis eſſentiam indagandam, conducit tamen ad febrem, & ad ſtatum corporis cognoſcendum,qui utrum bonus, uel malus ſit, maximè refert ad ſalutem, uel necem praedicendas; quam praedicendi,& praecognoſcendi diſciplinam hic docere ſibi Hippocratem propoſuiſſe teſtatur Galenus. Habuit itaque Anaxion ante ſextam diem urinas multas, atque tenues, ſed boni coloris; erant multae forſan quia multa potatio pleuritidi occaſionem praebuerat, quam ipſemet Hippocrates libro de affectionibus docet interdum eſſe cauſſam huiuſce morbi; uel quia pars materiae euacuabatur per urinam, ut quandoque ſolet hiſce in caſibus contingere: Erant tenues ob cruditatem,erant tamen boni coloris,quoniam febris nil habebat peregrinum,ſed erat purum ſymptoma ipſius inflammationis.

SEXTA Galenus. 4. de cauſis pulſuum cap. 8. ſcribit nunquam fieri,quin in pleuriticis, & peripneumonicis caput laedatur,quod humorũ fuligines in inflamationibus putreſcentium ſuſcipiat, quae, ſi bilioſae,atque acres ſint mordicant, erodunt, atque cerebrum irritant, ita ut ad delirium perducat:quod etiam confirmat quinto de locis aff. quar-
A to & ſecundo diffic. reſp. cap. octauo ubi loquens de hoc Anaxionis caſus dicebat delirium non fuiſſe proprium aliquem morbum,ſed affectum ſolummodo acceſſorium ad pleuritidem fortem, ſiquidem in fortibus pleuriticibus fiant deliria.

AD FOEMENTA. Hippocrates lib. de acutis, ubi inſtituit curationem pleuritidis, uult ſtatim fomentis ſiccis, aut humidis tentandam eſſe doloris placationem, quae ſi non ſuccedat ad alia remedia eſſe deueniendum uel purgatiua dolore ad
B hypochondria inclinante, uel ad ſanguinis miſſionem. Cur igitur in Anaxione facta ſint ſexta die fomenta non poteſt ulla maior afferri ratio, quam quod uel hoc non ab Hippocrates ſed ab adſtantibus factum ſit;uel quid Hippocrates tardo uocatus haud omnino uoluerit ſuas leges omittere ut ſcilicet primo tentaret doloris per fotus ſedationem ſimulque experiretur an eſſet a flatu morbus, uel ab aliquo alio uitio; unde poſtquã exploratum eſt dolorem non remmitti a calefacientibus foti-
C bus,ſimulque ſeptimam fuiſſe laborioſam, quod febris acuta fuiſſet, dolores acerbiores facti tuſſis uehementior una cum anhelandi difficultate; iam ratus morbum non a flatu, ſed ab humoribus calidis fieri ſeſe octaua die ad miſſionem ſanguinis contulit; quod exiſtimandum eſt non feciſſe ſeptima, neque ſexta, quia eo tempore tantummodo uocatus, maluit ſuis legibus in libro de uictu acutorum traditis uti, ſcilicet tentare diſcuſſionem, & morbi naturam explorare, praeſertim cum ſepti-
D ma dies ſit decretoria, & in ea fecerit ſymptomata omnia exacerbata, quae potius vacationem a magnis remediis poſtulabant, quam illorum adminiſtrationem;& ſane magis mihi placet exiſtimare, quemadmodum, (ut puto) exiſtimauit Galenus, Hippocratem uocatum eſſe ſexta die, quam octaua, cum diligenter narret, quae in ea, & ſeptima contigerint, quod haud ſolet facere, niſi quando ipſemet aegros uiſitabat, ut ſaepe numero dixi. Sed dubitabit aliquis, quomodo idem Hippocra-
E tes libro de affectio. uelit calorificis extinſecis utendum eſſe ſolum, quando pus excerni incipit. Cui reſpondeo, id eſſe intelligendum de ualde calorificis,& iis,quae non ob ſedandum dolorem, ſed ob euacuandum materiam iam coctam adhibentur; hoc licet cognoſcere male agere Medicos illos, qui ſtatim atque pleuriticos uident, uenam ſecant, Hippocrates enim & ſi uocatus ſexta die, nihilominus uoluit fomentis uti, licet ſibi cognita eſſet pleritis, & duos dies tardare, priuſquam ad ſecan-
F dam uenam accederet. Dicit itaque Hippocrates, poſtquam cognouit ullis fotibus non mitigati dolores ſexta die, & ſeptima uiditque cuncta ſymptomata pleuritidis naturam conſtituentia eſſe mirum in morbum acuta, ſcilicet dolorem, febrem, tuſſim, anhelandi difficultatem & praeterea uigilias,atque delirium, ſe curaſſe, ut cubiti uena pertunderetur,ex qua multum effluxit,quemadmodũ opus erat;dixit fecui,non tantum,quod & ipſe manu operaretur,quemadmodum faciũt chirurgi, ſed ut ſui pſius audaciam, uel potius in exercenda arte confidentiam oſtenderet; ſiquidem pauci Medici

in morbo graui,& qui iam octo dies durauerat,ſan- A guinem mittere uena ſecta auſi eſſent; Non dicit a qua parte, quoniam cum dolor eſſet in dextero latere poterat unicuique manifeſtum eſſe, uenam debuiſſe ob eadem latere pertundi cum ipſae in libro de acut.morb.uic.rat. ſtatuerit magis praeſentaneum,& magis utile eſſe,ita facere quam ex aduerſo latere ſanguinem mittere, praeſertim cum morbus iam eſſet progreſſus. Neque dubitandum, quin haud fluente aluo prius clyſterem infundendum mandarit,aut abſtinuerit proprer inediam an- B tegreſſam. De quantitate ſanguinis haud aliud dicit quam fuiſſe tantam, quantam oportebat, uſque, ſcilicet ad mutationem coloris ipſius ſanguinis donec rubicundior exiret,aut pro puero, & rubro liuidus ut ipſemet praecepit ſecundo de acut. tex.decimo.& Hippocrates uoluit potius ita loqui quam ſanguinis menſuram determinatam dicere, ut moneat nos,haud poſſe menſuram,certam praefiniri, ſed tutiorem aliis modum eſſe, ut mittatur quantum oportere iudicabit praeſens Medicus, ut C docet quarto acut. tex.19.24. & 25. Galenus circa hanc rem unum dicit non abſque animaduerſione praetereundum,nempe Hippocratem,neque in primo libro Epid. neque in hoc tertio haud unquam alias, quam in hoc loco ſanguinis miſſione meminiſſe & ſi certum ſit ſi hoc in caſu octaua die miſit, magis id facere debuiſſe ſecunda, uel tertia, uel quarta quando opportunius eſt; ſed tantum eum diſtuliſſe iam diximus,quia tardè adſcitus eſt nempe ſexta ſolum; & placere mihi non poteſt eorum D ſententia,qui dicunt diſtuliſſe ſanguinis miſſionem uſque ad octauam, quod praeuidiſſet morbum futurum longum: nam licet id concedamus, non debebat tamen differre,quod ipſe alias ſtatim faciendum iudicauit,ubi magnus eſt morbus.& uires ualidae,ut quarto acut.tex.uigeſimoquarto, & uigeſimoquinto. Fuiſſe autem id prudenter ab Hippocrate factum demonſtrauit ipſa curatio, ſiquidem remiſſi ſunt dolores, eo quod detracto ſanguine, & loco affecto non nihil euacuato, illa tenſio quae E dolorem faciebat,eſt imminuta;Nam Galenus primo aphoriſm.in fine dicit in maximis doloribus nihil eſſe efficacius miſſione ſanguinis uſque ad animi deliquium,& quinto Epid.hiſt.ſexto ſcribit dolorem, quem pharmaca tollere non potuerant, ſuſtuliſſe ſanguinis miſſionem copioſam, & in uentriculo imbecillo. Extuſſire, & nihil ſpuere pergebat, cum materia cruda nondum ad maturationem peruenire coepiſſet; unde iudicandum erat, morbum hunc protractum iri debere, poſtquam nec F dū octaua coctio erat inchoata, & Galenus primo, aphoriſm.duodecimo. producens totam hanc hiſtoriam docet ubi tertia, uel quarta die incipiunt apparere ſputa ad ſommum finiri morbum decimaquarta, uel uigeſima, ſin minus tardius neceſſario ſolui. Et non ſolum remiſſi fuerunt dolores ob ſectam uenam, uerumetiam ipſa febris non parum mitigata eſt undecima die, quo tempore ipſum uiſitauit; quod enim alias diximus Hippocratem, in pleriſque aegris feciſſe,ut ſolummodo eos ob ingentes occupationes diebus indicatoriis, atque decretoriis uiſitaret, id quoque in Anaxione feciſſe clarum eſt;ex quo conicio,ipſum non fuiſſe ſibi intimum amicum, nec forſan ulla claritatem inſignem; Nonnulli putant, teſte Galeno, Hippocratem etiam ante octauam ſecuiſſe uenam, ſed illius tantum octaua meminiſſe ut indicaret, id factum praeter conſuetudinem, atque etiam eſſe faciendum poſtulante uſu; ſed quod id dicat Galenus in hoc commẽtario haud uidere poſſum, immo ſolo eo die dicit ſecuiſſe uenam; ſed errant etiam ii putantes Galeno poſteriorem fuiſſe Celſum, qui uixit circiter Neronis tempora, ut exquiſite ab ipſomet Galeno libro decimo med.local.colligitur. Vndecima ergo die remiſſa fuit febris, & parum circa caput ſudauit; tuſſes adhuc perſeuerabant,& quae a pulmone exhibant humidiora erant. Quod Hippocrates dicebat numero plurali febres eſſe remiſſas, puto rationem fuiſſe, quia uoluerit intelligere non modo illius diei,uerum etiam ſubſequentium fuiſſe remiſſas; ſiquidem tunc etiam expuere incoepit, quod antea non contigerat; ſudor uero in capite fuit,quoniam ut dicebam,ex Galeno in pleuritide ſemper caput afficitur ratione inflammationis, a qua iugiter uapores in ipſum attolluntur; & licet Hippocrates in prog. damnet capitis ſudores, haud tamen hi ſoli ſunt ita lethales,ut coniuncti cum aliis ſignis ſaltem mediocribus nequeant promittere ſalutem;Tuſſes porro perſeuerabant perſeuerante inflammatione, nec non pulmonum laeſione; qui tandem coeperunt humidiora tranſmittere antea erant tuſſes ſiccae, quae uel nihil,uel exiguum, atque id ſiccum, neque ex uomica educebant, undecima autem euacuari coepit ipſa uomica,& primum tenuiorem emittere materiam, quae attracta in pulmones,& ab his in aſperam arteriam tranſmiſſa tuſſi excreabatur: ob id namque Hippocrates dixit pulmonibus reiecta fuiſſe humidiora, quoniam uia educendi a laterum uomica purulentas,aliaſve materias, eſt quam dixi per pulmones; raro autem per urinas, aut per aluum fit huiuſmodi exeretio; & ſi quando fit eſt per uenam illam magnam aiugon, quam perceptare dorſum ex ipſa anatome cognoſcitur; uerum in pleuritide ſemper ſunt attendenda, quae a pulmone educuntur.

DECIMASEPTIMA. Ab undecima tranſit Hippocrates ad decimamſeptimam, praetereiens decimamquartam, quae tamen ſolet in pleuritide eſſe contemplabilis, imo verò & critica; cauſſa huius forſan fuit, quòd perrexerint in ea, quae apparuerant vndecima. Nam tunc coeperunt rudimenta conſpici coctionis & vomicae curationis,quas lentè proceſſiſſe ex eo colligere poſſumus, quod febres non eſſent, vt antea vehementes,ſed remiſſiores; neque tuſſes admodum graues: itaque iure omiſſa decimaquarta, ait Hippocrates in decimaſeptima coepiſſe, quae prius humidiora per tuſſim expuebantur,aliquantiſper cocta reijci, & propterea aegrum leuari; eſt enim ſalutis,& alleuiationis omnis vis pleuritidis poſita in expuitione; & certè medicus ſolers potuiſſet hac die conijcere trigeſimaquarta Anaxionem liberatum iri debere,

bere, quoniam semper ab ea die in qua incipiunt pleuritici concocta expuere, totidem dies insumuntur in expurganda integrè vomica, totoque morbo finiendo, vt si quarta die incipiunt, septima finitur malum, si septima est initium expuitionis, decimaquarta est finis, atque sic de singulis; quod ita esse potius obseruatione, quàm ratione fuit ab Hippocrate compertum. Et notandum est non dixisse Hippocratem aegrum hunc simpliciter expuisse cocta, sed coepisse parum cocta expuere, quia licet nonnihil fuisset leuatus, attamen sitiebat, nec adhuc illa sputa erant ita conferentia, quemadmodum expetebatur; Fiebat uerò sitis ob expuitionem, ob quam exeuntibus humidioribus succis, & pulmones, & fauces quoque exsiccabantur, vt uerum esse appareat, quod retro dicebam ex Coelio Aureliano in pleuritide non fieri necessario, nec vt semper sitim in pleuritide, sed in progressu morbi asperam, & siccam fieri linguam, sicque consequenter excitari sitim. Non erant autem admodum vtiles a pulmonibus factae expurgationes, quoniam erant pauca, quae excernebantur, & parum cocta, sed illud tamen habebant boni, quod significabant naturam robustam esse, atque materiam morbificam coquere, & superare. VIGESIMA. In pleuritide hac duo erant mala, febris s. & inflammatio, seu, vt loquitur Auicennas, calidum apostema; & febris, quae in die vndecima erat remissa, in vigesima; quae est ipsius dupla per sudorem fuit dissoluta, & aeger leuatus est post hanc crisim, quam sic appellat respectu ipsius febris, non autem respectu pleuritidis, nempe quae haud sudore, sed sputo tantum iudicari potest. VIGESIMASEPTIMA, à vigesima est septima vigesimaseptima, in qua voluit Anaxionem visitare Hippocr. ratus aliquid noui fuisse necessario appariturum, tum ob pleuritidis naturam quae solet per septennarios circuitus insignes facere mutationes, tum etiam propter ipsiusmet diei vim; & sanè spes eum non fefellit, quandoquidem cum solo sudore desiisset febris, non potuit illa crisis non esse imperfecta, vnde iure illa rediit non tam ob tusses, & iugem expurgationem, quàm quia relicta erat materia, & in venis, & praesertim in vomica, quae nouam putredinem concipiens febri occasionem amplam praebebat: est enim verissimus aphorism. duodecimus libri secundi, & secundi Epidem. quae relinquuntur in morbis recidiuas, facere consueuere. Nec solum febris reuerterat; verum etiam (ait Hippocrates) tussiebat: sed ad quid (dicet aliquis) Hippocrates hoc dixit, quod saepenumero etiā dixerat, & quod vnusquisque etiam vel mediocris medicus poterat intelligere necessario affuisse? Respondendum est, id Hippocratem dixisse, vt significaret magnam & frequentem tussim habuisse, quod inde colligitur verum fuisse, quoniam cocta, & multa expuebat, quae sanè haudquaquam possibile erat excerni è pulmonibus, nisi assidua, & magna tussis affuisset, atque hoc est quod voluit dicere Hippocr. in Coacis praenotionibus scribens pleuritidem cum spasmate esse tutiorem quam sine spasmate, appellans scilicet spasma (vt retro dicebam) eam vehementem in tussiendo concussionem & musculorum thoracem mouentium, veluti lancinationem qua aegri dicunt sibi pectus rumpi, & ob quam, cum fiat insignis à pulmonibus expulsio materiae purulentae, dubio procul tutior est quam tussis mediocris, qua non ita egregia fit expurgatio; quamquam possimus dicere etiam pro spasmate intelligere fracturā ipsius mēbranae succingentis costas, qua multo melius materia crassa, & purulenta euacuatur, quàm per resudationem, qua tantummodo ichorosa, tenuis, non autem crassa excerni potest. VRINIS. Dixi spectari in pleuritide vrinas non ipsius ratione, sed pro totius corporis statu cognoscendo, qui si bonus est non necessario salutē pollicetur, licet bonum significet, sicuti si malus est, necessario semper malum significat. Itaque ad securitatem finis morbi totius erat non tantum expurganda vomica, verum etiam extinguenda penitus febris; neq; huius poterat sperari secura dissolutio, nisi urinarū coctio visa esset, vt in lib. de crisibus luculenter docuit Galenus; Igitur iure Hippocrates eas diligenter obseruare voluit, vt posset de perfectione crisis, quae trigesimaquarta expectabat, certitudinem habere; & ob id dixit vrinas habuisse subsidentiam multam & albam, quae conditiones coctionis argumenta sunt ad quam postea sequuntur alia bona, vt carere siti, atque dormire; & notandum est prudenter Hippocratem dixisse vrinis, & non urina, quoniam ad testandam coctionis perfectionem, atque securitatem haud sufficit ut una, vel altera tantum vrina habeat huiusmodi signa, sed necessariū est ea in multis perseuerare; quod debet medicis esse documentum, vt prius quàm iudicium uerum salutis, uel mortis faciant, signa mala atque plura, uel bona obseruent, eaque animaduertant, num in multis perdurent. Cum ergo Anaxioni a uigesimaseptima usque ad trigesimāquartam apparuissent signa coctionis in urina atque sputis, eaq; non semel, at saepius fuissent obseruata, non sine caussa in ea ipsa trigesimaquarta, quae est dupla decimaeseptimae cuncta sunt iudicata, hoc est fuit facta perfecta crisis etiam ipsius febris, quae sudore uniuersali praecedēte soluta est. Sed dicet aliquis, cur Hippocrates de crisi febris per sudorem est locutus, de crisi pleuritidis non, quae tamen erat praecipuus morbus? Respondetur per sputum non fieri ueras crises, quia non affatim exit, sed paullatim; cognoscitur autem solutio symptomatū cessatione, & praesertim difficultatis anhelitus & sitis, unde dixit factum esse sine siti, & bene spirantem. Atque hic fuit finis optatus, sed forsan non speratus aegritudinis Anaxionis, qui cum pleuritide laboraret, nec a principio, ut decebat, curatus ab Hippocr. fuisset, nihilominus incolumis euasit, & quod mirandum est, trigesimaquarta die, cum Hippocrates quinto aphor. octauo, scriptum reliquerit pleuriticos factos si quatuordecim diebus per superiora, i. per tussim non expurgentur, fieri erepycos, quod etiā de peripneumonia dictum est in Coacis praenotionibus; & quamquam dies illi quatuordecim essent numerandi a sputorum apparitione, haud tamen solent sputa in uera pleuritide adeo tardo apparere; praeterquam quod, cum in

Anaxione

Anaxione apparuerint decimaquarta cruda,& decimaseptima cocta, debebat ea ratione morbus finiri ante trigesimam. Ceterū quaerere aliquis posset cur toties Hippocr.commemorauerit sitim,quia Cael. Aurel. lib. secundo acut. cap. de pleurit. scribit sitim non esse propriū signum pleuritidis: Dicendū Hipp. hoc fecisse vt morbi magnitudinē indicaret. nā ubi pleuritis magna est, non modo sitiunt aegri; verum etiā vinum appetunt, eo ꝙ rebus dulcib. vtātur. focusq; sit prope pulmones, ob quos animalia sitire prodiderunt Homerus, Arist. & Plutarchus. Modo de curatione loquendū, quae initiū semper debet sumere à victus ratione tenui; haud tamen ita tenui, quin vires possint conseruari, quādoquidem, cū opus sit expurgatione per tussim, atq; haec non fiat sine robore, iure dicebat Gal. salutē pleuriticorū totam esse in uiriū robore collocatam. Vnde Hipp. semper vtitur ptissana, vel integra, vel colata, in lib. de victu acutorum, in quibus ibi & pleuritidem, & peripneumoniam proponebat. De potu videtur interdum Hipp. indulsisse vinum, at id intelligendum est iam morbo sese remittente, & expurgationis necessitate postulante, ob quam dulce uinū praebet. Iam uerò instituto victu, si initio medicus fuisset accersitus, nec aluus foeces contentas reddidisset cum clystere, aut glandib. mouere oportuisset; tū statim ad fomēta primum blandiora, deinde grauiora deuenisset, iuxta Hipp. formam primo de acutis; his non conferentib. ad sanguinis missionem fuisset deueniendum; quo in casu litigatum est an semper sit mittendus sanguis, & a quo latere; in qua re Arabes & eorum sectatores olim putarunt a latere opposito esse mittendum; Alij sequentes Hippocratē & Galenū potius a lateris affecti brachio; Alii in principio sequuntur Arabas, post principiū Graecos, sed puto rem ita esse decernendam; vt secundum Hipp. praeceptum animaduertatur, vtrū dolor pertendat ad iugulum, an potius ad hypochondria; si enim ad hypochondria dimissa sanguinis missione, accedendum est ad purgationem, eo quòd huiusmodi dolor nō fit ab inflammatione, neq; vera pleuritis est, sed fit ab humore pituitoso in illis costarū extremitatibus contento atq; dolorē faciente; qua de re fusius disputatū est à nobis in lect. Bononiens lib. librorum de victu acutorum. Si uerò dolor tendat ad claviculam, quia tunc vera est pleuritis, hoc est inflāmatio, cui semper coniuncta est saltē particularis repletio sanguinis, ad sanguinis missionē deueniendam est, eaq; facienda a parte lateris affecti, vt s. simul euacuetur, & deriuetur a loco inflāmato; quantitas autem esse debet vsque ad sanguinis mutationem, hoc est quantum citra detrimentū ab aegrotante sustineri potest; idque ab Hipp. factum esse non dubito,

A cū dicat effluxisse quantum oportebat. Porrò facta sanguinis missione, cū dolores essent remissi, atque tusses siccae; hoc est frequens tussis sicca affligere pergeret, erat studendū materiae maturationi linimento. ex oleo seminis lini, amygdalarum dulcium, butyrro, succo brassicae, altheae; intus tum lambitiuis, tum liquoribus, paullatim & guttatim deuoratis; & quo tempore coepit sputum humidum. tunc lambitiua expectorantia erant praescribenda ex amygdalis, saccharo violato, loch sarfarae, pini, ad-
B dendo semper aliquid oxymelitis, vt s. magis tussis irritetur, sine qua à pectore nulla fieri potest expurgatio: sic.n. dicebat Auicennas omne studiū medicī eo esse conferendum, vt sputi reiectio facilis reddatur, quod fit (quemadmodum dicebam) & lambitiuis, & liquoribus, veluti sunt syrupi de hyssopo, de liquiritia, de iuiubis, de capiluenere, & huiusmodi aliis, theriacā, diatessaron, puluerē dentis apri, & pa paueris puluerem rubri laudant pleriq; ꝙ archana proprietate quadā conferant. De purgatione per al-
C uum haudquaquā tractandum erat; quod Anaxion sola pleuritide nec vlla praua febre principali laboraret. Imo cū Hipp. hac in historia nunquam excrementorū alui meminerit, quod rarissimè facit, in eā suspicionē uenio, ipsum haud multū curasse in pleuritide alui subductionē; quippe quod sexto aph. 16. scripserit, si peripneumonia, aut pleuritide laborāti diarrhaea superuenerit, malū esse; verumtamē neq; hoc penitus negligendū duco; sed vbi aluus non respōdet clysteribus, aut glandib. agendū est; quemad-
D admodū Hipp. fecisse in lib. acutorum cōperimus. Aduersus sitim etiā quandoque strenuè contendere oportet, quoniā prae illa, & oris siccitate fit necessario vt maiori difficultate expuatur, quod esse omnī sollecitudine cauendū exploratissimum est, vt propter hoc expediat saepe sitim demulcere, & fauces irrigare aqua hordeacea cū passulis aut iuiubis, vel cū modico iulapio uiolato acetoso, aqua pectorali vocata, aut simili alio potus genere; Pleriq; pleuritici consueuerunt vinum maximopere appetere, & non
E rari sunt reperti, qui illud expetentes, & potantes nō multo post interierint; cur autē ita pleuritici cupiant uinū, etsi aliàs disputauerim, nunc tamē illud sufficiet dixisse, vti pleuriticos rebus dulcibus, & emplasticis, quae ipsis faucib. adhaerētes nec sitim extinguētes, faciunt, vt quopiā desideretur, quod possit altius penetrare, abstergere, & humectare cuiusmodi est vinum; praeterquam quod id etiā dicere possumus quod ait Plutarchus in quaestionib. naturalib. ex sententia Mnesichei medici, nempe quod
F appetentias temperamenta, & haec morbi comitentur, proptereaque eos seruari, qui in peripneumonia coepas interire qui ficus appetant.

HISTORIA TRIGESIMA QVINTA.

IN Abderis Heropythus caput, dum erectus degeret, laboriosè habuit: non multo autem tempore post decubuit: habitabat proximè superiorem plateam: febris prehendit ardens, acuta: vomitus secundum initia biliosorum, multorum: siticulosus: multa ferendi morbi difficultas: vrinae tenues, nigrae: enaeorema sublime, quandoque quidem: quandoque

autem non : noctem laboriosè : febris alias aliter exacerbata, vt plurimum inordinatè : circa vero DECIMAMQVARTAM surditas, febres, extendebantur : vrinae per eadem. VIGESIMA multa delirauit,& sequentibus. QVADRAGESIMA è naribus sanguis fluxit multum,& sapiebat magis : surditas inerat quidem, minus autem : febres remiserunt,sanguis fluxit sequentibus, saepe,& paullatim : circa vero SEXAGESIMAM sanguinis quidem fluxiones cessarunt,coxae autem dexterae dolor fortis : & febres intendebantur : non multo autem tempore post dolores inferiorum omnium:contigit autem vel febres esse maiores,& surditatem multam, vel haec quidem remittere, & alleuiare : inferiorum autem circa coxas maiores esse dolores. Iam verò circa OCTVAGESIMAM remiserunt quidem omnia ; sed defecit nihil : vrinae enim & boni coloris, & plures subsidentias habentes prodierunt : deliriaque minora fuerunt : Circa verò CENTESIMAM, aluus multis, biliosis superturbata est, & procedebant tempore non exiguo multa talia : & rursum dysenterica cum dolore : aliorum autem commodus status : in totum vero, & febres defecerunt, & surditas cessauit : in CENTESIMA perfectè iudicatus est. Causus &c.

IN ABDERIS Heropytus. Vt dicebam, in hac postrema historiarum parte tot Abderitanos recenset Hippocrates, vt existimem tunc fuisse in ea ciuitate, cum haec scriberet,& forsan eo tempore quo ad curãdum Democritum fuit vocatus . Est enim satis longa, sed breuissimè tractata a Galeno,qui scribit hunc casum illud habuisse mirum, quod vsque ad centesimum diem potuerit aeger grauissimo morbo sufficere. Praesentis aegri Hippocrates non solum nomen apponit, verum etiam ciuitatis, & ciuitatis locum ubi habitabat. Nomen erat Heropytus, quod eum non reperiatur vspiam aliàs scriptum, quid aliud de ipso dicam non habeo ; & certè si rarum nomen fuisset hoc in ea regione, haud oportebat, vt Hippocrates illius habitationem ad ipsum magis significandum commemorasset ; quae habitatio erat πλησίον τῆς ἄνω ἀγογῆς, siue,vt ipse, lego τῆς ἀγωρῆς, id est supra plateam superiorem ; verisimile namque est Abderam plures habuisse plateas, seu fora, quorum alterum superius, alterum inferius diceretur; partes autem superiores, & montanae ciuitatum solent semper salubriores esse, ob quod dicebat Plutarchus in Rom. probl. Aesculapii templum in montibus extra vrbem fuisse aedificatum ; imo & ob hoc, & ob euitandas aquarum inũdationes semper existimaui veteres delectatos esse vrbes in montib. extruere. Aetas aegri non ponitur, verum coniicere licet, cum fuisse in aetate vigente postquam (vt ait Galenus) non potuit euadere nisi ob ingens virium robur, & quia semper bene appeteret, atque faciliter respiraret : quae duo ad salutem vim maximam habent. sed haec nil, aut parum ad historiae enarrationem referunt. Heropytus autem dum erectus ambularet, suaq; munia consueta obiret dolore capitis tentatus est, siue vt loquitur Hippocr. κεφαλὴν ἐπιπόνως εἶχεν, id est secundum caput laboriosè seu dolorosè habuit ; qui labor tandem eum decumbere coegit ; non multo tempore post a decubitu vsque ad decimamquartam diem multa sibi euenerunt, quae confusè satis ab Hippocrate narrantur ; & certè vix aliud exemplum reperiemus, cuius res ita sint tractatae a prudentissimo sene ; & ipse non possum existimare Hippoc. aut accitum esse tantum die decimaquarta, aut aegrum ipsum post primam diem non amplius nisi decimaquarta ipsum inuenisse ; vnde inclinat animus, vt suspicor fuisse a scriptorib. omissas aliquot dierum notas, quod quidem facile erat, cum eas saepe Hippocrates uno tantum elemẽto notaret, quod facile est obliterari vel praeteriri : Sed vtcumque sit vulgatos omnes contextus consentiẽtes haudquaquam audeo mutare, proptereaque sequar ordinem consuetum singula pedetentim expendendi, quo pacto laborare capite coeperit Heropytus, & vtrum a caussa vlla externa, nullam certam habere possumus coniecturam : verisimile tamẽ est, cum erectus maneret, atque statim sit coactus decumbere, aliquam saltem aeris occasionem unà cum interna praeparatione ad laedendũ caput conuenisse primum , mox secutam esse febrem ardentem acutam . sed statim dubitabit aliquis, cur Hippocrates ardenti febri addiderit acutam; etenim fieri non posse videtur, vt vlla sit febris ardens, quin sit simul acuta, tum motus velocitate, tum vitae periculo. Cui responderi potest aliam esse febrem ardentem, seu καυσώδη πυρετὸν, aliud καῦσωνα, seu causonem . etenim hic semper est morbus uerè acutus, febris verò ardens haudquaquam, quoniam febris tertiana exquisita ex numero ardentium est, non tamen est verè acutus morbus, quòd penitus careat periculo, qui est praecipuus verè acutorum character ; Itaque uolens Hippocrates demonstrare non fuisse solum ardentem, sed etiam causum, seu causonẽ dixit...... perinde ac si dixisset καυσώδης ὀξὺς, talem enim fuisse dicet in extremo historiae ubi

quasi

quaſi rem miram narrans, dicit centeſima fuiſſe iudicatam, & fuiſſe cauſum: & certè, vt ait Galenus, maximè dignus memoria eſt hic caſus in quo potuit tanto tempore aeger maximo morbo ſufficere. Cauſus autem cum fiat a bile, ſeu ſanguine biliofo in vaſis cordi proximis feruente, atque putreſcente haud mirum eſt, ſi initio, i. circiter tertiam diem uomuit multa biliofa cum ſiti, atque multa inquietudine. Quae ſymptomata ſolent cauſone laborantes ſemper exercere aeſtu nimirum, inquietudinem & ſiccitate ſitim efficientibus. VRINAE. Et ſi veri characteres cauſonis ſint aeſtus, & ex aeſtu inquietudo, necnon clamoſa ſitis, ad eum tamen magis adhuc diſcernendum, qui eſt paſſio venarum, haud parum conducunt vrinae inſpectae, & conſideratae: quocirca iure Hippocrates poſt inquietudinem, atque ſitim commemorat ſtatum vrinarum, quas dicit fuiſſe tenues, nigras, cum enaeoremate eleuato interdum, interdum non, Quota die tales fuerint, non habetur ſcriptum, quia tamen dicet, eas interdum habuiſſe ſublimamentum eleuatum, interdum non, colligendum videtur hoc pluribus non vna tãtum die contigiſſe, ac propterea tales coepiſſe eſſe circa quartam, & duraſſe vſque ad decimamquartã; quod eſſent tenues, efficiebat bilis cruda; quòd nigrae, efficiebat tum ingens incendium, tum eadem bilis aſſata; ſublimamentum verò in ſuperficie vrinae eleuatum erat effectus eiuſdem bilis inſigniter attenuatae; quae ſua leuitate ſupernatabat; neque veriſimile videtur in cauſone fieri poſſe flatus, qui ſublimamentum in altum attollant; quia ſi, vt dicit Hippocr. ſecundo Epid. & quinto aph. vltimo. Icterici non fiunt flatuoſi ob humoris naturã, licet ob imbecillitatem viſcerum poſſint fieri, vt exponit Galenus, planè in cauſone, vbi viſcera non laborant, & bilis feruentiſſima eſt, multò minus fieri debet flatus. NOCTEM LABORIOSE. Vtrũ toto tempore intra primam & decimamquartam diem habuerit noctem ſemper laborioſam, non ſatis conſtat, cum enim ſingulariter proferatur, videri poſſet, fuiſſe noctem alicuius diei peculiaris, cuius nota ſit a ſcriptoribus omiſſa: verum ex altera parte videtur de pluribus noctibus eſſe intelligendum propter ſequentia, quae ſunt, quod febris aliàs alio modo exacerbabatur, ſed vt plurimum inordinatè, vnde colligendum eſt loqui Hippocr. de ſpacio illo temporis, quod interceſſit inter initium morbi, & decimamquartam; & licet febris ardens magna ſit, haud tamen inconuenit, quin modo magis, modo minus affligat, prout maior vel minor ſit in hoc, vel in illo loco accenſio, atque putrefactio; quae res in Heropyto faciebat, vt non modo fierent exacerbationes, verum etiam illae eſſent inordinatae; quã inordinationem ſolet non tantum varietas humorũ putreſcentium facere, quantum ipſorum locorum vbi ſit putredo, diuerſitas; Galenus qui ſolet in longis hiſtoriis eſſe parcus, dicit huic aegrotanti ſemper fuiſſe facilem reſpirationem, atque appetentiã; quae duo magnopere valent ad teſtandam, atque efficiendam ſalutem: At dicet aliquis, vnde Galenus colligit hunc aegrum facile reſpiraſſe, atque appetiuiſſe, ſcilicet ex eo, quod non meminerit, neque

A difficilis reſpirationis, neque inappetentiae, vt ſolet; etenim ſecundo de diff. reſpir. docet Hippocratem vbi non nominat difficilem reſpirationem aut non affuiſſe, aut adfuiſſe aliqua ex quibus neceſſario colligitur difficultas reſpirationis. Dicit etiam a principio febrem Heropyti fuiſſe acutam, ſed ſubſequenti tempore fuiſſe remiſſam acutiem, ac propterea dixiſſe Hippocratem ante decimãquartam febres aliàs atque aliàs fuiſſe; necnon inordinatè eſſe exacerbatas; verum illud habuiſſe prauum ſignũ, quod vrinae eſſent tenues, atque nigrae, quae
B res effecit, vt morbus diutiſſimè fuerit protractus, cum ad coquendum difficilem morbum fuerit opus longo tempore & viribus; quae fuerunt in hoc robuſtiſſimae, alioquin haud valuiſſet tamdiu perdurare & tandem ſeruari. QVARTA D. à prima die vſque ad decimamquartam confusè omnia narrat, nulla mediarum dierum facta mentione; imo, vt videbitis in ſequentibus, ſolummodo vigeſimarum mentionem fecit, quaſi in longiſſimis morbis ſint
C tres ſeptimanae, ſeu vigeſimae, atque in acutis, & minus longis quartae, vel ſeptimae; Dicit itaque decimaquarta ſurditatem acceſſiſſe; febres factas intenſiores, atque vrinas fuiſſe eaſdem, hoc eſt tenues, & nigras; Quod ſpectat ad ſurditatem, fere ſemper obſeruatur illud in hiſce hiſtoriis, vt qui ante morbum dolore capitis laborauerit, in ipſo morbo facta ſit ſurditas, vt contigit Philiſtae, atque aliis quibuſdam; & certè in diuturnis doloribus capitis ſolent inſtrumenta ſenſuũ vehementer offendi, praeſertim auditus, & viſus ob ingentem quam habent
D cum cerebro communionem; & licet non ſemper ſurditas delirium praecedat; ſolet tamen plerũque antecedere, & propterea & in Prorrhet. & in Coacis praenotionibus inter ſigna phreneſim protendentia adnumeratur quoque ſurditas; Quod porrò febres incenderentur, erat quia adhuc morbus erat in augumenti principio demonſtrato ab vrinis nullam, vel rudem, & inchoatam vix coctionem oſtendentibus; Fuiſſe autem ſurditatem in Heropyto ſignum phreniticum demonſtrant, quae ſibi euene-
E rint vigeſima die, in qua & in ſequentibus vſque ad quadrageſimam multoties deliraſſe ſcribit non modo, ſ. biliofa materia in aures, verum etiam in intimiores ipſius cerebri partes ſublata. QVADRAGESIMA. Vtrum Hippocrates viſitaret tantum vigeſima qualibet die hunc aegrum, haud aſſirmare audeo: certè ſi id fuiſſet, vel non ſine aliqua aut ignauiae, aut neglectus labe fuiſſet; vel diuinum nimis ingenium oſtẽdiſſet in cognoſcendo, & praecognoſcendo morbi longitudinem, & exacerbatiõnũ pro-
F tractionem: ſed vtcumque fuerit, illud re ipſa conſtat poſt vigeſimam non alia ſymptomata narrari, niſi quae ſingula qualibet vigeſima die apparuerunt. Dicit igitur quadrageſimã die ſanguinẽ è naribus multum profluxiſſe, atque ad mentem rediiſſe magis, ſed ſurditatem perſeueraſſe minusque infeſtaſſe, necnon ſimul febres eſſe remiſſas. Quod pertinet ad ſanguinis fluxionem è naribus, cum illa ſit ex praecipuis ſignis iudicatoriis, atque contigerit quadrageſima die, quae eſt decretoria, vtpote, conſtans ex ſex ſeptimanis, poterit videri conſumata

fumata iudicatio, & vltimus acutorum ex decidentia terminus; at licet multum sanguinis fuerit, haud tamen sufficiens fuit euacuatio, eo quia sequentib. diebus perrexit fluere adhuc paullatim, & frequenter, quod signum erat superesse sanguinē vitiosum, quem natura expellere conabatur; Ad haec non aderat coctio, imo potius perseuerabant signa contraria coctioni; verumtamen iuuit non parum huiusmodi excretio, siquidem refrigerato cerebro, & euacuata cum sanguine succi biliosi haud exigua portione, magis sapere incepit; & licet adhuc surditas permaneret, erat minor tamen, quemadmodum & febris, vt liceat coniecturā pene certam facere, caussam indicatā totius mali fuisse biliosum sanguinem accensum, & putrescentem circa viscera; quo nempe ad superiora naturae beneficio moto per naresque extra propulso, sicuti febri fomentum subtractum est statim, ita quoque vaporibus illis à quibus delirium, & surditas fiebant, & fouebantur, consumptis iure merito omnia sunt imminuta; haud tamen penitus sublata ob reliquias, tam in inferioribus, quàm superioribus relictas. CIRCA SEXAGESIMVM. Non fuisse perfectam iudicationem quadragesima die factam, ac propterea materiae morbificae non parum adhuc fuisse relictum, indicare possunt, quae diebus sequentibus euenerunt, quando cessante penitus illo sanguinis fluore, non modo redierunt fere cuncta priora symptomata, verum etiam aliqua alia noua accesserunt, inter quae fuit primū dolor coxae dextrae fortis, & non multo post dolores omnium partium inferiorum; quod enim successerit dolor, fuit ob solutionē continui factam à materia calida & acri; quod potissimum coxae, fecit ipsius natura, cuius articulus cum amplus sit, atque valde laboret tam in motu, quàm in sustinendo corporis onere, consequenter aptissimus est ad recipiendos prauos humores a superioribus partibus, qui prout pauci vel multi, calidiores vel minus calidi sunt, sic modo minorem dolorem faciunt, modo vehementem, vt in hoc proposito aegro; Quod porrò dextera potissimum coxa dolore sit tentata, fuit quia circa iecur potissimum erat focus, & sedes sanguinis biliosi feruentis, & putrescentis; & quia (vt dicit Aristoteles) dexterae partes sunt calidiores, & mobiliores sinistris; qua ratione etiam factum fuit, vt qui erat tenuior sanguis, supra sit missus, qui verò crassior ad inferna sit propulsus, qui cum in articulo totus contineri minimè posset, in alias quoque infernas distributus fuit, vnde crurum dolor, & febrium incremētum est consecutum, tum ob humoris ad eas partes motum, tum quia noua facta est materiae putrescentis accensio. CONTIGIT AVTEM. Haec quidem praedicta euenerunt circa sexagesimam diem; ceterum in diebus subsequentib. vsque ad octuagesimam contigit modo febrem, & surditatem augeri, modo haec quidē minui & leuari, at dolores circa coxas maiores fieri, quorum varietatis caussa erat, quod natura valida residuum humorum peccantium pellere a sede putredinis conabatur, sicque partem in cerebrum mittens surditatem augebat, partem verò ad inferiora declinans leuabantur quidem superiora, sed coxae

A antea affectae magis afficiebantur; atque haec cuncta signa erant robustae facultatis, tandemq; morbum superaturae; necnon copiae & caliditatis materiae, inter quas assidua fiebat lucta. IAM VERO CIRCA OCTVAGESIMAM. Cum varias mutationes habuerit morbus, a sexagesima vsque ad octuagesimam, proptereaq; factae fuerint diuersae peccantis materiae euacuationes, iure merito factum est, vt quoque remissa fuerint symptomata in octuagesima; ac post ipsam quae affligebant; B quamquam haud penitus nihil sit deletum, eo quod minimè tota materia, sed non exigua eius portio consumpta fuit; Vnde prudenter dicit Hippocr. circa octuagesimam. i. in ipsamet atque post ipsam, cuncta fuisse remissa, sed nihil prorsus defecisse; At cum Hippocr. dixerit cuncta esse remissa, cur ad particularia descendens, quae remissionem habuerunt, nominat tantummodo duo, delirium s. & urinas, quas ait fuisse boni coloris, necnon subsidentias habuisse multas? De delirio puto dicendum C illud Hippocratem voluisse peculiariter nominare, primum quia est omniū maximi momenti inter signa salutis vel mortis iuxta ipsiusmet Hippocratis sententiam dicentis in quouis morbo cōstare mente & bene se habere ad oblata esse bonū, tum quia dixit vigesima fuisse delirium multum, atque etiam sequentibus diebus, cumque postea quadragesima die dixisset ad mentem rediisse, nec amplius in sexagesima delirij meminisset, poterat quispiam suspicari haud amplius post sexagesimum delirasse; vnde D pro eximenda huiusmodi suspicione voluit adijcere deliria fuisse minora; quasi adhuc saepius delirauerit, eo tempore, sed multo placidius. De vrinis autem dicendum est, peculiarem mentionem esse faciendam duxisse, vt doceret cum ratione factam symptomatum cunctorum diminutionem, eo quod certissima nec exigua apparebant coctionis signa, quandoquidem urinae non modo erant boni coloris, qui solet esse signum saltem inchoatae coctionis, verum habebant sedimentum, atque illud co- E piosum, quo simul significabatur materiam esse paratam, atque iam à natura excerni per vrinas, mox etiam per alias vias excernendam, vt postmodum contigit circa centesimam, circa quam, aluum (cuius ante nunquam meminerat) scribit fudisse cum turbatione, multaq; biliosa, quae non solum haud breui tempore durarunt, verum etiam dysenteriam cum dolore pepererunt; vnde summa ratione cuncta alia fuerunt leuata nimirum ad aluum materia translata; ex toto autem sublata est tā febris quàm F surditas, quasi verò hactenus aliquid surditatis adfuerit, quae vnà cum ceteris fuit in ipsa die centesima sublata, ita vt facta sit integra & consumata iudicatio. Ex hoc euentu potest intelligi veritas aph. vigesimioctaui, lib. quarti, vbi surditati dysenteriam superuenientem liberare, & è contra scriptum est. Duo autem in huius historiae extremo occurrunt digna consideratione; vnum est, cur Hippocrates dixerit dysenterica fuisse excrementa cum dolore, quasi posset etiam sine dolore fieri dysenterica, quod tamen nec ratione, nec vsu compertum est, cum dysenteria sit cum vlcere intestinorū, quod neces-

necessario facit dolorem; & ipsemet Hippoc.lib.de affect. inquit, cum dysenteria occupat, dolor adest toto uẽtre, & termina; quod etiam Celf.lib.quarto, c.decimoquinto, affirmauit. Ad haec uidendum an febris, qua laborauit Heropytus fuerit causus; nam in aliquibus contextibus habetur in fine καῦσος, ex alia parte haud videtur rationi cõsentaneũ potuisse febrem ardentẽ vsque ad centesimam diem protrahi. Ad primũ dicere oportet duplicem esse dysenteriam, aliã propriam, quae semper est cũ vlcere, aliã uerò communiter acceptam pro omni cruenta per aluũ excretione absq; vlcere, vt docuisse uidetur Gal.quinto aph.65. & quam etiã explicitè memorat Hipp.secundo Epid. sed potissimũ quarto de artic.tex.38. vbi Gal.scribit; Hippocratẽ haud semper pro dysenteria intelligere intestinorũ exulcerationẽ, vt veteres medici faciunt, sed etiã pro qualibet cruenta absq; vlcere egestione, vt igitur Hipp. moneret sese loqui de vera dysenteria addidit μετὰ πόνου. i. cũ dolore, eò ꝙ dolor sit signũ vlceris, ac propterea firmus character discernendi verã & propriè acceptã a communiter uocata dysenteria. Nã Celf. qui proprietate Latini sermonis semper vsus, inuenitur, dum vult uerã dysenteriam Graecorũ significare appellat tormina, quasi ea semper torqueat, & dolore afficiat. Ad aliud verò dicendũ est dictionem illam καῦσος, in aliquibus etiam codicibus desiderari, cũque Gal.nil eius meminerit, videtur planè ipsam habuisse suspectã, quod si etiam sustinere placeret, dicere possumus ab initio fuisse quidem febrem ardentem, sed postmodum desciuisse in aliã, vt contingit saepenumero. Hippocratem aũt addidisse illam vocem ad significãdum morbũ primarium, & cuius vestigia etiã in extremo apparuerunt; etenim sicut solet verus causus finiri biliosis excretionibus, sic cũ haec febris fuerit soluta, iisdẽ atque ẽt dysentericis, videtur quandã veri causi imaginẽ repraesentasse. Modo ad curationẽ venio, pro qua instituẽda fuerat in primis de victu decernendũ, & quoniam statim summa morbi acuties apparuit, debuit victus esse tenuissimus initio; postmodũ aũt vberior, praesertim post 14. à qua cũ varius fuerit morbus, modo s.acutus, modo mitior, ita modo parcius, modo largius alere oportebat; Fuit tamen semp à vino abstinendũ, quoniã, vt audistis, in historiae enarratione, surditas atq; deliria semper fere affuerũt; licet modo mitiora, modo grauiora. Nam quae morbos producũt, & symptomata in uirib. fortibus cõseruãt, sunt potissimũ errata aegrotantiũ, quando s.impatiẽtia, & taedio diuturnioris morbi haud pergunt in debito ciborũ atque potuum vsu. Post haec de sanguine mittendo fuisset maturè considerandum; quoniam etsi morbus id remediũ postulare videbatur, nihilominus refragabatur vomitus illę biliosus, & copiosus, quo sicuti omni alia euacuatione praesenti, dicebat Gal.primo ad Glau.14. minimè sanguinẽ mitti oportere, ꝙ vna sufficiat euacuatio, itaque primũ expectandus fuisset ipsius vomitus exitus, quo finito, vt verisimile est ante septimã contigisse postmodum nisi aluus cõmodè, & copiosè profluxisset, ipsi prospicere erat necesse, non quidem per superiora, sed vel glandibus, vel clysterib. mediocribus saltẽ, tum ad sanguinem mittendum deuenire oportebat, qui quoniam copiosus erat, & non parum peccans, vt demonstrauit copiosa ipsius de naribus quadragesima die facta naturalis profusio, quae etiã diebus sequentibus vsque ad sexagesimam durauit, licet paullatim, atq; in minori copia, iccirco fuisset multum sanguinis demendũ non modo ab interna dextri cubiti, verumetiam à cephalica. Hoc autẽ utrum factum sit necne, uehementer dubito, quod uero simile sit, minimè debuisse illum à naribus fluxum fieri, si tempestiuè, quantum opus erat, sanguinis detractum fuisset, nec ob id Hippocratem criminari debemus, quoniam forsan ipse non affuit, nisi decimaquarta, cuius solius meminit; & in qua non erat amplius tuta adhibendi illius praesidii occasio; nisi etiam dicamus potuisse quidem esse administratam uenae sectionem, sed minori copia ob antecedentem uomitum; vnde non fuit satis ad euacuandam materiam quemadmodum expediebat; Absoluto missionis sanguinis negocio, incumbendũ erat in humorum peccantium coctionem, & uiarum reserationem cum decoctis accommodatis, & aliis apozematibus, qualia etiam sunt nobis usitatissima serapia; circa quam operationem illud notandum est, quod saepenumero monui, ubi morbi sunt biliosi iuxta regulam Hippocratis traditam secundo acut. a dulcibus istis zulapiis esse cauendum, secus quam faciunt practici pleriq; nulla habita morborum discerectione; Post praeparationem, fuissent humores biliosi purgandi, vt tempestate nostra reubarbaro, myrabolanis chebulis, syrupo rosaceo solutiuo; etenim humores tenues, & biliosi, vt docet Galenus lib. q. e q. p.o.. haudquaquam egent multa praeparatione, & coctione. Fuissent autem tam praeparatio, quàm purgatio repetendae in morbo usq; adeo longo; in quo uix sperari potest ulla crisis; & quamquam in praesenti aegro obseruetur, fuisse crisim perfectam factam centesima die; illud tamen, per quam rarissimum est; atque ob id forsan propositum est huiusmodi exemplum ab Hippocrate ut nos doceret, quandoque crises fieri etiam in longis morbis, quos dicebat Hippocrates potius terminari abscessibus, quàm crisi. Itaque repetenda fuit praeparatio magis aperientibus decoctis, & etiam humores biliosi, cum pituitosis purgãdi, praesertim quando coeperunt aliqua signa coctionis apparere; & forsan si facta fuisset aliqua tempestiua purgatio, haudquaquam illi dolores inferiorũ partium successissent; nec illa dysenteria cum dolore; postquam tandem facta est integra iudicatio. Mitto remedia pro delirio & surditate, quae toties à nobis proposita sunt, quaeque semper blanda esse decet, ea spe, ut cum morbum sequantur, eo finito, haec pariter debeant desinere; id, quod similiter de artuum inferiorum dolorib. est intelligendum; quibus semper de mulcendis in febribus studendum est cum tutis ac lenibus auxiliis, id cauendo, ne unquam repercutientia adhibeantur, alioquin immineret periculum ne rursus materia ab ignobilioribus ad nobiliores partes repulsa, longe maius detrimentum afferret,

HISTORIA TRIGESIMASEXTA.

IN ABDERIS Nicodemum ex venereis, & potibus febris corripuit: incipiens autem erat anxiosus, & cordis dolore laborans: siticulosus: lingua superusta est: vrinae tenues, nigrae. SECVNDA febris exacerbata est: horridus, anxiosus, nihil dormiuit: vomuit biliosa, flaua: vrinae similes: noctem quiete: dormiuit: TERTIA imminuta sunt cuncta: facilis uerò status erat circa Solis occasum rursus subdifficiliter morbum ferebat: noctem laboriosè. QVARTA rigor febris multa: dolores omnium: vrinae tenues: enaeorema: delirauit multa: SEPTIMA commodus status. OCTAVA alia remisserunt omnia. DECIMA, & sequentibus inerant quidem dolores: minus autem omnes: at accessiones, & labores huic vsque in finem in paribus erant magis. VIGESIMA minxit album: crassitiem habebat: sepositum non subsidebat: sudauit multum, visus est sine febre esse: vespere autem rursum calefactus est: & ijdem dolores: horror, sitis, multam subsidentiam habens: sudauit multo calido, per totum sine febre iudicatus est.

IN ABDERIS Nicodemum ex Venereis, &c. Quod ab Ecclesiaste dictum est in sacris libris complures perire gula, & luxu, quàm armis, id exploratissimum habetur etiam apud scriptores; Et si quadragesimaesecundae historiae quas primo & tertio libro Epidemiorum nobis reliquit scriptas Hippocrates diligenter expendantur, haud pauci sunt, qui in aegritudines exitiales, aut saltem graues deuenerunt vel ob potum, vel ob cibos, vel ob importunos motus, vel Veneris vsum; vel ob alios in viuendo commissos errores. Inter hos est nunc nobis propositus Nicodemus, qui licet tandem euaserit; fuit tamen eius morbus admodum periculosus, atque ob potus, & Veneris importunum vsum contractus; quae duo errata, vt solent saepenumero coniungi iuxta illud commune dictum, Sine Cerere & Baccho friget Venus; sic rarò contingit, quin mala eximia producant. Et quamquam Hippocrates sexto Epidemiorum, commen. quinto, textu vigesimotertio, necnon quinto Epidemiorum, in historia Timocharis; necnon Aristot. prima problem. quinquagesimoprimo, & quarta problem. decimoseptimo, dicant morbos à pituita finiri Venere, quòd exitu seminis pituita quoque exuberās excernatur; haud tamen id intelligendum est de Venere immoderata, quemadmodum malè Gaza interpretatus est apud Aristotelem vocem λαγνεία, sed potius (vt rectius interpretatur Galenus apud Hippocratem) pro temperata, ac tempestiua; in qua re etiam iure damnatus est Epicurus à Galeno in Art. Medic. qui dicebat Veneris nullum esse vsum; Atqui à Venere immoderata maximè laedi ventriculum scribit Galenus tertio Epidem. commen. primo, textu quarto, & Aristoteles quarto problem. scribit à Venere immoderata totum ventrem refrigerari, &

A consequenter omnes coctiones vitiari, excrementa multiplicari, omnesque facultates corporis corruere, quia exitu seminis simul exit calor, & humor natiuus; quo etiam effluere pilos palpebrarum dicebat tertio de histor. anim. vndecimo, & quarto problem. decimo. vbi notandum saepè nos adscribere defluuium pilorum morbo Gallico; quod potius tribuendum esset nimiae libidini. A nimio verò potu dicebat Galenus primo de temperam. & Aristoteles loco citato multos succos frigidos gigni: neque valet, quòd vinum sit calidum, & propterea

B succos frigidos gignere nequeat, quia sicuti ignis paruus à magno extinguitur, pari pacto calor noster à vini calore strangulatur, vnde frigidi postmodum, & crudi succi generantur. Sed ad historiam deuenire tempus est; & quod attinet ad nomen non est admodum frequens apud Graecos, & miror, cum sit compositio Graeca significans victorem populi, ob quod forsan sic appellabatur praesens ager, quia athleta erat, omnesq; vincebat; sicut ab Hebraeis

C vocatus fuit is, qui Christo mortuo officium illud praestitit ab Euangelistis commemoratum. Fuit autem, & hic Abderitanus sicut praecedentes, & forsan eodem tempore, quo alij ab Hippocrate & visitatus, & curatus; Fuisse enim aetate iuuenem ex eo possumus conijcere, quòd senes in laboribus, & venere, haudquaquam errare consueuerunt. Hunc igitur Nicodemum ait Hippocrates ex venereis & potu non πῦρ, hoc est febris magna, sed πυρετὸς coepit; At antequam vlterius progrediamur, illud

D quaerendum est, quare Hippocrates praeter vsum in his historijs obseruatū, dicit non πῦρ, sed πυρετὸς coepisse Nicodemum, deinde quomodo à venereis induci possit febris, cum enim refrigeret Venus, vt certum est, nempe quae calorem, & humores natiuos consumit, haud videtur rationi consentaneum posse febrem facere. Vnde Arist. quarta sect. probl.

ſexto, ſeptimo, decimooctauo, & vigeſimoſecundo, ſcribit hominem omnium animalium maximè in vſu Veneris langueſcere, diſſolui, & refrigerari. Ad primum dicendum eſt iure Hippocratem hoc in caſu vſum eſſe ea voce, quoniam verè poſt errores venereos febres, quae contingunt, admodum imbecilles ſunt plerumque, eo quod calor natiuus magnopere hebetetur, indeque fiat, vt nequeat in igneum valde conuerti, & fieri magna febris; praecipuè uerò hoc fit, quando ſimul potus errores ipſis venereis coniungantur, ſiquidem tunc duo ſunt, quae ſimul calorem deminuunt, licet diſpari ratione, alterum per ſubtractionem pabuli, vt eſt immoderata Venus, alterum verò per ſuffocationem qualis eſt nimius potus; & verum eſt, quod dicunt nonnulli fere contingere, vt qui nimio coitu utuntur, ſimul etiam nimio potu atque cibo vtantur, quoniam ſine Cerere & Baccho (vt nuper dicebam) friget Venus. Ad alterum dicendum eſt coitum poſſe dupliciter conſiderari, vel dum fit, vel poſtquam factus eſt, dum fit proculdubio calefit corpus, atq; tunc febris induci poteſt, nam dicebat Ariſtoteles eadem quarta ſectio. probl. 2. concubitum conſtare calore propter agitationem, atque propterea maximè in eo actu ſubſidere clunes, & oculos, quoniam valde laborant; ob quod etiam dicebat equitantes maximè ad libidinem excitari, quia maximè ſecundum partes Veneri deſtinatas incaleſcunt. Sin autem poſt factum conſideretur, tunc corpora refrigerantur, vnde febres, quae fiunt ex vſu Veneris immoderato occaſionem capiunt à motu & calore, qui in ipſo actu agentur, quibusque incenſi primum ſpiritus, tum humores paratos ſimul inflammant, ſicque ſubſequens putredo febres graues tandem facit, quae initio fuerunt mitiores (INCIPIENS) quae primis diebus poſt febrem contigerunt Nicodemo, complura fuerunt, circa quorum ſpeculationem ſi vmquam Galenus fuit breuis, & ieiunus, certè hic eſt, cum nihil aliud dicat, quam ipſummet Hippocratem ſignificaſſe hoc exemplum eſſe eorum qui nil paribus habuerunt exacerbationes, & particularia alia poſſe comprehendi, tum ex iis, quae habuit in antecedentibus, tum maximè quae ſcripta ſunt in prognoſticis, & prorrheticis. Cum igitur coepiſſet Nicodemus febre tentari, ſimul etiam coepit anxietatem, & cardialgiam pati, necnon ſitim, atque linguae exuſtionem; Quod enim ad anxietatem, & cardialgiam pertinet, hae ſunt paſſiones oris ventriculi factae ob vapores, vel ſuccos biliosos, & mordaces, imo etiam ob crudos, & frigidos, illud percutientes; Etenim ſi ſint puri vapores, faciunt quidem illam anxietatem, & inquietudinem, quae Graecè ἄση frequentiſſimè ab Hippocrate vocatur: ſin verò à ſucco mordaci, atque cum dolore fiat, eſt καρδιαλγία, ad quos affectus faciendos conducit primum aptitudo ipſius ſtomachi ad ſuſcipiendos illos ſuccos; quae aptitudo poſita eſt in laxitate, & intemperie partis; conducit etiam impulſus naturae ab humore, ſeu vapore inimico excitatae. Vtrumque autem erat in Nicodemo, qui ob errores in vſu Veneris ſtomachum admodum imbecillem & laxum habebat, ſiquidem (vt retro diximus) ſcribit Galenus primo huius tertij Epidem. textu quarto, quod vt abſtinentia Veneris facit ſtomachum robuſtiſſimum, ſic nimius illius vſus facit imbecillimum. Porrò ad bilis generationem conferre nimium vini potum aliàs locupletiſſimè monſtrauimus in hiſtoriis Philiſtis, & Chaerionis, vt cum adfuerint Nicodemo cauſſae omnes anxietatis, & cardialgiae, merito etiam adfuerint affectus; Iam verò linguae ſiccitas cum ſiti iure fiebant à ventriculo, vbi aeſtuans bilis vti alias ſymptomata pariebat, ſic ob communem ipſi & linguae tunicam illam vrebat, & conſequenter ſitim efficiebat.

VRINAE TENVES, Quod nigrities poſſit cum tenuitate eſſe in vrina poſſumus ex eo potiſſimum iudicare, quòd non modo in hiſce libris, verum etiam in prognoſticis, & Coacis ſaepenumero huiuſmodi urinae mentionem facit, quaſi etiam frequenter videantur. Atque non ita frequenter eas videri apud nos certum eſt. Vnde dubitaui interdum vtrum ſit vera nigrities de qua loquitur Hippocrates, an potius ſit rubor quidam intenſus ad nigredinem proximè accedens, atque ab ardore febrili ortum ducens, non autem à ſucco atro, & melancholico ipſi vrinae commixto, quamquam in Nicodemo haud videtur initio febris fuiſſe tanta, vt potuerit ſtatim vrina ob illius magnitudinem fieri nigra, ſed bene rubra valde; niſi quoque audemus dicere contigiſſe Nicodemo id quod interdum accidere nimia Venere vtentibus obſeruamus, vt ſcilicet laxationes, & vaſa ſeminaria profuderint ſanguinem atrum in veſicam, vnde tincta ſit vrina; vt ſi hoc fuiſſet non poterat eſſe tenuis.

SECVNDA. Si prima die multa praua Nicodemo contigerunt ſymptomata, certè nec pauciora, nec minora euenerunt ſecunda, & primum febris, quae antea erat πυρετὸς, non πῦρ facta eſt auctio, cum horrore, & eadem anxietate, ita vt dormire nequiuerit, quorum omnium cauſſa erat putredo bilis circa viſcera, & praecipuè circa ſtomachum, quae tanta erat, vt non exigua illius portio in ventriculum propulſa vomitum bilis flauae, ad vrinam verò deriuata, eam flauam efficeret, & bilioſam: Addit autem Hippocrates praeter ſuam conſuetudinem flauam, quia in hoc aegro ex nimia Venere, & potu cumulata erant diuerſa genera bilis, nempe flaua atra, vitellinaque. Veruntamen nocte quieuit, & dormiuit; idque non ſine ratione, ſi quidem vomitu, & vrina fuit magna pars humoris illius bilioſi educta, qui ſimul inquietudinem, anxietatem, & vigilias die antecedente pepererat; ex quo factum eſt, vt natura euacuatione illa leuata quieuerit, ſicque in ſomnum deciderit. Sed hoc in loco non exigua oritur dubitatio, quomodo loquens de hac ſecunda die, inquit primum non dormiuiſſe, poſt ait quieuiſſe & dormiuiſſe nocte; neque valet dicere primum locutum eſſe de ſomno diurno, quoniam ille vitioſus eſt, & vbi non dormitur interdiu melius eſt. Reſpon. verum eſſe quòd ſcribit Galenus hunc

A aegrum ex iis esse qui paribus passi sunt exacerbationes, & quibus vt in quarta die habetur, exacerbatio fiebat circa Solis occasum; vnde quando dicit nihil dormiuisse, loquitur de nocte antecedente secundam, quando accessio erat in vigore; quando autem dixit dormiuisse nocte, locutus est de subsequente secundam; quae erat initium tertiae: Vnde dicere possumus Hippocratem in progn. laudare quando non dormitur nocte, vt dormiatur die, scilicet vsque ad quartam horam; B hic autem nihil nocte, neque mane dormiuit.

TERTIA. Cum vomitu (vt dicebam) natura esset leuata, & somno recreata, iure sequenti die omnia fuerunt remissa, quae remissio durauit vsque ad Solis occasum; Verum quoniam neque fuerat integra euacuatio, neque poterat esse vix dum morbo principium egresso, propterea incipiente nocte coeperunt iterum molestiae adeo, vt nox ea laboriosa fuerit; Etenim futura erat die quarta accessio noua correspondens secundae, C in qua dicit exacerbatam fuisse febrem vnà cum aliis symptomatibus, idcirco fuit nox antecedens grauis iuxta Hippocratis aphorismum, scilicet quibus futura est accessio nox antecedens grauis esse solet. Itaque DIE QVARTA factus est primum rigor, deinde multa febris, & omnium labores; rigor factus est, quia succus biliosus in uenis existens, nec vomitu euacuatus à natura extra pulsus perque sensibiles partes latus est, ad cuius propulsionem calor natiuus colluctans febrem, simul- D que omnium membrorum molestiam intulit, praesertim verò materia vaporosa versus caput sublata delirium peperit, quod demonstrabatur futurum ab vrina tenui, & à suspensione à flatu genita.

SEXTA. De quinta nil dicit, quòd nihil in ipsa contigerit obseruatu dignum: sed quia sexta est par, & suapte natura tyrannica, & fatalis, non est mirum, si in ipsa exitiale apparuit signum nempe delirium, quod solum commemorat, tam- E quam cetera praedicta affuerint, & amplius hoc.

SEPTIMA. Post sextam meminit Hippocrates septimae & octauae parum. Solumque septima (ait) ῥαςώνη, qua voce usus est etiam tertia die, à qua cum intercedant quatuor dies ad septimam, videtur fuisse proportio, & correspondentia, vt scilicet quemadmodum tertia status satis mitis fuit, similiter etiam contigerit in septima. At percuntabitur aliquis nec sine ratione quomodo Hippocrates dicat septimam fuisse quietam, F & octaua fuisse cuncta remissa; nam uidetur idem esse fuisse quietam, & cuncta esse remissa; puto ita intelligendum esse, nempe quod à delirio fuerit quies, quod multum antea fuerat. Octaua post modum etiam alia accidentia sint mitigata, scilicet febris, & dolores omnium partium; Habuisse namque hunc morbum eam conditionem, vt pares, & impares sibi correspondere nt.

DECIMA. Si octaua omnia erant remissa, quomodo igitur dicit, decima & sequentibus adfuisse quidem dolores, sed omnes minores; puto rem hunc in modum sese habuisse, quòd tota octaua, atque etiam nona status aegri satis placatus fuerit, quemadmodum etiam tertia, verum decima iterum & sequentibus labores iidem redierint, sed minores, eò quòd (vt subiungit Hippocrates) huic aegroto contigerint toto morbi tempore exacerbationes, & labores magis diebus paribus, & addit nō sine ratione particulam (μᾶλλον), quoniam etiam octaua fuit quieta, quae tamen est dies par.

VIGESIMA. Cum ante vigesimam iam coepisset coctio progredi, iure in vigesima ipsae, multo maiora quàm ante apparuerunt, coctionis licet non consumatae indicia, siquidem vrina erat alba, crassa, haud tamen posita subsidentiam faciebat, ac propterea multum sudauit, haud ita tamen, vt bona fieret crisis, sed adeo ex sudore leuatus est, vt videretur esse sine febre, nondum tamen erat prorsus ab ea absolutus, cum non esset integra in vrinis coctio, quinimo sequenti quae fuit vigesimaprima, rursum febre captus est, seu potius ea paullisper aucta fuit summo mane; atque cum ea iidem dolores qui ante, horror, sitis, atque modicum delirium; cum enim materia nouam putredinem suscepisset, vaporesque putres per vniuersum corporis ambitum funderentur, maximè verò in cerebrum, hinc horror, atque dolores omnium fiebant, & cum iis nonnihil delirij: Vt enim quarta die multum delirauit, quod tunc materia, quae putrescebat, & copiosior, & deterior esset, ita hac die, quando iam, & paucior, & benignior erat, summa cum ratione factum est delirium minus: hic nonnulli dicunt vrinam vigesima die fuisse albam, & crassam, quasique lacteam, quod ob Veneris errores multitudo humorum in renibus, & circa genitalia veluti suppuraretur; Atqui hoc mihi non placet, quoniam ex Venere immodica refrigerantur partes, & potius euacuantur humores praui, quam secus, vt ob hoc, & Hippocrates & Aristoteles dixerint τῇ λαγνείῃ curari morbos à pituita, atque interdum homines fieri leuiores, praeterea quomodo potuit post vigesimam diem superesse vestigium erroris venerei?

VIGESIMA QVARTA. Vigesima in vrina visa sunt coctionis progredientis indicia certa, ideo vigesimaquarta multo certiora debebant esse, & propterea non solum alba erat & copiosa, verum etiam subsidentiae multum habebat; quare subsecutus est sudor, scilicet per totum calidus, & copiosus, ac iure merito perfectè iudicatus est, cum vespere antecedente vigesimamquartam facta esset febris, aliaque in nocte symptomata, quae crisim praecedere solent; vnde non modo dixit liber factus est, sed addidit iudicatus est, vt scilicet significaret, & à febre, & à symptomatibus liberatum esse. Sed cur Hippocrates non addidit particulam (perfectè) sicut supra in Heropyto? praeterea cur qui aegrotauit ob Veneris nimium & intempestiuum vsum, potius sudore quàm vlla alia excretione iudicatus est? Ad primum dicimus, quod caussa fuit, quoniam ex suis regulis vnusquisque cognoscere poterat eam fuisse integram & perfectam coctionem, & crisim, quan-

doquidem sudor fuerat omnium optimus, vt ipsemet docuit primo progn. 26. quippe qui fuerat in die critica, calidus, copiosus per totum, atque febrē abstulerat. Ad secundum respondent nonnulli propterea sudasse, & iudicatum esse, quoniam iis qui nimia vtuntur Venere, ac ob id aegrotant, putrescit semen, quo deinde computrescunt rores partium. Addit quoque Valesius interdum vsu uenire, vt ob nimium Veneris vsum absque vllo contagio aliqui lue Gallica capiantur; Sed pace manium Valesij, & sequacium tres errores cōmittunt: primus est, quoniam falsum est ex nimia Venere putrescere semē, imo ita euacuatur in ipso actu, vt nihil ipsius in vasis praeparantibus, & deferentibus vocatis relinquatur, ac saepe loco seminis attractus ui, & non elaboratus sanguis qui est loco roris emittatur, Aristoteles enim quarta sectio. problem. saepe dixit Venerem siccare & refrigerare, ac multo magis, quando immoderata est, vt falsissimum sit post ipsam relinqui semen quod putrescat. At hoc potius contingit iis, qui ob abstinentiam coitus in gonorrhoeam incidunt, vt semen putrefactum, atque foetidum emittant. Secundus error est, quod tametsi putresceret semen, & ros, haud videtur per sudorem excerni debuisse, sed potius per ipsammet vrinam; qua ratione, qui laborant febre hoectica solent crebris seminis profluuis sollicitari, quod sanguinis in renes & vasa seminaria attractus, putrescens euacuetur, (verum enim & copiosum semen esse in febre consumptis quis credat?) atque tunc etiam fiunt vrinae lacteae, velutique supernatantem pinguedinem habentes; Tertius error est, quod citra contagium ex solo immoderato coitu possit morbus Gallicus contrahi, si quidem huiusmodi morbus noster, qui nouus est orbi nostro, & initio vt perhibent omnes solo scortorum infectorum contactu comparatus fuit, haud quaquam sine eodem contactu communicari cuiquam potest; illud certè fateor similia symptomata Gallicis posse euenire illis, qui nimia vtuntur Venere, sicut & qui rem habent cum muliere menstruata, cum qua & Hebraei, & Arabes putant, si quis concumbat, prae ceteris eum euadere leprosum: Nam pilorum quoque defluuium, & praesertim superciliorum, quod euenire Gallica lue laborantibus quotidie experimus, Aristoteles etiam fieri nimia Venere vtentibus scripsit tertio de Histor. animalium vndecima, & quarta sectio. probl. 19. Itaque multo satius est dicere propterea factam esse iudicationem per sudorem, vel propter nimium potum, quo vsus fuerat Nicodemus, & quo scimus sanguinem valde serosum fieri, vel quia putredo febris potius posita erat in succis tenuibus, & biliosis, vt ostenderunt symptomata, quae prioribus diebus sibi contigerunt, cardialgia, rigor, horror, vomitus biliosus, vel quia forsan consueuerat aeger ante morbum sudare multum. Nam id verissimum est in morbis fieri saepenumero crises per eas euacuationes, quae solent esse dum sani sunt familiares; & sum eius opinionis hoc exemplum nobis fuisse ab Hippocrate propositum tamquam rarum quiddam; quod scilicet quis ex erroribus

A grauissimis, & praesertim vsu Veneris immoderato commissis inciderit in grauissimum morbum, & tamen seruatus sit sudore copioso, ob ingens virium robur; & quis scit, an forsan fuerit hic propterea Nicodemus appellatus, quòd luctu, aliisque gymnicis certaminibus populum, hoc est cunctos vicerit? Modo ad curationem, & primo de victu dubitandum videtur, an conuenisset victus tenuis. Similiter quoque an sanguis missio, quandoquidem ex vna parte non videtur victus adeo
B parcus conuenisse, neque euacuatio sanguinis, quoniam praecesserat immodica Venus, quae sanguinem, & vires exhaurit, vt potius additio omni ex parte, quam vlla deminutio visa sit necessaria. Ex alia verò parte usus est multo potu, & calor natiuus haud aptus fuit multum alimentum sustinere, quodque plus est, febris acuta, & magna cum accidentibus prauis postulare videbatur tam victum tenuem, quàm sanguinis detractionem. Hac in re non ita leui si mihi occurreret an victu
C media quadam via incederem, neque enim multum tenuem, neque plenum adhiberem; & praeter ptissanam, etiam vitellum oui concederem & paruae pullae iusculum; à vino certè abstinerem, quòd sicut in his casibus ad vires tuendas haud faltem est necessarium, ita capiti, & febri est noxium. In cardialgia certè vinum commendatur, & in anxietate ab Hippocrate, at non in ea, quae fit à bile, & calidis succis; sed quae fit à frigidis tantum, vt innuit Galenus septimo aphorismor. 56. Quòd
D porrò spectat ad sanguinis missionem Galenus in libro de cur. per sang. mis. capite septimo, vinosis, & gulae deditis haud utilem esse ait missionem sanguinis, & capite nono dicebat excretiones, atque motiones antea factas haudquaquam ex toto prohibere sanguinis missionem; sed eius quantitatem perscribere; praeterea laborabat anxietate, & cardialgia, & forsan etiam ob errores in victu antea commissos copia humorum crudorum, ob quae omnino abstinendum erat à sanguinis missione, sal-
E tem per venam sectam; nihilominus cucurbitulae scarificatae, praesertim natibus, lumbis, & cruribus adhibitae, haud parum profuissent saltem ad auertendos à stomacho, aliisque superioribus partibus succos prauos, & uapores, qui deliria, vomitus, anxietates, aliaque mala producebant; quo in genere contulissent quoque ligaturae, frictiones, & vesicantia extremis artibus adhibita. In reliquis danda opera fuisset tum aperiendis viis, tum praeparandis, & coquendis humoribus; maximè
F uerò iis symptomatibus superandis, veluti delirio, cardialgiae, & anxietati iis remediis, quae millies monstrauimus conuenire in huiusmodi casibus. De alui excrementis, cum nulla mentio habeatur, credendum est ea rectè, & naturaliter sese habuisse, & forsan contulisset aliqua purgatio biliosorum, & pituitosorum succorum, saltem post vigesimam diem.

HISTO-

HISTORIA TRIGESIMASEPTIMA.

IN THASO mulier moroſa ex moerore cum occaſione erecta degens euaſit vigil. & cibum auerſans, & ſitibunda erat, & anxioſa: habitabat autem prope Pyladem in Plano. PRIMA inchoante nocte timores, ſermones multi, aegritudo animi, febricula tenuis, mane conuulſiones multae: quando autem deficiebant conuulſiones multae, obloquebatur: obſcoena dicebat: multi dolores, magni, continui. SECVNDA per eadem, nihil dormiuit; febris acutior. TERTIA conuulſiones quidem defecerunt: ſopor autem, & delatio in ſomnum, & rurſum expergefactio: exilijt. continere ſe non poterat; obloquebatur multa, febris acuta: ad noctem verò hanc ſudauit multo calido per totum: ſine febre: dormiuit: omnia intelligebat: iudicata eſt: Circa verò TERTIAM diem: vrinae nigrae, tenues; enaeorema autem ad multum rotundum non ſubſidebat: circa iudicationem verò muliebria multa deſcenderunt.

IN THASO mulier moroſa. Certè A negari non poteſt, quin Hippocrates hanc hiſtoriam nobis tanquam rarum quoddam exemplum propoſuerit; eſt enim rarum inſaniae genus quo laborauit; eſt rara occaſio, ſcilicet menſtruorũ ſuppreſſio; eſt denique rariſſimum, quod tertia die morbi ſit per menſes melancholica liberata. Ad haec ſatis diligenter eam, & quae neceſſaria erant pro ipſius cognitione enarrauit; etenim primum deſcribit mores cum dicat eam fuiſſe δυσάνιον, id eſt mo- B roſam; deſcribit patriam Thaſum, habitationem dicens habitaſſe prope Pyladem in Liaeo; deſcribit occaſionem morbi, ſ. moerorem propter externam occaſionem acquiſitum. Nomen mulieris haudquaquam dicit, quoniam (vt aliàs monui) Hipp. nunquã ferè ſolet nomina propria mulierum proferre, quòd forſan ea ſcire propter modeſtiã & reuerentiã haud curaret: ſat eſt hanc fuiſſe melancholicam, & ob retentos mẽſes ex moerore in grauiſſimam inſaniam incidiſſe, adeo ut potuerint mulieres, & adſtãtes ſu- C ſpicari, vt ſaepenumero fit, de aliquo Daemonio, vel effaſcinatione; verum fuiſſe cauſam omnium retentionem menſium, ſatis docere potuit curatio, quae ſucceſſit ſtatim, atque menſtrua copioſè coeperunt fluere. Dignum autem eſt, ſi vnquã aliàs, vt ſigillatim cuncta examinemus. IN THASO mulier. Aliàs dixi quis locus fuerit Thaſus, & hanc uocem (γυνὴ) vſurpatam eſſe à Graecis, pro deflorata, & virginitate priuata; ſic namq; Democritus eã, quam paullo ante ſalutauerat pro virgine cum habuiſſet D obuiam, atque eam non eſſe amplius virginem ſigno neſcio quo cognouiſſet, ſic appellauit χαῖρε γυνὴ ναι. i. ſalue mulier: δυσάνιος, ſeu vt alij legũt, δυσήνιος, id eſt moroſus quis ſit explicat Gal. in comm. & in linguarum explic. dicens ex ſententia Critiae eum eſſe, qui in quibuslibet paruis triſtatur, atq; magis in magnis, ac pluri tempore, quàm alij triſtis eſt, & moeſtus, quo pacto vtitur nunc Hipp. ſicut & rurſum paullo poſt in ea quae in Cyzico gemellos peperit. Miratur autem Gal. cur non appoſuerit huic eſſe menſes vel ſuppreſſos ex toto, vel ſaltem imminutos, ſiquidem & acutè, & plethoricè videtur aegrotaſſe, ac propterea tertia die ſudaſſe, atq; menſtruorum copioſo fluxu eſſe iudicatam; imo uerò, & ipſe miror de Gal. qui cum millies dixerit, & praeſertim in lib. de diff. reſp. Hippocr. haud perſpicua, & cunctis manifeſta proponere, non viderit id nunc potiſſimum feciſſe, quando nullus, vel mediocris medicus eſſe poterat, qui intellecto liberationis modo non ſtatim exiſtimaret fuiſſe ſuppreſſa, ac forſan ob id ſaltem maxima ex parte aegrotaſſe, dicente eodem Hippocrate, atque etiam Galeno primo de loc. aff. nullum eſſe certius cauſſarum aegritudinis indicium ipſamet curatione.

EX MOERORE. πρόφασιν, id eſt occaſionem vocare cauſſam externam Hippocr. ſaepè dixit Galen. quae autem fuerit cauſſa externa; propter quam dum ſana eſſet, & erecta haec mulier triſtis, ac moeſta euaſerit non dixit: ſolent autem plerumque mulieres in moeſtitiam incidere ob indignationem, ob mortem alicuius clarae perſonae ob malum nunciũ, maximè uerò ob zelotypiam, & ob amorem, quemadmodum docet Galen. in lib. de praec. ad Poſth. c. ſexto, exemplo cuiuſdã mulieris, quam ipſe ex ſimili triſtitia ac taciturnitate amare neſcioquem Pyladem cognouit. IN SOMNIS. Inter alia mala, quae ante ueram aegritudinem habuit praeſens mulier, fuerunt uigiliae, inappetentia, atque ſitis. De vigiliis illud certum eſt eas, atque inappetentiam, ac ciborum abhominationem nihil aequè facere atque amorem, & zelotypiam; nam animus dum curis atque ſollicitudinibus angitur, haud permittit calorem naturalem quieſcere, ſeque ita à corpore abducit, vt id interdum omni ſenſu carere uideatur; id quod voluit ſignificare Hippocr. ſexto Epidem. ſectione quinta, tex. vndecimo, vbi dicit, περίπατος ψυχῆς φροντὶς ἀνθρώποις. Quid vota furentẽ, quid delubra iuuant; eſt mollis flamma medullas, dicebat de Didone amore flagrãte Virgilius.

De zelotypia verò Plinius & Seneca ſcribunt Moecenatem duos totos annos nil dormiuiſſe, quòd cognouiſſet ſuam uxorem ab Auguſto ualde amari.

SITIBVNDA. Qua ratione ſitis in moerore gignatur, & anxietas non eſt difficile iis percipere, qui ſciunt hiſce affectibus bilem in ſtomacho euocari, vbi membranam ei, & faucibus communem calefaciens, exſiccans, atque mordens, ſimul ſitim, atque anxietatem producit; & mirum eſt quantopere ſitiant illi, qui ad ſupplicia ducuntur ob ſimilem cauſſam. HABITABAT. Hippocrates de aegrotis loquens conſueuit dicere modo eos habitaſſe hic vel illic; modo decubuiſſe apud hunc uel illum, & cauſſa eſt, vt puto, quoniam vel nobiles erant, ita ut propria domicilia haberent, atque ſuarum rerum domini eſſent; vel ſine domo propria, ac forſan in alterius poteſtate erant; haec autem mulier ex prioribus fuit, quam dicit habitaſſe propè aedes Pyladis in Licio: Duo Pylades memorantur, vnus cytharoedus, qui Auguſti aetate floruit, alter ſaltator, quem à muliere amatum ſeſe deprehendiſſe Galenus teſtatur libro de praecogn. ad Poſth. capite ſexto; quis autem fuerit nominatus ab Hippocrate diuinari nequeo; niſi dicamus eum quoque fuiſſe ſaltatorem, vel luctatorem aliquem, qui habitaret in via laeui, & polita, ſic in Thaſo vocata ad differentiam uiarum inaequalium, & lutulentarum. Vtcumque autem ſit, nil refert diligentius inquirere. Ceterum illud ſcire intereſt propoſitam mulierem iam melancholico affectui ſuſcipiendo ualde obnoxiam prima die ſui morbi nocte incipiente à grauiſſimis ſymptomatibus fuiſſe oppreſſam; quae certè ualde ſimilia erant illis, quae ſolent accidere Daemoniacis, & effaſcinatis; nam tota prima die habuit dolores multos, id eſt multarum partium magnos, & aſſiduos; initio autem noctis timores fuerunt ipſi, ſermones multi, triſtitia, febricula, id eſt πυρέτιον. Mane conuulſiones multae, quibus intermittentibus delirabat, ac turpia loquebatur. Sed prius quàm vlterius progrediamur, circa haec conſideratione digna quattuor occurrunt; vnum eſt cur non incoeperit numerationem dierum à moeſtitia, vigiliis, & aliis, quae antea paſſa erat. Secundum cur primam diem adnumerans voluit addere horam praecisè, ſcilicet inchoante nocte. Tertium eſt an ſola menſtruorum retentio ob moerorem potuerit efficere tot mala, ſcilicet timores, ſermones multos, triſtitiam, conuulſiones. Quartum eſt qua ratione conuulſionibus illis multis intermittentibus delirabat, turpia loquebatur; ſimulque dolores multi, magni, & continui fiebant. Circa primum arbitror id ab Hippocrate eſſe factum, quia antea non decubuit, & (vt aliàs docui) plerumque ſolet Hippocrates numerare dies non a laeſis actionibus, ſed ab hora decubitus, aut etiam ab initio febris: vnde cum febris tunc ſolummodo inchoarit iure enumerationem dierum ab eo tempore incipiendam eſſe exiſtimauit; & notandum eſt Hippocratis vſum eſſe non admodum ſibi vſitata, dictione, πυρέτιον λεπτὸν, id eſt febriculam tenuem, quoniam proprium eſt melancho-

A liae, aut non habere febrem (diffinitur enim à Galeno eſſe delirium ſine febre) aut eam admodum exiguam, atque debilem. Ad ſecundum dixi aliàs ex Hippocrate ſecundo Epidem. partes diei habere proportionem cum partibus anni, atque veſperem correſpondere autumno, quem vocat ferinum Hippocrates, eò quod melancholici morbi eo tempore potiſſimum graſſantur; vnde cum veſpere quoque eadem ratione melancholia maximè ſaeuiat, voluit ſapientiſſime ſenex id in pra- B xi adnotare, cuius theoricam iam antea nos docuerat. Ad tertium dicendum eſt menſtruorum retentionem, vſqueadeo prauam ſemper eſſe, vt nullum fere, quantumuis foedi morbi genus reperiatur, quod ab ipſa fieri nequeat; praecipuè autem fiunt moerores, triſtitiae, melancholiae, deliria, conuulſiones, aliaque ſimilia; & non dubito id eſſe verum, quod Theologi noſtri profitentur à Daemonibus quoque eadem mala in mulieribus fieri, ſed ij vt plurimum ad infeſtandas eas vtuntur ſimi- C libus humoribus. Et ſi enim menſtrua ſint ille ſanguis ſuperfluus, qui fit a natura ob ſuſtentandum foetum intra, & extra vterum, quique, vbi foetus non adeſt, ſingulo menſe extra pellitur, vt hac ratione haudquaquam debeat ita perniciofus eſſe; attamen vbi diutius in corpore retinetur, praeſertim circa vterum, qui eſt veluti cloaca quaedam impura, ita foedatur ac corrumpitur interdum, ut veneni naturam referat, idque praecipuè cognoſcitur ex effectibus, quos producit, qui potiſſimum D circa animum apparent, tum quia ſexus muliebris puſillanimis ſuaptè natura eſt, & promptus ad ipſius animi laeſiones ſuſcipiendas, tum quia retentus is, in cor atque cerebrum vt plurimum reſtagnat, vbi cum animi ſedes poſita ſit, iure ipſum inſigniter violari contingit, vt perſpicuè ſatis docuit Hippocrates libro de morbis virgin. & de natura ac morbis muliebrib. Cauſſa autem, quamobrem potiſſimum ſymptomata melancholica incurrant, quibus ceſſant, aut imminuuntur menſes eſt, quoniam vbi diutius quàm par ſit menſes retinentur, E ſemper diuaporatis tenuioribus ſanguinis partibus craſſiores remanent, à quibus vapores craſſi, & obſcuri in cor, & cerebrum prolati contaminant, atque obſcurant tum vitales, tùm animales ſpiritus; quam contaminationem ſequitur deinde laeſio operationum, & cordis, & cerebri, fitque pauor maximè, & moeror, quoniam vt claritas ſanguinis gaudium facit, quemadmodum ſcribit Auicennas in Cantica, ſic obſcuritas moeſtitiam, & metum F parit; non quia terreatur anima, quemadmodum pueri in tenebris, vt dicebat Galenus in hoc ab Auerroe forſan haud male confutatus, ſed quia obſcuritas, & craſſities melancholicorum vaporum tardos, & hebetes facit ſpiritus omnes praedictos, eamque puritatem adimit, cum qua ſolet conſiſtere integritas functionum principum cerebri. Ad quartum, & vltimum dicendum eſt, quod ſcribit de epilepſia, & melancholia Hippocr. ſeptimo Epid. & Galenus tertio de loc. aff. ſeptimo, ſcilicet ubi humor in ventrem cerebri labitur fieri Epilepſiam, ubi uero in corpus fieri melancholicum, ſicque melan-

cholicos

cholicos fieri epilepticos,& è contra;haud secus ubi humor ad principium neruorum tendebat conuulsionem inducebat, ubi uero per totam cerebri substantiam fundebatur,delirium quod apparebat, in multa atque turpi locutione ubi in corporis ambitum,dolores fiebant multi,magni, & continui,nam & Aristoteles in fine septimi Ethicorum dicbeat corpora melancholicorum semper morderi;quod vero potius mane fierent conuulsiones in proposita muliere, caussa fortasse erat, quia tunc humor nocte coactus magis fundebatur, sicque fusus, neruorum principia laedebat. Galenus secundo de diff. resp. cap. ultimo, de hac muliere loquens putat etiam si deliraret,non habuisse respirationem magnam, & raram, sed potius qualis solet esse in conuulsionibus,quod hae illud superaret. Cur autem Hippocrates inter alia mala huiusce prioris diei potuerit, quod turpia loquebatur,puto fecisse ad testandam, melancholici delirii magnitudinem; siquidem cum mulieres soleant esse pudibundae, vbi turpia loquuntur signum est a consuetis moribus multum recessisse, ac propterea malum esse magnum, dicente Hippocrate, & Galeno primo prorr. & in Coac. pessimas esse modestorum turpes, & insolitas responsiones,atque locutiones, quod ἀισχρομυθεῖν dicit Hippocr.

SECVNDA DIE. Dicit Hippocr. eadem accidentia perseuerasse, at alia quoque fuisse adiecta,scilicet quod nil penitus dormierit, & febricula in acutam hoc est magnam euaserit. Nil dormiuit, quia id pene proprium est omnium melancholia graui laborantium,ut perpetuis cogitationibus prauis, atq; solicitudinibus agitati haudquaquam somnum capere queant,maximè cum amore, uel Zelotypia tentantur, & notandum est licet Hippocrates dixisset ante morbum eam fuisse uigilem, ac post subiungat praedicta omnia accidentia perdurasse etiam secunda die, haud tamen committere nugationem,cum addit (nihil dormiebat,) quoniã aliud est uigilem esse, aliud est nihil penitus dormire, quippe quod etiam qui parum aliquid die dormiunt ἄγρυπνοι vocantur ab Hippocr. modo nocte non dormiant,ut significat Cels. cap. primo,libri secundi ex sententia Hipp. tertio aph. 24. 31. nil uero dormire dicuntur,qui neq; die,neq; nocte somnum ullum capiunt: unde praesens mulier ante morbum poterat dormire die, & tamen uigil uocari ab Hippocr. in morbo autem neque die, neque nocte dormiebat; Facta est autem febris acutior, quoniam cum paratum esset corpus ob retentum sanguinem hoc motu animi,& corporis incenso,& agitato acuta fuit febris.

TERTIA. Versipellis planè, & dolosus fuit hic morbus, qui in tanta temporis breuitate magnas,uariasque mutationes habebat; etenim inquit tertia die,eiusque nocte primum conuulsiones defecerunt,quoniam concussu anteacto translatio facta est sanguinis melancholici a principio neruorum, uel a uentre ipsius cerebri ad corpus,ubi non modo fecit in somnum inclinationem uerumetiam paulo post uigilias, & delirium iuxta sententiam Hippo. nuperrimè citatam de melancholicis,& Epilepticis;

A & iuxta id quod scribit Galenus primo prorr. uigesimoseptimo. vbi fit mutatio,materiae in cerebro ab vna in aliam partem fieri quoque uarietatem symptomatum,scilicet actionum laesarum; Neque delirium erat simplex,sed ualidum, ita ut exiliret,neque sese continere posset,nimirum commorso, atq; vehementer agitato cerebro ab humore illo inimico,& molesto; quam diram commotionem membrorum omnium haud mirum fuit,si acuta febris est secuta; hoc est ea, quae prius placidior fuerat, B ingens incrementum suscepit.

AD HANC NOCTEM. Inter alia admiratione digna,quae habuit praesens casus fuit subita quam nunc subiungit Hippocrates exitiosissimi, & dirissimi morbi ad salutem commutatio; & certè illud habent insignes euacuationes, ut mirabilia faciant, quemadmodum accidit propositae mulieri cum noctu copiosissimus sudor calidus, & per totũ effluxisset,simulque retenta menstrua prorupissent iudicata, atque a praesentaneo periculo erepta est, C ita ut a febre libera remanserit,ad mentem redierit, & consequenter dormierit. Coeterum illud non exiguam praebet dubitandi occasionem, quo pacto in die non critica,& cum urinis potius malis,quam bonis potuerit adeo bona fieri iudicatio. Respondendum est nos ignorare an morbus redierit, quandoquidem Hippocr. postquam reliquit eam ut sanam, nec amplius uisitauit, nec forte quicquam de ea quaesiuit,proptereaque siluit, neque enim a ratione alienum est potuisse post aliquot dies morbum D reuerti. Vel dicere possumus, quod spectat ad decretoriam diem non inconuenire, quin ea nox, quae sequuta est diem tertiam, & in qua fuit facta iudicatio, fuerit initium quartae, atque iudicatoriae diei, quemadmodum grauia illa symptomata,quae tertia die euenerunt, ex illis fuere.quae solent crisim antecedere, ob idque decretoria uocari, atque eo magis in hanc sententiam inclinor, quod morbus uisus sit nocte antecedente primam diem principium sumpsisse;nam solent eadem penè hora E morbi benè,uel malè finiri,qua etiã inchoãt. Quod porro urinae essent nigrae tenues,absbue sedimento cum aeneoremate rotundo,quae non modo cruditatem materiae ostendunt,uerumetiam ipsius coctionis contrarium, dicunt aliqui tales fuisse, quoniam menses cum essent prorupturi, eas ita colorarunt;uerum cum alia sit uia urinae, alia menstruorum,haud facile est intelligere, quo pacto possit ab iis nondum in uterum fluentibus urina colorari; praeterea non tantum color ipsarum aestimari de- F bet, pro urinae coctionis significatione, quantum tenuitas,carentia sedimenti, & eneorema rotundũ, quae quidem haudquaquam potuerunt praestari a menstruis fluentibus, immo potius hac ratione debuisset esse urina crassa, quam tenuis, & cum sedimento quam sine; Itaque satius est dicere hunc casum forsan Hippocr. ob id nobis tanquam admiratione dignum fuisse propositum, ut intelligeremus quandoque etiam iudicia fieri sine urinae coctione; imo uero cum urina mala,quando praesertim praecipuus morbus haud est in uasis, & humor melancholicus expurgatur per ipsam uesicam; sicut hui-

mulieri contigisse uerisimile est;in qua non tantum per sudorem,& menstrua, uerum per urinam quoque facta fuit excretio succi melancholici, quae tamen haud tanta fuit,ut potuerit eam,quae erat antea tenuis crassam reddere; atque huic interpretationi uidetur attestari Galenus dicens urinae nigredinem haudquicqnam difficile effecisse, propterea quod melancholicorum menstruorum suppressio erat; propter quae uerisimile est delirium, timorē, atque alia animi mala sibi contigisse. De curatione autem id summatim dicendum est, cum caussa omnium penè malorum fuerit menstruorum suppressio; omne studium eo fuisse conferendum,ut illa reuocarentur,sublatis caussis omnibus, tam externis, quam internis; & quod spectat ad uiuēdi rationem ipsa erat mediocriter alenda cibis potissimum iis, qui melancholicum humorem demulcere putatur, & certè quia statim conuulsiones, & graues animi laesiones coeperunt apparere a uino abstinentiam ualde commendassem. Ad haec aliis animi perturbationibus sedandis studendum fuisset, siquidem ex moerore,ac tristitia, siue ob amorem, siue ob aliud quippiam contractis coepit primum aegrotare, nā tantam uim habet moeror, ut dixerit Galenus ter-

A tio de praesag.ex puls.cap.quarto non modo ab eo diarias,uerum etiam hecticas,& pestilentes fieri febres;instituta victus ratione, tum de sanguine mittendo erat decernendum,locus autem planè eligendus statim fuit, uenarum infernarum, & quia alui excrementorum nulla fit ab Hippocr. mentio primum uel clystere acriori, uel aliquo lenitate medicamento sollicitari debebat, potest mitti sanguis a poplite,uel saphena,atque in ea maiori copia,quae a uiribus aegrotantis innoxie sustineri poterat iuxta B id quod scribit Galenus sese fecisse in ea muliere macilenta,& inappetente,cui ob suppressas purgationes menstruas aegrotanti sese ultra sanguinis duas libras maximo cum fructu misisse testatur libro 6.Epid.cap.tertio. tex.29.Misso autem sanguine,& per sectam uenam, & per cucurbitulas scarificatas, & per ipsas scarificationes, si opus fuisset, erat tum accedendum ad cor tuendum atque etiam ipsum cerebrum per frictiones inferiorum partium, & ligaturas,per oxyrhodina,& cordis linimenta,& C similia,intus uero fuissent ea administranda, quae menses prouocant,& simul melancholicum humorem demulcent, quae etiam ipsis mensibus fluentibus solent adhiberi,nisi illi copiosiores fluant.

HISTORIA TRIGESIMA OCTAVA.

IN Laryssa Virginem febris coepit. ardens,acuta,uigil,sitibunda: lingua fuliginosa, sicca: vrinae boni coloris quidem, sed tenues. SECVNDA laboriose, non dormiuit. TERTIA multa prodierunt ab aluo, aquei coloris: & sequentibus exibant talia cum bona tolerantia: QVARTA minxit tenue,paucum:habuit enaeorema sublime: non subsedit: delirauit in noctem. SEXTA è naribus large effluxit multum: horruit; sudauit multo calido per totum: absque febre iudicata est: in febribus autem, et iam facta iudicatione, muliebria prodierunt tunc primum:uirgo enim erat:erat autem semper anxiosa,horrida; & rubor faciei: oculorum dolor: grauitate capitis laborans;huic non rediit: sed iudicata est: labores in paribus.

IN LARYSSA VIRGINEM. Plures fuisse urbes Larissae nomine uocatus,ex Strabonis libro nono alias significauimus, & inter alias erat quaedam in Actica regione ubi forsan haec uirgo aegrotabat,& quam forte ibi uisitauit Hippocrates; Habitationem non nominauit, nec quicquam aliud,quia cum esset uirgo noluit,iuxta sua praecepta nimis esse curiosus; Cuius autem esset aetatis licet neque ita constet,attamen adolescentulam fuisse circa vigesimumquintum annum, atque etiam ultra conijcio, ex eo quod copiosus sanguis ex naribus sibi effluxit in aegritudine,& quod Hippocrates inquit tunc primum sibi menstrua coepisse fluere,quodque esset uirgo repetit;scimus N. plerisque hoc tempore menstruas purgationes inchoare,& magnas in corpore agitationes fieri,ut propte

D rea etiam tum grauissimis aegritudinibus soleant tentari;quamquam suspicari etiam licet forsan tardius quam par erat coepisse naturales illas purgationes,ac idcirco,& grauiter laborasse, & in aegritudine largam sanguinis copiam profluxisse. Coeterum uidetur admiratione dignum, quo pacto statim correpta sit febre ardente,& acuta,cum siti,uigiliis,lingua fuliginosa, & sicca, urina tamen fuerit boni coloris, sed tenuis. Nisi dicamus quod supra, scilicet eam habuisse in corpore praeparationem in E signem, quia eo tempore incipiebant menstrua & forsan tardius,quam conuenisset;quamquam dubitandum est quoque non ita cito ipsam decubuisse, & quando Hippocrates fuit accitus, illam iampridem leuiusculae aegrotasse;sed utcunque sit,sanguis nimius,& nimium retentus, propterea que maxima ex parte biliosus redditus, coepit circa uiscera, &

uterum feruere, ac putrere, unde facta est febris ardens, sed cur addit Hippocrates, etiam fuisse acutã? dicendum est uoce ὀξὺς uoluisse Hippocratem significare, eam febrem non fuisse ex iis ardentibus, quae sunt mitiores, sed potius fuisse magnam, & grauem, ut etiam ostendebant symptomata sibi coniuncta, nempe uigiliae, sitis, nec non fuliginosa, atque arida lingua, quae omnia aliunde non nascebantur, quam ex ingenti aestu, & calidi humoris, ac proximi uisceribus magnis combustione: sic enim Aristoteles trigesimaquarta, sect. probl. quarto. dicebat linguam esse indicem febris ardentioris, quia bibula est humoris, & pulmonibus superposita ob quod humoribus, & fuliginibus inde manantibus primum coloratur. Porro de urinis quod dicit eas fuisse boni coloris, sed tenues, non est mirum, quia iam coeperat natura propendere ad caput, eo quod materiam sanguineam, & incensam dirigere, ut euentus postmodum satis docuit, quando praeter alia capitis symptomata, die sexta sanguis multus large profusus est ex naribus.

SECVNDA LABOR. Notat Galenus, & bene, hoc esse ex miris exemplis, quibus obseruauit Hippocr. diebus paribus fieri interdum iudicationes, ita securas, ut nulla fiat recidiuatio, sed habuit & aliud rarum, quod iudicata est omibus ferè euacuationibus, alui, sanguinis è naribus, ex utero, nec non sudoribus; unde iure dicit Hippocrates omnia die secunda fuisse laboriosa, & praesertim nil dormiuisse; & notare uoluit maximè, quod non dormiuerit, quamquam dixisset etiam in prima die fuisse uigilem, quasi tunc parum aliquid dormierit; secunda uero die nihil penitus somni habuerit; potuit etiam hoc fecisse, ut indicaret hunc morbum ante alia petiisse cerebrum, idque fuisse confirmatum quarta die quando delirauit; & aduertendum est in antecedente historia similiter uoluisse Hippocr. adnotare quod in prima die fuisset uigil, secunda nil dormiuisset, quasi mirum & notabile sit statim secunda die in morbis amitti somnum.

TERTIA. Disputant aliqui utrum legendum sit ὑδατοχρόα an ὑδατοχλώρα & postremam hanc lectionem alteri receptiori conantur praeferre quod sit familiaris magis Hippocr. & quod aquae nullus sit color, sed quamquam non diffiteor apud Hipp. non rare haberi similem uocem quae significat bilem aquositati commixtam, atque hanc etiam uidetur magis probare Galenus tertio, in tertium Epid. contex. 72. attamen, & Hippocrates, saepe mentionem facit urinarum colore, & substantia aquam referentium, quas Celsus uocat perliquidas, & Herotianus ὑδατόχροα οὖρα idest aquae colorem referentia uidetur interpretari; neque ualet quod aquae nullus dicatur color, quia sicut dicitur aqua ἄποιον sine ullo sapore, cũ tamen habeat proprium, qui passim uulgo dicitur aqueus. sic dicitur sine colore, cũ tamen habeat proprium quẽdam. Verum siue hoc, siue illo modo legatur, haud multum interest; possunt enim alui excrementa exiisse aquosa, hoc est quodammodo, & substantia, & colore aquam referentia; possunt similiter profluxisse aquabiliosa, hoc est aquositate, & bile commixta, uel biliosa, sed

A instar aquae tenuia; atque fusa, quae illud praecipuum habebant, quod faciliter inter exeundum ab aegrotante ferebantur; erat autem iuxta Hippocr. tertio aphor. hoc signum ea quae debebant, scilicet tenues & biliosos, ac putridos humores euacuari, a quibus febris ardens, & acuta producebatur.

QVARTA. Cum, ut dicebam, proposita aegritudo exacerbationes haberet paribus diebus, merito quarta dies fuit satis grauis, nempe qua urina non laudabilis apparuit; nullus sudor factus est;
B & nocte delirauit, urina fuit tenuis, pauca, & cum sublimamento eleuato; fuit enim tenuis, & pauca, quia praeter morbi cruditatem aluus quoque fusa erat, nempe quam dixit tertia die, & sequentibus biliaquosa fudisse, ad haec enaeorema illud eleuatum, ut dicit Galenus flatum indicabat ex sua natura non delirium, siquidem ubi nebulae priuantur flatu, qui ipsas sursum sustineat, in fundum labuntur, neque Hippocra. in progn. ubi loquitur de urinis haudquaquam futuri delirii signũ esse docuit hu
C iusmodi sublimamentum sed cur Hippocrates adnotauit non habuisse subsidẽtiam, quod soepe etiã in aliis aegris facit; cũ tamen haud operae precium sit ea quae non contigerunt enarrare; alioquin immensum nimis opus fuisset. Respondendum est hoc fere tantum de sudore, & de sedimento adnotare consueuisse Hippocr. quando uerisimile, & potuisse alterum contingere, nam interdum usu uenit ut urinae habeant praeter nubeculã, etiã aliquid in fundo, uel quod est in summo paullo post in fundũ
D tendat, quorum neutrum ad fuisse huic aegrae placuit sibi adnotare, ut indicaret uere eam fuisse tenuem, atque cruda. Verum quod delirauerit, non fuit ita mirum, quia antecedentes illae, & continuatae uigiliae, linguae prauitas, & urinae tenuitas praedicere poterant futurum esse eiusmodi motum ob calorem, & siccitatem cerebri a uigilia indicatam, & ob materiae ad superiora motum.

SEXTA. Non nominat quintam, uel quia non
E uisitauit ea die aegram, uel quia nil obseruatu dignum contigit. Sed uere dicit Galenus hoc mirum fuisse, quod sexta die facta sit iudicatio, atque ea satis felix per sanguinis e naribus fluxum, & per uniuersalem sudorem, quandoquidem hac die tyrannica nil gratum & securum fieri consueuit. Fuit ergo sanguinis fluxus largus, & multus: hoc est copiosus, & multitudine, & duratione; quòd enim ab hac parte fluxerit sanguis. (quod Plinius soli homini contingere scribit libro undecimo cap. 38.) est quia in ardẽtibus feruet sanguis biliosus, qui facile sursum
F latus per uias naturae ipsi magis dilectas euacuatur; fuit uero copiosus quoniam, ut statui, menses tardauerant uirgini, & forsan per se fluebant, cum Hipp. dicat mulieri si menses deficiant bonum esse sanguinis e naribus fluxum quinto aphor. trigesimotertio & hoc forte significare uoluit Hippocrates hisce uerbis (tunc primum menses fluxerant) ac ꝓpterea cumulatus fuit copiosus sanguis, qui ut pri mũ carcere rupta, excludi coepit, & supra. & infra copiosus erupit, quo factum est, ut secuta sit egregia atque felix in die sexta iudicatio, ita ut sit etiam a febre ex toto liberata quomodo uero simul factus

sit

sit sudor calidus, & uniuersalis in tanta sanguinis profusione, haud ita facile est definire, nisi dicamus hoc quoque febribus ardentibus esse familiare, ut iudicentur sudore, quod tanto minus admirabile fuit in hac uirgine, in qua multum seri exuberasse docuerunt illa aquosa excrementa, quae tertia die apparuerunt; esse uero sudorem bonum, qui è toto corpore calidus fertur, iam in prognos. abundè monstrauit Hippocr. sed dicet aliquis quae fuit caussa, quamobrem futurũ adeo copiosum sudorem, haudquaquam rigor, ut consueuit, sed horror antecessit, Aliqui coxtentus & interpretes uocem πολὺ coniungunt cum subsequente φρίξασα quasi dicat Hippocrates cum multum horruisset; sed si uox coniungatur antecedenti, ut in pluribus est, puto fuisse quia maior portio humoris illius biliosi, & acris, a quo fit rigor una cum sanguine ferebatur, tum ad nares, tum ad uterum, tum etiã ad aluum, per quas uias etiam euacuata fuit.

IN FEBRIBVS. Quod alias facere consueuit Hippocr. id nunc quoque facit, ut post narrationem symptomatum dierum singulorum aliqua cõmunia ponat. Atque illud primum est, quod in febribus ipsis; atque etiam iis iudicatis, & finitis menstrua fluebant; quodque tunc primum inchoarat quoniam uirgo erat. Casus huiusmodi, (ni fallor) erat, non quod continuo, dum febre laborauerit, mẽstruas purgationes haberet, alioquin quomodo potuisset in sexta iudicari per largam sanguinis profusionem; sed quod ubi febris exacerbatur tunc potissimum effluebat sanguis, & iure dixit, in febribus, quoniam uis ipsa febrium erat, qua sauguis ardentior factus magis ad siti expulsionem naturam incitabat; praeterquamquod puto hanc fuisse potissimam caussam, cur menses qui alioquin tardauerant tũc primum coeperint effluere impetu febris ipsius prouocati, & propterea paulatim nec copiosi prodeuntes. Sed dicet aliquis cur Hippoc. (Virgo enim erat?) Puto addidisse, quia non inconuenit, ut aliqua simul deflorata sit, & nihilominus careat menstruis, quandoquidem ut testatur Arist. repertae sũt etiam aliquae, quae licet usae sint uiro, haud tamen unquam menstrua habuerunt; imo uero etiam absque iis conceperunt, & pepererunt. Cur porro haec uirgo post iudicationem quoq; habuerit ea, & post largam è naribus sanguiuis effluxionem, existimo triplicem fuisse caussam, copiam sanguinis diu collecti, & retenti; exitum non confertim, sed paullatim factum; ac postremo lubricitatem aliquam in ipsis uasis relictam; fit enim interdum, ut post uiolentam, & assiduam aliquam excretionem uasa per aliquod tempus lubrica, & hiantia remaneant, sicq; sanguis diu sponte profluat, quod pariter intestinis post longam, & largam aliquam euacuationem contingere quotidie obseruamus.

ERAT AVTEM. Quod praeterea huic uirgini perpetuo affuit in morbo, erat anxietudo, atq; horror, nec non faciei, & oculorum dolor, simulque capitis grauitas, quae symptomata non tam sequebantur ipsius febris, & humorum peccantium naturam, quam menstruornm non iuges, sed exiguas, & interpollatas excretiones: scimus. n. maiorũ mulierũ partem dum purgantur nec multum, affici capitis grauitate, praesertimque iis, & uultum & oculos alterari, ut docent maculae, quae subtus oculos tunc conspiciuntnr; imo hac etiam ratione menstruatae mulieres solent specula commaculare; vt Arist. monstrat lib. de sens. & sens. & in probl. quod potissimũ ab ipsarum oculis exeant inquinamenta, quae speculis adhaerentia turpitudinem, & obscuritatem iis inducunt; quae omnia etiam ab Hippocr. secundo Epid. sect. tertia. commemorantur, tanquam fiant fluentibus mensibus maximè in uirginibus, & cum primum fluere inchoant. Cur autem maximè haec contingant circa caput, & faciem est, tum consensus uteri per neruos cum parte capitis antica commemoratus ab Hippocr. & a Gal. sexto Epid. sect. prima. tex. secundo tum praesertim, quia ubi fit in toto corpore agitatio, facilius coeteris membris, ut dicit Hippocr. quarto de morb. caput ipsum recipit, ut uidemus fumos ad tectum suapte sponte ascendere, ubi ignis fit. Haec autem omnia, quae contingebant circa caput oculos, & uultum erãt satis clara indicia futuri sanguinis è naribus fluxus; quem dicit Hippocr. quinto aphor. trigesimotertio. optimum esse ubi menses deficiunt; uel, ut ego addo, imminuti sunt.

HVIC NON REDIIT. Quamquam solutio huius morbi facta esset per insignes, atque probatas euacuationes; nihilominus aberat praecipuũ signum, nempe coctio; dicit autem Hippocr. secundo Epid. quae disparent sine signo esse infida, & φιλυπόστροφα, idest solere rccidiuare; unde debebat hic morbus reuerti, cumque hoc non contigerit, tanquam rarum quid Hippocr. uoluit adnotare; sicut etiam quod absoluta, atque secura iudicatio facta sit in diebus paribus etiam fiebant exacerbationes: etenim si uideatur Galenus primo de dieb. decret. cap. quarto, & quinto uix dici potest quam periculosam, & exitiosam, & incertam, & nullo modo securam faciat sextae diei iudicationẽ. Modo aliquid proponatur de curatione, quam uerisimile est sibi fuisse adhibitam; cumque constet hanc uirginem statim laborasse febre ardente operae precium est credere statim quoq; fuisse propositum tenuissimũ uictum, ptissanam, aquam, uel succum granatorum, aut quippiam aliud simile, quod moderatè alere, neque onerare posset; De operatione chirurgica non puto quicquam medicum cogitasse, cum Hippocr. in fine historiae dicat aegrae ab initio morbi fluxisse menstruas purgationes, quae in uirgine debebant forsan esse parciores iusto, & maximè si tardiusculae, ut reor, fuerint; quo in casu haud ab re fuisset pertundere unam poplitis, uel tali, uti frictionibus ligaturis cucurbitulis scarificatis cruribus, aut prope pectinem non scarificatis. De parte uero pharmaceutica in qua dicebat Corn. Cel. initio libri septimi fortunam sibi multum uendicare, ita incedendum fuisse arbitror, ut prima die nisi aluus sponte fluxisset ea moueri debuerit, aut clystere, aut aliquo subductorio medicamento & forsan factum est, usu clysteris inuitata natura profuderit die tertia multa aquosa, atque biliosa. De reliquis habuimus in alia historia statim in febre ardente aquam

frigidam

frigidam exhibitam maximè contulisse, qua de re A tunc multa diximus, & aliqua repetentur ubi opus fuerit. Atqui dubium est an fuerit usurpatum hoc in casu remedium; siquidem ex una parte Hippocr. nil meminit, ut tunc fecit: ex alia parte & alui fluor tertia die, & salus sexta secuta testari possunt initio simile subsidium fuisse suppeditatum, postquam tā febris ipsius natura, quam sitis, linguae ariditas, adolescentia, aliaque plurima partim exigere, partim permittere uidebantur, id saltem debuit fieri, ut statim coctioni humorum studeretur, simulque putre- B dini, & prauitati obsisteretur, tum decoctis accommodatis, atque saepius commemoratis, tum confectionibus unctionibus, profusionibus, aliisque externis, atque internis auxiliis, praesertim circa os uentriculi, quod fuisse non parum uiolatum ostenderūt illae frequentes anxietates. Coeterum quaeri posset, cum dicat Hippocr. etiam post iudicationem perrexisse mensium fluxiones, utrum circa illas fuisset quicquam curandum; qua de re ita censeo fuisse deliberandum, ut si fluentibus ipsis corpus alioquin in sanitate proficeret; nil planè innouaretur; sed id totum ipsi naturae permitteretur: sin autem parcius prodiissent, iuribus aliquibus ex cicere rubro, radice petroselini, et ythrodani, foliis cap. uen. ad haec frictionibus assiduis erat auxiliandū, quemadmodum ipsis largè exeuntibus, simulque corpore elanguescente fuisset cucurbitulis mammis adhibitis, partium superiorum frictionibus, & ligaturis cibis, atque potibus nonnihil adstringentibus, & incrassantibus agendum, cuiusmodi est pro potu subastringens uinum, & aqua chalybeata, cibi similiter in aqua chalybeata cocti cum portulaca; oxalide, plantagine, polygono, fercula ex farre, oryza, pane trito, aliaque similia.

HISTORIA TRIGESIMANONA.

APOLLONIVS in Abderis erectus degens morbum ferebat tempore multo: erat autem magni lienis: & circa iecur assiduus dolor tempore multo perseuerabat; atque tunc icterius euaserat: flatulentus, caloris subalbi: edens autem, & bibens intempestiuius bubulam, calefactus est aliquantum primo: decubuit; lactibus uero cum esset vsus coctis, & crudis multis, caprillis, & ouillis, & uictus ratione praua: omnium laesiones magnae: etenim febres exacerbatae sunt: uenter assumptorum nihil reddidit dignum effatu: urinae, & tenues, & paucae prodibant; somni non aderant: inflatio mala: multa sitis, comatosus: hypochondrii dexteri eleuatio cum dolore: extrema ubique sub frigida: parum obloquebatur obliuio omnium, quae diceret: mente errabat: circa uero DECIMAMQVARTAM a qua cum riguisset, recalefactus est; decubuit, & furore tentatus est. clamor, tumultus: sermones multi, & rursum quies; & sopor tunc inuasit: post haec autem aluus turbata multis, biliosis, sinceris, crudis: urinae nigrae, paucae tenues multa ferendi morbi, difficultas deiectiones uario modo: uel enim nigrae, & paucae, & uirulentae: uel pingues, & crudae, & mordaces: secundum autem tempora uisus est & lactea reddere; circa uero VIGESIMAMQVARTAM placatio: alia quidem in iisdem; parum autem ad mentem rediit: ex quo uero decubuit, nullius recordatus est: rursus autem cito mente errauit: mouebantur cuncta ad deterius. circa uero TRIGESIMAM febris acuta: deiectiones multae, tenues: delirium: extrema frigida: sine uoce: TRIGESIMAQVARTA extinctus est: huic usque in fine. ex quo, & ego uidi: aluus turbata: urinae tenues, nigrae: comatosus: uigil: extrema frigida: delirium usque in finem Phreniticus.

APOLLONIVS IN ABDERIS. C Id uidetur quasi fatale in hisce commentariis fuisse Galeno, ut quo magis Hippocrates longus est in enarranda historia, eo sit ipse breuior in exponenda, quemadmodum in praesenti clarissime conspici tur, ubi cum Hippocrates fusissimè Apollonii Abderitani casum enarret ipse tamen Gal. nil aliud dicit, quam Hippocratem more solito in fine historiae summatim quaedam symptomata continua proponere,

nere, ex quibus facile potuerit unusquisque sagax medicus praecognoscere futuram mortē, quasi uero caetera sint satis perspicua; & quamquam uerissimū id sit, nihilominus multas & magnas habet speculationes, quas minime praetermittere oportet. Hippocrates uisitasse hunc aegrotantem ipsemet in fine historiae significat. atqui non est ita certum, quot diebus, & quando primum uisitauerit; etenim licet non ita commemoret, quae contigerunt ante decimamquartam attamen meminit duntaxat decimaequartae, uigesimaequartae atque trigesimaequartae ex quo posset quispiam suspicari hisce potissimum diebus illum uisitasse; uerum illud, quod ipsemet narrat est scilicet ex quo accessit ad uidendum aegrotantem uaria, & grauia symptomata habuisse, quae sint morbi initio haudquaquam apparuerunt; neque fieri potest ut semper affuerint; praeterea dicit ex quo uidit eum semper fuisse phreniticum; est autem uera phrenitis morbus acutissimus ita ut celerimè, & ad summum septima die interimat; ut hac ratione potius existimandum sit Hippocratē fuisse uocatum circa aegritudinis finem, & propterea quicquid de aliis antecedentibus diebus adnotauit audiuisse ab adstantibus, nisi potius dicere placeat Hippocratē hic pro phrenitide more suo intelligere graue delirium, non tamen ueram phrenitidem; ac ipsum fuisse uocatum primum decimaquarta die quando coepit immanius insanire, cum antea leuiter tantum delirasset. Sed de his suo loco iterum dicam; nunc tempus est ad historiae examen succedere, & primum de nomine, & patria nil dicere necesse est; tum qui aliàs contigit nobis de Abdera sermonem facere; tum quia haud licet faciliter diuinari, quis hic fuerit Apollonius, cum fuerint eius nominis plurimi apud omnes, & in omni aetate; Apollonius itaque, ut ego puto, uir aetatis mediae a natura non admodum rectè constitutus priusquam in febrem incideret diu caussarius fuit, atque adeo, ut uix sese sustentare atque erectus ambulare posset; id enim significat apud Hippocratem uerbum ὑποφέρειν. Huiusce autem incedendi, & operandi imbecillitas caussa erat, quod magna uiscera habebat, assiduo circa iecur dolebat, tum ictericus, flatuosus, atque coloris albi erat. Hic ergo fuit status Apollonii Abderitani multo tempore antequā aegrotauerit; & appellaui ipsum caussarium, quod ueteres ut docui in uariis lectionibus sic uocarent eos, qui caussas morbi intus gestabant, potiusque male, quam bene ualentes erant. Porro qui essent uocati μεγαλοσπλάγχνοι apud Hippocratē (appellatio Hippocrati satis usitata) docent Erotianus, & Galenus plerisque in locis potissimum autem septima die uict. acut. nono ubi colligitur ueteres uocasse μεγαλοσπλάγχνους eos, qui a natura habent magna uiscera scilicet pulmones, iecur, splenem, ut Euripides dixit μεγαλοφρένας. Medicos uero sic nuncupasse, eos qui habent morbo quopiam, nempe inflammatione, uel oedemate, uel scyrro uiscera tumentia, quemadmodum Paul. Aegin. libro primo c. 96. sic uidetur appellasse eos, qui magna uiscera, ac tumoribus suscipiendis ob noxia habent; ceterum hoc in loco utro modo locutus sit Hippocrates dubitari posset; nisi sequentia uerba satis clare ostenderent Apollonium potuisse quidem, & a natura habuisse iecur, atque splenem magnum; uerum tunc fuisse etiam praeternaturam secundum illa affectum scilicet obstructionibus, ac tumore laborasse, nondum tamen inflammatione, quando nec adhuc febricitabat. Cur autem Apollonius haberet ampla, & tumentia uiscera, nihilominus assidue dolebat tantum circa iecur, caussa fuit, tum quia suapte natura splen, ac pulmones minus subiiciuntur doloribus, quam iecur ob propriam ipsorum constitutionem; tum maxime qui erat maior iocinoris tumor ob retentam in ipso bilem; unde tam humoris acrimonia, quam distensione ligamentorum, inducebatur dolor; caussa uero propter quam in uiscerum magnitudinem praeternaturalem & morbosam inciderit, existimo fuisse, quod praua uiuendi ratione uteretur, & praesertim multo ac prauo potu aquae Abderitanae, nec non cibis crassioribus, qualis caro bubula; si enim ut uidebitur Hippo. dicit hunc incidisse in febrem ob similem deterrimum uictum, uerisimile quoque est ab eadem causa ante febrem male ualuisse. Scribit in quadam Epistola Brutus sese ubi in Insulam Lemnum contulisset, ibi reperisse cunctos malè coloratos, quod non ob aliud, quam ob ptisanae aquae uitium contingebat; describit & Hippocrates libro de intern. aff. quendam hepatis affectum ex carnis bubulae esu natum, & uini potu.

ET TVNC ICTERICVS. Praeter assiduum iocinoris dolorem habebat Apollonius alia tria mala priusquam febriret; icteritiam, flatuositatem, & leucophlegmatiam appellatam. Icteritia est color totius corporis deprauatus ob effusionem bilis in uniuersum eius ambitum; effunditur autem uel quia copiosa generatur, uel quia non attrahitur a cysti fellis, uel quia attracta impeditur, quo minus, ut a natura constitutum est, in intestina transeat in Apollonio fiebat icteritia, quantum conijce re licet, non tam quod copiosa bilis gigneretur, quam quod ob iocinoris obstructionem, atque etiam ipsius uesiculae haudquaquam attrahebatur; Fiebant uero obstructiones a crassis, & uiscidis humoribus cumulatis ob prauam uictus rationem praesertim ob aquae crudioris potum, atque bubulae carnis esum. Verum illud non exigua dubitatione dignum, quomodo hic aeger simul ictericus, & flatuosus esset, quoniam ut scribit Hippocr. quinto aphor. ultimo. icterici non fiunt admodum uentosi praeterquamquod icteritia fit ab humoribus calidis, flatus uero a frigidis. Ad quod responderi potest dupliciter uno modo, quemadmodum. Gal. in aphorismi illius commentario docet, scilicet Hipocr. duabus dictionibus usum esse, ferè, & non admodum, ut interrumperet perpetuitatem aphorismi, quasi fiat quidem, ut simul quispiam sit auriginosus, & uentosus, sed raro, sicuti raro contingit in auriginosis partes ad uentrem attinentes esse imbecillas. Vel responderi potest ictericos factos ob copiam bilis non fieri uentosos; sed illos tantummodo qui tales euadunt ob humores crassos, & crudos obstruentes iecur, & uesiculam, ex quibus pariter

ratione

ratione imbecillitatis caloris eleuātur flatus qui retenti in hypochondriis inducunt tensionem illam, quam uocant medici ἐμπνευμάτωσιν, seu inflationem. De leucophlegmatia, quae est & ipsa symptoma in genere affectuum mutatorum idem propè dicendum est; factam eam fuisse ob aquosum languorem, ut dicebat Horatius, seu ob pituitosum sanguinem in uniuersum corpus distributum, tam in uenas, quā in spacia carnium, qui similiter in Apollonio generabatur, eo quod natiuus calor, qui est succorum uerus author ualdè esset hebetatus, tum a calore praeter naturali, tum ob uestitam perspirationem ex obstructionibus enatam; quamquam haud simpliciter dicit Hipp. Apollonium fuisse album, sed subalbum, & Hippocr. secundo Epid. in fine prima sect. inquit ictericorum ex iocinorum colorem ad subalbidum uergere, quemadmodum & ij, qui pituita alba laborant.

EDENS AVTEM & BIBENS. In sanis corporibus comedere, atque bibere ἀκαιροτέρως. idest intempestiuè semper damnosum est, multo magis in corporibus caussariis. Atqui Apollonius non tantum in hoc peccabat, ut praeter tempus, & copiosius, quam par esset, ederet, uerum etiam carnē bubulam edebat: Hippocr. enim libro secundo de diaeta dicebat carnes bubulas esse robustas, aluum sistere, & aegrè in uentre coqui, propterea quod crassi & multi sanguinis huiusmodi animal est, & Gal. tertio de fac. alim. dicebat carnem bubulam praeter multas alias noxas lienis tumores, & hydropas facere, ut iure dixerim huiusmodi uictu a principio Apollonium contraxisse malum illum in uiscenibus habitum: nam ut retro dicebam Hipp. in libro quoque de intern. pass. sermonem habens de quodam morbo hepatico, in quo dolor hepatis vrget, & color fit ueluti malicorii eum scribit in aestate fieri, ex carnis bubulae esu, & nimio potu uini. Itaque factum est, ut cum esset Apollonius iam malè affectus & prauo uictu uteretur tandem inciderit in febrem, atque ita decumbere fit coactus. Est autem facta febris, atque ea leuis primum & exigua, quoniā a crassitie, & duritie carnis bubulae sunt auctae obstructiones, & consequenter calor praeternaturalis, qui tandem cordi communicatus febrem peperit, & sic decumbere coactus est, nequeūtibus amplius inualidis uiribus corporis onus erectū sustinere.

LACTIBVS AVTEM. Certè aeger hic intemperatissimus esse debebat, ut sunt complures, postquam non solum sanus, uerum etiam aeger maximè in uictu delinquebat; nam non desunt qui abutentes sanitatis beneficio passim errant; sed tempore aegritudinis sese prudenter regunt; sunt rursus, qui omni tempore uiuere nolunt liberè, atque hos dicebat Galenus libro de cur. rat. pet san. miss. non esse medicandos, & certè fuissent medici, qui protinus Apollonium deseruissent; nam in febre utebatur lacte, quod Hippocrates secundo aphorism. adeo damnat; utebatur cocto, crudo, & copioso; utebatur quoque caprillo, & ouillo, perinde ac faciunt bubulci, & pastores; unde insignes secutae sunt laesiones; etenim usus copiosus lactis obstructiones auget, uarietas similiter illius scilicet modo crudi, modo cocti, modo huius, modo illius animalis non exiguum nocumentum affert, sicut faciunt cuncta edulia uaria: At simul assis, dicit Horatius; miscueris elixa, simul conchilia turdis &c. neque ualet Pytoclem quidam medicum quinto & septimo Epid. commemoratum lac aegrotantibus concessisse, quia multa aqua miscebat, & forsan nocebat, ob quod fuit id adnotatum, tanquam res praeter rationem.

FEBRES SVNT EXACERBATAE. Cum dixisset Hippocrates magnas laesiones esse ortas usu lactis, explicatur deinde, quae fuerint insigniores ait primum febres fuisse exacerbatas: tria enim habebat, quae omnino lactis usum uetabant ut docet Hippocrates quinto aph. 64. primum erat febriculosus, deinde habebat tumida, & eleuata uiscera; postremo habebat murmurantia hypochondria cum esset flatuosus; si igitur Hippocrates praecipit Medico, ut nullo pacto in his casibus lac concedat, etiā si parcè, & cum omni obseruatione edat, quanto grauius erratur, quando sponte aegrotantes illud summunt, nulla habita mensurae, atque temporis ratione. Praeter febris augmentum accessit, & aliud damnum, quod aluus nil effatu dignum reddebat eorum, quae prius fuerant assumpta nam Galenus libro de cib. 6. & m. suc. scribit si quispiam erret in uictu minus malum esse, ubi aluus soluitur, quod corrupti cibi exeant, priusquam in uenas penetrent, ergo pessimum est, ubi illi in corpore retenti, perque uenas distributi corrumpuntur, aliisque succis corrumpendis occasionem praebent.

VRINAE TENVES. Solent aliqui ubi aluus adstricta est, multum mingere, quo in casu minus quoque laeduntur; natura scilicet ea excrementa extenuante, & per urinas expurgante, ut scribit Aristoteles quarto de gen. an. in fine capituli quarti contigisse illi Perinthi uacuae, quae vrinā habebat occlusam. Atqui Apollonius non solum ab aluo, uerumetiam a uesica reddebat pauca, eaque tenuia, & admodum cruda. Adeo enim usu pessimi uictus creuerant obstructiones, & crassi humores, ac lenti, ut obuoluti foecibus earum exitum impedirent; similiter nequeuntes illi succi ad uesicam transire, urinam tenuem, & exiguam faciebant, ac propterea neque dormire poterat, flatusque retentus pessimam inflammarionem, multamque sitim ininducebat, scilicet ab obstructionibus acuta febris, augebat sitim; praeterquam quod impedita distributio potus, illi quoque incrementum praestabat, ut solet hydropicis contingere.

COMATOSVS. si nulli erant somni, quomodo igitur nunc dicit ipsum fuisse comatosum; & certe qui crudis succis, & obstructionibus abundant, solent ad somnum esse ualdè propensi, ut ghires, & ursi in hieme; uerumtamen haud dormire poterat hic aeger ob febres, & sitim aliaque mala: non tamen erat coma uigil, ut putarunt aliqui, nisi quoque dicamus, quae hic narrantur ab Hippocrate contigisse quatuordecim prioribus diebus; ac ob id potuisse facilè fieri, ut aliqui-

bus dieb. nil dormiret, aliquibus uero nimis in somnum laberetur.

DEXTERI HYPOCHONDRII. Habuit Apollonius semper & iecur & lienem magnũ, tumidum, sed non semper cum inflammatorio dolore: ubi autem a febre correptus est, coeperunt crudi humores una cũ sanguine in iocinore feruere; quo factum est ut secuta sit illius uisceris inflammatio; cuius uera signa erant tumor, dolor, atque febris; & quia inflammata uiscera semper ad sese calorem natiuum ab extremis abducunt, hinc iure sequebatur, ut ubique extrema subfrigerent. Dixi namque aliàs saepe illud esse proprium febrium, quae sequũtur alicuius uisceris inflammationem, tum ut in iis urantur interiora, frigeant uero exteriora, tum ut incẽdium cerebro communicatum faciat delirium, quod contingebat Apollonio, sed si obliuio, & memoriae laesio sequitur frigiditatem, ut soepe docuit Galenus & maxime tertio de loc. aff. cap. septimo, quomodo potuit in hoc fieri obliuio omnium, qui mente alienabatur ob aestum cerebro ab iecore inflammato communicatum? Ad quod respondendum est obliuionem interdum solam fieri, interdũ coniungi aliis animi laesis actionibus, sola memoriae offensio semper fit ab una immensa frigiditate, uel humiditate, quae uero coniuncta est aliis laesionibus potest etiam fieri a calore, a quo peruersum cerebri temperamentum planè cunctis illius actionibus incommodat.

CIRCA DECIMAMQVARTAM. A principio morbi non alterius, ut uisum est, diei facit mentionem Hippoc. usque ad decimamquartam eo quod non uisitauerit ipsum, nisi in deciquarta, reliqua uero antecedentia adnotauerit, ut sibi met ab aegro ipso, atque ab adstantibus referebantur; rem autem ita esse uidentur persuadere uerba, ut retro dicebam, quae in fine historiae habentur, ubi dicit ex quo ipsam vidi, quasi non uiderit ab initio. Itaque circa decimamquartam riguit, febris acuta est, decubuit, & delirium in ingentẽ insaniam conuersum est, siquidem clamabat, tumultuabat; multum loquebatur, rursumque sedabatur, & inter sudandum in soporem labebatur, quae omnia ideo fiebant, tum quia iocinoris inflammatio progrediebatur, tum quia caput uehementer, & ab inflammatione, & ab ingenti febre uiolatum inflammari & ipsum; ac propterea phrenitidem proximè futuram minari incipiebat. Sed illud non exiguum inicit scrupulum, quomodo dicat Hippocr. circa decimam quartam post rigorem, & febrem decubuisse, quasi uero non ante decubuerit, cum tamen dixerit ipsum antea initio tandem decubuisse; nec postea unquam eo in statu fuerit, ut sit uerisimile ipsum surrexisse, atque erectum mansisse; Aliqui existimant legendum esse. Circa decimamquartam, ex quo decubuit, quasi uoluerit numerare decimamquartam a die decubitus ut saepè facere solet, quam responsionem haudquaquam damno; sed multo accommodatius, mihi uidetur, si particulam copulatiuam καὶ ante ponamus verbo κατεκλίθη, ita ut tota oratio ita legatur. Circa decimamquartam ex quo post rigorem incaluit, & decubuit, insaniuit, & quamquam antea non meminerit rigoris, par tamen est existimare prima die ante inuasionem febris riguisse, & forsan ab Hippocrate fuit id adnotatum, sed ab exscriptoribus omissum, ut saepe contigit.

POST HAEC ALVVS. A decimaquarta die usque ad vigesimamquartam nullius diei amplius explicatè meminit, quia non uisitabat nisi raro, & suspicor fuisse hunc ignobilem, postquam prauis cibis uescebatur. Varius itaque fuit in interuallo horum dierum Apollonii status; semper tamẽ pessimus, quando non modo principes facultates, ualde offensas habebat, uerum etiam & naturales, ut excrementa pessima ostendebant, quae tametsi profluerent, atque post graues cerebri laesiones apparerent, haudquicquam tamen conferebant. Primum autem aluus turbata est, multasq. excretiones biliosas sinceras, & crudas reddidit, quas sic esse factas ob iocinoris inflammationem satis docere possunt, quae scripta reliquit Galenus octauo de compos. med. secundum loc. cap. sexto ubi de ea loquens, inter caetera similium alui excrementorum claram mentionem facit: Sed dicet aliquis flagrante iocinore potest quidem bilis copiosa, & sincera gigni, atque eijci. Sed quomodo possunt etiam excrementa esse cruda? Galenus loco citato id apposite satis monstrat, ubi scribit iecur aestuans attrahere quidem cibum a uentriculo; sed cum facultas ipsius coctrix labefactata sit, haudquaquam posse concoquere, ac propterea illud crudum, & corruptum ad intestina trudere adeo ut minime inconueniat iecore inflammato excrementa simul biliosa; pura, atque cruda aluo reiici, quemadmodum etiam interdum reiiciuntur instar colliquationum biliosa, crassa, atque foetida.

VRINAE NIGRAE. Non modo praesens aeger habebat alui excrementa praua, uerumetiam urinas quippe quae erant nigrae, paucae, tenues; fiebant enim nigrae ob adustionem, & incendium iocinoris, ubi fabricabantur; erant paucae, quia maxima pars humorum, & ichorum ad intestina declinabatur; nam haud possunt, nisi raro duae copiosae euacuationes fieri, & praesertim excrementorũ alimenti, ut iure dixerit Hipp. quarto aph. ultimo. mictum noctu plurimum paruũ deiectionem significare, quandoquidem, & ibidem notat Gal. distributo potu per unam partem haudquaquam suppetit, & distributioni per alteram. Vnde ubi placet aluum siccam mollire, multum potus exhibemus, ut ea mole potius ad intestina, quam ad uesicam prorumpat; sic quando nimis mollem siccare cupimus parum potus praebemus, quo non ad intestina, sed ad uesicam deflectat.

MVLTA DIFFICVLTAS IN TOLERANDO MORBO. Cur hanc particulam hoc in loco inter excrementa potuerit Hipp. haud satis uideo, & certè iurarem fuisse a scriptoribus transpositam, locarique debere retro post uocem ταραχή, perinde ac si diceret, magram turbationem, & magnam inquietudinem habuisse; uerum haud multum hoc refert; illud sane certum est multam

tam

tam illam in ferendo morbo molestiam ab ingenti febrili incendio originem habuisse, simulque a uiribus, quae iam incipiebant uehementer laborare, ut declararunt, quae post sunt secuta.

EXCRETIONES VARIAE. Quod male interposita sit antedicta particula, & haec at testantur, quae uidentur continuare excrementorū mutatorum enarrationem. Quod autem dicit est, excretiones alui uarias fuisse, nempe quae interdū erant nigrae, & paucae, aut aerugineae, interdum pingues & crudae, & mordaces; Aliquibus etiam temporibus uidebātur lacteae: quod enim essent nigrae, & paruae, uel aerugineae fiebat tum ob uehementiam febris, tum ob mixtionem atri humoris cum succo crudo simul ambobus putrescentibus; quod pariter fierent pingues, crudae, & mordaces nascebatur ab iocinoris inflammatione, in qua similes fieri excretiones dicit Gal. octauo Med. loc. sexto imo uerisimile est fuisse quoq; foetidas, & si non dicat Hippocrates quoniam ubi hae tres conditiones contingunt simul cruditas, pinguedo & mordacitas significant ingentem putredinem, & consequenter ingentem foetorem, quem esse, perpetuum putredinis comitem dixit quoque Galenus quinto de simpl. med. cap. 15. Coeterum quomodo fierent lacteae non ita perspectum est, cum non sit alibi apud Hippocratē reperire hanc uocem, nisi dicamus eas ita appellatas quae non calidae erant, sed instar lactis egelidae ac tepetentes, sic Cael. Aurel. libro quarto dicit cap. tertio sic Aetius lib. 3. cap. 170. uocant aquam tepidam γαλακτῶδη, & certe in pestiferis febribus solent, quae aluo exeunt tepere plerumque. Vel dicere possumus uocasse Hippocratem lacteas, excretiones, quae ob excoctam pituitam colorē lactis referebant; aut quod essent admodum albae, nam ἐκλεύκας, & λευκὰς διαχωρήσιας Hippocra. in Coacis saepe numero damnauit; quamquā quod dicunt aliqui non est absonum, nempe fuisse lacteas eo quod aeger fuerit usus etiam in aegritudine multo atque uario lactae sic enim uidemus quotidie utentes multo lacte facere albas foeces, ut pueri solent, quod quoque ictericis aliquibus contingere exploratum habetur.

CIRCA AVTEM. Dixi saepe, & uerissime dixi, quos aegros Hippocr. non uisitabat quotidie eos saltem uisitare consueuisse diebus uel decretoriis, uel indicatoriis unde cum uisitasset hūc decima quarta uoluit etiam uigesimaquarta id agere; & aequum est existimare cognouisse Apollonium, nō ita cito fuisse periturum propter aetatem, quae erat circa iuuentutem, nec non propter uirium robur; dicit ergo circa uigesimāquartā διὰ παρηγορίης, quae dictio, & quis loquendi modus haudquaquā solet esse Hippocr. usitatus, & propterea ualde haereo an sit Hipp. nihilominus, quia omnes contextus habent, possumus dicere Hip. uoluisse dicere, quod circa ipsam uigesimamquartam nonnihil leuaminis apparuerit, quia & si caetera ipsius eodem pacto sese haberent, nihilominus haud ita immaniter insaniebat; sed aliquantisper intelligebat, & sapiebat. Ad illud notatu dignum est, quod scribit, ex quo decubuit, semper illum fuisse immemorem, ita ut nullius rei recordaretur, quod certe non est ita sicco pede pertranseundū, quoniam si erat memoria deperdita, atq; haec ut retro diximus fit a frigida cerebri intemperie, quo pacto potuit tanta in febre ardente esse cerebri frigiditas, ut potuerit permanentem adeo obliuionem producere? Alias respondi similib. obiectionibus memoriam, ubi sola laeditur semper a frigido immenso & interdum ab humido laedi, at ubi cum aliis cerebri functionibus uiolatur posse etiam a calidis caussis offendi, atque hoc uerissimum est: attamen in praesenti casu possumus etiam respondere Apollonium haud meminisse, quod etiam ante morbum imbecillam memoriam haberet ob graues in uictu errores, & praesertim immodicum lactis usum, quo nimis humectatum cerebrū haud solet phantasmata retinere; quod etiā facit non minus immoderatus potus, ut propterea ebriosi omnes, & qui vino dediti sunt obliuiosi, fiant: quemadmodum & Arist. & Plutarchus perhibent; nec ualet quod Hippocrates dicat fuisse obliuiosum tantummodo ex quo decubuit, non autem ante decubitū quoniam id intelligendum est de ablata memoria, non autem de imminuta, solet enim memoria primum diminui, deinde auferri tam sanitatis quam aegritudinis tempore; Licet etiam dicere id Apollonio contigisse quod solet euenire plerisque lethaliter aegrotantibus, ut omniū rerum sibi antea optatarum, & charissimarum obliuiscantur, quod quidem exitialissimum signum est, quoniam, ut ex Hippocrate & Plat. probat Galenus libro de plac. Hippocratis & Plat. nil efficacius est ad probandum praesentem aegrotantis statum, quam similitudo, uel dissimilitudo sui ipsius. Vbi enim inquit οὐδενὸς ἐμνήσθη, si intelligamus nullius personae, uel suorū, certè res clara, & accomodata usuierit.

RVRSVM CELERITER DESIPIEBAT. Haec pars uidetur coniungenda cum ea ubi dicitur σμικρὰ δὲ κατενόησεν. idest parum autem resipuit, quam dicat Hippocr. aegrum parum interdum resipuisse, sed rursum celeriter desipuisse; unde antecedens particula memoriae deperditae, uel est huic subiungenda; uel tanquam parenthesis legenda, illud sanè ferri non potest, neque accommodari, q̄ nōnulli interpretes habēt, qui loco παρενόει. i. desipiebat, legendū putarunt κατενόει seu resipiscebat: est. n. uera prior, & germana lectio, & uulgata, at parum refert siue ταχὺ. i. celeriter, siue βραχὺ. i. breuiter ut aliqui habent, legamus, cum perinde sit. Est autem sententia Hipp. varium fuisse aegrotantis statum circa mentis operationes, quia semper immemor erat, sed iterdū resipiscebat; interdū vero paulo post insaniebat: adeo ut breuia, nec admodū lucida essent mētis interualla, ac propterea in deterius cunctę ruerēt, profligatis. s. iam ab atrocitate, & diuturnitate morbi omnibus penè facultatibus, atq; uirib.

CIRCA AVTEM TRIGESIMAM. Cornarius, & alii contextus hic habent symptomata trigesimae quibus caret contextus Gal. & aliquorum aliorum, apud quos statim post antedicta legitur Apolloniū trigesimaquarta mortuum esse, tanquam Hippocrates, vt dixi non affuerit, nisi hac die post uigesimamquartam, & ob id nil adnotauerit;

quoniam uero quae referuntur de tertia rationi ad modum ſunt conſentanea, nos quoque illa proponemus: ſunt autem haec nempe circa trigeſimam febrem fuiſſe acutam, hoc eſt maximè creuiſſe, ſeceſſus fuiſſe copioſos, ac tenues, deliraſſe, extrema friguiſſe, & miſerum Apollonium uoce fuiſſe deſtitutum. Quod ſpectat ad febrem, acuta eſt, quoniam natura extremum conatum aduerſus uim morbi factura, nouae homorum turbationi, nouaeque putredini occaſionem praebuit; unde etiam prauos humores, atque tenues, &ublioſos ad aluum depulit; hincque delirium auctū eſt, & extrema frigida ſunt facta ſcilicet partim calore natiuo imminuto, partim ad interna contracto, ut non immerito uis quoque animalis penitus profligata haudquaquam ſufficere potuerit uoci faciendae; & mirum ſit a trigeſima uſque ad trigeſimamquartam, in qua fato functus, eſt potuiſſe cum tot deterrimis ſymptomatibus ſupereſſe. At quia iuuenis erat forſan, atque robuſtiſſimis uiribus uſque ad trigeſimamquartam indicatoriam, & a uigeſimaoctaua per coniunctionem ſeptimam, prorogauit uitam; & credibile eſt genus mortis fuiſſe per ſuffocationem, cum obierit phreniticus, ut ipſemet Hippocrates teſtatur, ac phrenitici omnes ſic pereant facultate animali thoracem attollere nequeunte.

HVIC SEMPER. Quod ſcribit Hippocrates eſt ſemper huic ex quo tempore ipſius res ſciuit fuiſſe aluum turbatam, urinas tenues, & nigras, ipſumque comatoſum, uigilēq; extitiſſe, frigida extrema habuiſſe, ſemper deliraſſe, atque phreniticum fuiſſe. Circa haec uero illud primo diſquirendum eſt, an uiderit Hippocrates Apollonium, an uero res ipſius tantum, relationibus aliorum intellexerit. Etenim ſi uerbi uim (οἶδα) expendamus haudquaquam uidere, ſed cognoſcere ſignificat; attamen puto ego poſſe etiam eiuſmodi particulam ſignificare illam cognitionem, quae comparatur ſenſuum ope; illud bene uerum eſt, ut dixi, raro eum uiſitaſſe, atque tunc ſingula enarrata abſque dierum diſcretione ab adſiſtentibus intellexiſſe, & adnotaſſe; quod uero ſemper aluum turbatam habuerit factum puto ob lactis importunum uſum, quod in febribus putridis putrefactam acrimoniam acquirit, & conſequenter inteſtina ſtimulans ipſorum expulſiuam facultatem ad excernendum ſe ipſum incitat: Indeficiens urinarum tenuitas perpetuam cruditatem ſignificat, ut minime mirum ſit haudquaquam ſibi profuiſſe largam illam alui excretionem, quae circa trigeſimam ipſi contigit. Coeterum dubitari poſſet quomodo dixerit Hipp. hunc aegrum fuiſſe comatoſum, & uigilem, nam quod ſemper uigili illo comate toties ab Hippocrate & Galeno commemorata tanto tempore laborauerit, uix credi poteſt: Aliud eſt dubium quomodo nigrae urinae potuerint tandiu perſeuerare. Ad primum puto partem hanc ſic eſſe interpretandam tanquam Apollonius toto tempore ex quo ipſum uidit, Hippocrates id habuerit, ut modo in ſomnum ualde propenſus eſſet, modo uigilaret, prout ſcilicet uapores craſſi, & humidi in cerebrum lati uel perſeuerabant, uel diſſipabantur: coeterum ab Hipp. non eſſe uiſum initio

A aegrotantem praeter coetera ex hoc poteſt colligi, quòd initio dicit aluum nihil effatu dignum reddidiſſe: in fine autem dicit exquo ipſum cognouit, & uidit habuiſſe aluum turbatam. Ad ſecundum de nigredine urinae dicendum eſt appellari ſaepe numero ab Hipp. nigram urinam, quae claris contraria, & obſcura eſt, cuiuſmodi in febribus ſolent non raro conſpici, & perdurare, ſicut rariſſimè uera nigredo in iis ſpectatur. De delirio quod ſcribit ei perpetuum fuiſſe, ſanè etiam ante decimam coepit mente moueri, atq; obliuioſus eſſe. Verum circa decimam-
B quartam, ἐξεμάνη, ſeu uehementer inſaniuit, ſiq; ab eo tempore ſumendum eſt phrenitidis uerae initiū planè eſſet neceſſe ipſum uiginti dieb. in uera phrenitide perduraſſe, quod ſi uerum fuit admirabile certe eſt, ac ob id forſan ab Hipp. propoſitus eſt caſus, & in fine ad poſita uocula illa φρενιτικός: alioquin uera phrenitis quae eſt membranarum cerebri inflammatio, quomodo poſſet tam longè protrahi? nam ſi ex pura bile fiat phrenitis, ſiue a ſanguine, &
C bile, ſemper cito interimit. Curatio qualis fuerit, aut qualis eſſe debuerit, ex perſpecta ipſius morbi, & aegrotantis natura coniici poteſt; erat aeger iuuenis intemperatiſſimus, fuitq; morbus febris praua cum iocinoris inflammatione, quibus acceſſit phrenitis: itaque fuiſſet initio ſtatim inſtituēdus uictus, quod certè factum putandum eſt, licet ab aegrotante minimè fuerit ſeruatus, quis uero uictus eſſe debuerit, ex uiribus, & morbi conſtitutione erat ſumendum, habita tamen aliqua conſuetudinis aegrotantis ra-
D tione. An lactis uſus pro cibo ſibi fuerit a medicis permiſſus quaeri poſſet, quando ueteres, atque Hippocrati contemporanei, ut ipſe docet initio lib. de uic. acu. lac. etiam in febribus, aliaq; plurima uetita indulgebant, qualis fuit Petronas, qui ut ſcribit Galenus in primum Epid. tex. 13. aegris concedebat intempeſtiuè carnes, & uinum in febribus; vnde huic abſtinendum erat ab hiſce duobus, ſcilicet uino, & carnibus utendum aqua cocta cum ptiſſana, & aliquo iure leui: uerumtamen adeo tenui uictu
E haudquaquam fuiſſet utendum in toto morbi tempore, qui perdurauit uſq; ad trigeſimamquartā, ſed tranſacta ſeptima fuit paulliſper augendus. A uictu inſtituto erat ſtatim deliberandum de aliqua ſanguinis miſſione, at quia uſus fuerat multa carne bubula, multumq; potauerat, nec aluus quicquā effatu dignū reddebat, prius cogitandum fuit de externo cibo foras ducēdo, uel per clyſteres, uel per aliquod lene pharmacum; ſiquidē dicebat Gal. lib. de cib. 6. & ſuc. ubi factae ſunt ex inordinato uictu crudita-
F tes, niſi natura ſponte eas expellat, debere medicū id tentare. Euacuatis inteſtinis deueniendum fuiſſet ad ſanguinis miſſionē primum ex uena communi; poſtuero ad uenae iecoriae inciſionē, quo tempore ſ. iocinoris inflāmatio coepta fuit. De pharmacorū uſu internorum, ita ſtatutum eſſe uerisimile eſt, ut purgantia medicamenta omitterentur, quandoquidem aluus turbata erat, ex quo ab Hipp. uiſus eſt; alterantia uero uſurpanda fuiſſent aperientia ob uiſcerum obſtructiones, refrigerantia ob febrem, & iocinoris inflammationem: at hae in re illud obſeruatione dignum eſt, ubi uiſcera tumida ſunt

&

& flagrantia a dulcibus omnibus esse abstinendum, ut praecepit Hippocr. secundo. lib. de ui. acut. unde malè faciunt Medici, ut alias dixi, qui indiscriminatim pro humoribus praeparandis utuntur dulcissimis illis serapiis, & confectionibus. Extrema porro remedia tum capiti fuissent adhibenda refrigerantia, & humectantia aduersus phrenitidem, tum etiā

A regioni iocinoris inflammati, primo repercutientia ut oleum rosac. cum succo cichorii, mox & repercutientia, & digerentia, ut oleum amygdal. dulc. uel camomelinum cum rosaceo, & aceti ac cerae modico addito semper absinthini modico, eo quod ut praecipit Galenus semper uiscerum linimentis aliquod corroborans sit immiscendum.

HISTORIA QVADRAGESIMA.

IN CYZICO mulieri filias enixaae gemellas, & quae difficiliter pepererat, & non admodū purgata fuerat, primum quidem contigit febris horrida, acuta; capitis & colli grauitas cum dolore: uigil ab initio: taciturna autem, & tristis, & non obsequens: urinae tenues, & decolores. sitibunda: anxiosa multum: aluus erratico modo turbata: & rursum consistens: SEXTA ad noctem multa obloquebatur, nihil dormiuit. circa vero VNDECIMAM existens furore correpta est: & rursum ad mentem rediit: urinae nigrae, tenues: & rursum deficientes, oleosae, & aluus multis: tenuibus, turbulentis: DECIMAQVARTA conuulsiones multae, extrema frigida: nihil amplius intelligebat, urinae substiterunt: DECIMASEXTA sine uoce: DECIMA SEPTIMA mortua est Phrenitis.

IN CYZICO MVLIERI. &c. Praesens casus est mulieris, cuius nec uirum nominat Hippocr. nec de habitatione quicquam aliud dicit, quam fuisse in Cyzico quae erat urbs Graeciae nobilis, ubi optimum unguentum irinum parabatur, quemadmodum scribit Apollonius herophilius libro de unguentis apud Athen. libro decimoquinto. Stephan. Athen. facit eam ciuitatē Propontidi in Cheronneso. Est autem uerisimile Hipp. hanc uidisse dum Graeciam peragraret, ac propterea non curasse neque uiri, aut ptrentum, nomina; nec habitationis meminisse.

FILIAS GEMELLAS. Solet Hippoc. semper adnotare sexum partus, eo quod maximè faciat ad praecognoscendum morborum euentus: itaque de hac muliere priusquam febre tentaretur tria dicit, peperisse gemellas, difficilem partum habuisse, & in partu non admodum fuisse purgatam: Quod autem spectat ad primum Arist. decimo. probl. 30. quaerens cur in caeteris animalibus partus gemelli, licet diuersorum sexuum seruari possunt; in hominum autem genere minimè seruaretur. respondet gemellos in homine imbecillos esse, ꝓpterea quod a natura homo unum tātum parit; unde parere foeminam, & marem, seu foemellas simul est contra naturam, quod uero contra naturam fit imbecille est. Coeterum idem Arist. septimo. de hist. anim. cap. 4. & quarto. de gen. an. quarto. scribit animalium alia esse, quae unum duntaxat pariunt, alia quae plures hominem autem in ancipiti esse, ita ut interdum duos, uel plures, ut in Aegypto: saepissimè autem uniparum: ac propterea quando fiunt gemelli uelu ti monstrum esse, quippe cum id fiat ob materiae

B exuperantiam. Itaq; si uerum est quod scribit Arist. iure suspicari possumus etiam foetus huius mulieris minimè superuixisse, neque mirum esse quod ipsa quoq; obierit; siquidem imbecillis existēs ante partum ob gemellos, quos gestabat; imbecillior adhuc facta in partu, haudquaquā magno morbo resistere ualuit. De difficultate partus nil aliud dicit Hippo. quam hanc mulierem difficiliter peperisse. Consistit autem pariendi difficultas in pluribus, in dolore, in tempore longiori, atq; in modo exitus foetus,

C ut si pedibus, cuiusmodi Agrippae dicuntur, uel manibus exeat. Iam uero praesentem aegram dolores maiores habuisse, atq; diutius in pariendo tardasse rationi consentaneum est, postquam duas peperit, quod quidem esse contra naturā dicebat Arist. quoniam ut praeclarè scribit Hipp. in fine libri de nat. pueri fiunt gemelli, ubi partita genitura in diuersis uteri sinibus recipitur, & propria fellicula statim contegitur. Fiunt gemelli mares si eius geniturae partes utraeque sint ualidae, quemadmodum fiunt

D foemello; si sint ambae partes debiles; foemella uero & masculus, si una pars fortior altera debilior sit; & si enim etiam in homine fiet superfoetatio, plerunque tamen oriuntur duo aut plures ex uno coitu, in quo haud una uice & confertim eiaculatur semen, sed duabus uel tribus, quo tempore partita genitura potest esse, ut quaelibet pars sit fortis, & tunc generantur mares; uel debilis, ac tunc foemellae; uel altera fortis, altera debilis, atque tunc mas, & foemina simul gignuntur. Exiet

E autem alter post alterum, non simul nisi quodam miraculo, ut de Iacob & Esau scriptum est in sacris libris; ac propterea fit, ut quae debilior aegrius, ac tardius, qui uero fortior citius, &

facilius prodeat. Quod autem fiant similes gemelli inter sese adeo ut nonnunquam minimè queant discerni, tres caussas affert Hipp. primo, de diaeta: una est similitudo, & aequalitas sinuum in quibus conduntur, altera est quod simul seminis utriusque fit excretio cum non diuersis, sed uno coitu gignantur. Tertia est, quod eodem alimento uescantur, vitalesque in lucem prodeant. Coeterum de purgatione suppressa, qua laborauit proposita mulier illud quoque noscendum est, quod tametsi videantur, quae pariunt gemellos, debere minus purgari, quasi plus consumant, atque recrementorum minus relinquant, nihilominus res secus habet quia si sani esse debent intus gemelli, debent quoque nutriri aequaliter, & proinde aequaliter excrementa facere; a duobus igitur plus excrementi semper cumulabitur, quam ab uno, atque illud deterius, cum plus boni a duobus sit consumptum: propterea aequum est, ut quae gemellos parit copiosius semper expurgetur, quam quae unum duntaxat. Quod si nonnunquam minus purgatur, ut huic aegrae contigit, manifestum est eam necesse esse grauiter aegrotare; siquidem etiam quae unum pariunt, nisi in partu bene purgentur, malè afficiuntur, ut abundè docuit Hipocr. primo, de morb. mul. Quod autem dubitatur in Coac. utrum tumores tenuium intestinorum qui fiunt in praegnantibus, praesignificent gemellorum partum, est forsan quoniam ubi duo conceptus sunt in utero, is magis flagrat, ac ob id intestina ab ipso contrectata incalescant, sicque incalescentia ad sese trahant sanguinem, & humores, unde postea datur occasio tumorum generationi. Mulier itaque haec quae gemellos cum difficultate pepererat, nec admodum purgata fuerat primum febre correpta est horrida, & acuta: Circa quae prius quam alterius progrediamur quaerendum est quomodo intelligendum sit τὸ πρῶτον. idest primum; & cur statim horror & febris acuta facti sint. De primo die quomodo intelligendum sit, aliquod dubium esse potest, an scilicet intelligendum sit prima dies a partu, an uero de prima die morbi, an simpliciter de principio, quasi prima die cum coeperit aegrotare notata symptomata contigerint; Veruntamen uidetur mihi accipiendum esse pro prima post partum die, siquidem difficultas, qualitas partus, & purgamētorum carentia toti morbo occasionem uberem praebuerunt. Quod autem febris fuerit horrida, & acuta, qualitas praua excrementorum putrescētium effecit; cum enim habuerit nouem mensibus duos in utero conceptus, aequum est existimare illos magnam partem boni sanguinis, quo aluntur foetus in utero consumpsisse, ac propterea quae super fuerunt reliquiae, eas fuisse deterrimas, crassas, & melancholicas, ut ob hoc uapores ab iis emanantes corporisque habitum mordentes horrorem parerent, & qui in caput ferebantur, dolorem eius, & colli inducerent non simpliciter, sed cum grauitate: imo dicit Hippocrates significanter percerpisse grauitatem, quoniam magis laedebant uapores sui copia, & crassitie ut est materia melancholica, quā acrimonia; unde etiam fiebat, ut laederetur imagi-

A natio coeteraeque rationalis materiae functiones, & ob id esset statim insomnis, quales fiunt melancholici, ab assiduis, & tetris imaginationibus perculsi; Erat etiam taciturna, & moesta, nec medico, nec adstantibus obsequebatur; sitiebat prae febris magnitudine, anxietateque multum laborabat, neque dubium est, quin hisce malis, coadiuuerit malum uteri, quem affectum caput afficere & Hippocr. & Gal. primo in sextum. Epid. contex. secundo docuerunt. Quod uero ad mutata excre- B menta attinebat, urinae illius erant tenues, scilicet crassiori materia, aut sursum elata, aut in uenis, atque hypochondriis retenta. Aluus autem inordinatè, atque erratico quodam pacto sese habebat; modo enim turbabatur, & sponte fluebat; modo consistebat, atque adstringebatur, cuius euentus caussa potissima erat, quod putridus & teter ille humor interdum a natura pellebatur ad aluum interdum uero retinebatur, aut alio transferebatur.

SEXTA. Quae narrat Hippocr. ante sextam C diem haud intelligendum est prima die apparuisse, cuius solius meminit, sed toto illo spacio, quod intercessit inter primam, & inter sextam, & probabile est diebus decretoriis factas fuisse exacerbationes, atque tunc aluum esse turbatam, quod uideatur totus morbus ex iis fuisse, ut ait Galenus in quibus obseruantur dies iudicatorii. & Hippocr. sextae tantum modo post primam meminit, quoniam tunc duntaxat primam ipsam uisitauit, neque benè ab adstantibus, quae quibus diebus apparuissent, D intelligere potuit. Quae uero sexta die visa sunt satis praua fuerunt, siquidem tota die usque ad noctem multa obloquebatur, nec quicquam dormiebat: nam taciturna erat, & moesta, quo tempore solus humor melancholicus caput petebat; atque laedebat, ubi uero bilis quoque diuturnitate incendii febrilis cumulata sursum petere coepit, insanientis animi indicia, ex multo & importuno sermone sese ostenderunt; somnusque penitus ablatus est; & certè ex urinis, atque illa taciturnitate cum febre E acuta, iure unusquisque medicus in arte facienda uersatus potuisset metuere, ne (quod factum est) delirium esset propinquum.

CIRCA VNDECIMAM. Quod solet saepe numero usurpare Hippocr. ut quando non est de die certus dicat circa ipsum hoc, uel illud apparuisse id quoque nunc facit, siquidem ait circa undecimam ipsam insaniuisse, quasi duodecima, aut decima illud contigerint, & consequenter appareat paribus diebus factas fuisse exacerbationes; primum F enim taciturna, & moesta fuit; deinde uerbis delirauit; tandem & uerbis, & actionibus undecima insanire magis coepit, idque eueniebat, quoniam non modo humores in dies magis torrebantur, uerumetiam cerebrum ipsum inflammabatur; non ita tamen, ut uera phrenitis tum efficeretur, quoniam non continuè. & semper delirabat, sed interdum ad mentem reuertebatur. Verum excrementa pessima erant, & qualia solent esse in malignis, atque pestiferis febribus. Vrinae enim erant nigrae, tenues, rursumq; aliquo tempore intercedente fiebant oleosae: Fiebant nigrae ob adustionem, ac tenues, quia mate-

ria

ría craſsior in cerebrum ferebatur; Fiebant uero paullò poſt oleoſae, ob colliquatas pinguedines: id namque fieri ſolet in febribus, quas uocant περιφρυγεῖς, ſeu vſtorias, & colliquatiuas, vt excrementa oleoſa, & pinguia fiant, quando carnes, non quando nerui liquantur, vt malè legitur apud C. Celſum lib. quinto, cap. de fiſtulis, & melius apud Aetium lib. decimoquarto, cap. quinto, dicentem ubi nerui à calore putredinali tractātur emitti ſuccum ſanioſum tenuem, & glutinoſum, qualis ab oſſibus, non autem pinguem, & oleoſum. Ceterum aluus multa tenuia cum turbatione fundebat. Hoc habuerunt pleraeque febres huiuſce conſtitutionis, ut excrementa alui peſſima facerent, qualia in malignis, & peſtiferis fieri conſueuerunt. QVARTA DECIMA. Diſputāt hoc in loco aliqui Interpretes, quae dies decimaquarta ſit intelligenda, utrum a partu, an a prima die febris. Ego uerò cum animaduerterim aliàs Hipp. hac in re uarium fuiſſe, ut qui modo a partu, modo a morbi febrilis initio ſumat dierum cōputationem, hic non a partu, ſed potius a febre mihi uidetur numerare; quamquam nō damno, ut etiam fiat a partu, quia eſt uериſimile eo tempore, quo peperit, ſtatim febrire coepiſſe, cum duas, & cum difficultate pepererit; nec in ipſo partu aequè purgata ſit, ut decebat; ſed ſiue hoc, ſiue illo modo interpretemur, non admodum refert, modo ſtatuamus febrem ſi non die partus inchoaſſe, ſaltim die immediatè ſequente. Die igitur decimaquarta, uel a partu, uel a febris initio cōuulſiones plurimae ſuperuenerunt, quae fiebant non modo à prauis uaporibus ab utero, quem ait Gal. inflammatum fuiſſe aſcendentibus, & ſuccis neruorum principiū percutientibus, uerumetiam ob ipſius cerebri inſignem ſiccitatem, quemadmodum uſuuenire ſolet in phreneticis dum propè mortē ſunt, qualis erat haec mulier, quae amplius nil intelligebat; ſed phrenitim hecticam, ut uocat Galenus, & in habitu habebat; quā phrenitidem incoepiſſe non circa undecimam: quādo reſipiſcebat, ſed poſt uериſimile eſt, cū ueri phrenitici nullum habeant ſanae mentis interuallum; ut etiam hac ratione poſt ſecutae ſint conuulſiones, quas maximè phreniticos ſequi ſcribit Aretaeus primo de cur. ac. cap. primo. Erant praeterea extrema frigida, nec urinam reddebat, quoniam calor natiuus penè a febrili extinctus aut ſaltē intro tractus erat; vnde facultatis expultricis uis quoque deficiebat, vt paullò poſt iure meritò obierit. Sed dicet aliquis, cur ſi vis expultrix deficiebat Hippocr. hoc tantum dixit de vrina? praeterea ſi vterus, vt ait Galenus, inflammatione laborabat, cur Hippocr. non meminit illius, & praeſertim doloris, qui ſolet eſſe acerbus in neruoſarum partiū inflammationibus? Ad primum reſpondeo vrinae functionem eſſe magis animalem, quàm naturalem, & iccirco corrupta, & amiſſa penitus imaginatione par eſt exiſtimare illas functiones primum, & maximè fuiſſe ſublatas, quae ab ipſa anima penderent. Ad aliud verò dicendum eſt pro inflammatione intellexiſſe Galen. φλόγωσιν: vel ſi uera fuit inflammatio non nominatum eſſe dolorem, quod aegra forſan ob mentis errorem non conquereretur. Ad curationem accedo, quam difficillimam fuiſſe non eſt dubitandum, tum quia morbus ab initio malignus fuit, tum quia pepererat gemellas feminas, quem partum praeternaturalem eſſe iam diximus ex Ariſt. Qualis victus puerperis conueniat iam diximus, ſcilicet tenuem, aut paullò infra mediocrem; multo autem magis talis conuenit, quando partui coniungitur morbus, atque is auctus, & valde grauis, qualis erat propoſitae mulieris. Igitur & abſtinentia vini, & carnium conueniebat, quae ſemper in acutis ab Hippocrate, & aliis probatis medicis commendatur; vt propterea Petronas ille fuerit damnatus, qui febricitantes, & acutè laborantes indulgentia vini, & carniū perdebat; ptiſſana, panis lotus, ius pullae paruae ad ſummum, & ob vires vitellus oui praeſertim poſtremis diebus conueniſſent. Et quoniam parum in ipſo partu fuerat purgata, ſtatim aluo non fluente ſponte debuiſſet blandè irritari, tum de ſanguine mittendo deliberare; nec dubium eſt, quin à partibus infernis mitti debuerit, ſcilicet à talo, vel poplite, poſtquam febris, aliorumque ſymptomatū praecipua occaſio videtur fuiſſe puerperiorum retentio ſubita; neque ſola venae ſectio contuliſſet, verum etiam adminiſtratio cucurbitularum tam ſiccarum, quàm ſcarificatarum; ligationum, frictionum, atque etiam veſicantium. Poſt ſanguinis miſſionis deliberationem eò omne ſtudium erat conferendum, vt viae aperirentur, calor febrilis, & putredinalis compeſceretur, prauitati materiae morbificae remediis accommodatis occurreretur; ſimulque ſymptomata vel lenirentur, vel tollerentur. ergo conueniſſent decocta ex ſeminibus frigidis; oxalide, myrrhide, radicis apij, capilli veneris, endiuiae ſcariolae, aliorumque ſimilium. De pimpinella, quam omnes in malignis laudant dubitari poſſet an in hoc caſu conueniret, cum apud omnes pro adſtringente habeatur, & adſtringentia in putridis damnentur: ſed dici poteſt exiguam habere adſtringendi vim, quae potius adiuuat penetrationem, quàm ſecus, ſicut in roſa, & croco: vnde ipſa quoque ſimili in caſu conueniret. Aluus quotidie non fluens blandioribus clyſteribus fuiſſet ſollicitanda, cum enim materia raperetur in caput, vt euētus docuit, in propoſita femina debuit ſemper medicus eſſe ſollicitus, vt ad inferiora traheretur; quo in genere clyſteres eſſe, & vſus quotidianus monſtrat, & Galenus docet ſecundo de med. loc. vbi in dolore capitis maximè huiuſmodi remedium commendat. De medicamento purgante nullum fuiſſet opus cogitare, cum ſaepe ſpontè, & copioſè flueret; verum quia facta eſt phrenitica, quo tempore coepit magnopere inſanire, ſ. poſt vndecimam diem omnis cura eò fuiſſet dirigenda, vt inflammatio cerebri, quae facit veram phrenitidem prohiberetur, primum miſſione ſanguinis à vena frontis, deinde cum oxyrhodinis, & fotibus primum refrigerantibus, atq; repercutientibus puris, deinde mixtis cum diſcutientibus blandis, poſtremò cum ſolis diſcutientibus abſque acrimonia; cuiuſmodi hodie vtimur viſcerib. caſtratorum immediatè extractis, & adhuc calentibus, necnon pullis columbinis per medium ſciſſis, atque ita calentibus capite deraſo adhibitis.

HISTO-

HISTORIA QVADRAGESIMAPRIMA.

IN THASO Dealcis vxorem, quae decumbebat in Plano febris horrida acuta ex tristitia corripuit. a principio autem contegebatur: & vsque in finem semper taciturna; manibus palpabat: euellebat; scalpebat, floccos legebat: lachrymae, & denuo risus: non dormiebat ab aluo irritationes: nihil exibat; parum submonentibus alijs, potauit: vrinae tenues, paucae: febres admodum tenues: extremorum frigefactio. NONA multa obloquebatur, & rursus quieuit silens. DECIMAQVARTA spiritus rarus, magnus per tempus: & rursum breuispira. DECIMASEPTIMA ab aluo irritatio turbulenta: deinde ipsae potiones exibant: nihil consistebant. insensibiliter habuit omnium: cutis circumtensio aridae. VIGESIMA sermones multi, & rursum sedata est; sine voce, breuispira. VIGESIMAPRIMA interiit: erat huic vsque in finem spiritus rarus, magnus; insensibiliter omnium habebat: semper contegebatur: vel sermones multi, vel taciturna vsque in finem. Phrenitis.

A IN THASO Dealcis vxorem. In primo commentario huius tertij libri facta est mentio Dealcis Hortorum ab Hippocrate, qui cum fuerit coniunx, seu maritus praesentis mulieris haud multum intereſt perquirere, illud certè adnotaui, vbi meminit Hippocrates Thasi, semper eum fuisse diligentem in describenda persona, & habitatione aegrotantis, vt scilicet sibi maior fides adhiberetur in historiis peregrinis. Historia itaque & mulieris, quae erat vxor Dealcis, & decumbebat in Leio (est enim contextus Graecus λεπιτοῦ λειον, quam particulam interpretantur omnes in Leio, sed cum non inuenerim, quid fuerit Lieium, existimo significare planitiem, quasi in Thaso fuerint montanae regiones, atque planae, vt fere in omnibus insulis obseruatur; praesens uerò mulier habitaret in planitie ibique decumberet; & forsan voluit Hippocrates hoc connotare, vt simul doceret, habitationis insalubritatem aliquid contulisse ad huius mulieris aegritudinem faciendam; vel saltem fouendam, uel augendam, etenim Plutarchus (ut aliàs dixi) in Probl. Romanis scribit in montibus extructum fuisse Aesculapij templum ad demonstrandam montium salubritatem. Quamobrem etiam delectati sunt veteres, semper montes potius, quàm planitiem habitare, atque ita iis aedificare oppida, & villas. Examinauit Galenus etiam secundo de diff. resp. capite octauo, hanc historiam, nec sanè infoeliciter, vt ob hoc videatur contemplatione digna ac diligenter expendenda quoque à nobis. Quae autem dicit in praesenti commentario ad duo tantum pertinent, scilicet ad genus laesionis, respirationis, de quo suo loco dicetur, necnon ad phrenitidem qua scribit laborasse mulierem ab initio; & mirum fuisse; quod superuixerit, vsque ad vigesimāprimam diem, cum illi qui statim phrenitide capiuntur, cito etiam perire soleant, sed inquit hoc forsan contigisse, quia aegra non magnis, sed leuibus febribus quales solent esse pestilentes, laborabat. Sed cum semper magnae febres comitentur veram phrenitidem satius est dicere, hanc non fuisse veram, aut quod verosimilius est initio non fuisse puram phrenitidem; post autem euasisse phrenitidem. At melius est more nostro singula pedetentim examinemus, quae huic mulieri accidisse à principio vsque ad nonam confusè nulla habita dierum distincta mentione cōmemorat; vnde verisimile est aut eam tunc tātum B à se fuisse visam, aut ob loci distantiam non potuisse frequenter habere aegrotantis relationem, sed pro longa tēperie interualla; est enim rationi consentaneum saepe, vt fit etiam hodie a remotis regionibus ad Hippocratem accessisse, qui de rebus aegrotantium ipsum consulerunt, quique referrent confusè symptomata, eaque sic narrata ab ipsomet Hippocrate, in commentaria esse relata; vtcumque autem sit, idea morbi primi, & primarij fuit febris horrida ex moerore, a qua statim capta est, vnde C priusquam vlterius progrediamur, duo sunt breuiter examinanda, qualis sit febris φρικώδης, seu horrida, & quomodo ex moerore possit febris generari: φρικὴ, seu horror, vt scribit Galenus lib. proprio de horr. & rig. necnon secundo de differ. febr. cap. octauo, est quaedam passio media inter rigorem, & frigus, seu ex his temperata semper maior quidem frigore, minor autem rigore, imo Hippocr. lib. primo de morbis videtur horrorem appellasse debilissimum rigorem. vnde φρικώδεις, seu horrificae D febres nuncupantur ab Hippocrate non quae cum horrore tantum inuadunt, vt complures sunt tertianarum, & quotidianarum; sed quae per totam accessionem horroris manifestum sensum faciunt, vt praeclarè docuit Galenus cap. 9. secundi de differ. febrium, necnon primo in prima Epidem. tex. 22. vbi Hippocrates mentionem facit hemitritei, quem inter febres horrificas recenset; Generatur autem

hic

hic horror a uaporibus pessimis quidem, sed nō admodum acribus, qui a praua putredine elati sensibilesque partes percellentes, non modo hebetant calorem natiuum, vnde frigiditatis sensus exoritur, verum etiam percutiētes musculos, & neruosas partes, expulsiuamque facultatem stimulantes ad motum eam incitant, sicque rigorem quendam producunt, ita vt simul & rigor debilis, & frigus horrorem vocatum producant. Illud autem locis citatis notat Galenus, & optimè dici perdurare tota accessione huiusmodi horrorem, altero duorum modorū vel quia per longiora interualla reduplicatur, tamquam morbi incrementum saepius fiat, vt in semitertianis spectatur, vel quia per breuissima insurgit, quasique continuatur Author diffinitionū sub nomine Galeni promulgatas videtur paullo diuersius febrem horrificam descripsisse, sed veritas est, quam dixi ex ipsomet Hippocrate, & Galeno. Quomodo autem huiusmodi, atque aliae febres ex moerore fiant, non est arduum intelligere. Galenus enim tertio lib. de praesag. expol. in fine capitis quarti non modo febres hoecticas simplices ex moerore oriri prodidit, verum etiam pestilentiales, siquidem moeror omnis consumit, & exsiccat, cumque calorē natiuum ob spirituum consumptionem, & nitro contractionem, non parum hebetet; sit ut inde in corporibus paratis putredini faciendae non exiguam occasionem praebeat. A PRINCIPIO. Principii nomen in morbis, vt saepenumero, & praesertim primo de crisibus 6. & 7. & primo Aphoris. duodecimo, Galenus docuit, tria significare solet totum cruditatis tempus primum insultum morbi, & primos tres morbi dies, hoc autem in loco arbitror accipiēdum esse principium pro primis illis tribus, vel quatuor diebus in quibus cum ab horrore frequenter ut monstraui, tentaretur, sensumque frigiditatis haberet, iure integumenta corpori requirebat; sed dicet aliquis nimium forsan curiosus, cur Hippocrates non dixit potius hanc mulierem friguisse, vt saepe aliàs loqui consueuit, sed dicere voluit quod tegeretur. Respondeo id forte fecisse, vt significaret hunc horrorem fuisse satis insignē, propterea quod licet in aliquibus horroris generibus, aliqua refrigeratio euidens percipiatur, haud tamen semper est tanta, vt adigat aegrotātes ad quaerenda corpori indumenta maiora, sicuti praesens mulier διὰ τελέος, id est omni tempore faciebat.

SEMPER SILENS. Dubiū fuit apud nonnullos vtrum sicut phrenitis fit à flaua bile feruente circa cerebri membranas, ita quoque fiat ab atra, & certè huiusmodi exemplum potest nobis persuadere fieri etiam ab atra non quidem solum ab ea, quae fit ex bile flaua deusta, verum etiam à naturali putrescente, & incensa. Etenim quòd haec mulier taceret habebat a melancholico succo, vt quoque Galenus docet in Comm. Quòd verò palparet, vellerет, scalperet, & pilos legeret (quod genus symptomatis vocant Graeci, & Cael. Aurel. carphologiam) erat opus imaginationis corruptae, vapores ob oculos volitantes ex adustione in cerebro facta putantis esse pilos, & festucas extra oculum in pannis, & parietibus positas, ac propterea vellere, & legere eas conantis. Sed hic oritur scrupulus de collectione festucarum, & similium; quod Hippocr. primo progn. vigesimotertio, facit huiusmodi symptoma laethale, & phreneticum, & nihilominus Galenus de seipso narrat quarto de loc. aff. capite secundo, cum laboraret febre ardente sese cognouisse festucas colligere, & floccos euellere, amicisque praecepisse, vt curarēt ne in phrenitidem laberetur, quasi haberet huiusmodi signum, & nondum tamē phrenitide laboraret. Dicendum est quòd Gal. in comm. loci prognost. 5. huiusmodi symptoma aut fieri in phrenitide, & essentialiter affecto cerebro, aut per consensum, si primo modo laethale est, & uerè phreniticum; si secundo minimè, licet sit indicium futuri maioris mali, scilicet phrenitidis, atque hoc postremum ipsi contigit Galeno. LACHRYMAE, ET RVRSVM. Sicut fletus, & risus sunt passiones penè contrariae, ita quoque fiunt in morbis a contrarijs penè, vel saltem a diuersis caussis; etenim fletus humoris melancholici, risus verò sanguinei effectus sunt; sed dicet aliquis quomodo potest in tanta morbi magnitudine esse is sanguis lucidus, & purus, a quo dicebant Auicen. & Auerr. in Cantica fieri risum? Cui respondendum esse puto aliud genus risus esse, quod fit in sanitate, & purum πάθος, siue affectus est; aliud quod fit in aegritudine, & symptoma est; illud enim fit opera sanguinis lucidi, vt dicebant Arabum principes; hoc uerò fit vi humoris inimici percutientis musculos, & neruos baccasque instar ridentium aperire, & clamare cogentis; quodque etiam fieri vulnerato septo transuerso prodiderunt, & Hippocr. & Aristot. praesens ergo mulier cum humore melancholico incenso, & putrescente una cum flaua bile sollicitaretur; non est mirum si modo in lachrymas, modo in risum excitabatur, nec interim vllum capere somnū quibat.

AB ALVO. Vbi caput vehementer afficitur, nullum praesidij genus aequè blandè, & efficaciter iuuat, atque alui irritatio, vel per clysteres, vel per suppositoria: sic enim dicebat Gal. secundo de med. loc. ad leniendum capitis dolorem clysteres maximè valere. Atqui huiusmodi lenia auxilia minimè proderant in tanto morbo, cum iam cerebrum non modo vaporibus sursum ascendentibus laederetur; verum etiam intemperiem feruidam, & prauā contraxisset; cui mitigandae nedum tollendae, haud vllam opem conferre poterant irritationes alui per suppositoria, aut clysteres factae, eò maximè quia nihil aluus per huiusmodi auxilia sollicitabatur, forsan quòd nimis lenia auxilia essent; si quidem vbi animus aliò abductus est, aluus non obedit, nisi vehementer excitata, quò etiam fiebat, vt licet haberet vehementis sitis caussam, attamē illa ab errante mente non percipiebatur, & iccirco non bibebat, vel si irritaretur ad bibendum, parum omnino sorbebat, quae est etiam ratio, propter quam Hippoc. primo prorr. vocauit phreneticos βραχυπότας, id est paucibibos. VRINAE TENVES. De menstruis purgationibus huius mulieris cum nihil dicat Hippocr. par est existimare nullum in iis fuisse vitium, alioquin dixisset aliquid vt solet; dicit autem de vrinis eas fuisse tenues, & exiguas. Paucitas fiebat,

bat, quia nihil aut parum quid bibebat, est enim vrina, vt docui in proprio de vrinis tractatu materia ipsa potulenta; quò fit vt semper copia vrinae copiae potus respondeat, nisi vel colliquatio, vt in febribus vstoriis, & colliquatiuis, vel nimia renum attractio, vt in diabete vrinas copiosiores quàm sit potus, faciat. Tenuitas autem pendebat, tum a materiae cruditate, tum quia maior pars succorũ peccantium, vel in caput ferebatur, vel intra hypochondria retinebatur. FEBRES. Duo ante nonam hanc aegram prae aliis habuisse dicit Hippocr. nimirum febrem ad manum tenuem, atque extremorum refrigerationem. Circa quae est dubitandum, quae sit differentia inter haec duo: si quidem videtur idem esse, quòd in febricitantibus non appareat ad tactum febrilis calor, & quòd extrema refrigerentur. At secus est, nam febres tenues ad tactum appellantur ab Hippocr. quando tepor quidã blandus, nec mordax percipitur; cuiusmodi fit in pestiferis febribus, quemadmodum scribit Galenus nono de simpl. med. in extremo cap. de terrae generibus. Sic Hippocrates sexto Epidem. com. primo, tex. 29. enumerans febrium genera, & differentias dicit statim alias esse placidas ad manum, alias verò mordaces. Iam verò vbi in febribus extrema refrigerantur aliud est, quoniam tunc si ea contrectētur immanis quaedam, & molesta frigiditas percipitur. Pari pacto differentes caussae sunt vtriusque generis, quoniã frigiditas extremorum (vt saepe dixi) in febribus fit, vel quando calor natiuus in iis extinguitur, vt plerumque contingit in moribundis, vel quando inde ad viscera ab intestino vehementi feruore febrili, aut viscerum inflammatorum abducitur; fit autem blandus calor ad tactum, vt ibi dicit Galenus, s. primo Epid. non simpliciter talis, quia nulla febris verè potest calore tactui placere, sed comparatiuè nempè ad alias febres calorem manibus multo acriorem atque molestiorem habētes; atque tunc sic fit, quoniã vapores qui emanant ab insigni illa, & graui putredine pinguiusculi sunt ita vt acredinem febrilis caloris obtundant; sicque ea molestia careat is, quae solet in ceteris febribus sese ostentare. Haec itaque mulier, quoniam pestifera febre laborabat interdum calorem ad tactum lenem habebat; interdum autem flagrantibus interioribus calor penè totus extremorum intro abducebatur, vnde partes extimae ab eo desertae frigebant. NONA. Hactenus (vt visum est) Hippoc. recensuit confusè, quae praesenti aegrae ante nonã contigerunt, quòd ab aliis ita intellexerit; nunc enarrans quae nona apparuerũt vsque ad decimamquartam dicit tantum eã multa delirasse loquēdo, & rursum quieuisse, atque siluisse. Sed dicet aliquis, nonne haec eadem etiam ante nonam retulit Hippocr. cur itaque modo repetit, quasi quicquam noui dicturus? neque responderi potest fieri potuisse, vt haec symptomata non essent continua, sed intermittentia; propterea que nona ab Hippo. fuisse commemorata, quasi tunc redierint, cum antea cessassent, quoniam in fine historiae enarrans, vt solet, quae semper affuerint inter alia (vt videbitur) cribit semper vel multos sermones habuisse, vel ta-

A cuisse. Itaque dicerem Hipp. haec repetiuisse tanquam in nona incrementum acceperint, & vt doceret morbum grauissimum fuisse, quòd etiam in diebus non iudicatoriis pessima signa habebat.

DECIMAQVARTA. Cum Hippocrates visitasset aegram nona die, quae nec iudicatoria, nec indicatoria est, animaduertissetque deterrima, & illius, & antecedentium dierum symptomata, voluit quoque iudicatoria die, quae est decimaquarta ipsam visitare, & ab illa vsque ad decimãseptimam B accidentia proponere; vt ostēderet in pessimis morbis multo magis vim dierum decretoriorum apparere. Porrò quae narrat huius temporis symptomata, pertinent dumtaxat, ad facultatis vitalis, atque adeo ipsius respirationis vitia, cuius rarius quàm aliarum meminit; quoniam vel (vt ait Galenus secundo de diff. resp.) non laeditur, vel si laedatur facilè ex aliis narratis comprehenditur; & in praesenti puto meminisse, quoniam respiratio in hac muliere magnam nec ita perceptibilem varietatem habuit; C quod enim videtur dicere Plin. libro septimo, capite 51. ab Hippocrate obseruatum quoque ex venarum pulsu, id est arteriarum, non ita a Galeno atq; ceteris confirmatur; cum vix reperiatur meminisse, aut si meminit, alia ratione, atque mente id facit, quàm a posteris factum fuit. Dicit itaque fuisse spiritum rarum, magnũ, per tempus, & rursum ipsam fuisse breuispiram: miratur autem Gal. in comm. interpretes Hippocrat. non considerasse inutilem, quam videtur is committere repetitionem, dum di- D cit spiritus rarus, & deinde διὰ χρόνον, id est per tempus; quasi idem sit habere spiritum rarum, & per tempus, seu per temporis interualla. Perpendet autem Hippocr. sic esse locutum (per tempus) ad indicandam insignem raritatem, cum soleat vti voce διὰ χρόνου ἀντὶ διὰ πολλοῦ χρόνου, habuit autem haec mulier, vt etiam secundo de diff. resp. narrat Galenus capite octauo, duas diuerso tempore respirationis differentias, vna erat raritas & magnitudo, quae consequebatur delirium, ob quod oblita respirare, & tamen habens ingētem necessitatem ob febrem, E id supplebat raritate, & magnitudine; alia erat breuis spiratio, hoc est rara, & parua, quam edebat quotiescumque ita refrigerabatur vt delirij vis à refrigeratione superaretur: etenim à delirio fiebat raritas, à refrigeratione verò paruitas, & iure Gal. tertio de diff. resp. ait hunc ab Hippocrate vocari spiritum frigidum, sicut uerè dicit in hoc comm. hunc affectum non fuisse admodum illi dissimilem, quem solent in vteri praefocatione pati mulieres, nempè F ἄπνοιαν vocatum, seu priuationem respirationis, de qua plura dixi in variis lectionibus. DECIMASEPTIMA. Id habent pleraeque febres pestiferae, vt cum sint exiguae paullatim calorē natiuum, & vires perdant, quod certè huic mulieri eueniebat, nã decimaquarta coepit fieri breuispira, quod diximus factum à refrigeratione, seu diminutione caloris natiui, decimaseptima verò quae est index vigesimae aut vigesimaeprimae alia adeò praua apparuerunt, vt cuiuis cordato medico potuerint persuadere ipsam fuisse morituram altera dierum indicatarum; nam cum aluus glande, vel clystere excitata

tata esset, eo quòd prae debilitate nihil aut parum, ac turpe reddebat, turbationem tantum peperit; sed peius etiam contigit, quia dum potaret haud pro more solito potus paullatim in ventriculũ descendebat, sed nihil à virtute oesophagi attractiua, vtpote ferè emortua adiutus suo pondere tantum ruebat, instarque quassati aqua pleni vtris strepitum insuauem edebat, qualem solent certo & breui morituri edere: etenim ex iis, qui hoc symptoma habuisse referuntur ab Hippocr. neminem superuixisse obseruaui, cum consequatur facultatis naturalis extinctionem; id quod etiam confirmabat priuatio sensuum non quidem consumata, alioquin fuisset mors ipsa, sed insignis diminutio, atque hoc est, quod primo progn. dicebat Hippocr. vbi aeger non uidet, nec audit propinquam esse mortẽ. Ariditatem cutis, aliamve ipsius qualitatem praeter frigiditatem solet Hippocr. adnotare quàm rarissime: vnde id voluit nunc proponere: vt doceret febrem, qua laborauit haec mulier, etsi ad manum videretur exigua, fuisse tamen vi & potentia insignẽ: postquam exsiccauit non admodum longo interuallo corpus fœminae, quod suaptè natura humidius, & mollius est, quàm corpus viri, ac propterea difficilius arescit, & certè phreniticorum corpora solent mirum in modum exsiccari, vt propterea dixerit Galenus quinto de loc. aff. eos adeo vehementer ferocire, & robustos videri, quoniam ipsorum corpora sunt exsiccata. VIGESIMA. Vigesimam & vigesimamprimam iudicatorias esse, scilicet Hippocratis sententiam, atque acutorum finem vltimum esse aliàs dixi, sed & propositum exemplum satis monstrat, quando in altera exacerbationem symptomatum, in altera interitum contigisse narrat: etenim rarò solet vbi memorat vigesimã mentionem facere vigesimaeprimae; nisi quãdo in vtraque uis aliqua iudicationis apparuit, vt in proposita historia. Iam uerò quae acciderunt vigesima die tria fuerunt, atque ea omnia maxima. Delirij augmentum, aut saltem continuatio, quae ex eo manifestabatur, quòd multa praeter rationem omnem loqueretur, id quod apud Hippoc. significat dictiũcula λόγοι πολλοί. Alterum fuit, quòd a delirio quieuit, & sine loquela, & sine voce facta est, quoniam ob frigiditatem, atque uitalis & animalis facultatis defectum minime exsufflationem, quae est ipsius vocis materia facere poterat: vnde quoque tertium malum accessit, nempe breuispiratio, quae non modo sequax est ad frigiditatem, verumetiam ad ipsius facultatis motricis imbecillitatem. Quare cum vigesima die rès mulieris ad eum primum statũ fuissent redactae minimè potuit amplius sufficere; sed sequente die, scilicet vigesimaprima penitus defecit, non quidem suffocata, alioquin non fuisset in extremo breuispira, at potius consumpta, & marasmata, vt cutis ipsius ariditas indicauit. Etenim id facere consueuerunt febres pestilentes, & περιφρυγεῖς vocatae: vnde Hippocr. quinto aphorism. 71. quibus dura & exsiccata cutis est sine sudore moriunt.

ERANT HVIC. Quod facere in plerisque historiis consueuit Hippocr. id quoque in praesenti facit, scilicet non contentus dixisse, quae contige-

A rant singulis circuitibus iudicatoriis, voluit pariter addere, quae perpetua fuerunt sub hisce verbis spiritus rarus, & magnus, nihil sentiebat, semper tegebatur, vel per totum, & multum, loquebatur, vel tacebat. Circa quae tria quaesita digna sunt. Vnum est, quomodo potuerit semper habere spirationem magnam, & raram cum dixerit bis fuisse breuispiram, scilicet decimaquarta die, & vigesima, etenim fieri non potest, vt quispiam eodem tempore simul habeat respirationem magnam, & paruam. Alte-
B rum quaerendum est quomodo semper fuerit sensibus priuata, cum tamen in particulari relatione id tantum in decimaseptima die obseruauerit tertium & postremum est, cur addere voluerit in fine historiae particulam hanc (φρενίτις.) Circa primum Galenus notat vocem hanc (διὰ τέλεος) significare ipsi Hippocr. per totam morbum vsque ad finem, non tamen qualibet hora, & quolibet temporis momẽto, vnde fieri potest, vt & in principio, & in augmento, atque in statu morbi habuerit respirationẽ
C magnam, & raram, quae fit in delirio, & tamen aliqua etiam hora, aut aliquo temporis breui momento fuerit breuispira; prout scilicet necessitas respirationis a superueniente frigiditate remittebatur. Ad secundũ idem quoque dici potest, in omni morbi tempore habuisse illam insensibilitatem, non tamen ita continuam, & indesinentem, quin quandoque sentiret, & forsan decimaseptima die huiusmodi symptoma grauius multò, atque euidentius apparuit, vt propterea potissimum inter accidentia
D illius diei commemorandum duxerit. Ad tertium & vltimum respondere oportet, voluisse Hippocr. addere illam particulam, quoniam cum saepe taciturna esset, poterat quispiam dubitare haudquaquam fuisse phreniticam, cum tamen fuerit: vt enim dicit Galenus multa loqui est phreneticum symptoma, tacere melancholicum, tegi commune melancholiae, & phreniti di, nisi aliquando ob refrigerationem quis contegatur. Quomodo porrò phrenitici possint tacere, non est arduum intelligere, si
E consideretur phrenitidem esse in cerebro inflammationem, in qua combusti humores, & melancholici redditi interdum ita crescunt, vt per aliquod tempus suos effectus prodant, atque phrenitica symptomata obscurent. Curatio adhibita huic mulieri qualis fuerit, & si certum esse nequeat, potest tamẽ conijci primum institutam fuisse victus rationem acutis morbis accommodatam, & praesertim vini abstinentiam, quando statim caput laesum apparuit. De sanguinis missione haudquaquam dubitatum
F puto quin morbus magnus esset; vires quoque ualuisse ex eiusmodi morbi protractione colligitur; imo verò aequum erat, vt non semel uena incideretur, sed etiam bis, atque tandem ad uenae frontis incisionem descenderetur, quod solet unicum esse praesidium vbi iam morbus in capite firmatus sit, quemadmodum in proposita muliere fuisse rationi valde consentaneum est: Si quis est casus in quo possint conuenire vesicantia, atque omne aliud genus praesidiorum a capite, & à corde diuertentium planè fuit praesens; cum dicat Hippocr. in fine historiae semper modo cum loquacitate, modo cum

tacitur-

taciturnitate delirasse. Praeter remedia chirurgica, medicamenta aliaque externa praesidia conueniebant; & de internis remedijs primum fuisset lenienda aluus, saltem clysteribus, quorum cum interdum meminerit Hippocr. neque dixerit aluum sibi vnquam profluxisse, par est aut saltem altera quaque die fuisse adhibitum clysterem, vel glandem, aut debuisse adhiberi; quinimo in dies saeuiente morbo singula die curassem aluum modo vno, modo altero auxilio sollicitare, & transacta decimaquarta etiam si signa coctionis non apparuissent, aliquam euacuationem molitus essem blandiorē ex veratro, saltem nigro, aliisq; similib. bilem vtramque leniter euacuantibus. Veteres.n. qui carebant nostris placidis purgantibus, si quando leniter purgare cogebātur, valida quidem, sed optimè castigata, & in minori mensura vsurpabant; imo narrant Gal. & Oribas. A Hipp. consueuisse elleborū ita egregiè praeparare, vt placidissimè, atq; citra noxam purgaret; quem tamen modum suo quoque tēpore fuisse desideratū quaeritur; & puto id voluisse Hipp. intelligere quādo tertio de fract. contex. 48. restitutis ossibus elleborū molle dandum esse iubet. Auxilia externa, & capiti, & cordi quoque conuenissent, eo maximè q͏ fuit Auic. sententia in curanda melancholia, qualis fuit quoq; pars saltē huius morbi, maximā semper esse habendam cordis rationem; & quia cutem aridam fuisse dicit, forsan illius mentionem facere B voluit, quod satis esset insignis; propterea que auxilium aliquod humectans & emolliens indicaret, quale apud nos esse consueuit oleum amygd. dul. tum solum, tum permixtum aquae violarum, aut maluae capiti similiter cōueniebant oxyrhodina, quaequae alia dixi in phrenitide vsurpari.

HISTORIA QVADRAGESIMASECVNDA.

IN MELIBOEA adolescens ex potibus, & venereis multis, multo tempore calefactus decubuit: horridus autem, & anxiosus erat: vigil, & absque siti: ab aluo autem PRIMA multa stercora prodierunt cum circumfluo humore multo: & sequentibus aqua biliosa multa manarunt: vrinae tenues, paucae, decolores: spiritus rarus, magnus per tempus: hypochondrij intensio submollis. oblonga ex vtrisque cordis palpitatio vsque in finem continua: minxit oleosum. DECIMA delirauit modicè; modestus, & quietus; cutis arida, & circumtensa: deiectiones multae, & tenues: vel biliosae pingues. DECIMAQVARTA omnia exacerbata sunt, delirauit: multa obloquebatur. VIGESIMA furore tentata est corporis iactatio: nihil minxit, paucas potiones continebat. VIGESIMAQVARTA interijt: Phrenitis. Videtur autem mihi iuuisse secundum rationem anteacta aestas: aestiuos enim morbos hyems succedens transmutat: quamquam ipsa in seipsa secuta aestas non bene constituta fuerit: sed calida, & austrina, & sine ventis; at simul ad aliam constitutionem transmutata profuit. Magnam verò partem existimo artis esse posse considerare de scriptis rectè: cognoscens enim & vtens hisce, non mihi videtur valde errare in arte: oportet autem addiscere exactè constitutionem temporum vnamquamque, & morborum bonum quod commune est in constitutione, vel morbo: & quod commune est in constitutione, vel morbo longum: quis morbus lethalis, longus quis salutaris: acutus qui lethalis, acutus qui salutaris: ordinem criticorum ex his considerare, & praedicere ex his abundè suppeditatur. Scienti de his, licet scire quos, & quando, & quomodo oportet in viuendi ratione gubernare.

IN MELIBOEA adolescens. Vt in pluribus, atque diuersis aetatibus ingenia nostra exerceret Hippocr. voluit adolescētis exemplo hunc librum claudere, cuius aetas, quae esset non explicat: attamen probabile est excessisse annum decimumsextum, cum scribat multa venere diu esse vsum. Etenim haud solent homines prius vti venere, & praesertim multa; quinimo apud aliquas C nationes erat vetitum lege ne ante vigesimum aetatis annum cum muliere consuetudinē haberent, vt de Spartanis Plutarchus, & de Sueuis narrat Caesar libro sexto de bello Gallico. Meliboea quae regio esset habetur apud Strabonem libro nono, & apud Herodotum libro septimo, qui faciunt eam Thessaliae vrbem. In Meliboea celebrē fuisse pur-

puram scribunt Lucretius, Virgilius, & Festus; & Plin.lib.quarto,cap.nono, ponit Meliboeam in Magnesia, & hanc Thessaliae regionē facit. Sed vtcūq; sit hic adolescens cum multum bibisset, multa venere vsus esset, diuq; febricula laborasset tandem decubuit. Nimius potus, atque nimia venus semper, & cunctis nocent, cum Hipp.sexto Epid.scripserit; labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia moderata: at in aetate tenera omniū maximè laedunt, ꝙ vires animales in adolescentia nondū firmae sint; naturales verò robustiores quidem sint, at defatigatae in multa nutritione, atq; in augmento corporis faciendo, vt ob hoc à vino illae offendantur, hae autē à Venere. Nam vt optimè dicit Gal. multae potationes labefactant neruos, ipsorumq; principiū cerebrum. Venus autē non modo, & haec ipsa admodum mole stat, verum etiā facultatem dissoluit; imbecillamq; reddit, s.exinanitis spiritibus, caloreque natiuo, in quo omnis uis posita est, violato: & Arist. quarto probl.11. scribit adolescentulos odio habere eam, qua cum primò concubuerunt, ꝙ fiat tunc mutatio maxima cū tristitia, cuius memores illam odio prosequuntur. Quomodo autē potus, & venus primum febriculae occasionē dederint insinuat Gal. quasi ab his laesae coctiones effecerint, vt prauorū humorū copia sit accumulata, sicq; putredini occasione oblata postmodum febris sit suborta, atq; hoc est, quod Hipp. dicebat 2.aph.17. vbi cibus praeter naturam ingestus est, morbū facere, hocq; ostēdi à curatione.

HORRIDVS. In symptomatū singulorum huius aegri narratione cōsentiunt omnes cōtextus; at in dierū distinctione aliquantisper discordāt; contex. Graecus post primā diem nominat decimāquartam tantum; alij uerò decimam. At puto in Graeco contex. desiderari diē decimam; ob idq; esse apponendā; maximè quia eam apponit Gal. secundo de diff.resp.c.octauo, vbi multa egregia circa praesentem historiā discurrit, vt suo loco videbitur. Sat est pro nūc ab Hipp. confusè narrari, quae ante decimā adolescentulo contigerunt, quasi tunc primum post primā diem eū visitauerit. Horrorem, & anxietatē, qui primo loco narrātur ab Hipp. verisimile est etiā ante alia accidentia apparuisse. Vtrum autem fuerit febris huius horrida, quemadmodū & antecedentis aegri, cui in multis fuit similis praesens adolescens, non constat; imo cum de superiore loquens dixerit πύρετος φρικώδης, nunc autē non de ipsa febre, sed de aegrotāte dicat similiter φρικώδης in eā facilè sententiā venio, coepisse quidem huic adolescenti febrem cū horrore; sed non fuisse febrē verè horridam; quēadmodū fuit antecedens; ꝙ porrò statim contigerit anxietas summo iure factū est; quoniā nil est, quod aequè labefactet ventriculū, vt Arist. & Gal. docēt, atq; immoderata & importuna Venus; sicut potus nimius prauorū humorum corruptioni occasionem praebet, vt hinc praui humores in stomachū pulsi, ab eoq; alioquin imbecillo suscepti, eius statū peruertant, sicque anxietatem pariant, quae vbi adest, minimè potest somnus fieri, quod continua uexatione angantur aegrotantes, atque huc, & illuc agitati requiē nedum somnum haud inueniant. De siti dicendū est non sitiuisse adolescentem, donec cale-

A factus tantū, hoc est parum febricitans fuit, praeter quam ꝙ multi potus qui antecesserant potuerunt ita gutturē, fauces, atq; stomachum irrigasse, vt per multos dies sitiendi potestas omnis ablata sit.

PRIMA DIE. Primam diem à decubitu esse intelligendam non dubito, quasi quae nuper sunt narrata, contigerint antequàm decumberet; iam verò, quae ab hac prima die vsque ad decimam habuit adolescens symptomata, fuerunt multa, & diuersa; & iccirco variis quoque diebus euenerunt; nec ab B re est existimare eodem ordine, quo ea narrat Hippoc. accidisse, aut saltem manifestius esse visa. Prima itaq; die exiuerunt ab aluo multae foeces cū multa circumflua humiditate viscida, & sequentib. adhuc diebus multa similiter erant, sed aquosa bile tincta; sic.n. interpretandam esse vocem ὑγατόχλοα quasi (aquiuiridia) innuit Galen. in ling. Iam uerò multae foeces erant accumulatae ob antecedentē atq; prauam viuendi rationē, quae pariter effecerat, vt crudi, & multi viscidi succi essent tā in intestinis, quàm C in stomacho cumulati, qui postmodū inter exeundum ipsis foecibus obuoluti fecerunt id quod appellare solet Hippoc. περίῤῥοον. Eductis foecibus multis prima die, meritò sequentib. non amplius foeces, sed aquosa & biliosa excrementa prodibant in corpore, diu ob complures errores commissos collecta.

VRINAE. Post foeces solet Hipp. frequenter subiungere vrinarū statum, quarum omniū (vt alias dixi) cognitionē, atq; obseruationem semper magni fecit Hipp. praesertim in febrilibus morbis. Habue- D runt autem vrinae tres condiciones, tenuitatē, paucitatem, decolorationem. Erant tenues, paucaeque, quia magna pars humoris crassioris, & serosi ad aluum ferebatur; id.n. compertū est, & ab Hipp. scriptum multā mictionem significare paucam egestionem, & è contra: Erant uerò decoloratae, quoniam summa erat cunctorū succorum cruditas & bilis ad aluum ferebatur, vbi excremēta reddebat colorata.

SPIRITVS. Gal. secūdo de diff.resp.c.octauo, diligenter hanc historiā examinans duo considerat hunc adolescentē habuisse distensionem quandam E submollē circa hypochondrium; ac perpetuā desipientiā, eamq. satis insignem; talem autē hanc fuisse probat tū quia moderatis, & lenib. moribus erat, in quibus hominib. quodlibet vel leue delirium solet esse graue, vt in Praed.lib.primo, & in Coac. habetur, tū quia inquit decimaquarta die παρέλεγεν, & παρέκρουσεν, vigesima verò ἐξεμάνη, i. furiosè insaniuit. Iam verò tensio hypochondriorū debebat facere respirationem paruā, & celerem: sed quia hic affectus à de- F lirio superabatur; ideo erat respiratio magna, & rara, cuiusmodi esse delirantium respirationes iis in libris saepe monstrauit Galenus cum delirantes obliuiscantur respirare, vnde raritas, ac postea omissam respirationem magnitudine compensare satagant; quae uerò esset tensio hypochondriorum submollis, ex figura illius conici potest; siquidem vbi viscus, ipsum tenditur, aut viscera quae sunt figurae potius teretis, tensio similiter rotunda videtur: vbi verò musculi superpositi, qui longi sunt; similiter, & figura oblonga conspicitur; vt hinc colligatur a succis crudis, & copiosis non tantum visce-

ra, imo potius muſculos ſuperpoſitos utriſque lateribus fuiſſe repletos, ac propterea tenſos, quae tamen tenſio haud erat ingens, ſed ſubmollis, neque erat doloroſa, alioquin id dixiſſet Hippocrat. neque ſeptum tranſuerſum premebat; vt ob hoc valde ſuperaretur a delirio magno, & conſequenter ſecundum huius naturam reſpiratio mutaretur; & certè veriſſimum illud eſt quod prae aliis adnotauit Gal. loco citato, adeo Hipp. fuiſſe diligentem in deſcribenda hypochondriorum ſpecie tenſionis, necnon delirio, quoniam iure potuiſſet dubitari, quae ſpecies difficultatis reſpirationis fuiſſet, an ſequens delirium, an hypochōdriorum affectionem.

CORDIS PALPITATIO. Valeſius certè in hac hiſtoria interpretanda valde dormitauit, etſi Galenum uidiſſet tum in hoc ipſo comm. tum cap. octauo ſecunda de diff. reſp. haud forſan in tot errores incidiſſet. Etenim quomodo potuit, vt ipſe profitetur iſte adoleſcens laborare inflammatione vlla uiſcerum cum careret dolore, & figura tenſionis eſſet oblonga? Praeterea falſum eſt, quòd quando Hippocr. ait ipſum fuiſſe moderatum, & taciturnum intelligat in delirio, imo vt ait Galen. addidit illud ad indicandam delirij magnitudinem; quia ij qui a natura lenes, & mites ſunt, nequeunt niſi a potenti cauſſa delirare: neque valet ſi fuiſſet modeſtus, & moribus mitis non debuiſſe ipſum adeo in venere & potu errare; quoniam, vt dicebat Comicus; conuerſationes, & colloquia praua corrumpunt bonos mores. Illud certè dubitatione dignum eſt, quomodo potuerit eſſe, vt perpetuò palpitatione cordis afficeretur, & tamen haberet magnam atque raram reſpirationem, ſiquidem palpitatio quae cordis celerem, & inordinatū efficit pulſum, reſpirationem quoque ſimilem faciat neceſſe eſt; neque dici poteſt fuiſſe etiā hunc affectum cordis vt tenſionem hypochondriorum a magnitudine delirii ſuperatam, quandoquidem cordis palpitatio eſt affectus vehementiſſimus, ita vt nonnunquam ſtatim ſtrangulet; auget quoque difficultatē, quoniam non contentus Hippocr. dixiſſe παλμὸς διὰ τέλεος addit συνεχὴς, ſ. fuiſſe palpitationem continuam, & per totum morbi tempus; Et certè miror Gale. praeteriiſſe ſilentio huiuſmodi non exiguam dubitationem; praeſertim cum ipſemet quinto de loc. aff. in fine cap. ſecundi poſt longum de palpitatione cordis diſcurſum, dicat in eo affectu ſpirationem fieri magnam, denſam, atque celerem. Ad hanc grauem dubitationem à nemine viſam diſſoluēdam diu cogitaui, & nihil inuenire potui, quod mihi planè ſatisfaceret: vnde in ſuſpicionem magnam veni, contextum eſſe deprauatum, forteque particulam διὰ τέλεος συνεχὴς tranſpoſitam eſſe, aut additam; ac debere addi tenſioni hypochondriorum nō palpitationi, ſiquidem palpitationes, & praeſertim cordis cū fiant à vaporibus craſſis haud poſſunt diu durare, ſed citò finiuntur, vel finiunt; vt ibidem Gal. docuit, neque inconuenit, quòd fuerit toto morbi tempore ſpiratio magna, & rara ac aliquando correptus ſit palpitatione cordis, quae breui durauerit: Niſi dicamus admodum exiguam fuiſſe cordis palpitationem ita vt ſpirationi quidem magnae facien-

A dae conferret, haud tamen faceret eam celerē, atq; denſam: vel potius non fuiſſe veram cordis palpitationem, at ita vocatam eſſe ab adſtantib. (cordis) in reddenda magna reſpiratione veluti tremorem; quod enim dicebat in Timaeo Plato pulmones iuxta cor fuiſſe collocatos, ne in palpitationib. rei durae appellens laederetur, iure ab Ariſt. videtur non probatum tertio de part. anim. cap. ſexto, vbi ſcribit ſoli homini cor palpitare, quia ſolus ſpe rei futurae tenetur; quamquam in lib. de ſpiratione, circa

B finem de palpitatione viſus ſit ſentire idem, quod medici nempe eam fieri ab habitibus, & magis in iuuenibus, quàm in ſenibus.

MINXIT OLEOSVM. Supra dixit vrinas fuiſſe tenues, paucas, atq; decoloratas; vnde cū nunc dicat fuiſſe oleoſas, credibile eſt tunc locutum eſſe de vrinis priorum dierum; modo autem loqui de illis, quae fiebant circa octauam & nonam diem; quādo iam magnitudine, atque diuturnitate febris carnes & pinguedines aliquae colliquatae, & ad ve-

C ſicā tranſmiſſae vrinā oleum referentē praeſtabant.

DECIMA. Vt antea dicebam aliqui contextus non habent hanc diem decimam notatā, aliqui tamen habent, & praeſertim, (quod maximi facio) habet Gal. ſecundo de diff. reſp. octauo, dicit igitur Hipp. hunc adoleſcentulū decima die leniter deliraſſe, alioquin moderatum, ac taciturnum exiſtentem; ſic. n. intelligit Gal. non autem quòd in delirio eſſet compoſitus, ac taciturnus, vt putauit Valeſius: nam vt Hipp. primo progn. & initio de off. med. do-

D cuit, & Gal. ex Platone confirmauit ualdè intereſt conſiderare ſimilitudinē & rerum diſſimilitudinem pro cognitione aſſequēda; ſic. n. dicebat contēplandam eſſe aegrotantiū faciem an ſimilis, vel diſſimilis ſui ſit, & primo pror. & in Coac. dicebat deliria eorū, qui alioquin ſunt natura moderati, eſſe peſſima.

CVTIS ARIDA. Habuit nona dies urinas oleoſas, quae ex colliquatione a magna febre tales reddebantur: vnde iure fiebat cutis arida, ſ. carnibus, & pinguedine conſumptis; ſolaque cute ſicca

E remanente, & circumtenſa, quod ſignum inter peſſima recenſebat Hippocrates primo progn.

EXCRETIONES MVLTAE. Inter ea quae occurrerunt non ita continua inter decimam & decimamquartam fuerunt excrementa mutata; nimirū excretiones alui, quae partim fuerunt multae, ac tenues; aliquando autē biliosae, & pingues: Fuerunt copioſae, ac tenues, deinde bilioſae, & pingues, quia ſicuti vbi ui ignis aliqua deſtillātur prius aquoſa, & muccoſa multa exeunt, deinde oleū, aut

F oleo ſimilis ſubſtantia; haud ſecus vbi in corporib. ab igne febrili humores, carnes, & pinguedines torrentur prius aquoſa, & ſeroſa humiditas educitur; deinde pinguior, & craſſior, cuiuſmodi eſt bilis, & pinguedo: vnde cum adoleſcens hic febre maligna, & colliquante laboraret; non eſt mirum ſi poſt decimam diem huiuſmodi ſeceſſus apparuerunt, quales dixit Hippocr. & Galen. hoc in libro apparuiſſe pleriſque, & quales etiam dicit octauo med. local. ſexto, fieri in peſtilentibus febribus.

DECIMAQVARTA. In malignis febrib. haudminus, quàm in aliis dies decretorij ſuam poteſtatem

testatem ostendunt, vt nunc decimaquarta, in qua dicit Hippocr. cuncta fuisse exacerbata, & praesertim delirasse, multaque fuisse oblocutum.

VIGESIMA. Vigesima, quae est septima per coniunctionem à decimaquarta, vt millies dixi, est non modo iudicatoria, verum etiã vltimus terminus decretoriorum in acutis: itaque vix vnquam reperietur Hipp. eam omittere: cum in ea semper insignes appareant mutationes; vt in praesenti casu; in quo cum phrenitis decima die paullatim inchoasset post decimamquartã suscepisset incrementũ 20ª tandem consumata apparuit, quandoquidem iam furebat, manus iactabat, atque vt dicit Horatius de illo suo phrenitico pugilem agebat; cum enim phreniticis, vt dicebat rectè Caelius Aurel. cerebri membranae vehementer percellantur, & quasi diuellantur, animus errans; seque a praesentib. laedi prauè existimans, haud secus ad eos vlciscendos, atque aduersus inimicos, & sese percutientes insurgunt, sicq; eos, & pugnis ferire, & quocumque modo possunt lacessere, atque caedere nituntur, & hic est ille βλησρισμὸς, quem saepe in insanientibus, & phreniticis commemorat. Sed praeter maniacos furores habuit miser adolescens alia non minora mala, quoniam vrina penitus suppressa est, & modicos potus continebat; Quòd vrina supprimeretur, potuit fecisse tũ ipsius mentis alienatio, & à functionibus abscessio, cuiusmodi saepe vsu venit etiam in sanis, vt alicui rei nimium intenti mingere, & egerere obliuiscantur; tum quòd partes etiam functioni mictionis famulãtes essent, nimium vitiatae, atq; exsiccatae. De potu verò arbitror nomine illius cõplecti sorbitiones omnes alendis aegris idoneas, quarũ exiguum aliquid cõtinebat; non quòd vomitu reiiceret, quandoquidem in moribundis similibus minimè fit vomitus, sed quia ob siccitatem attrahere, atque in stomachum demittere non poterat; vnde licet eas caperet, & aliquantisper ore contineret, eas tamen paullo post reiiciebat, & exiguum quid earum ad stomachum demittebat, quemadmodum quotidie in morte proximis obseruamus. Eapropter existentibus hisce signis exitialissimis rationabiliter vigesimaquarta, quae est uigesimae quarta, interiit. Sed quaerendum est, quo genere mortis obierit an marasmo, an suffocatione; praeterea cur cum pessima, & colliquatiua febre laborauerit, nihilominus in fine addit, phrenitis, quasi praecipuus ipsius morbus phrenitis non febris fuerit. Ad primum dicendum est proculdubio cõsumptione hunc esse mortuum, siquidem praeterquàm quòd colliquatio ingens, quae praecessit, id videtur satis clare indicasse; affuit etiam illa continendi sorbitiones impotentia, quae omnia eximiam siccitatem, necnon deglutiendi impotentiam sequuntur, & significant. Phrenitis etiam quae non à principio fit, sed morbum iam ante diu factum consequitur id habere solet, vt non minus propria morbi natura, quàm immanibus illis agitationibus corpora absumat, & ad summam siccitatem perducat. Vnde saepenumero inter illos furores mortui citra vllam anhelitus difficultatem, quae suffocationem necessario antecedit, concidãt. Ad secundum verò dicere oportet id quod aliàs adnotauit Gal. plerisq; in locis, & praesertim septimo aphor. 42. & quarto aphor. 66. 73. & tertio in primum Epidem. veteres non appellasse inflammationes nomine febriũ, licet sibi perpetuae comites sint, sed proprio nomine, vt ἡπατῖτις, πλευρῖτις quandoquidem etsi febres maximae sint, semper tamen maior morbus est praestantis partis inflammatiò: vt propterea Hippocr. voluerit nos monere potissimum morbum, qui in mortem hunc praecipitauit non tantum fuisse ipsam febrem, quantum phrenitidem, quae decima die inchoata, & deinceps semper aucta tandẽ ad necem perduxit. Curatio, quae debuerit esse praesentis adolescentis non est arduũ comprehendere: primũ enim victus institui debuit, qualem in morbis acutis cõuenire dixi millies, cum vini abstinentia quidem; sed cum cibis vberius alentibus, non autem onerantibus: nam qui multa venere vsus fuerat, ac propterea viribus haud parum detraxerat, quomodo posset morbi violentia sustinendae sufficere absque vberiore alimento minimè apparet. Itaque statim & oui vitellis, & iuribus, & pane loto vtendum fuisset; ita tamen, vt modus, & mensura debitae seruarentur, quòd vires, & stomachus à venere nimia debilitati largiores cibos, & potus conficere nequeant. Cum autem prima die aluus copiosa stercora fudisset, ac diebus etiam subsequentibus satis soluta fuisset, haudquaquam medicus de ipsa emollienda sollicitus esse debuisset; sed statim de sanguinis missione vel facienda, vel omittenda fuisset deliberandum: etenim ex vna parte aetas adolescentia, s. vltra decimumsextũ annum permittebat, morbi magnitudo requirebat. Ex altera parte vsus fuerat recenter multa venere, quae mirum in modum vires exhaurire cõsueuit. Itaque in hac dubietate elegissem mittere quidem sanguinem, sed non per sectam venam, verum per cucurbitulas scarificatas partibus inferioribus administratas; quantum enim conferat in pestiferis febribus huiusmodi sanguinis missio perspicuè docuit ex Herodoto Oribasius, quo in genere vesicantia pariter contulissent, tum ad alia symptomata lenienda, tum maximè ad illam cordis palpitationem compescendam; & quia phreniticus factus est firmata in capite ipso inflammatione, optimum fuisset remedium etiam frontis venam incidere, omniaque genera diuersionum ligaturis, & lotionibus extremorum moliri, & ipsi capiti oxyrhodina accommodata fuissent adhibenda. Ad haec intus conuenissent ea, quae refrigerare queunt, necnon putredini, atque humorum prauitati resistere. Tandem fuisset deueniendum ad gallum vel pullum columbinum depilatum capiti deraso adhibendum; in qua re etsi alii malint viscera castratorum adhibere, alij autem neutrum probent, laudo tamen in casibus desperatis interdum omnia tententur, quae inflammationes cerebri discutere blandè ualeant. Atque hic finis esto explicationis earum historiarũ, quae ab Hippocrate in primo & tertio Epidemiorum tanquàm in libris verè germanis recitantur, & numero sunt quadragintaduae.

LIBER IIII. EPIDEM.

POST Aequinoctium, & poſt Virgilias qualia exedentia & mucoſa, quae caput perrumperunt, ſeceſſerunt ſupra aurem. Ei apud Leocydem in pede. Phanodico digiti in pede in pectore: Qui tibiam ſectus eſt, haec quidem & denigrata fuit; erat magnum alius in externo tibiae, & poſterius perſuadebat: poſtquam purum factum eſt, lateris dolor, & pectoris ſecundum rectitudinem miniſtri, & febres. obiit a febre. Bilioſum Reſtiario ſaturatum, & vſtoria adhibenti circa Aequinoctium infra ſanguis multus ſeceſſit. Seni valde vehementer ſeceſſit, non vltra quatuordecim dies: Signato ab Antiphilo cauſtico iudicatio ſeptima bilioſo, & typhoſo. Tertia poſt iudicationem, vel ſic ſanguinem expuit: ſeruatus eſt: & recidiua poſt facta eſt. iudicatus fuit (vt par erat) circa Virgiliarum occaſum primo. Poſt Virgiliarum autem occaſum bilioſus in furorem, iudicatio. euaſit nona ſine ſudore. Circa Æquinoctium Chalcidonius a portis translatus in forum ruptione circa mammam dexteram dolens expuit aliud, & aliud ſub viride; venter. ſudor qui inceperat ſeptima, habuit multa vſque ad octauam, iudicatus eſt decimaquarta: Circa verò quadrageſimam intumuit circa aures ſibi vtraſque, non praeter veriſimile viſus eſt ſuppuratus fore, non factum eſt. Pectus Ariſtodemo vſtum eſt. Filio Philidis abſceſſit ex caſu & huic. Praeexiſtebat autem dolor quidam ſupra. Poſt Æquinoctia autumnalia recidiuae, & alias vſque ad ſolſtitia hiemalia cum Sole aeſtiuo Acheoli vxor ſexta abortum fecit, ſanguinea exiſtens, & horrida, & ſudores, iudicatio decimaquarta; quot menſium eſſet haud noui; Maſculum autem & alium ad viginti dies dixit, ſi vera, non noui. Circa Solis conuerſiones hiemales borealia erant. Icterici fiebant ſaturate, & hi quidem horridi, hi verò non: linguae combuſtae tertia: & turbationes circa ſextam & ſeptimam, & hi longe extendentes. Decimaquarta alui renitentes, & in pharmacorum adminiſtrationibus non obedientes. ſecundum rationem febrium. & ſine ſudore: Lienes ſunt quibus parui ad hypochondria dextera extenſi, & ad manum ſubmurmurantes; ſanguiflui, & vrinis purgatio, & iudicatio: multo autem magis deorſum tendebant: Etenim hoc contigit ſub hoc tempus; quibus non ſic erat: Lienes autem eleuati: ſanguinis fluxus ex ſiniſtra: Sol conuerſus eſt hiemalia hiemaliter in borealibus: paullo poſt autem auſtrina erant ad dies quindecim: poſt haec autem nix quatuordecim diebus. Circa haec anni Leterici ſaturati non iudicati integrè, facile recidiuantes. Poſt verò niues auſtrina ſubſecuta ſunt, & pluuioſa: Coryzae eruperunt, & cum febribus, & ſine febribus. Vni autem cuidam & in dentes, qui & a medio doluerat ad dextera, & ſupercilium, & oculum. Erant verò & raucedines, & fauces inflammatione laborantes, & ſpongiae vocatae attollebantur: & ob aures, & genam tumores molles, & cum febre ſubſidebant: Incipientibus febrire facta ſunt ſurſum, & ad altera multa horum; & ſpongiae ſunt quibus ſub autumnum, & hiemem, quin etiam & furfuracea: ſexta Virgini iudicata. Sexto recidiuauit: iudicia autem facta ſunt per ſextam. omnia in his temporibus ſextenaria octonaria iudicabantur. Circa Virgiliarum occaſum

Meandri

Meandri coeci vxor ſtatim viride, & ſtatim purulentum expuit circa ſextam; & iocinoris fermentatio, & deorſum deiectio pauca. Caro purulenta ſupra, pauca, alba, lata excreauit, cibos auerſans. obijt prope vigeſimam.

EIVSDEM PRAELECTIONES ALIQVOT IN INITIO QVARTI EPIDEMIORVM VTILES, ET ERVDITAE.

POST AEQVINOCTIVM. Poſt tertium librum enarratum ſequitur quartus, quem interpretandum duxi; tum vt hi dies, qui nobis ſuperſunt abſoluendi non abſque ſolito fructu praetereantur, tum quia licet hic liber non habeat hiſtorias ita diligēter enarratas, quemadmodum praecedentes; habet tamen & ipſe quaſdā non inutiles. Sed prius quàm vlterius progrediamur, duo occurrunt determinatione digna: vnū eſt an hic liber ſit inter Hippocratis germanos connumerandus. Alterum an prima pars huius quarti ſit ita connectenda ſuperioribus, vt veluti pars & truncus quidam ſuperioris ſit habendus, quemadmodū video placuiſſe grauiſſimis viris. Et quantū ſpectat ad primum in Cenſura noſtra operum Hippocr. quae vna cum ipſo Hipp. eſt edita, iam diffiniuimus cum Galeno hunc librum eſſe quidem anteferendum in germanitate quinto & ſeptimo, verum poſtponendum primo, & tertio: imo verò etiam ſecundo & ſexto, quos Gal. haudquaquā verè germanos facit: veruntamen ſaepenumero tanquam Hipp. a Gal. citatur, & primo ac ſecundo Epid. facit locutione hunc ſimilē prioribus, licet contemplatione inferiorem: imo nonnulla putarunt hunc vna cū ſecundo & ſexto iunctū eſſe in membranis, ac pellibus Hippoc. à Theſſalo filio, atque ita editum; ſed quicquid ſit, libri omnes veterum ſunt aeſtimandi, quoniam ſeminibus illius vetuſtae doctrinae ſcatent. Ad ſecundum porrò dico minimè mihi videri neceſſarium, vt ſtatuamus hūc librum eſſe partem antecedentis, quoniā hinc omnes codices auſpicantur quartum; haud tamen à re alienum eſt putare, quae hìc referuntur ſymptomata contigiſſe in conſtitutionibus retrò commemoratis, atque etiam peſtiferis, ſiquidem ſaepe in peſte vlcera fiunt ſaeuiſſima, & quae ipſos artus & membra exedant, vt Thucidides, & Lucretius de ea peſte narrant, quae Athenis, ac in vniuerſa Graecia graſſata eſt immaniter. Sed iam ad Hippocratem explicandum eſt tranſeundum.

POST AEQVINOCTIVM. Duo eſſe Aequinoctia, vernale ſ. & autumnale omnes ſciunt, ſic etiā Hipp. ſolet non modo ſpectare ortum, verū etiam occaſum Pleiadum, ſeu Virgiliarū, tanquam in his tēporib. fiant magnae morborū mutationes; Solent verò Virgiliae oriri, & occidere circa vtrūq; aequinoctium, quod dicebat Ariſt. vigeſimaſexta probl. 28. eſſe veluti confiniū hiemis, & aeſtatis, vel accedentiū, vel recedentium. De quo autem Hipp.

A Aequinoctio loquatur, & an de ortu, vel de occaſu Pleiadum non eſt manifeſtum; ſuſpicor tamen & de Aequinoctio autumnali, & occaſu Virgiliarum eſſe eum intelligendū, quandoquidem inquit poſt Pleiadas, hoc eſt poſt receſſum earū, adeo vt haec ſit Hippo. germana ſententia, quae eo tempore poſt aures prodierunt fuiſſe exedentia, atq; muccoſa, necnon caput aperuiſſe. Videndum autē eſt, cur parotides tunc potiſſimum fuerint ita ſaeuae, vt exederent, & oſſa capitis denudarent, & cur ei qui propè Leucydem habitabat; necnō Phanodico potius haec mala in pedū digitis, atq; in pectore apparuerint. Ad primū poſſet reſponderi quod dixit idē ſecundo Epid. Autumnū propterea eſſe vocatum θηριώδη non modo, quia tunc θήρια. i. lumbrici abundant, verū etiam quia morbi ferini, vt ſunt cancri, atque vlcera alia peſſima, & ferina euadunt; ſed fuit alia ratio, ſ. praua natura peſtilentiae: etenim id comparatum eſt natura, vt vnaquaeque pars à ſeſe depellat noxiū, quod quanto deterius eſt, tanto remotius, & vehementius depellitur, donec in aliqua parte conſiſtat; vnde amplius detrudi nequeat; ſunt autē huiuſmodi partes tum glandes, tum extrema, & laxa cuncta in quibus materia praua adhuc ebulliens, & ſubinde pernicioſiorem naturā acquirens eas exedit, & conſumit, vt his contigit, quibus, & partes capitis poſt aures, & digiti pedum, & pectoris extimae partes ab humore peſtilenti contactae, & contaminatae non abſque ratione fuerunt conſumptae; & non ita pridem nobilis quidam de Caponibus Florentiae ex febre peſtilenti incidit in vlcera magna pectoris, & coxarum exedentia, quae ipſum pluribus menſibus atrociſſimè vexarunt, ita vt non ſemel de vita penè deſperatus fuerit, qui tamen ſeruatus eſt.

QVI SECTVS. Vtrū haec verba pertineant, ad Phanodicum antea commemoratū; an verò fuerit alter dubium eſſe poteſt; ego verò puto omnia haec ſequentia pertinere ad nouum, & diuerſum à praecedentibus duobus caſum; cuius viri nomen cum aut ignoraret Hippocrates, aut oblitus eſſet illum deſignare voluit per accidentia, quae ſibi occurrerunt; Fuit autem (ni fallor) caſus hic, quòd in febre peſtilēte factus eſt cuidam viro tumor in extima, & carnoſa cruris ſiniſtri parte, qui tumor corruptus, nō ſuppuratus partem illam denigrauit: vnde quemadmodū fit in gangraenis medici partem illā emortuā, & denigratam ſecare, & abſcindere coacti fuerunt, adeo vt magnū vlcus remanſerit, quod curatum diligenter, atq; depuratum, & ab omni mortua

parte emundatum est, verum post emundationem dolor lateris, ac totius sinistrae thoracis partis, quae secundum rectitudinem correspondebat cruri sinistro, consecutus est; similiter, & febres perrexerunt; quae tandem miserum aegrotantem ad interitum perduxerunt; atque haec est germana, & vera series praesentis historiolae ab Hippocr. nobis breuiter, nec admodum clarè propositae; circa quam nonnullae vtiles contemplationes occurrunt; quarũ prima est, vnde facta fuerit denigratio illa, quae solet esse communis partibus cunctis gangraenatis. Secunda est, quae fuerit caussa quamobrem depurato vlcere, eoque magno, nihilominus secutus sit lateris, atque sinistrae thoracis partis dolor; nam videbatur potius secus contingere debuisse; si huius abscessus condiciones expendantur, qui fuit magnus, in parte infra morbum, in parte inferna, & externa, atq; depuratum est, quas omnes condiciones Hippocrates secundo Epidem. tanquam optimas, atque salutares celebrabat, ita vt dixerit naturam saeuissimos morbos hac via curare. Tertia est, cur Hippocrates in fine addiderit haec verba (à febre mortuus est) ἀπέθανεν ἀπὸ πυρετοῦ. Circa primam scire oportet id quod frequenter dictum est non tantũ à medicis, verum etiam ab Arist. lib. de color. & vltima proble. sect. vbi duo genera nigredinis corporũ nostrorum facere videtur, alterum à putredine, & siccitate, alterum a calore vrente; illud enim fit, quando sanguis, & humor putrescentes, & consequenter siccescentes omnẽ amittunt splendorem, atq; luciditatẽ, cuiusmodi contingere videmus non tantũ in corporibus humanis, verum etiã in plantis dũ senescunt; Hoc verò fit, cum a caloris seu ignis, seu Solis immodica vi consumitur humidũ illud aereum, & aqueũ, quod rebus affert splendorẽ, vt carbones ab igne, & corpora hominum à Sole; quamquã non me latet, aliquos esse plagarum temperatarũ incolas, vt Americanos, qui nihilominus nigri sunt, potius ob seminis vim, aut vitium, quàm ob aliam caussam; quibus sic constitutis certum est, nigredinem, quae consequitur gangraenas, non ab alia caussa pendere, quã à putredine eximia facta, vel ab ingenti aliqua inflammatione antecedente, & natiuum partis calorem extinguente, quo priuatus humor cum non custodiatur ab igneo, & praeter naturali calore superatur, tandemque siccescit, atque est caussa propter quam ab aegritudinibus prauis & pestiferis homines statim deflorantur, & nigrefiunt; sicut contigit in casu proposito. Ad secundum dicendum est propter tres caussas abscessus etiam alioquin optimos non posse interdum penitus morbum finire: vna est, quando materia est vsqueadeo copiosa, vt nequeat tota in abscessu contineri, sed relicta in partibus vnde mittebatur, ibi sua prauitate summoperè laedit; altera est quando materia est adeò tetra, & inquinata, vt nequeat ad veram suppurationem deuenire; vt enim vera suppuratio non reuertitur, quemadmodum dicit Hippocrates sexto Epidem. quia in ipsa est coctio crisis, & abscessus, sic econtra fit in suppuratione spuria, & mala. Tertia caussa est, quando partes mittentes sunt ob morbum nimium imbecillae, quàm vt possint vniuersam ma-

A teriam à sese depellere, verum aliquam ipsius, & magnam partem apud sese retinent, porro quaenam caussa fuerit, cur in proposito casu optimè curati vlceris, & abscessus tamen dolores lateris sinistri, ac tandem mors, secuti sint; puto fuisse maximam copiam praui & melancholici humoris, qui non modo erat iampridem cumulatus circa lienem, & loca ipsi proxima, verum etiam in dies magis, atque magis cumulabatur, tam ob partis illius labem acquisitam a pestifero morbo, quàm ob propriam il-
B lius partis atque visceris infirmitatem, & certè illud verum est, quod etiam ab Hippocrate proditum inuenitur lienosis fieri in cruribus vlcera praua, necnon oris, & gingiuarum foetorem. Ad tertium dicendum non absque optimo consilio Hippocratis addidisse hunc a febre fuisse peremptũ, quoniam cum post vlceris cruris sinistri depurationem factus sit dolor lateris sinistri, atque thoracis, simulque febres factae, & auctae sint, poterat iure à cunctis dubitari, an illo nobilis partis dolore, an
C potius vi ipsius febris aeger fuisset peremptus; vt autem huiusmodi dubium tolleret, voluit in fine adiicere eum à febre fuisse sublatum; At quae fuerit ratio cur potius febris, quàm dolores mortem attulerit, non est ita difficile coniicere, quandoquidem verisimile est maiorem teterrimae illius materiae partẽ fuisse consumptam in abscessum, quodque reliquum erat, nec ita perniciosum extitisse, nec tam copiosum, vt potuerit suapte vi interimere; verum quia corporis uires ab antecedente pe-
D stifero morbo erant fractae, non arduum fuit, ut superueniente uel noua, uel saltem multo maiore febre penitus euerterentur dicente Hippocrate, quòd ubi nouus morbus aegro iam ab altero morbo debilitato superuenit, illum plerumque perdit; & putandum est Hippocr. uoluisse hunc casum licet breuiter adnotare, tum propter sui raritatem, tum quia ex ipsa eliciuntur praecepta utilissima ad artem faciendam: nam illud in primis colligitur, morbos pestiferos saepenumero desinere in abscessus perniciosissimos, & horrendos, qui partes, quas tentant,
E ex toto perdere solent; ut narrant Thucidides, & Lucretius de Atheniensium peste; in qua complures genitalia amittebant. Alterum est interdũ quidem aegrotantes euadere ab huiuscemodi abscessibus; sed interdum etiam si rectè purgentur ulcera, atque ad sanitatem perducantur; minimè tamẽ rem esse tutam, nisi quoque febris abscedat, qua durante periculum quoque semper duret necesse est: etsi
F enim commemoratus ab Hippocr. hoc in loco aeger in reliquis ulceribus commodius habere uideretur, quia tamen febris non modo durabat, uerum etiam auctior facta erat, dicit Hippocr. ipsum à febre interiisse. BILIOSVM RESTIARIO. Certum est hanc particulã esse ueluti portiunculam alicuius historiae, cuius hanc tantum partem adnotatione dignã iudicauit Hipp. s. quòd restiario biliosum saturatũ prodierit. Itaque uidendum quid sit in hac parte quod meruerit ita adnotari; id uerò ut intelligatur operaepretium sciamus, quid significet Restiarius siue restiõ, & quid κατακορὲς χολῶδες. Iam uerò σχοινοπλόκος, siue ut uocat Plutarchus in lib. de

tran-

tranquil. σχοινοςρόφος est ille, qui funes ex sparto ne- A ctit; sunt autem huiusmodi artifices pauperrimi, atque artem sedendo, vt plurimum exercent, unde ob paupertatem cum herbis, aliisque paupertinis ci bis uescantur, corporaque minime exerceant, fit ut necessario cumulent succos crudos, frigidos, pituitosos; sic enim Martialis appellabat fabrorum prãdia, betas; Porrò ut Galenus docet in linguis, atque alibi saepè uocat biliosum saturatum, quicquid merè, & ualdè biliosum est, siue sit excrementum, siue humor, siue corpus. Itaque iuuenis cibis optimis, & B calidis uictitans, minimè mirum est, si & corpus, & excrementa merè biliosa habeat; atqui uirum inopem herbis, aliisque frigidis eduliis uescentem euadere ualdè biliosum, est certe praeter rationem, praeter usum, & ob id non exigua admiratione dignum: unde Hippocr. uoluit hoc quoque adnotare, ut doceret fieri quoque interdum aliqua in arte quae uidentur a ratioue aliena; cum tamen penitus ratione haudquaquam careant. Sed quaeret aliquis, qua ratione potuerit fieri, ut Restio euaserit C adeo biliosus; Cui respondendum est, eadem ratione contingere posse, qua interdum obseruatur hydropicos ingentem bilis uim proferre, ac pruritu laborare, ut Hippocr. secundo Epid. scilicet quod obstructum iecur, ac propterea febrili calore affectum partim aquam producat ob natiui caloris defectũ, partim bilem; imo uero quo pacto dicebat idem Hippocr. tertio acut. ac tertio de fract. aquam biliosis conuerti in bilem; sic dicere possumus interdum hydropicis ob febris uehementiam ipsam aquam D in bilem conuerti; non dissimili ergo ratione dicere possumus Restioni illi euenisse, ut produceret bilem sinceram, tum ob cibos ualdè biliosos; cuiusmodi nasturtium, allium, & caepae; tum ob succos crudos, qui iecur obstruentes, eiusque feruorem augentes generandae bilis occasionem attulerint.

ET CAVSTICA AFFERENTI. Vtrũ haec particula superiori copulanda sit; an uero tanquam sententia separata accipienda, certè non parum dubito, & potius inclinat animus, ut sit superio E ri coniungenda, quasi haec sit sententia; Restiarium biliosa saturata profudisse, cumque ad bilem illam euacuandam causticum medicamentum adhibuisset, cuiusmodi est granum Cnidium, quo utebantur ueteres tum ad educẽdam bilem, tum ad urendum, ut ex Plinio constat, factum est ut aequinoctio sanguis multus deorsum profluxerit, scilicet medicamento uenas hae morrhoidales aperiente, aut iecore ab ipso excitato sanguinem ad intestina pellente; de quo autem aequinoctio loquatur, & de qua F inferna euacuatione, scilicet an de posteriore per annum, an uero de priore per uesicam, quaeri posset: & si de posteriore intelligamus uidetur aequius autumnale aequinoctium interpretari, quoniam & si dicat Hippocr. tertio aphor. sanguinis fluxiones fieri uere; scimus tamen autumno fieri potius humoris omnis melancholici per sedem euacuationes quam ullo alio tempore. Iam uero a medicamentis causticis sumptis fieri sanguinis minctiones, & non rarum est, neque a ratione alienum, cum Galenus quarto de simpl. med. scriptum reliquerit, asparagum syluestrem usque adeo urentis facultatis esse, ut sumptum sanguinis mictionem producat; Quare siue aequinoctium uernale, siue autumnale intelligamus; & siue sanguinis exitum a uesica, siue a sede accipiamus, sententia uera est, caustica medicamenta sanguinis exitum a partibus infernis parare; sed quid si caustica etiam extrinsecus adhibita idem praestare fateamur? Certè cantharides in bursa delatas sanguinis mictum aliquando fecisse non ignobiles authores tradunt; quod licet tribuatur archanae cuidam ipsarum facultati, certum est tamen etiam facultatem ustoriam habere; unde fit, ut quãdo uesicantia ex iis conflata applicamus quibusuis partibus externis, & extremis sanguis soepè mingatur. Et sinapismi etiam, atque dropacismi intemperatius adhibiti solent sanguinis profusionem, tam ante, quam post excitare; quamquam non id semper faciant statim, sed interdum aliquo post tempore, ut huic Restioni potuit contigisse, qui vel hieme, uel aestate usus caustico, aut extra, aut intus, autumno tantum habuit sanguinis ab infernis partibus exitum, atque eum copiosum, quoniam uis medicamenti diu in corpus latenter grassata, potuit ingentem alicuius uasis, aut uasorum producere hiatum, unde postmodum sanguis satis copiosus emanarit, quamquam si attente graecus contex. considretur, particula περὶ ἰσημερίην. i. circa aequinoctium, coniungenda est cum antecedentibus, non subsequentibus, quasi uoluerit dicere Hippocr. cum Restio ad purgandam bilem adhibuisset circa aequinoctium caustica medicamenta, tunc sanguinem multum ab infernis partibus profluxisse, qualem euacuationem a medicamentis nimium purgantibus, & calefacientibus non raro fieri obseruatum. & ab Hippocrate libro de nat. humi. diserte traditum est.

SENI VALDE. Senum corpora aut non tentari peste, ut dicit Plinius libro septimo. cap. 50. aut multominus coeteris uerissimum est, siquidem pestis, quae uim ingenti putredine habet, corpora senum frigida, & sicca ob idque a putredine suscipienda ualdè remota minus depascitur: unde tanquam rem miram, atque raram uidetur hac breui dictiuncula nobis proposuisse Hippoc. quod senex non modo sit peste captus uerumetiam ea saeuissima, ita ut partes ipsius corporis, nec paucae, nec ignobiles abscesserint, & ipse quoque sentio cum uiro doctissimo, uocẽ ἀπεγένετο id significare; Quod uero dicit non ultra decimamquartã diẽ putant aliqui significare uoluisse praedictum senem haud potuisse decimamquartam diem praeterire, quin obierit; atqui mihi uidetur potuisse dicere Hippocrates quod morbus, quamuis magnus esset, haud praetergressus sit quatuordecim dierum terminũ, id quod non parum auget casus admirationem; siquidem quatuor euenerunt sibi rara; senex captus est peste; magna; liberatus est, & ante decimamquartam diẽ. Quod senex captus sit peste rationi consentaneum est, cum aegrotauerit in pestilenti constitutione, quod uero fuerit magna ex eo potest facilè coniici, quoniam partes corporis, ita sunt ui pestis corruptae, ut ab ossibus abscederent, seruatus autem est

R 4 ante

ante decimamquartam, tum quia tota materia uirulenta, & pestifera per eas partes expulsa, & consumpta est; tum quia ea dies est terminus morborum acutorum, quamquam non ita intelligendum est, ut ante eã diem secuta sit integra sanitas; sed quod factus est iudicatorius abscessus per quem apparuit senem iri seruatum debere.

PERCVSSO AB ANTIPHILO. Historia quam hoc in loco proponit Hippocr. ita est mutila, & obscura, ut certè ingenium Hippocr. minimè uideatur referre, uel si Hippocratica est, fuit ex iis, quae post ipsius mortem sunt inuenta in chartis, ac tabulis, quaeque soli sibi properanter sunt ad notata. Si uero mihi licet, qualis fuit casus, coniectari, planè dicerem hunc fuisse, scilicet quendam seruum stygmaticum ab Antiphilo ustum, qui bile, & febre typhoide laborans nihilominus septima die fuit iudicatus: tertia autem die a iudicatione, quae fuit morbi decima expuit sanguinem, attamen euasit, ac recidiua est consecuta. Prima iudicatio, quaè fuit septima die facta est, ut uerisimile erat, circa Virgiliarum occasum, at post occasum usque adeo bilem creuisse, ut ad insaniam deuenerit: Facta est alia iudicatio nona die post primam ita ut superuixerit. Haec est Historia, atque casus praesens. quam potius diuinari oportet, quam habere explicatam: pro cuius examine primo uidere oportet quid significet uox στυγματίη Veteres, apud quos in usu erat habere mancipia, ubi de ipsis timebant, ne aufugerent, eis faciem, aut frontem inurere solebant, quo ea nota, cuius, uel quorum dominorum serui essent, eo pacto, quo equi aliaue animalia signare solemus discernerentur: imo etiam non in his regionibus, ubi serui emptitii possidentur in more est pariter signare, quos suspectos habent, ut scilicet si apud quempiam fugiant, is sciat ex nota dignoscere dominum; huiusmodi ergo seruos ueteres appellabant stygmatias. Cicero secundo off. uocat stigmosos; Plin. quinto Epist. inustos. Plautus in Casina facetè uocat litteratos, quod literae signo notarentur; Alii dixerunt inscriptos uultus. Samii Atheniensium captiuis inurebant facies noctuae signo; & èconuerso Athenienses Samiis samoenam, quod erat nauigii genus. Igitur quod hic Hippocr. dicit stygmatiae, àb Antiphilo inusto, uult significare seruum Antiphili ab eo candente ferro in facie propter aliquod scelus, seu fugam inustum, & signatum; unde patet error Cornarii, qui transtulit uulneratum ab Antiphilo, &c. nullo sensu, nullo sale; Quod autem hic laborauerit bile, rationi consonum est, quia huiusmodi signati maximè in iram accenduntur, quo fit, ut etiam febre tententur, ut contigit huic, qui febre typhoide est captus, occasione accepta ab ustione. Quae porro esset haec febris docet Hippocr. libro de aff. inter. ubi quinque illius species facit: est autem species febris ardentis cum quodam animi stupore, & eximia animi alienatione: non me latet quoque id quod habetur scriptum ab Herotiano, & Galeno in exposit. ling. nempe τύφον, & τυφῶδη dici stuporem, aut stupidum simpliciter absque febre, ut alias usurpauit Hippocra. hoc in libro. & Galenus docet libro q.a.m.t. & t.

A Attamen cur hic potius pro ipsa febre interpretandum censeam, facit in primis illa ratio, quod Hippocrates hic loquitur de casu admodum periculoso, & de morbo qui habuit satis celeres iudicationes, ac uehementem insaniam habuit coniunctam: cuiusmodi impuro stupore nunquam fieri certum est: itaque hic seruus, qui alioquin erat biliosus ob exustionem sibi in uultu factam maximè excandefactus in febrem, cui erat obnoxius incidit, scilicet ardentem cum stupore, a qua tamen febre septima
B die fuit iudicatus, ut solent acuti plerique morbi.

TERTIA. Quis fuerit iudicationis modus, & an perfecta fuerit, haudquaquam adnotauit Hippocr. possumus tamen coniicere fuisse imperfectam atque forsan per sanguinis è naribus fluxum: non fuisse perfectam illud ostendere potest, quod redit morbus tertia post iudicationem die; Factam uero esse per sanguinis fluxiones, inde licet coniectari, quod expuebat tertia die sanguinem, quasi haud e naribus profluxerit quantus debebat; sed
C restagnãs magna ex parte in os per sputum exierit; id quod saepè numero obseruamus contingere, ut post sanguinis è naribus profluuium ab ore quoque exeat; nec mirum est hoc tertia die ab iudicatione contigisse, quandoquidem morbus, & sanguis biliosi erant, morbi uero biliòsi, quicunque sint, semper significationes aliquas de tertio in tertium habent, ut scriptum est apud Galenũ primo, aphorism. 12.

IVDICATVS EST. Quod hic dicit Hip-
D pocrates est hunc seruum fuisse circa occasum Virgiliarum iudicatum ut par erat; circa quam sententiam uidendum est, quod anni tempus sit Pleiadum occasus, & cur Hippocr. dixerit par fuisse cum illo tempore iudicari. Quod spectat ad primum Hippocr. tria signa potissimum a medicis considerari mandauit Canem, Arcturum, & Pleiadas, eo quod sub his potissimum astris morbi mutentur, atque iudicentur, ut ipse dixit libro de aer. aquis, & locis: Oriuntur autem Pleiades circa initium aestatis, oc-
E cidunt uero circa initium hiemis, adeo ut annus ab ipsis in duas partes diuidatur in quarum altera calor, in altera frigus dominari incipiunt, quae est διχοτομία illa apud Theophrastum in libro de uentorum, & pluuiarum signis celebrata. Iam uero cur par fuerit hunc esse iudicatum circa Pleiadum occasum, qui est finis Autumni non solum fuit caussa ipsum tempus, in quo dicebat Hippocr. loco citato de aer. aq. mutari. & iudicari morbos; uerum etiam natura aegritudinis, in qua cum utraque bilis domi-
F naretur, ut euentus indicauit, atque Autumno bilis atra maximè moueatur, iure factum uidetur, ut debuerit eo tempore iudicari; non quod fuerit necesse, at admodum uerisimile.

POST OCCASVM. Si circa initium hiemis occidũt Virgiliae, certum est tempus post illius occasum etiam ipsam hiemem esse iam adultam; in qua non absque ratione contigit, vt aucta sit bilis, & factum graue delirium, quandoquidem ut scribit Arist. probl. 29. & decimaquarta tertio. circa autumnum, & hiemem morbi biliosi, vt sunt febres ardentes, acerbius, & periculosius tractant aegrotan-

tes,

tes, quoniam tunc vi frigoris externi coactus intro calor fit vehementior,& ardentior,propterea quòd humores etiam calidi tunc multo magis offerantur, & immaniores morbos producunt; perinde atque videmus eos,qui hieme ſeſe in frigida lauant, aut niuem contrectant, ſecuriores à frigido aere toto die conſeruari, eos autem, quis calida lauantur multo magis externum frigus ſentire.

IVDICATIO. Quis tandem fuerit exitus praeſentis caſus,implicitè quidem, ſed non obſcurè narrat, nempe nona à prima iudicatione die fuiſſe iterum iudicatum, ſed abſque ſudore, attamen ſuperuixiſſe; morbus grauis fuit etiam ab initio,tempus non admodum propitium, & forſan cum ſeruus eſſet, haud ita curatus fuit, quemadmodum decebat. Quamobrem caſus obſeruatione dignus fuit, tum quia nõ eſt facta iudicatio die decretoria, tum quia non eſt facta cum ea excretione ſudoris, qua ſolent bilioſi morbi iudicari, tum quia nihilominus περιεγένετο, id eſt ſeruatus fuit; quae omnia tribuenda fuerunt robuſtiſſimae aegrotantis naturae: ſolet enim mancipia ob taediorum,& laborum, quos ſuſtinent aſſuetudinem, grauiſſimis morbis perfungi.

CIRCA AEQVINOCTIVM. Sequitur altera hiſtoria paullò clarior ſuperiore; quae quoniam habet aliqua vtilia documenta, aequum eſt, & ipſam examinare. Caſus itaque fuit, quòd circa Aequinoctium Chalcidonius à portis delatus ad forum ex ruptione circa mammam dexteram dolens, ſaepe expuit materiam ſubflauam, & virentẽ, venter egerebat, ſudauit ſaepius ſeptima die vſque ad octauã,& decimaquarta die iudicatus eſt; At quod aliquam admirationẽ parere poteſt,fuit quod quadrageſima morbi die auribus parotides factae ſunt, quas putabatur ad ſuppurationem eſſe venturas; quod tamen haudquaquam factum fuit. Vtrum autem hic ſeruatus ſit minimè ſignificauit Hippocr. eapropter in examine illud quoque onus videtur incumbere, vt videatur ſi quid conijcere liceat de euentu praeſentis caſus.

CIRCA AEQVINOCTIVM. Quod fuerit Aequinoctiũ, an autumnale, an vernale, haud certò habetur ex verbis Hippocr. attamen ſi ſeriem antecedentium ſpectare placeat, licebit dicere fuiſſe vernale, quoniam praenarrata hiſtoria contigit hieme, & ſolet in narrandis hiſtoriis temporum ſeries à pleriſque ſeruari.

CHALCIDONIVS) hunc fuiſſe è Chalcide non eſt dubitandum, & hunc quoque ſeruum fuiſſe ſuſpicor; an in Chalcide autem hoc contigerit nihil refert perſcrutari; illud eſt examinandum, quaenam fuerit ruptura, propter quam dicit Hipp. hunc à portis fuiſſe in forum delatum; Aliqui exiſtimant fuiſſe corroſionem venae à ſanguine bilioſo circa dexteram thoracis partem, ob quam expuebat materiam ſanguineam, ſubpallidam, ſeu bilioſam: ſed cur hic à portis delatus eſt ad forum? Quare puto potius hunc, vel ex caſu, vel ex aliqua percuſſione dum eſſet apud ciuitatis portas incidiſſe in fracturam alicuius vaſis in thorace ob quam percuſſionem à portis domum, quae erat in foro deferri coactus eſt, vbi ſaepius expuit materiã cruentam

A ſubbilioſam. Venter quoque ſimiliter egerebat; nã vbi quiſpiam vel ex alto cadit, vel percutitur ſcilicet pectus vehementer, ſolent huiuſmodi expuitiones effractis vaſis concitari, & pariter aluus moueri, vel prae metu, atque ingenti animi perturbatione; quandoquidem iratis, & metuentibus ventrem ſolere citari, docuit etiam Ariſt. in probl. vel quòd materia ex concurſu à ſtomacho & capite, imo etiã a thorace in inteſtina effuſa extra pellatur, atque interdum retineatur; ex quo ſolent medici poſt hu- B iuſmodi percuſſiones exhibere mumiam, coagula, atque alia ſimilia, quae vim habent prohibendi ſanguinis coagulationem, & quicquid eius effuſum ſit in maiores cauitates, depellendi ad inteſtina.

SVDOR) Qui fuerit vniuerſus Chalcidonij ſtatus à die percuſſionis ad ſeptimam vſque, an ſcilicet febris eum corripuerit, vel quippiam aliud ſymptoma, haudquaquam explicitè dicit Hippoc. arbitror tamen omnino eum febricitaſſe, tum quia dicit eum coepiſſe ſudare ſeptima die,& perſeueraſſe ad C octauam; tum quia narrat ipſum decimaquarta die fuiſſe iudicatum; quae enim alia quàm febris, iudicatio eſſe potuit cum ſolius ruptionis, & alui egeſtionis mentio fiat? Itaque ſtatim à percuſſione coepit febrire, atque febris putrida erat, non tamen magni momenti; ſed ex putredine ſeroſi humoris concepta, quae abſque aliquo inſigni ſymptomate perſeuerans decimaquarta die per ſudorem finita fuit.

CIRCA QVADRAGESIMAM. Cum dierum intra decimamquartam & quadrageſimam D nulla fiat mentio, par eſt exiſtimare nil noui accidiſſe; ſed tantum quadrageſima fuiſſe ſubortas parotidas, quae an fuerint praeteriti morbi reliquiae, & veluti abſceſſus quidam, an verò nouus morbus, iure poſſet dubitari, at puto potius hoc vltimum fuiſſe, quandoquidem ſpacium illud quod interceptum eſt inter decimãquartam & quadrageſimam nimium eſt, quàm ut potuerit tamdiu morbus durare abſque vllo alio ſymptomate; niſi tamen dicere placeret occurriſſe quidem alia complura, quae E tamen haud ab Hippocrate commemorata ſunt; quòd non fuerint ita digna obſeruatu, quemadmodum parotides, quae prae ceteris illud rarum habuerunt, quod debuiſſent ſuppurari, cum tamen minimè ſuppurationem habuerint; neque valet quòd Hippocr. vtatur voce ἐμπύους, quam vertunt aliqui ſuppuratos, & intelligunt de iis tantum, qui collectum intra thoracem pus habent, quoniam vt ſcribit Galenus ſecũdo progn. contex. 59. & ſi propriè apud medicos ἐμπύοι vocentur, quibus collectũ eſt F pus intra thoracem, attamen uocantur etiam interdum ſimiliter quotquot habent in qualibet corporis parte pus, cuiuſmodi puto nunc accipi ſimilem. Etenim etſi habuerit Chalcidonius ſputũ flauum, & ſubuiride, ac rupturam ſit paſſus circa mammam dexteram, haud tamen alia habuit, quae debuerint minari thoracis ſuppurationem, cum iam diximus illam expuitionem habuiſſe alias cauſſas; quãquam non negarem poſſe etiam intelligi de uera thoracis ſuppuratione, quae debuerat fieri ipſo pectore percuſſo, & forſan ex percuſſione facta in pectus ſanguinis effuſione; ob quam etiam data potuit

eſſe

esse occasio parotidibus ob insignem consensum, qui est pectori cum auribus, vt demonstrat etiam Arist. trigesimasecunda & trigesimatertia probl. sectione. Cum igitur non facta sit suppuratio, posset aliquis sciscitari, quae fuerit huius ratio; cui respondere potest Chalcidonium hunc fuisse robustissimi pectoris, vt ob hoc si quid ex percussione in pectus fuerit effusum id totum esse per sputum expulsum, aut vi caloris, & roboris ipsius fuisse consumptum, praeter exiguam portionem illam, quae ad aures demandata ibi tumores effecit: Ex qua historia colligimus non semper esse necesse, vt empyema sequatur, vbi ex percussionibus in thoracem effunditur materia aliqua.

PECTVS ARISTODEMO VSTVM EST. Duos casus breuissimè complectitur Hippocr. quorundam, quibus vstum est pectus; alter fuit Aristodemi, alter Philidis filij: de priore dicit tantum sibi fuisse pectus vstum; de posteriore verò ait, eum cecidisse, & ex casu collectum fuisse pus, ac propterea fuisse vstum; puto autem subiunxisse Hippocratem hunc casum Chalcedonio, vt exempla suppeditaret vtriusque euentus, nempe illius quando ex percussione non sequitur empyema, & quando sequitur; quasi verò sicut in illo haudquaquam est necessaria vstio, ita in hoc fieri potissimum debeat: etenim illud est compertissimum non modo Hippoc. verum etiam alios veteres consueuisse ad pectoris vstionem deuenire frequentissimè in variis affectibus ipsius; maximè verò cum vel ab interna, vel ab externa aliqua caussa in ipso materia collecta vertebatur in pus; & certè actio ignis & vstio praestat, vt materia illa vi caloris aliqua ex parte consumatur, ac residuum postea per foramen exustione relictum transcoletur, & paullatim euacuetur: nec abnuo hoc etiam fieri posse in formidolosis aliquo medicamento caustico: veruntamen multo celerior est ignis operatio, & quod maximum est effusio sanguinis, quae incisionē sequitur necessariò vitatur, vt ob hoc magnoperè diligam in quibuslibet abscessibus aperiendis vsum ferri candentis; imo verò in aliis partibus abscindendis etiam id egregiè semper praestat vt sanguinis fluxus prohibeatur, simulq; incisio celerior fiat, absque partis abscindendae insigni vlla infirmitate.

POST AEQVINOCTIA AVTEM. Qđ hac breui adnotatione voluit nobis scriptum relinquere Hippocr. est, vel quo tempore ea scribebat factas fuisse morborum vagantium recidiuas post aequinoctia autumnalia, vsque ad solstitia hiemalia, & post Solem aestiuum; vel quod magis ipse arbitror voluit vniuersaliter docere tempus quo potissimum fiunt recidiuae esse post aequinoctia autumnalia, vsque ad hiemalia solstitia, & post aestiuum Solem, non quòd solum fiant recidiuae tunc, sed quòd & frequentius & maiores, seu periculosiores fiant: loquitur autem numero plurali, quoniam qui documenta vniuersalia tradere intendunt ita loqui debent: sic etiam Virgilius dixit, humida solstitia, atq; hiemes orate serenas, Agricolae; quasi documentum vniuersale traderet, debere semper iis temporibus fieri huiusmodi constitutiones, si felices segetes erunt sperandae. Ceterum dignum est

A speculatione cur potissimum fiant recidiuae post Solem aestiuum, & post aequinoctia autumnalia, vsque ad solstitia hiemalia, & quod etiam pertinet ad hanc speculationem est, quoniam Aristot. prima problem. vigesimosexto, quaerens rationem, cur post vtrumque solstitium per spatium centum dierum maximè mors contingat, inquit esse, quoniam tunc maxima est vehementia caloris, & frigoris, à quibus fiunt morbi, atque pernicies. Pro resolu-

B tione autem illud primò sciendum est, ea dictione (post Solem aestiuum) intelligere Hippocr. finem aestatis, quando oritur Arcturus, qui ferè coincidit cum initio autumni; & aequinoctium autumnale, esse hoc tempore circiter finem Septembris, sicut solstitium hiemale circiter finem Decembris omnes sciunt. Iam verò quòd vere, & aestate morbi celeriter, & sine recidiuatione iudicentur praeter Hippocratis testimonium ipsa etiam ratio satis confirmat, quandoquidem tunc cum aperta sint

C magis corpora, humores puri, & expultrix facultas valida non multo negocio contingit, vt humores morbifici consumantur, & euacuentur, sicque morbi perfectè finiantur; contra hieme, & autumno corporibus existentibus arctioribus, & ob autumni varietatem variis, & copiosis humoribus cumulatis, fit vt ij retenti, & copiosi existentes haudquaquam possint citò, & perfectè consumi; atque hoc est quod dicebat Hippocrates secundo aphorism. vigesimoquinto, aestiuas quartanas esse bre-

D ues, autumnales verò longas, praesertim quae ad hiemem attingunt; sub nomine quartanarum intelligens, vt exponit Galenus, omnes alios morbos; Quo verò ad locum Aristotelis pertinet, semper existimaui numerum illum esse corruptum, quandoquidem si bis centum dies anni capiamus, erit maior eius pars, sicque morborum pars maior semper erit lethalis, plurimique peribunt, quod nec dixisset Aristoteles, nec vsus comprobat, & iccirco puto vbi scribitur ἑκατον, id est, centum legendum

E esse εἴκοσι, id est viginti; sic enim & experientiae, & rationi ab ipsomet Aristotele allatae congruum erit, cum iis diebus in vtroque solstitio, & magnus calor, & magnum frigus dominentur.

ACHELOI VXOR. Praesens historiola, & ipsa quoque satis concisa est; veruntamen non pauca habet scitu digna, & inter cetera ex ipsa Hippocratis dignoscitur integritas, qui, & quae ignorabat, & quae non credebat, libenter fatebatur, nil antiquius habens, quàm ne quemquam fal-

F leret, aut ipse falleretur, quemadmodum Celsus dicebat. Haec itaque mulier Acheloi cuiusdam coniunx cum vtero gereret capta est febre horrida; in qua s. horrores inordinati, & plures eam tentabant; non autem fuisse febrem admodum magnam ex eo coniicio, quòd Hippoc. illius nullam faciat mentionem; & quia dicit fuisse sanguineam; solent uerò morbi qui fiunt a sanguine esse mitissimi, ut de pleuritide scripsit Galenus tertio in sextum Epid. contex. ultimo, quare forsan fuerit febris & sanguinis ichore mitissima putredine. Sed dicet aliquis, cur ergo si febris non erat adeo uehemens sexta febris

die abortum fecit? Etenim mulierem sanguineam non est probabile usque adeo fuisse inualidam, ut debuerit paruae febris occasione abortiri? Hac in re certè coniecturis solis agi potest, atque eo maximè quod Hippocr. narrat sese ignorasse, quot mensium esset, quasi uero ad abortum facilè, uel difficile faciendum magnopere conferat in quo mense conceptus mulier comperiatur, quoniam in primis & postremis mensibus multo facilius, quam in mediis fit abortus. Iam uero consideranti mihi, quam ob caussam uoluerit Hippocrates praesentem mulierem sciri fuisse sanguineam, succurrit potuisse illud esse, quia non nouerit ullam aliam in ipsa abortus caussam, quam sanguinis copiam; sunt enim aliquae magna sanguinis multitudine exuberantes, ac propterea singulo mense ingentem illius copiam effundentes, quae ubi retinetur in praegnatione; solet foetus suffocari, atque ad praecauendũ ab abortu solent medici in huiusmodi casibus sanguinem a brachio mittere prioribus, atque etiam aliis mensibus, prout necessitas postulat, quo auxilio plurimas ab abortu fuisse seruatas scio; adnotauit etiam Hippocrates sexta die febris factum esse abortum, quod illa dies soleat semper esse infelicior, & molestior coeteris. Porrò de febre horrida, & sudore iam diximus alias, quae sit febris horrida siue φρικώδης, nempe ut dicit Galenus primo, in primum Epid. & primo de diff. feb. cap. nono. non quae inuadit cum horrore, sed cuius maior pars accessionis horrorem habet, quod quidem fit dupliciter uel reduplicante incremento, uel ipso solo inaequalem ascensum sentiente; discrimen autem potissimum consistit in temporis quantitate, quoniam si motiones illae horridae distent inter sese breuibus interuallis, inaequalis horror uocatur; sin autem longioribus interuallis, dicitur reduplicatio, quae symptomata obseruantur saepe numero in semitertianis, fiuntque a pituita, & bile putrescentibus inaequaliter, ac putredine haud miti. Caeterum quod simpliciter dicit sudores existimo uoluisse dicere, fuisse huic mulieri sudores copiosos, atque satis frequentes, ita ut perdurarint usque ad decimamquartam diem, in qua febris fuit iudicata.

MASCVLVM AVTEM ALIVM. Quod addit Hipp. pro fine praesentis sententiae est, mulierem sese dixisse uiginti diebus antea adortiuisse masculum uerumtamen an uera dixerit sese ignorasse; Circa quae uerba tria sunt quaerenda: primũ cur de secundo abortu non referat cuius sexus fuerit; de primo uero dicatur fuisse masculum. Secundum cur Hippocr. haec apposuerit cum dubitaret de ueritate relationis mulieris. Tertium cur uoluerit fateri sese nesciuisse an mulier uera dixerit; Et quod ad primum pertinet certum est, ut habemus apud Hippocratem libro de foetat. & superfoet. & Aristot. quarto de gen. anim. cap. quinto mulierem quoque superfoetare, sed rarissimè, eo quod ut alias docuit Galenus & Aristot. ante ipsum uterus ubi concepit sese comprimit, & ut dicunt medici, usque adeo clauditur, ut neque acus eum penetrare queat. Vt igitur Hippocr. doceret huiusmodi exemplo superfoetationem etiam in genere humano fieri, que-

A admodum in leporibus interdum, haec uerba addere uoluit: iam uero cur fiat in aliquibus superfoetatio, in aliquibus non, est vt ait Aristot. caussa triplex copia seminis paruitas corporis, & uteri amplitudo. Scio alios aliter hanc partem interpretari, quasi Hippocrates loquatur de consueta abortiri uerum id mihi placere non potest, quia licet Hippocrates, dicat, & experientia confirmet consuetudinem abortiendi, maxime facere ad foetus corruptionem, rarissimum tamen est, ut quaepiam spacio B uiginti dierum saepius abortiatur, nisi facta sit superfoetatio, quod post abortum uterus non ita cito reficiatur, ut sit aptus ad nouam coceptionem; & si fortè statim fiat conceptus haud pŏt cognosci post paucissimos dies, utrum sit nec ne, nedum utrum sit foemella, uel masculus, ueluti uidetur cognouisse Hip. cum dixerit mulierem hanc dixisse uiginti dies ante sese alium masculũ peperisse, uox enim (aliũ) referri ad masculi dictionem non est dubitandum; ac propterea intelligendum est hunc etiam postre- C mum fuisse masculum; quod quomodo cognosci potuisset, si conceptus fuisset duntaxat post antecedentem abortum, haudquaquam intueor. Haec itaque (quod erat secundum propositum) fuit ratio, propter quam explicatè non potuit sexum abortus secundi, quoniam ex uoce ἄῤῥεν ἄλλο poterat faciliter intelligi hunc etiam postremum fuisse masculum. Ad tertium porro dicendum est propterea Hippocr. dixisse nescire an uerum mulier dixerat; tum quia ueracissimus senex haudquaquam uoluit D unquam affirmare, quae sibi uidebantur ambigua, docens coeteros medicos idem facere debere; tum ut nos commonefaceret sese huic minimè interfuisse, ac propterea non potuisse debita uti diligentia in ueritate facti perquirenda, minimè quia res indigebat insigni aliqua disquisitione ad pernoscendam superfoetationem, & quia res erat admodum dubia an uiginti dierum spacio potuerint duo abortus fieri masculi absque, uel cum superfoetatione.

POST SOLIS CONVERSIONES.
E Quae in hac longa dictione docet Hippocr. non minus utilia, quam scitu iucunda sunt, ea propter paullo accuratius, & longius a me quoque explicabuntur. Quod autem putant aliqui hinc incipiendum esse quartum librum, quasi antecedentia omnia sint ueluti segmenta quaedam historiarum ad tertium librum pertinentium haudquaquam mihi placet, siquidem neque stilus, neque modus narrandi, neque res ipsae enarratae quicquam cum praecedentibus commune uidentur habere: sed F quicquid sit de hoc, illud certè mihi non displicet pro intelligendis iis, quae ab authore proponuntur, statuendam esse temporis totam constitutionem, quae separatim, nec distinctè proponitur: Fuit autem haec, quod post hiemale solstitium, nempe circa finem Decembris uenti boreales perflarunt; post quos quindecim diebus spirarunt Austri, tum diebus totidem ninxit; accedente autem uere uerum austrini uenti fuerunt, & pluuiae, atque haec summatim fuit constitutio ab Hippocr. enarrata, quae ubi fuerit haudquaquam dixit, quod nihil referret ad cognoscendam uagantium morborum naturam;

turam; siquidem ut ait ille in fine libri progn. eadem uera sunt ubique. Modo uidendum quae morborū genera unaquaeque constitutionis pars attulerit. Prima quae fuit borealis peperit icteros κατακορεῖς, hoc est magnopere flauos, quorum alii inchoabant cum horrore, alii sine. Quod pertinet ad icteros scimus esse symptoma in genere qualitatum mutatarum ob bilis per uniuersum corpus effusionē quae ut alias docuimus fieri solet uarias ob caussas κατακορὲς uero, ut explicat Galenus in 1 ing. Hippocr. significat quicquid est ualdè, & sincerè biliosum: uult igitur dicere icteros, qui fiebant plurimi sub hac constitutione a pura bile fuisse per uniuersum corpus fusa, eiusque uniuersum colorem ad flauitiem, atque pallorem permutante; nam interdum solet flauities duntaxat apparere circa oculos aliquando etiam circa manus, & collum; aliquando in toto, atque tunc uel pallor est ingens, uel paucus, uel mediocris prout scilicet bilis magis uel minus est saturata. Iam uero in ictericis hic commemoratis bilis fusa erat non modo copiosa, & per uniuersum, uerum etiam erat uehementer saturata; in quo genere si uerum est unquam icteris cuncta uideri flaua proculdubio id fieri existimandum est; at hac de re satis dixi in uariis lectionibus. Coeterum illud est contemplatione dignum cur potissimum in boreali, & frigida aeris constitutione facti sint adeo graues icteri; maximè cum Hippocrates tertio aphor. decimoseptimo. scribat boreales constitutiones facere corpora mobiliora, expeditiora, & coloratiora; & cur alii fierent cum rigore, alii uero sine rigore. Quod spectat ad primum Aristot. uidetur ueram caussam attulisse, qui primo prob. sexto. quaerens rationem, ob quam morbi acuti, qui fiunt a bile, ut Hippocr. docet libro de natura humana, & ipsemet Aristote. quarto de part. anim. secundo potius hieme, quam aestate urgeant quod quoque asserit eadem sectio. probl. uigesimonono. & decimaquarta, probl. tertio inquit esse, tum quia, quod contra naturam est magis urget; contra naturam autem est, ut tempore frigido fiant morbi calidissimi; tum quia frigore aeris externo coactus intro calor euadit potentior, & consequenter calidiores succos producit. Itaque cum Boreas spiraret hiemis initio, ut cumularetur sincera, & calidissima bilis duo efficiebant hiemis, scilicet natura frigida; necnon boreas similiter & frigidus, & siccus, adeo ut his duabus caussis frigidis conuenientibus minimè sit mirum auctum esse calorem intestinum, atque ab eo feruente productos esse feruidos, atque biliosos humores, qui fusi per uniuersum corporis habitum hanc affectionem genuerunt: nec quicquam obstat Hippocrates sententia opposita, propterea quod hic loquitur de constitutione accidentali, & praeter naturali, quae inueniens corpora parata potuit ea ualde alterare; tertio autem aphor. loquitur de quotidianis, & naturalibus, boreae cōstitutionibus; quae leniter natiuum calorem intro cohibentes, ut docet Galenus in com. ex corpore excrementa omnia absumit, atq; instrumentis substantiæ densatione a se constrictis, & coactis robur ingenerat, unde corpora expeditiora, ualentiora, & coloratiora iure optimo reddun tur. Cur porro icteri fierent aliquibus cum horrore, aliquibus sine, potuit caussa esse uaria, & diuersa corporum aegrotantium praeparatio; nam qui corpora sensibiliora, & humores suapte natura calidiores intus gerebant, iis facta adhuc bilis acrior, & per partes alioquin natura sensibiliores lata magis uellicabat; sicque horrores, & cum horrore febres, inducebant: id quod euenire plerisq; experientia quotidiana docet, quibus dum bilis eiusmodi prae copia, & qualitate effunditur in corporis ambitum, horrores rigores, febres, atque etiā acerbissimos dolores praeserim uentriculi, & intestinorum producit; qui uero & minus sensibilia corpora habebant; nec iis adeo mordax, & copiosa bilis erat, absque partium sensibili uellicatione in corpus effusa, neque rigorem, neque febrem faciebat.

LINGVAE VSTAE TERTIA DIE. Constitutiones temporum, atque morbi populariter uagantes non modo communem habent naturam, uerum etiam cōmunia symptomata, atque cōmunia exacerbationum tempora, id & in praesenti, & subsequenti dictione Hippocr. docet: in praesenti quidem cum dicit in constitutione boreali facta, hieme linguas factas esse combustas tertia die turbationes autem alui factas circa sextam, & septimam atque has diu perdurasse. Dubitari posset utrum haec intelligenda sint de ictericis nuper commemoratis, an de aliis morbis, & quid per turbationes intelligat Hippocrates; sunt enim qui uidentur intelligere Hippocrates tanquam loquatur de morbis in uniuersum tunc uagantibus; at magis mihi placet intelligere de ictericis tanquam iis laborantibus febri Epidemica, & maligna, ob bilem exustam, & febris nigritudinem linguae statim comburerentur atque eo maxime, quia similibus aegrotantibus solet accidere, ut linguae bile imbibantur; ac propterea cuncta quae gustant, sibi uideantur amara, quē admodum fieri potest ut aliquibus uideantur cuncta flaua, ut dicit Lucretius, & plerique alii ueteres scriptores. De turbatione quoque uideo aliquos interpretes putasse Hippocratē eam intelligere, qua uniuersum corpus angitur, ita ut quiescere nequeat & quae solet accessiones comitari seu exacerbationes febrium; at ut ipse aliter sentiam, putemque intelligendas esse alui turbationes, quibus fluunt praui humores, duo faciunt: unum est, quia sic reperitur interdnm usurpasse uoce ὄχλοι qua hoc in loco utitur, alterum quia insequenti dictione inquit decimaquarta die aluos consueuisse firmari, quod praesupponere uidetur iam eas fuisse solutas: nec ualet ictericis aluos semper duras fieri, quoniam id quidem uerum est de simplicibus ictericis; non autem de iis, quibus febres malignae coniunguntur, & in quibus putrescens bilis in intestina effunditur ui quadam, siue per uenas mesaraicas, siue etiā per ipsum ductum ad duodenum. Accedit quoque rationibus praedictis illud, quod cum dicat huiusmodi turbationes in longum perdurasse satis longum spacium est a sexta die usque ad decimamquartam, quo tamen spacio uix contingere potest, ut durent anxietates, atque turbationes illae ab aliis putatae.

DECIMAQVARTA ALVI RETENTAE. Quod pro turbationibus intelligendae sint alui molestae motiones, faciunt haec uerba, in quibus dicit aluos retentas esse decimaquarta die, nec potuisse ullis pharmacis incitari; id enim habent potissimum icteri, ut ubi in ipsis aluus sistitur, malè clysteribus, peius medicamentis soluatur; praeterea nihil sudant, aut illud faciunt parcè, nec pro ipsius febris ratione: caussa uero utriusque euentus est, quoniam uis expultrix priuata stimulo naturali, qui est bilis, aegrè ab ullo alio concitatur, retentrix autem robustior facta ob ocium expultricis magnopere contendit aduersus alia irritatoria, cuiusmodi sunt medicamenta, atque clysteres: Cumque cutis ipsa bili crassiuscula sit oppleta haudquaquam sudoribus uiam ullam facere potest, & si facit ea admodum angusta est, quam nec uis febris aperire ualet.

LIENIS QVIBVSDAM. Et haec quoq; dubitare licet utrum de ictericis sint accipienda; ego tamen sic accipio, quod saepenumero ictericis dextera hypochondria tumeant, atque tunc malū esse dicit Hippocr. sexto aphorism. 42. sed hic uideo posse duo quaeri, unum est quomodo Hippocr. dicat lienes ad dextera hypochondria intentos, etenim nemo est, qui ignoret lienem non in dextera, sed in sinistra uentris parte esse positum, sique aliquando pertingit ad dexterum latus est, quando usque adeo tumet, ut instar Zonae quemadmodum dicebat ille Plautinus totum abdomen cingat: iam uero sic non potest intelligi Hippocr. quia dicit lienes fuisse exiguos. Aliud est si Hippocr. hic loquitur de ictericis, quo pacto dicat ad manus sub murmurasse hypochondrium dexterum, uel lienes ibi positos, nam scribit idem Hippocr. quinto aphor. ultimo. ictericos non admodum uentosos esse: murmuratio uero fit a flatu retento, & commoto. Circa primum scio Aristotel. initio penultimi cap. libri primi de historia, animi scripsisse aliquibus animalibus uisum esse lienem in dextera parte situm fuisse; quod etiam confirmauit quarto de gen. anim. cap. quarto. at cum id explicatè non dicat de homine in ipso haudquaquam posse hanc uiscerum permutationem cum uita consistere puto: unde neque huc potuit Hippocr. respicere cum dixit lienes ad dextera hypochondria: uerum quod dicere uoluit est in ea constitutione quibusdam lienes intumuisse non admodum magis tumoribus; atque uersus dexterum hypochondrium esse conuersos, quasi tensio usque eo uergeret. Ad aliud dicendum tumores lienum non tantum ab eo humore melancholico fuisse productos, uerumetiam a pituita: unde utriusque humoris ratione haud exigua flatus copia colligebatur; quae a manibus contrectantibus commota strepitum faciebat; quod autem dicit Hippocr. icteros non fieri flatuosas id ut alias docui est intelligendum de simplicibus icteris absq; lienis tumore alioue affectu; in quibus non colligitur ita faciliter flatus, quoniam humor biliosus ita aridus, calidusque est, ut flatus generationi inhibendae potius auxilietur.

SANGVINIS FLVORIS. Inter symptomata propositae cōstitutionis hoc quoq; erat quod & sāguis e naribus fluebat, & per lotii expurgationem iudicabantur; cum enim interiora omnia maxime calerent, sanguis quoque supercalefactus, & biliosus redditus in superiora ferebatur, ad nares, ubi osculа uenarum ipsarum aperiens suo calore profundebatur sicquoque fiebant urinae profusiones, quod ichor plurimus, & biliosus abundaret, qui ubi primum coeperat ad uesicam ferri, quicquid deinde in ipso sanguine continebatur seri biliosi, totum id ad uesicam latum excernebatur; sicque ictericiae per lotium expurgatae iudicabantur; nec obstabat lienum tumor cum habeatur in secundo Epi. secundo. Bionem quendam a lienis tumore fuisse liberatum urinarum copia; quasi uerissimum sit plerumque lienosorum sanguinem, ut dicebat Arist. in probl. esse aquosum, atque ut ait Hippocr. quarto de morb. ipsummet lienem aquae fontem, & domicilium esse: Tandem in plurimis aegrotantium uidebatur quaedam communis esse ad inferna propensio naturae. Nisi quod ubi icteritia non fiebat, atque tamen tumidi lienes erant, non infra, sed supra inclinabat natura, quando quidem sanguis è sinistra nare profundebatur. Quod enim a sinistra potius nare sanguis prodiret manifesta caussa erat ipsius lienis tumentis morbosae rectitudo etenim ad molliendas euacuationes uel superiorum, uel inferiorum partium naturam solere rectitudinem diligere & Hippocr. non semel docuit; & quotidianus rerum usus monstrat. Sed cur potius per superiora, quam per inferiora lien expurgetur, alia est ratio, nempe uasorum a liene prodeuntium latitudo maior uersus superiora, quam uersus inferiora; quod etiam interdum facere potest sanguinis aquosioris ac tenuioris condicio, qui ob inconcoctiones a frigida lienis intemperie caussatas cumulatur in eo.

SOLSTITIVM PRAETERIERAT. Quae in priori partiali hiemis constitutione contigerint memoratu digna hactenus recensuit Hippocrates. Hunc sequitur recensere, & quae fuerint post solstitium, & quae tunc acciderint. Dicit ergo, quod statim ab hiberno Solstitio licet Boreas spirаret, haudquaquam tamen hibernam constitutionem admodum uariabat: sed omnia sese habebant hiberno modo. At quindecim dieb. post Austri perflarunt, & aliis quatuordecim boreas, adeo ut modo hic, modo ille uentus spirans consequenter constitutionem uariaret scilicet modo borealem hoc est frigidam, & siccam reddens, modo austrinam nempe calidam, atq; humidam. Dicit itaque in hac uaria constitutione factas quoque esse icteritias saturatas, hoc est ualde flauas, & pallidas, quae nunquam sincerè, & perfectè iudicabantur, sed facilè recidiuas faciebant: etenim illud est compertissimū, quod scribit Hippocr. secundo aph. duodecimo. & secundo Epid. tertio. quae relinquuntur in morbis post iudicationem facere consueuisse recidiuas. Cur autem non perfectè iudicarentur tunc icteritiсe, faciebat illa constitutionis uarietas; quoniam & si Austro flante corpora aperirentur inciperetque humor per ambitum corporis distributus dissipari, mox tamen superueniens Boreas, denuoque cutim

constipans, & effluuia prohibens ictericias renouabat.

POST NIVES AVTEM. Dixi supra, & uerissimum est antedictam constitutionem fuisse uariam, siquidem modo Boreas, modo Auster spirabat. Nunc autem post Austrum dicit fuisse niues, quae non nisi flante boreali aliquo uento decidere solent; post niues iterum, scilicet uere dicit austrinos flatus perspirasse, atque cum iis pluuias fuisse: & quamquam austri plerumque pluuias producāt, nihilominus fiunt etiam interdum sine illis, ut quotidie obseruamus accidere, & ut docuerunt Hippocra. atque Arist. & Galenus ut non immerito nunc austrinae constitutione addat Hippocr. fuisse quoque pluuias. Morbi, qui tunc contigerunt, fuerunt ii, qui solent temporibus austrinis esse familiares; ni mirum grauedines tam cum febribus, quam sine febribus: quod enim ad grauedines pertinet eas fieri ab austrinis uentis, sicuti tusses, & raucitates, de quibus mox dicturus est Hippocr. clare pronunciauit tertio aphor. decimotertio. caussa cuius explicatur & ab ipsomet Hippocr. libro de aer. aq. & loc. & ab Arist. prima probl. sectione, scilicet, quia repleta humido austrino capita, atque mitiore & calidiore accedente aere, ueluti colliquata humorem mittunt modo in oculos, ubi lippitudines faciunt; modo in fauces & guttura; unde tusses, atque raucedines oriuntur; modo in uenas, atque arterias, in quibus prae calore tum uernali, tum aestiuo incalescens magis humor, ac putredinem concipiens febrem inducit, idque potissimum fit aestate. Cur autem interdum etiam fiant grauedines absque febre caussa est, uel quia humor praecipitatus a capite alio fertur, quam in uenas; uel quia etiam si ad eos feratur, minime tamen est paratus suscipiendae putredini, aut ob sui naturam, aut ob corporis temperamentum, & statum: imo uero saepe fit, quemadmodum ait Galenus tertio, in tertium Epid. com. decimo. ut febris superueniens ipsas grauedines curet, & finiat tamquae uitio ipsius solius capitis fiunt, quam uitio externi aeris frigidioris.

VNI VERO CVIDAM. Mirari posset aliquis cur Hippocr. uoluerit tradere exemplum cuiusdam, cui in ea constitutione destillatio decubuerit in dentes medios partis dexterae; nec non in supercilium dexterum, atque in oculos, quasi uero hoc rarum sit, cum tamē frequentissime contingat, ut destillationes, oculos, atque dentes exerceant, praesertim in iis, qui antea dentium dolorem pati consueuerunt, qualis erat hic commemoratus. Sed respondere licet, iccirco Hippocr. uoluisse commemorare hoc exemplum, quoniam licet simpliciter non sit rarum, ut destillationes decumbant in dentes, uidebatur tamen in ea constitutione rarū, quando, illud non contingebat, nisi quibus antea dentes erant inualidi, & dispositi ad suscipiendas eas, atque tunc iis morbus firmabatur in dentibus, aliaque nulla accidebant: est enim aphorismus Hippocr. satis celeber quarto, lib. trigesimo. quod si cui pars quaedam doluerit priusquam aegrotet, ibi firmatur morbus. Ad supercilium autem, atq; oculos decubuit quoque destillatio huic, tum quia dolor

A dentium non modo ad ipsos attrahit, uerumetiam ob acerbitatem ad proximas sibi partes, tum quia forte etiam, & supercilium, & oculi debebant ipsi esse infirmi, & obnoxii huiusmodi affectibus capiendis; alioquin enim partes dexterae semper ualidiores consueuerunt esse sinistris, & de superciliis dixit Arist. tertio de partib. an m. cap. nono dexterum propterea magis eleuatum, & magis arcuatum haberi.

ERANT AVTEM ET RAVCI. Etsi
B Hippocrates lib. de gland. atque de aerat. scriptum reliquerit septem esse uias, quibus destillatio a capite descendit, multo tamen frequentius per palatum fauces, & asperam arteriam, tanquam per uias latiores fertur, ut raucedines, inflammationes, & tōsillae & spongiae uocatae faciliter sequantur & aurium tumores, & buccarum, cuiusmodi in enarrata constitutione conspiciebantur. Primum enim fiebant rauci quod destillatio delabens in asperam arteriam madefaciebat illam, plusquam par esset pro ae
C re debito repercutiendo, ac uoce efformanda: etenim, ut docet Galenus libro de usu part. natura fecit laringem, & arteriam moderate siccas quod huiusmodi constitutio maxime conferat ad claram uocem efficiēdam; ut enim nimia siccitas facit eam stridulam, & clangosam, qualis animaduertitur in gruibus, paripacto nimia humiditas facit eandem obtusam, & raucam. Quod similiter a destillationibus fauces inflammentur ab illo motu agitatae & calefactae, praeter rationem quotidianus usus de mon-
D strat. Iam uero spongiae Hippocr. & Galenus in ling. ac Erotiano, a quibus hic Hippocratis locus significatur, significarit tum simpliciter illas glandulas, quae in faucibus instar spōgiarum utrinque sint positae, eo quod adenes uere spongiarum naturam referant, ut docuit Hippocr. libro de adenibus; tum etiam tumores, siue sint inflammatorii, siue non earundem partium, qui tumores sunt soboles destillationum capitis, quemadmodum etiam tumores post aures, atque maxillarum, qui modo
E fiunt cum febribus, modo sine.

ERANT QVIBVS. Dixerat Hippocr. qui morbi sint uagati post hiemem, & uere sub proposita constitutione, atque inter eos connumerauerat spōgias, & quia potuisset quispiam existimare aliis temporibus, nullum horum esse uagatum; nunc ostendit, qui fuerint aliis temporibus, & praesertim autumno, & hieme grassati, fuerunt autem biduo spōgiae, de quibus dictum est, & porrigines. Quod ad spongias pertinet haudquaquam mirum fuit,
F quandoquidem ipsemet Hippocr. tertio aph. 22. & 23. inter morbos autumnales, & hiemales recenset anginam, quae est morbus tōsillarum inflammationibus, neq; loco, neq; natura, neq; symptomatibus admodum dissentanea; recenset etiam raucedines, tusses, & grauedines. Porrigines autem graeci dicuntur πιτυρώδεις sunt uero proprie πίτυρα furfures, qui inter cribrandam a farina secernuntur, ad huius similitudinem dicuntur quaedam urinarum contenta farinacea in ardentibus, & prauis febribus apparentia, de quibus Hippocr. & Galenus loquuntur quarto aphor. & secundo prognos. & in

Coac.

Coac. Ad huius quoq. similitudinē dicitur πιτυρίασις seu porrigo quaedam affectio capitis, ex cuius cute desquammātur ueluti furfures, quam affectionem Q. serenus farream uocarit. Gal. sexto Epid. com. 3. tex. decimotertio caussam furfurem ab interpretib. illius Hipp. sententiae propositam coarguit diligenter, sed quid sit minimè diffiniit ibi, nisi quod interdum ex propria capitis ipsius intemperie illud malum oriri affirmat: Primo etiam de compos. med. secundum loc. ca. sexto, de pityriasi loquens nil aliud dicit, quam esse symptoma uitiatorum ichorum: ubi igitur uel in iocinore, uel in ipso capite uitiata facultate, aut ob errorem aliquem externum loco optimi nutrimenti gignuntur ichores salsi, qui ad cutem transmissi, atque exiccati ab ipsa cute separātur, uocatur huiusmodi affectio πιτυρίασις seu furfuratio, atque dicit Hippocr. uagatam esse in ea constitutione, in qua cum capita hominum uariis modis afficerentur, quae erant paullo calidiora, ichores sicciores, & salsos producebant, qui deinde in ipsa cute exiccabantur, & exiccati decidebant.

SEXTA VIRGINI. Quod quispiam sexta die sit iudicatus, atque exacerbationes paribus diebus factae sint, non ita mirum, nec infrequens, cum Hippocr. primo, & tertio Epid. retulerit multos similes; at quod in una constitutione fuerit id frequentissimum, & commune hoc est, quod potest admirationem parere, & propter quod forsan haec sunt notata ab Hippocr. qui alias secundo, scilicet Epid. imparibus diebus mensibus, & annis fieri iudicationes siue bonas, siue malas obseruauit. Sed cur potissimum uoluit commonere fuisse uirginem, cui sexta die facta est imperfecta iudicatio, & post hanc item sexta die morbus rediit, ac sexta recidiuae adhuc facta est alia perfectior iudicatio? Praeterea cur Hippoc. noluit apponere, quo genere morbi laborasset uirgo? Ad primum dicerem id fecisse, ut doceret non errores, aut quampiam aliam externam caussam effecisse huiusmodi iudicia, in diebus haud ordinariis, sed puram fuisse illius constitutionis proprietatem; Etenim uirgines, nequaquam solent in uictu admodum excedere; sicuti nec in aliis sex rebus non naturalibus uocatis; adhaec uenerem nondum expertae, non patiantur eas mutationes, quas fieri usu concubitus prodiderūt Hip. & Arist. & ob quas possunt ēt in morbis multa contingere, quae haud uidentur in nō defloratis. Ad secundū uero dicendū puto ex relatis facilè apparere laborasse morbo acutissimo tam in primo, quam in recidiua, cum statim sexta, uel octaua die factae sint iudicationes: cuius uero generis morbi laborasset uirgo, non multum attinebat ad Hipp. significare, quippe qui id tantum optabat monstrare condicionem constitutionum effecisse, ut morbi quilibet in ea uagantes octaua, & sexta die iudicarentur; quasi uero quemadmodū in ordinariis fiunt mutationes imparib. dieb. atq; potissimum septima in acutis, sic in hac fieret sexta, uel octaua tanquam antecederent, uel postponerent parum, idq; dicit factum circa Iliadum occasum, qui est autumnus; in quo ob uarias cuslibet diei mutationes circa frigus, & calorem iure merito fiunt quoque in morbis similes ua

A rietates; neque solum haec uerum etiam insignes difficultates, ut merito autumnales morbi dicantur esse uel longi, uel mortales.

MENANDRI COECI. Exemplum quod modo proponit nobis Hippocr. rarum est, ac propterea, quod in hoc libro non aliàs ita frequenter facit, aliquam diligentia depingit aegram; dicit enim fuisse mulierem coniugatā, & Menandri coeci uxorem; ut scilicet possit quiuis ueritatem ipsam cognoscere, quasi coniunx ipsius notissimus esset, B tum propter alia, tum maximè propter coecitatem fuisse namque plures tempore, atque etiam in Hippocrates regione huiusmodi nomine uocatos ratio-ni consentaneum est, quando etiam Menander ille Comicorum princeps floruit. Haec itaque mulier ut alii similiter putant, potest capta esse iocinoris inflammatione, & ardente, atque maligna febre, quandoquidem uiscerum inflammationes solent huiusmodi febribus coniungi ut Hippocr. & Gale. prodiderunt. Sed quaeri merito potest, quomodo C dixerit statim tot grauia symptomata sibi contigisse, siquidem tenuia, & flaua potest quis statim excreare, at purulenta difficile est intelligere quomodo statim prodire queant, cum suppurationem alia semper necessario praecedant. Puto rē ita sese habuisse; haec mulier diu laborauit forsan & febricula absque quod decumberet, & medicum adsciscerer; quā primum autem uocatus medicus accessit, illico sputa flaua, & purulenta uisa sunt. At circa sextam diem uisitationis iocinocis in- D inflammatio facta est. Quae fuerit iocinoris inflatio & ueluti fermentatio, non dicit Hippoc. at Valesius interpretatus est uocem ζύμωσις qua usus est Hippocrates feruorem, & inflāmationem, sicut & alii, quasi ea originem ducatur ἀπὸ τοῦ ζεῖσθαι quod est feruere; sed fallūtur, quoniam ut optimè docuit Galenus in ling. & Erotianus in Onomartico uox illa significat tumorem oedematosum factum a pituita, & flatu; quasi ut uidemus fermentari terram, & attolli, siquando ab aceto irrigetur, sic iecur a pitui- E ta acida contrectatum, ueluti fermentetur, atque tumeat, Sed contra hoc est dubitatio, quoniam Galenus quarto de praesag. ex pulſ. cap. 4. scribit iecur non affici oedemate, quoniam a calore illius natiuo consumitur humor, & flatus, priusquam oedema faciant. Respondendum est aliud esse oedema, aliud oedematosam affectionem; uero oedemate non tentatur iecur, sed oedematosa affectione, ut idem Galenus in eodem libro paullo infra clarissime scribit, cum qua iure merito fiunt paucae alui excretiones, F quod refrigerato, ac tumente iecore, non multum bilis gignatur, aut si fit exigua fertur ad intestina, ac propterea uis eorum expultrix iners, atque tarda euadit.

CARNOPVRVLENTA. Graecè est σαρκοπυώδεα uox non alibi ab Hippocrate usurpata, significat autem pus concretum carnis frustula imitans, cuiusmodi excernuntur ab iis, qui pulmones habent ulceratos, & certe cum haec mulier statim atque uisa est à medico coeperit pus expuere, uerisimile est ante pulmonis ulcere laborasse, quod fieri potuit rupta uena, ac sanguinis excretione

tione praecedente; uel etiam sine ulla uenae apertione; sed sola destillatione paullatim ipsos pulmones consumente, quemadmodum interdum contingere testatus est Auic. Habuit igitur haec mulier sputa, qualia phtisicis, nempe purulenta carniformia, pauca, alba, & lata; neque enim huiusmodi sputa poterant esse copiosa, quia condensabantur in pectore. CIBVM. Hac dictione Hippo. duo dicit, quod cibum fastidiens mortua est, & quod obiit circa uiginti. Quantum pertinet ad primum si examinetur diligenter uis eorum signorum, quae apparuerunt, non adeo laethalia erant, ut mors necessario sequi deberet; ea propter ut Hippocr. ueram necis causam doceret dixit fastidiētem cibos interiisse scilicet quia cibum nullum sumebat: nam sunt aliqui, qui licet non appetunt cibum aliquid tamē ipsius sumunt; uerum qui non modo non appetunt, sed & illum abhorrent, haudquaquam sumere possunt, ac propterea ob alimenti egestatem extinA guuntur cuiusmodi scribit Galenus tertio in tertium Epid. sua tempestate in pestilentia quadam contigisse, in qua adeo aegri cibum fastidiebant, ut mallent mori, quam illum sumere, & si qui seruabantur, id propterea contingebat, quoniam sibi ipsis uim inferentes alimenta tandem capiebant. Cur uero haec mulier adeo cibum abhorreret, poterat facere humorum prauitas, aut uentriculi ipsius pene perdita facultas ob uitiatam insigniter illius temperiem; & certè nisi huius mulieris malis coniūcta fuis
B set aliqua alia perniciosior qualitas, minimè potuisset saltem adeo cito perire. Vnde (quod erat secūdo propositum loco considerandum) existimo Hippocr. addere uoluisse hanc Menandri uxorem obijsse prope vigesimam diem, qui est postremus acutorum terminus, quod uideret rationi mali apparentis non debuisse perire, uel saltem ita cito. nisi & consumata a cibo abstinentia, & uis pessima constitutionis illius interitum accelerasset.

FINIS.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R.

Omnes sunt Terniones, praeter R, qui est Quaternio.

VENETIIS, Apud Iuntas. M D XCVII.

Piſanae Praelectiones

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS

DE HOMINIS GENERATIONE,

NON MINVS VTILES PHILOSOPHIS, & Medicis quàm iucundae.

ADIECTVS EST DE BALNEIS PISANIS *Lucullentiſſimus Tractatus.*

De Auctoris conſilio, & conſilij cauſſis, *Caput Primum.*

A QVOD olim ſcriptum fuit a Triſmegiſto hominem eſſe magnum miraculum, id tam de corpore, quàm de animo veriſſimum eſſe compluribus, ijsque euidentiſſimis argumentis deprehenditur; nam ſi animum ſpectemus, is quidem diuina res eſt, & ut Moyſes, ac Plato prodiderunt manibus ipſiuſmet Dei fabricata.

Igneus eſt illi uigor, atq; coeleſtis origo.

Sin autem corporis ipſius integra fabrica diligenter ſpectetur, haud ſatis vniuſcuiuſque partis ſubſtantia, figura, con nexus, uſus, & actio laudari, atque ſuſpici poteſt, vt Alchmeus ille Crotonienſis, ac Herophilus ſcholae Herophiliae Tarſis apud Strabonem inſtitutor ingentem commendationem apud poſteros meruerint, quod alter ipſorum Anatomen corporis humani, vt eſt apud Chalcidium in uenerit; alter uero (quod dixit Tertullianus) ſeptingenta cadauera ſecuerit, vt ipſius humani corporis myſteria, diuinamque compaginem pernoſceret. Quo modo enim tanta ſtructurae humanae elegantia, tot praeclarae hominis actiones, tot aeterna vincula, tot ſecreti receſſus, & conſenſus perſpecti eſſe poſſent, niſi anatomicam diſciplinam haberemus, qua una duce nihil, quod ipſa natura ſciuerit, ignorare conceditur? Quod ſi corporis humani reſſolutio tot egregias, atque admirabiles ſpeculationes habet,

B haud minores quoque eiuſdem generationem, & fabricam habere cenſendum eſt. Etenim ex quo Crocodili paruo tam vaſtum animal generari mirabatur Plinius: & D. Baſilius, ac ante ipſum Ariſtoteles quot praeconia fecerunt illius aeternae Bombycum generationis? At multò illuſtrius, multoque admirabilius putandum eſt, quod ex puſillo humore in vtero mulieris, hoc eſt in lacuna; ſeu potius

C latrina quadam generetur corpus humanum tot nexibus, columnis, canalibus, ſpiritibus, liquoribus, articulis, feneſtris, ac demum manibus inſtrumentorum inſtrumentis, vt dicebat Galenus, tandemque diuina quadam vi, & modo imperſcrutabili in hanc aethercam lucem mittatur, id animal,

Libro de anim.

In comm. ad Timeū Platonis.

quod coelum contemplari, illasque beatissimas sedes aeuo sempiterno possidere debebat. Et si Galenus in unius cerebri, imo uero unius oculi fabricae examine tantopere mirabatur, totque encomijs authorem ipsorum extollebat, quid facere debebunt illi, qui huiusce parui mundi uocati sed qui omne miraculum, omnemque humani intellectus captum longe, lateque transcendit uniuersam generationem tractare, diligenterque expendere cogitabit? Vos itaque studiosissimi Iuuenes laetari debetis, magnopere, quibus concessum est sub eximio fectore ita anathomen huius admirabilis corporis uidere, ut quantum rei ipsius magnitudo patitur, et ad ipsius cognitionem spectat, nihil cumulatius, nihil doctius, nil denique exactius desiderare possitis, modo tamen, quod spero, nec studium nec industriam uestram a magistro expeti patiamini. Ego uero cur hoc eodem tempore de eiusdem humani corporis generatione tractare deliberauerim, tres potissimum causae effecerunt: una quarum atque praecipua fuit incredibilis amor, atque pietas, quibus uos, uestraq; ingenia, et studia prosequor: cum enim hanc tractationem atque Philosophiae ac Medicinae studiosis, ualde necessariam, nedum utilem, ac iucundam fore semper existimauerim, nihil nunc conducibilius, nihil hac speculatione amabilius futurum speraui, quasi sic uestra exordia, imo uosmet ipsos (quod oracula praecipiunt) cognoscere debeatis. Altera fuit, quod sicuti Anathomicus excellentissimus humani corporis factam membratim sectionem, quasique fructuosam dilaniationem, et docturus, et ostensurus est, ita accommodatum, et opportunum opus uidetur, si ipse ex aduerso eiusdem structuram, compagem, atque integram conformationem, quãtum infirmae ingenioli mei uires patientur explanabo. Tertia, atq; postrema caussa fuit, quod cum meo Genuã recessu uos aliquot lectionibus defraudauerim, easq; me non absque foenore aliquo repositurum spoponderim, polliticis me abundè satisfacturum esse opinatus fui, si rem maximam, rem iucundissimam, rem huic tempori, ac praesentibus curis uigilijsq; ualde accommodatam forsanque a A pauçis antea tractatam a compluribus certe expetitam diligen ter edocerem.

De diuisione, & ordine totius tractationis.
Caput II.

VT autem rem hanc nobilissimam ordine, et faciliter edoceam non alia uia incedendum est, quam ea, quae a natura obseruatur; sic euim dicebat Gale- B nus neminem posse in aliqua re tractãda meliorem ordinem sequi eo, quem natura in ipsius generatione seruat. Hominis itaq; generatio quatuor summis temporibus, seu operationibus a natura complectitur, conceptu, formatione, motu, et perfectione; ea propter et ipse eundem ordinem seruabo, ut primo de conceptu, deinde de formatione, post de motu, deniq; de perfectione agam. Voco conceptum, C eum, qui ex utriusq; seminis, et sanguinis mestrui commixtione prioribus illis sex, septemue diebus conflatur: formationẽ, quando conceptus iam adeptus est eam formã, figuram, atq; cunctorum membrorum constitutionẽ, ut dignosci possit, ꝙ triginta in masculis, in foeminis quadraginta a cõceptu diebus efficitur. Motum ubi iam conformatus, et confirmatus foetus seipsum mouere et agitare ita incipit, ut a matre percipiatur, atq; id masculum tri- D bus, foeminam quatuor mensibus agere ab Hipp. traditũ habemus. Perfectio uero illa conceptus dicitur, cum is iam eo in statu positus est, ut queat non tãtum in lucem prodire, uerum, etiam uita frui, qđ utrum septimo tantum, an quoq; sexto cõtingat mense, loco suo decernemus. De his omnibus tractarunt certe Veteres cõplures, Anaxagoras, Empedocles, Democritus, Aristoteles, et alij, at cunctos alios diuinus Hipp. longe excelluit, qui si ulla E de re praeclare umquam scripsit, de tota plane hominis generatione, atq; omnib. rebus mulieribus egregia admodũ diuersis in locis tractauit, quibus siquid addi potest id totũ absoluit Gal. unde nequeo satis mirari nonnullos medicos eruditos, et in Hipp. doctrina non oscitãter forsan uersatos, qui in hac re Hipp. singulari medicinae authori Arist. præferre nõ dubitarũt, quia licet is multa, ut erat necesse ab obste-

Sexto de Placitis. Hippo. & Platonis. in fine ca. quinto.

Primo de nat. pu.

Libro de pot. na. de foet. forma. đ sem. de septim. partu.

Lib. de geni. de nat. pu. de foe. superfoet. de septim. & octim. partu. de morbis mul.

A obstetricibus didicerit, pleraq; etiam et uisa, et longo usu, atq; obseruatione explorata nobis reliquit, secus quam Aristoteles, qui quicquid de cunctis animalibus memoriae mandauit, id totum, uel a rudibus anatomicis quales tunc erant accepit, uel a uenatoribus, quos iussu Alexãdri ad componenda ea commentaria alloquebatur. Infantem autem fuisse interdum Aristotelem in rebus muliebribus tractandis, et cognoscendis praeter alia B multa, quae suis locis pedetentim uidebimus, illud potest pene ridiculum ipsius dictum docere, quo affirmauit mulieres ut plurimum, altero tantum mense purgari, cum nullus sit usque adeo a mulierum consuetudine alienus, quin perspectum habeat omnes mulieres bene ualentes singulo mense purgationes habere, imo si quid boni Aristoteles dixit ab ipso Hippocrate accepit, et si numquam ipsum nominauerit praeterquam semel in Politi- C cis: sed de hoc alias etiam loquemur.

De Nominibus conceptus, eiusq; definitione, & Veterum sententiae circa materiam conceptus. Cap. III.

NVnc tempus est ad cõceptum primo loco tractãdum ueniamus, de cuius nomine pauca quaedam sunt dicẽda, si illud D prius monuero maximam partem corũ, quae a scriptoribus traduntur de hominis generatione potius experientijs et cõiecturis quibusdam rationabilibus tamẽ, quam scientificis demõstrationibus constare, quod haec omnia sint abditiora, quam ut certitudine ulla comprehendi queant, licet eiusmodi cognitio alioquin iucundissima existat: Nomen itaque conceptus multiplex apud Graecos inuenitur, scilicet, κύημα κύησις, ἔμβρυον, νήπιον: Latini E uocum satis inopes prae Graecis unum fere conceptus nomen habent, atq; foetus: quamquam etiã apud Græcos ἔμβρυον, παιδίον, νήπιον non conceptum, sed iam conformatum foetum significare uideatur, ut in plerisque locis nos docuit Galenus.
„ Est autem κύημα, seu conceptus nil aliud
„ nisi id totum informe, quod in utero ex
„ menstruo, et utroque semine retentis cõ-
„ mixtum cõtinetur, quodque Veteres non
„ modo fieri impune prohibebant, ut testatur Aristoteles: dum scribit ante coitum ad prohibendam cõceptionem sceleftas mulieres consueuisse loculos praeungere iuniperino oleo, uerum etiam conglobatum, sed nondum animatum perdere, ut sese quandoque fecisse in Psaltria quadam fateri non est ueritus Hippocrates. Huius ergo conceptus qui ex utroque semine, et sanguine menstruo conflatur ut uniuersa natura expendatur, ipsius caussas materiales modo dictas, effectorem, finem, atque tempus et modum, qua licebit perspicuitate enodabimus. Quo itaque ad caussas materiales spectat discrepantes inter sese fuerunt ueteres, scilicet ex una parte Empedocles, Anaxagoras, et Hippocr. cum Medicis; ex altera Arist. et Albertus Magnus eum Peripateticis: illi enim existimauerunt ueram, atq; necessariam conceptus materiam esse nõ modo sanguinem menstruum, uerum etiã semen tam uiri quam mulieris. Peripatetici autem putarunt foeminam non semẽ sed solum menstruum sanguinem ad faciendum conceptum ferre, marem uero solum esse effectorem, quasi uero statim, atque factus est conceptus, semen ipsius uiri inflatus dissipatum euanescat; imo uero id passim professi sunt foeminam nullum semen habere, sed in coitu humiditatem quamdam dumtaxat mere excrementitiam, ac penitus inefficacem emittere, contra quos Galenus firmissimis argumentis longè lateque disputauit. Adducti autem sunt tribus potissimum rationibus, Primo quia natura nil frustra efficit, unde cum sat sit semen uiri, et menstruum mulieris ad conceptum efficiendum, uanum esset perquirere aliam materiam. Praeterea eodem tempore menstrua incipiunt, et desinunt mulieribus, quo semen uiris, easdem operationes efficit menstruorum aduentus, quas ipsius seminis; nimirum uocis, et pilorum mutationem, et alia eiusmodi, adeo ut uideatur natura, inquiunt ipsi, hoc efficere quia semen uiri pro efficiente, sanguis uero menstruus pro materia satis fit. Ad haec saepe usu uenit ut mulieres concipiãt sine coitus uoluptate, ea propter si ne cessarium etiam esset semẽ mulieris, pro-

Septimo de hist. anim. ca. 3.

Libro de nat. pu.

Primo de Gen. ani. 18. 19. Libro 15. de anim.

In lib. de sem. & de foet. format. & 6. de loc. aff.

culdubio fieri haud posset conceptus sine seminis emissione, semen autem non potest sine aliqua uoluptate emitti. Sed haud difficile est his rationibus responde re, primum enim uerissimum est naturam nil frustra efficere, uerumtamen quod uolunt semen uirile ad generationem faciendum sufficere, id nequaquam uerum est, nam et si sanguis menstruus sit materia conceptus, nihilominus opere praetium est ut in mulieribus quoque aliquid seminis sit, quod licet non adeo efficax sit, habeat tamen aliquid efficacitatis, alioquin natura non tantum amoris et curae erga foetum in mulieribus ipsis collocasset, si duntaxat locum et materiam illam ignobilem absque ullo alio concursu tribuere debuissent. Quod uero dicunt Peripatetici, eodem tēpore a foeminis menstrua, quo semen a maribus emitti, uerissimum quidem est, sed quid prohibet eodem tempore quin etiam cum menstruis semen exire possit? imo uero nullo alio testimonio delector hac in re, quam ipsius Aristotelis, qui locis citatis dixit, quo tempore mulieres menstrua emittunt, usque adeo efferri libidine, et uiri cupiditate teneri, ut magna cura, et diligentia eo tempore sint uirgines custodiendae; Iam uero hanc ingentem libidinem non potest excitare menstrui materia, cum sit purus sanguis expers spiritus; neque ualet id quod Peripatetici dicunt, emittere mulieres quandam humiditatem seminalem, quae libidinem istam efficere potest, siquidem per ipsos haec humiditas aquea est sine spiritibus: summa autem uoluptas fieri haud potest, nisi a summo calore, et a spirituum copia. Ceterum quod dicunt Peripatetici, mulieres saepe concipere sine coitus uoluptate, hoc primum negandum est, quandoquidem etsi una, uel altera fateatur se concepisse sine coitus uolu ptate, cōplures tamen aliae sunt, quae nō sine coit⁹ uoluptate cōcipiūt. Neq; ualet, ꝙ ista delectatio in coitu oriatur ex receptione seminis uirilis, quia etiā si uir non emittat semen solent delectari mulieres, imo uero plerūq; emittunt illud antequā uir suum emittat: et habemus exemplum luculentissimum de Mesallina, quae centies in die uirum cum uoluptate patiebatur, unde solebat dicere, se quidem delassatam, sed non satiatam a uiris recedere. quare uno, uel altero argumento uelle probare rem uniuersalem, est contra eorundem regulas. Praeter; quam quod etiam si demus ipsis, aliquas sine uoluptate concipere, non tamen negandum est eas habere semen: nam sicuti uidemus interdum effluere semen uirile absque delectatione propter aliquod impedimentum, pari pacto uerisimile est credere, aliquibus foeminis contingere animo scilicet non aduertente, siue curis, siue aliquo alio impedimento; quare possunt mulieres saepe falli in numeranda die conceptus, existimantes se, ubi uoluptate non afficiuntur in coitu, concepisse, cum tamen hoc non sit semper uerum.

Menstrui definitio: & utrum menstruum sit sanguis purè excrementitius necne. Cap. IIII.

VErum quia utraq; secta in hoc conuenit, ut menstrua tamquam materia concurrant ad conceptum faciendum, atque haec, ut uere dixit Aristo. multo copiosiora sunt in homine, quam in brutis, similiter consentiunt, in semine uiri esse uim effectricem, seu facultatem formatricem. Quid sint ipsa menstrua, cur a natura instituta, et cur in homine copiosiora, pariter quid sit utriusque semen definiēdum est. Menstruum itaque nil aliud est, „ quam purus sanguis superfluus, ab utero „ mulieris singulo mense prodiens propter „ ipsius salutem, necnon humani generis „ propagationem. Si enim diligenter expē „ datur haec essentialis definitio, in ea singula causarū genera comperientur, quasi uero sit optima, et perfecta. Sed iam ad ipsius anathomen deueniamus: dicitur primo Sanguis, ad differētiam alterius fluxionis muliebris ῥοῦς γυναικεῖος a Graecis Medicis nuncupatur, a qua Gal. est gloriatus nobilē quandam Romanam sese liberasse; iste. n. fluor etiā si per stata interualla exeat aliquibus, ac mēstruum albū uocetur, is tamen potius humiditatis cuiusdam pituitosae a toto corpore, et praesertim a capite fluxus est ad uterum, quā uerus sanguis menstruus. Ceterum controuer-

Septimo de hist. anim. secundo.

In lib. ad Posth.

trouersum uideo apud Veteres quisnam sanguis sit iste. Nonnulli inter quos est Florus apud Plutarchum existimarunt ipsum esse crudum et imperfectum, eo quod cum sanguis fiat a calore, et mulieres sint frigidiores, idcirco sanguinem etiam crudiorem habeant. Addiderunt nonnulli alij istum sanguinem non modo esse crudum uerum etiam uitiosum: quam sententiam uidentur habuisse Magi et plerique Veteres: imo uero Plinius reddens rationem cur iste sanguis sit uitiosus, dicit esse, quia ab ipso multa mala oriantur: nam specula inficiuntur, segetes corumpũtur, infantes effascinantur, et multa alia mala ab ipso efficiũtur. Famulatur huic sententiae Hebraeorum lex, in qua uetatur, ne mulieres menstruatae ad templum accedant: imo uero ipsi numquam solent consuetudinem habere post purgamenta mẽstruorum cum mulieribus, nisi illae prius sese abluerint, quasi uero huiusmodi sanguis mulieres ipsas etiam polluat. et Hesiodus quoq; praecepit, ne quispiam ad mulierem mestruatam accedere audeat. Accedit etiam, quod quotiescunque mulieres menstrua habent, male olent, decoloratae sunt, oculos liuidos, et sugillatos habent. ita ut ex his omnibus colligi posse uideatur sanguinem menstruum esse uitiosissimum. Verum Aristotelem, qui hac in re Hippocratem praeceptorem suum secutus est, fuit huius sententiae sanguinem menstruum proportione respondere ipsi spermati, quia sicuti semen est sanguis purissimus, pari pacto dicit Aristot. menstruum esse illud ultimum, quod superest in ultimo alimento utile, et si ulla est differentia inter semen et menstruũ, est, quia menstruus sanguis non est adeo coctus, atque perfectus ac semen. Hanc sententiam secutus etiam est doctissimus Vesalius. Sed praeter horum praeclarissima testimonia, adsunt quoque complures rationes: primo, quia conceptus humanus proculdubio est omnium aliorum perfectissimus, cum etiam homo sit omnium animalium perfectissimum; quod cum ita sit, necessarium quoque est, ut id, ex quo fit conceptus sit quid perfectissimum, fit ex semine, et menstruo, ea propter opere pretium est, ut menstruum sit sanguis perfectus. Praete-

Tertio sympos.4.

Libro 28. cap.7.

Lib. quinto, cap. decimoquinto.

A rea menstrua, ut paulo infra dicetur, a toto corpore decidunt, hoc est, ab omni sanguine, qui in uenis existit: sanguis qui est in uenis, est consumatus et perfectus, necesse igitur est fateri, menstruum esse sanguinem perfectũ. Ad haec, ubi mulieres menstrua non habent, ut dicit Arist. fluxu narium tentari solent: Sed iste fluxus narium est sanguis perfectus, ea propter uidetur necessario affirmari debere, menstruum esse uerum sanguinem.

B Neque ualet quod ab hoc tot mala oriri uideantur, propterea quod non fiunt uitio illius, sed propter insignem agitationem quae fit in mulieribus menstrua habentibus: cum enim sanguis a toto fluat ad uterum necessarium est ut magna fiat agitatio, ex qua nõ modo foeminae incalescunt, uerum etiam earum ualetudo perturbari solet; et quamuis Arist. uideatur asserere, menstruum esse sanguinem

C pure excrementitium, quod mulieres illud habentes non tentẽtur mariscis, uaricibus, alijsque similibus, et quod leuiores et molliores fiant huiusmodi excremento euacuato, non tamen conuincitur esse sanguinem impurum, et excrementitium, sed solum superabundantem, qui et ea uitia, et cutis facere potest asperitatem. Dicitur deinde in Definitione (Superfluus) hoc nomen ~~περίττωμα, duplicem significationem habere potest:~~ uel enim significat

D id quod inutile superfluit, quemadmodum pituita, melancolia, et bilis flaua, uel id quod utile superest coctioni; menstruus itaque sanguis non dicitur superfluus primo modo, sed altero: et quamquam Aristotel. menstruum appellet excrementum, appellat tamen eo modo, quo semen, idest excrementum utile, quod in muliere post fruitionem omnium membrorum superest. Superabundat autem sanguis in foemina, propter

E duas causas, una est ex necessitate materiae, altera uero ex necessitate finis: ex necessitate materiae, quia cum sit frigidior mare (licet Parmenides, ut referunt Hip. et Arist. contrarium senserit) necessario etiam minus consumit quam uir ex necessitate finis, quod cum hic deberet seruire tum faciendo semini, tum construendo, atque tam intra, quam extra corpus alendo foetui, cumque omnia nutriatur ex ijs

Primo de gen. anim cap. 19.

Loco citato.

Primo d mor. mul. Secũdo de part. an. 2.

ex quibus genita sunt, ea propter uoluit natura in foeminis gigni sanguinem copiosum: uerum quia natura uidit foeminam non semper cõcipere posse, nec per consequens nutrire et idcirco necessariũ erat, ut, si in corpore remansisset, superuacaneus corrumperetur, atque magnum detrimentum afferret, propterea sagax natura, et prudens ad euitandum huiuscemodi nocumentum prospexit, ut ubi nulli est usui sanguis ille superfluus paullatim a toto corporis ambitu in uterum per aliquod dierum interualla destillans absque dolore statim atque in uterũ colligi incipit, pellatur, alioquin si uel subito e uenis aliquo uitio in uterum ruat, aut ibi collectus diu retineatur, ingentes cruciatus, fastitidia aliaque mala parit, et si corrumpatur, et perniciosus et laetalis euadit, ut locupletissime omniũ narrauit Hipp. ubi innumera mala recenset, quae uel a suppressis uel a diminutis purgationibus menstruis profiscuntur; unde patet quam proprie uocet Seneca has purgationes naturae tributum, et quomodo falsum sit menstrua quaelibet esse uitiosa. Illud tamen est compertissimum nonnullas reperiri, quae huiuscemodi menstruis carent, uel ea a natura habent diminuta, quod cognosci docet Hippocr. tum quia id habent seriatim, et semper eodem ordine, unde uitium uterinum uocat, quasi dicas natiuum, tum quia ex matribus similibus sint ortae: quamquam etiã hoc contingere potest, quod ille si sanitate fruantur, et interdum concipiant, uel ingentibus laboribus superfluum sanguinis consumant, uel ut ait Arist. is in pinguedinem, seu quippiam aliud conuertatur, aut in alias partes abducatur; sat est, quemadmodum ait Hippocr. et omnes Medici confirmant raras huiusmodi esse, ac mulieres haudquaquam posse bona, et longa ualetudine frui, nisi stato tempore sanguis ille superfluus a natura quasi tributum quoddam iustum e corpore, atque ipso utero mittatur; nam et usu, et Hippocr. et Gal. authoritate constat aliquibus mulieribus eum sanguinem magno cum detrimento uerti modo ad nares, modo ad pectus, modo ad aliquam aliam partem, qui tamen menstruus minime appellari debet.

(Li. de nat. pu. & 1. de morbis mul.)

(Li. de nat. pu.)

(Libro de mor. mul. & libro de sectio. uenae aduersus Erasistra.)

A *De reliquis particulis in deffinitione menstrui positis. Cap. V.*

HAbuit Antiquitas inter alias superstitiones hanc, quam narrat Festus et D. Augustinus, quod praefoecerunt Deam Menam menstruis quam uocarunt Fluoniam. Sed horrẽdum memoratu est quod scribit Epiphanius flagitiosissimos illos B Gnosticos factitasse, quorum uxores non modo menstrua sacrificabant, uerum etiam potabant: Sed haec dimittamus, et ad explicandas reliquas particulas in definitione positas accedamus. Dictum est, ex utero prodiens, et iure quia sunt complures mulieres, quibus, ut antea dixi, non fluit sanguis ex utero, uerum quemadmodum etiam testatur Gal. uel a naribus, uel a pectore, uel a mammis, ut narrant quidam alicui mulieri singulo men- C se e papilla sinistra sanguinem profluxisse qui tamen non est dicendus menstruus. Sed hoc in loco duo occurrunt contemplatione digna, unum est quonam pacto hic sanguis in utero colligatur, et ab eo exeat. Alterum, est quae nam sit ratio, propter quam Virgines ante 12. uel 14. annum, et mulieres post. 50. careant menstruis, quemadmodum et semine genitali. Quoad primum nõnulli putarũt paulla- D tim spacio illo mensis effundi per uenas in fundum uteri, ibique tamdiu contineri, donec cumulatus adigat naturam ad sese expellendum. Verum haec opinio confutata est a Vesalio, quoniam concresceret et exiret conglobatus, non autem fluidus, et instar, ut ait Hippocr. hostiae nuper mactatae. Addo ego uterum dum non est plenus, esse adeo exiguum, ut nequeat esse capax. Itaque satius est dicere ut Hippocr. et Gale. nempe paulla- E tim a toto per uenas fundi, et ceruicis uteri sanguinem corriuare, easque replere, donec ipsarum tumentium oscula reserentur, ijsque apertis profundatur: utrum autem a fundo an a ceruice potissimum huiusmodi sangis profundatur nec ipse Vesalius et si singularis peritia ausus est asseuerare, tamquam res admodum abdita sit, nec ratione, aut ipsa anathome ullo modo cognita. Ad alterum Hippoc. scribit

(Quarto de ciuita. Dei.)

(Primo cõtra Haereses.)

(Loco citato.)

(Lib. quinto, cap. de cimoquinto.)

(Libro de nat. pu.)

(Libro de nat. pu. Quinto aph. com. 60.)

(Lib. de genitura.)

bit non fluere menſtrua uirginibus ante duodecimum annum, ꝙ tunc uenae earum anguſtiſsimae ſint, qua etiam ratione dicebat pueris ſemen non fluere, etiam ſi illud habeant. Sed addo ego et aliam rationem, quia ſcilicet aetate puerili maximum ſit incrementum corporis, in quod abſumptus ſanguis minimè poteſt exuberare uſque ad annos praedictos, quibus tum ſit in corpore ſanguinis, et ſeminis agitatio, quam ſequitur prurigo, et oeſtrū illud, quod maximè excitat uirgines ipſas ad libidinem. ceterum alia ratio eſt cur poſt quinquageſimum non fiat, niſi aliquibus, ſed rariſsimè, nempè quòd ob refrigeratum corporis habitum (eſt enim ſenectus mulierum ſemper maturior ſenectute uirorum) minimè ea copia ſanguinis gignatur, quae ſufficiat menſtruis continuandis, ut ob id etiā minimè concipiendo idoneae ſint. Dixi (ſingulo menſe) quoniam id cunctis mulieribus bene ualentibus commune eſt, ut ſingulo menſe paulò plus, uel minus menſtruas purgationes habeant, quod Gal. ex relatione mulierum dignoſci poſſe ſcribit: quod ſi aliquibus eae uel antecedūt, uel poſtcedunt hunc terminum, id certè contingit propter aliquod corporis uitium, et hinc (ut retrò dixi) patet error puerilis Ariſt. qui auſus eſt ſcribere mulieres plurimas non niſi altero quoque menſe purgari, paucas ſingulo, niſi pro eo tuendo dicere placeat eius ſententiam eſſe intelligēdam, quemadmodum uidetur ipſam accepiſſe Plinius, ubi dixit mulieres altero quolibet menſe copioſiora mēſtrua emittere, quod tamen in maiori ipſarum parte falſum exploratur, et ſi in nonnullis, ſed admodum paucis uerum comperiatur. Quamquam Albertus Magnus pro Ariſt. tuendo peruertere maluit textum, quaſi Ariſt. ſenſerit plurimis mulierib. ſingulo menſe paucis altero quoque fieri menſtrua. Vnde autem potius fiat ut ſingulo menſe, quàm uel quadraginta, uel quinquaginta, quibuſque diebus huiuſmodi fiat excretio, non ita conſtat, nam pleriq; Medici Aſtrologos ſectantes ab luna illud fieri credūt, cuius curſus per Zodiacum totidem perficitur diebus, et Ariſt. ſcripſit fieri potiſsimum decreſcente luna, eamque ob cauſſam feminino nomine eam uocari ab an-

Primo de fem. cap. quarto.

Septimo de hiſtor. anim. ſecundo.

Lib. ſeptimo, cap. decimoquinto.

Lib. nono de anim. c. ſecundo.

A tiquis. At ſi hoc uerum eſſet, ſequeretur debere menſtrua ſemper, uel ſaltem plerumque fieri in pleniluniis, et nouiluniis quando cuncta corpora uiuentia eſſe humidiora quàm alijs temporibus cernuntur, quod tamen uſu non comprobatur uerum, cum omni lunae aetate has excretiones experiantur mulieres, licet forſan cōpluribus in plenilunijs, uel nouilunijs illae accidāt: quare magis mihi placet hāc
B purgationem eſſe ueluti motum quēdam naturae criticum, uti dicebat Hippocr. conceptiones, foetus, abortus, atque partus eodem tempore iudicari, quo et morbos, et ſanitatem, et mortem. Et quia uerè dies critici ab Hippoc. certiſsimo horum obſeruatore conſtituti per quartas, ſeu potius hebdomadas, ut aliàs ſaepe docui, terminantur, et quatuor hebdomadae paullo minus integrum menſem cōficiunt lunarem, hinc fit, ut potius 27.28.29. atque
C 30. diebus, quàm alijs motus talis criticus abſoluatur; quae enim ratio abſtruſa eſt in aſsignanda potius hebdomada, quàm alium numerum motui humorum, et morborum critico, eadem quoque nō minus occulta eſt in definiendo praeſertim hoc termino potius per quatuor, quàm per tres, uel quinque hebdomadas, niſi dicamus tanto dūtaxat tempore cumulari ſanguinem illum exuberantem, ita ut naturam ad ſui ſtimulet, et concitet expulſio-
D nem. Dictum eſt tandem in definitione menſtrui (propter conceptum, ſeu propagationem ſpeciei humanae, necnon propter ipſius mulieris ſalutem:) quia uerè uidentur eſſe inſtituta menſtrua, in hūc praecipuum ſcopum, ut ſaluetur ſpecies humana; imo uero tam neceſſaria eſt haec materia, ut niſi mulieres eam habeant haudquaquam concipere poſsint; quod intelligens illa Sarra ubi ſibi renūciatum fuit ſeſe nonagenariam eſſe concepturam re-
E ſpondit, quomodo illud fieri poſſet, non quòd eſſet nonagenaria, ſed quòd menſtruis careret: nec ſolum neceſſaria ſunt menſtrua conceptui, uerum etiam ut commodè fluant; nam ſi ſint diminuta dicebat Hippocr. non poſſe fieri cōceptum, et hoc ob duas rationes, tū quia uaſa ſunt uſque adeo oppleta, ut foetum continere nequeant, tum quia deeſt materia cōceptus, eſt. n. menſtruum maxima pars cōceptus.

Lib. de ſeptim. partu.

In lib. de natura pu.

Quòd

A Quòd si quandoque fiat licet rarissime, ut quae menstruis carent concipiant, id fit, quia sanguis ille qui circa uterũ collectus est, ex illa titillatione effunditur. Verum si nimis quàm par sit fluant, nõ potest etiã fieri conceptus, aut si fit, uitiosissimus est, dicebat enim Hippocrates, quòd sicuti plantae benè, uel malè habent pro uario humorum terrae, quibus fiunt, aluntur, et adolescunt statu, sic foetum benè, aut malè sese habere, prout mater, eiusq; sanguis menstruus benè, uel malè habent: et haec etiam est ratio, propter quam fluentibus menstruis, uel non fit conceptus, eo quòd uis prolifica seminis nõ modo hebetatur, uerum etiam planè suffocatur; uel si ob seminis uirilis ualiditatem, quòd menstrui ui resistat, fit, uitiosissimus est: unde qui nascuntur, aut sunt Epileptici, aut leprosi, aut Elephantiaci: et hinc est quòd ueteres Hebraei fuerunt usque adeo diligentes, et seueri in praecipiendo, ne cõcũberent homines cum mulierib. menstrua habentibus. Quòd si quis quaerat, qui fieri possit, ut ubi mẽstrua fluãt, partus usque adeo uitientur, postquam constitutum est menstruum esse sanguinẽ purissimum; respondendum est illud fieri, quia cum eo tempore plus sanguinis menstrui, quàm par sit fluat, iure fit, ut uis formatrix non possit fermentum illud coquere, unde corrumpitur pars menstrui, et seminis, à qua corruptione postmodum necessario fit conceptus uitiosus. Opportunum igitur tempus conceptus est, desinẽtibus menstruis, quia tunc cum uterus sit exsiccatus, et depuratus, facilè attrahit semen in sese, et si quid sanguinis remanet in utero optimè fit conceptus. Huic autem primario in faciendis menstruis naturae scopo accessit et secundarius quidam, scilicet ipsius salus, necnon ornamentum, quoniam (ut retro dicebam) mulier haudquaquam sana esse potest, cui purgationes menstruae debitis temporum interuallis, uel nõ fluunt, uel diminutè fiunt, atq; id firmissimis experimentis, et rationibus demonstrarunt Hippocr. et Galen. plerisque in locis, imo una cum sanitate etiam conceptio, et consequenter humanae speciei conseruatio, et propagatio impeditur; et quamquam uideantur aliquae esse sanae, licet non fluant, uel diminutè menstrua, longo tamen tempore sanitate non perfruuntur. His duobus praecipuis scopis addidi ego pulchritudinem, et ornamentũ ipsius mulieris, cum enim, ut dicebat Anacreon uetustissimus Poeta Graecus, natura largita sit cunctis animalibus aliquod pro sui defensione tutamẽ, ueluti equo cursum, leoni ungues, belluis cornua, cani dentes, pulchritudinem dedit mulieri, quae plus omnibus alijs armis ualet; ad pulchritudinem autem si non faciendam, saltem conseruandam, atque augendam quantum ualeant purgationes menstruae ordinatae, prae multis alijs docuit Arist. qui iccirco corpora mulierum teneriora, molliora, et coloratiora esse dixit, quòd singulo mense superfluus sanguis, et cum eo alij humores purgãtur superuacanei; praeterquam quòd etiam experientia quotidiana probatur, eas quae nõ ita rectè purgantur, decoloratiores, obscuriores, uel saltem uenustatis, et leporis magis expertes plerumque apparere, et memini me legisse apud Plutarchum mulieres pinguedinem quandam suauem, et eximiam habere, propter quam ubi multa cadauera promiscuè erant comburenda, semper decem uirorũ, unum muliebre immiscebãt, quasi illud unum pinguedinis tantum suppeditaret, ut cetera facilius concremari possent. Vtrum autem ad alendum foetum sanguis menstruus conferat, minimè dubitare oportet: etsi enim aliqui id negent impulsi sententia Plinij, qui dixit à sanguine mẽstruo plurima fieri detrimenta, attamen melius censuerunt Hippocr. Arist. et Gal. qui puriore illius sanguinis parte foetum nutriri asseruerunt, neque uerum est sanguinem mẽstruum intra uenas ipsas retentum, esse ullo pacto perniciosum, nisi si quãdo effusus è uenis in uterum, tetram aliquam putredinem contrahat, quo in casu perniciosus sanè euadit. Cur porro bruta minus huiusmodi excrementi mittant eaedem sunt caussae, propter quas solebat dicere Arist. illa minus alijs etiam destillationibus infestari, scilicet quod excrementa in pilos, cornua, aliaue membra uertãtur, uel quod proportione sui corporis minus sanguinis faciãt, nempe quae alimẽtis siccioribus, ac à sanguinis natura remotioribus alantur. Atq; haec de menstruorum natura. Vtrum autem

Marginal notes: Loco citato. (beside "dicebat enim Hippocrates"); B; C; Tertio symposiac. 4; D; Libro 28. cap. septimo.; E; Decima probl. 53.

Handwritten: Obj. 1. / R.

tem

tem Virgo Maria habuerit,ut ceterae mulieres hanc excretionem menstruam, est ingenij curiosi, atque ociosi anxie perquirere, uerum tamen,nisi hoc damnetur ab Ecclesia Catholica,à qua ne lato quidem (ut fertur)ungue recedere uero Christiano licet, dicerem,eius quidē corpus fuisse perfectissimè constitutum, attamē cum debuerit in eius uentre, et generari corpus uerè humanum,atque nutriri,tam intra, quàm extra foetum ipsum, quo pacto aluntur ceteri foetus, contra atque censuerunt haeretici illi,qui Christum negarunt ueram carnem humanam assumpsisse,rationi cōsonum uidetur,illius matrem abundasse ea materia, quae hisce usibus inseruit: uerum hanc materiam in Beatissima Virgine fuisse purissimam, incontaminatam, atque ab omni labis suspicione maximè remotam.

De uarijs seminis nominibus,eiusque definitione tum ex ueterum,tum ex propria sententia. Cap. VI.

ABSOLVTA menstrui sanguinis naturae explicatione; sequitur ut de semine tam uiri,quàm foeminae agamus,cuius natura postquam erit cognita,postmodum intelligetur, utrum uerum sit, illud quoque foeminas habere, ut putant Medici, an potius careant, quemadmodum crediderunt Peripatetici: nam si careant, cōsequens erit,ut foeminae in generatione uas dumtaxat,et generationis,ac nutritionis materiam praebeant, sin uerò habeant,sicut arbitrātur Medici,consequēter probatum erit, etiam mulierem effectiuè ad generationem hominis cōcurrere. Primum autem de nomine seminis sciendum est apud Hippocratem, et alios uocari γονὴν, et σπέρμα, quamquam Aristot. uideatur ponere differentiam inter γονὴν, et σπέρμα,ubi scribit γονὴν,id est genituram esse caussam, principiumque generationis prouueniens a perfectis animalibus, quae natura coeunt, σπέρμα uerò esse tantū plantarum, et imperfectorum animalium: atqui apud Hippocratem et Medicos σπέρμα seu semen, tam de animalibus perfectis, quàm de alijs promiscuè dicitur, ueluti

[Primo de gen.anim. cap.18.]

tam de mare,quàm de foemina: etsi enim Zeno, atque Arist.sentiant foeminā haud emittere prolificum semen,sed dumtaxat materiam, sudoris instar, liquidā, quasiq; ex collectatione factam, tamen et Medici,ut aliàs saepe dicturi sumus,necnon Pythagoras, Democritus, et Epicurus,aliter senserunt. Iam uerò semen diuersimodè reperitur apud ueteres diffinitum. Pythagoras sanguinis probissimi spumam esse dixit, ut apud Galenum et Plutarchum legitur. Alcmeon cerebri portionem; (sed hoc uerum si esset, quot iuuenes essent sine cerebro?) et quamquam Aristoteles dicat spadones non caluescere, quia plus cerebri habent ob ueneris abstinentiam, quasi uerò semen sit pars cerebri, nihilominus aliud est, cerebrū subsidere, aliud, auferri partem ipsius: in ijs qui Venere utuntur,et praesertim immodica,subsidet quidem cerebrum, sed nulla ipsius pars aufertur; subsidet autem quia exsiccatur: unde si conspiciantur capita eorum qui utuntur Venere,et qui non utuntur,cerebrum eorum non contrectat caluariam, horum uerò ipsam tangit. Plato spinalis medullae effluuium esse putauit, quòd enim per spinalem medullam effluat semē, uerum quidem est, sed hoc non explicat illius naturam. Epicurus animae, et corporis fragmentum, Arist.uerò diffiniebat semen esse id quod ex seipso mouere ualeat ad tale aliquid gignendum, quale id ex quo concretum est;uel esse excrementum utile alimenti sanguinei ultimi. Ceterum, nos Hippocratis doctrinam,et Medicorum sequētes, dicimus, quòd semen est corpus liquidum,calidum,et spirituosum facultate formatrice praeditū in uasis spermaticis, ac testibus elaboratū,propter humani generis propagationē. Haec namq; definitio, seu potius essentialis descriptio,caussas omnes cōplectitur,quemadmodum ex ipsius, quā sumus mox subiuncturi anatome perspicuum et manifestum reddemus. Dicitur ergo corpus liquidum, quia omne semen est quaedam species substantiae humidae, siue humoris fluidi à ceteris separati: unde deprehenditur error Ctesiae, quem narrat Arist. uoluisse elephanti semen durari siccescens instar electri. Illud tamen est animaduertēdum,cum dico (liquidum) non

[In hist.phil.]
[Decima probl. 56.]
[Primo de gen. anim. 18.& 19.]
[Secūdo de gen.anim. secundo.]

me

me intelligere simpliciter aqueum, sed moderatè crassum, qualia sunt concoctorum humorum genera, tale enim debere esse semen uiri iure docuit Aristoteles, ubi etiam monstrat probari efficacitatem seminis aqua, in quam proiectum si diffluat sterile, sin fundum petat foecundum iudicatur. Ceterum oritur hoc in loco dubitatio, quia Galenus uidetur uocare semen substantiam crassam, et alibi dixit semen constare ex substantia serosa, et spiritali: imo idem etiam dixit Aristoteles. Ad quod respondetur semen dupliciter considerari posse, uel secundum sui materiam solum, uel quatenus est compositum ex materia, et forma: si itaque primo modo accipiatur, planè est totum aqueum, ut comprehenditur ex eo, quòd statim atque funditur extra calore exutum aquescit, praesertim quando est infoecundum, et in aqua fundum non petit, sed eliquatur: sin autem secundo modo accipiamus, cum sit elaboratum, est crassiusculum. Nisi etiam dicamus uocare aquam Galen. ut alios liquores ad aquam reducit Aristoteles, s. uinum, serum etc. Fit autem semen ex eo puro sanguine, qui nutritis partibus solidioribus superest, non secus ac menstruum; natura enim non tantum speciei, quantum indiuidui conseruandi studiosissima, quotidie uberrimum alimentum parare uoluit, ita ut potius exuberaret, quàm deficeret, illud uerò quod superest in uasa seminaria seposuit, ut postea generationi faciendae posset inseruire, atque hinc Aristoteles appellauit semen περίττωμα χρήσιμον, id est quod superest utile, quòd autem semen ex sanguine conficiatur, tum ex eo dignoscere licet, quod qui immodica Venere utuntur, quandoque etiam sanguinem eiaculare soleant: tum etiam quia Aristoteles appellat semen excrementum alimenti sanguinei ultimi, quod magnam uim obtinet; quod magis etiam probat, ubi scribit post coitum maximè delassari hominem, quia plurimum seminis emittit; et Auicennas dicit ex quadraginta uncijs sanguinis uix fieri unam seminis: unde ab Hippocrate ualentissimum quid semen appellari solet.

Secūdo de gen. anim. quinto, & tertio de hist. anim. in fine.

Primo de sem. capite quarto.
In lib. aduersus Lycum.
Tertio de hist. anim. in fine, & secūdo de gen. anim. secundo.

Quarto Metheor. quinto.

Quarto probl. sexto & septimo.
Tertio de Animal.

In lib. de Genit. & de natura pueri.

A *Vnde nam semen defluat examinantur veterum sententiae.* *Cap. VII.*

DVBITATVM est à ueteribus à quanam corporis parte huiuscemodi corpus humidū, quod est sanguis ultimus, et perfectus, in uasa spermatica defluat. Hippocrates secutus Empedoclem, et Anaxagoram à toto corpore, et praesertim à capite, et ab oculis deriuare censuit, propter quod dicebat homines post coitum B imbecilliores fieri, cum res ualidissima à toto secernatur. et licet in eodem loco uideatur asserere, quod ab omni humido proficiscatur, pro humido tamen intelligit quicquid à duritie seiunctum est, qualis est ossium, ligamentorum, et chartilaginum. Aristoteles autem diuersas uidetur habuisse sententias, quandoque enim idem dixit, quod Hippocr. defluere, scilicet C a toto: quandoque uerò aduersus ueteres Medicos, non a toto, sed à cerebro. Tribus porrò argumentis usus est Hippocrates ad confirmandam suam sentētiam, primò, quia semen continet in se uirtute, et potentia omnes corporis partes, atqui id fieri non posset, nisi ab omnibus partibus semen decederet. Praeterea non possent assimilari foetus secundū omnes partes parentibus, nisi semen a cunctis partibus separaretur. Ad haec magnitudo uoD luptatis in coitu non aliunde prouenit, quàm quòd semen, quod exiens facit uoluptatem, a toto secedit. Quòd autem potissimū a cerebro defluat, probabat Hippocr. exemplo Scytharum, quos dicit frequentissimè equitare solere sine istis stapedibus, ex quo fiebat, ut quosdam grauissimos morbos crurum inciderent, ad quos curandos necesse erat incidere uenas post aures, quibus excisis steriles euadebant, quasi uerò ex incisione uenarum E illarum tolleretur uia, per quam pertransiret semē ad uasa seminalia. Quòd etiam ab oculis semen defluat probauit Hipp. quia in illo actu uenereo maximè omniū oculi laborare solent. Aristoteles autem, Albert. Magn. et ceteri Peripatetici non acceperunt has grauissimas Medicorum rationes; primo enim Arist. negat, quòd, etiam si semen habeat uim faciēdi omnes partes corporis, a toto corpore proficiscatur,

Lib. de genitura.

Primo de gen. anim. 18. & 19.

In lib. de aer. aq. & loc. & in lib. de Genit.

ſcatur, cum enim habeat uim formandi indiuiduum, habet etiam uim formandi omnes partes. Neque pariter putat Ariſt. illud eſſe neceſſarium propter ſimilitudinem, quia cur non decideret etiam ab un guibus? ſunt enim et hae particulae corporis. Quod pertinet ad uoluptatem illam inſignem aiebat Ariſt. non fieri quòd totum corpus concurrat, uerum propter titillationem illam, et confricationẽ corporis. Quamquam autem Ariſt. hanc Medicorum ſententiam damnauerit, habuit B tamen aliam ſententiam, et quaſi coactus eſt Hippocr. conſentire, nam quaerens rationem ingentis illius uoluptatis, quae in coitu percipitur, inquit eſſe, quia ſemen ab uniuerſo corpore ſecernitur: et dicebat Spadones habere plus cerebri, quia minus à coitu conſumitur, quaſi uerò ſemen a cerebro defluat: ab oculis etiam proficiſci ſemen dixit Ariſt. ubi etiam ſcribit ex hoc explorari foecunditatem mulierum, ſ. ſi linimenta ipſis oculis adhibita ad os intus perueniant. Quare illud uериſsimum eſt, quod dicit Hippoc. et interdum non negauit Ariſtot. nempe ſemen à toto corpore deriuare, praeſertim autem a capite, atque ab oculis ipſis.

Quarta probl.

Decima probl.

Secũdo de gen. anim. quinto, & quarta pble. ſecundo.

Semen calidum eſſe, & quot modis. Cap. VIII.

SED redeamus ad explicationem eorum, quae in ſeminis definitione accepta ſunt. Nã dicitur (calidum) quia uerè ſemen eſt ueluti ſedes, atque domicilium natiui, atque genitalis caloris, qui ſiue ſit ipſa natura, aut anima, quemadmodũ uocat Hippocr. ubi dicit produci animam uſque ad mortem, et calidum eſſe quodpiam immortale, ſiue primum animae inſtrumentum non intereſt multum hoc in loco diſputare; ſat eſt intelligere in hoc ipſo ſemine illum calorem, tamquam in proprio domicilio habitare. Tribus autem potiſsimum modis dicitur ſemen calidum, uno modo, quia actu, et uerè calidum eſt: ſiue enim intra corpus, ſiue in exi tu ſemen accipiatur, actu calidum ſemper exiſtit. Altero modo, quia ubi fit conceptus impertit, et elargitur calidum innatũ omnibus corporis partibus. Poſtremò, quia nõ modo calorem natiuum, uerum etiam robur, efficaciamque caloris effectus proprios largitur. Quòd autem, ut a primo exordiar, ſemen ſit actu calidum, et opere, et tactu, percipitur. Verum hoc in loco occurrit dubitare, quoniam Ariſtot. in conſtituendo ſeminis temperamento uiſus eſt inconſtans, nam fatetur apertè genituram eſſe calidam. Alibi etiã ſanguinem, ſemen, et medullam calida eſſe ſtatuit. At ſcribit quoque geniturae naturam eſſe cerebro ſimilem, quod quidem frigidum eſt; imo uero dicit manifeſtè frigidam eſſe genituram, atque illius argumentum eſſe dicit, quòd humida nũquã redditur, niſi calefiat, nec ullam deſiderat liquefactionem, quãdoquidem per uniuerſum corpus expanſa eſt, ſicut ſanguis. Hanc contradictionem cum uidiſſet Ioannes Philoponus dixit, et benè genituram ſuaptè natura frigidam eſſe, uerum calorem acquiſitiuum habere ab ipſiuſmet corporis, uel partium unde abſcedit calore, et hoc eſt quod ait Ariſt. cum ſcribit genituram denſari frigore, dum exit humidum cum calore. Ex qua ueritate poſſumus facilè uidere inſignẽ Auer. ſimplicitatem, qui ſcribit ſeſe cognouiſſe uicinam, quae concepto ſemine ex balneo grauida facta erat, et ꝙ magis Auerr. ſimplicitatem auget eſt, quia dicit ſe inueniſſe in quodam libro rationem huiuſce rei, et maximè ſibi placuiſſe. Et miror certè Auerr. nõ uidiſſe ſuum praeceptorem, qui ſcribit animalia, quae membrum lon gum habent eſſe infoecunda, eo quòd ſemen in longo ductu refrigeretur, et inefficax reddatur. Haud ſecus (ſi mihi licet) parum fidei adhibẽdum eſſe D. Thomae puto, qui in quolibet art. 18. ſcripſit quan dam puellam dormientem cum patre, ab eo in ſomno pollutionem paſſo, abſq; genitalis immiſsione ſemen recepiſſe, atque concepiſſe: Quo pacto nonnulli quoque ſancti Patres Loth excuſare uoluerunt, ꝙ à filiabus factus ebrius earum unã inſcius praegnantem feciſſet. Fabulae etiam ſunt id quod legitur apud Pliniũ de Ocriſia, quam ſcribit grauidam factam eſſe ex genitali, quod apparuit in foro Tarquinij Priſci, ubi ea inſederat. Dicitur autem altero modo calidum ſemen ratione generationis, quia ubi fit conceptus in utero

Sexto Epidem.

Quarto de gen. anim. quarto, & quinta pblem. 31.

Quarto Metheor. tex. 40.

Secũdo de gen. anim. quinto.

Quarta proble. in fine.

In comm. ad librum de gen. animal. capite nono.

Quarto Metheor. tex. 40.

Secundo Collig. de cimo.

Primo de gen. anim. ſexto.

In fine lib. 36.

ex ipſo

ex ipso constituuntur partes solidae, cor, iecur, & aliae: partes solidae, & praesertim cor, sunt domicilia propria caloris natiui, eapropter hac ratione dicitur semen calidum, quasi uerò sit generatiuum caloris natiui. Verum hìc oritur altera dubitatio, quì fieri possit, vt partes solidae ex semine gignantur: si enim uerum est id quod Peripatetici dicunt partes corporis nostri nutriri ex ijs, ex quibus genitae sunt, operaepretium esset, vt partes ipsae solidae ex semine nutrirentur si ex semine constarent, quod tamen non videtur dicendum. Nisi dicamus, quòd vbi semen est in corpore quandam qualitatem corpori communicat; sicuti enim cerebrum facultatem animalem, Cor vitalem, Hepar naturalem, ita semen vim quandam partibus ipsis tribuit, quae dat vitam sanguini, adeo vt dealbetur, & partium solidarum aptum alimentum euadat. Dicitur postremò calidum semẽ, quia tribuit, quicquid roboris in corpore est, quòd autem ita sit vna illa Galeni demonstratio sufficere potest, quòd adempta generandi seminis abscissione testium facultate illicò homo fit frigidior, debilior, effoeminatus, & quod ait Auenzoar ille admirabilis ab Auerroe vocatus, intellectus, sensus, & mores deprauantur, & diminuũtur. Vnde Aegyptij quando volebant repraesentare Regem fractum, & hebetem pingebant Typhonem castratum, quasi uerò cognoscerent, nihil posse magis repraesentare hominem infirmum, quàm hominem sine semine. Quòd si quis quaerat, quaenam sit ratio, propter quam, cum semen sit res vsque adeo pusilla, nihilominus tantum valeat, vt sui praesentia, & calorem natiuum, & robur, & animum, & sensum, & alia eiusmodi bona efficiat, videat Galenum, qui scribit, quemadmodũ Sol suo fulgore totum orbem illustrat illicò, & sicuti cerebrum spiritibus facultatem animalem, cor vitalem, iecur naturalem statim communicat; sic semen iusta fulgores quosdam sui praesentia ea omnia bona parere: & propterea Hippocrates appellabat semẽ, vt retrò dixi; quid valentissimum, & alibi dicebat calidum natiuum esse immutabile, & quid Diuinum. & Arist. proportione respondere calori coelesti, imo ferè ipsummet esse, vt ob id alibi dixerit hominem, & Solem generare hominem, quasi uerò semen instar Solis habeat efficaciam etiam gignendi animam, & robur.

Primo de sem. cap. 16.

Lib. secundo, tract. tertio, cap. primo.

Primo de sem. sexto.

Secũdo de gen. anim. tertio.

Quanam ratione semen dicatur Spirituosum, & facultate formatrice praeditum; & quid sit facultas formatrix veterum sententiae. Cap. IX.

ADDITVM est in definitione (Spirituosum) quia Galenus plerisque in locis non modo appellauit semen spirituosum, verum etiam frequentissimè spumosum, nec sine ratione, quandoquidem Pythagorici, vt scribit idem Galenus, dicebant illud esse spumam purissimi sanguinis. & Aristoteles narrat à Graecis Venerem fuisse ἀφροδίτην nuncupatam ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ, hoc est à spuma; quasi verò semen, quod eijcitur ipsius Veneris vsu spiritibus cum sit plenum spumae naturam quodammodo aemuletur: quinimo qui animatũ mundum faciunt, animam appellant spiritum.

Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus
Mens agitat molem.

Videndum itaque breuiter est quomodo semen dicatur spirituale, & quomodo spumosum fiat. Spiritus, vt docet Galenus, est corpus quoddam aereum, & purum, ac tenuissimum, & (vt hoc obiter dicam) locus ille Gal. est mendosus, quia vbi habet spiritum esse frigidum, & calidum, debemus legere, humidum, cũ impossibile sit idem dici calidum, & frigidum. Apud Medicos tria sunt spirituum genera, animalis, vitalis, & naturalis; animalis gignitur in cerebro, & per neruos toti corpori distribuitur: Vitalis in corde, & per arterias in corpus propagatur, naturalis in iecore, & per venas in singulas corporis partes defertur: semen igitur ita dicitur spirituosum, vt omni spiritu, & animali, & vitali, & naturali praeditum sit; vnde etiam Hippocr. omnia ferè conformationis opera tribuit spiritui seminis; ipse enim est, qui agitat, qui mouet, & qui excitat ventrem, qui sobolem cõseruat, quiq; omnẽ voluptatem in actu venereo efficit, vt propterea dixerit Hipp. in vsu venereo à voluptate potissimum corpora hebetari, non alia ratione certè,

Primo de sem. 14. de vsu part.

In lib. de plac. Philos.

Secũdo de gen. anim. secundo.

Tertio de fac. nat. & septimo de plac. Hip & Plat.

In libro de nat. pu. in lib. de flatu.

Primo de sem. decimo sexto.

certè, quàm quia ad ingentem illam uoluptatē efficiendā multi spiritus concurrūt, vnde eorū maxima fit consumptio. Quonā autē pacto semen spumosum fiat, lucullentissimè declarat Hipp. vbi ait neruos, & uenas ab uniuerso corpore in pudendū produci, quibus attritis, excalfactis, & repletis prurigo quaedā excitatur, ac toto corpore uoluptas, calorq; prouenit, vnde cōfricato, & moto pudēdo fit spuma eo modo, quo reliqua humida mota spumescunt. Scio non facilè uobis à peritissimo vestro Anatomico demonstratum iri, venas, arterias, & neruos à toto, atq; adeo ab ipso cerebro in pudenda produci, & id forsan in uiuis uerū est, nō in cadaueribus, in quib. etiā plexus ille retiformis tantopere celebratus à Gal. haud facilè inuenitur. Est quoq; alius finis spumae in semine, s. pruriginis excitatio, quā licet dicat Hipp. fieri ob agitationē totius corporis, fit tamē maximè in uasis spermaticis, testibusq;, vbi ēt albedinē acquirit, tum quia multo spiritu repletum est, tum etiam ex coctione ipsa, tum maximè ex conditione ipsorum vasorum, quorum interna superficies albescit, & certè summo iure Arist. irridet Herodoti simplicitatem, qui non erubuit scribere Aethiopum genituram esse nigram, quasi necesse sit, quorum cutis est nigra, eorū quoque interiora esse nigra. Sed potuit forsan esse deceptus, quia eorū genituram conspexit extra aliquādiu conseruatā, siquidem licet omne sperma exiens albū sit, tamen, vt ait Arist. paulò post aquescit, & nonnihil nigroris contrahit: Nisi ēt pro Herodoto dicere velimus, nō intellexisse de nigredine in actu, sed in potentia. quod uim in sese gerat nigrificam: neque enim uerū est omnes Aethiopas nigros fieri ab exustione ob feruidissimā coeli plagam, ut crediderunt plerique, & prae ceteris Lucret. quandoquidē compertū est ab ijs qui Indicas regiones perlustrarunt etiā in nonnullis regionib. non calidis nigros populos nasci, quod aliūde proficisci nequit, quàm ui ipsius seminis: etenim nigerrimi sunt, qui habitāt caput bonae spei vocatū, cum tamen ea regio ab Aequinoctiali aeque distet, ac Hispania, & Italia, & in tota America, quae est calidissima regio, omnes albi sunt. Dicitur (facultate formatrice praeditum) quoniā verum facultatis formatricis domiciliū, atque instrumentum est ipsum semen, & si in ulla post foetus formationē conseruatur ipsius corporis parte, sanè in ipso corde secundū Arist. conseruatur, quod tamen ignorasse Auicennā putauit Auerr. dixi namque in corde secundū Arist. quoniā Medici credunt potius eam in partibus seminarijs latitare, praesertim in dētibus, & venis, quarū aliquas refici docet Gal. nec propterea ociosam debere existimari, quia nō debet operari, nisi quando tēpus est, & certè partes seminales propterea sic nuncupantur, quia ex ipsius seminis substantia conflatae sunt, quales existunt partes omnes solidae, à quibus corporis actiones proficiscuntur: sed quamquam ut dixi hoc ab aliquibus sentiatur, mihi tamē semper magis placuit, postquam perfectum est animal facultatem cessare, tam secundum habitum, quàm secundū actum. Neque abducor ab hoc sentiendo, quòd quaedam partes uerè seminariae etiam post multos ab ortu annos reficiantur, & nascantur, vt de quibusdam uenis testatur Gal. necnon cōpertum est de dentibus illis extremis, quos propterea dicit Ruffus vocari σωφρονιστῆρας, quia eo tempore nascuntur, quo homines incipiunt esse prudentiores: siquidē id dixit Gal. de quibusdam paruis uenis tantum, nōn de cunctis; & quod pertinet ad dentes peculiaris quaedā est ipsorum natura, vt nō tantum ex semine, sed etiam ex alia terrestri materia oriantur, secus quàm cetera ossa, à quibus in alijs uidentur etiam discrepare, cum non habeant medullam, ob idque à canibus, & lupis non tangantur, nec ab igne (vt ait Plin.) domentur, & dolores acerbissimos sustineant, secus quàm reliqua ossa, quae semel euulsa, aut fracta non restituuntur, sed loco ipsorum durissimi calli fiunt; quod enim dicit Plinius, nōnullos dentibus esse ortos, quasi & ipsi gignantur intra corpus ex semine, fieri quidem potest, verum quod dico est, posse etiam peculiari quadam natura fieri ex alia materia ab ipso semine diuersa. Quae autem sit haec formatrix facultas, an scilicet ipsummet seminis temperamentum, an forma quaedam, & uix efficax, vel ex potentia materiae educta, vel extrinsecus à coelo immissa, & ab Auic. Calchodea appellata.

Lib. de genit. in initio.

Tertio de hist. anim. c. vltimo, & secundo de gen. an. secundo. Lib. tertio suae hist.

Quarto Coll. quarto.

Primo de sem. 16. in fine.

Loco citato.

Lib. septimo, c. 16.

non exigua sanè lis est inter veteres; nam Zeno,& Leucippus,vt est apud Gal.putarunt esse corpus quoddã,& veluti frustulũ ipsius animae. Straton & Democr.censuerunt uim quidem esse corporeã, sed spiritalem. Contra autẽ Plato & Arist.videntur eam fecisse incorporeã, & Hipp. eã ubiq; nomine naturae appellauit,& quãdo Aristot.dixit,Sol,& homo generant hominẽ, visum est aliquibus voluisse Solis nomine hãc uim incorporeã formatricem ab ipso coelo semini inditã intelligere, quemadmodum etiã semen proportione respondere elemento stellarum. Hinc itaque patet, ꝙ etsi Hipp. dixerit pueris sexẽnijs inesse semen licet ob uenarum angustiam, crassosq; humores eis inexistẽtes prurriginem excitare, atq; emitti nequeat, haudquaquã de uero semine fuisse locutũ, sed ea de materia,ex qua suo tẽpore semen fabricatur, siquidẽ in ipso non reperitur formatrix facultas,vt innuit Arist.nisi post decimumquartum annum in mare, duodecimum autem in foemina, aut si est, nondum, & apta, & potens est formare, vnde neque uerum semen dici debet,sicut morbosum semen inualidum est apud Arist. necnon decrepitorum multorum.

In histor. Philosop. — *Secundo Physic.* — *Secũdo de gen.anim. tertio.* — *Libro de nat. pu.* — *Septimo de hist.an. c. primo.* — *Primo de gen.anim. 18.*

Quo tempore operari incipiat,& quousque duret in semine facultas formatrix: Necnon de reliquis particulis in seminis definitione positis. Cap. X.

CETERVM hìc duo occurrũt dubia,vnũ est,vtrum uerum sit ante decimũquartum annũ semen uirile infoecundũ esse, siquidẽ narrat D.Hiero. auctor fide dignus tẽpore suo Romae quendã puellũ decennium cõpressisse nutricem, & grauidã reddidisse;& D.Greg.idẽ narrat de puero nouennio:imo in sacra scriptura habetur Salomonem,& Achaz decimo & vndecimo anno filios genuisse. Albertus quoq; Rosarius scribit puellã quandam nouenniã peperisse. Agathartides etiã & Plin.narrant apud Indos esse populos quosdã Mãdros, et Calingas vocatos,quorũ foeminae quinto & sexto aetatis anno cõcipiũt. Ad haec apud Plutar. & Gal. habetur quosdã Aethiopes nõ praeterire trigesimum aetatis annum,quos primis annis generare verisi-

Epist. ad Vitalem. — *InDialog.* — *In Indice leg.prima, verbo Matrimoniũ.* — *Lib. septimo,capite secundo.* — *Libro de plac. Phil. in fine.*

A mile est. Aliud dubiũ est de senibus, s.vsq; quò possunt generare, nã ex una parte est Arist.qui scribit non posse hominem ultra 70.annum generare, & foeminã ultra 50. Et scribunt à Tiberio factã esse legẽ Poppacam Popiliã, qua uetabatur sexagenarios,tãquam generationi ineptos nubere, quã rẽ intelligebat ille quoq; apud Plautũ,quando dixit, si quẽ sexagenariũ scibimus scortarier,contra eũ lege agemus. Ex B altera parte Auenzoar Arist. improbat, nec desunt exẽpla eorum, qui ultra 70.annũ constituti genuerunt,ut narrat Plin.de Massinissa, qui 86.annis natus filiũ genuit, & de Catone Cẽsorino 88.anno. Vladislaum Lithuanũ Regem Poloniae nonagenariũ duos filios habuisse scribunt:atq; de alijs grandaeuis similiter,ne in mediũ adducam Patres illos ueteres Hebraeos,qui potius diuina uoluntate sic disponente,ut mũdus repleretur, ꝙ naturali ulla ratione C post centũ,& multo plures etiam annos filios,& filias procrearũt. Ad primũ respondendũ est id quod scribit Arist.de 14.anno esse uerissimũ, posse tamen aliquos ita esse robustos,& firmos pueros,vt etiã paulò citius generare queant, sed ꝙ nono anno hoc cõtingere queat, haud facilè credo, nisi tamen dicere uelimus, ꝙ sicuti illi Aethiopũ populi,qui nunquam transcendunt 30. aetatis annũ, incipiunt generare circa decimũ, ita potuisse naturam fecisse D vnũ, vel alterum similẽ, qui quòd senectã citò esset habiturus,habuerit quoque tempestiuè generandi potẽtiam. Ad aliud verò dicendum est Arist. intelligendum esse vt in pluribus, siquidẽ multò plures sunt, qui circa 65.aetatis annum uim generatiuam amittunt, quamꝗ sint vsqueadeo aliqui seniores uegetes, & robusti, vt ultra ẽt 80. gignant,quemadmodũ ait Cels.interdũ esse aliquos senes adeo robustos, vt facilius iuuenib. sanguinis missionẽ ferant, E & de lege illa nil aliud dicere conuenit,ꝗ eã fuisse iniustam, ac propterea Cl.Imperatorẽ eam abrogasse. Quòd aũt scribunt Caesar,& Tacitus Germanos legẽ habuisse ne quispiã ante 20. aetatis annũ vteretur Venere,atq; illud non difficile cognitu fuisse, cum promiscuè lauarentur, non tantum respexerunt generandi facultatẽ, verum etiam robur ipsorũ uirorum, quos putabant infirmiores effici, si tempestiuè

Quinto de hist.animal 14. & septimo,capite sexto. — *Lib. secundo,tractatu tertio, c. primo.* — *Lib. sexto de Bello Gallico.*

nimis

nimis venere uterentur. Dixi (in vasis seminarijs,& testibus) vt dogma Medicorũ assererem sentiẽtium testes ad seminis fabricã magnum praebere emolumentum, imo uim seminis procreatricẽ habere, secus quã Arist. & Peripatetici crediderũt, & certè nisi sanguis, & spiritus à uenis, & arterijs in testes mittatur, ibiq; coquatur, elaboretur, ac dealbetur, vt docet diligẽtissimus Vesalius, haudquaquã uerum & perfectum semen uocari potest, etenim ut tradunt Gal. & Auic. in tota fabrica seminis tria uasa reperiuntur, praeparantia, testes, & deferẽtia. A venis, & arterijs missus sanguis, & spiritus in praeparantia, ibi coquitur; hinc deinde in testes missus adhuc magis perficitur, & dealbatur, postremò in deferentia translatus ab ipsis in penem tẽpore coitus mittitur. Vtrum uerò testes conferant ad perficiendum semen quemadmodũ sentiunt, an verò dumtaxat ad eiaculationem, sintq; veluti duo pondera uasis spermaticis affixa, vt ea tensa, & recta teneant, quemadmodũ commentus est Arist. non est necesse longius hoc in loco disputare, sed inferius id faciemus. Interim illud habeatur constitutum ex ipsa anatome, qua nullũ certius argumentum haberi potest, apparere etiã in testib. confici semen, cũ in ijs reperiatur, nec absq; illis, vel saltẽ uno eorũ fieri cõceptus queat; atq; hoc quod de anatome dixi nõ modo in viris, verum etiam in ipsis mulieribus fit conspicuũ, in quibus testes, & cetera seminis fabricae inseruientia instrumẽta comperiuntur. Dixi tandem (propter humani generis propagationẽ) quoniã finis proprius emissionis seminis haud est voluptas; quemadmodũ sibi persuaserunt Gnostici haeretici, vt est apud Epiphaniũ, & quam cuncta animalia persequũtur, sed est ipsa generatio, seu speciei humanae propagatio, propter quã non dubitauit quãdoque Gal. non modo aequare, verum etiã praeferre ipsi cordi testes; vtpote qui utiles sint pro specie, quae est nobilior indiuiduo, cuius vnius conseruationi cordis facultas inseruit; & propter hoc Solon legem instituit, vt viri impotentes suis agnatis uxores concederent ad prolẽ propagandã, imo cũ Deus fabricasset hominẽ, mulierem, & animalia hãc uim infeuit, nõ ob aliud, nisi ut crescerent, atque multiplicarentur, &

Lib. quinto, cap. 13.

Secũdo de sem. 14. & 15.

A Theologorũ sententia est, eos qui sese mulierib. alio fine quàm generãdi uniuntur, peccatũ cõmittere. Iam itaq; patet, quae sint ea quae ad conceptũ faciendum concurrunt, nempè menstruum, atque semen.

Num semen retentum in venenum conuertatur. Cap. XI.

SEQVERETVR, vt de ipsius conceptus modo, & ratione tractaremus, verũ prius quã
B hoc agamus deliberaui examinare utrũ uerum sit semen retentum in uenenum cõuerti, atq; tot damna producere; deinde antiquã illam, atque nobilem quaestionẽ habere, an sint testes ad conceptum faciendũ necessarij, vt Medici putant, an uerò aliũ vsum habeant, quemadmodũ credidit Arist. & cum ipso Peripatetici omnes. Quantum ad primũ ex una parte est Gal. qui manifestè profitetur se-
C men retentũ conuerti in dirissimum venenum exemplo illius viduae, quae grauib. symptomatibus torquebatur, donec semẽ emitteret. Ex altera parte nõ uidetur rem vsqueadeo perfectam posse tam ingẽtem corruptionẽ suscipere; praeterquã quod infiniti sunt, qui à Venere sine detrimento abstinent, & si quandoque semen superabundat, excernitur à natura per somnum, in gonorrhea, in qua semẽ uitiatum est ob illius retentionẽ, non tamẽ uidemus adeo
D praua symptomata fieri. Et Epicurus dicere solebat nullũ esse Veneris vsum. Ad haec Athletae, vt essent robustiores prohibebantur ab vsu Veneris: & Arist. scribit vetitum esse tẽpore belli, serere menthã, ne semen eius usu, & consequenter robur consumeretur, imo Plutarchus illi aphorismo Hippocrat. exercitatio sanitatis est, non repleri cibo, impigrum esse ad labores, addit seminis conseruationem. Pro
E resolutione dicẽdum est semen uirile retẽtum, haud quam venenum euadere, sed muliebre, tum ob uterum, tum quia menstrua etiam retenta simul uitiantur, tum etiam ob semen, & habitum frigidiorem, ex quo semper prauis, & crudis humoribus scatent earum corpora, vnde in utero, qui est veluti quaedam lacuna fit deterior ipsius corruptio unà cum alijs humoribus; nec ualet esse quid perfectum, quoniam res bonae ubi corrumpũtur, semper

Sexto de loc. aff.

Primo artis Gymnast. in fine.

20. probl. secundo.

In libro praec. sanit.

Sexto Epidem.

vt ait Hipp. deterrimae euadunt. quòd autem uiri semẽ haud uenenũ euadat, inde potissimum scire licet, quia infiniti prope sunt, qui uel religionis gratia, uel aliqua alia de caussa à venere abstinent sine ullo detrimento, etsi neque inficias eam quod scribit Plato in Timaeo esse uerũ, nempe inueniri aliquos, qui prae copia seminis instar arborum nimia foecunditate luxuriantium, cito deficiant, non quod uenenum in ijs fiat semen, sed quia absumitur nimius sanguis in ipsum, qui alioquin corpori alimẽtum esse posset. Et hactenus de primo dubio.

Vtrum testes sint necessarij ad generationem, necne? Examinantur & Philosophorum, & Medicorum sententiae. Cap. XII.

NVNC de alia quaestione agamus, & quoniã duo sunt Criteria, sensus, s. atque ratio, & sensus in hoc casu ex ipsa anatome iudicat, ad eam uos remitto, quã estis habituri à peritissimo vestro Anatomico, & quã etiam accuratissimè proposuit Gal. pluribus in locis, & disertissimus Vesalius. Ratione uerò, quae est alterũ criterium, agemus, postquã & ipsemet Arist. necnon Herophilus, qui (vt scribit Tertullianus) septingenta cadauera secuit, vt hominem cognosceret, potius rationib. quibusdam, quàm ipso sensu hanc Medicorũ ueritatẽ impugnare sunt aggressi. Arist. igitur, quẽ Alber. Mag. sectatus est, duo efficit, primũ probat contra ueteres, s. Hipp. & alios, testes nullã habere uim generatricem seminis, sed hanc solis vasis spermaticis inesse; Secundò monstrat quinã sint usus ipsorũ testium: postquã itaq; cõstituit Arist. quaecumq; facit natura, vel propter necessitatem, vel propter aliquam commoditatem facere, conatus est probare testes nulla necessitate, sed solum ob utilitatem esse inuentos. Ratio uerò qua utitur Arist. est duplex, vna, quòd si necessarij essent testes pro animalium generatione, vtiq; reperirentur in cunctis animalibus; sed pisces & serpentes eos non habent, itaq; nõ uidentur necessarij: quòd uerò careant, probat, quia celerrimè coeunt, & coeunt ore; nec non ijs exectis inueniuntur uasa quidẽ seminalia, sed testes nequaquam. Alia ratio

> Primo de sem.c.15. Lib. quinto, cap.13.
>
> Lib. de anima.
>
> Tertio de hist. anim. primo, & primo de gen.anim, quarto. 15. de animal.

A est ab exẽplo ducta, scilicet, si necessarij essent, ipsis amputatis nõ posset amplius animal generari; atqui Taurus quidã extractis testiculis statim iniuit, & generauit, ergo nõ uidentur esse ad generationem necessarij. Hae sunt rationes, quibus Arist. & sequaces utuntur ad tollendã testium necessitatem: quarum rationum postremam tanti aestimauit Auer. in illius loci explanatione, vt dixerit spem uictoriae Arist. in illius exẽpli ueritate esse collocatã, quem B admodũ si id falsum esset, planè res dubia foret. Porrò usus quos proponit tres sunt, duo locis de animalibus citatis, & unus in probl. Primus est, ut eiaculationẽ seminis reddant firmiorẽ, & pondere suo vasa illa seminalia mirũ in modum implicata reddant laxiora, & patẽtiora, instar eorũ ponderum, & planarũ, quibus textrices utuntur ad telas conficiendas: sunt autẽ in homine ista uasa inuoluta, & implicata, ne, C quemadmodũ dicit Arist. homo esset ad libidinẽ adeo pronus: sicuti. n. qui habent intestina recta sunt voraciores, pari pacto, quaecũq; animalia habent uasa spermatica recta, sunt libidinosa: cũ itaq; homo ad contẽplationẽ natus esset, & non ad libidinem, eapropter uoluit natura facere vasa tortuosa, & adeo implicata. Secũdus usus est ad robur cordis maius parandũ; voluit . n. cor per partẽ post partẽ à testiũ pondere contẽdi, atque ita firmius reddi: & hoc D dicebat Arist. ut monstraret quomodo à testib. tonus, & robur toti corpori accedat, ijsq. extractis, timidiora, frigidiora, atque effoeminata reddãtur animalia; non secus ac dicebat exectis testib. frigidiora reddi vasa spermatica, & cõsequenter vniuersum corpus uitiari uitio illorũ vasorũ, atq; inde sterilitatẽ suboriri. Tertius usus est, quẽ proponit Arist. ut erectionẽ, atque tensionem iuuent instar ponderis uectis, nam dicebat ob id factos esse testes post E penem, ut pondere suo eum intendi cogerent: vnde etiam dicebat tam eos, qui longum penem habent, difficilè eum erigere cum distet ab ipso pondere: quàm eos, qui propendulos testes habent, cum difficilè tunc uectis munus obire possint: & propterea etiam existimabat Aristoteles, homines aestate minus libidine tentari, quia magis propendent testes. Has rationes, atque usus priusquàm refellam, operaepretium

> Quinto de gen.anim. septimo.
>
> Quarta probl. 24.
>
> Quarta probl. 16

pretium est argumenta Medicorum adducam, quibus testes esse necessarios generationi contendunt. Nam Galenus totidem penè rationibus euidentissimis vsus non modo conatus est demonstrare testiũ necessitatẽ in conficiendo seminẽ, verum etiam ipsi cordi eos praestantia atq; utilitate penè aequare studuit; & primũ usus est hoc argumento, quod exemptis testib. semen non conficitur, & propterea infoecunda animalia reddũtur; neq; ualere dicit id quod aduersus hoc inquit Arist. nẽpè fieri infoecunditatẽ, quoniã uasa spermatica sine ipsis relaxãtur, nec propterea queũt cõficere, neq; eiaculare semẽ, quia castratio fieri põt absq; vlla vasorũ seminaliũ laesione, & nihilominus sterilitas semper testiculorũ abscissioni succedit; imo quo magis est, ita refrigeratur, & permutatur totũ animal, ut non modo secundũ corpus videatur factũ aliud, verum etiã secundũ intellectum, sensum, & mores, vt dicebat Auẽzoar. Optasset etiã Gal. honoris Arist. cupidus ea ipsum non dixisse, quae scribit pro reddenda ratione effoeminationis castratorũ, quasi ea ipsius diuino ingenio sint indigna, vt uerè sunt, & ipse (liberè dicã) magnopere miror tantum Philosophum vnius Tauri exẽplo illud dogma adstruere uoluisse, quemadmodũ suo loco dicã. Sed praeter hanc Gal. demõstrationem, est & alia non minor, quod cũ testes in ijs praesertim, qui non multa sunt usi venere semper humore seminali oppleti cõperiãtur, par est existimare ab eo ipsos nutriri, cum autẽ unaquaeq; pars sibi paret, atq; perficiat nutrimentũ, necesse est fateri eam materiã ab ipsis parari, atq; perfici; neque.n. interna testiũ tunica usqueadeo alba esset, nisi seminis alba materia nutrirentur, quod similiter contingit in mãmis, vt fatetur quoque Auerr. in quibus sanguis in lactis naturã commutatur propria ipsarum vi. Imo haec ratio tantũ valuit apud ipsum Auerr. ut deseruerit Arist. atq; Medicos secutus sit, attribuens uerbis clarissimis uim seminis generatricem ipsis testibus. Iam uerò sequitur, ut Arist. rationibus respondeatur, simulq; ipsorũ usus, ex Gal. & Medicorum placitis confutemus. Quòd autẽ ad primam rationem pertinet, illud uerissimum est, naturã solere ordinem generandorũ implere, ita, ut quemadmodũ fecit

Lib. primo de sem. 15. & 16.

Lib. secundo, tract. tertio, cap. primo. Quinto de gen. anim.

Loco citato.

Secundo Coll. cap. decimo.

A animalia, quae sine seminẽ, ac testib. generent, ut insecta, quae sunt imperfectissima, necnon perfecta, quae cũ semine ac testibus: sic facere debuit quaedam, quae media sint, ac imperfecta, nimirum generãtia cũ semine absq; testibus, cuiusmodi sunt serpentes, atq; pisces, qui sicuti non habẽt uerũ sanguinem, sed humorem loco sanguinis sibi accõmodatum, sic non habuerunt uerũ semen, quod fit ex sanguine, nec propterea eguerunt testib. ad illud fabri-

B candum, secus quàm perfecta animalia, quae cuncta, & testibus, atq; semine indiguerũt. De Tauro aũt illud primò dicendum est, quod etiã scribit Gal. neq; ab inductione, neque ab exemplo ullas demonstrationes posse cõparari, & propterea etiam si id uerum esset, haudquaquã conficerent quod cupiunt Peripatetici, & praesertim Auer. qui (vt aliàs dixi) in ueritate illius historiae uidetur totam controuersiae uim col-

C locasse; imo uerò non solum uidetur titubasse, uerum etiã (ut nuper dicebam) manifestissimè Arist. deseruit, atq; cum Medicis putauit uim seminis generatricẽ uerè esse in testibus, quod etiã Petrus Aponensis fecit. Sed demus id ipsi falsò a uenatoribus relatum potuisse esse uerum, cur saltem nõ in aliquibus alijs id unquam fuit compertum? At potuerunt castrantes falli in eo Tauro, sicut plerique faciunt unum tantũ pro duobus testem auferentes; prae-

D terquam quòd potuit ille Taurus tres testes habuisse, ut interdũ contingere ipsemet narrat Arist. quorum duobus extractis tertius suffecerit ad generandum; non enim mihi placet, quod ad hoc exẽplum respondent nonnulli, potuisse ante excisionem semen fuisse in parastatibus conseruatum, quod deinde in uuluam eiaculatum, fecerit conceptum; siquidem quis crederet animal ullum statim ab excisione, quae est omniũ maximè dolorosa ope-

E ratio, potuisse coire? Quare fabulae aniles sunt, nec diuino Arist. ingenio dignae. Modo uideamus usus ipsorum testium ab eo propositos, utrũ sint rationi cõsentanei. & primum, quod nequeant instar planarum, & ponderum inseruire; necesse .n. fuisset, multò maiores, & grauiores esse factos, sed multi sunt, qui habent minimos, & generant. Ad haec si ut põdera sunt utiles, quomodo ergo potuit ille Taurus generare?

In comm. ad tertium de gener. anim. cap. quarto. Secundo coll. cap. decimo.

Quarta probl. 24.

Praeterea si vt pōdera tantū essent necessaria, haud ijs ereptis tāta in corpore, atq; animo fieret mutatio, quemadmodū quotidie conspicitur. Postremò uasa seminalia, ita sunt inter sese implicata, vt nequeāt extendi, & si distenderentur vsque ad pedes protenderentur, adeo sunt inter se amfractuosa, & implicata; imo quibus refrigerati, atque attriti sunt testes absque vlla vasorum spermaticorum laesione, haud quaquam generant, vt hodie est vnicuiq; manifestum in veruecibus, & nihilominus ipsi testes sunt penduli. De secundo porrò vsu idem planè dicēdum videtur, s. haudquaquam posse quicquam conferre ad robur ipsius cordis; siquidem cum ita distēt ab eo, opus fuisset multò maiores, & ponderosiores esse, si per partem, & post partē debuissent cor firmare: imo quibus propenduli & valde relaxati sunt testes, debe rent robustioris cordis, & virium esse, cum tamen ipsae mulieres fateātur magis eos virum agere, qui contractiores, & minus propendulos testes habent, & certè si cor habuisset opus tensione pro ipsius robore, aequū erat, vt natura solidis vinculis dorso alligasset, quod tamē non fecit, quia nō oportebat: imo si (vt dicit Arist.) cor, & genitale sunt veluti vnum quoddam animal separatum, quomodo potest alterum ab altero adiumentum suscipere? Tertius autem vsus ab Arist. introductus, nō videtur refutatione dignus, tū quia in lib. probl. habetur, qui securam doctrinam in cūctis non continent, tum quia satis manifestum est, membri genitalis erectionē partim fieri naturaliter à flatu, & spiritu, cauitates neruorum implentib. partim ab imaginatione musculos eos mouēte, qui arrectioni famulantur: quòd autem vectis munere vtantur testes ad penē suo pondere arrigendum, ac propterea qui penem magnū habent minus arrigere ob distantiā ipsius vectis, sicut & habentes propēdulos nimiū testes, quemadmodū ait contingere aestate partim verum non est; partim alias habet rationes. Superest igitur, vt vna cū Medicis asseramus testes non solum ad generationem esse quodammodo necessarios, verum etiam paullominus a cordis dignitate, & praestantia deficere in constituendo, & commutando vniuersi corporis statu; id quod videtur quoque sensisse interdum Arist. qui censuit vti cor est principiū sensus, ita quoque testes esse principiū, vnde proficiscitur vis seminis. Nec ualet, ꝙ respondent aliqui vocē (ἐξέρχεται) significare transitum potentiae seminis, non autem ortū, quia propriè illa vox significat emanationem: praeterquam quod si attēdatur cōparatio debet dicere Arist. ꝙ ut se habet cor ad sensum, ita se habēt testes ad seminis potentiā; iam uerò cor est sensuū principiū; ita ergo & genitale est principiū seminis potentiae: tandemq; eā esse differentiā in semine conficiēdo inter vasa seminalia, ac testes; ꝙ ea semen quidem faciunt, sed rude, imperfectū, inualidum, paucū, ac tardè; testes verò perfectū, validū, multū, atq; citò, pro perfecto animali generando; ita vt ex ipso postmodū semine perfecto qualitas instar fulgoris per uniuersum corpus diffundatur, qua cuncta membra reddantur calida, valida, & integra; quemadmodū dicit Gal. contingere de venenis, atque eorū antidotis, quorum qualitates illicò in vniuersum corpus spar guntur, & cunctas partes inquinant, atque perdunt. Neque uerò probare possum id quod scribit idemmet Arist. vbi disputās cur aliqui cū voluptate patiantur venerē, inter plurima quae dicit, videtur velle hoc ijs contingere, quia meatus semen ad penē deducentes habent obcoecatos, vt spadones, vel alia de caussa quasi semen à pene ad sedē abductum ibi, & pruriginē, & voluptatē faciat in adolescentib. & pueris, quibus tenue est semē absque illius emissione; in alijs, quibus id est crassius, cum emissione; qđ similiter euenire foemineis scribit, & mollib. vocatis, quibus cum nequeat semen ad locū debitum pertingere ob aliquod naturae vitiū ad partes posteriores vertitur; hoc inquā mihi non probatur, quoniā nulla est via, qua semen iam confectū in testibus, aut vasis spermaticis retrocedere queat, & pruriginē, voluptateq; ibi parere, quam potius mala consuetudine, & animi vitio fieri dixerim, vt & illorū qui simul agere, & pati delectantur, quibus nō videtur probabile semē partim ad penem partim ad sedē permeare, sed vt ipsemet etiā videtur dicere, mala consuetudine, & recordatione rei iucūdae illud accidit. Cael. Aurel. qui de hoc vitio scripsit, verè docuit ex Iorano esse potius

animi

[Margin notes: In fine lib. de mot. anim. — Quarta probl. 26. — In fine lib. de mot. anim. — Quarto probl. 27. — Quarto de diutur. morb. in fine.]

animi quàm corporis morbũ,etiamsi Parmenides haereditate,quoque & seminis vitio oriri dixerit; neque ullus propterea huius mali curationem tradidit, quòd potius animus, quàm corpus curationem poscat.

De artificio naturae in conceptu faciendo: & quae ad ipsum conceptum requirantur. Cap. XIII.

MODO accedamus ad conceptus generationem, ad quam complendam quatuor secundum Medicos requiruntur semen mulieris, semen viri sanguis menstruus,necnon dispositio ipsius vteri;quẽadmodum enim ad conficiendum panẽ (hoc Arist.exemplo libenter vtor) requiritur farina, fermentum, aqua & furnus, sic & totidem necessaria sunt ad conflandum cõceptum, qui nihil aliud est quàm quaedam veluti massa ex semine, & sanguine menstruo in vtero conflata, & veluti concocta; nam operationes omnes naturae, postquas aliquid factum remanet, fieri ab ipsa per coctionem, quae est elixatio quaedam,vt ait Arist.non est vt dubitemus; habet autem conceptus apud Graecos varias appellationes, & praesertim apud Hippocr.nempe κύημα,κύησις,γονή, ἔμβρυον, apud latinos verò appellatur modo conceptus, modo foetus, modo Embrion, & ne a suscepto exemplo recedamus, vbi pistor optimum panem est facturus,parat furnum, selectamque farinam, & fermentum cum aqua miscet,tractansque omnia diligenter, primum massam efformat.ac in panem cõfigurat,tandemque in furno coquit;haud aliter in conceptu faciendo sese gerit natura;postquam enim eiaculata semina tam viri, quàm mulieris nec uon sanguis menstruus è venis in spacium vteri eructatus ab eo attracta,atque retenta sunt, simul omnia commiscentur primum; deinde ipsorum seminum calor, necnon vteri ea tractans, atque agitans,velutique elixans diuaporatis tenuissimis partibus,quod reliquum est crassefactum in massam deducit, & ex pinguedine illa (vt ait Hippocr.) quae supereminet elixationi tunicam ipsi massae obducit instar illarum tunicarum, quas iuribus pinguibus obduci quotidie cernimus; vbi autem tota illa massa est a tunica circundata, atq; in crassiusculam, & compactiorem formam redacta,appellatur conceptus, & spacio sex dierum instar oui cuiusdam efficitur, vt Hippocr.testatur sese vidisse ex abortu sex dierum, quem Psaltria suo consilio fecit;& quoniam dixi quemadmodum parat pistor furnum,& alia, ita quoque necesse est, vt cuncta sint optimè parata, quae ad conceptum efficiendum exiguntur. nunc oportet videamus,quae debeat esse huiusmodi praeparatio, siue (vt loquitur Tertullianus) paratura. Igitur primnm conuenit, vt vtrumque semen viri, scilicet & mulieris sit moderatè crassum, & viscidũ, quo pòssint simul coniungi, adhaerere,& misceri,alioquin si sint liquidiora, & fluida facilè elabuntur,nec simul haerere, & commisceri queunt, quemadmodum si crassiora,atque solidiora sint, quale mulorum esse nonnulli prodiderũt, & si Alchmeon illud potius nimis tenuè, & frigidũ faciat, vt Aristoteles haudquaquam possunt exactè commisceri. Similiter inqnalitatibus primis, tum actiuis, tum passiuis opus est,vel sint vtraque temperata, vel si vnum est frigidum crassum, sit alterum calidum,ac tenue,& sic de singulis,& hoc est quod dicebat Arist.2.de gen. anim.in fine,scilicet ex equa & asino fieri mulum, quia semen asini est frigidum, & equi calidum ex hac contraria intemperiè fit vt oriatur tertia species animalis; id quod non modo scripsit Galenus & ante ipsum Hippocr.& Aristot. verum etiam disertè, & appositè cecinit Lucret. sub hisce carminibus

Nam steriles nimium crasso sunt semine partim
Et liquido praeter iustum,tennique vicissim,
Tenue locis, quia non potis est adfigere adhaesum,
Liquitur ex templo, & reuocatum cedit ab ortu,
Crassius hoc porrò, quoniam concretius aequo
Mittitur, aut non tam prolixo prouolat ictu
Aut penetrare locos,aequè nequit,autpenetratum
Aegrè admiscetur muliebri semine semen.

Praeterea conuenit, vt vterus sit, & ipse temperatus,neque nimium durus,neque mollis, nec nimis angustus, vt aliqua de mulabus crediderũt apud Galenum; nã Hippoc.& Gal. vberrimè docuerunt eos vteros conceptioni prorsus ineptos esse, qui

In probl.

Quarto Metheor.

Libro de principiis

Lib. quarto de nat.

Li. de hist. philosophica. Quinto aphor. 62.

qui aliqua insigni sũt intẽperie affecti, aut alia quapiam mala constitutione creati. Quapropter, ut uniuersum hoc artificiũ, quo ordine fiat breuiter aperiam, primũ necesse est ut aliquid ingrediatur uterũ: nam uterus ex se est purum spatium nec sanguinem nec semen habens: feruntur itaque intra ipsum sanguis menstruus et utrumque semen simul, ubi postea conclusa retinentur: dicit enim Hipp. lib. de genit. quod ut flammae iniecta aqua, uel uinum eam extinguit, sic contingere, ubi prius iniecto uiri uel foeminae semini alterum superinfunditur. Sanguis autem menstruus duplici modo uterum ingredi & ad conceptum concurrere potest: unus est, ut quo tempore faciendus est conceptus a uenis quae sunt in fundo, & ceruice uteri effundatur in ipsum, & hinc est, ut retro dixi, quod inchoantibus mensibus facile fit conceptus quia scilicet uenae illae tunc oppletae sanguine facile hiant & eructant sanguinem; Secundus modus est, quando paulo ante sanguis effusus est, unde et desinentibus mẽsibus facile fit cõceptus quia aliquid sanguinis adhuc in uenis relinquitur. Quo autem spectat ad semen mulieris fabricatum in ipsius testibus, eiaculatur per foramen quoddam in ipso ductu existens secus os uteri, quod id eo a natura factum fuit, quia cum semen mulieris sit minus ualidum semine uiri, non debebat a longe eiaculari, quemadmodum contingit de semine uiri, fit autem, ut sua innata qualitate, qua uterus semen desiderat, attrahat illud, id quod etiam contingit in semine uiri, cuius tamen eiaculatio debebat a longe fieri, unde ob id natura fecit uasa ampla: & quoniam de eiaculatione factus est sermo, atque magni refert, ut haec quemadmodum decet, efficiatur, breuiter quoque aliquid de hac est necesse dicatur, nam hanc esse necessariam, ut quam immediatè fiat, quo semen calidius, & integrius ad locum perfectionis perferatur, demonstrat prae caeteris illa authoritas Aristot. qui dixit habentes longum penem esse generationi ineptos, quoniam semen per longum nimis ductum latum refrigeratur, ut hac una ratione fabula illa Auerr. de uicina, quae ex balneo concepit repudianda, ut retro etiam dixi, uideatur,

A quia autem eiaculatio recta fieri debebat, eapropter natura prudentissima fecit in maris pene foramen quod uergit infra: os uero ipsius uteri quod supra idest uersus dorsum, adeo ut si ad inuicem conferantur foramina ista, ita è directo sunt, ut non possit ferè nõ fieri eiaculatio recta, si coitus sit naturalis: qui vt Lucretius, & post ipsum inter Medicos Paulus Aegineta inquiunt, est ille, quo utuntur belluae scilicet a tergo: ita enim dicit

Loco citato.

B Lucretius.

Libro 3. cap. 74.

Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas
Id quoque permagni refert, nam more ferarum
Quadrupedumq. magis ritu plerumq; putantur
Concipere vxores, quia sic loca sumere poßunt
Pectoribus positis, sublatis semina lumbis
Nec molles opus sunt motus vxoribus hilum.

Et Constantius Varolus euidenti demonstratione docuit modum illum exercendi uenerem pro conceptione esse omniũ commodissimum; ac uerè naturalem; alium autem esse potius lasciuum, atque uoluptuosum; & ipse in ea sum opinione ob hanc unam rationem bruta ferè cuncta uno, uel altero initu statim foeminam reddere grauidam, quod fiat recta, et ingens in uterum eiaculatio; homines uero plerumque frustrari a generando, quod non fiat recta, sed potius obliqua eiaculatio, ita ut semen non eo, quo deberet integrum, ac tempestiuè feratur; & quamquam uerissimum sit, ute-

In lib. de resolutione humani corporis.

D rum ui propria semen attrahere, ut plerique coeuntes experiuntur, cum genitale sibi ueluti exsugi sentiunt; haudquaquã tamen id facere potest, undecumque, sed debet proximè ad ipsum mitti; Quo tempore singularis illa, tã uiri, quàm mulieris fit uoluptas; quam ubi percipiunt mulieres sagaces sese generasse intelligunt, atque inde certam quandam de die partus coniecturam acquirunt; tunc enim ait Hippocr: vterus a seminis calore contre-

Libro de genit.

E ctatus, & commotus singularem uoluptatem excitat, licet Hippocrates uiri, quàm mulieris maiorem faciat, quòd ab ipso semen uehementiori concussu eiaculetur. Etenim quatuor potissimum ad faciendam uoluptatem concurrere uidentur, semen, quod etiam circa annum collectum ibi facere pruriginem, & uoluptatem scribit Arist. motus, calor, & spiritus, quae omnia in viro, quã in muliere sunt

poten-

potentiora. Postquam autem & sanguis, & vtraque semina vterum ingressa sunt, necesse est vt retineantur, quod fit vbi os vteri ita clauditur, vt neq; acus eo queat penetrare; vt autem mulier ea in vtero retinere possit, aliud debet in opere ipso praestare: aliud post opus: in opere debet se quam minimè agitare, quoniam ex nimia clunium agitatione abducitur semen a debito cursu; id quod intelligentes meretrices, ne concipiant solent sese multum agitare, vt significauit Lucretius his carminibus. Eod. lib.

Nam mulier prohibet se concipere atq; repugnat
Clunibus ipsa viri Venerem si laeta retractet,
Atque exossato ciet omni pectore fluctus:
Eiicit enim sulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis auertit seminis ictum,
Idque sua caussa consuerunt scorta moueri
Ne complerentur crebro, grauidaeq. iacerent.

Quare pro conceptu faciẽdo, non modo iuuat, vt mulier quàm minimum se agitet quemadmodum faciunt belluae, quae a natura edoctae in eo opere semper manent quietae, verum etiam post consumatum opus quieta aliquo tempore, nec nõ cruribus retractis maneat, nec vsque ad septimam diem corpus vehementer agitet, quoniam vt dicunt Hippocr. & Arist. si semen in vtero sit retentum septem diebus, signum est iam conceptum esse factũ. Atque hactenus de conceptione. Lib. de genit. pu. Septimo de histo. an. 7.

Quare, & quomodo fiant plures conceptus. Cap. XIIII.

SEQVITVR modo, vt de formatione agamus, quae in homine, atque ceteris animalibus, nil aliud est, quàm ipsius conceptus ad debitas figuras, quantitatẽ, numerum, situmqne omnium ipsius partium, atque instrumentorum deductio; quae quidem operatio in conceptu Beatissimae Virginis opera Spiritus Sancti perfecta est simul, & in instanti, licet Bucerus, & alij Haeretici antiqui & recentiores, ignorantia, & effraeni nequitia impulsi, maluerint factam fuisse vt ceterorum hominum, in quibus, & in cunctis alijs animalibus fit paullatim atque tempore; siquidem facultas ipsa formatrix, cum sit agens naturale, ac propterea motu, & quiete vtatur, tempus in eius operibus cõsumandis intercedat necesse est. Qua de re prius quam exactius tractare aggrediar, postulare videtur hic locus, vt duo circa cõceptum speculatione digna examinentur; vnum, quare, & quomodo fiant plures conceptus: alterum, an semen fiat pars ipsius conceptus. Circa primum varias inuenio veterum auctorum sententias. Empedocles, a quo multa didicit Hippocr. censuit fieri gemellos ex luxuria, & diuisione geniturae in plures partes. Asclepiades medicus, qui Democriti placita est sectat⁹, ex corpusculorũ discrimine, vt in hordeo dicocco, & tricocco, fieri existimauit. Erasistratus id totum tribuit superfoetationibus, ut in brutis; tunc enim impleri promptè vterum cum repurgatus est. Stoici verò arbitrati sunt fieri gemellos, & plures ob loculorum vteri multitudinem, atque diuersitatem; quod si verum esset, quot loculos habuisset vterus illius, quam & literis, & monumentis consignatum est, tercentum foetus enixã esse? Ego verò & Hippocr. & Arist. placitis puto gemellos, aut plures fieri, quando uel non simul ab utrisq; totum semen eiaculatur; sed primum vna, mox altera pars, vnius tamen, & eiusdem coitus, vel duobus tribusve coitibus pauco interiecto interuallo factis; uel quando eadem semina vno congressu eiaculata, intraq; vterum diuisa & locis disiuncta, eodem pacto miscentur, & coagulantur, quo vnum. Etenim si fortè fortuna minimè locis disiunguntur, solent monstra fieri, nempè foetus simul iuncti una, uel pluribus partibus; & si minimè negandum est intra quoque unam, & eandem ueficulam posse plures foetus conasci, qui coniuncti sint, & quasi in vnum corpus coaliti; sicuti interdum accidere compertum est; & quamquam Hippocr. dicat, brutorum uteros plures habere sinus, id tamen Anatomici non comprobãt in muliere, in cuius utero, ut plurimum duo tantum sinus conspiciuntur, licet si quãdo tres aut plures efficiantur foetus, non inconueniat in ea quoq; muliere. s. secundũ proportionẽ plures inueniri sinus, quod ut rarissimum est, sic quoque non minus rarò contingit fieri tres, siue plures; illud tamen uerum inuenitur, quod scribit Arist. fieri plura monstra

Libro de nat. pu.
In lib. de nat. pu.
10 prob. l.

monstra in brutis, quàm in homine ob cõceptuum multitudinem. Vtrum verò superfoetationes fiant, vt scilicet post iam factum conceptũ nouus plures post dies superinducatur, nonnulli dubitarunt, quòd apud Hippocr, & Gal. legatur, vbi receptum, atque retentum est intra vterũ semen, os ipsius ita occludi, ut nec subtilissimus acus illud penetrare queat. Verũ quia Hippocr. Arist. & Gal. & experimenta ostendunt superfoetationes fieri, censeri oportet Hippocratis & Galeni sententiam ita esse interpretandam, quasi ut plurimum ita contingat; neque os uteri aperiatur, nisi quando is licet plenus, seminis eximia voluptate ductus, paulisper sese dilatat donec illud intro trahat exigua oris facta apertura.

Num semen fiat pars conceptus an in flatum conuertatur examinantur Philosophorum & Medicorum sententiae. Cap. XV.

ERAT alterum, an semen fiat pars foetus, an vero in flatum conuertatur: qua in re tres inuenio scriptorum celebrium sententias. Arist. Hippocr. & Gal. nec non Auic. Aristoteles quidem existimauit nullo modo esse. Hippocr. & Gal. penitus fieri partem. Auic. esse partem formae; sed quia haec Auic. sententia non reperitur apud ipsum praesertim vbi disertè, & copiosè de hac re tractat nos quoque eam praeteribimus; & si Auerr. ipsi tribuat. Aristo. itaque uoluit spiritalem partem ipsius seminis virilis, in qua est formatrix facultas in vtero ingredi sanguinem menstruum, illudque coquere, coagulare, & in conceptu fingere, humoralem uero seminis partem in bullas, atque flatum conuerti, sicque consumi insensibiliter. Contra Galenus longa oratione disputans cõtra Arist. primo probat ex uera seminis ipsius substantia fieri conceptum: deinde Arist. sententiam confutat. Quod autem semen sit pars conceptus tribus rationibus probat, Prima: quòd partes seminales uocentur, quoniam ex semine fiunt: ob quod etiam in aetate matura nequeũt reparari, quia deest materia illa seminaria.

Vigesima prima. tr. primo. ca. secundo. Secũdo de gen. an. ca. tertio. Secũdo de gen. ani. 3.

Primo de sem. ca. 4.

A Secunda est, quod si non fieret pars foetus semen necessario exiret, quod non uidetur: imo si exit non fit conceptus, & ubi non exit signum est facti conceptus; ut nõ modo Hippocr. uerum etiam ipsemet Aristote. testatur: praeterquamquod non uidetur posse exire cum statim arctissime claudatur os uteri, ac coepit fieri conceptus. Tertia ratio Galeni capta est ab experientia Hippocr. qui testatus est sese in abortu illius Psaltriae uidisse intra pelliculam semen coagulatum. Ad Arist. autẽ dicit si in ampullas, & flatum conuerteretur substantia seminis, fore ut tumeret uterus, ac doleret, quod tamen usu minimè probatur. Neque ualet pusillum esse semen, & ob id sui mole non posse laedere, quia uterus ante conceptum est paruissimus. Praeterea si accipiamus semina utriusque scilicet & foeminae, & uiri, non sunt adeo pauca ut sint aspernabilia: imo uero est sententia Peripateticorum, ut ex una parte terrae fiant decem aquae, & ex una aquae fieri decem aeris. Caeterum Auerr. disputans & ipse satis copiose aduersus Gal. primo nititur sententiã praeceptoris tueri, et confirmare, tum confutare conatur & rationes Galen. et eius in Arist. argumentationes. Primum itaque semen esse organum siue instrumentum ipsius formatricis potentiae secundum partem spiritalem, & aeream tantum, eo quod tres habent instrumeuta naturalia, & artificialia conditiones; quae non possunt reperiri nisi in parte aerea seminis. Prima est quod instrumentum, non fit pars rei factae secunda est quod instrumentum post rem absolutam separatur ab ea tertia & solis rebus naturalibus propria condicio est, quod illud omnes partes rei, quae fit, intus, & extra tangit: atqui has conditiones dicit, si rectè, expendantur non posse inesse nisi aereae, & spiritali seminis parti. Porrò ad Gal. rationes respondet primum partes seminales dici tales nõn ob substantiam humoralem & spiritalem; alioquin, ait, posset umquam refici, cum tamen oculi aliquarum auium effossi, & rupti reparentur. Ad secundum respondet euacuari humoralem partem seminis insensibiliter, et de Hippocr. dicit Aristotelem probasse contrarium scilicet in illis uesiculis

Septimo de hist. an. primo, & tertio.

Loco citato.

foetus

foetus reperiri sanguinē menstruum coagulatum non semen; & dolore dicit non fieri dolorem, quia ea materia naturalis? & blanda est. Ego uerò aduersus Auer. pro Gal. & Medicis dico primo semen esse instrumentum formatricis facultatis: sed duplex est instrumentum: quo, & in quo: semen est instrumentum non tantum quo uerum etiam in quo residet uis formatrix: iam uero quod instrumentum, quo non remaneat in parte constituta uerissimum quidē est: sed quod instrumētū in quo. i. subiectum uis formatricis, nō remaneat, minimè uerum est imo ab omni philosophia alienum est: daretur enim transitus formalis è subiecto in subiectū, nam relinqueret facultas semen, quod est proprium subiectum, & transiret in sanguinem menstruum: ad haec spiritus non potest dare appellationē seminariis partibus, quae solidae sunt, & propterea constitutae & fictae non ex spiritu, sed ex humorosa substantia: & quod ait de aue est uerum: sed contingit id quia natura facit ibi oculos duplices, ueluti dentes, ut prioribus consumptis succedant alteri: & de testimonio Arist. Deus scit. De dolore uero cum fiat a solutione continui, aequè potest fieri à materia naturali modo excedat in quantitate.

De modo, & ordine quem seruat natura informando foetu. Cap. XVI.

MODO sequitur vt de formatione foetus agamus: sicut enim pro conficiendo pane primum fit pasta, deinde formatur in proprios panes, haud secus ad perficiendam hanc diuinam hominis fabricam primum fit conceptus, deinde formatio, & quamuis formatio sit tempore posterior conceptu; nihilominus praestantia antecedit conceptum. Itaque conclusa iam, & per coctionem quamdam calore; & spiritu coagulata intra membranam vtriusq; seminis, & sanguinis massa vniuersa, primum membrana illa circundans glutinosior, atque durior fit, ne inter distendendum rumpatur, atq; ita conceptus perdatur: etenim vbi iam modicè induruit, qua parte nectitur

A vtero, intenuem quidem, sed fortem desinit; quae tota Graecis χόριον, latinis secundina appellatur; & cui post implantantur vasa ab vtero: ut per ea possit ali foetus, scilicet per vmbilicum ex ijs factum; praeter hanc autem, scilicet inter ipsam, & foetum aliae duae gignuntur, scilicet Allātoides, & Amnium inter quas vrina, seu humidum foetus excrementum colligitur, quo postea utitur natura suo tempore ad facilius edendum partum, quemad-B modum inter ipsum amnium, & foetus cutem suo tempore colligitur quoq; aliud ipsius pueri excrementum blandum tamen, & acrimoniae, expers, ne tenellus existens eo violetur. Vbi massa tota conglobata, atq; membranis partim euidentibus, partim ineuidentibus est circumamicta, tum utriusque seminis uis formatrix incipit medio caloris circa eam operari, licet imbecillius foeminae, robustius C maris vis operetur; quo tempore siue unus, siue plures futuri sint embriones uno, & eodem pacto circa unumquemq; operatur; nec refert siue conceptus fiat uno, uel duobus diebus aut tardius, aut celerius. Iam uerò postquam factus est conceptus, atque (ut dicebam) tunicis circumdatus, uis formatrix illum efformare, atq; figurare incipit caloris genitalis, atq; spiritus ministerio utens: & Aristot. hac in re Secūdo de gen. an. 4 Diuinus scribit naturam informando foe-D tu nil aliud facere, nisi quod faciunt pictores, qui primum delineant figuras; deinde inducunt proprios colores, & propriam figuram: haud secus natura, seu uis formatrix primò totam illam massam delineat, deinde apponit proprios colores, & proprias carnes; & ita unamquamque partem ad propriam figuram redigit: & sicuti instrumentum, quo utuntur pictores duplex est; id quod est in idea pictoris, & pennicillus; haud secus uis forma-E trix utitur arte, & prudentia, quae numquid sit res naturalis, nec ne dubitat Galenus, qui cum uideret tam mirabile artificium in fabricando corpore humano, dubitauit esse quid diuinum correspondens ideae pictorum: aliud autem instrumentum quo vtitur natura est calor, ut retro dixi. Neq; dubitandum est etiam frigus aliquo pacto concurrere ad hanc hominis fabricam: utitur enim natura ad co

quen-

quendum calido: frigido autem moderato ad congelandum, quia sunt multae partes in nostro corpore quae non modo coctione, verum etiam congelatione perficiuntur, cuiusmodi sunt ossa, cartilagines, & huiusmodi; imo uerò sunt multae partes; quae non perficiuntur nisi post exitum ex utero, propterea quòd egent congelatione, quae fit ab aere. Quo autem spectat ad ordinem quem seruat natura in generandis partibus corporis nostri non satis constat apud Veteres. Stoici vt testatur Gal. crediderunt nullum ordinē seruare naturam, sed simul, & semel omnes partes conformari. Huic sententiae videtur famulari Auctor libri de carnibus nomine Hippocratis editus qui scribit, quòd si genitura sex, vel septem dierum incidatur, statim apparent omnia membra, non modo delineata, verum etiam formata, quasi uerò pauco illo tempore vniuersum corpus formetur. Verum vt liberè dicam, haec opinio, non videtur veritati consona: quoniam id compertissimum est apud omnes in generatione omnium animalium partes superiores prius generari inferioribus: & si pulli conspiciantur secunda, uel tertia die, in ijs apparent partes alijs priores generatae. Vt autem haec res diligentius disputari possit sunt nonnulla supponenda, ex quibus tanquam ex fundamento tota haec fabrica extruitur: primum itaque est semen, & menstruum, non esse unius generis, idest nō partes homogeneas, sed eterogeneas, habere, quia aliae sunt terrestres, aliae fluidae, & vt dicebat Auer. aliae sunt nobiliores, aliae ignobiliores. Alterum supponendum est a Veteribus uarijs modis diuisas fuisse corporis nostri partes: Hipp. enim eas diuisit in contenta continentia, & impetum facientia. Alij in partes extimas, & intimas: Alij in organicas, & similares. Tertium est, partes nobiliores, ex nobiliori materia; ignobiliores ex ignobiliori: molles vt cor, lien, cerebrum, & huiusmodi ex materia molli, & fluida: crassas, ac terrestres ex parte crassiori, & terrestriori. His constitutis insurgit dubitatio vtrae partes prius gignantur an contentae, an continentes; seu molle, an siccae. Sed prius quàm in hanc disputationem ingrediamur eximēdus est quidam

In hist. philos.

Secūdo de gen. an. 4.

Libro de alim.

A scrupulus: quia dixi cor numerari inter partes molles: videtur enim hoc aduersari Hip. qui scribit cor ex dura, & solida materia esse constitutum, vt & motu irrequieto tutius moueri posset: & cū sit principium uitae, ne facilè à quibus uis caussis offendatur; unde cor paucissimis tentatur morbis, quemadmodum inquit Arist. hinc etiam est, quod cor postremum omnium moriatur. Ex altera parte, si primum

B constituuntur partes ex molli, & fluida materia, atque ipsum cor est ex ijs, quae primo constituuntur, ut mox dicemus, nō uidetur ex terrestriori materia conflari posse, nam quod apud Plin. dicebant Phytagorici cor primo ortu pēdere drachmā unam, atq; tantumdem augeri usque ad quinquaginta annum, à quo post modū similiter annis singulis decrescat drachma vna; propterea vita hominis non excedat cētesimum annum, certè merum somnium est eorum philosophorum, qui saepe talia dixerunt.

C Respondendum est cor esse partem mollem, & duram, est mollis pars, si ossibus, neruis & cartilaginibus cōparetur: est autem dura si coeteris partibus mollioribus comparetur. Videamus modo vtrae partes prius generentur, an molles, an siccae: primum enim uidetur debere naturam partes solidas formares quia locus semper debet esse prior locato. Accedit etiam quod vt optimè dicit

D Arist. partes durare sunt veluti fundamento, supra quae natura partes corporis aedificat. Ex altera parte videntur partes contentae esse prius genitae, tū quia fiunt ex materia molli; iam vero natura facit semper prius ea, quae faciliora sunt factu cuiusmodi sunt partes molles ob flexibilitatem: tū etiam quia partes molles sunt organicae, quibus natura vtitur ad fabricandum corpus: iam verò Artifex primū sibi parat instrumēta quibus operari possit.

E Pro ressolutione dicendum est naturā in fabrica corporis nō tantum attendere materiae dispositionem; sed usum praecipuum, & necessitatem: quia quaecunque partes sunt magis necessariae: opus etiam est, vt prius a natura fabricentur: vnde primo vestitur conceptus membranis illis, vt retrodixi, deinde necesse est omnino, ut fiant instrumenta, quibus aliae partes fabricari possint.

Quarto de morb.

Libro 11. cap. 37.

Secundo de gener. an. quarto

Quae-

Quaenam inter partes organicas prius gignantur examinantur Veterum sententiae. Cap. XVII.

A CAETERVM non minor disputatio oritur quoad partes organicas, quaenam prius gignantur. Alchmeon Crotoniates, & Hippon medicus antiquissimus existimarunt fieri caput, forsan ducti ea ratione, quod caput uideatur esse praecipuum membrum nostri corporis. Empedocles, vt narrat Censorinus, quem postea secutus est Hippo. existimauit iecur primum omnium generari: & Hippocr. duabus rationibus sententiam suam confirmat: prima est, quia iecur est ueluti radix, a qua alimentum toti corpori suppeditatur, & sicuti radix in plantis primo formatur, ut inde ceteris partibus formãdis, atque augendis materia, & nutrimentum suggeratur; sic quoque in faciendo animali natura facere debet; Alia ratio, qua usus fuit Hippocr. est a sensu sumpta: quia narrans historiam illius famulae saltatricis, quae eiecerat foetum septem dierum dixit massam illam apparuisse ue luti ouum obductum sua membrana; in qua parte conspiciebatur veluti gutta quaedam sanguinis, quae nil aliud erat nisi iecur: Imo uero experientia in pullis, & alijs animalibus id licet obscurum demonstrare videtur. Ex altera parte fuit Arist. Albertus Magnus, & alij Peripatetici, qui existimauerũt cor esse primum genitum; & Arist. usus est maxima ratione; quae est, quòd cum cor sit domicilium caloris (unde pithagoras solebat appellare cor focum, siue Διὸς ἑστίαν) & cum calor sit primum instrumentum, quo utitur natura ad fabricãdas omnes partes corporis, ea propter & iecur ad sanguinis generationem eget calore cordis: unde uidetur cor primum generari debere, ut possit cõtribuere calorem iecori, & caeteris partibus. Gale. qui uidit hãc rem difficilẽ duas habuit sententias: nam existimauit iecur primum generari; sed alibi, quasi sese corrigens maluit fieri ipsum simul cum corde, quibus a matre per umbilicum spiritus, & sanguis ad alẽdum non affatim, sed paulatim a toto matris corpore suggeritur, unde fit etiam, ut licet praegnãti menstrua deficiant non laedatur, quoniam iugiter ad alendum conceptum infunditur vt disertè docet Hip. Ego autem sicut puto haudquaquam cũcta simul absolui, ut crediderunt Stoici: pari pacto existimo uiscera illa principalia, ut cor, iecur, & cerebrum ferè simul produci: nec ullum tẽporis essatu dignum interuallũ poni, q. s. haec sint membra principalia, atq; trium facultatum a quibus uniuersum corpus gubernatur domicilia; & quod unũquodque ipsorum alterius ministerio tam ad esse, quàm ad operari egeat. Et certè si ex illis tribus principijs unum prius alijs generari statuendum est, iecur cum Empedocle, & Hipp. potius, quàm ullum aliud tale esse putarem ob rationes praedictas. Sed vt dicebam, tanta est cordis, atq; iocinoris in humano corpore gignendo, ac sustentando potestas, ut existimem si non simul gignantur, modico saltem, ac uix sensibili interuallo unum post alterum fieri, quod sicut absq; sanguine cor nequit cõsistere, ita iecur sine calore a corde in cũctas partes corriuante, minimè uiuere potest: dixi autem simul cum iecore, & corde fieri cerebrum, quia cum cor sit calidissimum egebat aliquo, quod ingentem illius caliditatem attemperaret, cuiusmodi est cerebrum fabricatis itaque corde, iocinore, & cerebro: altero pro uita communicãda, altero pro alimẽto, tertio pro attemperãdo cordis calore, incipiunt deinde paullatim ceterae partes conformari, & par est arbitrari, eas quae plus referunt ut dixi, & faciliores sunt formatu primum effingi, cuiusmodi habetur lien, stomacus intestina, atq; alia interiora vocata. Posthaec aggreditur natura partes solidas, & continẽtes formare; in quibus generandis, cum materia terrestris, & ignobilis sit, tractatur, tum calore, tum frigore, seu tepore, ut habemus ab Hipp. enim natura materiam hanc terrestrem eliquat, deinde coquit, tãdem beneficio teporis, seu frigidi moderati indurat, & cõgelat. Inter has autem partes prius efformantur continẽtes uiscera iam fabricata, scilicet Thorax, & Craneum; & cum ossa eo fine sint a natura excogitata, ut sint ueluti sustentamenta, quasique columnae quaedam carnium, neruorum, chartilaginum,

Margin notes: Libr. nat. die. — In lib. de nat. pu. — Libro de foet. format. — Li. de sem. — In lib. de nat. pu. — In lib. de principiis.

num, aliarumque partium, quae molliores cũ sint minimè se ipsas sustinere queũt ipsa prius illis aequum est conformari, quemadmodum fundamenta, & columnae prius ponuntur, quam ea, quae ab illis sustentari debent; inter ossa autem credendum est primum fieri spinam, cum sit quasi quaedam carina, cui natura alia ossa addit: quod si quis quaerat, quonam pacto natura cauitates, & in ossibus & neruis venis, & arterijs faciat; dicendum est hoc facere flatu, & spiritu, non secus ac vitrarij efficiunt: nam cum duplex sit naturae instrumentum, calor & spiritus vtitur calore ad eliquandũ, coquendum, & congelandum vt retro dixi; spiritu vero ad cauitates faciendas. Post ossa verò instrumenta actionum animalium fiunt, quia sicut homo (vt ait Aristot.) prius uiuit plantae vita, deinde animalis, sic rationi consentaneum est primum naturalia instrumenta, tum animalia fieri, quae cuncta, ut ex frigido, & calido, nec non ex humido pingui, & glutino so uarijs modis condensatione, coagulatione, congelatione, & coctione fiant, atque formentur copiosè docuit Hippocr. libro de principijs, quem non περὶ ἀρχῶν, sed περὶ σαρκῶν inscriptũ habemus, ex quibus omnibus patet falsam esse Hipponis sententiam, qui apud Plutarchum, siue Galenum dixit foeminas quidem emittere quoque genituram, sed inefficacem, quod extra vterum cadat, & ob id carnes a foeminino, ossa uerò a masculino semine proficisci. Coeterum de vnguibus, & capillis, quos interdum fieri in foetibus tradit Plinius posset ambigi; & primum de pilis certum est cilia, & supercilia nasci intra uterum: sed de alijs nunquid nasci queant dubium est, quoniam & si omnes confirment pilos fieri exglutinosis, & continuatis uaporibus exeũtib. & ab aere induratis qui si recta exeant, rectos si uerò oblique flexuosos, & crispos faciunt pilos; nihilominus placuit aliquibus ob insignem cutis molliciem in utero minimè posse densari illos uapores, & incute mollissima firmari; contra quos experientia monstrat densitatem posse cum mollitie stare, ut in mulieribus contingit. Sed de ijs, quae raro contingunt non potest afferri certa ratio. Porrò de unguibus quomodo fiant intra uterum non ita sibi constans uidetur Hipp. nec eadem est aliorum sententia. Aliqui namq; putarunt neruos ac tendines manuum simul in fine coire, tandemque unitos, & coalitos vngues producere. Inter hos autem fuit Tertullianus, qui uocauit unges, non exordia, ut ibi legitur, sed exodia neruorum, ut ipse puto legendum; quam tamen sententiam ex eo fallam esse comprehenditur, quòd tendines, & nerui sentiant ungues minimè: & Hippo. uidetur potius sensisse ungues fieri ex excrementis solidarum partium, neruorum, ac tendinum digitorum, propterea quod osa ipsorum medullis carere, quae consumãtur in generandis unguibus, & si aliter alibi uideatur diffiniuisse. Iam uero ubi totum formationis opus est absolutũ, oportet ut aliquo adhuc temporis interuallo permaneat, quo non tantum uniuscuiusque membri forma, & figura absoluatur, uerumetiam ut Hipp. ait illa in tepenti, & calido loco maiorem soliditatẽ firmitatemq; acquirant, sicut enim panis in furno coctus, si diu in eo detineatur post cocturam siccior (vt probat Aristo.) euadit, quàm si statim atq; coctus est eximatur; pariter & foetus in utero post perfectionem aliquo tempore morari debet ut ualeat solidior, atque firmior foras peruenire. Atque haec de natura, & modo formatiouis.

Libro de plac. philos. | In libr. de anima. | In lib. de nat. pu. | In lib. de carniaus. | In probl. sect. 21.

Quo tempore fiat, & absoluatur foetus efformatio. Cap. XVIII.

CETERVM quanto dierum interuallo fiat integra foetus efformatio, quantoque tempore ita absoluatur, & confirmetur, vt sibi liceat incolumis, & uiuendo idoneus utero exire mox dicendum est. Quod enim spectat ad totius confirmationis absolutionem putauit Hippoc. atque experientia confirmat non uno eodemque tempore, & marem, & foeminam perfectè formari; imo nec utriusque sexus, ita praefinitum haberi terminum, quin interdum plus, minusve temporis, in hoc opere absoluendo insumatur. Nam tunc dicitur per-

perfectè formatus conceptus, cum partes atque instrumenta debitum numerum, situm figuram, & magnitudinem adepta sunt, alioquin si in aliquo erretur vitiosum, ac morbosum esse foetum putatur. Hoc autem vario tempore tum in foemineo tum in masculino sexu fieri non est dubitandum prout, scilicet vterus calidior, frigidiorue est; nec non materia plus, minusve parata; sed haudquaquam ulla est certa ratio, quam sequentes possimus certiores fieri, vt dicit Aristot. quando haec formatio sit consumata: & Hippocr. qui primus omnium de hoc archano fuit locutus, uidetur uarius extitisse, quippe qui dixit foeminam 42. diebus plus, minusue efformari, marem uero 30. ob quod quoque eam quae peperit foeminam 40. & quae marem 30. diebus purgati; licet etiam si minus praedictis diebus purgetur, haudquaquam laedatur. At aliam rationem est alibi secutus sicut & Galen. & Auic. nempè formari foetum 30. aut 35. aut 40. diebus, duplo moueri, & triplo motus perfici: neque ualet quod putāt aliqui hoc tempus incurrere in sextum mensem, non in septimum; quoniam id intelligitur quidem de perfectione, sed non tanta, ut possit statim in lucem uitalis prodire, nec aliis diebus egeat, quo magis confirmetur: quamquam sum & ipse in sententia cum Horatio Augenio uiro eruditissimo mihique dilectissimo, qui nuper de tempore partus praeclarè admodum scripsit, nempe exactius, & uerius Hipp. quem sequitur Agellius, nobis tradidisse tempora formationis, motus, atque perfectionis, vbi scripsit quatuor summatim esse tempora, & ordines: quos seruat natura informando, mouendo, & perficiendo foetu; Sunt autem hi ordines.

(Septimo de histo. an. tertio. — Libro de nat. — Libro de alim. — In lib. de alim.)

Formatio	35	Motus	70	Perfectio	210
F.	40.	M.	80.	P.	240
F.	45.	M.	90.	P.	270
F.	50.	M.	100.	P.	300

Nec mihi placuit umquā Aristotelis sententia, ubi tria dixit nō admodum probāda: unum est marem primum moueri in dextero latere circa 40. diem, foeminam in sinistro circa 90. nam est nimis magna differentia, nametiam si foemina quae est mare frigidior requirat plus temporis in sui generatione, fieri tamen haud potest, ut tantum temporis intersit. Alterum est, quod uult eadem tempore moueri, & formari fœtū in utero cū antea rudis & informis caruncula esset: hoc etiam falsum est, nam ad motum requiritur robur, id quod in formatione non contingit: robur necessariò tempore conparatur: & idcirco Hipp. hoc intelligens scribit tempus motus esse duplum temporis formationis. Tertium est, quòd mas ante 40. diem habeat membra discreta, sed eius magnitudo non excedat formicam maiorem: foeminam uero ante tertium mensem sit penitus indiscreta, sed in quarto distincta, & figurata; & miror certè. Hippocrates enim qui uidit foetum, septem dierum dixit esse ad magnitudinem oui, Arist. uero nescio quo spiritu inquit foetum, in quo singula membra appareant, esse ad magnitudinem formicae maioris, quod certè etiam in ipsa formicarum generatione uis credibile est. Itaque vt dicebam, certitudo horum ordinum, & dierum minimè haberi potest, cum formatio secreta sit, nec per has regulas, nisi a posteriori cognoscatur, hoc est ab ipso partu qui prout in hoc uel illo mense efficitur, sic facta per hos ordines secundū proportionem computatione quoquomodo comprehendi potest ipsius formationis tempus; quod tamen proculdubio variari potest secundum varietatem temperamentorum uiri, & mulieris, nam Hippocr. & post ipsum Auicen. dixerunt marem tribus, foeminam quatuor mensibus intra uterum moueri: subiungunt autem haud hanc esse regulam aeternam, sed discrepare, atque interdum aliquos ante id tempus, & post moueri, quo etiam tempore dicunt mammas attolli lac fieri licet densioribus notae lactae lactis tardius, rarioribus autem citius appareant.

(Septimo de hist. an. tertio. — Libro dè de nat. pu.)

De caussis similitudinis, & dissimilitudinis specificae. Cap. XIX.

IN hac autem formatione duo contemplatione digna occurrunt quorū illud primū est vnde nā similitudines partuum cum

cum progenitoribus oriantur, etenim certum est hoc fieri in ipsa conformatione, in qua numerus, situs, magnitudo, & figura partibus cunctis traduntur, & hanc perfectam esse non ex alio dignosci potest, quàm ex similitudine: nam non nisi extra vterum id cognosci potest; cum multa fieri possint peccata a natura: ob quod dicebat Arist. vnumquodq; animal facit tale, quale ipsum est: imo vero tantũ valet haec similitudo, vt Arist. ausus sit dicere monstrum esse illum, qui non sit similis progenitoribus; unde dicebat etiam Hesiodus semper parẽtes generare filios similes, & vt haec obiter dicam, Aristo. & Pomponius Mela scribunt esse quosdam populos, & inter ceteros Gammatas, qui habent uxores communes & unusquisq; ob similitudinem filium suum cognoscit. De Iulia filia Augusti, quae erat nupta Agrippae, narrant habuisse multos adulteros. & tamen omnes filij, quos gignebat marito similes fuisse; interrogatam autẽ, quomodo hoc fieret: respondere consuesse. (Non admitto vectorem, nisi plena naue) quasi vero sciret filios esse semper similes parentibus, & certè quando abest haec similitudo, semper de aliqua re suspicandum est, licet non sit perpetuum. Alterum consideratu dignum est de situ infantis in vtero. Circa primum quoniam similitudo triplex est secundum speciem, secundum sexum, & secundum indiuiduum, primum de generis similitudine loquar, quae est ubi ex homine nascitur homo, & quam certum est nõ aliundè fieri, quam ex ipsius seminis, tam foeminei, quã masculini similitudine, ac penè identitate. Auerr. imaginatus est tres esse formas in semine specificam, qua fit homo ex homine masculinitatis, qua fiunt semper masculi, & indiuidualem, qua fit Petrus, vel Paulus: Inquit igitur Auer. similitudinem specificã proficisci a forma specifica, quae est in semine: quae sententia posset quidem admitti, si uellet huiusmodi formam reperiri tam in foeminae, quã in maris semine. Sed aliquam possunt facere difficultatem in genere humano mõstra, & in brutis muli, utq; alia complura animalia, quae ex diuersis animalibus nascuntur, ut ferunt de Africa, in qua cum propter inopiam aquae ad eã confluant, vbi reperitur, varia animalium genera, fit vt ex ijs sese miscentibus variae animaliũ formae gignantur: unde prouerbio locus est factus, semper Africam aliquid noui afferre; Ad quae omnia dicendum est mõstra cuncta, & praesertim animalia diuersa, quae referuntur ex mulieribus nata, non esse opera naturae, neque seminalis materiae integrae, sed uitiatae, ob quam frustrato ipsiusmet naturae studio, aliud subortum est, quàm ab ea intendebatur, id quod etiam de mola dici debet, de qua locuti sumus alias copiosè. Et si quae potest assignari ratio huius euentus, certè nulla est, nisi uis ingens imaginationis quemadmodum dicit Lucullentissimè Auic. & Arist. quaerens cur in genere brutorum non conspiciantur tot monstra, quot in genere humano, inquit esse, ꝙ homo in coitu est animo admodũ uago: bruta autem semper tota sunt in uenere. De mulis, ceterisque animalibus ex diuersis speciebus ortis necesse est, ut alterum duorum dicamus, uel quòd sint semina secundum sui naturam similia, licet in specie dissimilia appareant: vel si dicere malumus semina esse contraria, dicendum est contrarietatem istam reduci ad sympathiam quandã, propter quam fiant postea media animalia: non secus atque vbi uir calidissimus coniungantur cum frigida muliere fit conceptus, & hinc patet error Aristotelis & ceterorum Philosophorum qui foeminae negarunt semẽ: si enim a mare duntaxat proflueret, deberent semper filij esse similes patribus. quod tamen non contingit, ut de mulis patet, circa quorum sterilitatem uariae extiterunt ueterum opiniones, ut est apud Gal. sed hac de re non est locus disserendi, cum ab Aristot. satis copiosè deliberatum sit.

Quarto de gener. an.

Secundo Polit. 2.

Quarto de ge. ani. tertio.

In lib. de mor. mul.

Decima probl. 12.

In hist. philos. Secũdo de gen. c. ult.

De caussis similitudinis, & dissimilitudinis secundum sexum. Cap. XX.

PORRO de caussis similitudinis, & dissimilitudinis sexus nõ minor fuit dissensio inter antiquos. Empedocles .n. dixit mares a calore foeminas a frigore fieri; & propterea primos ad plagã oriẽtalẽ, atq; me-

meridionalé fuisse ꝓgnatos. Parmenides cótra dixit foeminas in partibus meridionalibus ob raritatem magis oriri in septétrionalibus mares ob adstrictionem. Alij (vt est apud Plutarcum putarũt) mares ex semine a dextero testiculo, foeminas sinistri, & haec opinio tantum valuit apud multos vt inter praecepta eorum qui rustica docent, hoc tradant, vt quando volumus gigni agnos mares ligemus testiculũ sinistrum quando foeminas, dexterum tépore coitus. Auer. tribuit caussam huius rei formae illi masculinitatis, quasi vero fiāt mares, quia forma masculinitatis operatur, nullo impediente; fiant autẽ foeminae, quia forma illa fm sui naturã nõ operatur, & propterea vult Auer. cũ magistro suo Arist. foeminas esse puros errores. Et certè mirari satis non possum, quomodo philosophi adeo eximij voluerint tribuere id errori naturae quod est frequentissimum: praeterquamquod si uerum est naturam non posse facere marem sine foemina, necesse est, vt ambos aequè intendat. Hipponax aliam sententiam secutus est, quemadmodum est Hipp. qui disertissimè hac de re tractans tria cósideratu digna scripsit: unum est in animalibus brutis uteros habere sinus plurimos, in mulieribus uerò duos. Alterum in semine mulieris quemadmodum, & uiri esse facultatem tam foeminae, quàm maris genitricem, seu ut ipse loquitur tum ἀρρενήγενην· tũ θυλύγενην: uerum in muliebri semine praeualere uim foeminam, in uirili masculorum effectricem; ad hoc autem probandum utebatur hoc argumento ex euidentibus a quocunque confirmatis sumpto, nempe mulieres quandoque cum suis maritis foemellas tãtum peperisse, quae illis mortuis, & alijs coniugatae mares solum conceperunt; sicut ex altera parte viri cum diuersis mulieribus consuetudinem habentes modo solos masculos modo solas foeminas genuerunt, quae sanè ratio planè conuincit tam in uiro, quàm in muliere, & masculum, & foemineum semen contineri, siquidem in ijs quae solas foeminas gignunt, quod ex semine ualentius est imbecillioris copia obruitur, & fit foemina, quemadmodũ fit masculus, vbi imbecillius a fortiori superatur, Tertium quod dicit Hippo. est non semper à mare

Li. de gen. & de nat. pu.

A secedere semen ualentius, neque semper imbecillius à foemina, sed uariare atque aliud alias emitti: unde minimè oportet mirari si alias ijdem mares, & foeminas, & masculos, nec non eaedem foeminae modo masculos, modo foemellas progignunt; & quamquam hae caussae potissimum assignentur ab Hipp. negari tamen non potest, quin quoque aliae accedant, quoniam vt demonstrat disertissimè Gal. aer, somnus & aliae res non naturales uocatae cum
B pro ipsarum uarietate non exiguam potentiam habeant permutandi temperamenta, consequenter uim habét producendi interdum mares, interdum foeminas: & prae ceteris id habét cibus, & potus vt Hipp. ait & Arist. inquit aquae frigidae potum, nec nõ ciborum frigidorum vsum magnam uim habere ad foeminas generandas, quemadmodum vsus ciborum calidorum, ad masculos gignendos: cum enim ex cibo & potu sanguis,
C & ex sanguine semen gignatur, qualis erit cibus, & potus, talis sanguis, & qualis sanguis, tale erit semẽ. Quod si quis quaerat an fieri possit, vt foetus habeat utrumque sexum. Scio a nonnullis relatum fuisse hoc quandoque visum esse: Scio etiam relatum esse foeminam quandam fuisse, quae euasit vir circa decimũquartum annum: imo Hipp. narrat quandam mulierem, cuius uir diu abfuerat, emisisse barbam, & virum factam esse: neq; hoc
D videtur esse praeter rationem, nam cum & mas, & foemina semen emittant, fieri potest, ut aliquando semina utraque aequaliter dominentur, vnde fiat conceptus, qui vtrunque sexum habeat. Sed nugae sunt, & primum quoad Hippoc. non dicit Hippo. mulierem illam factam esse uirum, sicut putauit Andreas Matthiolus; sed quod emisit barbam, propter menstrua retéta, & uiri effigiem habuit. Quod
E autem dicũt alij difficilè adducor, ut credam, quandoquidem non uidetur posse pati natura huiusmodi monstrum, cum proprium uiri sit habere genitalia extra: foeminę vero intra. Quod si ulla est ratio, qua possimus tueri hunc euentũ est, quòd illa membra genitalia, quae extra debebant esse sint paulisper intro retenta, & postmodum aucta extuberarint, unde visa sit foemina illa euasisse uir.

Secundo de diecta. Quarto de gen. an. secundo.

Septimo Epidem.

De caussis similitudinis, & dissimilitudinis indiuidualis. *Cap. XXI.*

SEQVITVR similitudo indiuidualis hoc est illa, quae secundum situm, magnitudinem, numerum, figuram aliasque accidentales conditiones considera tur, quam priusquam aggrediamur duo opere pretium est scire, vnum est, quod scribit Hipp. nullum esse filium usq; adeo patri similem, quin aliquā etiam habeat dissimilitudinem, similiter nullum esse filium vsq; adeo patri dissimilem, quin aliquam quoq; habeat similitudinem. Alterum est similitudinē habere quidem aliquas caufsas naturales, sed etiam vsu saepè uenire vt fiat casu, & fortuna, & habemus exemplum illud de gemellis, qui vē diti fuerunt Marco Antonio, cum tamen non verè gemelli esfent: sed de hac re nō est locus hic vt agamus, est enim agendū de caussis propter quas filij similes, & dissimiles patribus sint, quae similitudo interdum est secundum vnam tantum partem, interdum secundum aliquot, interdum secundum omnes: de primo habemus exēplum apud Hipp. ubi dicit macrocephalos fieri ex ijs, qui habent caput magnum quales etiam Lentuli Cicerones, & alij apud Romanos extiterunt. De altero habemus exemplum apud Chinenses, qui naso, oculis, frōte, & barba patribus simillimi sunt. De tertio dicuntur esse similes patribus secundum omnes partes illi, qui & secundum figuram magnitudinem, & alia praedicta patribus assimilantur. Iam vero de huius similitudinis caussis, ut est apud Gal. variae pariter extiterunt ueterum opiniones: nam Empedocles putauit fieri similitudines in filijs ad parentes ob vigorem ipsius geniturae, fieri autem dissimilitudinem seminis calore, & ui exhalantibus. Parmenides existimauit assimilari foetum patri, cum semen a dextero testiculo eiaculatur, matri cum a sinistro. Auer. quarto de gen. an. tertio sequēs Aristot. dixit, quòd quotiescunque forma masculinitatis mouet menstruum: si ualde moueat, fiunt nō modo mares uerū etiā similes patribus: quod si debiliter moueat fiunt quidem mares sed patribus dissimiles. Sed si ista dissimilitudo fit propter cessationem operationes formae masculinitatis, ergo haberet causam firmam, quod tamē est falsum, quia ea quae fiunt per accidens (cuiusmodi ait Auer. esse foeminas, & eos qui matribus assimilantur) nullam habent caussam certam. Stoici, qui crediderunt non modo semen genitale à toto corpore, sed etiam ab anima effundi, sicque formas, & figuras uniuscuiusque partis conceptibus affingi; similiter dixerunt foetus assimilari matribus, quando uis seminis foeminica superat: ueluti ubi uincit facultas masculorum effectrix patris similitudinem gerunt. Non longè à Stoicorum opinione recessit Hippocr. qui scripsit prodire semen uiro, & mulieri à toto corpore, atque ab imbecillis quidem partibus imbecillum, a ualidis ualidum, unde talem oriri sobolem consonat, quales sunt partes singulae, a quibus semen decidit, ut propterea uerissimum appareat quod omnes medici fatentur morbos aliquos hæreditarios fieri scilicet Epilepsiam, Melancholiam, Nephritidem, atque alios, de quibus sermonem facit Hippocr. & ob quos scribit Plutarchus consueuisse ueteres post mortem eorum, qui talibus morbis extincti fuisent filios ipsorum tradere statim curandos Medicis, quasi talium morborum haeredes. Addit Hippocr. quod si ex uiro seminis plus, patri similior natus redditur, sin plus ex foemina, maiorem natus cum matre similitudinem gerit; neque fieri posse ut quisquam natus nullam prorsus cum altero parentum similitudinem habeat, aut ut quàm simillimus sit alteri absq; ulla poenitus alterius similitudine quemadmodum vter ipsorum plus seminis, & ex pluribus corporis partibus ad conceptionē contulerit, illi foetus magis, & secundum plures partes assimilabitur, atque hinc fit, ut soepe foemina nata maiorem cum matre, & filius cum patre habeat similitudinem, & Arist. quarens cur proles ceterorum animalium magis quàm hominis suis parentibus similis nascitur: respondet hominem uago, & uario esse animo in coitu, cetera animalia aut certè plurima tantum sibi intendere, totaque sese ueneri dare.

Marginal notes: Lib. de ge. & nat. pu. — Libro de aer. aq. lo. — Libro de genit. — Secundo prorrhet. Libro de sera numinis vindicta. — 10. probl. 12.

Cur

Cur aliquando liberi graciles, & infirmi oriantur à parentibus crassis, & robustis. Cap. XXII.

VERVM hoc in loco tria occurrunt animaduersione digna, vnum est cur si praedicta sunt uera, accidit tamen non rarò, ut liberi tenues, & infirmi à patre, & matre crassis, robustisq; oriantur, & contra. Alterum est, si ex toto corpore, & omni humore secedit semen, sicuti placuit Hippoc. quomodo fit, vt ex mancis, & mutilis nascantur integri, atque liberi: & contra fit, vt ex parente, vel parentibus morbosis nascantur morbosi filij: quemadmodum ex sententia Hipp. diximus. Tertium est cur si mater aliquid uehementer exoptet dùm concipit, filij nati effingantur ea re, quam exoptat mater. Ad quae respondere conuenit, uel illud fieri prius ante susceptis liberis tenuioribus, & infirmioribus, aut contra, vel similiter omnibus, & parentibus, & filijs similiter ortis; si primo modo eueniat, s. ut nascantur imbecillis parentibus; alioquin inculpata sanitate fruentibus foetum in utero laborasse necesse est ob alimenti defectum, quòd hiante forsan utero foras deciderit. Sin secundo modo necesse est, vt illud contingat angustiae uteri nimiae vitio, quoniam si spacium, in quo nutritur foetus, debitum desit, planè oportet foetum carentem iusto loco tenuem fieri, imo uero sunt aliquae mulieres, quae nunquam parere possunt ob angustiam uteri: & ego unam cognoui, quae nunquam partum ad perfectionem ducere poterat, sed quinto uel sexto mense abortiebat, & foetus erat gracilis; veluti si foetus nihil laborans amplum locum nanciscatur magnus & robustus oritur filius ex magnis, & robustis parentibus, perinde ac si quis cucumerem dum deflorescit in aliquod uas immittat pro illius amplitudine, vel angustia, aut maior, aut minor euadit: quòd si natus aliquam partem contortam, vel mutilam gestet in lucem, id contingit ob aliquam collisionem, seu percussionē, aut compressionem, quam ea in parte mater, & foetus sint perpessi, vt membranis importunè disruptis imperfectus exit, fitque abortus. Possunt quoque partus mutili, & deprauati fieri A ob angustiā uteri, aut aliquam ipsius asperitatē, vel inaequalitatē, vt enim arbores tortuosi, ac deprauati è terra erumpunt, si inter nascendū, vel non habeant spacium amplum, uel in lapidem, aut quippiam aliud asperum, & inaequale impingant, sic accidit foetui cum in loco angusto, aut aliqua duritie affecto concipitur.

B *Quomodo ex parentibus mancis, & mutilis gigni possint liberi integri: & cur fiant Stigmata illa in corporib. foetuum, quae vulgo (Voglie) appellantur. Cap. XXIII.*

CETERVM de altero dicere oportet etsi māci, & mutili sint parētes quod ad vsum, & operationes, integri tamen sunt quod ad potentiam, atque internas partes, & humores, à quibus secedit semen: C habet enim unaquaeque pars seminis in potentia totum foetum, & omnem ipsius partem: nam ex ramis arborum humi defixis nascitur arbor. Contra autem ubi est intus aliquis morbus, vel defectus in potentia necesse est à partibus & humoribus morbidis tale quoque semen secernatur, quo postmodum finguntur foetus prout ipsum tale est. Arist. quaerens rationem propter quam in genere humano D fiant plures claudi, quàm in brutis, dicebat esse, quòd crura brutorum sunt admodum neruacea, & ossea, & per consequens admodum robusta: crura autem hominum non sunt adeo robusta, & ideo faciliter uitiantur. Ad tertium, & postremum, Auicen. scribit tantam esse vim imaginationis, vt nō modo moueat corpus, in quo est imaginatio, verum etiam quod mirum admodum est, corpus aliquod externum. E id quod uidemus in fascinatis: si igitur imaginatio corpus externum mouere potest, multo magis credendum est ipsam posse mouere corpus internum, sicuti est foetus: sic enim uerum est ex picturis in congressu à parentibus visis similes illis in corporibus foetuum figuras formari, sicut fertur olim consuluisse Hippocratem, atque honestae cuiusdam mulieris famam esse tutatum, quae Aethiopem pepererat quòd in cubili ubi cum viro consuetudinem

Decimo probl. 40.

In lib. de animal

nem habebat eius effigiem haberet, cuiusmodi quoque certum est pauones, aliaque animalia consimilia saepe produci albo, aliove colore, prout res eiusdem coloris assiduè intuentur. Atque hac de formatione secundum figuram, magnitudinem, & numerum.

De situ uniuersi corporis foetus in vtero. Cap. XXIV.

SEQVITVR modo ut de situ agamus, qui cum sit uel partium foetus inter se, vel totius in utero, quoniam ille comprehenditur sub ijs, de quibus in uniuersum tractauimus, satis erit situm alterum (In lib. de nat. pu.) hoc in loco tractare. Nam Hippoc. quem Arist. Plinius, Gal. Auicen. atque alij sunt secuti, docuit puerum tam masculũ, quàm foeminam sic locari, vt inflexi, & quasi conglobati maneãt, non autẽ protensi, quemadmodum cetera bruta: ea uerò est flexurae figura, vt pedibus nates, & manibus genua tangantur, ipsiq; insuper oculi manuum pollicibus incumbant: illud tamen discriminis mas, & foemina habent, quòd ille antica sui parte matris abdomẽ, postica dorsum respicit, contra quàm in foemina, quae anteriore parte dorsum spectat, posteriore abdomen: nam & cadauera foeminarum prona in aquis, masculorum supina fluitare scripsit Plinius. Verum hoc in loco quaerere oportet cur natura factum sit, vt homines, & aues conglobati, quadrupedes uerò extẽsi maneãt. Praeterea dubitare licet circa huiusmodi figuram: quia & Gal. & Arist. dicunt mediam figuram esse omniũ maximè iucundam, ceteras autem molestas: iam uerò figura conglobata nõ est media, non enim inflexura facit angulos rectos, cuiusmodi debere esse mediã figuram scribit Arist. sed potius acutissimos, quippe qui solent esse molestissimi. Ad primum dicere oportet naturam hoc fecisse maximo consilio, & quoad quadrupedes: hoc genus animalium necessariò cogebatur statim post exitum ab utero sibiipsi quaerere victũ; iam uerò si crura quadrupedum in vtero inflexa mansissent, non potuissent statim ambulare. Aues uerò quae à parentibus nutriuntur donec sint aptae uolatui nõ hoc egebant, vnde inflexae in vtero factae fuerunt: homini autem, qui consilio alieno subditus esse debebat, & cui statim victus quaerendus haud erat natura non curauit hanc tribuere commoditatem: sed loco eius inuenit figuram, quae & filio, & matri iucunda esset, cuiusmodi est figura conglobata, quia nulla alia figura cõmodior est ad gestandum. Quoad secundum verissimum quidem est id quod & Gal. & Arist. scribunt figuram mediam esse omnium iucundissimam: at hoc uerum est in corporibus extra uterum iam consolidatis: quia ista non possunt sine molestia flecti: iam uerò infans in vtero est mollis, quasi cereus, & flexibilis secundum omnem figuram, neque illi vlla molesta est. & haec de situ.

(Marginal notes, left column: "Primo de mot. musc. In Mechanicis, & in quarto problem." beside "di figuram: quia & Gal. & Arist."; "Loco citato." beside "debere esse mediã figuram". Marginal letters A, B, C, D, E between the columns.)

Quo tempore foetus in vtero moueri incipiat; & quisnam sit iste motus an naturalis, an animalis. Cap. XXV.

MODO ad motum accedamus, quem conceptũ accipere varijs temporibus non est dubitandum Arist. existimauit marem incipere moueri quadragesima die, (Septimo de hist. animal. tertio.) foeminam uerò nonagesima, & certè negari non põt, quin tardius moueatur foemina, quàm mas: nihilominus tanta differentia non cognoscitur ab Hippocrate, & eo maximè quia Arist. putauit eodẽ tempore formari, & moueri foetum, vt retrò diximus. Itaque hac in re magis credendum est Hippoc. (Libro de alim.) qui scripsit foetum semper moueri duplo tempore, quo formatus est: statuit autem quinquagesimam diem, postremum tempus formationis, sicuti cẽtesimam, motus. Ceterum circa hoc duo sunt animaduersione digna, vnum est, cur sit quòd foetus nõ incipit moueri eo tempore, quo absoluta est formatio: Alterum est, cur potissimum duplo tempore formationis, & non alio, est enim existimandum aliqua ratione ductũ fuisse Hipp. ad hoc scribendum. Quoad primum certissimum est aliud esse formationem, aliud motum: & aliud requirere formationẽ, aliud motum: formatio nil aliud requirit, nisi materiae obedientiam, & mollitiem ad hoc ut possit foetum figurare: motus contra non mollitiem, sed duritiẽ requirit: propterea

quòd

quòd uidemus extra vterũ corpora quantò ſunt molliora, ac tenuiora, tantò difficilius moueri: cum itaque debeant moueri ſecundũ membra in vtero foetus, operaepretium eſt, vt habeant ea ſolidiora: ad ſoliditatẽ requiritur tempus. dicebat enim Ariſt. panem non ſtatim excipiendũ eſſe, atque coctus eſt; ſed tantiſper retinẽdum, vt conſolidari poſſit. haud ſecus foetus in utero etiam ſi ſit abſolutus, non tamen illicò exire debet, verum tantiſper retinendus, donec paullò ſolidior reddatur. Quò ad ſecundum, Hipp. vt ſaepe dixi, in omnibus admirandus fuit, ſed praeſertim in obſeruationibus, in quibus non ſibiipſi fidebat, ſed ab obſtetricibus, & mulieribus percunctabatur, & ideo exiſtimo hoc ab Hipp. ex obſeruatione potius inuentum fuiſſe, quàm vlla firma ratione: & obſeruationibus Hipp. non minor fides eſt adhibenda, quàm rationibus, imo ipſi naturae etiam ſi Hipp. qui fuit ſemper in dicendo parcus, ſcripſit hanc regulam non eſſe perpetuam, quandoquidem mulieres modo citius, modo tardius percipiant motum infantis: contingit autem hoc ob variata temperamenta vteri, vel uitae rationis, vteri enim calidiſſimi citius indurãt foetum, frigidiores uerò tardius: ratione uitae etiam quia (vt ſcribit Gal.) vſu uenit, vt quae mulieres praegnãtes vtuntur ſicciori victu, eo etiam celerius firmẽtur corpora infantum, quae humidiori, & prauo, eò tardius. Illud autem certum eſt cum incipit foetus moueri, atque eius motus à praegnante ſentiri eum nõ eſſe purè naturalem motum, ſed animalem quoque, adeo vt contra negãtes animal eſſe, quod in vtero viuit, haec vna demonſtratio efficaciſſima eſſe queat, & licet hoc negari non poſſe videatur. non tamen defecerunt, qui putarint motum illum haud eſſe animalem, imo vero neque foetum dum eſt in vtero vllo pacto poſſe animal dici; contra quos libellum fecit Gal. quòd animal ſit, quod eſt in vtero. Qui autẽ in eam opinionem venerunt, fuerunt in primis Empedocles, & poſt eũ Herophilius, qui non foetum animatum, nec motu animali motum, ſed dumtaxat ſpirantem, atq; naturaliter ſeſe mouentem, extra vterum autem ſtatim animal fieri, vbi aerem attrahere incipit. Stoici quoque dixerũt non

Lib. de foet. forma.

A eſſe foetum animal, ſed partem ipſius vteri ſicuti fructus ſunt partes arboris. Ceterum Hippocrates, Plato, Ariſt. & Gal. decreuerunt omnino eſſe animal, quòd non modo alatur, verum etiam moueatur, vt animalia, reſpiretque ipſius matris reſpiratione: nam moueri partes ſpiritales in foetu intra vterum cognoſcitur vbi extrahitur ex matre iam defuncta.

B *Vtrum anima rationalis acquiratur ab infante in vtero, an extra quomodo alatur, & reſpiret foetus in vtero. Cap.* XXVI.

CETERVM circa hoc tria occurrunt ſpeculatione digna; vnum eſt vtrum anima rationalis in vtero acquiratur ab infante, an extra vterum. Alterum eſt, C quomodo nutriatur. Tertium quomodo, & qua ratione reſpiret. His etenim conſtitutis vniuerſum motus foetus negociũ abſolutum erit, ſiquidem & rationalis animae ſtatus, vt mox dicetur, atque etiam nutritionis quodam pacto cum motu aliquo fieri videntur. Circa primum igitur ex vna parte non videtur eſſe anima rationalis in foetu, quia nullus ibi eius vſus eſſe poteſt; imo videtur foetus tunc temporis pura planta eſſe. Ex altera parte cum D motrix facultas ſit veluti germen animae rationalis, videtur conſentaneũ cum hac quoque reperiri facultatem rationalem. Ad haec vt dicebat Tertullianus, procurare ne foetus naſcatur non ſolum habetur pro homicidio, verum etiam pro homicidij properatione. Accedit quòd cũ anima ſit vna, & quemadmodum ſcribit Ariſt. ſit actus corporis phyſici organici, credendum eſt ipſam ingredi corpus ſtatim ac genita ſunt organa. Dicendum eſt E animã rationalem poſſe accipi pro actu primo, vel pro ſecundo: ſi pro primo, proculdubio foetus vbi formatus perfectè eſt, neceſſariò habet animam, quae eſt actus corporis phyſici organici potentia vitam habentis: ſin autem ſecundo modo nequaquam animam habet; cum nõdum inſtrumenta ſint accommodata ita vt rationali animae operãti valeant inſeruire. Circa ſecundũ non minus variae fuerunt anti-

Lib. de anima.

antiquorũ sententiae. Democritus enim, & Epicurus crediderunt ali per os, atque in hanc sententiam perducti sunt, quòd foetus statim atque ab vtero exijt spontè, & à nemine edoctus lac è mãmillis sugat, etsi mel in os indatur deuoret, vt fit frequenter. Alcmeon Crotoniates primus Anatomiae inuentor existimauit ali per totum corpus, quod dicebat esse totum spongiosum dum est in vtero, & sicut spongiae exsugunt, sic & ipsum à venis matris exsugere. Sed hos omnes satis confutauit Gal. qui propterea dicebat statim natum foetum exsugere mammas, quòd sic natura ipsa eũ edoceat, quàm esse sapientem, & absque vllo doctore doctissimam perhibuit Hippoc. Itaque multò rationabilior & ipsi sensui accommodatior sententia est ipsum nutriri per vmbilicum, vt & Stoici, & Hippocr. monstrarunt, qui dixit obstetrices statim ac exijt infans ab vtero vmbilicum religare, tãquam haud amplius nutriendo foetui necessarium, simulque os ipsius diducere, quo alius alimenti sumendi vsus monstretur: vtrum verò sanguis, quo alitur infans in utero, mittatur ad ventriculum, seu ad iecur non satis constat. verũtamen cum intestina foetus, dum ab vtero exit, reperiantur oppleta quodam atro humore, necesse est ut dicamus etiam per ipsum ventriculum aliquo pacto nutriri foetum, & idcirco sanguinem partim ad iecur, partim ad uentriculum demitti: & hinc est, quòd ultra duas priores membranas, secundinam, & allantoidem natura fecit etiam amnium, ab obstetricibus camisiam appellatam, vt scilicet reciperet excremẽta alimenti tũ in iecore, tum in ventriculo elaborati; & proptera etiam uoluit natura excrementa illa esse blanda, ne ab ijs aliqua laesio proficisceretur. Atqui difficultas etiã est & maior quomodo respiret foetus in utero, nam & hoc fuit, à veteribus, & à posterioribus diligentissimè disceptatum; verum nulla melior est huius problematis resolutio, quàm ea, quam tradidit nobis Hippoc. quam, vt rectè intelligamus sciendum est respirationem à natura institutã esse, vt calor cordis refrigeraretur: cum enim opus esset calorem aeterno tempore durare in corde: durare non poterat sine motu: iam uerò motus auget calorẽ,

Sexto Epidem. — *In lib. de nat. pu.* — *Libro de nat. pu. in initio.*

A itaque periclitabatur nisi succurrisset natura aliquo refrigeratorio: & cũ hoc non posset esse aliquid internum, quia omnia sunt calidissima, curauit aliquid externũ, quod est aer, verum quia aer aliquas gignit fuligines, prouidit etiam natura, vt excrementa haec, quae coacta calorem natiuum strangulassent, continuò expellerentur: fecit itaque hos duos motus inspirationem, & expirationem: inspiratio est quando aer intrò trahitur: expiratio B verò, quando hae fuligines excluduntur: cum itaque res ita se habeat, non uidetur foetus posse vllũ ex his motibus habere, non primum, qnia cum sit abditus in latebris uteri, nulla est ratio, qua possit foetus aerem externum attrahere: non secũdum quia nulla apparet uia qua possint exire fuligines. Hipp. itaque inquit, quòd eodẽ sanguine quo foetus nutritur, refrigeratur etiam, & quòd calor foetus, matris calore C per respirationem refrigerato attemperatur: monstrat autem Hipp. exemplo lignorum uiridium aerem attractũ à foetu, per insensibilem transpirationẽ emitti: cum enim corpus foetus sit laxissimum, facilè fit, vt per ipsum transmittantur fuligines illae.

Loco citato.

De caussis, propter quas infans ex vtero prodit. Cap. XXVII.

D NVNC sequitur, vt pro fine huiusce tractationis de integra foetus absolutione agamus, quae quoniã cognoscitur partu (siquidem tunc dicitur perfectus, quando exire, & superuiuere aptus est) eapropter de ipso tractemus operaepreciũ est. Eruntautẽ tria, quae examinabimus circa ipsum, caussam exitus, modum exeundi, atque tempus. Circa primum cum duplex sit caussa, alia efficiens, alia uerò fina- E lis, efficiens est ipsa natura ab intelligentia non errante ducta, nam Gal. hac de re disserens mirabiliter extollit naturã, quae cum os uteri antea semper arctissimè clausum teneat, tempore partus spontè aperit, longè lateque prout ipsius infantis magnitudo postulat. Sed hac in re nonnihil est diuersitatis inter ipsum, atq; Auic. is. n. dicit hoc opus fieri absq; vlla ossiũ dislocatione, aut fractura: hic autẽ dicit fieri cum dislo-

Decimoquinto de usu part. — *Vigesimaprima ter tij tracta. primo, c. secundo.* — *Loco citato.*

dislocatione ossium pubis, sed statim post A infantis exitum denuò ita pubis ossa connecti, atque coalescere, vt nullum dislocationis praeteritae, aut commissurae uestigium appareat. De caussa finali propter quam extruditur à natura infans, nulla videtur controuersia, quin sit propter euitandam molestiam quam infert iam maturus foetus, siquidem quicquid expellit natura, semper ut sibi noxium expellit, quemadmodum ubi attrahit, semper ueluti sibi utile, B atque gratum trahit. Haud secus quoque uidetur apud Hippocratem, & omnes Medicos illud, quod propriè laedit, atque cogit ipsam naturam ad expellendum foetum, non esse alium, quàm dolorem, & molestiam ab ipsomet foetu calcitrante illatos: loquor autem de naturali partu, non autem de uiolentis, atque morbosis, in quibus, cum ab alia caussa stimulatur natura existente intra C uterum, vel proximè uterum, fit ut dum natura stimulata, ac propterea laedentem caussam à sese pellere satagens simul etiam foetum expellat. Porrò circa causam calcitrationis videtur Hippocrates varius extitisse, quia modo id tribuit alimenti inopiae, modo uteri angustiae, modo utrisque. Ceterum cum mulieribus sanis, & praesertim quae solent liberaliter singulo mense purgari, etiam in extremis mensibus tantum suppetat D sanguinis, vt copiosissimus feratur in mãmas pro lactis copiosi generatione, haudquaquam debemus tunc putare foetum ita laborare nutrimenti inopia, vt ab ea cogatur calcitrare, atque laedere naturam, sed potior, & in omnibus aeterna caussa calcitrationis puerorum videtur esse uteri angustia: sicuti enim cum punicorum grana ita augentur, ut nequeant suo cortice contineri, tunc eum E effrangunt, sic quoque foetus, ait Hippocrates, ubi ita creuit, vt nequeat amplius ab utero contineri, tunc molestia affectus calcitrat, effractisque ligamentis quibus coercebatur naturam eò adigit, vt cogatur ipsum uterum aperire, sicque foetum excludere.

De modo, & ordine, quem seruat natura in emittendo foetu.
Cap. XXVIII.

MODVS autem uerus, quo vtitur natura in partu, est vt caput, quod antea sursum erat, põdere suo versus vteri os descendat, sicque manibus, & brachijs extensis prodeat; quinimo sum eius sententiae naturam uoluisse in vtero caput esse magnum, vt pondere non modo primum ad vterum declinet, verum etiam toti corpori viam latam paret; & hic partus est naturalis: ceteri omnes sunt praui, etenim siue pedibus cuiusmodi nati vocantur Agrippae; siue brachio, siue uentre, siue dorso exire properet, partus exitiosus vel foetui vel matri, vel utrisque est, quòd si superstites remaneant, planè male sani viuunt, aut mala fortuna utuntur, quemadmodum narrat Plinius de Agrippa sic nato, qui propterea fatalis orbi fuit, quòd ex ipso natae sunt Agrippinae, quae monstra, & hominum pernicies pepererunt. Modus itaque, vt iterum repetam, quo exit infans in hanc lucem ab Hippocrate nobis monstratus, & deinde experientia quotidiana confirmatus est, quòd ubi uterus amplius extendi nequit, & foetus in dies augeri pergit, incipit calcitrare uehementer, tunc primum vincula, quibus alligatur incipiunt frangi, similiterq; membra, nam Allanthoidem, & amnium, quibus continentur vrina, atque sudor, quibus effractis primum exeunt illi aquosi humores in eum usum à natura diligenter conseruati, ut partui inseruiant ad irrigandos atque lubricos muliebres loculos reddendos, post exit sanguis, & à sanguine immediatè foetus, quem deinde sequitur crassae saniei, & cruentae exitus, qui in primiparis paucior, in alijs copiosior est, atque si mas sit triginta ad summum diebus durat, & saepe etiam ad viginti, vel vigintiquinque tantum: sin autem foemina sit durat quadraginta, & saepe etiam triginta, plus, minusve, est autem initio mensura (vt ait Hippocrates) sesquiheminae Atticae: sanguis uerò exiens

Lib. septimo, capite octauo.

exiens si puer, & puerpera sint ualituri, est qualis uictimae recenter mactatae, & statim concrescens, hoc est floridus: sin uerò minus bene ualere debent, & paucioris mensurae, & deterioris coloris est: imo uerò ubi aut parum puerperae purgantur, aut purgationes prauae sunt, semper periclitantur; nisi medicamentis, & purgationibus occurratur: quemadmodum ualdè periclitantur, nisi statim secundina uocata post foetum eijciatur, alioquin paullò plus retenta computrescit, atque certissimum exitium puerperae affert. Hisce duo adijcere placet, quod scribunt Plinius, atque Plutarchus, ille enim tradit statim atque infans ab aere contrectatur cum gemere, tanquam à fletu atque supplicijs hanc vitam auspicemur, & sicuti capite nascimur, ita pedibus ante efferri. Hic autem scribit eos, qui in naui oriuntur haudquaquam plorare.

De tempore nascendi, in cuius gratiam supponuntur quaedam. & cur cum bruta habeant vnum determinatum nascendi tempus solus homo ea varia habeat. Cap. XXIX.

SEQVITVR modo, vt de tempore partus loquentes totam hanc tractationem claudamus, de quo tempore quoniam nuper Horatius Augenius Medicus eminentissimus, praeclarum tractatum edidit, vt etiam curiosa ingenia vix quicquam amplius desiderare possint, ea tantum dicam, quae mihi videntur hac in re constituenda. Circa sententiam Hippocratis, atque Aristotelis: cum enim rationibus atque demonstrationibus firmis huiuscemodi tēpus definiri nequeat superest, vt eorum scriptorum testimonijs agatur, quos in ipsa veritate indaganda, & ab alijs comparanda maximè versatos fuisse constat, & quia saepe mentio habetur dierum, mensium, & anni, illud antea constituere oportet, nomine diei apud Hippocratem & Aristotelem non intelligendum diem illum inaequalem, qui mensuratur ab ortu ad

A occasum Solis, sed qui ab vno ortu, vel occasu ad alium, hoc est spacium viginti quatuor horarum. Mensis autem dicitur lunaris, hoc est qui comprehenditur vigintinouem diebus cum dimidio: similiter annus dicitur qui duodecim similes menses, seu tercentumsexagintaquinque dies cum quarta parte, scilicet sex horis complectitur. Aliud quoque statuendum est, tempus partus appellari, in quo non modo foetus iam absolutus

B & confirmatus est secundum totum, & secundum omnes sui partes, verum aptus est, vt extra vterum viuere, & diu, & sanus valeat. Tertium statuendum est illud, quòd non solum Hippocrates, verum etiam Aristoteles, Galenus, Plinius, atque multi alij tam vetustiores, quàm recentiores affirmarunt, nimirum omnia animalia bruta habere vnum, & determinatum pariendi tempus, solum hominem habere plura tem-

C pora, vt ob hoc disceptatum sit, atque etiam nunc disceptetur tum de primo, tum de postremo, tum etiam de medio tempore humani partus: Atque vt hoc ordine tractemus, primum de primo tempore, tum de medio, postremo de vltimo agemus: sed priusquàm hoc fiat, illud examinandum est cur homo vnus inter alia animalia pariendi varia tempora sit consecutus, nam & septimo & o-

D ctauo, & nono & decimo & vndecimo, atque etiam apud nonnullos duodecimo & decimoquarto parere mulieres creditum fuit, cetera verò genera, vt canes aliqui secundo, aliqui quarto mense, equi anno, plus minusve, & sic de singulis certo tempore pariunt. Huius euentus semper existimaui plures caussas haberi, quarum prima est viuendi vniformitas, quae in belluis manifestè animaduertitur, sicuti in homine diuersitas, quantum ue-

E rò faciat tum ad concipiendi, tum ad pariendi diuersitatem vitae ratio, non opus est pluribus explicetur, quando ea non modo corpora, verum etiam animos mirum in modum variari, & Hippocrates, & Plato, & Aristoteles, & Galenus perhibuerunt. Altera caussa est animi motuum diuersitas, quae in belluis vni uentri intentis, vt dicebat Salustius, haud-

quaquam

Initio Charmidis. quaquam inuenitur. Si enim verum est quod dixit Plato ab animo in corpus deriuare tam mala, quàm bona. Si etiam vera dixit Auicennas tantam esse imaginatricis facultatis vim in corpora, vt ea diuersimodè effingat, atque afficiat, negare non oportet, quin etiam ad accelerandos, vel tardandos partus multum quoque polleat. Tertia caussa est usus Veneris; nam bruta (vt rectè dicit Aristoteles) postquam conceperunt, plenumque ventrem habent haud amplius in libidinem sollicitantur, nec propterea marem admittunt, quasi oestrum illud, & immanis coeundi cupiditas ipsis tantummodo sit data, vt concipiendo speciem propagent vnaquaeque suam; homo uerò omni tempore venerem exercet, & mulier non minus plena, quàm vacua à libidine tentatur, mirumque in modum in coitu exercendo delectatur, quod uoluit significare mulier illa Romana, quando dixit melius plena naui, quàm uacua nauigari. Iam verò coitum accelerare partum, & consequenter ipsius abstinentiam retardare non oportet vt ullo pacto dubitemus. Quarta caussa est temperamentorum, tum naturalium, tum adscitiorum varietas, nam vt homines inter sese sunt figuris adeò dissimiles, vt uix quemquam sit reperire alteri prorsus similem: sic pro certo haberi debet, non minus homines, tam masculos, quàm foeminas inter sese temperamentis discrepare, & quod dico de temperamentis corporum, idem quoque statuendum est de aere, & regionibus, quibus viuitur, quò fit, vt data sit occasio Aristoteli, atque alijs existimandi in Aegypto mense octauo mulieres parere, sicut credi potest in calidioribus plagis mulieres ocyus, in frigidioribus tardius parere.

De primo tempore nascendi.

Cap. XXX.

VENIAMVS modo ad perquirendum quodnam sit primum tempus partus: Constat itaque primũ tempus quo partus vitales exeunt esse initiũ septimi mensis, quod cõprehenditur 182. diebus, imo dicit ibidẽ Hippocr. paucos ex hisce ser- *Ex primo lib. de septim. part. in initio.*

A uari, sicut plures seruantur si nascantur vltimo eiusdem mensis, quod etiam confirmatum est ab Arist. vbi scribit natos ante septimum mensem viuere nõ posse. Hanc autem rem vt abditissimam haud potuit Hipp. certis demonstrationibus confirmare, dixit tamen eam esse mulierum & obstetricum obseruationem, vt nunquam ante hoc tempus nati superuiuant: hanc deinde sententiam non solum omnes medici; sed etiam Iurisperiti sunt secuti. *Septimo de hist. an. quarto. Libro de carnib.*

B Verum non defuerunt, qui etiã sexto & quinto mense natos superuiuere posse & exemplis, & coniecturis probare conati sunt, quorum conatus vt non poenitus aspernor, sic mihi nunquam persuadere poterunt id quod scripsit adeo asseueranter diuinissimus senex, & Arist. confirmauit, posse falsum reperiri, cum (vt dicebat Celsus) neque falli, neq; fallere sciuerit; Neque moueor vlla historia, aut uera, aut

C falsa; quoniam etiam secundum Hippoc. atque Arist. saepenumero mulieres in diebus conceptionis numerandis solent decipi, quod interdum etiã grauidis fluant singulo vel altero mense purgationes, imo verò cum quotidie videamus rarissimas septimo mense parere, & qui nascuntur plurimos eorum interire, aut si viuant, ceteris semper esse infirmiores tam animo, quàm corpore, rationi consonum videtur eos, qui sexto mense, vel ante prope-

D rant exire haud posse viuere, quod imperfectiores, & debiliores tunc sint, quàm conueniat pro inassuetudine aeris, atque alijs laboribus perferendis, postquam certum est quod dicebat Plinius hanc vitam inchoari gemitibus, atque supplicijs; excipiendi tamen sunt populi illi, quos relatum est parum viuere, & citò parere, de quibus aliàs sumus locuti.

E

De medio tempore nascendi.

Cap. XXXI.

SEQVITVR medium tẽpus, quod octauo atq; nono mense praefinitur, & de quo non parua cõtrouersia est an possit natus eo tẽpore superuiuere, & si non superuiuit, quae caussa cõmunis sit huiusce cõmunis effectus. Hipp. loquens de octimestri partu manifestissimis verbis dicit illũ *Libro de octim. & septimest. partu.*

D viuere

viuere haud posse, & alibi haec scripsit, ἐστὶν οὐκ ἐστὶν ἡ ὀκτάμηνος γένεσις, quam sententiã cum exponeret Sabinus dicebat octimestrem foetum esse, & non esse, esse quidem quia conceptus est, non esse, quia non est perfectus: quae verba conseruata sunt apud Agellium, vt aliàs adnotauimus, cum in omnibus codicibus desiderarentur. Adeò autem fuit omnibus accepta huiusmodi opinio, vt plerique Iurisprudentes arbitrati sint octauo mense ortos non esse foetus, sed potius abortus; ac propterea non debere ad parentũ haereditates admitti. Verum circa hoc tempus fuit etiam non exigua disceptatio, quandoquidem non defuerunt, qui duabus Arist. authoritatibus persuasi, ac nonnullis exemplis adducti existimarunt etiam octimestres partus posse superuiuere. Prima authoritas est ubi scribit in Aegypto, atq; in alijs locis ubi mulieres foecundissimae sunt posse octauo mense ortos superuiuere: in Graecia uerò non posse, et si qui superuiuant existimari mulieres in dierum enumeratione fuisse deceptas. Altera authoritas Arist. est, ybi scribit solum hominem inter cuncta animalia habere uaria nascendi tempora, cum & septimo & octauo & decimo mense parere queant. His authoritatibus addunt etiam rationem, quia septimestres partus viuunt, ergo eo magis octimestres, qui perfectiores sunt. Verum cum secus senserit Hippocr. qui semper affirmauit octimestres partus nec viuere, nec posse viuere, ei, qui à mulieribus, & ex securis, infinitisq; obseruationibus id potuit didicisse, adhaerere cogor, & quod ait Arist. de Aegypto primum dicit posse viuere, non autem simpliciter uiuere, deinde quòd id non credam rationes complures faciũt, primum quia quod naturale est, vbique & semper est, atque rei naturae cõsonat, at monstrabimus suo loco non posse naturaliter uiuere octimestres; deinde quia cum Hipp. peragrarit Lybiam, Delum, & Scythiam, ac vbique sua dogmata vera esse compererit, quemadmodum ipsemet dixit, haud probabile est hanc rem fuisse taciturum, si vel audiuisset, vel auditam putasset ueram, quemadmodũ multa alia de varieiate locorũ, & regionum scriptis mandauit. Ad locum autem probl. cum ibi desit nonus mensis, qui est omnium cõmunissimus ipsi humano partui, sum eius opinionis loco octaui, nonum esse legendum, alioquin Arist. posuisset inter tempora partus cõmunia octauum mensem, qui est rarissimus, & omisisset illum, qui est alijs omnib. communior. Itaque quod plerique probati scriptores docuerũt octimestres partus nusquam esse vitales, id ipse quoque affirmo: nec quippiam valet id quod dicunt debere octimestres viuere, eò quòd septimestres quoque viuãt, quia quòd septimestres viuant est alia ratio, vt retrò diximus. Ceterum quae huius rei caussa sit apud complures disputatum inuenitur, & praesertim apud Petrum Aponensem. Nam Astrologi, qui deputarunt singulis mensib. foetus singulos planetas, octauo deputarunt Saturnũ, qui cum sit frigidus, & siccus, & ideo vitae inimicus, propterea dixerũt foetus ab eo interfici. Sed horum sententiam prae ceteris confutauit Ioannes Picus Mirandulanus, eò quòd nullum sydus possit suapte natura ita esse maleficum, vt interimat. & Plato etiam dicebat in coelesti choro nõ posse esse vllam inuidiam, neque moestitiam. Hippocrates videtur interdum censuisse grauidas octauo mẽse laborare; nec ita sanas esse sicuti in alijs mensibus: vnde si hisce laboribus accedant quoque partus labores eos nequaquam foetum sustinere posse, ac propterea occumbere. Auicen. dixit foetum septimo mense iam esse consumatum, & vitae potentem extra vterum, ob idque tentare exitum, quem si habeat, prodire vitalem: sin ipsi denegetur tunc permanere vsque ad nonum; atque in octauo sese labore quem tulit septimo recreare; quòd si tunc cum nondum refectus est, exire properet haudquaquam ob debilitatem ex septimi laboribus susceptam viuere posse: verum etsi & Hippoc. & Auic. caussae adductae quandoque locum habere possint, melius tamen mihi videtur esse, si dicamus omnibus eis, qui oriuntur octauo mense id propterea contingere, quoniam in septimo mense conantur prodire, sed cum prae debilitate nequeant neque tunc exire, neque perdurare vsque ad nonum, fit vt exeant admodum languidi: ac ob id minimè viuant.

Libro de alim.

In variis lectionib.

Septimo de hist. animal. quarto, & quarto de gen. ani. quarto.

Decimo probl. sectione 40.

In fine progno st.

In lib. de aer. aq. & loc.

In Cõcil. & in com. l. ad probl. citatum.

Tertio libro cõtra Astrol. ca. decimooctauo.

In Timeo.

21. tertii tract. primo, capite tertio.

De postremo tempore nascendi. Cap. XXXII.

CETERVM nonus mensis ille est terminus, qui non modo ab Hippocrate, verum etiam à plerisq; alijs probatioribus authoribus pro cõmunissimo, & vero habetur; praeterquam quòd etiam mulieres & viri quilibet passim fatentur humanos partus fieri nono mense, quantum autem apud Medicos, & Philosophos aestimentur huiuscemodi communes hominũ notiones, & assensus ad rerum veritatem confirmandam nemo ignorat. & dicere soleo Christum hominem perfectissimum voluisse nono mense completo nasci, vt doceret verum, atq; communem nascẽdi hominibus terminum esse ipsum mensem nonum. Ceterum de mense quoque decimo nõ parum dubitatum inuenio, num scilicet & ipse sit numerandus pro vero & communi tempore nascentium, nam Hippocrates statuit etiam decimo mense homines nasci, vltra autem non posse in vtero perdurare, quoniam sibi debitum alimentum deest: Arist. verò commemorat & ipse decimum mensem inter eos, quibus nascitur homo, quinimo scribit hominem nasci septimo, octauo, nono, & vt plurimũ decimo, rarissimos vndecimo; quae authoritas multis persuasit decimũ mensem esse communiorem partus terminum ipso nono, atque eo maximè quòd inter veteres scriptores nõ defuerint qui Arist. sint adstipulati quales fuerunt Lucilius, Plautus, Aulus Gellius, alijq; non pauci, qui cum medici non essent, verisimile videtur eos similem sententiam, aut à vulgo mulierum, aut ab aliquibus medicis fuisse aucupatos. Quid igitur in hac controuersia dicendum est? Certè puto nonum mensem esse verum & communiorem ceteris partum, verum aliquos etiã ad decimum peruenire, qui scilicet minus robusti sunt, & minus nutrimenti consumunt, & serius perficiuntur: vnde ipsemet Arist. dicere solebat, mares rarius quàm foeminas ad decimum mẽsem peruenire; & ad locum septimi de hist. animal. soleo dicere eo in loco particulam ὡς πλεῖστον, significare ad summũ, quasi vltimus terminus sit quidem decimus mensis, sed non communior nono: & rarissimi perueniant ad vndecimũ: atque in hanc sententiam eo magis inclinor, quòd Gal. videtur tribuere Aristot. quòd dixerit homines vt plurimum nasci mense nono, & vbi eadem verba habet, non apposuit particulam ὡς πλεῖστον. Porrò de vndecimo mense, de duodecimo, & decimoquarto, quod refert Auic. & alij antiqui scriptores aut fabulosum est, aut dicendum est mulieres fuisse deceptas, ex mensium fluxione, quae solet interdum etiam non grauidis intercipi vsque ad secundum vel tertium mensem prius quàm concipiant; vel extitisse inuentum medicorum famam alicuius mulieris ea ratione tueri conantium; etsi enim Hadrianus Imperator vndecimestres ad haereditatem admittendos esse sanxerit contra Iurisperitos antiquos à Plutarcho commemoratos, atque deinceps ab Iustiniano, & Vlpiano comprobatos: haud tamen ex hoc iudicandum est frequenter posse eos fieri, quos vel non fieri, vel non seruari ipsemet Aristoteles scripsit.

[Margin notes: In lib. de nat. pu. — Loco pbl. citato. — Septimo de hist. animal. quarto. — In comm. ad lib. de alim. — Quarto de gen. animal quarto. — Nono de animal. — In Alcibiad.]

[Margin letters A, B, C, D]

EIVSDEM AVCTORIS DE BALNEIS PISANIS

Lucullentissimus Tractatus.

Aquarum thermalium vsus quando, & vbi primum inuectus sit. Cap. Primum.

CVM Ferdinandus Hetruriae Magnus Dux nihil antiquius, atque optatius habeat, quàm genus humanum, praesertimq; populos sibi diuinitus commissos, quacumq; in re iuuare; inter eius opera propè diuina, illud his proximis diebus fuit, vt saluberrimas aquas in vrbē Pisanam ex proximis montib. per aquaeductus lateritios corriuare, simulque balneum montis S. Iuliani vocatū olim celeberrimum, proximis verò annis deformatum ac penè deletū instaurari mandaret; quod nunquam satis laudatū institutum, vt cunctis gentibus, & maximè ijs, qui sese ab aegritudinibus liberare optant, manifestum fieret, de eo balneo, licet etiam ab alijs antiquioribus egregiè descripto aliqua dicere deliberaui, vt qui admirabiles illius in plerisque aegrotantibus vires expertus, forsan non inutiliter de ipso vera scribere possim. Itaque rem omnem breuiter tribus summis capitibus complectar. Quorum primum erit videre, quis vetustissimis saeculis fuerit huiusmodi balnei status. Secundum quale illud fuerit auorum, atque proauorum nostrorum aetate. Tertium & postremum quomodo hisce nostris temporibus sese, & secundum sui ipsius naturam, & secundum vsum atq; operationes habeat. Etenim licet veteres, atque etiam maiores nostri interdum paullò negligentiores in quibusdam rebus cognoscendis, colendis, ac in vsum & humani generis commodum adhibendis visi sint, quàm recentiores, qui ab antiquorū praeclaris inuentis excitati, quasique manu deducti, tum ea ornare, atque

A augere, tum noua nec forsan minus vtilia, atque iucunda adijcere gloriosè laborarunt; attamen eos despicere, ipsorumque res etsi exiguas, & aspectu contemptibiles minus curare, ingenij est aut hebetis, frigidique, aut nimium superbi, suique ipsius amantis: Galenus certè, atque illi, qui vel ante ipsum, vel post in medicina facienda floruerunt, tanti semper visi sunt superiorum cogitationes facere, vt vel praedecessores sequi, vel B saltem ab ipsis minimum, nec nisi maturè deflectere maluerint, quàm praecipitanter ipsorum inuentis refragari. Imo verum est, quòd plerique authores tradiderunt, Aristotelem non tantum in fabricanda, & stabilienda sua à posteris, deinde adeo commendata & exculta philosophia antiquorum commentationes esse secutum, verum etiam eis summa, qua apud Alexandrum magnum Orientalis C orbis dominum pollebat authoritate concrematis, Peripateticas omnes disciplinas condidisse, proque suis eas demum cunctis sequacibus reliquisse. Veteres autem qui in rerum tunc paucarum contemplatione seueriores, & attentiores erant, magnopere valuisse, propterea que à nobis numquam eos contemnendos arbitrari nemo debet. Hocque cum in rerum cognitione, quae sola contemplatione comparatur verissimum sit, haud D minus quoque illis quae experientia ab ijs fuere comperta fidem habere oportet. In quo genere reponuntur potissimum aquae thermales, quae uti diuina virtute videntur praeditae, sic diuinitus tantum, solaque experientia ob salutem humani generis innotuisse constat. Quo autem tempore illarum notitia, atq; vsus coeperit, etsi certum non habeatur, putandum est tamen, prima mundi origine cum alijs aquis à Deo cōflatas ante diluuium,

quando

quando ob corporum sanitatem haud A erant necessariae intra terrae amfractus ociosas latuisse, postea uerò paullatim apparuisse: Plinius certè cap. sexto lib. 31. demiratur Homerum, qui cum induxerit saepe sese calida lauantes, numquam tamen calidorum fontium meminerit tamquàm eo tẽpore medicina haec non fuerit, quae nunc aquarum perfusione vtitur; & si Diodoro Siculo fides est habenda, in Sicilia & maximè Syracusis thermalium lauationum pro uarijs aegritudinibus sa- B nandis, ex copiosis qui ea in insula semper spectati sunt ignibus, cognitio fuit acquisita, quae deinde in agros Puteolanum ac Neapolitanum ob similes ignes ibidem erumpentes propagata non minus lauatione, quàm potu in vsum trahi coepit. Et Archigenes apud Aetium meminit potus aquarum Albularum ad vesicae vlcera curanda, quasi tempore Traiani quo ipse floruit, aquarum thermalium C potus iam in vsu esset. Hippocrates & Aristoteles huiusce medicinae, aut nullam aut exiguam cognitionem, experiẽtiamve habuerunt, nec penes paullò ipsis posteriores scriptores facile est inuenire claram huiusce remedij mentionem, Strabo autem qui Augusti aetate floruit, Vitruuius, Celsus, Seneca, Plinius, Caelius Aurelianus, alijq; subsecuti authores nõ obscurè prodiderũt multas fuisse aquas tam frigidas quàm calidas spõtè nascẽtes pro D varijs morbis depellendis vsurpatas, quarum aliquae interierunt, aliquae verò adhuc seruãtur. Sic enim Seneca lib. quaest. nat. tertio, quasdam narrabat aquas, neruos iuuare, aliquas inueterata, & desperata medicis uitia percurare, nonnullas vlceribus mederi, aliquas interiora fouere potu, & pulmonis, ac viscerum querelas leuare, quasdam supprimere sanguinem, & demum tam varium esse singulis vsum quàm gustum, quibus omnibus ma- E iora cum tradat Plinius, Senecae ferè coaetaneus, tunc calidas & frigidas spontè nascentes aquas coepisse frequenter vsurpari, haudquaquam dubitare oportet, quemadmodum idem Plinius non tam potu, & lotione, quàm lutatione, quae fit ceno aquarum partibus aegris illito, eas fuisse administratas affirmat.

De antiquo balnearum Pisanarum statu. Cap. II.

ITALIAM caeteris prouincijs posteriorem sese artibus ac disciplinis capessendis, excolendisque dedisse monumenta veterum scriptorum satis testatum faciunt. In Italia verò qui ignorat Hetruriam in hisce omnibus primas laudes tulisse, nihil planè scire uidetur; vt ob hoc quoq; maximè verisimile sit haudsequius vsum thermarum in hac prouincia saltem post Siciliam originem duxisse, eò maximè quòd à Vitruuio relatum sit Hetruriae regionem semper foetam extitisse caloribus, minerisque sulphuris, aluminis, calchanti ferri, aliarumque rerum quibus commixtae thermales aquae tam potu, quàm lotione salutares euadunt; atque hinc fit vt apud veteres scriptores insigniter celebratae reperiantur Thusciae, Clusinae, Nepesinae, Vesicariae, & apud Caelium Aurelianum Senanae, siue (vt ego puto intelligendum) Senenses. Iam verò vrbem Pisanam in Hetruria antiquam esse, necnon armis & disciplinis domi forisque floruisse, si quis negaret, alienam gloriam odio prosequi à cunctis planè existimari posset. Verum cum idem coelum, eademque semper si non in summo saltem in partibus intimis extiterit tellus, in quibus externus aer corruptionis, atque mutationis verus author nullum habet imperium; quae à foecundissima rerum parente natura in ipsis terrae visceribus producuntur, omni tempore fuisse, atque etiam num perdurare rationi consonum videtur. Neque me latet quod scriptum reperitur apud Plutarchum in lib. de Oraculorum defectu, nempe mineras, habitus, aquas, aliosque terrae foetus interdum longissimis annorum cursibus deficere, vt etiam auri, argentique fodinas apud Dalmatas tempore suo desijsse narrat Plinius, attamen vt illud est verum potuisse, atque posse hominum industria, & sedulitate quicquid antea factum à natura fuit, penitus exhauriri, sic falsum puto aeternã illam telluri insitam vim, qua naturales res iugiter gignuntur,

vsqueadeo nonnumquam perdi, vt in posterum non amplius efficax, sed sterilis, & impotens euadat,quemadmodum quoque non verosimile uidetur, vt quae modo in ipsa rerum matre terra fiunt, quaeque non admodum multis ante nos annis fiebant, pariter vetustissimis illis temporibus non fierent, praesertim quando nondum effoeta, nec improbis hominum manibus attrita, ac pene consumpta integras uires, ingentemque illam fertilitatem in sinu retinebat. Quo toto, & ratione & vsu, vt uerissimo probato, illud etiam consequenter asseuerare oportet miras illas aquarum subterranearum facultates, quae nunc ex admirabilibus effectibus à nemine negantur, quaeue singulares quotidie humano generi vtilitates tum ad fugandos morbos, tum ad retinendam sanitatem uberrimè praestant, etiam maiorū nostrorum, ac superiorum omnium aetate viguisse, licet non omnes forsan ita sint in vsum, atque publicam cōmoditatem, vel ignorantia hominum, vel negligentia, vel malignitate quadam tractae: Aristoteles certè, Theophrastus, Vitruuius,Seneca,Plinius,Galenus, Dioscorides, alijque plurimi scriptores antiqui incredibilia pene diuersarum aquarum (vt dicebam ex Seneca) miracula nobis scripta reliquerunt, quae si uera putantur,cur non etiam tunc pro aegritudinibus uarijs profligandis secretas aquas valuisse fatendum est? Idque multo magis de aquis Pisanis affirmare cogimur, quae cum saepius vna cū alijs Italiae bonis,aeui & barbarorum iniurijs ingentem passae fuerint ruinam, nihilominus numquam ita fuerunt deletae, vel permutatae, quin iterum accedente hominum studio pristinas cōdiciones recuperauerint, quod quidem euidētissimum signum est, perennem illarum naturam minimè extinctam, aut ociosam fuisse, sed potius archanos ipsius effectus occultatos, atque veluti oppressos latuisse. Plinium bis meminisse Pisanarum aquarum inuenio, sed maximè libro secundo, cap. 103. vbi miracula quarundam aquarum referens,Patauinis calidis herbas virentes,Pisanis ranas innasci tradit,quod videri mirum potest,cum nullae aquae naturales, praesertim calidae alendis viuentibus idoneae

A comperiantur, quemadmodum nec plantis marinae, vt in naturalibus quaestionibus tam Seneca, quàm Plutarchus post Aristotelem & Theophrastum docuerūt: Hoc autem quod scriptum est à Plinio de Pisanis aquis, vtrum de ijs intelligatur, quae olim penes Ligurnum Portū erant, nunc verò deturpatae, & pene deletae sunt, vt nonnullis placuisse video, qui in Caldanis vocatis aquis ranas & pisces nasci ex Carniae fluminis cum ijs mixtione,

B non potius de illis, quae Sancti Iuliani appellantur,haud multum interest diffinire, cum etiam hodie in aliquibus harum ranas, aliaq; impura animalia oriri experiamur, neque tamen propterea inutiliores euadant. Sat est aquas Pisanas vetustissimis temporibus fuisse cognitas, quas pro curandis aegritudinibus diuersis vsurpatas etiam esse, veluti Patauinas non dubito, tametsi apud paucos authores hoc

C scriptum inueniatur, quod scilicet antiqui illi huiusmodi auxilia haud in vsu ita frequenti habuerint,quemadmodum hodie fit, quinimò si ab ipso Hippocr. exordiamur, atque per omnes aetates subsequētes discurramus,aquas spontè nascentes cuiuscumque generis parum potu, vel lotu vsitatas pro aegris comperiemus, aut saltem non ita promiscuè sicut nostris temporibus obseruamus. Neque ignoro Strabonem, Celsum, Vitruuium, Plinium, a-

D liosque celebres scriptores vsus medici thermarum diuersarum mētionem fecisse, atque Plinium ipsum commemorasse nonnullos, qui eatenus eiusmodi aquas potabant,donec digitis ea repletis annuli absconderentur, sed illud perrarum est, & de hoc postremo euētu quid certo credam non habeo, cum aquae thermales, quae potantur, per aluum, aut vesicam exeant, nec quantumcūque quis illarum bibat, obseruatur vnquam ita digitos re-

E pleri,aut tumere vt in ijs annuli occultentur, quamobrem si verū est, quòd Plinius testatur, potius contendendi gratia inter aliquos potores, quàm propter valetudinem factitatum suspicor. Caelius Aurelianus,qui sese Soranum interpretari Latinè fatetur, quemque ante Galenum floruisse non dubito, nempe quem inter tot alios à se citatos illustres medicos numquam nominarunt, aquarū complurium

ther-

thermalium meminit septimo tard. cap. primo Patauinarum, scilicet Nepesinarum, aliarumque inter quas cur etiam Pisanas haud nominet, cum Senarum, seu Senensium Hetruriae mentionem faciat; forsan causa fiunt, quia celebriores tantũ proponere sibi placuit, non autem omnes recensere. summatim Pisanas aquas sicuti ceteras antiquitus cognitas & forsan in usum medicum esse receptas existimare debemus, licet non ita explicata earum mentio habeatur.

Quod Pisanae thermae posterioribus seculis fuerint celebres. Cap. III.

ITALIAM, atque adeo Europam vniuersam multis seculis varias, atque ingentes fortunae mutationes sustinuisse qui in legendis historijs accurate uersantur facile possunt intelligere, & quemadmodum aliae artes, atque disciplinae, tam togatae, quàm armatae huiusmodi mutationibus fuerunt subiectae, sic non est uerendum, quin medica quoque ars multas, atque eas insignes mutationes sit passa. Quo enim tempore a barbaris septentrionalibus res Italorum, Gallorum, Hispanorum uexatae, ac penè euersae sunt, disciplinae, ac praesertim medica ars una cum scriptis authorum tum Graecorum, tum Latinorum translata est ad Arabas, quorum Reges non exigua industria, nec paruis sumptibus diu studuerũt, vt bonas literas cadentes sustinerent, atque erigerent; neque spes fefellit eos, quandoquidem quicquid librorum ex cunctis scientijs habemus seruatum, id totum poenè instructissimis Almansorum bibliothecis, nec non Graecorum aliquorum priuatae diligentiae, atq; fortunae acceptum referre debemus, quorum pariter studio, atque sedulitate factum apparet, ut reuiuiscens medicina multis remedijs locupletior facta sit, inter quae reponere semper mihi placuit aquarum thermalium administrationem, quae apud antiquos rarior cum esset, & posterioribus temporibus, quando cuncta bona exulabant, ferè desueta, atq; extincta ui-

A deretur, ab Arabibus, eorumque sequacibus renouata, & ad aliquam rectam formam est redacta, ita ut coeperit non modo ipsarum natura peruestigari, & intelligi, uerum etiam uires, atque effectus earum obseruari, & monumentis literarum tradi; atque hoc (ni fallor) circiter trecentos, uel quadringentos annos factum animaduerto, quo similiter tempore Pisanas aquas celebrari denuo coepisse, & ad uarios morbos felicissime adhiberi non est
B negandum, si quidem qui uixerunt ducentis plus minusve abhinc annis medici non ignobiles scriptum reliquerunt, regulos Gambacurtos cum uidissent balnea Pisana magnopere & cum maxima aegrorum utilitate frequentari, singularisque efficaciae, apud omnes medicos haberi, non tantum illa accommodatiora usui, atque ornatiora, & elegantiora reddidisse; uerum etiam illis ipsosmet in-
C credibiliter esse delectatos, proptereaq; circa ipsas undequaque aedes magnificas, atque alia commoda diuersoria ex aedificasse, praesertim ad montem S. Iuliani vbi etiam num uestigia insignia, atque non pauca rudera uisuntur, quae satis testantur, quam egregiae & commodae domus ibi essent, priusquam ob acerbissima & immania Pisanorum, Florentinorumque bella diruerentur, ex quibus pariter contigit, ut distructis aedibus, in-
D quinatis aquis ac incuria, & temporis longinquitate foedatis desierint multo tempore aegrotantes ad has Thermas conuenire; quamquam fama est per manus tradita, etiam si ualde deturpatae essent saltem ab pauperioribus & ignobilioribus aliquibus, tam rusticis, quàm urbanis nũquam penitus fuisse ita desertas quin cõplures ad eas ingenti cum fructu conuolarent, id quod de omnibus aquis Pisanis esse intelligendum duco.

Quot & quae sint in agro Pisano hoc tempore aquae. Cap. IIII.

QVICVNQVE auorum nostrorum aetate usq; ad haec tempora aliquid commentari de Pisanis aquis sibi proposuerunt, tria earum fecisse genera uidentur,

tur, primum quod ab aquis forsan ob ipsarum copiam, uel excellentem charitatem vocarunt, distat ab urbe Pisarum circiter sexdecim passuum millia id, si scriptores, qui de ijs aliquid posteris memoria dignum reliquerunt, spectemus, cuius modi fuit Vgolinus Sauonarola, & ante ipsum Gentilis prius omnibus alijs nobilitatum, atque uiris & mulieribus, principibus singulari cum fructu usurpatã fuisse manifeste apparet, quinimo hoc neq; eam intermissionem, neque passum est de turpationem, quas alia sustinuisse ex continua quadam celebratione conijci potest, siue illud euenerit felici quadam fortuna, siue quod bellorum dirissima uis ad ipsum, tanquam remotius nunquam peruenerit. Secundum est de Agnano dictũ, quod prope monacorum illius uillae aedes positum sit, quodque a solis foeminis pro auferenda sterilitate olim usitatum reperio, sed quia huiusmodi uitij curatio saepe numero quibusuis efficacissimis auxilijs adhibitis frustrari solet, facile contigit, vt tum ob in suauitatem, tum ob inanes in eo adhibendos labores in desuetudinem iam diu abierit, quemadmodum nec hodie ullus medicus illud sterilibus, alijsve vitijs commendare audet. Tertiũ atque postremum, quod non plus tribus milliaribus Pisis distat, ita ut facili itinere, & quocunque tempore ad id pedibus equo, curru, atque nauicula accedere liceat. Est enim situm in uia, qua Lucas itur ad radices montis S. Iuliani, a quo nomẽ ob Ecclesiam Diui Iuliani in eius uertice sitam, sumpsit, quod nunc quoque retinet. Prae ceteris habet hoc balneum a Dante Aldigerio commemoratum, peculiare illud, quod in plures aquas, & aquarum domicilia, tum ante actis temporibus, tum recentioribus sit diuisum. Etenim Vgolinus medicus, qui aetate proauorum in magna existimatione uixit, atque magnam horum balneorum peritiã habuit ea, tradit fuisse exactissime constructa, atque ordinata, adeo ut certo putauerint eximiam efficaciam semper ostendisse, licet quaeratur ea suo tempore & stellicidijs ducijs vocatis, atque alijs commodis & ornamentis caruisse. Primũ itaque & praestantia & usu mihi uidetur extitisse balneum uocatum de regina, uel quia aliqua regina in eo sese lauerit, uel quia tanquam aliarum aquarum regina ob excellentiam & vim egregiam semper habitum sit, vt ostendunt marmora, & edificij elegantia, quam an totam Gambacurtus perfecerit, an antea factae ornamenta ab diderit, nil admodum refert disquirere. Hoc autem balneum modo Serenissimus Ferdinandus Hetruriae magnus Dux boni publici studiosissimus olim negligentia deformatum in pristinam charitatem restitui cum ceteris mãdauit, ut quo in dies maior fit frequentia languentium ad id concurrentium habeat, vbi commode ingenti naturae beneficio frui ualeat, ex alio Reginae balnei latere est & aliud, vno alia duo sunt non minus eleganter constructa, quorum vnum proximius illi exiguo ipsi praebere uidetur aquam, alterum uero est balneaceum populariter uocatum ad tineã & scrofulas, lepramque curandas efficacissimum. Erant autem utraque non ita pridem ualde corrupta, & foedata, sed nunc maxima ex parte sunt restaurata, in diesque magis excoluntur. Secundum est balneum quoddam exiguum, quod ueluti appendicem aquae reginae facit Vgolinus, qui scribit Petrum Gambacurtum illo plurimum fuisse vsum in quodã secreto loco proxime facto, circa quem etiam aedificauerat paruum apodyterium, ut duo possent & simul lauari, atq; etiam exui & in lectulo sese collocare: nunc huiusmodi balneum paulo amplius redditum fuit, attamen paucos homines capit, qui ad neruos & artus impeditos curandos ut plurimũ eo utuntur, habetq; loco praedicto apodyterij tria cubicula coniuncta frugaliter ad recipiendos languentes accommodata: vtrum haec aqua sit eiusdem scaturiginis, cuius balneum Reginae alias dubitaui, at modo certior factus sum alterius generis esse, scilicet illius, quae muro tãtum ab ipsa separatur: quinimo utramque unam, & eandem fuisse, ac deinde, ut dicit Vgolinus, a Gambacurto esse muro diuisam, ut priuato sui usui inseruiret, lapides super quos stratus fuit murus, manifeste significant: Illud nõ est silentio de hac aqua committendum, si quis eam modico temporis interuallo tractet, digitisque annulos argenteos ge-

stet, eos aureum colorem contrahere, quòd forsan ob ochrae mixtionem contingere potest. Tertium est balneum uetus, quasi uero ante omnia alia in usu habitum sit. In hoc quod nunc in duas cameras partitum conspicitur, olim promiscue mulieres, atque uiri inde core lauabantur, unde sicuti olim unum, atque continuum erat in ipsoque promiscue uersabantur mares, & foeminae sic nescio quis Imperator balnea, quae erãt mulieribus, & uiris cõmunia, diuisit, post quem Petrus Gambacurtus honestatis amans iussit iterum tabulis diuidi, ut in altera parte viri, in altera mulieres separatim lauari possent, quae propterea tunc dominarum appellationem recepit, nũc loco tabularum paries lateritius simplex ad huiuscemodi separationem praestandam supplet, ita ut singuli commode, atque iucunde aqua illa vtantur; quae etiã una inter alias tecto amplo cooperitur, ne pluuia, atque venti sese lauantes laedere, possint. Et si nõ desũt, qui dicãt illud impedire, quo minꝰ exhalationes, tetriq; vapores expirare queant, sed falluntur, quandoquidem tanta est subtus tectum hinc, atque inde apertura, ut ad expirationes omnes emittẽdas vberem aditum faciat. Quartum ponitur balneum sanorum nuncupatum, quod nomen quia minime seruatum est in ullo, adhaec tempora, non admodum constat vbi fuerit. Verumtamen rationi ualde consentaneum uidetur illud extitisse, quod nunc uocatur balneum scaturiginis; eò quod ibi scaturiat aqua illa, quà potu utuntur feliciter tum ad refrigerandum iecur, tum ad purgandos renes, atque uterum & qua hoc anno tres mulieres ex nobilibus Pisanis ad curandam in foecunditatem usae conceperunt; Cur autem sanorum uocata sit huiusmodi aqua, puto caussam fuisse, quoniam aeque sani, atque aegri illa uterentur ob delicias: est enim balneum satis amplum sedilibus & marmoribus exornatum, balneoque veteri proximum, cuius aqua sapore, tepore, & odore, admodum blanda, & grata uidetur, ut iure sanorum appellationem meruerit. Atque tot sunt thermales aquae ad D. Iuliani montem frequenter usurpatae, quas iam dudum palustres aliae circumstabãt,

A sed iam cunctae penè sunt exsiccatae, atq; in dies magis exsiccantur, quo ceterae puriores, & usui aptiores, securioresque reddantur.

De natura praedictarum aquarum. Cap. V.

CVM apud omnes philosophãtes constitutum habeatur nuspiam aquae purum elemen-
B tũ inueniri, sed cuilibet peregrinam aliquam qualitatẽ vel substantiã misceri, fit necessario, vt una ab altera discrepet ob diuersas materias & qualitates ex quibus commixtae, & ueluti conflatae sunt; De singularum generibus ut tractem, neque hic locus, neque instituti mei ratio postulat; at loquar duntaxat de ijs, quae thermales, & sponte nascentes
C plerunque nuncupantur, quibusque ad uarias & diuersas aegritudines vincendas passim uti solemus. Arist. 24. sect. proble. vltimo & penultimo uidetur censuisse huiusmodi aquas permisceri alumine, cinere, & sulphure, quod uero ibi addit a fulmine quoque calefieri aquas thermales, haud satis intelligo, neque fieri potest, ut umquam calor thermarum perennis a momentaneo fulminis feruore gignatur; & quamquam certum sit alumi-
D ne & sulphure aquas thermales plerumque commisceri, sunt tamen & alia, quae ipsis permixta uariarum facultatum thermas reddunt, ueluti metalla uocata nitrum, gypsus, marmor, quaeque alia in terrae uisceribus oriuntur. Seneca author grauissimus cap. 20. lib. 3. quaest. naturalium propter quatuor caussas uarios sapores, & medicaminũ facultates aquis sponte nascentibus induci scribit, prima est ex solo per quod feruntur, secunda est
E (ut legitur in editione authorum de balneis apud Iunctas) ex qnodam similitudine eius ex quo nascitur; Tertia est spiritus siue vapor, qui in aquam trãsmutatus pro ut huius, uel illius naturae est, sic hanc, uel illam potentiam in aqua ex sese genita relinquit; Quarta est uitium, seu corruptio, aut alteratio ab aliqua externa caussa, ut aere, uel halitu immissa, quae uarios sapores, uariasque qualitates ipsis aquis

quis ingenerat. Itaque oportet ut etiam aquae, de quibus sermonem instituimus ob vnam vel plures praedictarum caussarum naturas proprias nanciscantur. Vtrū vero a flatibus, & spiritibus an a soli substantia, qualitateue, an ab iniuria aliqua externa id fiat duobus potissimum medijs iudicantur, nimirum ratiocinio, atq; sensu ratiocinium circa aquas fit ex ipsis effectibus, si quidem ubi aquas adstringere, laxare, exsiccare, calefacere, frigefacere animaduertimus discursu quodam & ratione colligimus ab huiuscemodi corporibus, vel spiritibus ipsi aquae commixtis, aut in eam conuersis tales potentias aquirere. A sensu porro idem comprehendimus, quoniam ubi uel diu sepositae, vel ad ignem excoctae, uel per alembicum ductae aut nihil, aut parum omnino sedimenti faciunt, neque in tabulis, aut alijs vasis per quae transeunt quicquam omnino terreni relinquunt, signū est vapores, & spiritus tantum esse, qui vel in ipsas aquas transfigurantur, vt loquitur Seneca, vel ijs commixti, inficiant, & suas qualitates largiantur. Contra si dimittant corpuscula, & sensibilem materiam, dum uel percurrunt vel igne, aut alembico probantur, certo colligitur non ex nudis spiritibus, sed & ex ipsa solida materia conflari, quae prout uaria, atque diuersa est, sic aqua uarijs facultatibus & saporibus tingitur. Atque hinc est quod summa ratione faciunt, qui ad probādas aquarum compositiones adhibent praeter alia sublimationem & excoctionem, imo ut est oīs alia via huic examini insufficiens, ita quae sensu, ignisque operatione efficitur, multo securior & certior videtur, & ob hoc dicebat Oribasius aquas thermales potius experientia quam ratione constare, vt merito ij sint sequendi qui & longa experiētia, & sublimatione aliaque via aquarum thermalium Pisanarū cognitionem compararunt, cuiusmodi fuerunt inter maiores & recentiores Vgolinus Sauonarola, Falopius, Baccius & quicunque alij de ipsis aliquid memoria dignum excogitarunt. Aquam igitur reginae balnei omnes dicunt esse minerae ferreae, cum aluminis modico, qualis putatur etiam Lucensis aqua de uilla uocata, quinimo qui scribunt Pisanam esse Lu-
A cense efficaciorem, & praestantiorē haud falli videntur, quandoquidem sic miras illius vires spectemus lauacro vsurpatae, quae quotidie manifestantur in extinguendis tam externis, quàm internis aegritudinibus grauissimis, huic anteferendam, vel saltem aequandam nemo negabit; neque nonnullorum subtilitas mihi placet, qui ferrum ob sui duritiem, atque soliditatem commisceri aquae non posse credunt: quoniam & si externis in rebus
B id factu difficile appareat, attamen in visceribus terrae, ubi intestinus & potentissimus ignis uiget, metallaque maxime eliquat, id fieri minime inficiari debemus, quemadmodum compertissimum est, plurimas alias intra terram fieri commixtiones, quae extra ipsam nulla arte fieri posse quotidie veluti alchimistae suo damno comprobant: quodque de balneo reginae proprie uocato dicimus, idem quo-
C que de alijs aquis ab ipso emanantibus statui debere non dubito. Ceterum aquā veteris balnei, qua non minus mulieres, quàm viri vtuntur esse sulphuream, atque etiam aluminosam praeter veterum auctoritates, praeter experientias igne factas, effectus, qui in corroborandis membris & in desiccandis ubicunque corporum superuacaneis humiditatibus probantur, id satis perspicuum reddunt, & ipse semper fui illius sententiae, quam Ari-
D stoteli quoq; placuisse uideo, nempe calore quo pollent omnes aquae thermales, a sulphure, & bitumine proficisci, quippe quae uidentur sola posse aeternū fomentum, ac materiam ipsis terrae ignibus suppeditare. Balneum sanorū, quod inter sui temporis pulcherrima cur iure connumerat Vgolinus, esse pariter sulphureae & aluminosae naturae non modo testantur omnes, verumetiam & sublimatio, & odor, & ipsi effectus abundè do-
E cent, quod pariter asserendum puto de aqua ibidem scaturiente, quae ad praedictas aegritudines valde commendetur potu; etsi enim utraque odore, & sapore a dulci aqua nō multum uideatur discrepare, cum tamen per aluum, & per urinas facilime excernatur, potentissimaque sit ad coercenda vlcera, nec uon viscera corrigenda, & corroboranda, par est existimare, eas virtutes a sulphure, & alumine

simul

simul temperatissime commixtis nãscisci, necnon a modico ferri, merito, etiam cuius, non tantum ob euacuationem refrigerat, & corroborat renes, vt tuto asserere liceat, quicquid solet alias aquas varijs, & excellentibus viribus ad delendos morbos afficere id nihilo secius in Pisanis inueniri.

Ad quid vnaquaeque aquarum Pisanarum valeat. Cap. VI.

ETSI iampridẽ publico quodam hominum concursu, celeberrimorum medicorũ assensu, infinitis propè experimentis & comprobatum & diuulgatum sit aquas urbi Pisarum proximas mirifica quadam aduersus innumeros penè morbos potentia, ualuisse nihilominus etiam num easdem facultates in ijs conseruari, eosdemque effectus ab ijs proficisci ita apertè constat, vt qui id negare vellet, potius maligno quodam liuore, quam vlla ratione ipsum compelli asseuerandum sit; sed vt qui longè habitant, ijsque cum fructu uti ex optant, quid sibi sperandum sit, certo cognoscere queant, singulatim uniuscuiusque generis aquae potentiam, vt veteres fecerunt, eiusque effectus breuiter, sed verè proponere conabor, primumq; a reginae balneo auspicabor, cuius aqua, si potu, vt decet, capiatur, eam insigni quadam vi feruidas miscerum, atque iocinoris intemperies corrigere, renes nimium calentes refrigerare, omnes nephriticas passiones mirabiliter curare, ipsaque vesicae vlcera non parum iuuare continuis experimentis constat, quemadmodum etiam si extrinsecus administretur, non modo easdem utilitates afferre quotidie experimur, verumetiam & breuissimè, & iucundissimè cunctos cutaneos affectus finire innumera exempla testantur; & quod scripsit vir nõ minus veridicus, quàm disertus Gabriel Fallopius sese in curandis leprosis affectibus huiusmodi balneum efficacissimum inuenisse, ita certum & compobatum est, vt etiam qui tinea immanissima vexantur pauco tempore huius aquae potu & lotione ab ea liberentur, quod in aliquot pueris aestate praeterita a plerisque ibi commorantibus uisum est, & quod scribit Vgolinus iuuare quoque ictericos, atque hydropicos, similiter vsu probatur verissimum esse, qua autem vi id faciat, puto, tum quia aluũ, & urinam egregiè mouet, tum quia obstructiones adimit haud secus atque aquam Tungrorum in Belgico tractu nascẽtem de Spa vocatam, quã nephriticos, iocinorosos, necnon hydropicos curare & scriptores, & qui eo gratia similium aegritudinum accedunt, locupltissimè asseuerant. Neque enim alienum a ratione est, vt per urinam aqua hydropicorum exinaniatur sicut tumores lienis eadem via aboleri abseruatum fuit ab Hippocrat. secundo Epid. in Bione, & Auicennas secunda, primi d. 2. cap. 19. cum dicit balneum conferre hydropi, & cachexiae, plane de nullo alio loquitur, quàm quod facultate exsiccandi suapte natura pollit, quo pacto etiam salsas, atq; nitrosas ijsdem aegritudinibus conferre tradit. Porro aqua balnei veteris haud minora commoda, minoresque vtilitates in varijs morbis profligandis adfert; imprimis autem balneum vetus tempore maiorum non tantae efficaciae existimabatur, quòd a paludibus circũdatum, saepe inquinaretur ac ob id potui ineptum a cunctis haberetur, atqui hoc tempore cum iam proximae paludes ex toto sint exsiccatae, fit vt eiusmodi aqua multo purior, multoque potentior euaserit, tum ad omnes uteri stomachi, aliorumque membrorum superfluas humiditates consumẽdas, tum ad scabiem, aliosque pruriginosos affectus abolendos, tum maxime ad articulos quauis de causa infirmos corroborandos, nec non fluxiones, ab ipsis remouendas quos omnes effectus cum producat ob singularem quandam aluminis modici, cum copiosiore sulphure mixtionem, ijs pariter summopere prodest, qui ob intestinorum, atque stomachi & hypochondriorum imbecillitatem, frigiditatemque colicis, alijsque abdominis cruciatibus vexari consueuerunt. Iam uero balneum quod uocant sanorum omnibus infirmius est, & quia solis vaporibus sulphuris calescit, minimumq; aluminis, & ferri participat, vix vllam egregiam facultatem possidet, sed tanquam parum a dulci

dulci & potabili aqua diſtans illius inſtar a ſanis vſurpatur, & ſi quicquam ualet, potius in refrigerando, quam in ulla alia re facienda uires aliquas oſtendIt, idque non tantum de lauacro, quantum etiam de potu ſcaturiginis intelligere oportet, quam refrigerare renes, & iecur perſpectum eſt. Atque hac ſunt in vniuerſum vires, ac facultates balnei, ſeu balneorum ad montem S. Iuliani poſitorum. Quorũ ſingulos admirabiles effectus, qui quotidianis experimentis non abſque hominũ ſtupore obſeruantur ſi ſigillatim recenſere vellem, nimis graue, & forſan aliqua ſuſpicione infectum opus aggrederer.

Vtrum morbo gallico ſanando praedictae aquae conferant. Cap. VII.

INTER alios praedictarum aquarum effectus admirabiles putant nonnulli hanc non eſſe exiguuam, quod gallicã luem extinguant, idque multorum experientia comprobare nituntur, qui cum eo foediſſimo tabo inquinati eſſent, poſt huius balnei vſum conualuerunt. Ceterum quia hactenus ab omnibus ferè creditũ eſt eum habentibus, atque etiam illis, qui olim gallico morbo ſunt defuncti non modo nil conferre, uerumetiam pernicioſiſſimum eſſe cuiuſlibet aquae thermalis vſum; ad hunc locum pertinere videtur vt paulisper diſcurramus an uera ſit haec vulgaris ſententia, qua diffinitum videtur affectiones gallicas potius fieri immaniores, quam blandiores ab aquis ſponte naſcentibus; hoc porro determinato conſequenter diſcutietur an aquae Piſanae praedictae ſint huiuſmodi uirtute, vt poſſint prodeſſe, uel ſaltem non obeſſe illis, quibus ulla inſint morbi gallici veſtigia. Qui enim exiſtimant damnoſiſſimum eſſe in curanda hac lue balnearum thermalium uſum non uidentur ulla alia ratione duci, quàm pura experientia, quaſi uero quicunque infecti hoc tabo ad thermas acceſſerint, uel perierint, uel ſaltẽ in grauiſſima pericula inciderint, praeterquã quod ſiue lauentur, ſiue potent qui thermalibus aquis utũtur, multo diuerſam viuendi rationem poſtulare uidentur quã qui curationem perfectam luis gallicae aggrediuntur, nempe quod illi ſolis exſiccantibus tractentur, Thermae uero humectent ſaltem actu, ſi non potẽtia. Aliud poteſt hiſce adijci, quod ſiue ferreae, & aluminoſae ſint, cutim condenſant extrinſecus adhibitae, ob idq; gallicis, quibus opus eſt ſudore, non parum obſunt. Siue ſint ſulphureae, aut ſalſae, & nitroſae eas ſcibit Auicen. tract. 4. de remo. noc. capiti nocere, oculis, cauſſare catharrum, lipitudinem, & ſenſuum turbationem, quae omnia in gallica ſuſpicione maxime ſunt formidanda. Ego uero quantum pertinet ad experientiam uſq; adeo ſuapte natura contumax & ferus eſt morbus gallicus, ut reſpuat cuncta etiam accommodata, atque efficacia auxilia, & quod tribui deberet prauitati affectus ſaepe numero adſcribitur praeſidijs cum ratione vſurpatis. Nam fieri poteſt, ut quiſpiã, aut complures portaeſi tum grauitatis morbi, tum longitudinis curationes ſeſe ad thermas, tanquam ad triarios contulerint, a quibus cum nequiuerint ob affectus magnitudinem ullam utilitatẽ acquirere, quaſi quaerentes immeritas balnearum aquas damnare maluerunt, quàm morbum ipſum accuſare, atque hinc factum eſt vt ob multorum querelas ipſis thermis infamia ſit comparata, quamquã ſi experientiis, quoque credere hac in re aequum eſt, non deſunt qui infecti gallico tabo aquarum thermalium uſu ſeſe mirifice leuatos atteſtentur & ipſi cum non ita pridem Genuam ad curandum virum illuſtriſſimum Ioannem Baptiſtam Imperialem accerſitus eſsem Excellentiſſimum atq; Illuſtriſſimum Ioannem Andream Doriam Principem prudentiſſimum ſaepius alloqui mihi contigit a quo intellexi eum olim gallico morbo captũ, nullis remedijs potuiſſe efficere, vt qui ex ipſo naſcebantur filij ſuperuiuerent, donec ipſe & vxor ad thermas Lucenſes aegreſſi ipſarum vſu non modo meliorem ſanitatem fuerunt adepti, verum etiam in poſterum filij omnes, qui ipſis nati ſunt, & ſuperuixerunt, & adhuc incolumes, uiuunt, & uigent. Nec valet thermas actu humectare ſecus quam requirit gallici curatio, quoniam etiam decocta ligni, ſalſae, cynae humectant actu, & tam ipſa fere

ſa fere

sa fere sola gallicum affectum debellare putantur. Quod porro adijcitur de nocumentis aquarum thermalium sunt quidē vniuersales illae noxae, quas non est difficile euitare, modo in ipsarum vsu recta illa adhibeatur ratio, quam prudentiae opus & in omnibus operationibus maximè necessariam iure fecit Aristoteles. Verum solida, vera, & irrefragabilis probandi remediorum naturas ratio ea semper medicis peritis visa est, quae capitur ab exquisita ipsius rerum naturae contemplatione hoc est ab ipsius morbi essentia cognita, atque perspectis praesidiorum adhibendorum facultatibus. Est uero natura, atque essentia morbi gallici eadem prope pesti, quam dicebat Gal. tertio in tertium Epid. haud esse aliquod morbi genus peculiare, sed quemlibet morbum esse pestem posse, modo publice grassetur, atque maiorem partem eorum quos corripit perdat; Sic dicimus morbū gallicum haud esse priuatam aliquam aegritudinis speciem, sed quemcunq; affectum posse gallicum fieri, modo concubitu cū infectis mulieribus apprehendatur, atq; tabum seu succum uirulētum & sordidū, cum crassitie & lentore habeat; & ut perspicue magis dicam, cuilibet intemperiei potest copulari morbus gallicus. Verumtamen coniungitur frequentissime omnium calidae & humidae iocinoris, atque renum, ut ostendunt vlcera, tumores, dolores saeuissimi, aliaque symptomata. Et quamquam res sese hunc in modū habeat, haud tamen forma, & character ipsius morbi gallici est ipsum intemperamentum quodcunque sit, sed materia, seu tabus quidam teter, & perniciosus, qui coitu per spiritus naturales ipsis renibus, & potissimum iocinori communicatus, ibi domicilium, & sedem sibi facit, unde postmodum non tantum ob sui crassitiem, atq; tenacitatem difficillime eliditur, verumetiam contaminans ipsum sanguinē, spiritusq; naturales, efficit vt ij per vniuersum corpus, praesertim ad caput, genitalia, ac periostias distributi ea membra insigniter laedant, ac perniciosissime & pertinacissime afficiant, prout scilicet paruū illud sordidae materiae uirus magis uel minus copiosum, foedum, atque tenax est. Rem autem sic se habere declarant, vt dixi, periostiorum acerbi, & insuperabiles cruciatus oris, capitis, & pudendorum vlcera, tumoresq; nec non inuolūtaria & frequens seminis impuri, & uitiosi excretio, quae cuncta aliunde non oriuntur, quàm a pessima materia uniuersum corporis temperamentum euertente, & inquinante. Ergo aduersus huiusmodi impurissimam labem ita est contendendum, ut in primis virulenta materia penitus e membris, ac uisceribus elidatur, deinde ut intemperamenta iocinoris, & renum corrigantur. Aduersus materiā opus est remedijs detergentibus, & maxime exsiccātibus, quia enim materia effectrix humida & lenta est, oportet eam consumere detergentibus & exsiccantibus, nō quidem purgatorijs tantum, sed potissimum sudorificis, quippe quae attenuantia, detergentia & exsiccantia succum illum turpem membris adhaerentem uincere & consumere possunt. Contra uero ipsas intemperies contrarijs auxilijs certandum est, ita tamen ut cogitationes omnes in materiam consumendam praecipue dirigantur, secundo autem loco de ipsis intemperamentis finiendis deliberetur, atque rei huic attestatur ipsamet curatio, quandoquidem uidemus plerunq; morbum gallicum superari decoctis calidis, & sudorificis, etiam si iecur & renes magnopere ferueant, quod sane minime eueniret, nisi uera ipsius morbi natura potius in succo tetro, & virulento, quam in ulla intemperie esset collocata. Habita itaque uera gallicae luis natura, modo superest uideamus quae sit uniuscuiusq; thermalis aquae potentia, & demū quae Pisanarum aquarū naturalis commixtio. Etenim aquas omnes spōte nascētes vim exsiccātem habere ita usu, & ueterū, atq; recentiorum scriptorum authoritatibus compertū est, ut neminē ulla ex parte dubitare putem, illud bene uerū est in hac exsiccandi potentia non exiguum discrimen obseruari, quoniā in aliquibus maior, in aliquibus minor probatur. Et interdum calori, interdum tepori, nonnunquā etiam frigori copulatur, sed & aliud huic accedit quoddam non exigui momenti, quod praeter communem exsiccandi facultatem, quadam etiam arcana potentia praeditae sunt, merito cuius abditis

etiam aegritudinibus posse succurrere videntur, Arist. n. 24. probl. 18. quaerens, cur thermae appellatae sint diuinae & sacrae, inquit esse, quia sulphure & fulmine constant, quasi uero gentes non alia ratione vocarent eas sacras, quam ob secretos, quos producunt effectus, ut non modo, quia exsiccant, possint conuenire laborantibus gallico, verumetiam quia vim curandi diuersos morbos abditam habeant, cuiusmodi conuenire simili aegritudini satis docet guaiacum, quod nō tam facultate exsiccatoria profligare luem gallicam compertum est, quam ob uim secretam, merito cuius longo usu obseruatum est illam euincere, quae si non esset, haud facile comprehenderetur, cur cum id satis egregre calefaciat, nihil minus tam corpora calida, quam frigida iuuat, modo tabo gallico infecta sint, atque ab eo cetera mala proficiscantur. Accedit his aquas thermales, ut ex Oribasio, & Auicen. & experientia constat omnibus symptomatibus, quae gallicum morbum comitantur, mirabiliter succurrere. Etenim nitrosae, & sulphureae, cuiusmodi sunt complures neruorum, artuumque dolores finiunt, ulcera omnia, cutaneosque affectus, tumores, & durities superuacaneasque uniuscuiusque membri humiditates curant. Aluminosae uero, & ferreae intemperamenta uiscerum calida emendant, stomacum confirmant, laxatasque partes exsiccant, & corroborāt, & licet cutim condensare videantur id tamen parum praestant, plusque iuuamentum ex alijs facultatibus, quàm ex ea nocumentum acquiritur. Ceterum salsae similiter exsiccant, aluum citant, cutim ab omni illuuie depurant, & quamquam Hippocrates referat nonnullos ex vsu aquae marinae in pruritum, & scabiē incidisse, eosque in libro de aer. aq. lo. damnet, qui propter imperitiam putant aquas salsas aluum soluere, nihilominus tamen, ut scribit Auicen. tract. tertio. lib. de remed. nocumen. id intelligendum est de corporibus haud rectè praeparatis & prauis humoribus plenis, quae irritata & ueluti condensata a salsa aqua, si prurítu careant, illum incurrant. Quemadmodum recte intelligendum est Hippocratem ubi negat salsas aquas aluum soluere, si quidem id faciunt in pauca quantitate sumptae, & inter alimenta potius, quam pro medicamento usurpatae cuiusmodi loquitur sapientissimus senex, ubi dicit esse crudas, nec coqui posse, ob idque potius adstringere, quam eliquare aluum. Porro aquas Pisanas etiam ipsas exsiccare morbi humidi, quos egregie superant, clarissime testantur, ut ob id gallici curationi potius suffragari, quam obesse posse uideantur, atque eo maxime, quoniam cunctis facultibus, quas ferreis sulphuris, nitrosis, & aluminosis inesse probauimus, pollent. Certe complures vetustissimo gallico tentati ab his balneis recesserunt absque ullo nocumento. Aliquos etiam relatum est singulare beneficium recepisse, praesertim qui pessimis ulceribus scatebant. At quod (ut prædicant aliqui) peculiarem aduersus similes affectiones virtutem possideant, easq; promiscue, & integre sanent, nec obseruaui, nec cur id credere debeamus, facile intueor. Itaque sicuti popularem illā opinionē falsam puto, quae passim aquas thermales gallicis magnopere nocere, illisque interdici debere asseret, ita posse interdum nocere, uel iuuare non dubito, atque tunc potissimum cum gallico alij affectus coniunguntur, qui thermarum calidarum administrationem, aut requirūt, aut respuunt.

An necessarium sit corpus purgare antequam Pisanae aquae adhibeantur. Cap. VIII.

SVNT qui hasse thermas ob miros effectus, quos in egenis, & miserrimis hominibus intuentur, existimant, haud ulla praeparatione in ipsarum usu opus esse, alioqui cur (dicunt,) pauperes, qui absque vlla corporis purgatione feliciter a saeuissimis, & contumacissimis aegritudinibus harum thermarum usu uindicantur, possent vllam utilitatem consequi, si necessaria esset tā exquisita praeparatio? Quibus tamen respondendum est, quod apud Celsum scriptum reperitur, interdum etiam temeritatem prodesse, neq; tamen propterea prudentiam & rectam operan-

operandi rationem omitti debere, quippe cum multo plures illi sint, qui recte praeparati ad thermas accedētes cito & tuto liberantur, quàm qui imprudenter & impuris humoribus repleti sese remedijs magnis & potentissimis committunt. Etenim sicuti fatui hominis est in vas aliquod puram aquam immittere, nisi prius lutulentam extrahas, pari pacto vanum, atq; inutile habetur corporibus impuris adhibere aquas thermales, aliud ne graue & generosum auxilium nisi prius humores praui, aliaq; profectū medicamentorum impedientia auferātur, corporaq; suscipiendis ijs idonea, atq; parata reddātur. Nam qui rectè, & cum fructu thermalibus aquis, aut alijs praesidijs uti cupiūt, aliqua ante, aliqua post, aliqua ī ipsomet vsu obseruare, ac peragere debent. Ante etiam, atq; etiā curare oportet, vt corpus diligenter, tum venae sectionē, si exigit affectus, tum purgante medicamento praecedentibus debitis praeparationibus euacuetur; nisi enim haec fiant periculum imminet, ne aqua intro assumenda cū detrimento ingenti retineatur, neue, si extra administranda sit, tetri humores totius corporis in uenas & corporis ambitum rapti, aut morbos curandos augeant, aut alios multo deteriores proferant. Id tamē non diffitear interdum aliquos ob egestatem, haud posse purgationum expensas, & moras sustinere, quo in cusa sat erit saltem ipsismet aquis Tetutianis alijsve aluum potenter cientibus duobus, tribusue diebus vtantur, priusquam sese lauent, aut aquas Pisanas pro visceribus temperandis, & corroborandis bibant. In ipsomet thermarum usu multa quoque sunt, quae facere necesse est illis, qui cum fructu balnearū aquis vti expetūt, atq: haec cum a plerisq; harum scriptoribus egregie satis, atque diserte tradita habeantur, nunc sufficiat nonnulla ad memoriam summatim reuocare. In primis aeris inclementiam omnem vitare praestat, atque in somno, & vigilia, nec non tam animi, quàm corporis motibus ita sese gerere, vt nullus error committatur, quandoquidem vbi corpora uehementibus remedij actionibus exagitata, ac penè fracta sunt, nisi in magna custodia teneantur atque a diurno somno, tristibusque cogitationibus, & nimijs curis arceantur, plane magis consternantur, nec ullam utilitatem ex medicatione percipere ualent. Idem statuendum est de alijs rebus non naturalibus vocatis praesertim uero de cibo, atque potu, qui siue sint plures, aut pauciores, quam conueniat, siue naturae deterioris, seu importuno tempore sumantur, uix credi potest quot, & quae damna sequantur. Dum extrinsecus balnea administrare oportet, illud passim a cunctis obseruari solet, vt ieiuno corpore, priusque sputis foecibus, atque urinis emundato adhibeantur, sic enim natura excrementorum mole exonerata multo facilius praesidium recipit, receptumq; in vtilitatem corporis, & morbi expulsionem deducit: ueluti econtra ubi excrementa in corpore remanent, praeterquā quod illud magis aggrauant, efficiunt quoque uel ut impediatur, uel saltem ne leuiter (ut dicet) feratur medicamenti operatio: Dum uero intus aqua thermalis est capienda, consueuerunt plerique medici praecipere, ut incipiatur a modica mensura, deinde singula die augeatur donec ad eam deueniatur, qua maiorem stomacus nequeat sustinere, & Archigenes apud Aetium lib. 11. cap. 30. hoc primus percepisse uidetur. Non desunt quoque iubentes ut statim ambuletur, nec cibus capiatur priusquam tota aqua ab intestinis & vesica exierit, uel saltem stomacum, & priora vāsa reliquerit, quod potissimum cognoscitur leuitate & demissione totius abdominis, nec non urinae coloris mutatione, quando scilicet ex aquosa in flauum, aut saltem subflauum colorem mutatur. Ego autem haud quāquam perpetuas huiusmodi regulas esse puto, & quod pertinet ad mensuram in debilibus stomacis, & multum bibere non assuetis consilium Archigenis probo; at si quispiam ualidus, & multum potare assuetus naturales aquas bibere debeat statim a magna mensura inchoare licebit, in eaque perdurare. Sic enim promptius exit, quo plus eius sumitur, ut de albo Elleboro dicebat Plinius. Quo uero ad motum, si nimius sit, non modo corpus aequo plus incalescit, & perturbatur, uerum etiam aqua a cursu per iecur, renes, & alia uiscera in

A corporis ambitum abducitur, vt copiosi qui inde sequuntur sudores manifeste ostendunt. Quare magis laudo, vt post sumptam aquam bene, abdomine tuto, & calente sedeatur, vel si incedendum est, id molliter, & blāde fiat. Nam corpore quieto, & calido sic conseruato uasa patentiora redduntur, naturaq; tota ipsi remedio associata, neq; alio inclinata illius efficaciam & operationem mirum in modum adiuuat. Quod vero spectat ad alendi tēpus, plerique consueuerunt largius mane B nutriri, vespere parcius, quo scilicet mane sequenti venter magis inanis ab aqua assumenda reperiatur. Ipse experientijs compluribus obseruaui vtilius atque securius fore, si mane parum edatur, vespere paullo liberalius, atq; tēpestiuius; quis enim non videt, stomacum sumpta aqua longe lateq; distensum insigniter hebetari? propterea q; onus alimenti copiosi neque ferre posse, neq; si ferat concoquere, C vt conuenit? Vnde si sedato ventriculi tumultu modicus cibus sumatur, praeterquam quod leuiter a stomaco sustinetur, futuro etiam copiosiori recipiendo, & cōficiendo aptior valde redditur, neq; metuendum est, nec haec cibandi ratio incommodet matutinae sumptioni aquae, quoniam si maturius solito sumatur, consequenter multum temporis inter ipsum, & sequentem aquam ponitur, sicq; & noctis, & lōgioris temporis beneficio cibus D etiam copiosior belle elaboratus, atq; distributus nullum incommodum parit. Atque sic alendos, qui potant aquam thermalem sentio; Eorum uero qui immersione aut lotione ipsarum usuri sunt, aliquātisper diuersa ratio est, si quidem hi mane quidem temperate prādere debent, nec nisi quatuor post horas sese lauare, vt possit stomaco cocto omne detrimētum euitari. Ad vespere magis edēdum est, quod ventriculus robustior sit ad coquendum, E & si mane cruditatis suspicio est, tantisper differendum donec omnis cruditas desinat, nec lauandum priusquam aliqua fiat ambulatio. Haec sunt cunctis thermis vsurpandis communia praecepta, quae in Pisanarum quoque aquarum, administratione recta cur non debeant obseruari nequeo intelligere.

De Balneo ad Aquas. Cap. IX.

ETSI institutum meum fuerit, de ijs tantum agri Pisani balneis tractare, quae prope mōtem Sancti Iuliani sponte nascuntur, quaeque olim ferè abolita, aut saltem parum vsitata, nunc pristinam existimationem recuperare incipiunt; attamen quaedam etiam de alio celeberrimo Aquarum cognomentum adepto postulat quaedam ratio, vt dicamus. Balneū ergo istud (vt dicunt omnes) quod pertinet ad claritatem, & leuitatem nō modo vix differt quicquā ab aquae tepidae lauacro, uerumetiam si effectus considerentur, qui varij, & admirabiles sunt, praesertim in exsiccandis vlceribus omnibus cutaneis, nec non in refrigerandis renibus, & iocinore, negari non potest, quin aut uapores, aut etiam succum aliquem admixtum habeat, qui ui exsiccandi citra calefactionem polleat. Vtrum autem ij sint ferrei, & aluminosi, non uidetur ita compertum; certe sulphure non carere illud persuadet, quod aquae istae calentes prodeant, calescere uero aquas intra telluris penetralia sine sulphure, aut bitumine, quae sunt corpora inflāmabilia, sicut & linteamina colore flauo tingere, vt faciunt, sine sulphuris, ochrae similisve in materiae mixtione, haud quamquam Aristoteli, & rationi consonat; quemadmodum videtur, non ita uero simile, vt a ferea materia, vel aluminosa alioquin dura, & difficiliter solubili, uapores educantur qui aquae permixti facultatem solam absq; vlla alia coloris, saporis, tactus qualitatē ipsi impartiant. At de hoc nihil amplius disputandum est, quandoquidem aquae thermales potius usu, & experientia, quàm ratione intelliguntur, iudicanturq;. Experientia vero quotidiana monstrat uix ullū aliud aquarum genus imuenire, quod aeque calida uiscera attēperet cutaneas humiditates consumat, partesq; exsiccatas corroboret; praeterquā quod corpora nimiū gracilia, & insigniter emaciata reficit, ac (ut uerbo Tertulliani loquar) recorporat. Quod aūt hmōi aquae inutiles iudicētur, aut saltē nō adeo utiles

quando

quando ob frequẽtes pluuias menſis Mar
tij, & Aprilis turbantur, id planè cum re-
liquis commune puto, quae in non admo
dum profundis partibus,ſed prope ſuper-
ficiem ſcaturiunt, labunturque, Author
enim grauiſſimus Seneca tertio quaeſt.
natur.cap.ſeptimo,teſtatur aquas pluuias
nõ vltra decem pedes penetrare terram,
quae res vera ſi eſt, illud quoque fit ueri-
ſimile,non poſſe aquas thermales vllis plu
uijs contaminari, niſi quae prope ſuperfi-
ciem, aut ſaltem non vltra decem pedes
& fontem, & curſum habent, quo pariter
contingit, vt Balneum ad aquas minimè
poſſit ferro,& alumine multum permiſce-
ri, nempe quae obſeruantur in profundis
montium partibus produci ; quinimo ſi
ſpectemus facultates, & nocumẽta aquae
ferreae, & aluminoſae ſcriptis tradita ab
Auic.confert aſthmati, & tamen ſcribunt
omnes balneum ad aquas mirum in mo-
dum cunctis pectoris, & anhelitus aegri-
tudinibus nocere. Sed vtcumque ſit,ex-
perimenta quotidiana docent, hoc quo-
que balneum ſingulares condiciones ha-
bere,quibus merito à compluribus cuiuſ-
que ordinis, & dignitatis hominibus fre-
quentatur, aegrotantib.inſigne ſolatium,
& beneficium praeſtat.

De Arni fluminis lauacro. Cap. X.

INTER alias vetuſtiſſimas He
truſcae gẽtis,maximè verò Flo
rentiae conſuetudines, ea eſt;
vt magnorum aeſtuũ tempore
omnis penè ſexus, aetas, atque ordo Arni
fluuium lauãdi ſtudio ſubeant nudi, ibiq;
alij plus,alij minus,alij pacatè,alij tumul-
tuosè aut natantes, aut quieti manẽtes ſe-
ſe oblectent. Et quamquam vero ſimile vi
deatur primis illis tẽporib. (quod in gym
naſticae primo lib. diximus de Tyberi fa
ctitaſſe Romano) hoſcae populos aliqua
neceſſitate Arni lauacro vti cepiſſe, ſ. vel
eluendarũ ſordium, ex quotidianis exer-
citationib. contractarũ gratia,vel ob alte
ram ſimilem neceſſitatẽ; nihilominus ae-
quum eſt exiſtimare,quod ita facerẽt ferè
coacti,poſt paullatim coepiſſent agere de
liciarum, atq; nitoris, & voluptatis cauſſa
quemadmodũ non eſt pariter alienũ à ra-
tione quod vt Graeci,& Romani primum

A vſi ſunt Balneis ob quotidianas neceſſita-
tes, ob vitae blãdimenta,vnde poſtmodũ,
& medici ea ad ſanitatis vſum traxerint,
ſic & Florentini poſtquã ipſos Balnea de-
fecerunt, quae in eorũ vrbe cõplura fuiſ-
ſe conſtans quaſi per manus ſama tradita
eſt; ad fluuialis aquae immerſiones fre-
quentandas ſeſe conferrent,non tantũ ob
placiditatẽ, atq; mundiciem, quãtum ob
valetudinem conſeruandã, variasq; cor-
poris indiſpoſitiones vel tollendas, vel ſal
B tem demulcendas, ceterũ quia vt fere in
omnib.contingit, quae poſſunt eſſe alicui
vtilia in malũ vſum conuerſa efficere non
parũ queunt, ad hunc locũ pertinere exi-
ſtimaui poſtquã Balneis Piſanis finem im-
poſui,nõnulla quoque adijcere de aquae
Arni Balneo, & eò magis, quod tametſi
vrbs Piſarum, vt in ſuo Itinerario narrat
Rutilius Numantianus,& ante ipſum Stra
bo lib.quinto, & Plin.lib.tertio, cap.ter-
C tio, ita olim eſſet collocata vt veluti quan
dam inſulae imaginẽ referret inter ipſum
Arnum atq; Auſerem,hodie populari vo-
cabulo Serchium nuncupatũ (quem Au-
ſerem, ut obiter hoc adijciam alij Aeſarẽ
& conuenientiori forſan vocabulo vocãt,
quando certum eſt, Aeſar lingua antiqua
illa Hetruſca Deum ſignificaſſe, & pro-
pterea, quod narrat Sueton. in Octauio,
prima littera inſcriptionis Caeſaris Augu
ſti fulmine adempta eius mortẽ intra cen
D tum dies, eiusq; in Deos relationem mox
futuram,fuit ab auguribus reſponſum)ta-
men Ioannis Boccacij tempeſtate, atque
etiam multo ante ab ipſo Arno qui fluit
medius ipſa vrbs Piſarum ſecabatur quẽ-
admodum hiſce temporibus & ipſa Flo-
rentia, ex quo ambabus iſtis ciuitatibus
videtur communis eſſe poſſe, & vſus,& be
neficium huius aquae,cuius equidem ad-
miniſtrandae rationem rectam & idonea
commoda, quantũ ſpectat ad medicum,
E prius quàm aggrediar indicare;oportunũ
erit nonnulla breuiter de Arni ortu, atq;
natura in medium afferre. Arnum itaque
à dextro Apennini montis latere,& ab eo
praeſertim loco, qui hodie Falterona vo-
catur, oriri perque confragroſa valliũ ver
ſus occidẽtem praeterfluere compertum
vnicuiq; eſt. Vtrum uerò initio ſit πολὺς.i.
multus, ut reperitur apud Straboнẽ loco
citato in hoc à Petro Victorio ſaeculi no-
ſtri

stri splendidissimo iubare damnatum; an verò paucus, vt rei ipsius natura, auctoritas Boccacij, necnon & ipsa experientia docent; res digna esset discussione. Prorsus ego ipse cum persuasum habeam omnia flumina initio suo exigua esse, idque de Arno compertissimum haberi intelligant omnes, non possum existimare, aut rerum naturam à tẽpore Strabonis esse mutatam, vel eum ita coecutiuisse; vt adeò insigne mendacium contra omnem rationem, omnemq; experientiam prompserit, quapropter locum illum ita intelligendum esse arbitror, tanquàm uox illa ἐξ Ἀῤῥητίῳ non significet montes, locumve vnde primum inchoat Arni fluxus, sed ipsam cãpestrem Arretinam planitiem, per quam etiam num copiosus fertur, & ex qua multus fluens in tres postea alueos discinditur. quamquam scio, eruditissimis viris magis placuisse loco πολὺς, πόλεος, vel πόλεως legere: perinde ac si dixerit Strabo, ex vrbe Arretina Arnum efferri non totũ, sed in tres diuisum partes, quod tamen solum eo tempore verum esse potuit. Nunc verò aliter cum vno tantum decurrat alueo. Cum igitur Arnus antequam a proprio fonte Arretium perueniat, multas regiones praeterlabatur, diuersasq; variorũ fluminum aquas suscipiat, quemadmodũ praeceteris egregiè monstrat in sua historia Ioannes Villanus, & qui Italiae fecit descriptionẽ Leander Albertus, quì fieri potest, vt Strabo ubi dicit ἐξ Ἀῤῥητίου, ipsius fluminis initium, quod illi Victorius imputat, comprehendere voluerit, nec potius senserit ex Arretio, quando alijs fluuijs, s. Archiano, Pistilioneq; nunc ita uocatis, alijs item riuis intumescit, fluere. Effertur itaque Arnus, quem Virgilius Poeta Sarnum appellat à cõpluribus aquis auctus, & non longe ab Arretio, & Iancisa Francisci Petrarchae patria agrum Florentinum ingrediẽs per quae saxa satis amplo, nec tamẽ profundo alueo Florentiae medium pariter, & Pisarum praeterlabens in mare Tyrrhenum sese effundit. Ab hoc igitur ipsius fluminis ortu atque cursu vnicuique satis potest esse manifestũ aquam Arni aestiuo tempore, tum quia nullis prauis aquis contaminatur, tum quia aperto alueo per saxa superficietenus prope percurrens egregiè excoquitur à Sole, effici ac reddi tactu blandissimo, colore splendidissimo, gustui non insuauem, substantia puram, proptereaq; salubribus piscibus alendis valde accommodatam, ob quam bonitatem spectatam cũctis, & probatam haud mirum est, si incolae, atq; etiam peregrini eiusmodi aquae probitate, & placiditate capti, aestiuis ac feruidissimis diebus ipsi sese immergant, non tantum ad nitorem, atque mollitiem carnibus comparandam, verum etiam ad aestiuum calorem, & incendium remittendum, sitim placandam, atque uarias affectiones praeter naturales si non penitus curandas, saltem non parum mitigandas, & certè mirũ est, tantam esse huius aquae turpitudinum, quae aestate contrahuntur, effugatio. Plutarchus enim primo sympos. 11. scribit Homerum ideo fecisse Nausicaam non in mari, quod erat sibi proximum, sed in fluuio vestes lauantem, quoniam ut etiam Arist. in probl. scripsit, aqua marina crassior, grauior, & impenetrabilior est, fluuialis autem facile in vestes sua tenuitate penetrat, rursumque perfluens magis quàm marina maculas eluit. Vnde cum Arni aqua sit aliarum pene cunctarum tenuissima, ac limpidissima, certè in sordib. à corpore detergendis plurimũ ualere nequaquam dubitandum est. Quartus finis, & postremus fuit sanitatis vel conseruatio, vel saltem in aliquibus partibus recuperatio. Siquidem ubi iecur feruet, ubi renes ardent, mictusq; aliqua molestia infestat, similiter ubi cutis arida, ac pustulis scabie prurituve deturpata est, admirabilem opem praestare huiusce amoenissimi fluuij lotionem quotidiana experimenta docent, nec absque ratione, quoniã praeterquam quod (vt dixi) sua tenuitate intima corporis facile illabitus, teporeque ac blanda humiditate exsiccatas & incensas partes humectat, ac refrigerat, motum etiam suauissimum cõiunctum habet quo illa facilius penetrat, humoremq; ad internas partes peruehit, atq; affigit; Neque hoc vllo pacto inficiari licet; quia ipsamet vrina tum copiosa, tum aquosa, quae à cũctis quotidie eijcitur satis certam fidem facere potest, eam intimas corporis regiones placidissimè penetrare: & ipse testari possum anno primo quo Pisis publicè legendi munere fungebar, morbo nephri-

tico me fuisse grauiter excruciatum, ac
calculi tandem eiectione omnẽ morbum
expulisse, cumque magnopere metuerem
ne (quod saepenumero contingit) mor-
bus reuerteretur, quotannis huiusce flu-
minis lauacro singulari quadam delecta-
tione vsus Dei gratia, hactenus ab ea ae-
gritudine me praeseruaui; quod quoque
innumeris alijs contigisse compertissimũ
habeo, & quod aliqui putant commodè
non potest, nisi prius sciatur, ob aliquam
renum vel iocinoris, aut cutis calidam, &
siccam affectionem flumen adhibeatur,
an potius ob voluptatem, ac delicias; hoc
postremum si sit, parum refert, an in pur-
gato corpore quis in aqua fluminis sese la
uet atque natet, quandoquidem tanta est
illius blanditiꝰes, vt nullum magnum de-
trimentum afferat, modo in reliquis nul-
lus ingens excessus committatur. Verum
si Arni aqua propter aliquã affectionem
praedictarum partium, aut etiam propter
aliquam cutis intemperiem vlcusve vsur-
panda est; planè quanto magis erit cor-
pus purum, & ab ijs humoribus, qui intem
periem fouent depuratum, eò securior,
atque fructuosior erit illius vsus, in quo pa
riter est illud aduertendum, quòd qui isto
remedio vti cupiunt, ob cutem curãdam,
debent in aqua quietè potius manere,
quàm sese agitare, atque modo dorsum,
modo anticam partem, modo latera ad-
uersus fluminis cursum vertere, sic enim
corpus vniuersum vicissim ab aqua con-
tractatum, & percussum maiorem vtilita-
tem percipit; contrà vbi uel renes vel ie-
cur refrigerari optant, semper parte ipsa
affecta cursum aquae excipere debent,
quò maior illapsu illo blando penetratio,
maiorq; actio addatur ipsi remedio. Lo-
cus vmbra contectus, sed perspiratus & a-
pertus, cunctis alijs praeferendus est. At
is si haberi non possit, leui aliquo tegu-
mento caput à radijs solarib. tutari opor-
tet, cum enim diebus, vt plurimum cani-
cularibus fluuiorum lauacra in vsum tra-
hantur; quam possint tunc radij solares ca
pita incendere fluxionibusque, & alijs ce-
rebri aegritudinibus inducendis confer-
re, nemo est qui ignoret, pauci, qui non
experiantur. Illud similiter cauere opor-
tet ne quando in loco, & tempore vehe-
mentibus vẽtis perflatis huiuscemodi la-
A uationes exerceantur; nam corpora sub-
tilitatem ac penetrandi uim, vt & in ipso
natatu, & post etiã exitum à flumine, non
modo multum vrinae dimittatur, sed etiã
quidquid dimittitur videatur esse pura
ac puta aqua, id quod singularis, & egre-
giae ipsius penetrandi facultatis certum
esse argumentum, & indicium potest: Nec
omiserim quid sit quod aliqui Arnum ra-
pacissimum fluuium (quod & recitat Le-
B xicographus Latinus) vocarint. Sanè sa-
tis percipere nequeo, nisi eum ita illi vo-
cent, dum ex pluuiarũ multitudine inun-
dat, alioquin eius aqua tenuis, & blanda
semper labitur.

Ad quid aqua Arni conferat. Cap. XI.

ETSI ad delectandum solum
in aqua Arni natatum esse in-
C troductum videri possit. Atta-
men vt ego puto, praeter volu
ptatem, etiam alios fines esse secutos vete
res illos Florentinos haud dubito. Primus
fuit communissimus ad vitae humanae se-
curitatem quandam adipiscendam pro-
positus. cum enim homines saepenumero
per orbem vagantes in varia accidentia
incurrant, vt ab aquis iter facere impe-
diantur, in fluminave, aut etiam ipsi mare
praecipitati, nisi natare sciant magnope-
D rè periclitẽtur, ne demersi vitam perdant
ob id primis illis temporibus, nihil magis
studebant homines quàm litteras, & na-
tare scire ac nullũ fere maius opprobriũ
alicui poterat imputari quàm quod neq;
litteras, neq; natare didicisset. Et Augu-
stum narrat Suetonius proprios nepotes
ipsummet natandi artẽ docere cõsueuisse.
Alter finis fuit ipsa delectatio, & tranquil
litas: Nam aestate, & praesertim diebus
canicularibus corpora admodũ torrida,
E aestuantia, ac siticulosa cõperiuntur, qui-
bus humectandis, ac refrigerandis nihil
efficacius, nihil iucundius, & ad sitim pla-
candam, ac somnum conciliandũ aptius
aquae fluuialis Arni lauacro inueniri po-
test: Bruta vbi sub aere feruido, aut alia
ratione inceduntur, naturae quodam im-
petu in flumina ruunt, quasi edocta sint ad
vitãdam omnem molestiam, natationem
in fluuijs esse potentissimam. Tertius finis
fuit

fuit sordium, sudorum, aliarumque istius amoenissimi fluminis aquam famem excitare graciles pinguefacere, ac biliosis febribus, alijsq; malis obnoxios praeseruare, haudquaquam est à ratione alienum, siquidem sublata iocinoris intemperie, calida, & sicca, vnde & inappetentia, & macies, & morbi biliosi oriuntur, consequens est recuperari famem, tolli extenuationem, simulq; segetem omnem biliosis morbis surripi.

Vtrum in vsu lauacri Arni sit vlla ratio adhibenda. Cap. XII.

OMNEM actionem prudentia, quae est recta operandi ratio gubernandi ad optatum finem perduci Arist. in Ethicis clarissimè perhibuit; ex quo haudquaquam videtur ambigendum quin & in lotione haec quae est proculdubio quaedã actio, sit quoque prudentia aliqua incedendum, hoc est debito tempore, modo, loco, & mensura lauandum. Et quãquam pleriq; coeco quodam impetu in flumen ferantur, qui tamen nullum detrimentum aut admodum exiguum incurrũt, nihilominus quia melius sit aliquam saltem rationem in ipsius vsu seruare minimè negare oportet. Et quod pertinet ad tempus laudare nequeo eos, qui statim, atque A cibum sumpserunt, aut paucas post horas sese aquis temerè immergunt, quoniam praeter turbationem, quam stomachus in multis percipit; fit etiam vt motu illo, & concussu, quem natantes edunt, cibi agitati haud belle coquantur, sed vapores in caput mittentes vertiginibus, alijsque malis occasionem euidentem praestent. Multo igitur vtilius atque iucundius habetur, si aut nisi perfectè cocto alimento, aut nisi prope coctionis ipsius consumationem, quod est quinque saltem horarum B à prandio spacium flumen quisque ingrediatur; loquor de his qui si non exactè valetudinem operam dare, saltẽ eam penitus negligere nolunt. Modus quis esse debeat, diffinire aquis currentibus dirarata, & relaxata à flatibus irruentibus absque negotio insigniter laedantur. Parum in aqua morari, paruam vtilitatem, aut iucunditatem afferre potest, sic quoque si diutius in ea quis maneat, nimium C relaxari atque mollescere corpora contingit; quare mediam quandam rationẽ inire decet, vt non minus hora, non plus duabus, vel ad summũ tribus horis inibi sistatur, vnde eos valde soleo dãnare, qui in flumine multũ tempus conterere, necnon potare, atq; esse delectantur, sicut etiã Seneca, & Plinius in eos inuehebantur, qui ob luxum in balneis die noctuq; morantes simul cibos & potus capiebant.

F I N I S.

S E R I E S C H A R T A R V M.

A B C D E.

Omnes sunt Terniones, praeter E, qui est Duernio.

VENETIIS, Apud Iuntas, M D XCVII.

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS

TRACTATVS DE VINO ET AQVA

EX PRAELECTIONIBVS BONONIENSIBVS

In lib. Hipp. de vict. rat. in morb. acut.

PROOEMIVM.

PRAECIPIEBAT Hippocrates panem calidissimum, & vinum, dari in doloribus capitis, ab inedia: quo loco dicebam, vinum commendari, non vt alimentum, sed vt vehiculum. Et quia huiusmodi sententia, non solum minimè recepta esse, verum etiam aliquibus παράδοξον *videbatur, idcirco eam, ni fallor, magnis demonstrationibus confirmare deliberaui; praesertim cum Galeni doctrinae omnino non refragari, atque multas praeclaras speculationes, & (quod maximè refert) in medicina facienda, non minus vtiles, quàm necessarias, ea semper continere mihi visa sit. Sunt autem loci proprij vnde huiusmodi rerum demonstrationes duci consueuerunt, duo potissimum* κριτήρια *vocata à Sexto Empirico, Hippocrate, Galeno, atque omnibus fere Graecis, nempe ipsa rei natura, necnon experientia. Quare & his ipse quoque praedictae sententiae veritatem demonstrare conabor.*

De natura & facultatibus vini. Caput Primum.

VT AVTEM quod promisi, praestem, utilitatique studiorũ uestrorum (quemadmodũ semper in more positũ habui) consulam, atq; haec disputatio à uobis rectè comprehendatur, primum uidere oportet, quid sit uinum, & quae sunt uini facultates. deinde diligentissimè examinabo, quid sit illud quod nutritur, quid sit nutrimentum, & quae sit fabrica uniuersa huius nutritionis. quibus firmiter constitutis, probabo uinum nullo pacto uerè nutrire.

Athenae. 2. diep. in principio.

Vinum Latinis, οἶνος dicitur Graecis. Vnde uerò ita dicatur, Plato, alijq; uiri grauissimi disputarunt. Sed quia disputatio de nominibus ad Medicum non pertinet, operaepraetium me facturum puto, si ad naturam vini contemplandam, mea nunc cõuertatur oratio, quae natura, haudquaquam semper a cõmunibus notionibus petenda est; nec a vulgatissimis rebus; neque

A a definitionibus, quae etiã olitoribus perspectae sunt (nam, vt Galenus ait, hic non est artificium scopus, nil omittere eorum quae idiotis cognita esse possunt, sed vtilia ad curationem proponere, saepeq; apponere, quae vulgares non cognoscũt, & cognitorum ipsis multa demere;) verum ab ijs sententijs quas breuiter rerum naturam complectentes nobis veteres sapiẽtes reliquerunt. Itaque Aristoteles docẽs quae sunt mixta ex genere aquae, propo-

Initio cõ. ad lib. de acut. Hip.

Quarto meteor. cap. 5.

B nit primo loco vinum, & ea quae aut exiguam, aut nullam omnino ὑπόστασιν seu subsidentiam habent, quasi vinum secundum suũ genus, nihil aliud sit, quàm ipsa aqua. Et Empedocles (vt narrat idem Aristoteles, & Plutarchus definiuit vinum aquam esse in ligno putrefactam. Vnde legitur apud Atheneũ, ἐκ τῶν ὑδάτων οἶνος φύεται, idest ex aquis vinum fit. Sed notare debetis tẽpore Hippocratis, atq; etiam Empedoclis (qui fuit parũ ante Hippocratem) appel-

Quarto topicor. in fine. ca. 6.

Plut. in q. nat. 2. probl. & 32.

Athen. 2. deipnos.

Plut. in q. nat. 2. q. & 32.

C latam fuisse coctionem σῆψιν, idest putrefactionem, & Hippocr. appellare solet ventriculum, vbi fit coctio, σηπτικόν, hoc est,

In lib.uariar.lect.1. cap.1. putrefactorium; quasi (quemadmodum olim fusius docuimus) Empedocles nihil
Aristot.4. Top.c.5. aliud uoluerit dicere, q̃ uinũ esse aquam in ligno vitis concoctã: nam sicuti ros, vbi decidit in eam arborem, quae appellatur ornus, concoquitur, & manna fit, atq; mel, nihil aliud est, quàm aqua cocta in arundine: haud secus debemus dicere, vinũ nihil
Locis citatis. aliud esse ex sententia Empedoclis & Aristotelis, quàm aquã in ligno vitis coctam, adeo vt liceat etiã nobis pronunciare esse succum vitis, vel sanguinẽ, vt in Genesi
Gen.c.49. Eccl.c.39. Clem. Alexan.2. paedag.cap.8. Gal. 3. de acut. tex. 20. habetur, & in Ecclesiast. & apud Clementem Alexandrinum. Sic etiã Gal. loquens de vino aquoso, quod Graeci ὀλιγόφορον vocant, vinũ, inquit, aquosum, leuissimã in ligno vitis habuisse transmutationem, & leuissimã elementi terrei permistionem: ita vt aqua sit, quae cũ paulum terreae calidaeq; substãtiae sumpserit, tũ leuissima in horũ commistione indiguerit cõfectione, contra quàm vinum vinosum. Sed quae sunt vini qualitates, illiusque facultates?
C
Hae sumuntur a genere, a forma, atq; a tota substãtia. A genere habet, quod potens sit maximè penetrare, & humidum actu. A forma verò, quod sit calidum. Et propterea vinum apud omnes dicitur esse potentia calidũ, humidum actu, & corpus pe-
Lib.2.de diaeta. netrabile. Hippocrates addit, ἔχει δὲ τι καὶ καθαρτικὸν ἀπὸ τῆς ὕλης, id est, habet & purgatorium quiddam à materia, sed quod nihil aliud est, quàm uis ea quae diuretica
D
appellatur: quia haec inter alias vini facultates, est vna minimè contemnenda. id enim habent vini potores, ut vrinam frequẽter, & copiosè reddant. Hae ergo sunt facultates vini, cũ a genere, tum a forma. A tota verò substantia vinum id habet, vt mentem offendat, ac inebriet. Siquidem
Arist.sect. 30.prob.1. Aristoteles demõstrasse videtur (latenter tamen) vinum laedere caput & animum, non quidem ob caliditatem, quia aromata etsi maximè caput tentent, vt dicebat
E
Hippoc.5. aph. li.28. aph. Plutar. li. de Isid. & Osir. Hippocrates; tamen hoc non agunt: sed ratione propriae substantiae. Et apud Plutarchum legimus vites ortas esse ex sanguine eorum, qui arma intulerũt Dijs ipsis, propterea que eos qui bibunt vinum, bibere sanguinem Deorum, atque statim mente priuari. Sed fabulae sunt. Fit hoc
Plat.lib.2. de legib. à proprietate substantiae ipsius vini. Et quod hoc sit verũ, videte Platonem, apud

A
quem dicit hospes Athen. ex aliorum sententia certè, non alia de causa, datum esse mortalibus vinum, quàm supplicij gratia, vt insaniant. Et primus effectus in Noe inuẽtore vini, fuit ebrietas, seu insania, quasi haec propria vini sit facultas. Qua de re etiam Carthaginenses legibus cauerunt, vt narrat Plato, ne quis seruus, aut aliquis è magistratu, vel miles, vinũ gustaret: quia Plat. li. 2. de leg. in fine.
existimarunt proprium vini esse, mentem laedere. Et quamquam id nec omne uinum, nec in omnibus faciat, haud tamen
B
ob hoc negandum, quin ab ipsius substantia huiusmodi effectus fluat: sicuti negandum est, verã ebrietatem esse illã dementationem, quam pleraque alia inducunt. Habetis igitur vinũ, quò ad facultates, esse facile permeabile, humidũ actu, & calefacere, quo ad proprietatẽ substantiae, mentem laedere. Sed priusquam ulterius progrediamur: eximendus quidam scrupulus circa penetrationem, quam si vinum nanciscitur à genere, hoc est ab aqua: uideretur haec suaptè natura penetrare debere, cum tamen apud Gal. & alios id ubique sit testatissimum aquam inertem potius in hypochondrijs firmari, ob idque non penetrare, ut ob hoc sola aqua haud sitim extinguat aeque, ac ubi uel acetũ (quod faciunt Rustici sub tritura) uel uini modi cum immiscetur: Ad quod respondetur aquam proculdubio illabi, ut docet experientia, & penetrare; ueruntamẽ id minus facit simplex, & cruda, quàm aliquo modo per coctionem aliamue praeparationem attenuata, ut ubi coquitur in uite nõ absque ratione fiat penetrantior; & aquã huiusmodi facultate pollere lucullenter satis docuit Arist. tertia probl. tertio, ubi tradens caussas ob quas uinum dilutum aqua magis inebriat quàm merũ primam ponit; quod dilutum fiat tenuius ab aqua, sicque magis penetret, & illabitur, quà pariter ratione tradit fieri, ut maculae factae à diluto quàm à mero difficilius eluãtur de qua re etiã inferius aliqua dicẽtur.

An vinum calefaciat. Cap. II.

CETERVM iam videndũ est, an vinũ sit calidũ. Plutarchus, & ex eo Macrobius, disputant diligẽtissimè an calefaciat vel refrigeret, compluraq; argumẽta proposuerunt, Plut. li.3. symp.c.5. Macro. 7. Satur.c.6.

fuerunt, vt demõſtrarent refrigerare. Sed praeter argumenta horũ ſcriptorum ſunt ẽt nonnulla Medicorũ, non parui momenti, ex quibus licet demõſtrare, potius refrigerare; vt uideatur male à vobis conſtitutũ, vinũ & magis & primò calefacere. Primum aũt argumentũ eſt, quia Gal. inquit, vinũ effectus maximè frigidos producere, vt epilepſiã & apoplexiã, quod quoq; ante ipſum aſſeruit Ariſt. tertio probl. quare debemus potius exiſtimare, vinũ eſſe frigidum: quia ita natura cõparatum eſt, vt ſemper effectus ſuis cauſis reſpondeant. Praeterea Medici omnes in curãdis vulnerib. vtuntur ſolo vino, atq; etiã ex praecepto Hippocr. ſed calefacere in vulneribus, ab omni ratione alienũ eſt. Itaq; credendum eſt uinũ vſu & experientia eſſe frigidum. Sed eſt etiã ex genere aquae, & aqua refrigerat. Neq; dicendũ eſt, vinũ eſſe aquã coctã, quia quotidie experimur, aquã ſemper refrigerare, etſi quãtũlibet coquatur. Vt autẽ ſolutionem huius nodi habeatis, illud ad memoriã reuocare debetis, ꝙ ab omnib. Philoſophis & Medicis ſcriptũ habemus; calidũ & frigidũ dupliciter intelligi poſſe; vel ſecundũ actum, vel ſecundum potentiã. Si uinum accipiatur ſecundũ potentiã, calidum eſt: ſi ſecundũ actum, frigidum. Sic uinũ extrinſecus admotũ, refrigerat, quia operatur ſecundũ actũ, interius uerò aſſumptũ, calefacit, quia operatur ſecundũ potẽtiam: vt. n. intus operetur, opus eſt calore natiuo. Quãquam uerò ſit ex genere aquae, acquiſiuit tamẽ calorẽ à vite. Neq; etiã ualet exemplum ab aqua cocta, imò Hipp. dicit purũ vinum, aquoſum, humidum, minus vrere & ſiccare, q̃ lac bilioſum, quaſi & ipſum calefaciat, ſiue urat. Neq; etiã ualet, ꝙ vinum affectus frigidos producat, quia quaelibet cauſa põt plures, imo etiã contrarios effectus edere, per ſe, & per accidens. Ita vinũ per ſe calefacit, per accidens uerò refrigerat, quia ab immenſo vini calore, iugulatur calor natiuus, & fiũt cruditates, à quibus frigidi ſucci orti, frigidos atque etiam exitialiſſimos affectus producunt: nam Ariſt. poſtquam dixiſſet vinum ſuaptè natura calidum eſſe, ſubiungit tamen, illud haud ſecus atq; cicutam extinguere, ſed diuerſo modo; quia cicuta ſua frigiditate calorem extinguit, vinum autem ſua caliditate calorem naturalem cõſumit, haud ſecus atq; ignis nimius exiguum.

Gal. 3. de temp. c. 2.

Hipp. lib. de aer. aq.

3. ſectio. probl. 22.

De Nutrimento, Nutrito, & Nutritione. Cap. III.

VIDEAMVS modò quid ſit nutrimentũ, quid ſit quod nutritur, & quomodo fiat nutritio. Illud compertiſſimum eſt, nutrimentum non ob aliud eſſe neceſſarium plantis & animalibus, quàm ob uitã: quia vbi vita, ibi nutrimentum, & quamdiu viuimus, tamdiu nutrimur. Haec ſeinuicem mutuò cõſequuntur. Propter quid autem nutrimẽtum eſt neceſſarium ad vitam? In corporibus omnium animalium tria reperiuntur, ſpiritus, ſuccus, ſiue ſanguis, & membra ſolida: membra ſolida ſunt ea quae viuunt. & magnopere errãt, (vt aliàs probaui) qui exiſtimarunt ſpiritus & ſanguinem viuere. Sed quia membra ſolida à calore aſcititio, hoc eſt, eo qui quotidie acquiritur à cibis, necnon ab ambiente aere conſumuntur, non autem à calore natiuo (quemadmodum quidam malè arbitrati ſunt): qui potius conſeruat & perficit; vt haec vita ſuſtentetur, opus eſt refectione illius quod in dies deperit, vt partes ſolidae continuò reficiantur: reficiuntur autem miniſterio nutritionis. Ex quo diſcurſu habetis nutrimentum cũ debeat reficere partes ſolidas, debere habere ſubſtantiã viſcidã & craſſam, quã etiam ipſae partes ſolidae habent. Quare illud primum neceſſarium eſt, vt nutrimẽtum habeat ſimilitudinẽ cum humido illo viſcido & craſſo. Sed quia huiuſmodi humidum nõ eſt perpetuò in corporibus noſtris, neceſſe eſt vt extra quaeratur. Atqui extra corpus reperiturne quicquam quod ſit ſimile ita partib. ſolidis, vt poſſit immediatè in illas conuerti? minimè: ſat eſt, vt reperiatur aliquid, quod aliqua ex parte ſit ſimile, vt inquã, habeat aliquam ſoliditatis, viſciditatis & craſſitiei portionem, quoniam partes, vt dixi, quae continuò abſumuntur, ſolidae ſunt, viſcidae, & craſſae, ſimilibus ergo reparandae. Quod cũ intellexiſſet Galenus, dixit, omne quod nutrit, neceſſe eſſe ut ſit uiſcidum, lentum, & craſſum. Et magnus Ariſt. dicebat triticum eſſe cibum proprium & familiarem omni-

Gal. ſeptimo meth. c. 6.

Ariſt. 21. ſect. probl. 12. & 13.

omnibus hominibus, nõ alia rõne, ꝙ quia succũ uiscidum,lentũ,& crassũ, qui anima ipsius est, habet, merito cuius vertitur in partes solidas. Quare nutrimẽti proprius character esto,vt sit simile partibus solidis nutriẽdis,vt sit crassũ viscidum,atq; lentũ.

Hipp. li. de alimento. Hoc cum doceret nos Hipp.dixit tria esse nutrimentorũ genera, aliud ꝙ actu nutrit, verè nutrimentũ:aliud,quod veluti est alimentũ; quod mox est nutriturũ, nõ nutrit: tertium,ꝙ futurũ est nutrimentum.Atque *Gal. 1. de poten.nat. & alibi. Auic. cap. de humorib. prima primi.* hanc nutrimenti diuisionẽ recepit & Gal. & Auic.omnesq.fere scriptores.Sed quid est uerè alimentũ? nihil aliud quàm pars illa sanguinis, quae iam distributa est per partes nutriendas,imo etiã agglutinata & assimilata.Et de hoc vero alimento locuti *Hipp. lib. de alim. Gal. 1. aph. 14. & alibi.* sunt Hipp.& Gal.quãdo dixerunt alimentum calefacere. Illud aũt quod futurũ est nutrimentũ,nihil aliud est,ꝙ sanguis distributus per partes nutriẽdas,& iam agglutinãdus. vbi distributus est sanguis,appellatur ros, quia roris instar distribuitur per cauernas partiũ solidarum.vbi sanguis est agglutinatus,appellatur glutẽ,quia instar glutinis adhaeret. vbi assimilatus est, appellatur cambiũ a barbaris. Et huiusmodi humores interdũ consumuntur,& tunc fiunt febres hoecticae. vbi ros & glutẽ;primi & secundi gradus hœctica est:vbi cambium cõsumitur, fit tertij gradus febris, ꝙ μαρασμός dicitur. Alimentum,ꝙ futurum alimẽtum appellatur, nihil aliud est,ꝙ id totum ꝙ cõtinetur in vẽtriculo, quicũq; cibus sit,& quod in venis cõtinetur,nõ verò propriè alimentũ,quia nondũ distributus, nõdum agglutinatus & assimilatus est sanguis: eapropter dũtaxat potẽtia est,ut nutriat.Quare ex his omnib.facile colligere potestis, uerè alimentũ id haberi,ꝙ cõuertitur in partes solidas,quod uiscidũ crassũ, atq; lentũ est,simile partib.solidis,eiusdẽque cũ illis substantiae, a quibus robur totius corporis pendet.Et haec est ratio propter quã dicebat Gal. inter se venenũ & *Gal lib. de simpl. medic. 1.* nutrimentũ differre,quia venenũ omnino dissimile est substãtiae nostri corporis, nõ permutatur,sed permutat naturam:nutrimẽtum uerò substantiã corporis nostri auget.Differt etiã nutrimentũ a medicamento,quia medicamentũ illud habet, ut non sit simile partib.nutriendis,sed alterat naturã,& ab ea non superatur. Circa hãc di-

A sputationẽ de nutrimento, duo mihi non sunt silẽtio praetereũda dubia, (quae vobis aliquando non leue negotiũ facessere possunt): vnũ est, quo pacto dicant Hipp. & Gal. verum nutrimentũ solum calefacere. nemo est qui ignorat sanguinẽ calefacere, attamen uerũ non est nutrimentũ. cibus in uentriculo, calefacit, & maximè uentriculum. Praeterea est sententia Gal. *Gal. 2. de decr. Plat. & Hippo. cap. vlt.* & Arist.(quod erat alterũ dubium)solum sanguinẽ esse uerè nutrimentũ in corpore B nostro.veruntamẽ secus esse uidetur,quia *Gal. 2. lib. aph. 47. Arist. 10. sect. probl. 79. lib. de spirit. in princip. & libro 2. de par. anim. cap. 3.* ossa nutriũtur medulla,nerui,uenae,arteriae,ligamenta,parte crassa,viscida. quomodo ergo dixerunt, solũ sanguinem esse nutrimentum? Ad primum,respõdendum est,duplicẽ esse calorem, aliũ implantatũ, radicalẽ,natiuum: alium uerò ascititium: calore ascititio calefaciunt cibi, & sanguis:calore naturali,nullũ aliud calefacit, quàm illud, quod iam assimilatũ est, quia C est succus, qui quodãmodo transmutatur in humidũ radicale, in quo collocatur calor natiuus. Ad secundũ,dicendum est,verum & indubitatũ dogma hoc esse,animalia omnia nutriri solo sanguine; sed quia sanguis nõ est vnũ corpus simplex, sed cõmixtum,ex omnib. humoribus, hinc fit,vt in sanguine, sit omne genus nutrimenti, quod ad partes corporis solidas nutriendas requiritur.Eapropter vnaquaeq; pars beneficio facultatis attractricis, attrahit D ex hoc quod sibi propriũ & familiare est. ossa,succũ crassum. nerui, & cartilagines, glutinosum. Atq; ex his omnib. colligere potestis,nutritionẽ,nihil aliud esse, quàm conuersionẽ nutrimẽti in corpus nutritũ. Sed quia dixi, alimentũ esse partim simile, partim dissimile: vt ex toto simile fiat ipsis partibus solidis, natura nihil aliud facit,quàm,ut à nutrimento illud quod dissimile est,deponatur; & maneat solum pars similis. ita ut in tota hac fabrica, nihil aliud faciat, quàm ut dissimile segreget, & E simile partibus solidis remaneat. quod, quia ualde operosum est, & difficile, natura machinata est multa vasa,viasque, & instrumenta, quibus possit nutrimentum hac dissimilitudine spoliari. prima uia est os:in ore enim primò cibus acquirit quandam praeparationem, merito cuius incipit paulatim exui partibus dissimilibus. ab ore, descendit in stomachum; vbi eli-

xatus

Lib. quarto Meteo. cap. tertio.

xatus cibus (sic enim loquitur Arist.) pars in intestina protruditur: pars, simile aliquid habens, per venas meseraicas, in iecur rapitur; vbi etiam à calore natiuo exactius elaboratus, exuit tandem excrementa, & deponit bilem, atq; melancholiam. & quicquid vtile est, partibus solidis, relinquitur. Vbi iam depuratus est huiusmodi sanguis ab omni parte dissimili, natura eũ per canales, & venas magnas, detrudit ad venas paruas. vbi postmodum adhuc quandã perfectionem adeptus, extra uenas, roris instar, per vniuersum corpus distribuitur (dico roris instar:) quia Heraclitus, & Asclepiades existimarũt fieri per vapores: quae tamen sententia, non solũ ab Arist. confutata est, sed etiam à Gal.) adeo vt in cauernas partiũ solidarũ eructetur, in quibus maiorẽ viscíditatem acquirens, adhaeret, agglutinatur, & tandẽ assimilatur, atq; conuertitur in partẽ nutriendam.

Arist. lib. probl. Gal. lib. 1. de fac. nat.

Ceterum non solum requiritur, vt fiat sanguis, sed qui distributus est succus, suo lentore & crassitie adhaereat, agglutinetur, & assimiletur. Vultisne hoc videre? In Anasarca cur est ꝙ partes solidae non nutriantur? non hoc accidit, quia sanguis neque fiat, neq; distribuatur iam factus, sed quia est aquosus & fluidus, nullãq; habet tenacitatem, atque viscíditatem, meritò quarum possit agglutinari, & in solidas partes conuerti.

An vinum habeat illas conditiones, quae verae nutritioni conueniunt. Cap. IIII.

POSTQVAM constitutũ est à nobis, quid sit nutrimentum, quid sit quod nutritur, & quomodo fiat nutritio: superest vt videamus an in vino reperiãtur illae conditiones, quae requiruntur ad uerã nutritionẽ. Vera inuestigãdi ratio ducitur per duo illa κριτήρια, quae Sextus Empiricus dicebat valere in omni re iudicanda (vt antea à me dictũ quoq; fuit): scilicet à natura rei, hoc est ratione & experiẽtia: his enim duob. Philosophi, & Medici debent semper res suas diiudicare. Itaq; nos etiã hac semita incedentes, videbimus primum, an cõditiones veri nutrimenti in vino reperiãtur, cùm secundũ rationem, tum etiam secundũ vsum. Et vt à primo exordiamur,

In pyrrho.

A illud ad memoriã reuocandũ est, verũ nutrimẽtũ debere esse simile partib. solidis, quae verè, & solae nutriũtur, quod in ipsis solis anima sit posita vegetatrix, cuius veluti ramus quidam est nutritiua facultas, haec similitudo potissimũ collocata est in duob. crassitie & lentore, vt possit adhaerere, ac in humidũ radicale, atq; in partes solidas cõmutari, vt antea uberius demõstraui. Videamus ergo nunquid uinũ tale sit. Dicitur vnũquodq; tale, actu, vel poten-
B tia. quapropter uidere oportet, an uinũ sit tale actu, hoc est, an sit simile partibus nutriendis, uiscidũ, crassum, atq; lentũ; an uerò sit tale potẽtia. quo facto, spero totũ negotiũ rectè confectũ iri. Quod uinũ non sit actu uiscidũ, vel crassum, ipso sensu vtar ad probandũ, qui est principale κριτήριον. Sensus demonstrat, si tangatur uinũ, diffluere, nullo pacto adhaerere, sed maximè penetrare, etiãsi crassum sit: quare signũ est, actu
C nullũ lentorem habere. Sed Arist. (obijciat aliquis uestrum) dixit, vinũ dulce esse lentũ, uiscidum, & inflãmabile. Similiter uinũ aqua cõmixtũ penetrare, eiusq; maculas difficulter elui: quare (quemadmodũ nulli non licet uidere, & oleũ & corpora omnia pinguia) ubi maculãt linteamina, difficillimè maculas elui posse, propter lentorẽ: ita existimandũ est, maculas a uino productas, eadẽ de causa nõ posse leui negotio deleri. atq; hac rõne non uidetur
D uinũ carere lentore. Quod ad uinũ dulce pertinet, certũ est, hoc esse lentũ, & uiscidum, imo (ut Arist. dixit) cito inflãmabile: sed est haec deceptio: quia, ut dicit Arist. est nomine tantũ uinum, nõ re ipsa: non. n. inebriat. Ex quo loco potestis ẽt elicere, id qđ uos ante docui, uerã & propriã naturã ipsius uini esse, ut inebriet: & quodcũq; nõ inebriat, aut saltẽ non est natũ inebriare, non esse uinũ. Quare dicimus, uinũ dulce, nõ esse uinũ, etsi Arist. dixit esse uiscidũ,
E lentum, & crassum, atq; inflammabile. De maculis porrò uini, nulla alia est ratio, quã quod uinum facile omnes partes etiã minimas sua tenuitate penetrat: unde Arist. inquit, uinum, si diluatur aqua, ipsius maculas è pannis difficulter elui; quia propter aquam longius penetrat, & difficilius educitur. Si ergo uinũ aqua dilutum, propter aquã maximè penetrat, & hac ratione difficulter maculae eluãtur, certissimũ

Arist. tertia sectio. probl. Tertio proble. 22. in cont. Gr.

Arist. li. 4. Meteor. c. 9. & tertio pb. saepe.

Arist. tertia sectio. probl. 22. tex. Graeci.

eſt argumentum maculas à vino difficulter elui, non quia uiſcidũ ſit, ſed quia maximè penetrat: ſic .n. dicebat Theophraſtus lib. de igne, carbones & ignem citius extingui à uino & aceto quàm aqua, quia intimius omnes minimas partes penetrãt. Videamus modò numquid potentia uinum ſit uiſcidum, craſſum, atque lentum. Si potentia uinum eſſet tale, deberet huiuſmodi potentia, vel intra corpus, vel extra ad actum deduci; ſed, vt probabo, nullo pacto poteſt craſſeſcere. quod non poſſit extra corpus craſſeſcere, manifeſtum eſt, quia quantumcumque coquatur, tantum abeſt vt craſſeſcat, vt potius tenuius fiat: & hoc potiſſimum probatur apud eas gentes, penes quas conſuetudo eſt coquendi vinum, vbi quotidie illud videre licet. & hinc eſt, quod ubi medici medicamentis componendis, vel ad mixtionem meliorem faciendam, vel ad penetrationem videndam uinum addendũ praecipiunt, ſimul imperant, vt fiat feruefactio donec vinum totum conſumatur. Sed ſcio dicturum eſſe aliquem, muſtum quanto magis coquatur, tãto magis craſſeſcere. Verum illud quod dixi de vino dulci, idẽ quoque de muſto dicere oportet, non eſſe vinum verè appellandũ, quia non inebriat, & quia vini perfectionẽ nullo modo eſt aſſecutum: quare exemplum ipſius muſti, quod coctione craſſeſcat, nihil valet. Iam verò vinum extra corpus nõ craſſeſcere, manifeſtũ eſſe arbitror. Quod etiam intra corpus non craſſeſcat, probatur ex principijs ipſis philoſophiae, quae reliquit nobis magnus Ariſt. in diſputatione de craſſefactione & viſciditate ſcribens, ea quae ſunt aquea, differre ab ijs quae ſunt mixta ex terra, aqua, & aere, quia aquea euaporantur, & minimè craſſeſcere queunt: quae ſunt cõmunia aquae & terrae, beneficio caloris craſſeſcũt; quoniam ſcilicet aqua euaneſcente per vapores remanẽt partes craſſiores. Sed vinum eſt ſpecies aquae, nullam aut leuiſſimam (vt dicebat Gal.) mixtionem cũ terra habens: ergo nõ poteſt beneficio caloris interni craſſeſcere. Quod autẽ ſit aqua, clariſſimis verbis ſcriptũ reliquit Ariſt. cũ dixit, vinũ eſſe ſpeciem aquae, inſtar vrinae & ſeri. Si ergo eſt terrae expers, qui fieri poteſt ut craſſeſcat, & in ſubſtantiã nutriti, quae alioquin viſcida & craſſa eſt conuertatur. Quod nullo pacto fieri queat uiſcidum, demonſtrari etiam facilè poteſt; quia viſciditas acquiritur, quotieſcũq; res craſſae vlterius coquuntur, quemadmodũ videre vnicuique veſtrũ licet in melle & ſaccharo, quae ſi longius coquantur, fiunt lenta & tenacia: fiunt etiam viſcida mixtione terrae, aquae, & aeris, quia opera caloris ita miſcentur ſimul, vt aer contineatur inter corpora humida & terrea. Sed uinum tametſi aere plenum conſtitui poteſt, cũ ſit ſpecies aquae, & terrae expers, fieri non poteſt, vt acquirat illam viſciditatem, vt ob hoc nullus medicus inueniatur, qui vino tribuerit uiſciditatem, quando potius eo ad ipſam alijs adimendam uti conſueuerunt. Nunc luce meridiana clarius eſt, quod cum uinum purum & uerum non acquirit tantam craſſitiem & uiſciditatem, ut conuertatur in partes ſolidas, non poſſe in earum ſubſtantiam conuerti, nec uerè nutrire. Hanc ueritatẽ cum cognouiſſet Galenus, ubi ſumma cum diligentia totam nutritionis fabricam tractat, omniumque nutrientium exemplum dat, animalium, plantarum, aliorumq; nutrimenti uini, nullam mentionem facit: aequũ ſanè erat illius eo in loco quoque meminiſſe, ſi putaſſet, vinum verè, & propriè nutrire. Imo videte quae ſcribit in fine eius libri, vbi diſputãs aduerſus Lyeũ, ait, totum id quod bibitur, excerni per vrinam, excepta exigua quadam portione, quae per ſudorem, vel per inſenſibilem tranſpirationem euaporat. cur non dicit, relinqui exiguũ ad nutrimentũ ſi nutrit? Atq; hactenus ex rei natura diſſeruimus, reliquum eſt, vt breuiter videamus, quid experientia doceat. Nunquam aliquem ſolo vino diu uixiſſe, à nemine auditum, vel lectum eſt. cum uerò aliqui referantur ſolis herbis, aliqui ſolo lacte uictitaſſe; ſi uinum nutriret, aequum etiam eſſet, illo ſolo poſſe homines uiuere. Neq; ualet, exiguũ nutrimentũ vinũ afferre, ac propterea non poſſe ſolo vino quenquã viuere; quandoquidẽ etiam herbae parum nutrimenti afferunt, & tamẽ ijs ſolis ſaepe homines uitã ſuſtẽtaſſe legimus. Sic Alex. Aphrod. vel potius Trallianus, quaerẽs, cur febriẽtib. in uirium languore vinũ exhibeamus, inter cetera memoria digna illud habet,

Home-

Lib. quarto Meteor. cap. nono, decimo, & li. de ſenſ. & ſenſ. ca. de ſapor.

Ariſt. li. 4. Meteor. cap. 5.

Gal. 1. de fac. nat.

Gal. 1. de fac. nat.

Homerum semper praeponere solitum panem vino, quia panis sine vino nutrire potest; vinum autem absque pane, nequaquam hoc namque explicatissimis uerbis in graeco illius loci contextu legitur: tametsi in Latino nescio qua ratione desideretur cum alijs nõnullis. Vt propterea etiam nomine panis, semper victum & alimẽtum intelligamus, nunquam uero sub nomine vini: ita enim panem quotidianũ precamur a Deo, quasi cibum, nõ vinum precemur. Et hinc est quod Propheta psalmorum scriptor dixit, uinum laetificare cor hominis: de pane, corroborare. Quare iam & ratione & experientia probatum esse a me abundè satis, arbitror, vinum haudquaquam nutrire posse per se, & ex sui natura.

Consultatio argumentorum aduersariorum. Cap. V.

SED non sufficit stabilire veritatem alicuius dogmatis, nisi quoque ea quae sunt contraria fundamẽta diruamus, quare iure sequitur, vt ea quae huic veritati repugnant, iam prosternamus, quae quoniam plurima sunt, aliqua duntaxat proponam, quae maioris sunt momenti, & cũ quibus reliquum contradicentiũ agmen facilè propelli possit. Et quia Critici omnes maximi semper faciunt authoritates virorum in quaque scientia facile principium, primum argumentum hinc sumendum esse duco. Hippocrates duo scribit, (*Libro de alimento.*) quae maximè facere videtur ad stabiliendam eorum sententiam, qui uinum nutrire asserere audent, quando scribit, uinum aliquibus nutrimentum, aliquibus nõ nutrimentum: praeterea dicit idem, quod vbi cibo reficere oportet corpora, cibo utendum esse; vbi citius, uino; quando uero quàm citissimè odore. Plato etiam me (*Plat. de legib.*) moriae proditum reliquit, sub persona Socratis, uinum datum esse hominibus, vt animus pudorem contraheret, & malorũ obliuisceretur, atque corpus robustum fieret. Cornelius Celsus, elegantissimus (*Cels. lib. 2. cap. 8.*) medicinae scriptor dicebat, vinum vetustum & uehemens esse ualentissimi nutrimenti, uel (ut uis verbis vtar) vehementis materiae. Galenus mille in locis dicit nutrire. Athenaeus ex sententia Homeri testatur vinum Pramnium maximè nutrire. Adeo vt haec sint uirorum probatissimorum testimonia quibus probari videtur, uinum nutrire. Secundum argumentum aduersariorum, ab experientia deriuatũ est: quia ubi quispiam in syncopen labitur (quae est praeceps uirium lapsus) Medicus nullum magis praesentaneum repperit remedium, quàm exhibitionem uini. itaque si cito reparat uires, aequum est existimare nutrire. Auerr. etiam scribit (*Auerr. 7. collig. cap. 16.*) Saracenis ex lege uetitũ fuisse uini usum, sed indulsisse legem, quando aliquis in syncopen incideret, posse eo liberè uti. Tertium illorum argumentum est, uinum depellit famem, fames est indigentia nutrimenti, ergo non potest uinum sedare indigentiam nutrimenti seu famem, nisi quia affert alimentum. Quod vinum famem sedet Hippocrates locupletissimus (*Hipp. lib. 2. aph. 21.*) testis est, qui scribit, uini meri potio, famẽ soluit. Quartum & postremum argumentũ est, bibaces omnes multo facilius pinguescere, quàm edaces, & reuera ita se res habet, ut qui parum bibant, graciliores sint. Quod verò uinum pinguefaciat, Aristoteles testatur, cum scribit etiam boues usu uini pinguescere. (*Arist. 8. de hist. anim. cap. 7.*) Quaproter existimandum omnino est, uinum uerè adimentum esse, & nutrire. Multa alia argumenta sunt, sed plura non afferam in medium, quia ubi his respõsum a me fuerit, spero alijs etiam responsum iri. Ad primũ argumẽtum mea igitur, ut redeat oratio, multo ualidior est ratio & rei natura, quã authoritas, quae credulos saepe perdidit. Sed ponamus etiam illos uerum dixisse, dico tamen duplicem esse notionem nutrimenti, quod uerè & propriè in substantiam solidam uertitur; uel quod non sua natura conuertitur in corpus nutritũ, sed famulatur nutritioni, & quod perducit nutrimentum ad partes nutriẽdas. Ita dico uinum nequaquam conuerti propria substantia in nutrimentum, vt audiuistis, sed maximè famulari ad affigendum nutrimẽtum ipsis partibus nutriendis. Et hoc est quod Hippocr. nos docere uoluit (*In fine de lib. de alimento.*) illo magno oraculo, cum ait, ὑγρὸν, ὄχημα τροφῆς, hoc est, humidum alimenti vehiculum: non dicit esse nutrimentum, sed nutrimenti

trimenti vehiculum. Et quod hoc etiam sit verum, videte Galenum qui cum verba faceret de vsu potus in omnibus animalibus, scripsit, propterea necessarium esse omnibus animalibus potum, vt esset alimenti vehiculum. Si nutrimentum penetrare posset omnes anfractus & cauernulas nostri corporis, non opus esset potu. at quia illud facere non potest, hinc maxima oritur potus hoc est vehiculi alimẽti necessitas, atq; summus vsus. Sed video statim aliquem esse dicturum, hoc quidẽ forsan uerum esse, de uinis tenuibus, sed de crassis minimè: quia haec nõ penetrãt, & tamen dicit Galenus vina crassa maximè nutrire. Huic etiam facile responderi potest, uina crassa maximè penetrare: videte Galenum qui cum docere uellet, quid Hippocrates per potum intelligat, quando scribit, facilius esse repleri potu, quàm cibis, dicit duntaxat eas materias potus, intelligere, quae sunt aptae ad nutriendum; & addit, vina crassa non nutrire ut solidos cibos, sed celerius penetrare, seu distribui: comparans enim cibos & uina crassa inter sese, inquit, vina crassa esse magis uehicula ciborum, quia cum sua crassitie perducant nutrimentum ad partes nutriendas, illud magis ipsae partes retinẽt, & ut melius adhaereat, & affigatur, faciant. Quamquam dicere possumus, uina crassa non esse pura uina, quia non inebriant, & sunt repleta corpusculis crassis: quemadmodum nullus diffitetur, vuas nutrire, propter partes eius crassiores. Quare dicere etiam licet, uina crasśa non nutrire, vt vinum, sed propter partes crasśas, alienas omnino a natura vini, secundum quas etiam dici potest uinum conuerti in sanguinem, non autem secundum liquorem illum, qui proprie uinum est; Quod autem scribit Hippocrates in libro de alimento, vinum alijs esse nutrimẽtum, alijs non esse non parum facit ad cognoscendum minime illud esse uere nutrimentũ, si quidem id quod uere, & proprie est tale, semper, & omnib. est tale, vt omnis Philosophantium schola attestatur, ex quo perspectum vnicuique esse potest si uere aliquibus uinum esset nutrimentum debere esse omnibus, quomodo autẽ id fiat alios nutriat, alios vero minime & facile, & perspicue comprehenditur, si quemad

Gal. 4. de vs. part. ca. ult.

Gale. 3. apho. 11. 3. de al. fac. cap. 40.

Gal. in expositione. lib. 2. aph. 11.

A modum decet statuatur ijs esse nutrimentum, quibus intus materia alimentalis parata est, eos vero non alere, qui eam paratam non habent; quoniam in illis nutrimentum paratum ad partes nutriendas peruehit, in his vero nequaquam. Quod vero dicunt nonnulli eius loci interpretes iuuenibus nocere ob caliditatẽ alijs vero prodesse, quasi sic Hippocrates sit intelligẽdus: merũ insomnium est, eo quod de vino vt alimentum, non ut remedium,

B uel medicamentum est loquatur praeter quamquod cum ibi loquitur de lacte, & carnibus, non eo modo loquitur, quo de uino; nisi quod de lacte, uidetur uelle pro diuersa ipsius natura, aliquibus esse alimentum; scilicet quando plus casci inest; aliquibus non esse, quando, scilicet plus seri. Et de pane haud simile sermonem habuit; quoniam is uere nutrimẽtum est. Ad secundum illorum argumentum, dicendum est, tantum abesse, ut repugnet

C huic sententiae, ut magnopere etiam faueat. Si enim quidquam debet uerè nutrire, quot alterationes patiatur necesse est? in ore, ventriculo, iecore, uenis, deinde in partibus solidis ipsis, ubi debet incrassari, apponi & assimiliari, quae omnia ut fiant, non pauco tempore egent. Quomodo ergo fieri possit ut uinum tam cito reficiat uires, nutriatq; non uideo sanè; hoc equidem non me fugit, spiritus &

D calorem natiuum in syncope ferè extingui: & uinum sustentare calorem natiuũ, spiritusq; recreare, in uentre enim uinũ statim in uapores conuertitur, quibus recreantur spiritus, non nutriuntur, & fabulae sunt omnium eorum qui dicunt spiritus uerè nutriri, cum tamen anima uegetante careãt. Sed quid de fame dicemus, quam uinum soluere prodidit Hippocr. Pro hac dubitatione nullum alium testẽ appello, quàm Galenũ, ipsum, qui inquit

E in explicatione aphorismi pro fame non intelligi inopiam nutrimenti, quia, inquit haec potius augetur a uino, sed θώρηξιν, id est, famem caninam, quae oritur a frigore intẽso & aciditate humoris osculo uẽtriculo impacti, illudq; corrugante: haec fames quae oritur a frigore curatur reuera uino, ut remedio calefaciente, contrario, non ut nutrimento. Erat postremum argumentum, animalia omnia pinguesce

Li. 2. aph. 21.

re ma-

re magis vino; pinguefcere non poffunt nifi vinum conuertatur in nutrimentum, ergo uinum nutrire exiftimari poteft. Refpondeo vinum quidem multum conferre ad pinguedinem & carnem producendam, non quia conuertatur in fubftantiã partium, fed quia maximè affigat alimentum ipfis partibus nutriendis: nam quid eft quod magis pinguefaciat animalia, quam fal? tamen fcribit Theophraftus falem nullo pacto nutrire. & Plutarchus dicit Apollonium Herophili difcipulum confueuiffe emacratos pinguefacere falitis: non alia de caufa, quam quod fal perducat alimentum ad partes nutriendas, & tanquam cuneus quidam (vt Plutarchi verbis utar) apponat & affigat ijs nutrimentum: vnde ob hoc haudquaquam dicendum eft uinum uere nutrire. Imo, ut illud etiam obiter addam, male feciffent Theologi, & confcientiarum patroni, quando uoluerunt a quouis copiofo potu vini, haudquaquam ieiunium frangi: fi vinum nutriret, quemadmodum plerique putarunt. Sed quid refpondebimus ad Galenum ubiq; dicentem uina nigra & craffa multum nutrire; haec enim nulla ratione uidentur dici pofse, efse uehicula nutrimenti, alioquin tenuia cum magis atque citius penetrent, alimentumq; prius paratum & promptum diftribuant, iure magis nutrire, quàm crafsa dicendũ efset, fecus quàm faepius docet Hippocr. Huic ut fatisfiat, fciendum eft uirium effentiam, quae folae alimentum indicãt, in fpiritus quidem quadamtenus, fed potiffimũ, in carnofis & folidis partibus pofitam efse: unde fuftentari & refici vires dicuntur, cum huiufmodi partes conferuantur & augentur, veluti illae ruunt, & labũtur, quando hae deftruuntur. Iam cũm folida foueãtur a calore natiuo, fit, ut quae fpiritus recreant, & calorẽ natiuum, quodammodo augent, folidas conferuare, & quodã pacto nutrire dicantur. haudquaquam tamẽ uera eft nutritio, nifi id quod nutrit in carnofas & folidas partes conuertatur, hae enim cum animatae folae fint verè nutriuntnr, & alimentum indicant. Nunc uerò uinum crafsum & nigrũ fpiritus & calorem natiuũ magis recreat, quã tenue: propterea dicitur magis nutrire, etfi minimè in fubftantiã folidarum & carnofarum partium conuertatur, quae uera eft nutritio: nam quantumcunque vinum fit crafsum femper toto genere eft aqua, atque hinc fit ut qui cardiaca laborant, quemadmodum dicebat Seneca, & qui labuntur in animi deliquium fumpto uino cito redeant, quia fpiritus in quibus vires collocãtur ab eo ut dixi celerrime reficiuntur. Videtis ergo quot, & quibus fundamentis haec fententia firmiter innixa maneat. Coeterum quaerere aliquis ueftrum pofset, an igitur uini nullus eft ufus? Ego fanè ualde amplector, ea quae fanctiffimi olim fapientesq; viri pofteris memoriae proditum reliquerũt, inuẽtum, fcilicet fuifse uinum tẽpore Noe, quia natura aquarum erat ualde corrupta, ad opitulandum humanae naturae imbecillitati, non damno, rectum ufum uini, fed ab ufum; quia plerique cupientes uinum patrocinium deliciarum, ut dicebat Celfus, ponunt in accufatione non merentis ftomachi. Prodeft languido ftomacho, calorique refocillando, imo etiã nutriendo, praefertim in ijs, in quibus nõ fit facilè ciborum diftributio; alijsq; plurimis: quae quorum ab alijs innumeris copiosè & eleganter fcripta funt, & nota fatis, nũc commemorare fuperfedeo. Illud tamen adijciam haud male forfan Pliniũ authorem grauiffimum iudicafse vbi fcripfit a uini inuentione illud unum nos fuiffe lucratos, ut etiam non fitientes bibamus: Haec autem non iccirco difceptaui ut ueluti dogmata, aut praecepta ftudiofis artis proponerem, fed potius, ut nobilia, atque ab affectibus libera ingenia in ijs examinandis, veritateque inuenienda certarent. Quod enim Galenus de Archigene fummo illo medico dixit: ἀδύνατον γὰρ ἄνθρωπον ὄντα μὴ διαμαρθάνειν ἐντοῖς πολλοῖ fcilicet fieri non pofse, ut qui homo eft, in multis non erret: cur etiam de Galeno, & aliis plerifq; dici nequeat? nifi forfan unum Hippocratem excipiamus quem Celfus dixit nefciuifse fallere, neque falli; & quem aut idem quod probaui, fenfiffe, aut faltem non difsenfifse facile intelligunt, qui in eius doctrina non ofcitanter funt uerfati.

Theophr. li. de cauf. pla. c. 14. Plutarch. in quaeft. nat. 3.

Celf. lib. 1. cap. 8.

An

An Aqua nutriat. Cap. VI.

POSTQVAM ſatis ſuperq; probatum a me iam eſſe arbitror, uinum nullo modo nutrire, offert ſeſe occaſio dubitandi, utrum aqua, vt alimentum poſſit nobis aliquam vtilitatem praeſtare, necne: quia vtrumque non exiguis authoritatibus, rationibus & experimentis conſtanter aſſeritur. Et (vt ab antiquioribus exordium ſumam) Homerus, nõ exiſtimauit ſolum aquam nutrire, ſed τροφιμώτατον eſſe dixit, hoc eſt, (ut verbum verbo transferam) nutrientiſſimam. Veteres Hebraei (quẽadmodũ ſaepiſſimè habemus apud Pſalmiſtam) fuerunt quoque in hac ſententia, aquam nutrire: Imo verò hoc tempore, cum a caeteris cibis abſtinendum ſibi omnino eſſe putant, aqua nunquam utuntur. Aegyptij credunt aquam Nili maximè nutrire, quod olim Moyſes conuerterit aquam in ſanguinem, qua opinione etiam Hebraei moti, abſtinent hodie ab ea, quando ieiunare inſtituerunt. Sed dimiſſis his teſtimonijs, videamus quid dicat Hippocrates noſter; Hic enim docẽs, quemadmodum corpora noſtra conſtituuntur ex igne, & aqua, quid utrumque praeſtare poſſit, ſubiungit, dicens, ignem omnia mouere, aquam verò nutrire: ut apertiſſimis uerbis videatur teſtari, aquã nutrire. Idem, aliàs proponens, ea quae robur corporibus noſtris praebent, enumerauit panem, carnem, & aquam etiam: vt non ſolum videatur ſenſiſſe nutrire, ſed etiam robur addere. Poſt Hippocratem fuit etiam Ariſtoteles huius ſententiae; qui quaerens cauſam, propter quã corpora noſtra magis alterãtur ab aqua, quã ab aere, hanc inter alias commemorat, quod ab aqua nutriamur, non ab aere; quaſi nutrimenta nos maximè alterent, non autem ea quae extrinſecus accedunt. Idem alijs locis teſtatur, vbi cum docet aquam commutari in vinum mixtione, colligunt interpretes, vinum cum aqua nutrire. Poſt Ariſtotelem fuit elegantiſſimus Celſus, qui commemorans ea quae ſunt minimi alimenti, ponit etiam aquam: non negat eſſe alimentum, ſed dicit exiguum admodum alere. Plutarchus quoque diſputans, cur aqua dul-

Hipp. lib. primo, de diaet.

Hipp. lib. de affect.

Ariſt. prima ſectio. probl. 3.

Ariſt. primo, de hiſto. anim. ca. 1. & 8. eiuſd. c. 2.

Cel. lib. 2. ca. 18.

Plut. in q. nat. nõ lõge a prin.

A ci nutriantur plantae, & non ſalſa, maniſeſtiſſimè putauit nutrire, quemadmodum etiam ubi quaerit, cur aqua puteana minus alat, quàm fontana, vel coeleſtis. Sed prae coeteris habemus Theophraſtum, qui probauit aquam nutrire, quod piſces, atq; etiam cicadae ea alantur. Adeo vt ſi authores antiquos videamus, non deſint qui cenſeant aquam nutrire. Et inter poſteriores Cardanus maniſeſtiſſimè hoc probare conatus eſt. Sed
B praeter authoritates, ſunt quoque plurima experimenta; Albertus Magnus non contemnendus author, narrat ſeſe vidiſſe melancholicum quendam, qui multis menſibus & annis ſola aqua uitam ſuſtentabat: id quod etiam memoriae mandauit Celius Rhodoginus de quadam puella, quae diutiſſimè ſola aqua uixit. Praeter experimenta, ſunt etiam rationes: quarum ea eſt una, ab omnibus ferè ſectatoribus huius ſententiae propoſita, quod ex
C ijs nutrimur, ex quibus conſtamus, ſed ex aqua conſtamus, ergo ex aqua etiam nutrimur? Praeterea, ſi ex aere nutrimur, multo magis ex aqua alimur; quia ſi expendamus naturam corporis noſtri, magis ea ſimilis eſt aquae, quàm aeri. Quod autem aere nutrimur, Theophraſtus maniſeſtiſſimè dixit, quinimo Galenus noſter etiam apertiſſimè docuit, nos aere nutriri. Igitur ſatis clarum eſse puto, ex ſen-
D tentia Veterum, ex rationibus, atque experimentis, aquam nutrire. Ex altera tamen parte non deſunt neque rationes, neque etiam authoritates. Et primum Plato demonſtrans quae ſunt illa externa, quibus corpora noſtra, ingenia, & mores mutantur, inquit eſse alimenta, & aquas. Ex quo diſcurſu perſpicuè elucet, Platõnem aquam ab alimẽtis ſeparaſse; Ariſtoteles quoque ſcribit, aquam nullo modo craſseſcere, ſed ſi aqua non craſſe-
E ſcit, ergo non poteſt nutrire: quia cum nutriantur partes ſolidae, in quibus ſolis anima eſt poſita, operae pretium eſt, ut alimẽtum aſſimiletur, agglutinetur, & tandem conuertatur in ſubſtantiam nutriti, hoc fieri non poteſt, niſi illud quod nutrire debet, craſseſcat. Galenus pluribus in locis uidetur atteſtatus eſse, aquam minimè nutrire poſse. Sed poſt Galenum, Auicennas Arabum Medicorum facile princeps,

Theophr. libro 2. de plant.

Card. com ad lib. de aer. aq. Hipp.

Alb. Mag. lib. de ani.

Célius Rhodog.

Theophr. 2. de cauſ. plant. c. 3. Gal. de vſ. reſp. c. 1.

Plat. li. 5. de leg.

Ariſtot. 4. meteo. & li. de ſen. & ſen. cap. de ſapore.

Gale. 4. apho. 13. & 4. de uſu. part. c. 7. Auic. 2. 1. doc. 2. c. 16

ceps, dicit aquam minimè nutrire. Et praeter haec teſtimonia habemus etiam aliquas rationes; quarum illa prima eſt, ꝙ nullum ſimplex nutrit, ſed aqua eſt corpus ſimplex, igitur aqua non nutrit. Praeterea ſi aqua nutriret, operae pretium eſſet, vt quilibet homines poſſent ſuſtentari ſola aqua, ſed hoc falſiſſimum eſt, quia vix aliqui reperiuntur, qui poſſint ſola aqua uitam ſuſtẽtare, ergo vero ſimile eſt, non poſſe nutrire. In hac controuerſia fuerunt nonnulli qui dixerunt, rem hanc ita eſſe definiendam; quod partes ſolidae, ſolidis: ſpiritus aere; humores aqua nutriantur. Sed miratus ſum hanc hominum aliquorum deſipientiam, quia fieri nequaquam poteſt, ut nutriatur illud quod anima caret, nutritio enim opus eſt animae vegetantis: humores & ſpiritus carent anima, quare quis vel mediocris ingenij poteſt in hanc ſententiam venire, ut dicat humores aqua, & ſpiritus aere nutriri? Neque valet quod ex Galeno, & Theophraſto pro ſe afferũt, quia ea nutritio de qua illi loquuntur, non eſt uera, ſed ficta, & ſimulata nutritio. Alij vt hanc difficultatẽ ſoluerent, dixerunt aquam nutrire quidem, ſed difficulter, & nutritionem illam eſſe inſenſibilem. Sed haec ſolutio mihi nunquam probari potuit, quia omnis nutritio, quaecunque ſit, eſt ſenſui immanifeſta, ſola ratioue compertum opus, nec cognoſcimus quemquam ſenſu adoleſcere, niſi poſt ipſam naturae actionem. Praeterea Medici ſunt artifices ſenſati, qui ſequuntur res euidentes. Quid igitur dicendum eſt? Puto ego hanc rem dupliciter determinari poſſe, unus modus eſt, qui a Rondeletio proponitur, aquam eſſe ſimplicem & mixtam ſimplicia, impoſſibile eſt nutrire quidquam mixtum; ſed mixta, ita piſces ſimplici aqua non nutriuntur, ſed mixta. Et homines etiam ſi debent nutriri aqua, mixta ſit oportet. Alius modus reſpondendi eſt & verior, aliud eſſe verè nutrire, aliud inſeruire nutritioni. Aqua uerè non nutrit, quia ſi uinum minimè poteſt aſſimilari, ut docui multo minus aqua nutriet, quae ſemper attenuatur; quia aqua calida, minus grauis eſt, quàm frigida, quod ſignum eſt aquam calidã attenuari. Sed poteſt quidem aqua inſeruire nutritioni, idque tribus modis: primus eſt, quia (vt Eraſiſtratus dicebat apud Plutarchum, aqua eſt ueluti uehiculum alimenti: perducit ad partes nutriendas alimentum, & dicebat Hippocrates ὑγρασία ὄχημα τροφῆς hoc eſt humiditas, uehiculum alimenti & Galenus dixit hac de cauſa potum eſſe elargitum animalibus, ut eſſet vehiculum ciborum atque alimẽti. Alius modus eſt, quod aqua colliquat, & attenuat cibos ipſos ſolidos: plerunque enim animalia ueſcuntur cibis ſolidioribus; qui, vt nutriant, opus eſt, eliqueſcant, & in ſuccum & ſanguinem conuertantur. Tertius modus eſt, quia praeparat, diſponit, aptaque reddit corpora noſtra ad ſuſcipiendum nutrimentum, ut poſſit adhaerere; non ſecus ac fabri murarij irrigant muros aqua, ut calx magis haereat: cõtinuo enim motu & calore exſiccantur corpora noſtra: irrigat itaque ea aqua, ut facilius adhaereat alimentum. Hanc rem cum tractaret Plutarchus, tria dicit ſempiterna memoria digna: primnm eſt, aquam utilem eſſe ad diſtributionem tum ad diſpoſitionẽ & aptitudinem corporibus ingenerandam ad ſuſcipiendum alimẽtum. Secundum eſt: fameſcentes, ſi lauentur in aqua famem pelli, quia corpora ipſorum arida ſunt, itaque alimentum quod eſt paratum conuerti in partes ſolidas, cum irrigatur, ſtatim apponi. Tertium quod dicit, eſt, τοὺς ἀποκαρτεροῦντας, hoc eſt illos qui firmiter ſibi propoſuerũt ſeruare inediam, ut diu ſuſtentari poſſint, ſolo aquae uſui indulgere, & tam diu protrahere vitam, donec alimentum illud quod paratum erat ad agglutinaudum, totum fuerit conſumptum. hinc colligere facilè eſt, cur aliqui ſola aqua diutius protrahant vitã, quia. ſ. prout illud alimentum collectum iam antea eſt corpus viſcidũ, craſſum, & copioſum; diutius viuunt: quod quando finit, vitae finis ſtatim ſubſequitur: aquae autẽ uſum facere, quo minus celeriter paratũ illud nutrimentum abſumatur, ſicq; nutrire videatur, certum lucernae experimentum docet, in qua ſi oleo paullulum aquae im miſceatur, proculdubio diutius protrahitur, nec tamen ipſa flammam alit, ſed cõpeſcit, ne ita cito oleum depaſcatur.

Rondelet. lib. de pre cib. cap. 13

Plut. in q. nat.

Hipp. lib. de alim.

Gal. li. de fac. nat.

Plutarch. 6. li. prob. 3. circa fi.

F I N I S.

IOANNI VINCENTIO PINELLO VIRO PERILLVSTRI Hieronymus Mercurialis. S. D.

COMPLVRES aguntur anni, ex quo Patauij, atque etiam in aedibus tuis, ad quas ueluti ad ditissimam quandam disciplinarum omnium officinam, & cunctorum literatorum celebrem conuentum quotidie concurritur, de vini abusu simul disserentes in eam incidimus disputationem, vtrum ad nutrienda corpora hominum adeò conduceret, quemadmodum à veteribus esse putatum, passim existimatur, cumque recepissem interdum, me ea de re publicè esse in praelectionibus meis seriò locuturum, ad perficiendum non modo es adhortatus, verumetiam saepenumero ita acriter inflammasti, vt cui numquam denegare quicquam iam dudum statueram, in negotio admodum utili, & iucundo, potissimum esse parendum iudicauerim. Dum autem id agere pararem ad Bononiensem Academiam amplissimis conditionibus à sapientissimo, atque Illustrissimo Cardinali Caietano, tunc ibi legatum agente, prudentissimis illis Senatoribus uocatus, dum eiusmodi curis maxime occupor, factum est, ut eam cogitationem in aliud tempus seponere sim coactus, quod eo libentius feci, quòd in re noua publicè proponenda, & praesertim in medico negotio, in quo ni seriò agatur, & animi, & corporis salus in periculo constituitur, quam diutius premitur, atque maturè deliberatur, eo optatius, & conducibilius esse videtur. Sed ubi iterum cum viris dotissimis, quorum insigni, & mirabili quadam copia semper ea urbs numquam satis laudata floruit, atque etiamnum floret, nec non cum plerisque auditoribus cogitationes meas de vino, quod uerè non nutriat crebrò contulissem, similiter complures, vt huiusmodi sententiam publicarem, alijsque eruditis examinandam, & diligenter percoquendam proponerem, uehementer inflamarunt. Quibus vix, ac ne vix quidem facere potui, quin tandem obtemperarem, & propterea, quemadmodum tibi notum esse non dubito, Bononiae aliquot praelectiones primis illis diebus habui; in quibus magna auditorum frequentia conatus sum demonstrare, aut uinum uerè non nutrire, aut secus, quam à plerisque existimatur similem operationem in nobis praestare. Placuit aliquibus opinio, à nemine ante hac proposita; quasique contra communem omnium sensum disputata: aliquibus (vt in omnibus humanis rebus, ob singularem quandam obscuritatem, qua res nostrae sunt plerumque inuolutae) non ita arrisit. Fuerunt etiam, quibus durum uisum est, usque adeo inueteratam sententiam, & cunctorum penè sapientium placitis admodum celebratam posse non veram & robustissimis rationibus, atque experimentis firmatam esse; idcirco eam numquam publicari (quod innumeri petebant) passus fui, ratus multo satius fore, vt qui eam disputationem me praelegente scriptis exceperant priuatim doctis legendam, examinandam, atque etiam expugnandam communicarent. Quod certè deinceps contigisse animaduerti, quandoquidem viri hac aetate celebrantissimi partim modestè, atque egregie de ea disserentes, partim etiam scribentes, veri inueniendi gratia, multum pro tuenda, atque asserenda antiqua de vino sententia, nec frustra laborauerunt. Inter alios autem Horatius Augenius, & Augustinus Bucius uiri eruditissimi scriptis editis aduersus hanc sententiam doctè simul, & disertè inter se certe aduersus me contenderunt; inter quos, quasi sese arbitrum constituens Georgius a Constantiana Vercellensis nobili quadam, nec inutili industria, vt rem decernerent, longo

satis,

ſatis, ac docto diſcurſu laborauit; ſed quia fortaſſe rationes omnes meas fideliter enarratas non habuerunt, ac ob id uel minimè eas expugnarunt, vel eas praeterierunt, atque argumentis ipſorum ijſmet praelectionibus iam eſſe reſponſum non cognouerunt, vt quemadmodum rem ipſam totam publicè tractaui, quandoque ſpectetur, meliusque expendi, & abſque ullis contumelijs; a quibus ſapientum animi ſemper abhorruerunt, diſcuti queat, collatis ſimul pluribus ſcriptorum exemplaribus publicari mandaui, tibique primario ſimilis huius laboris, & auctori, & patrono dedicare uolui, vt cum ab hoc dogmate minimè prorſus coram me auerſus ſis viſus, ſi non mordicus tueri, ſaltem non infructuoſum penitus fuiſſe conatum oſtendere poſſis, quando hac diſputatione praeclara ingenia acriter excitata de ipſa eruditas, & graues commentationes iam emiſerunt, forſanque multo maiores moliuntur. Bene uale.

Piſis. M D XCVII.

Errata quae in hoc opere continentur.

Pag. 1.col.1. femine l.femini
2. c.1. ver. 21. obser- l.obseruatio-
uationum. nes.
25.dele. quam
4.c.2. v. 45.haudquam.l.haudqua
55.fuisse. l fecisse
4. c.1. v.59. diffic. re- l respirario-
spirant. nis
5. c.1. 33.quo uero. l.qua uere
c.2. 14. Pleiadarum. l.Pleiadum
23.nullae etesiae.l.nulli etesiae
6. c.1. 46.muto. l.muro
52.locum. l.loca
c.2. 4. potissimam. l potissimum
7. dicat. l.dicens
6. c.2. 21. Ciprianus l. Cyprianus
Gentilibus. à Gentilibus
53. atq; in inte- l.atq; inte-
riora utunt. riora utuntur
7. c.1. 18.in aetare. l.in aestate
27.mixerit. l.minxerit
c.2. 26 ὄξε. ὄφε
8. c.1. 40.salutaris. l.salutares
56 à liene vesicā. l.ad vesicā
8. 2. 1. excogitatione.l.excogitatas
56 proprian. l. proprium
9. c. 2. 8. clystere. l. clysterem
vlt.non &. l.non est.
10. c.1. 5.faciundi. l.faciundo
48.potissimum.l.potissimam
sexto. sexta
11.c.2 4.missionem. l.missione
7. Ppiliscum. l. Philiscum
13.sed à qua partem. l.parte
36.eum. l.eam
49 prohibitam. l.prohibitū
11.c.2. 14.nouam. l.noua
12.euelcidis. l.eualcidis
12 c.1. 4.diquirendū l.disquirēdum
c.2. 10.quandam. l quendam
13.c.1. 4.Platcnem. l.Platanonem
38.potuis. l.potius
41.uir. l.cur
12.c.2. 24.ab errores l. ob errores
35.decimmo. l decima
48.deliris. l.delirij
15.c.1. 19.Psychonem. l.Tychonem
20 ciuitatis. dele.
c. 2. 36. uix. l uis
47.silenum. l.sileno
16.c.1. 3 foetum. l.foecum
4. haec sunt in l. dele. in
8. de ac. nat. l.de fac.nat.
19. πριμαιὰς l περιχαίας
42.turbatae.l.turbatae demū
c. 2 39.uilices. l.uibices
17. c.1. 29.hypochon- l. hypochon-
drijs. drij
14.admittere l.amittere
39.rebire. l.redierit
53.Aequalitates.l. At quali-
tates
c.2. 3. rationis. l.rationes
5. qua. l.quæ
7 vndecima. l.undecimam
18.comatos. l. comatosos
23.difficiliter. l. difficulter
54.certam. l. certum est
56 scipta. l.scripta
vlt.cumultam l. cumulatam
18.c.1. 14.moredda- l. mordacita-
citatem. tem
18. ὀδυῶις l. ὀδυῶης
39.illo. l.ille

vlt.cōtingente. l. contingere
col.2.8. conacta. l.conata
55.haudquaq;.l. haudquaquā
19.c.2. 55.insulto. l.insultu
20.c.1. 1.6. nodum. l.nondum
30 aut. l.autem
c.2. 3. φλώγοσιν. l.φλόγωσιν
21. c.1. 13. ascensiones. l.accensiones
50.granatoram. l. granatorū
22.c.1. 30.neque. l aeque
50.refrigendo. l.refrigerādo
c. 2. 14.onomasto. l. onomastico
23.c.2. 36.potius. l potui
25. c.1. 52.contentio. l.contensio
55.hunc, l.hanc
28.c.1. 55. a lieno. l. à liene
c. 2. 30. Hippostrati(adde) vxori
32.habetatur.l.habetatus
13.Athenacum. l. Athenaeū
30.ad quadrage- l.quadrage-
simam. simam
31.c.2. 58.factam. l.factum
vlt.quaq;. l.quaeq.
33.c.2. 4.antecedens.l antecedentes
5. reddit. l.reddidit
39.certissimam. l.certissimū
34.c.2. 43.abducen. l.ad abducen-
dos. dos
36. c.1. 15.Aeschiois. l. Aeschinis
44.uandae. l.ualidae
c.2.53.procarticae.l.procatarcticae
c. 2. 15.accederunt. l.acciderunt
41. c.1. 9. abstantibus. l.adstantibus
c. 2. ἔκονζα. l.ἔχονζα
25.aut ipsamet.l.aut in ipsamet
42.c.1. 20.quadam. l.quaedam
50.ipsa quae. l.ipsaque
43. Herualis. l.Herculis
44.c.2. 23.nitus. l.situs
48.c.1. 15.multa. l.multam
49.c.2. 31.haudquā. l.haudquaquā
11.in alijs statu.l.in alijs a statu
51.c.2. 28 solent. l.soleat
52.c.1. 34.colligatiuū. l.colliquatiuū
54.c.2. 34 exerhod. l. oxyrhodinis
37.lambicatis. l. lumbricatis
55.c.1.11.critanus.l critonis
15.Laertis. l.Laertius
48.Plyctenas. l. Plyctenas
c.2. 3. quae dili- l. quae si dili-
genter. genter
56.c.1. 1. a pedem. l. a pede
20.coloris, l. caloris
23. Harpali videre dele. videre
24.quanto. l.quinto
c.2. 3. trachium. l.brachium
12.tentione. l.tensione
32.dicit ea. l.eas
57.c.2. 6.octaua de.l.die
36.adsciserunt. l.absciderunt
46.de differēria l.de difficul.
respondeo respirationis
58.c.1.1.atqui, l.usque
59.c.1.59.scilicet & l. scilicet ex
c.2. 50.medrjs, l.medicis
60 c.1 41.crassitidé. l.crassitudinē
c.2. 14 partides. l.parotides
21.haberio. l.hebetior
41.ritus, l.situs
50.fiet. l.fiat
61.c.1. 28.mitiori. l.mitior
50.similicis. l.simplicis
62.c.1. 20. Diomaedis. l. Diomeadae
c.2.26.sili, l.sibi

63.c.1.13.superant.l.supererant
18.Deuteronomio.l. Leuitico
c.2. 1.foece. l.foeces,
32.soporitæ. l.seporitæ
64.c.2.3.ab ea. l.ab eo,
7.in par. l.in pari
32.caussata. l.lassata
51.quisque. l.quique
65.c.2.inexitentis. l inexistentis
3.interis l.internis,
8.chynicos. l.chymicos
25.sit orbata. l.sin orbati
33.delapsata. l.delapsa
54.locutus l.locuti
c.2.20.& sunt le- l.sunt letales
thalis.
66.c.1.3.ratam. l.ratam
6.respirationis. l respiratione
8.regisse l.egisse
32.nulla. l.ulla
33.venientiū l.uesicantium
caldo l.calido
67.c.1.16.calefactus.l.calefactus esset
c.2.34.dilectum. l.dilutum
68.c.2.40.in peritis. l.imperitis
69.c.1.17.aliumque.l.alium quàm
58.ἐπωδυνώς. l.ἐπωδύνως
48.est desperatis.l.in despati
c.2.6.aegros l.aegris
44.qua si. l quam si
72.c.2.27.& illa est.l.& illa etiam
73.c.1.9.ἀπύρος. l.ἄπυρος.
16.contentum.l.contextum
74 c 2.8 ullam. l ullum,
76.c.2.19 pentaphilae l. pētaphyllo
78.c.1.10.susisse. l fuisse
79.c.1.20.superibus.l superioribus
c.2.59.utq;ne. l.usq; in
82.c.1.14.absinitio. l.ab initio.
40.recendere l.recensere
43.laederit. l.laederet
53.certi. l.certè
c.2.3.bubulce. l.bubulae
23.putrides. l putridos
23.nec quae. l.neque
83.c.1.19.percunctas- l.percuncta-
se ab stantib.tum fuisse ab
astantibus
reddisse. l.reddidisse
83 c.1.19. Aegemo l.hegemoni-
niacae nicae
c.2.2. καρεδριον l.χαραδριον
9.incideat. l.inuideat
49. innumeris l.innumeros
de hac, de hoc
84 c.1 39.illum. l.illam
vlt.ac humido.l. ab humido
87.c.1.8.deimam- l.decimamq.
quartam.
c.2.3. ccitus l.accitus
88.c.1 9.uertamur. l.uersamur
c.2. 17.agrum l.aegrum
89.c.1.34.naricum. l.narcissum
37 magnarum.l.magnorum
56.Herodiuē.l. Herodicum
c.2. 32.effatum. l effatu
56.Hippocratē. l Hippocrates
90.c 1. 9.meui. l meri
31.est. l.&
42.monstare. l.monstrare
c.2. 36.una.l. Vnam
91.c. 2. 11.contrarij. l.contraria
c.2.32.τὸν οφθαλμὸν.l.τῶν ὀφθαλμῶν

Pag.

Errata quae in hoc opere continentur.

Pag 95.c.2. 38.vigeſimam- l.vigeſimam-
nonam nonam &
96.c.2. 2. uinoroſos l.vinoſos in
in reſſ. in reſol.
c.1. 29.prauatiuol.grauatiuo
100.c.1. 34. magnabi- l. magna bi-
liori, lioſi
103.c.1. 11 in ueuas. l.in uenas
c 2. 8.ea natur. l.eo nat.
104.c.1.42.ipſa loca. l. ipſa lora
c.2. 10.non ſcribit. l.nam ſcribit
105.c.1. 10 frequetim l.frequenti
39.Chridiorũ. l.Cnidiorum
42.euriaƈtis. l.euyanaƈtis
106.c.1. 2.laeſi. l. leni
c.2.41.nonnulliq. l.nonnullis
107.c.1. 2.guſtus,tum. l.guſtatum
30.facile. l.facie
108. c.1. 20.pro. l.per
34.calorem. l.calore
24.ibi. l. cibi
20 ſcilicet. l.ut ſcilicet
c.2. 26.euitari, l.euitatur
110.c.1. 7.Sileni. l.ſileci
30.aetatem. l aetatis cum
110.c.2. 39.obſtuliſſe.l.abſtuliſſe.
49.imbrutis. l,in brutis
111.c.1. 3.aegri huc l.aegri ſeſe huc
c.2. 25.concidebant. l.conciderãt
26.ſemper. l. ſemp ſolet,nil
40.ab abauo. l.abnuo
112.c.1.11.uoluit. dele.
c.2. 13.aliqui. l. aliquid.
26.erat emulſ. l.erat uſu emulſ.
22.diaopuleone. l.diapopul.
30.quam cum.l.quæ cum
50.quia. l. qui ſecunda
113.c.1. 8.& uidetur. l. ut uidetur
23.habetur med. l.habetur a-
pud med.
40 quidam. l quadam
c.2. 11.poſſit. l. potuit
114.c.1.17.ex bubone.l ex bubone-
cele.
29.mulierem. l.mulier
39.Lamideorũ. l. lamidarũ.
45.uitiaſſe. l.uiſitaſſe
117. c.2. 32.meſcraeo. l.meſeraeo
119.c.2. 6.confirmatur. l. confirmat
120.c.1. 51.meracea. l.meraca
123.c.1. 8.uocibus. l.urbibus
127.c.2. 13.uice. l.vicem
127.c.2. 13.prohibent. l.perhibent
circumfrigit.l.circũfriguit
129.c.1. 9.animadue- l. animaduer
ƈtatur. tantur
129.c.1. 13.quam. l.quia
16.quo genere. l. de quo gñe
48.ſecuſſimas. l.ſecuriſſimas
c.2. 34.acutaq. l.acuta atq;
iuramen. l.iuuamen

Pag.130.c.1. 12.auitus. l. accitus
c.2.24. vſq; centeſi,l.vſq; ad cẽteſ.
44.huic. l.hunc
52.proptere- l.propterea q;
quem,
131.c.1.22.nimirõ. l.nimirum
c.2. 9. in deinde. dele.in
23.triticæ. l.criticæ
133.c.1. 44.affinit. l. affeƈtion.
54.ſymptomi.l.ſympoſ.
c.2. 43.vigilem. l.vigil.
134.c.1. 23.oſtenderem.l.oſtendere
135 erratio. l.erratico
16.poſuiſſe. l. potuiſſe.
c.2. 28.pacrius. l.parcius
137.c.2. 47.cox dicit.l.coxendic.
138.c.1. 43.atq. l.vt.
c.2. 59.credijſſe. l.redijſſe
60.ex quo. l.exiguo
139.c.1. 25.potiuſue. l.potius vi
140.c.1. 13.funƈtiones. l fricƈtiones
c.2. 47.potentis. l.poteritis
144.c.1. 3. & l.ut
145.c.1. 26.emphas. l.emphaſi
150.c.1. 16.incõuenerit.l.icõueniret
vlt.caluo, poſt. l,caluo,quæ
153.c.1. 29.Aritaei. l.Ariſtaei.
28.leuia rem. l.leuiorem
156.c.1. 10. fucini. l. ſucci
157.c.1. 48.ac acquiſit.dele. ac,
158.c.1. 3. ab. l.ad
158.c.2. 8. prærogaſſem.l.purgaſsẽ
10.humoribus.l.humorum
159.c.1. 32.ſecuſque.l.ſecuſquàm
58.die diebus. dele,die.
c.2. 8. reſpirantiũ. l. reſpirat
23.difficult. l. differ.
160.c.1. 6.urea. l.utra
37.hinc. l.habere
14.auis. l.eius
c.2. 2. eam. l.eum
59.ſit ea. l.ſicca
161.c.1. 2.auis. l.eius
15.reſpon. l.reſpir.
c.2. 18. hoc. l.hinc
49.pleritis. l.pleuritis
54.morbum acuta.l.modum
aucta
162.c.1. 5. ob eadem. l.ab eodem
c.2. 25.cniunƈti. l.coniunƈti
41.perceptare. l.perreptare
163.c.2. 57.erepycos. l.empycos
165.c.2.59. .... l.καυσῶδης ὀξὺς
60.καυσῶδης ὀξὺς.l.καῦσος
172.c.1. ſanguinis. l.ſanguis
173.c.1. 12.liceo. l.leio
175.c.1. 8, dicbat. l.dicebat
176.c.2. 7. lenitate.l.leniente
8. poteſt. l.poſt
c.2. 32.cruda. l.crudam
57.rupta, l.rupto

Pag.178.c.1. 21.coxtentus.l.contextus
37.Hipp.add. addidit.
180.c.2. 31.tum qui. l.tum quia
c.2. 25.ptiſſanae.l.peſſimae
181.c.1. 11.ueſtitam. l.ueritam
c.2. 6. quidam. l. quendam
26 cib.6. &. l.cib.bo.& m
37.vacuae. l.uaccae
55.ghires. l.glires
46.in inducebat. l.inducebat
182.c.1. 32. deciquarta l.decimaqu.
58.magram. l.magnam
183. .1. 12. paruea. l.paucae
28.tepetentes.l.tepentes
39.laſtae. l.laƈtae
c.2. 49.cib.6.& ſuc.l. cib.b. & m.
53.iecoriae. l.iecoriae
c.2. 17. fellicula. l.pellicula
188.c.1. 13.licium. l.leium
189.c.1. 20.expol. l.ex pul.
c.2. 29. baccaſq;. l.buccaſq;
191.c.2. 16. totam. l.totum
203.c.2. 24.potuit. l.poſuit.
206.c.2. 41.ſignificarit.l.ſignificarint
207.c.1. 59.cuslibet. l.cuiuslibet
c.2. 36.onomarico. l.onomaſtico

In de Hominis Generatione.

Pag. 1.col.1. 14.atq;. l.&
ibid.illi. l.illis
c.2. 12. quo. l.ouo
2. c.1. 27.atque. l.aeque
3.c.2. 20.eum. l.cum
c.4. 8. faciendum.l.faciendam
10.c.2. 36.ut quoſdã, l.ut in quoſdã
14.c.2. 37.uegetes. l. uegeti
15.c.2. 40. haudquã.l.haudquaquã
25.c.2. 40.Hipp.enim. l.Hipp.pri-
mo enim
27.c.2. 22.uis. l.uix
32.c.1. 5. hae. l.haec
43.c.1. 6. fiunt. l.fuit
44.c.2. 7. abdiderit. l.addiderit
45.c.2. 41.quodam. l.quadam
47.c.2. 20.pollit. l.pollet
48.c.1. 8. hac. l.hae
49.c.1. 44.perioſtias. l.perioſtia
48.paruum. l.prauum

De Vino & Aqua.

Pag.7.c.1. 11. ſpalmorum. l. pſalmorum
conſultatio. l. confutatio
7. c. 1. 38.cibo, l. cito
8. c.1. 28. faciant. l. faciunt
c.2. 17.ſimile. l.ſimilem
9. c. 1. 32. ſpiritus. l.ſpiritibus.

Hæc ſunt errata quae magis referre videntur, nonnulla alia fortaſſe ſuperſunt laeuia quidem, quae candido Lectori remittuntur.